BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XL
G
24
NAPOLI

XL
G
24

Digitized by Google

Digitized by Google

Google

L. ANNAEI SENECAE
TRAGOEDIAE

Cum Notis integris

JOHANNIS FREDERICI GRONOVII,

Et Selectis

JUSTI LIPSII, M. ANTONII DELRII, JANI GRUTERI, H. COMMELINI, JOSEPHI SCALIGERI, DANIELIS ET NICOLAI HEINSIORUM, THOMAE FARNABII aliorumque;
itemque Obſervationibus nonnullis
HUGONIS GROTII.

Omnia recenſuit; Notas, Animadverſiones, atque Indicem novum locupletiſſimumque adjecit; ipſum vero Auctoris Syntagma cum MS. Codice contulit

JOANNES CASPARUS SCHRÖDERUS.

DELPHIS,
Apud ADRIANUM BEMAN,
MDCCXXVIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS,

SPECTATISSIMISQUE

REIPUBLICAE
DELPHENSIUM
VIRIS,

JOANNI SLICHER, J. C. Vectigalium Sacrorum per Hollandiam Quaeſtori Generali, rebus Societatis Indicae Orientalis Praefecto, Senatori & Conſulum Praeſidi.

GULIELMO HOOFT, Supremo Delflandiae & Woerdae Praetori, aggeribuſque Praefecto, &c. &c. olim ad conſilium Ordinum Hollandiae, nec non ad Exercitus Foederatae Belgicae delegato, rebus Societatis Indicae Orientalis Praefecto, Senatori & Conſuli.

ADRIANO VAN ASSENDELFT, J. C. rebus Societatis Indicae Occidentalis Praefecto, Senatori & Conſuli.

ARENT VAN DER DUSSEN, J. C. rebus Societatis Indicae Orientalis Praefecto, Senatori & Conſuli.

Digitized by Google

HENRICO VAN HOORNBEEK, J. C. Civitatis Delphenſis Syndico, ac Scholae ibidem & Collegii literarii Curatori.

EWALDO VAN DER DUSSEN, J.C. Toparchae de Souteveen, Dynaſtae in Middelharnas, &c. &c. Reipublicae Delphenſium Senatori, ejuſdemque nuper Conſulum Praeſidi; antehac ad Collegium rebus maritimis ad Moſam Praefectorum, nunc vero ad ſupremum Praepotentium Ordinum Foederatae Belgicae Concilium delegato; Praetori territorii Stryenſis, aggeribuſque ibidem Praefecto, Scholae Delphenſis Collegiique literarii Curatori.

GASPARI VAN KINSCHOT, J.C. Reipublicae Delphenſis Senatori, dudum Conſuli, nunc Praetori, Scholae & Collegii literarii Curatori.

PETRO GRIBIO, Sacrorum publicorum apud Delphenſes Antiſtiti primario, ac Scholae Collegiique literarii Curatori,

Literarum atque Artium Liberalium Patronis,
Dominis ſuis benigniſſimis,

S. P. D.

JOANNES CASPARUS SCHRÖDERUS.

Digitized by Google

DEDICATIO.

CUm privatim multis iiſque graviſſimis de cauſis faciendum mihi eſſe videretur, ut obſtricti devotique Vobis animi, omni loco & tempore apparere vellem teſtimonia; tum credidi, publice ad Romanae decus orcheſtrae, cui mea qualiſcumque cura nitorem aliquem ſtuduiſſet reddere, hoc quoque inprimis facturum, ſi in eam curam incubuiſſem, ut nominis Veſtri ſplendore eadem potiſſimum colluſtraretur. Vindicabat ſibi inprimis hoc officium Veſtrarum dignitas perſonarum, quibus graviſſimi ſcriptoris cothurnus vel maxime convenire videbatur. Ad quos enim juſtius irent hae Tragoediae, quam ad eos, qui in luce maximarumque rerum adminiſtratione verſati nihil ipſi niſi grande ac magnificum geſſerunt; qui utraque & pacis & belli tempora maximarum laudum cumulo impleverunt; quos domi ſaluti fortuniſque civium pie religioſeque conſuluiſſe; maritimis navalibuſque rebus ſagaciter providiſſe; foris autem & in caſtris, inter fortunae dubia conſiliis magnorum Ducum fortiter moderatos fuiſſe conſtat; quorum aetas capeſſendae Reipublicae in ea incidit tempora, quae patrios Principes vicinis arcibus impoſitos,

Digitized by Google

aliis inde deturbatis, viderunt; qui denique arduis in rebus aequam mentem conſtantiſſime ſervare didicerunt? Quarum quidem rerum pretium atque excellentiam ſi verbis exaequare coner, verendum mihi ſit, ne jure arguar hoc unum egiſſe, ut tantarum laudum purpuram ingenii culpa dètererem. Quis autem fortunae gloriaeque Veſtrae altitudinem digne ſuſpiciat atque admiretur? Etenim Vos avitis generoſae ſtirpis imaginibus tituliſque praefulgentes clavum tenetis ejus Reipublicae, quam gentilitia Patriciorum nobilitas, per memores deducta faſtos, & priſcus heroum Batavorum ſplendor, inſigni ad poſteritatem monumento illuſtrant: Cui Reipublicae eam legem atque diſciplinam ſaluberrimo proavorum inſtituto impoſitam eſſe ſciunt omnes, ut, ſicuti quondam Lacedaemone Principes ad juſtitiam imperiorum formatos civitati praefecerat Legislatoris illius laudatiſſimi prudentia; ita apud Vos quicumque clavo & praetexta dignus habitus fuerit, is abſtinentiae, moderationi, ac gravitati ſerviendum eſſe in animum inducat. Quamobrem nemo tam iniquus erit laudis publicae aeſtimator, qui non pro eo; quod proprium olim fuit illis priſcorum Delphenſium Pylagoris, in celebratiſſimo Amphictyonum concilio, nominis famaeque decus; Veſtrae urbis legatos, cum

cum generoſae aemulationis ardore, tum publicae incolumitatis tuendae ſtudio numquam non contendiſſe fateatur. Nec migravit tam divini inſtituti ordinem virtus Veſtra praeclara ſpectataque: qui dignam tantis majoribus, dignam ſpe Veſtra atque exſpectatione, dignam denique publica ſalute ſecuti conſiliorum rationem, ad ſummos quoſque honorum gradus uno recti atque honeſti tramite graſſandum Vobis eſſe decreviſtis. Hac arte ad faſtigium amplitudinis evecti, Graeci illud ſapientis, *Magiſtratus virum arguit*, communi judicio ſic comprobatis, ut Vobis commune hoc Delphenſium rectiſſime commiſſum eſſe, uno ore praedicent univerſi. Habent ergo praeſentes Veſtro in ſplendore, habebuntque poſteri in recordatione ac memoria Veſtri nominis, unde, in omni procuratione Reipublicae, illuſtria prudentiae, fortitudinis, ac juſtitiae, documenta; nec minus in rerum ſacrarum ſtudio, eximiae cujuſdam ac reçonditae doctrinae virtutiſque ſincerae exempla petenda ſibi eſſe ſtatuant. Ego certe, quem fortuna annis abhinc aliquot ad devotiſſimum amplitudinis claritatiſque Veſtrae cultum propius admiſit, non minimam felicitatis meae partem in eo ſitam eſſe gaviſus ſum, quod tantis viris innoteſcere, meamque illis operam adprobare contigit,

qui-

Digitized by Google

quibus nihil placere poſſit, niſi quod virtutis genuinam ſpeciem ſecum ferat, quodque ad Rempublicam ornandam, communemque ſalutem promovendam accommodatum unice eſſe cognoſcatur. Quid? quod Veſtro in favore ſummam votorum me conſecutum eſſe, omniaque prae hoc minoris putaſſe, quorum aliunde ſpem oblatam mihi ſubinde videbam, commodorum honoriſque invitamenta, vere mihi liceat praedicare. Quamobrem ſinite, precor, ut animi hujuſce teſtem atque interpretem qualemcumque in praeſentia ad Vos delegem Tragicum iſtum, juſtiſſimi quidem obſequii perpetuaeque obſervantiae, qua Vos, quoad vivam, culturus ſum, vadem ſponſoremque. Is Lucius eſt Annaeus Seneca; qui praeclarum hoc ingenii monumentum, quod videtis, non humili vulgo; non opificum turbae; ſed generoſis altiſque mentibus, & quos anceps fortunae aeſtus ſaepe jactare ſolet, relinquendum eſſe cenſuit. Is interiora aulae dum recludit; principum virorum recte aut ſecus facta, admirabiles caſus, exitus ſtupendos, & quaecumque ad imperia magiſtratuſque vocatos proponere ſibi ad animumque revocare convenit, pari & gravitate orationis & fide ante oculos ponit. Idem hic Philoſophum inter & Aulicum medius ſuo nos ex-

exemplo monet, quemadmodum ad prudentiam civilem comparandam feliciſſime procedant, qui prius variarum artium diſciplinarumque ſtudiis exculti, poſtea agendis rebus occupantur; quique cauſas rerum, quas otioſa contemplatione attigerunt, ipſa negotiorum aſſiduitate cognitas melius perfectiuſque habent atque exploratas. Tenuit ſtudium hoc ab omni tempore fortes generoſoſque animos, ut vel ſuos vel aliorum inſignes caſus enarrando, Philoſophiam pragmaticam, illam ſcientiarum quarumvis dominam, ſub illuſtribus rerum eventis, poſterorum curae commendandam tradendamque ſuſciperent. Itaque nec Julium Caeſarem; nec Octavianum Auguſtum; nec Aſinium Pollionem; nec Mamercum Aemilium Scaurum; nec Lucium Pomponium ſecundum, pluresque in Republica Romana claros armis togaque viros a ſcribendis Tragoediis abhorruiſſe vulgo memorant. Ne Claudium Neronem, propudium ac portentum Romani nominis quamvis haberetur, in cothurno, quem ſibi ſtolide aptaſſet, principis viri perſonam dignitatemque ſuſtinere voluiſſe dicam; aut parentum noſtrorum aetate Julium illum Mazarinum; & magnum inprimis Hugonem Grotium in tam laudabilis ſtudii communionem referam coiiſſe, ut Tragoediis lectitandis vel paſcendum ſibi luctuoſae

ſortis miſeratione animum crederent; vel adverſus repentinos quoſcumque caſus fortunaeque magnae ludibria, exemplorum praeceptorumque ſalutarium copia muniendum ſtatuerent firmandumque. Quod ſi negotiorum publica moles, quae Vobis incumbit, eam animi remiſſionem indulgeat, ut levidenſem iſtum Tragici hujus cultum reſpicere non dedignemini, erit quod curae ac labori meo qualicumque, nec minus, quod ipſi Senecae gratuler. Sic Vos Generoſiſſimi Ampliſſimique Viri, reſpiciat ſummus fortunarum humanarum ſtator! cujus propitio numine ut publicam privatamque rem ad multos annos quam feliciſſime geratis ex animo precor voveoque.

Dabam Delphis pridie Non. Nov.
A. cIↃIↃccxxvii.

J. C.

Digitized by Google

J. C. SCHRÖDERI
PRAEFATIO
LECTORI ERUDITO ET CANDIDO
S.

Cum Tragoediarum L. hujus A. Senecae penuria, a quadraginta annorum, & quod exceſſit, intervallo, diſtractis paſſim curae ultimae exemplaribus, deſiderium non leve editionis novae excitaſſet elegantiorum literarum ſtudioſis; Vir de re libraria bene meritus Adrianus Beman jure ſuo, quod ipſi in hanc Spartam ornandam competebat, utendum ratus, de inſtauranda Tragici hujus ſcena cogitare coepit. Primo itaque circumſpexit, qui curam ſuſciperet, qua terſior non modo cothurnum indueret Annaeus, ſed & quantacumque laboris literati adparatuſque novi acceſſione ſtudium ſibi favoremque ſpectantium conciliaret. Communicavit is mecum illud conſilium, inſtititque rogare, ſibi ut hanc operam darem, qua nobiliſſimum ſcriptorem, qui omnium officinis fruſtra quaereretur, publicae luci redonare poſſet, eo habitu, qui vulgo expeteretur maxime. Equidem nihil minus antehac cogitaveram, quam de edendo Seneca, ullove alio antiquitatis monumento deinceps publicando, certus in poſterum mecum habitare, atque aliis illibatam relinquere gloriam, quam emaculandis Veterum Scriptis & conſtipandis undique interpretum variorum adnotationibus ſibi pollicerentur.

Digitized by Google

Quo in propoſito non parum me confirmavit, quod ſentiebam ea, quae ὁ πάνυ ope Florentini Codicis ad auctorem hunc expoliendum contuliſſet, ſi non omnia, maximam certe partem, veluti ex tripode depromta a nonnullis exiſtimari; adeo ut, qui tanto oraculo obloqui ſuſtineret, is per ſuppoſitos cineri doloſo ignes inceſſurus vulgo putaretur. Nihilominus tantum apud me valuit blanda vis amicitiae, ut, quod numquam ante ex induſtria animo agitaveram, longeque a me remotum eſſe volebam, tamdem mihi obtrudi paſſus ſim. Dedi igitur petenti veniam, & Tragicum hunc ad accuratiſſimi, quoad ejus fieri potuit, judicii cenſuram ſemel iterumque revocavi. Qua in provincia adminiſtranda quam rationem ſecutus ſim, quibuſve adjutus opibus hoc, quidquid fuerit, oneris ſuſceperim, ut porro monearis, Lector benevole, e re tua, meaque fore arbitror. Cum igitur duplex mihi ſederet inſtitutum; quorum altero Tragoediarum contextum ipſaque auctoris verba quam rectiſſime conſtituenda mihi eſſe proponerem; altero id agendum eſſe ſtatuerem, ut vel a non eruditiſſimis ſcriptor hic commode legi intelligique poſſet; occurrebat illico, poſterius hoc nemini ex ſententia ſucceſſurum, niſi prius illud fideliter ſtudioſeque elaboratum foret: cum nulli dubium ſit, quin a ſincera integraque locorum conformatione pendeat genuina veraque eorumdem intelligentia. Agnoſcebam excellentiſſimi viri meritum, qui Senecam, foedis olim maculis conſpurcatum, plus centum locis, quae antea a peritiſſimis non potuerint intelligi, purgatum a ſe fuiſſe, Adlocutione ad Magnum Coſmum (facta Lugduni

Digitized by Google

ni Bat. A. CIↃIↃCLXVIII.) aliquando imputaſſet. Suſpiciebam divinam ingenii ſolertiſſimi indolem, cujus vi tot aberrationum cubilia in hoc ſcriptore aut detexiſſet ipſe, aut aliis naris acutae venatoribus veſtiganda oſtendiſſet. Hujus denique primam antiquiſſimamque curam in Tragoediis hiſce elimandis vel tum extitiſſe, cum noſtra in Batavia aliarum rerum cogitationibus anxius ſollicituſque diſtineretur, ex Epiſtolis ab ipſo datis non ſine ſumma admiratione cognoſcebam. Quae quidem omnia quamvis maximum pondus habere videantur ad faciendam fidem, tantum virum, iis inſtructum copiis, ea judicandi dexteritate, eo denique ſtudio ac labore, nihil quidquam, aut certe exiguum aliorum induſtriae reliquum feciſſe, quod ad Tragicum hunc illuſtrandum pertinere vere exiſtimari poſſit: tamen, poſtquam in ſingula mentem intenderam acrius, perſuadere mihi non potui, hactenus omnem adeo ab ſcena iſta diſpulſam eſſe caliginem, ut cuncta ibi ſtatim, dimoto quaſi aulaeo, complicatoque ſipario, oculis animiſque conſiderantium obvia fierent & perſpicua; aut quaecumque vir ille magnus ad hoc choragium exornandum contuliſſet, omnibus numeris ſic abſoluta eſſe perfectaque, ut ea extra omnem diſquiſitionis ulterioris aleam poni mererentur. Cohibebat ſubinde animum melioris vetuſtique codicis inopia, nec patiebatur aperte damnare, quae acutus ille Criticus tanta fiducia correxiſſet; quamvis de pleriſque omnibus larga ſupereſſet dubitandi materia. In hoc cogitationum aeſtu commodum mihi adfuit Arnoldus Drakenborchius, Palladis Trajectino-Batavae decus ac praeſidium, vir in tantum laudandus, in

 quan-

quantum interiores literae & morum candor ſinceritaſque intelligi poſſunt. Is igitur pro ſingulari ſua humanitate ſtudioque juvandi rem literariam, ſimul atque ex me cognovit, quid in animo haberem, obtulit mihi benigniſſime copiam manu exarati Codicis ex Bibliotheca Trajectina. Chartaceus is erat codex, recentioriſque aetatis, ſed qui videri poſſet conformatus ad exemplar non infimae notae. Liber iſte non parum mihi profuit, dum ex eo non ſcripturae modo diverſitatem, ſed alicubi veram quoque ſcriptoris mentem ex Scholiis, quae eruditi hominis manus, non ſegniter, ut videbatur, in his Tragoediis verſati, margini adleverat, deprehendere mihi licuit. Hujus tam luculenti beneficii uſuram inſuper jucundiorem mihi reddidit Juvenis eruditi Joannis Arnzenii, cum maxime Scholae Neomagenſis Moderatoris ac Profeſſoris, animus prolixus & inſignis proclivitas ad bene merendum, communicatis mecum variarum lectionum excerptis, cum ex eodem, quem dixi, codice; tum ex alio Trajectinae itidem Bibliothecae MS. Praeter haec ſymbolam conatibus meis non levem adjecit Nobiliſſimus Scotus Alexander Cuningamius, quo nemo acutius Horatianae lyrae modos temperavit. Hujus ego ultro in me propenſae facilitati uſum debeo codicum duorum vetuſtiſſimorum; quorum alter Venetiis excuſus A. cıɔ cccc. Bernardini Marmitae Parmenſis; Pariſiis alter A. cıɔ ıɔ xv. Badii Adſcenſii commentaria ad hunc Tragicum, maxima uterque chartae forma, ſimul exhibebant. Atque hae meae fuerunt copiolae, quibus inſtructus ad Senecam edendum acceſſi. In ceteris ſubſidiariam operam perbeni-

gne

gne mihi ſubinde praeſtitit vir humaniſſimus Hermannus van den Houte, Gymnaſii Delphenſis Proreᶜtor bene meritus, editionum variarum, ſiquando ad eas refugiendi neceſſitas foret, faᶜta mihi copia. Nec minus in concinnando indice lucupletandoque utilem huic editioni ſeſe praebuit honeſtus atque elegantis ingenii Vir Joannes Philippus Grimſehl; is Leidae poſtquam ſedem fortunarum ſuarum collocavit, eximias ibi libris corrigendis Muſis operas reddit; cui ſiquid auᶜtius eam in partem commodiuſve diſpoſitum reperies, in totum referas acceptum.

Nunc ſingulas conſilii, quod mihi hac in editione adornanda adriſit, partes accipe. Variarum quidem leᶜtionum mentionem expreſſam injicere paſſim cauſa nulla videbatur; praeterquam in locis, quibus mutata vel diſpar ſcriptura aut elegantiae manifeſto patrocinaretur, aut veritati. Neque tamen vel ſic in ipſo Tragoediarum contextu, prout is ab J. F. Gronovio fuerat conſtitutus, vel mutare quidquam, vel loco movere ſuſtinui; ſatiſque habere decrevi, ſi, quidquid illud foret, quod prae Florentina auᶜtoritate, in codicibus, quibus utebar, ad meum ſenſum praegravare videretur, in ſubjeᶜtis notis illico ſignificarem. Qua in re modeſtiae exemplum mihi proponebam Nic. Heinſium, qui Epiſtolae ad Jac. Perizonium, quae hodie apparet Tom. IV. Syllog. Epiſt. pag. 782. ſalutare hoc inepte ſtudioſis novandi Criticis monitum ſubjungit: *vulgatae quidem ſcripturae adhaerere tutiſſimum eſt, quando ea commodum in modum poteſt defendi.* Quamvis autem a recepto hodie artis Typographicae inſtituto aliquatenus

nus receſſiſſe nonnullis videri poſſem; dum nova hac editione Gronovium non cum vulgo Interpretum permiſcendum, ſed peculiarem illi a reliquiſque ſecretum locum adſignandum eſſe putavi; tamen id conſilium minime negligendum mihi eſſe duxi, hanc adeo ob rationem, quod & viri magni meritum in hunc Tragicum ſingulare, ejuſdemque prolixior commentatio, quam ceterorum omnium, qui ei comites dati, adnotationes, jure ſuo προκαθεδρίαν iſtam, mea quidem ſententia, vindicare illi viderentur. Si quis interim promiſſis, quam rebus beniguior, plura de erudita J. F. Gronovii manu ad hunc Scriptorem ſperare jubeat orbem literatum; is viderit, quam locuples auctor habendus ipſi ſit illius filius; qui Praefatione ad Lectorem, praefixa editioni ultimae harum Tragoediarum A. CIↃ IↃC LXXXII. *Omnia, quae duntaxat a patre ſuo ad hujus libri illuſtrationem & reſtitutionem ſperari potuerint, ſtudioſis Senecae expenſum ſe tuliſſe*, ibidem profitetur. Notas vero ceterorum ſelectas, (ne Farnabio quidem; quod is ob perpetuam nec minus commodam paraphraſin dudum aliquo numero dignus eſſet habitus; ſede ſua moto.) denuo huc adjiciendas eſſe arbitratus ſum; quod exquiſita ſatis exactaque ratione delectus iſtarum niti viſus mihi eſſet, *nec utilia modo ad graviſſimum ſcriptorem rectius intelligendum adferant multa*; cenſentibus ita Eruditis Actorum Lipſienſium editoribus ad A. CIↃ IↃC LXXXIII. vol. II. pag. 50. ſed vel potiſſimum eam ob cauſam, quod hic Tragicus, reſectis iſtis notis, a paucis opido ſine mora & impedimento legi poſſet atque intelligi. Quod verbum ſiquis indignum ſua perſona eſſe arguat, idque cum

cum ingenii hiſce literis triti atque exercitati fiducia parum convenire exiſtimet; is per me ſuarum ipſius virium periculum faciat, diſcatque re ipſa, quoties vel cothurni ſublimitas, vel principum in ea virorum magniloquentia; adhaec ſententiarum, velut ex interiore abditaque cortina fuſarum, ſtructura anceps & perplexa; denique ſingulis pene verſibus intertexta & cohaerens paſſim mythologiae ſeries, legentis impetum interjungere cogant, jubeantque ſubinde oculos animumque retorquere ad Interpretum iſtorum pannuceas lacinias, quibus moroſus alienae induſtriae cenſor ne horam quidem dandam eſſe contumelioſe jactare ſuſtineat. Cur autem non integras potius ceterorum Interpretum, quos adhibeo, notas, pervulgato mori obſecutus, repraeſentandas hic eſſe duxerim, nulla mihi alia cauſa fuit, quam quod verendum eſſe videretur, ne turba adnotationum liber hic nimiam in molem excreſceret, mihique in pelagus hoc provecto conſilium eriperetur Tragicum noſtrum ab omni obſcuritate, quantulacumque brevitate id conſequi poſſem, liberandi. Ex hoc animi ſenſu neceſſitatem impoſitam mihi eſſe videbam, ipſas Interpretum notas non levi ac perfuſoria opera tractandi; ſed ſingula quaeque ab aliis adlata judicii rationiſque ſevera lance penſitanda mihi eſſe decernebam; ut, ſicubi iſti aberraſſe, aut plena minus commodave interpretatione vel paraphraſi ad Auctoris mentem collineaſſe viſi eſſent, lectorem parum cautum id ignorare ne paterer, ſed meam ibi brevi cenſura ſententiam qualemcumque interponerem. Id vero eo majore ratione a me fieri judicabam, quod ipſe harum Tragoe-

diarum vindex atque aſſertor J. F. Gronovius notis variorum ad hunc Senecam recenſendis, omne illud, quod ſibi ſupereſſet, otium impendiſſe, ad Nic. Heinſium ſcribens teſtaretur. Hinc & factum, ut ipſas quoque Grammatici illius ſubtiliſſimi notas emendationeſque tanto intentiore cura ſtudioque inſpiciendas mihi eſſe duxerim, quanto majore is fiducia dictatoriam ſui Codicis auctoritatem quibuſcumque aliorum omnium librorum edictis paſſim opponit. Quid enim? ceterorum Interpretum agmen recenſendum caſtigandumque mihi eſſe cum putarem, idque adductus ea ratione, quam dixi; hunc unum, qui Tragico noſtro vitam ſpiritumque reddidiſſe viſus ſibi fuerit, eximium habendum eſſe putarem; ut quaecumque is ſtabiliendae correctioni ſuae, refingendiſque hinc Tragoediis attuliſſet, iis ceu ſacris & non movendis loco manum abſtinerem? Non fuit umquam magno illi Viro iſta mens, ut eruditiſſimorum hominum, inter quos ille inſignibus meritis familiam ducere cenſendus eſt, lucubrationes humilioribus ingeniis non obnoxias eſſe putaret. In quam quidem rem ingenua illius haec confeſſio extat ad Nic. Heinſium Epiſtola 21. Tom. 3. Syllog. Epiſt. a Celeberrimo Burm. publicat. *Non eſt gratius mihi quidquam, quam liberrima de meis audire judicia, & ea ingenuitate tractari, qua ipſe alios excepi. Nihil enim dedi gratiae, ut non libere ubique ſententiam dicerem, & magnos etiam viros notarem. Conſtent interim ipſis ſua merita, & noſter erga ea cultus. Nec enim, quia magni viri ſunt, deſinunt eſſe homines, ut errare neſciant. Nec qui magnos viros in levi errore de-*

pre-

prehendit, propterea major eſt. Veritas & antiquitatis cura omnibus ſit major, & vincat ubique. Similiter dudum antea, Magnus ille J. Caſaubonus, Prolegomenis in Exercitat. ad Annales Card. Baronii: *non hominis, ſed humanae naturae vitium eſt, errare, falli ac decipi: Doctorum autem errores modeſte indicare, non eſt injuriam illis facere; ſed Deo ſuam gloriam adſerere, qui ſolus* ἀναμάρτητος; *& de humano genere praeclare mereri; occaſionem errandi, ſecuturis alioqui male praeeuntes, amovendo.* Hoc veritatis unicum ſtudium cenſorem hic me eſſe juſſit, non calumniandi vel obtrectandi libido ulla; quam a meo hoc conſilio abfuiſſe perſancte dejerare mihi liquet. Quid enim detrahat illi viro livor; cujus famam eruditionis ſtupendae magnitudo immortalitatis tholo dudum conſecravit, & ab inſana infimorum hominum petulantia immunem praeſtitit intactamque? Aut quam ingenii virtutiſque opinionem aucupetur ſibi quiſquam exagitandis illius erroribus, qui, quotieſcumque de iis admoneatur, in communi humanae mentis imbecillitate paratam ſibi inveniat excuſationem, nec propterea tamen quidquam alteri de naturae doctrinaeque praeſtantia concedendum eſſe fateatur? *Sit iſta*, inquit Tullius de Fin. Bon. & mal. lib. 2. c. 25. *in Graecorum levitate perverſitas, qui maledictis inſectantur eos, a quibus de veritate diſſentiunt.* Requirit porro nunc inſtituti ratio, illis occurrendum eſſe ut ſtatuam, qui fortaſſe Interpretes quoſcumque ſine ulla cenſurae nota me adjeciſſe malint, & pro acumine critico, quo ipſos, ubicumque neceſſe videbatur, compungere aggreſſus

ſum, majorum deſiderent Obſervationum Grammaticarum copiam; ita dictitantes Interpretum & commentatorum hallucinationes ſilentio potius praetermittendas eſſe, quam repetita ſubinde caſtigatione per ora legentium traducendas: neque enim editoris eſſe praeſtare omnia, quae viri docti, plus nimio ſaepe ingenii viribus indulgentes, ad ſcriptores larga manu contulerint. Equidem fateor, ſi ea mihi ſententia ſtetiſſet, ut perſuaſum haberem fore, ut iſthac ratione legentium infirmitati taedioque mederi facilius poſſem, nihil prius mihi futurum fuiſſe, quam ut abſtinerem manum invidioſa hac diligentia, quae coarguendis aliorum erroribus, detergendiſque maculis, potiſſimum occupetur. Cum vero illud, quodcumque eſt Interpretum, quos hic denuo Senecae adjungendos eſſe duximus, ſufficere abunde videretur expediendis difficultatibus, quae Lectorem remorari poſſent, totumque illud emendandi eos negotium paucis a me abſolvi poſſe crederem, prolixioribus annotatis congerendis ſuperſedendum mihi eſſe decernebam; niſi ſarcinis aliorum onerandis, quaeque ab aliis dudum explanata erant, inepte denuo referendis, exercere induſtriam voluiſſe cuperem videri. Quod inſtitutum meum ſiquis placere minus ſibi oſtenderit, is per me grandi ſpiſſaque obſervationum recoctarum farragine ſaginandum ſibi poſthac hunc Tragicum proponat, & pro ſcoriis iſtis Farnabianarum Annotationum (ſed quas nec ſic tamen prae nonnullorum obruſſo plurimis in locis contemnas) ſolidos illaeſoſque magno numero Interpretes victuro longum operi immiſcere praeoptet. Neque enim de gra-

graviſſimarum diſciplinarum humanitatiſve ſtudiis eos bene meritos eſſe negandum eſt, qui illa, quae vel ad ſacrorum voluminum, vel ad Juris divini humanique, vel denique ad Graecarum Romanarumque Antiquitatum intelligentiam copioſam diffuſamque magni Interpretes olim contulerunt, literato orbi integra atque illaeſa propagare voluerint, ab omnique calamitatis metu cenſuerint eſſe vindicanda. Quis vero ex illis, qui in praeclaro iſtiuſmodi labore deſudandum ſibi eſſe proponunt, ut ad novam vetuſti alicujus monumenti editionem quae reperiri queant adpoſita, cum pulviſculo omnia corradenda putent, damnare alios ſuſtineat, qui diverſa ab hac via ſtudioſis literarum conſulere intendunt, dum id unice agunt, ut mens Scriptoris, quem ipſi edendum ſuſceperint, non tam ex ſinuoſis diffidentium Interpretum receſſibus ſollicite inveſtigetur, quam ſtatim brevi quaſi manu legentium oculis animiſque demonſtrata innoteſcat. At fruantur iſti, quicumque hic aliter ſentiunt, ſuo ingenio, dummodo ne intercedendum poſtulent, quo minus aliis ſua libertate in tractandis auctoribus uti liceat. Neque enim ſtatim rationi conſentaneum, vel probatioris minimeque publici ſaporis eſſe putandum eſt, quodcumque lepidis quibuſdam capitibus praeter ceteros adridere, ad ſuumque palatum facere videatur. Mihi quidem ſola utilitatis ſpecies, dum ſic Interpretum iſta ſatis decora membra conſervabam, corrigebamque in iis diſtorta quae hinc inde apparerent, juſti & aequi viſa mater eſt. Cujus fructum quiſquis inani opera perdit, illius ſtulta futura eſt gloria. Poteram me alioquin facili negotio de-

fendere ipſius Magni J. Fr. Gronovii, ut de ceteris taceam, exemplo; qui, ne doctiſſimorum virorum commenta lectores in errorem inducerent, paſſim per totum hoc L. Annaei drama, modo in Amicum Lipſii Delrium, modo in Gruterum, modo in Farnabium, quamvis hunc ſuo vix ſemel iterumque nomine indicatum, acuendum ſibi ſtilum eſſe putaverit. Quod ſupereſt, ut cothurnatae Muſae quae propria ſint perceptum haberent rudiores, M. Antonii Delrii de Tragoedia prolegomena exquiſita huc addenda curavi; tum Juſti quoque Lipſii, nec non Danielis Heinſii, J. Iſacii Pontani, & Georgii Fabricii Praefationes ad novam hanc editionem revocandas eſſe duxi, quod illae ad Auctoris argumentum inprimis conducere viderentur. Ne vero Interpretum, quos hic damus, commentatorumque Annotationes minore, quam contextus ipſe Tragoediarum, cura expolitae prodirent, ſumma a me adhibita eſt diligentia; idque tanto juſtius, quod multos magni nominis viros, quibus aliorum Interpretum curas & labores ab oblivione atque interitu vindicare conſilium fuit, priorum editionum errata bona fide reddidiſſe videas, quaſi religio foret operarum oſcitantiam corrigere; aut ſatis nitoris atque elegantiae recuſis libris conciliaretur, quamvis nec infimi paedagogi ſeveritas, in emendandis, quae limam deſiderant, paſſim appareat. Ordinem itaque verborum, quo iſti erant uſi, ſicubi mutilatum eum operarum oſcitantia turbatumve in prioribus editionibus eſſe appareret, corrigendum ex locis, ubi recta illorum integraque ſententia extaret, ſupplendumque hic eſſe putavi; id quod in notis numeralibus,

quae

quae verſibus praefixae, quaeve commentariis variorum interpoſitae, Indicis vicem praebent citata loca quaeſituris, uſum non mediocrem praebiturum eſſe videbatur, ſi Lectoris oculus primo intuitu ſua quodcumque ſede deprehenderet; quod antea, ubi numeri locis allegatis parum reſpondebant, perquirentis ſtudium, multa ambage, longique erroris circuitu fruſtrari poterat. Conjecturas quidem meas & ſuſpiciones, ſicubi parum ſatisfacientibus libris, tam ſcriptis quam excuſis, remigio huic incumbendum videretur, etſi non tanti feci, ut earum copia paginas implendas eſſe putarem; quod adnotationes id genus quotidiano uſu ejuſmodi eſſe cognoviſſem, ut vel maxime probabiles, taleſve quibus Criticorum coryphaeus aliquis forte cornicum oculos confixiſſe ſibi videri poſſit, maturiore judicio ac tempore plerumque evaneſcant; tamen ſi quas doctorum hominum aliunde offendiſſem, quae loco alicui obſcuro, ac pene depoſito, lucem ſpiritumque affundere viderentur, eas bona fide ſuo fundo putavi eſſe reddendas, nec fas mihi eſſe decrevi, aſtutam quorumdam interpolatorum elegantiam imitari; qui obſervationes emendationeſve aliorum, quarum bonam copiam fucos hoſce prius ejuraſſe liquido conſtabat, iteratis editionibus, quaſi divina virgula tantum boni ipſis ſuppeteret, diſſimulatis veris auctoribus, involare non erubeſcunt, per ſummam invidentiam ſic miſcentes omnia atque immutantes, ne quid aliis debere videantur. Ego, quo minus graculi iſti ſuperbiae atque arrogantiae ſuae litent, non intercedam. Sed nec quoque tam abjecte de me ſentiam, ut reponendum quidquam eſſe putem fame-

melico ephemeridis nuperae conſarcinatori, qui Tragico noſtro, antequam is publico ſe committeret, obſcaevare non ſit veritus; inductus, ut videtur, ab obſcuro alaſtore. Satis erit ſi dixero, riſiſſe me, Trajectino Gymnaſio cum praeeſſem, Zoili iſtius difficiles putidaſque nugas; quin & poſt meum inde diſceſſum ſpreviſſe impii ac nequiſſimi hominis ſtolidam iracundiam, qui fortunas meas famamque doloſa criminatione cum peteret, dediſſet ſe turpiſſime; poſtquam vanitatis adfectatae manifeſtus tam praeclaris auſis excidiſſet. At vide, quid ſperatus *Varilectionarii Thucydidei* titulus efficere poſſit; cum tantum nominis decus ſibi bellus homo non aliunde, quam ab inſana eruditis quibuſdam viris detrahendi libidine, inchoandum eſſe duxerit. Equidem jam abunde proſpectum reor noſtro Philoſopho adverſus malevolorum quorundam intemperiem, plus quadraginta annorum praeſcriptione; ut adeo is non iniquiorem ſortem ſibi promittat ab nova hac atque ampliore libri forma, quam quae ultimae editionis A. 1682. formaeque minoris fortuna fuit. Quae ſi tunc in vulgus probata fuit editio; noſtra certe diſplicitura ne ſit harum amoenitatum curioſis, verendum eſt minime; quippe quae & tantum contineat, quantum poſtrema illa, & qualicumque inſuper acceſſione locupletata nunc lucem adſpiciat. De quibus univerſis ac ſingulis ego tuum, Lector candide, judicium mihi expoſco, rogoque, ut quidquid huc a me collatum eſſe agnoſcas, de eo, pro ratione inſtituti mei, quod tibi ſupra expoſui, feras ſuffragium. Vale.

SE-

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO

CAROLO LUDOVICO,

DEI GRATIA COMITI PALATINO AD RHENUM, SACRI ROMANI IMPERII ELECTORI ET ARCHITHESAURARIO, DUCI BAVARIAE, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

HOc ſpecimen Romani cothurni, quum Tuam, Sereniſſime Elector, purpuram adorare poſſet, ſi cuiquam alii patrono applicuiſſem, poenitendi erroris nulla mihi excuſatio relinquebatur. Tantum abeſt, ut conquirendae ſint cauſae, cur hujuſmodi mihi vota propoſuerim. Regnantibus opportuniſſimae ſunt literae, propria nobilium pectorum politura, & unicum ingenii ad magnae fortunae cultum excitandi inſtrumentum. Hae ſunt quae documentis & exemplis inſignibus ſine ambitione monent, quid imitere, quid vites: per quas omnium ſeculorum bona participamus, mala praeviſa aut mollire aut corpore exire licet: per quas illuſtris faſtigii haeredes recognoſcunt ſuos majores, & ipſi inſita decora mittunt in longinquam & immortalem memoriam poſteritatis. Hae ſunt, quae rerum potentibus comparant mites & manſuetos juſtique imperii patientes ſubjectos. Ergo & tutelam earum poteſtati legibus armatae antiquiſſimam monſtravit vetuſtas, non Herculem tantum Muſageten, ſed & Apollinem Muſarum praeſidem tam arcu & ſagittis quam cithara ſonorum commenta. Enimvero inter varias eloquentiae formas hanc Scripturam, praeterquam quod cuivis legenti confert, aulis liquet juvandis atque emendandis natam. Neque enim ſalubrius Socraticus ille Cebes tabulam quam ſcenam poſuit & explicuit Theſpis, utramque ſpeculum vi-

tae atque imaginem. Ambo miſerti humanae infirmitatis, utili & vero, quando ab eo plurimi tanquam amaro, duro, tetrico abhorrent, quo facilius acciperetur, ludicri & jocoſi & dulcis induerunt habitum. Vividius & efficacius Theſpis: ibi enim tantummodo adumbratae viſebantur, hic & geſtiebant & exaudiebantur Vecordia, Fraus, Voluptas, Luxuria caeteraeque peſtes: quarum blandimenta quum effugere non ſit, quaecumque loca ſequamur, melius lucaris quam patrimonii, famae, capitis, patriae & totorum populorum impendio conſtare cenſuit. Commodius etiam theatrum, quia dividit ordines: nam ut ſocci maculas, peccata, corruptelas, turbas modicorum penatium; ſic vim jure ſuperiorem, obſidentes auratum limen Erinnyas, teſtudinei cubilis plumas & conchyliata periſtromata aegre ducentia pendentem tenuemque ſomnum, in murrha & gemma impias eſcas, potiones mortiferas, lubrico fragilique loco ſtantes ſuperbos & arces ancipites nec populis quam domino minaciores, ingentis haſtatorum ſatellitum agminis raram fidem, nullum ſilentium, nec regalibus vitiis ſecretum, nec licere, quibus tantum licet, quatenus velint, amicis iraſci, denique quicquid ſingulari exemplo tua, Sereniſſime Princeps, cum prudentia tum pietas excluſit, cothurni repraeſentant. Neque difficile ad fidem eſt, quum Neroni amor carminum veniſſet, Senecam, nempe ſimilitudine ſtudiorum ambitioſum, hoc genus ſtili potiſſimum adamaſſe, ut jam praecepta faſtidienti & gravato, quae directo vetabatur, quaſi per fideicommiſſum, &, ut aliis data, inſinuaret, quibus ad moderatiora flecteretur. Quod conſilium etſi irritum habuit illius, cui praeſtabatur, immanis natura, & potentiores, qui exitioſa ſuadebant, non tamen periit auctori labor, ſed vivit & vincit, non minore iſtorum invidia, quam quae ad lyram feras ſilvaſque ac ſaxa mulcentem & mitigantem obdurarunt. Auget pretium ſolitudo & noſtra inopia, abolitis atque interceptis, quos paris laudis aemulos, vel aequales vel citerius ſeriuſve, cultioris Romae protulit ingeniorum foecunditas, partim nomine tantum, non etiam operibus, plures, opinor, nec nomine nobis cognitos. Saeviit enim longinquitas aevi & temporum infelicitas etiam in monumenta, quae credebantur aere perenniora, & quibuſcum mitius egit, in illis hoc nobis munus impoſuit, ut ſi ſtudiis veterum recte ornari atque excoli velimus, ipſi magiſtros & ornatores noſtros excolere & ad priſtinum nitorem, qua licet, revocare neceſſe habeamus. Et contigit huic quidem merita cura, ut eum recreandum deligerent fere primi in literis homines, quibus nos tanto inferiores manum jungere non ſuperbia, ſed for-

Digitized by Google

fortuna & judicium illorum compulit. Huic acceptum refero, quod crebrius verſavi & in familiarioribus habui, quem illi certatim producendo monſtraverant: illi, quod exemplar longe vetuſtius integriuſque, quam quiſquam illorum poſſederat, ad me detulit. Adjecit eadem, quod illis defuit, dignum nobilitate auctoris, dignum egregiis artibus, ut veterem aulicum, in palatio, quod ſolus decorabat, indigniſſime habitum, in palatium ſanctis ejus inſtitutis congruentius reducerem. Neque enim, ut occoepi dicere, quod auguſtis tuis tholis jam dudum debeo, quod conceptiſſimis verbis devovi & deſpondi, quod propitia lux coeleſtis ac ſereni vultus tui in me conjecta & nec opinantem fovere atque incendere orſa flagitat imperatque, id ad alium quemcumque avertere aut de illo decidere irreligioſus inficiator ſuſtineo. Aut quem inveniam alium inter hodie regnantes, qui iſti magnitudini & fulgori excelſiſſimi ſtatus tantum exquiſitae & reconditae & elegantis eruditionis adſtruxerit? qui homini Romano ſine interprete operam dare poſſit? cui & hic & diſcipulus ejus fratriſque filius, nihil plebejum loquentes uterque & profanum vulgus exoſi, non ſint obſcuri & impercepti? qui quid in pulpito canendis, quid in omni dulcedine verſuum decorum ſit & conveniens, diſcernat? qui benedicta, & quicquid eſt, quo placent ſcriptores, peritiſſime audiat? qui quid illi antiquitatis vindices in hoc profecerint, quid nos levis & ferentarii auxilii tulerimus, optime dijudicet? Neſcio quomodo ex barbarie ſuperiorum ſeculorum prae caeteris unum pertinaciter haeret, ut magnae domus ſtudiis minores ſint, & libri in ſericos pulvillos ac citreos lectos faſtidioſe recipiantur: ſicubi ſit tamen, nihil fere niſi tralaticium, vulgare, umbraticum, &, ut ſic dicam, ſine literis literatum efficitur: ea quae maxime animum corrigunt eriguntque, quae in omni judicio oculos claros, nares acutas, aures teretes, guſtum tenerum, os ſuave ac ſalſum, denique hominem vere reddunt humanum, ignorantur. At tuae, Sereniſſime Domine Elector, fortunae virtutiſque miraculorum longa eſt ſeries. Ut illa diu duriter atque inclementer habitum ſaeviſque fluctibus ac procellis nulla culpa tua jactatum, tandem, velut igni ſpectatum, in avitum ſolium repoſuerit; haec in triſtibus fortem & conſtantem, poſtquam ſuperaſti, capacem quanticumque fati, moderatum & ſapientem & munera tam laborioſae & exercitae ſtationis obeuntem ipſum, pium bonumque ac ſalutare ſidus tuis, praetextum pulcherrimum Imperii & Germaniae unicum decus, denique Principem, qualis optari magis poſſe credebatur quam naſci, reddiderit, copioſi atque uberes praedicabunt

 bunt

bunt annales. Sed inter illa miracula quo ore, quam excedenti praeſentia tempora laude feretur, quod etiam ſtudiis principem locum impleſti, quod ad priſcam elegantiam intervalla negotiorum remiſſione animi liberaliſſima & humaniſſima diſtinguis. Majores tui ampliſſimam gloriam adepti ſunt, qui huic decori, quod tu conſummaviſti, proluſerunt. Illis, alere ac tueri praecipuum ingenii cultum, magnum fuit: tibi non hoc magnum eſt, niſi & noſſes ac penetrares. Illi ſedem Muſis circa regiam, tu & in thalamo pectoreque etiam ſacro tribuiſti. Illi quos in uſu & miniſteriis habebant, conquiſitos undique doctos, nec magis prudentia & fide probatos quam eloquentiae operibus claros, benigne proſequuti ſunt: tu & longinquis gratiam ac beneficia impertiris. Deum optimum maximum, cujus vices magna in terrarum parte procuras, quemque praeſentem reſtitutus in avitum potentiae locum teſtaris, Princeps Sereniſſime, veneror, ut hoc inſtituto in rebus beatiſſimis tuis ac tuorum quam diutiſſime ſoſpes atque inclitus utaris: & manet tanti exempli par utilitas in Principes & privatos; illi ut intelligant quam decorus ſummae fortunae ſit literarum honor; hi ut appetant, quae ſcient ſe Principibus approbaturos. Lugduni in Batavis Menſe Martio cIɔ Iɔc LXI.

SERENITATI TUAE

Dicatiſſimus

JOHANNES FRED. GRONOVIUS.

LECTO-

L E C T O R I.

Q*Uum Florentiae Magni Ducis bibliothecam perluſtrarem, advertit oculos meos volumen Tragoediarum Senecae in membranis ſpectatiſſimae manus ac fidei, ut ſtatim intuenti primum mihi videbatur & poſtea certis argumentis cognovi. Praeter ipſam literarum formam, loca quaedam, quorum in labem manifeſtam & deſperatam aut incaſſum tentatam omnes alii chirographi conjurarant, mirifice ac ſupra ſpem reſtituta reperiebam. Quemadmodum in Hercule Furente verſ.* 485. *inculcatum habuere,* Mortem coactus ante Geryonem pati: *pro quo videbam*, Mortem coactus integer cycnus pati. *In Thyeſte, v.* 275. *nuſquam non legebatur,* animum filio inſpira parens Sororque, *& fabulam vel hiſtoriam inexplicabilem cenſuit Scaliger: at hic radiabat:* animum daulis inſpira parens Sororque. *In Oedipo nullus olim viſorum interceſſit, quo minus cruciarent nos v.* 246. Prohibent nefandi *& verſ.* 718. Praedonem numerans ſuum: *ſolus hic oſtendebat*, Sphinx & nefandi, *dein* Praedonem venerans ſuum. *Eadem conſpiratio in Troadibus v.* 50. Enſis ſenili tinctus: *noſter unus,* Enſis ſenili ſiccus. *Erant, quae deſtituente ſcriptorum auxilio ut conjectura ſanaverat, ita omnino exhibebantur. Ut in falſi nominis Thebaide v.* 20. *Delrii* Zethi juvencus: *in Medea verſ.* 105. Felix Aeoliam *Dan. Heinſii, & ibidem v.* 311. *Hug. Grotii* pluvias Hyadas, *in Troad. verſ.* 829. regnum Prothoi: *ejuſdemque & noſtrum in eadem v.* 998. interim hoc poenae loco eſt, Sortem occupavi, praemium eripui tibi: *ubi paſſim obvii*, Aoniam, Pleiadas Hyadaſque, Protei, &, interim haec poena in loco eſt, Sortem occupavi, praemium eripuit mihi. *Erant, quorum fallens vitium honeſta ſpecie omnem ſuſpicionem eluſerat; hoc primum & indice monſtrabatur & medico curabatur. Ut in Medea verſ.* 952. Antiqua mentis ira. qua ducis, ſequor: *quod quis ſollicitaret, niſi ſuggeſſiſſet hic liber*: Antiqua erinnis. ira qua ducis ſequor. *In illa, quae Thebais antehac dicta eſt v.* 232. & quicquid mihi Negaſtis oculi, *amaremus laeti, abſque hoc fuiſſet, cui debemus*: & quicquid mihi Donaſtis oculi. *In Hercule Oetaeo v.* 492. Quem gravida nubes Theſſalo genuit duci, *non fuit cui diſpliceret: ſubeſſe tamen fraudem intellexi, poſtquam ſcriptum vidi*: Quem gravida nefele. *In eodem verſ.* 1538. Si qua ſub terra numeroſa peſtis Spargat intentam rabiem draconis, *tranſmiſerunt intactum, pro quo nunc leges*: Si qua ſub Lerna numeroſa ſerpens Spargat in centum rabiem dracones. *Quid ubi deerrans & haec manus*

aut alterius, quam ſequebatur, errata fideliter exprimens, detegebat originem graduſque creſcentium paulatim mendarum ſimul cum poſteriorum audacia? dum veterem ſcripturam literula addita vel adempta mutatave juvandam licenter pervertunt & remedio vulnus exaſperant. Ut in Agamemnone, v. 281. *quum inveniſſent*, & euro tantum, *reddiderunt primum* & a viro tanto, *deinde* & a tanto viro, *quum debuiſſent*, & Eurotan tuum. *In eodem verſ.* 576. Poſtquam litatum eſt illo Phoebus redit, *ut verſus conſtaret, ſuppoſuerunt*, Phoebus in lucem redit, *& verſu praecedente*, cedit in luctum: *quum verum foret:* cecidit in lucem furor. Poſtquam litatum eſt Ilio, Phoebus redit. *In Thebaide v.* 23. Minor rupes *correxerunt* Inoque praeceps: *ex quo quis divinet, quod ex illo non difficulter erueres*, Inoa rupes? *Quid de verſibus integris dicam, quam improbe & incommode loco ſuo demotis, tam commode atque eleganter in eundem reſtitutis? Ut Thyeſte vſ.* 1012. *Hippolyto v.* 358. *&* 940. *Troadibus verſ.* 205. *&* 226. *&* 587. *Quid de illis, quos aliis perſonis adſignat? Ut Hercule Fur. verſ.* 352. *&* 915. *cum ſequentibus, Thyeſte v.* 321. *Oedipo verſ.* 864. *Illa quoque non levis videbatur commendatio Florentini codicis, quod adfirmaret, quicquid utiliter ad vulgatos emendandos ex antiquitus ſcriptis alii produxerant: prae caeteris Lipſius e lectiore ſuorum. Duos enim ille adhibuit, quorum alterum a Paulo Meliſſo, alterum ab Abr. Ortelio acceperat. Prior omnes, qui antehac conſulti ſunt, longe poſt terga relinquebat: ſed quod in pleriſque nullus ei accederet ſecundus auctor, tanquam novandi nimius, ſaepe rejectus eſt, & obtrectatores invenit. Quum enim plurimae paſſim manu exaratae exſtent hae tragoediae, pars magna exigui pretii, multitudo ſequiorum uni, licet eximio, obſtitit, & numerum vincere juſſerunt. Quorum libenter excuſamus quamvis ſupervacuam religionem & modeſtiam; judicium ſi ſecuti eſſemus, parum Senecae conſuluiſſemus. Mirabar etiam in Etruſco libro ut primae bonitatis notam*, Troadas *ſemper, non* Troada, *&* Phoeniſſas *ſemper*, Thebaida *nuſquam appellari: quorum neutrum ullis in ſuperiorum ſive membranis ſive chartis obſervatum, etſi prius jam diſputando viri docti collegerint. Sed & ultimam Tragoediarum deeſſe accipiebam pro argumento, tranſſcriptum eum de exemplari, cui Octavia, quam ſatis conſtat Senecae non eſſe, nondum accreverat. Placebat ipſa frons operis, quam nec invidebo lectori.*

Tragoedi ſunt, qui antiqua geſta atque facinora ſceleratorum regum luctuoſo carmine ſpectante populo concinebant. quibus initio canentibus praemium erat hircus, quem Graeci tragon vocant: unde & Horatius: (*de Arte Poëtica vſ.* 220.)

Car-

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

Jam dehinc ſequentes tragici multum honorem adepti ſunt. excellentes in argumentis fabularum ad veritatis imaginem fictis.

Epitaphium Marci Lucii Annei Senecae.

Cura. labor. meritum. ſumpti pro munere honores.
Ite alias poſthac ſollicitate animas.
Me procul a vobis Deus evocat. ilicet actis
Terrenis rebus hoſpita terra vale.
Corpus avara tamen ſolennibus excipe ſaxis.
Namque animam coelo reddimus. oſſa tibi.

Marci Lucii Annaei Senecae Tragoediae N. viiii. Hercules. Troades. Phoeniſſae. Medea. Phoedra. Oedippus. Agamemnon. Thyestes. Hercules.

Quae praefatus ſum , non ut hoc munus venditarem , ſed ut occuparem quos Lipſius expertus eſt , homines querulos , unius libri auctoritate tantum in receptis mutari indignaturos. Nam qui poteſt aliter , ubi hinc ſtat tota legio recentium , vitiatorum , ingenio conditoris magnam partem diſſimilium? inde vel ſolus antiquiſſimus , integerrimus , ſi non ubique at in plurimis , quae divertunt , γνήσιον τοῦ πατρὸς παιδίον*? Non enim , opinor , hoc agitur , quid multi ediderint librarii , ſed quid Poëta cecinerit : de quo ſi ſic ambigitur , ut utrimque par ſit ratio qua ſententiarum ponderis , qua verborum nitoris , ut neutra lanx propendeat , ſuperet ſane plurium conſenſus : ſin altera cum turba ſua ſubſultet , altera cum uno , ut loquebatur Critolaus , terram & maria deprimat , qui iſtum praetulerit , in caecorum ſedes relegandus eſt. An unus Pandectes Florentinus ſuffecit , ut omnibus aliis umbram faceret ac potior haberetur ; Senecae non erit tantum gratiae , ut eum unico ab exemplari centies puriorem , doctiorem , apertiorem , quam e multis infuſcatum , ſordidum , obſcurum malimus? Erit certe : nec me poenitet horarum , quas impendi comparato , quo hucuſque uſi ſumus , & quanta potui diligentia varietatibus enotatis , ut ingentem nactus , ut rebar , theſaurum , in commune , quodcumque erat lucri , conferrem. Suſcepit eundem laborem poſtea Nicolaus Heinſius , inſignis omni claritate literarum , & Mſſ. libris tractandis peritiſſimus : ex cujus excerptis mea ſupplere , & ſi quid fugiſſet obſervationem meam , recuperare in magno & illius beneficio & meo negotio habui. Caeterum excellens praeſtantia hujus codicis notas meas reddidit uberiores , dum non ſolum , quae ipſe primus inde erui , approbare contendo , ſed etiam referre exiſtimo , in quibus diſputabatur , ſciri quibus ille non mediocre momentum partium futurus acceſſerit. Eſt , ubi ſolius conjecturae re-*

remigio rem geſſimus. Cui & haec, quae, dum revolvo jam expreſſa typis, mihi nata ſunt, debebis. Hercule Fur. v. 1038. *videtur auctor ſcripſiſſe:* ad Argos victimas alias dabo. *Thyeſte v.* 59. *ſcribendum eſt:*

Nondum Thyeſtes liberos deflet ſuos?
Ecquando tollet? ignibus jam ſubditis
Spument ahena: membra per partes eant
Diſcerpta.

Erat in fatis, Eumenidum nigro vellere conditum, ut Thyeſtes ſceleſte liberos amitteret, ſceleſtius rurſum crearet ac tolleret vel ſuſciperet e filia. Utrumque exigit Furia, & miratur differri rem praeſenti propemodum die. Ecquando tollet? *ſubaudi ex praecedenti membro*, liberos: *quae vox & de uno ſaepe priſcis effertur. Nondum luget devoratos? Quando igitur erit, ut in eorum locum quaerat ſuſcipiatque inceſto, quem nobis debet, Aegiſthum? Age ocius apparetur illa parricidalis coena, &c. Utque hoc obiter moneam, quod eſt in eadem Tragoedia verſ.* 373. Aut qui Caſpia fortibus Recludunt juga Sarmatis, *ſumpſit auctor ex hiſtoria Tiberii temporum, de quibus Tacitus* 6. *Ann.* Contra Pharaſmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas, quorum Sceptuchi, utrimque donis acceptis, more gentico diverſa induere. Sed Iberi locorum potentes, Caſpia via, Sarmatam in Armenios raptim effundunt. *Eadem tragoedia verſ.* 771. *ſuſpicor oportere ſcribi:* Nec facile dicam, corpora an flammas magis Gemuiſſe. *Hercule Oetaeo verſ.* 983. error hic culpa vacat, *& verſ.* 990. Quam luce tribui *legerim. Verſu* 1738. *quia in Flor.* Nunc eſt parens, *videtur ſcribendum:* Nunc es parens Herculea: ſic ſtare ad rogum Te, mater, inquit, ſic decet flere Herculem. *Plura volebam: ſed vetat multiplex occupatio. Vale igitur, & haec boni conſule.*

EIDEM
JACOBUS GRONOVIUS
S.

DEnuo in tuam gratiam non invitus tractavi lacrimarum cauſam, ut harum tragoediarum editio, tardigenulo ſane inceſſu fatiſcens, aliquando confieret. Quum primis anni MDCLXXII. Calendis Lutetia reverſus, orbitatem meam metirer, offendi non Tacito tantum, ſed

etiam

etiam Gellio, etiam huic Senecae paternam mortem fraudi fuiſſe; quippe quem ſub illos ipſos dies recenſere coeperat. Sed abſoluto Thyeſta deprehendit illum humanitas: & quum me non ratio mea, non typographi mox inſequuta mors vel inſpicere reliqua permitterent, hactenus curam meam probaſſe ſatis duxi, ſi quoſcunque liturarios ad hanc vel ad Gellianam operam pertinentes convaſarem ad quaecunque futura tempora reſervandos. Id quum ſedulo feciſſem, demum aliorum vicem exceperunt Boomii conſortes, & ut ſingula excuterentur, mecum egerunt: quibus & quae parata erant, & quae alia hic illic occurrebant adſcripta, conſilium patris ex eis invenire conatus, exhibui. Sic omnia, quae ad hujus libri illuſtrationem & reſtitutionem ſperari poſſunt, duntaxat a patre meo, tandem habes. Quae ex aliis interpretibus neſcio per quos collecta, nunc etiam, ſed non me auctore, addita referuntur, tanti non putavi, quibus horam darem; at in poſterum ſane aut omiſiſſe aut correxiſſe erit melius. Quis enim ferat, quum Hercules in Oeta v. 1475. ipſe nominet Cirrhaea templa, Parnaſſium mugitum, adhuc tamen & Fabricium & Farnabium garrire de Dodone? quum etiam plane Sophocles in Trachiniis non hoc vetus oraculum, ſed novum aliud Dodone editum indicet. Aut in eadem tragoedia v. 1194. *Aut centum anguibus Vallatus hydram tabe paviſſem mea*, quod eſt a paſco, Farnabium toleret à paveo deducentem explicare, *mortem extimuiſſem*, & praeter ſententiam hiſtrionis & nullo illic veſtigio de mortis timore? Sed illa ὅσα κόνις, Vale, &, ut libet, fruere.

J. LIPSIUS
FRANC. RAPHELENGIO
FR. F. PLANTINIANO
S. D.

QUod ſerio tandem manum & mentem admoveris Senecae Tragoediis, valde id nobis, mi Franciſce, gratum. Et nonne diu tale aliquid oportuit, in hoc ingenio, in hoc otio? Illud adeſt, iſtud ſupereſt: nec culpa hic eſſe poteſt, niſi a deſide voluntate. Atqui ingenium ut ferrum eſſe ſcito. ſplendeſcet, ſi utare: rubiginem contrahet, ſi recondas.

 Ute-

Utere igitur. & inprimis ad haec iſta: quae gratiam tibi apud me, apud avum, famam gignent apud omnes. Sed auxiliumne etiam a me poſcis? ego conſilio defunctum me putabam. Tamen & illud accipe: ſimul in his talibus veram vocem,

Αὔδα ὅ, τι φρονέεις. τελέσαι δὲ μὲ θυμὸς ἀνώγει.

Nam amiciſſimi Plantini mei cauſſa quid non velim? quid non & pro iſta Plantiniana ſtirpe? quam Deus mihi ſinat creſcere rectam, & in recta virtutis via.

Tragoediae hae, non unius viri opus.

TRia petis. Quid de Scriptore Tragoediarum ſentiam? Quid de Ordine? Quid habeam ad ipſas? De primo, ſic reſpondeo. Scriptorem iis dari a me non unum: nec Criticos noſtros audio, qui aliter pertendunt. Stilum & elocutionem quiſquis ſerioſe paullo magis examinat, non a me ſentit? ſentit, aut profecto nihil ſentit. Diſcrimen nimis clarum. Octaviam & Medeam unius mentis & manus eſſe quis dixerit? quis Thebaida & Troada? peritus nemo judex, & cui purgatior paullo auris. Ego tres ſcriptores odoror, fortaſſe & quartum. Audi. Pleraſque ex iſtis Annaei Senecae eſſe fateor (ſive Lucium ei praenomen, ſive Marcum. nam liber ſane meus uno loco utrumque ambigue congerit) ſed Senecae novioris. Filiine illius, qui Philoſophus? vix arbitror: nec ſcripta mihi ſuadeant tam bonum aevum. Trajani imperio, imo infra, ſi vixiſſe quemcumque hunc Senecam dicam, a vero non abibo. Certe a veteri illo alius eſt, vel Sidonio teſte, cujus verſus innotuēre:

Videntur quatuor texuiſſe. Septem junioris Senecae ſunt.

Qui valde remotus a Philoſopho.

Quorum unus colit hiſpidum Platona:
Orcheſtram quatit alter Euripidis.

Etiam Terentiano:

In Tragicis junxere choris hunc ſaepe diſerti
Annaeus Seneca & Pomponius ante Secundus.

Nam Tragicum hunc, ecce, poſteriorem facit Pomponio: quem clarum eſt vixiſſe eodem cum grandiori Seneca, id eſt, Claudiano aevo. Quid autem de hiſce Tragoediis ſentiant, liquet ex eodem Terentiano; apud quem verſus cum Senecae nomine, quos hodieque in Hercule Furente legas:

Exemplum & Senecae dabo:
„ *Thebis laeta dies adeſt,*
„ *Aras tangite ſupplices:*
„ *Pingues caedite victimas.*

At una, Senecae majoris. Fabii fide:

Is ergo unus ſcriptor. Quis alter? etiam Seneca: ſed ille bonus, ille meus. Nam Medeae cur non auctorem hunc audacter tribuam? Fabius impellit, qui ſemiverſum ex ea hunc citat:

—— *quas peti terras jubes?*

Et ratiocinio temporis.

& quidem Seneca auctore. Quis ergo alius Seneca uſpiam ei nominatus, praeter noſtrum? Et certe ſi non hunc voluit, nota aliqua aut verbulo (quae ejus accuratio eſt) indicaſſet. Addo argumentum ab aevo, quo colligo eam ſcriptam ex hiſce verſibus:

Par-

Digitized by Google

Parcite ô divi, veniam precamur,
Vivat ut tutus mare qui ſubegit:
Sed furit, vinci dominus profundi
Regna ſecunda.

Quos omnino inſitos decore & ingenioſe in laudem Claudii, qui Britanniam tunc aperiebat, plane mihi ſedet. At Seneca tunc vixit. Etiam ſtilus & tota ſcriptio hoc perſuadent: quae optima, & digna optimo illo ſcriptore. Sane qui Medeam attenta & ſubſtricta, ut ſic dicam, aure leget: illuſtris ingenii foetum fatebitur, & plane melioris viri, melioris aevi.

Denique ex ſtilo, qui praefulget.

En, duos ſcriptores habes. ubi tertius? latet: nec facile totum eum educam. Video, nec video: eſſe ſcio, ſed quo colore & nomine, nondum. Hunc ego tribuo Thebaidi. Quidni? ex ſtilo & tota conformatione ejus Tragoediae tam mihi certum eſt, alium auctorem ei eſſe, quam me ſpirare. Confer, ſodes, cum ceteris: quid ſimile? Oeconomia diverſa, ſine choris, ſine interruptione, continua quaſi ad Comicam. Scriptio tota uniformis, ſimplex, ſine carminum ulla varietate. ſed ſcriptio (ita me Deus amet!) alta, docta, grandis: & quae ſuo jure ambulet in cothurnis. Nihil uſquam juvenile, arceſſitum, fucatum. phraſis & verba lecta: ſententiarum mira & inopinata acumina; & acumina virilia, fortia: quae me quidem ita feriunt, ut non exciter ſolum ad ea, ſed ſubſultem.

Una, etiam ignoti Poëtae. A facie ſcriptionis totius certo argumento. Quae nimis bona.

Quid tale in aliis? audebo rem dicere. Scripti gemmula haec eſt, & quam lubens retulerim vel ad Auguſti aevum Per bellum quidem Civile eam ſcriptam, & ex argumenti electione ſuſpicor, & ex verſibus qui quaſi data opera huic rei inſerti. Quidquid hujus eſt, tollenda ſane ea nec ultra calcanda pedibus ignari vulgi. Vos, Critici, ponite & habete audacter inter prima Romana ſcripta.

Digna Auguſtaeo aevo. Legenda & admiranda doctis.

Quartus ſcriptor producendus eſt: ſed ambigue. Nam nec novi, nec nimis adfirmate de eo affirmem. Sentiſco tamen eum in Octavia. quae nimis mutare & abire videtur ab aliis Tragoediis, imo verbere eruditorum excipienda, non plauſu. Conſidera: nec vide tantum, ſed luſtra. quid non in ea protritum, vulgare? imo & vile? quam multa rebus verbiſque inepta? quae piget excerpere & objicere tibi ſingillatim. Puer ego ſum, niſi a puero ea ſcripta; certe pueri modo.

Sed una item quarti & ignoti ſcriptoris: Nec ſane boni. Octavia jacet.

Habes de Tragoediarum ſcriptoribus meum ſenſum: addam & de ipſis. Duas duorum eximias cenſeo: quibus laudator ego, non cenſor. In aliis virtutes video, ſed non ſine mixtura vitiorum. Magnus Scaliger quod tam laudatum de his teſtimonium tulerit, ut etiam Graecis antepoſuerit, an ex vero? non dixeris, niſi ad primas illas adſpectu. Nam ceterae profecto non aſcendunt culmen iſtud laudis. Sonus in iis & granditas quaedam Tragica, fateor: ſed nonne adfectatio ſaepe & tumor? Verba & dictio an uſquequaque electa? Jam ſententiae probae, acutae, interdum ad miraculum. ſed nonne ſaepe & ſententiolae? id eſt, fracta, minuta quaedam dicta, obſcura aut vana: quae aſpectu blandiantur, excuſſa moveant riſum. Nec enim lumina, ſed ſcintillae, ſunt: nec veri forteſque ictus, ſed, ut in ſomnio, parvi & vani conatus.

Judicium de his Tragoediis meum. Nam Scaligeri haud rigide verum. Junioris Senecae, media ſunt. Saepe in vitio.

Praefer-

tim affectatione ſententiarum.
Quae communis tunc culpa.

Quas tamen ipſas crebro nimis & ad faſtidium inculcat, nec invenit ſed arripit : non tam ſua fortaſſe quam ævi culpa, cui Scholaſticum & Declamatorium hoc genus ita placuit, *ut operum omnium*, (Fabii verba ſunt) *ſolam virtutem Sententias putarent*. Haec noto, non ut nota Poëtam illum afficiam, ſed ut te formem : diſcaſque judicio non praejudicio uti, nec ſignare ſtatim omnia linea alba.

Ordo in his fabulis nullus.

Alterum Quaeſitum de Ordine eſt. fruſtra. Quid enim haeres? nec unus in libris eſt (omnes fere variant) nec ſane refert. In Plauto ad litteram Comoediae diſponuntur. tu iſtas, ut voles. Nam in tempora cujuſque Fabulae quid inquiras? ſupervacuum eſt. Sequere, ſi omnino aliquid a me vis, ordinem hunc bonitatis, & praeeat vel Thebais, vel Medea.

Quae noſtra hic opera & auxilia.

Tertium erat, Si quid ad ipſas? Ego vero, etſi jam ante ſatis emendatas (haec enim ſtrictis verſibus ſcripta, arcent fere & cohibent malas manus) poſtremum etiam ſerio & induſtrie correxerit V. Cl. Antonius Delrio, aeternum nobis amicus; tamen accipe & a me iſta. quorum partem ab ingenio eſſe ſcies & ſubita inventione, cum tua cauſſa paullo intentius legerem: partem a libro ſcripto veteri ſane bono, quem habemus dono Paulli Meliſſi magni vatis. Illud te moneo, interpunctiones & diſcrimina valde vitiata eſſe. quorum cum in ejuſmodi ſubtilioribus grande momentum ſit, tu vide ut concinnes. Numeri quos adnoto, verſuum ſunt Fabulae cujuſque.

DAN. HEINSII
DE
TRAGOEDIARUM
AUCTORIBUS,
DISSERTATIO.

DE Tragoediarum ordine jam alii egerunt, & hoc literarum judices juris ſibi ſemper vindicarunt, ut quod vellent in iſtis ſequerentur. Proximum eſt de autore. Ac Senecae quidem Medea a Fabio, Troades a Probo, Hercules Furens a Terentiano, Hippolytus a Priſciano, Thyeſtes a Luctatio (ſive is eſt Lactantius) tribuitur. Nos auctores quinque hic videmus, & non dubie agnoſcimus. Quarum tres iſtas, Troadas, Hippolytum, Medeam, Lucio Annaeo tribuimus: quem Philoſophum vocant, & vixiſſe cum Pomponio Secundo, ſatis conſtat. Fabius Inſtit. Orat. lib. VIII. *cap.* III. Noſtri autem jungendo aut dividendo paulum aliquid auſi, vix in hoc ſatis recipiuntur. Nam memini juvenis admodum, inter Pomponium & Senecam, etiam Praefationibus eſſe tra-

cta-

ctatum, an gradus eliminat, apud Attium in Tragoedia dici oportuiſſet. *Duos ecce hos Tragicos conjungit. Et hinc orta de decoro λεκτικῷ in tragoedia velitatio. Latine enim dici, poſt Horatium quis dubitaret? Scimus & Pacuvium ea voce uſum fuiſſe. Et quod Euripides dixerat Medea,*

Παλαιὸν οἴκων κτῆμα δεσποίνης ἐμῆς,
Τί πρὸς πύλαισι τήνδ' ἄγουσ' ἐρημίαν
Ἕστηκας;

Hoc Ennius verterat,

Antiqua herilis fida cuſtos corporis,
Quid ſic extra aedes te exanimata eliminas?

Sed hos in pleriſque impolitiae cenſores literarii notabant. Accio plus tribuebant. imo principatum in tragoedia. Etiam Tiberii aevo nonnulli, ut Paterculus nos docet. Quare in ſummo operis autore, quid decore nec ne fieret, praeclari iſti viri quaerebant. Omnium antiquiſſima Hippolytus videtur. Character aequalis, terſus, pura dictio, rariſſima acumina & ſine ulla ambitione. Troades divina, nec Latina minus. In qua illud notes, quod in Menalippe Euripidis, quam Sapientem vocabant, antiqui obſervant; Pyrrhi & Agamemnonis colloquium, ἐσχηματισμένον *eſſe. Nam ut ibi Menalippe, Euripidem: ita hic Pyrrhus repraeſentat Neronem. cujus ingenium & in iſta aetate ferociam occulte expreſſit & ſub Agamemnonis perſona caſtigat. Pyrrhus eſt* πρόσωπον ὑποκείμενον: *Nero* τὸ δηλούμενον. *Eo ſpectant illa,*

Juvenile vitium eſt, regere non poſſe impetum.

Et praeclara illa,

Quo plura poſſis, plura patienter feras.

Et reliqua. Nam ut Graecus ſub perſona Menalippae opiniones ſuas exponebat: ita Seneca ſub Agamemnonis, tyrannorum mores oſtendit. Quare cum partim Troades illius, partim etiam Hecubam exprimeret, locum iſtum non invenit, ſed dedit. ſicut & perſonam utramque. Multum eo veteres delectabantur. Adducuntur verba a Grammaticis divina, quibus mortem Socratis in Palamede Euripides lugebat. Neque aliter ingratitudinem filii ſui Iophontis traduxiſſe Sophoclem, fit veriſimile. Ideoque διπλοῦν σχῆμα *habere dicuntur. quia alius eſt repraeſentans, alius qui repraeſentatur. Hoc quoque ad Homerum referunt: quem de ſe nonnulla ſub Demodoci perſona innuiſſe, Platonici notarunt. Tertia eſt Medea: teſte Fabio, & ut quivis videt, ejuſdem authoris. Has tres miror extitiſſe quenquam, qui ejuſdem eſſe cum reliquis exiſtimaret. Quatuor, Herculem Furentem, Thyeſtem, Oedipum, & Agamemnonem, M. Senecae aſſcribimus. Ideoque & Senecae nomine ab antiquis laudantur. Et in libris manu exaratis, modo Lucii modo Marci invenias praenomen; in quibuſdam utrunque. Ut in optimo quo uſus eſt vir ſummus Juſtus Lipſius. Caeterum accurati judicis acumine eſt opus, qui ſuas cuique aſſcribat. Poſteriorem hunc, Tragicum vocant. Paulus Diaconus Hiſt. Miſcellan. lib.* VIII. Hujus temporibus poëtae pollebant Romae, Lucanus, Juvenalis, & Perſius, Senecaque Tragicus, Muſonius atque Plutarchus, Philoſophi. *Sidonius:*

Quorum unus colit hiſpidum Platona,
Incaſſumque ſuum monet Neronem:
Orcheſtram quatit alter Euripidis.

Alterum autem etiam poëmata ſcripſiſſe, & quidem crebro, vel Tacitus, ut alios omittam, nos docet. Caeterum cum duae ſint tragoediae partes; altera uniformis & ejuſdem metri, quam, κατὰ στίχον ideo vocant, quae excepto choro omnia complectitur & jambum non excedit; altera quae variis utitur metris, pars nimirum chorica; hinc nonnunquam differentias Critici notabant. Ita Sophocles pericommatis, antiſtrophicis maxime delectatur Euripides. Latini cum has differentias ignorent, verſibus tamen differunt. quos aut eoſdem ponunt, aut cum aliis jungunt. In tribus iſtis Lucii, chori fere ex hendecaſyllabis ſapphicis, anapaeſticis, choriambicis, glyconiis conſtant. quibus alii interdum extra ordinem inſeruntur. Pomponius Secundus, qui cum Lucio vixit, aut primus aut prae caeteris, dactylicos tetrametros junxit in choris. Ejus ſicut aemulus, &, ut Graeci dicerent magiſtri, ἀντιδιδάσκαλος fuit Lucius, ita imitator in hac parte Marcus. Terentianus:

In Tragicis junxere choris hunc ſaepe diſerti,
Annaeus Seneca, & Pomponius ante Secundus.

Ubi illud ante, *nota διασκευαστικὴ eſt, ut conſtaret, uter utrum ſit imitatus. Nam cum, ut praenomen Marci adderet non permitteret metrum, alium fuiſſe oſtendit quam qui cum Pomponio vivebat. Lucius, quemadmodum in aliis, ita hic Pomponii judicium neglexit. Saltem in his tribus nunquam eſt ſecutus. Plures vero nuſquam ei tribuuntur. Semel vero Marcus: in Oedipode nimirum. Ubi plurimi dactylici in choro qui ex metris conſtat ἀτάκτοις junguntur. Id ita ſtudioſe Graecorum critici notabant; ut pleriſque verſibus non ab inventore, ſed ab eo qui frequenter iis uteretur, nomen poſuerint. Ita docent, Tejum Anacreontem, cum Athenis eſſet, ac amaret Critiam, neque parum lectione Aeſchyli delectaretur, Anacreonticos ejus exemplo feciſſe. qui hoc nomen poſtea obtinuerunt. Lucius vulgares Sapphicos, novo pede in ſecundo fregit. Idque propter temporum aequalitatem. Atque hoc illi fere eſt perpetuum.*

Troadibus,

An ſub Oechaliis latebroſa ſylvis?

Sicut legitur in ſcriptis.

An ferax varii lapidis Caryſtos?
Troja qua jaceat regione monſtrans.

Hippolyto,

Quaeque ad Heſperias jacet ora metas.

Quod a correctoribus mutatum eſt. Ut & illud,

Si qua Parrhaſiae glacialis Urſae.

Medea,

Sumere innumeras ſolitum figuras.

Et fortaſſe non pauci, qui ſunt corrupti. Hoc in Marco non invenies magis, quam in Flacco. Unus extat, quem corruptum eſſe eruditi oſtenderunt. quod & ipſum libri cum ratione evincunt. ut & conſuetudo poëtae. At character utriuſque, ut & ſermo, multum diſtant. Marci enim plus declamatorium habet. Quae res ita plana eſt, ut ſi nihil praeter Prologum Medeae aut Troadum, & Herculis Furentis, extaret, non unius eſſe autoris judicaturi fuerimus. Marci ſaepe breves ac conciſas videas periodos: idque acuminis cauſa. Lucii pauciores ἀναπαύσεις habent, & antiquitatem magis ſapiunt. Ajunt

vi-

virum numquam ſatis laudatum Sophoclem, cum Antigonem ſuam legeret, & cum longa periodo ſpiritu contento paria feciſſet, ſubito expiraſſe. Hoc in Thebaide ei nunquam eveniſſet. quia plerunque non eunt ſed cadunt. Ideoque & numeris nocent, & tragoediae majeſtatem non minus enervant, quam Lucani ſententiae heroicas leges & Virgilianam gravitatem. Magnae enim res pares periodos deſiderant, ut recte Demetrius. In Lucio non raro tota oratio inſtruit: in Marco ſaepius gnomae tantum inſeruntur. Choros excipio. Nam qualis ille in Thyeſte, Tandem regia nobilis, *& alii nonnulli? Vide Hecubae orationem in principio Troadum: & Nutricis de amore praeclaram. Jam locorum major ſupellex in Lucio. quae res mire antiquitatem ſapit. Talis eſt commendatio vitae agreſtis ſub perſona Hippolyti: quaeque pro voluptate item, & conſervando genere humano, propagatione Veneris, a Nutrice dicuntur. Idem in exprimendis antiquorum virtutibus, non minus felicior quam diligentior. Ut cum in Troadibus Hectorem e ſecundo Æneidos deſumpſit, in Andromaches ſomnio. Et nonnulla ex Ovidio in Hippolyto. Quae ſunt mire florida. Certe quae a Phaedra dicuntur, cum amorem ſuum Hippolyto fatetur, nemo praeter unum Ovidium dixiſſet. Ita dupliciter de nobis eſt meritus: nam & frugi orationem dedit, & quo pacto exprimendae veterum virtutes eſſent, nos docuit. Neutrum a declamatoribus expectes. Qui contenti ſuo acumine, nec ſolliciti ut aeque bene dicant, ſatis habent aliter dixiſſe. In narrando autem, ubi maxime τῆς ἑρμηνείας vis elucet, vel Euripidem provocat. Sicut in pulcherrima iſta, quae eſt de Hippolyti morte. Neque enim cedit candore orationis, & ſublimitate vincit; ad ſermonem uſque antiquorum ſtudioſus. Quos dum Marcus propria virtute ſui temporis anteire conatur, ſaepe tantum fit diſſimilis: civilem autem vix retinuit ſermonem: in quo Euripides excellit: quanquam ſaepe tragicus vix ultra affectus. Marcus luxuriam non ſemper vitavit: Lucius vero etiam in aliis caſtigat. De Polyxena apud Naſonem dicebat Hecuba,* — cinis ipſe ſepulti

In genus hoc ſaevit. tumulo quoque ſenſimus hoſtem.
Aeacidae foecunda fui.

Id ſecutus eſt ille, ſed ut caſtigaret:

Adhuc Achilles vivit in poenas Phrygum?
Adhuc rebellat? O manum Paridis levem!
Cinis ipſe noſtrum ſanguinem ac tumulus ſitit.

Nam & variavit quod dixit, & ad vehementiam, orationis figuram addidit. Et ſervavit quod eminebat, & rejecit quod abundabat. Aliud enim eſt rebellare, aliud adhuc vivere, aliud poſt obitum ſanguinem ſitire. Duo priora etiam interrogando: quae πολιτικώτερον efficiunt ſermonem, & formam immutant. In quo Marcum patrem eſt ſecutus, qui in Controverſiis praeiverat. Ibi enim de hoc loco ait: Cum Polyxena eſſet abducta, ut ad tumulum Achillis immolaretur, Hecuba dixit,

— cinis ipſe ſepulti
In genus hoc ſaevit.

Poterat hoc contentus eſſe, adjecit,

— tumulo quoque ſenſimus hoſtem.

Nec hoc contentus, adjecit,

Aeacidae foecunda fui.

A-

Ajebat autem Scaurus, rem veram: non minus magnam virtutem eſſe, bene deſinere quam ſcite dicere. *Marci quoque ſermo, co minus eſt moratus, quanto ſaepius acute multa dicit. Quod ut recte fit ab eo, ita alienum eſt a natura. Non enim eſt ſingulorum. Nam cum qualitatem animi omnis indicet oratio, eaque vel mores complectatur vel affectus, nemo qui acute loquitur, talem eſſe ſe ſignificat, ſed otioſum. Poëta autem imitatur. Vide Andromaches ſermonem in Troadibus. Modo furit prae dolore & rabie: modo lamentatur, & commiſerationem movet. Ut cum filio abeunti, aeternum vale dicit. Plerunque autem eſt talis; qualem tum fuiſſe eſt aequum. In attribuendo quoque ſuos ſingulis, minor eſt Marcus. Nam Thyeſtae quare optimos dedit? Aut, cur non eoſdem? Primo enim ἄθεον vides.* Si ſunt tamen Dii. *In eadem ſcena Stoicum.* Mihi crede, falſis magna nominibus placent. *Et quae tum praecedunt, tum ſequuntur. In fine, etiam pium. Libat enim cum bibit.* Paternis vina libentur diis, Tunc hauriantur. *Primum igitur diſſimiles dedit. non enim talis Atreus. Deinde inaequales. Nam diſſimilis & ſui eſt. Alterum ἀνόμοιον, alterum ἀνώμαλον, Ariſtoteles vocaret. Ulyſſes in Troadibus, etiam eum qui in Hecuba eſt antecedit. Vafritiem enim, quantum locus is ferebat, addidit. Graeci δριμὺ melius & δόλιον id vocant. Quod in multis illi locis dederat Euripides. Æſchylus ob innatam auſteritatem, minus id aſſequebatur. Conſtitutionis quoque ratio, non eadem. Una Marci Oedipus, eſt mire artificioſa. Sola enim & agnitionem, & mutationem in contrarium habet. Sed ex Sophocle expreſſa eſt. Hoc perpetuum eſt Euripidi, ut Prologis ſuis nudam argumenti expoſitionem intexat. Qui quod uniformes ſint, feſtive ab Ariſtophane vexantur. quales & nonnullos collegit. In una, quod meminerim, Iphigenia in Aulide, ex iis quae extant, hoc non obſervavit. Sophocles occulte id agit: & non ſemper uni committit. Nonnunquam rem ſimpliciter ingreditur, ut Aeſchylus. Marcus, more Euripidis,* σωυκλινὸν τῆς ὑποθέσεως *praemittit, id eſt, fabulae ſubjectum prologo committit. Vide in Hercule Furente Junonem: in Thyeſte Tantalum: in cognomine Oedipodem: in Agamemnone Thyeſten. Lucius ab actione ſemper inchoavit, & ſimpliciter* εἰσβάλλει. *Hecuba & Medea, ut in medio, calamitates ſuas* ἐμπαθῶς *deplorant. Haec ex parte, illa prorſus quid futurum ſit ignorat. Hippolytus a venatione inchoavit & ſuorum adhortatione; idque eodem metro, quo Rheſi autor. Qua tragoedia poſt Sophoclem nulla extat conſummatior. Eam nos cum ſtudioſe legeremus, neque quicquam minus quam humilitatem & rhetoricam Euripidis ſubtilitatem, ſed nec ſimpliciſſimam Aeſchyli auſteritatem, & tranſlationum audaciam, neque compoſitionem Sophocleam & orationis difficultates, oeconomiam autem longe ab eo diverſam videremus, nunquam dubitavimus, quin quartus aliquis quaerendus eſſet autor. Quem ex intima antiquitate tandem eruimus, & certiſſimis indiciis, quis eſſet, in grammaticorum libris invenimus. Qui error ita eſt antiquus, ut in priſcis Criticorum catalogis, Euripidi aſſcriberetur. Adeo refert, quo quis ad iſta judicio accedat. Lucius, libenter oculos moratur, & in ſcena multa repraeſentat. Medea, contra Flacci praeceptum, liberos aperte, certe alterum, trucidat. Alterum autem ad minimum poſt caedem oſtendit. In Troadibus, matri coram populo eripitur Aſtyanax. In Hippolyto, manum ſibi infert Phaedra: heros autem, jam divulſus, exhibetur. Marcus plurimum narratione defungitur. In Thyeſte, in Oedipo, in Agamemnone, id apparet. Ubi ne Caſſandram quidem neceſſe eſt populo ſpectante jugulari. In Furente autem Hercule, cum ſequi Euripidem poſſet, periculoſam nobis* ὄψιν

de-

Digitized by Google

dedit. Megarae enim & filiolo, in ſcena cerebrum elidit Hercules. Itaque hiſtrionem vix invenias, qui vim Alcidae experiri, & ſine ullo fuco repraeſentare hoc vellet. Capitis enim ejus intereſſet. Haec eſt cauſa, cur propudium illud generis humani Nero, eas fabulas deligeret, quae periculoſa θεωρήματα ἀπαγγελτικὰ haberent. ut ſe ſanguine hiſtrionum oblectaret. Qualis erat iſte Icarus, qui (verba ſunt Tranquilli) primo ſtatim conatu juxta cubiculum ejus decidit, ipſumque cruore reſperſit. *Idem cum Inſanum Herculem cantaret, eveniſſe putamus. Marcus raro Stoicorum opiniones interſerit. Lucius, nec Epicuri ſui nec Metrodori diſſimulat, qui in ejus philoſophicis paginam utramque faciunt. In Troadibus vero, plena manu ſpargit eas & oſtentat. Sicut ſuas ſaepe Euripides. Quod iſtarum rerum judices πολυπραγμοσύνην dixerunt. Idque ſine nota, ubi affectatio abeſt, adeſt modus, qui Euripidi non raro deeſt. Lucius autem nunquam excedit. Nihil eſſe poſt mortem Epicuri ſchola eſt, ait vir eruditiſſimus Tertullianus: & mox Lucii opinionem ſubjungit, qui hoc toto choro egit. In quo non tam poſuit opinionem ſuam quam confirmavit: Eadem enim in Epiſtolis ad Lucilium. Et ad verbum prope, in Conſolatione ad Marciam. Hic,*

Quaeris quo jaceas poſt obitum loco?
Quo non nata jacent.

Ibi: &c. Mori omnium dolorum & ſolutio eſt & finis: ultra quam mala noſtra non exeunt. Quae nos in illam tranquillitatem, in qua antequam naſceremur jacuimus, reponit. Si mortuorum aliquis miſeretur, & non natorum miſereatur, *Hic,*

Poſt mortem nihil eſt, ipſaque mors nihil.

Ibi: &c. Mors nec bonum nec malum eſt. Id enim poteſt aut bonum aut malum eſſe, quod aliquid eſt: quod vero ipſum nihil eſt, & omnia in nihilum redigit, nulli nos fortunae tradit, *Hic,*

—— Taenara & aſpero
Regnum ſub domino, limen & obſidens
Cuſtos non facili Cerberus oſtio,
Rumores vacui verbaque inania,
Et par ſollicito fabula ſomnio.

Ibi: Illa quae nobis inferos faciunt terribiles, fabula eſt. Nullas ſcimus imminere mortuis tenebras, nec carcerem, nec flumina flagrantia igne, nec oblivionis amnem, nec tribunalia, nec reos ullos in illa libertate tam laxa: nullos iterum tyrannos. Luſerunt iſta poëtae, & vanis nos agitavere terroribus. *Tale apud Marcum nihil. Nam cum ejus dramatis & argumentis hoc pugnat. In prima enim Hercules ac Theſeus a defunctis redeunt. In Thyeſte Tantali, in Agamemnone Thyeſtis umbra in ſcenam venit. In Oedipode defuncti evocantur, & Homeri νεκυία exprimitur. Ibi enim habes antiquiſſimum pro animae immortalitate, quod exceptis ſacris extat, teſtimonium. Quae opinio diu ante Pherecyden in Graecia extabat, & cum diſciplinis eſt nata. Aeſchylus vero, Euripides, ac Sophocles, pro confeſſo id ſumunt. Quorum non ſententiae modo, verum etiam oeconomiae atque argumenta, opinione iſta nituntur. Neque aliter loquuntur, ne evertant quod ponunt. Etiam in Troadibus Polyxena cui nubit? An non Achilli, cujus ipſe idolum deſcribit? Quod ſi animae poſt obitum ſunt nihil, ne idola quidem eſſe poſſunt. quae χλευάσμα-*

τα ab Aeſchylo, & quo notam meruit grammaticorum, ὄψωνα dicuntur. Primum ab Homero, quo jam diximus loco, fabricatum eſt, & ingentem poſtea uſum habuit. Igitur vulgarem, quia diſpoſitioni ſerviebat, praetermittere non voluit: ſuam, ubi maxima eſt poëtae tragico libertas, in choro propoſuit. Et de his quidem hactenus. Tres reſtant. Quarum de duabus, Hercule in Oeta & Thebaide, ſuo a nobis loco dicetur. Octaviae autor triviali moneta percuſſit. Sunt in ea tamen quaedam minus putida, nec minus Latina, quam in altera earum quae ubique tumet. Huic vero ne ſermone quidem cedit, ne quid amplius adjungam: luxuriam autem iſtam ac redundantiam non habet. Humi ſerpit tamen.

JOHANNIS ISACII PONTANI
DE
AUCTORIBUS
TRAGOEDIARUM,
AD
V. CL. PETRUM SCRIVERIUM,
PROLEGOMENON.

QUae jam olim, Scriveri clariſſime, ad Senecam Tragicum, adjutus Cantabrigienſi MS. & nunc occaſione codicis Baſiniani, qui penes me MS. ſimiliter, annotavi, tibi ea omnia in unum collecta faſcem quomodo proxime pollicitus fui, mitto, adjuncto eodem illo codice meo. Sed & ſententiam meam promiſeram de auctoribus Tragoediarum, quae L. Annaeo Senecae vulgo tribuuntur. De his quam diverſa ſint aevi noſtri ſummorum virorum judicia, non ignoras. Clariſſimus Juſtus Lipſius cum primum in eam ſententiam diſceſſiſſet, ut ſtatueret eſſe pleraſque Annaei Senecae, nec tamen Philoſophi, eo abiit, ut, una excepta Medea, caeteras ad imperium Trajani, aut infra etiam, rejiceret. Fundus illi hujuſce opinionis Terentianus praecipue fuit, qui de Tragicis agens, oſtendenſque quinam in choris dactylicos tetrametros aut primi aut prae caeteris junxiſſent, ita inter caetera, loquitur:

In Tragicis junxere choris hunc ſaepe diſerti
Annaeus Seneca & Pomponius ante Secundus.

Collegit enim iis ex verbis, Tragicum ibi Senecam Philoſopho juniorem eſſe, & ideo a Terentiano poſteriorem ſtatui Pomponio: qui ut ex Fabio conſtat, eodem

cum

cum Philoſopho, Claudii nimirum & Neronis aevo, claruit. Et hoc, quantum cenſeo, ſuppeditaverit ei vocula illa *ante*, quaſi nota διακριτικὴ & vim diſcernendi habens, poſita. At contra eſt, & clare id oſtendit Fabius, qui utrumque, Pomponium dico & Senecam Philoſophum, non tantum fuiſſe coaetaneos, ſed de Tragoedia quoque, & quid in ea decorum eſſet, familiariter inter ſeſe certaſſe memorat. Ait enim lib. VIII. cap. III. *Memini juvenis admodum inter Pomponium & Senecam etiam praefationibus eſſe tractatum, an* gradus eliminat *apud Attium in Tragoedia dici oportuiſſet.* Et iterum libro X. cap. I. ubi cenſuras auctorum agit, Pomponii inter Tragicos meminit. atque inde, expenſis ceteris, etiam Senecae, quem ex induſtria diſtuliſſe ſe ait, ultimo demum loco ſed in omni ſtudiorum genere ut excellentis, ita etiam poëmatibus clari mentionem injicit. Adeo ut palam ſit Terentianum non tam διακριτικῶς quam συγκριτικῶς eo loci vocem *ante* uſurpaſſe. Quaſi nimirum diceret, utrumque & Senecam & Pomponium id ante factitaſſe. Itaque Tragicum habemus, qui idem & Philoſophus. Cui accedit, quod verſus cum Senecae nomine ex Hercule Furente citet idem Terentianus, quos & ibi hodieque reperias; & Fabius ex ejuſdem Medea, ex Troadibus Probus, ex Hippolyto Priſcianus, & denique ex Thyeſte Luctatius. Hic jam factam ſe rem habere quiſpiam putet. Sed iterum controverſia oritur, & movet eam Paulus Diaconus, & ante eum Sidonius praecipue Apollinaris. Nam ille Hiſtoriae miſcellae lib. VIII. Senecae Tragici meminit, quaſi diſtinguens eum a Philoſopho. Verba ejus ſunt: *Hujus (Neronis) temporibus Poëtae pollebant Romae Lucanus, Juvenalis, & Perſius, Senecaque Tragicus.* Et magis, quem dixi, Sidonius:

> *Quorum unus colit hiſpidum Platona,*
> *Incaſſumque ſuum monet Neronem.*
> *Orcheſtram quatit alter Euripidis.*

En, diſerte duos tantum eoſque diverſos Senecas agnoſcit; Philoſophum alterum, alterum Tragicum. At, Sidoni, Rhetor & auctor Controverſiarum, quem certo conſtat patrem fuiſſe Philoſophi, quo loco cenſebitur? An veriſimile tam obſcurum & terrae quaſi filium fuiſſe, ut ejus apud veteres nulla ſit habita ratio? Negant illuſtria ingenii ejus monumenta Controverſiae, & liber Suaſoriarum, quae exſtant hodieque, Philoſopho hactenus, ſed falſo, adſcripta. Indicaverat hoc omnium primus Volaterranus operis ſui undeviceſimo: *Marcus Annaeus Seneca Philoſophi pater, Cordubenſis, & equeſtris ordinis ac eruditiſſimus fuit: ut cui Declamationes, quae filii dicuntur eſſe, nonnulli referant.* Quod undecunque acceperit Volaterranus, veriſſimum eſt; licet Eraſmo, Rhenano, aliiſque, qui Senecam inter primos illuſtrarunt, ſicuti nec Gyraldo, qui de Poëtis Graecis ac Latinis Hiſtoriam contexuit, ne quidem ἐν ὀνείροις, quod dicitur, ſuboluerit. Admonuit tamen poſt eos Alciatus libro Parergorum IV: Et Lipſius poſtremo accuratiſſime Electorum primo. Alciatus praeterea hoc adjecit, Senecam, qui Philoſophus dictus, etiam Tragoediarum auctorem videri.

Hinc jam ſuperiora illa, Diaconi ſcilicet, ita accipiam ut Tragicum intelligat, qui ſimul Philoſophus fuit; (quae enim omittendi ejus cauſſa fuiſſet?) Et Sidonium, qui diſerte alterum ab altero ſejungit, communi errore ſeductum, Rhetorem

c 2 rem

rem eundem cum Philoſopho exiſtimaſſe. Nec id de Sidonio mirabitur quiſpiam, cum iterum ſimili hallucinatione, quod neſcio an cuiquam adhuc animadverſum, Pollam Argentariam Lucani conjugem, poſt caedem Lucani, Statio Papinio nuptam innuat iſtis ad Conſentium Narbonenſem verſibus:

Quid quod duplicibus jugata taedis
Argentaria Polla dat Poëtas?

Volunt quidem interpretes reſpexiſſe hic Sidonium ad Genethliacon, quo Papinius Lucani diem conſecrat; & praecipue ad Praefationem, quae eſt in librum ſecundum Silvarum, ubi *Pollam Argentariam chariſſimam uxorum* vocat. Verum illud, qui locum propius inſpiciet, non ſui, ſed Lucani reſpectu dixiſſe Papinium inveniet. ut omittam refragari ipſum Genethliacon, ex quo nihil tale exſculpas; tum & Carmen ejuſdem Papinii, quod ſequitur libro III, ad uxorem ſuam Claudiam, quo eam ex urbe Neapolim, vergente jam in ſenium aetate, invitat. Porro Sidonii iidem interpretes, quo ejus de Seneca Philoſopho & Tragico, diverſis quaſi auctoribus, ſententiam ſuffulciant, hos quoque Valerii Martialis tui verſiculos adducunt:

Duoſque Senecas, unicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

Duos enim ibi *Senecas*, Philoſophum volunt eſſe & Tragicum. Verum nos rem potius, & auctores, quos ſupra laudavimus, ſecuti; haudquaquam dubitamus Martiali hic Senecam patrem, quem Rhetorem diximus, & filium Philoſophum intellectos. Philoſophum inquam, qui & Tragicus ſit; auctor ſcilicet Tragoediarum *Medeae*, *Troadum*, *Herculis Furentis*, *Hippolyti* & *Thyeſtis*: Et adde, ſi libet, *Oedipi*; quam actam a Nerone, praeter Furentem & Thyeſtem, auctor eſt Dionis Xiphilinus: & quis ambigat compoſitam aliquando ab ipſo Seneca; *poſtquam*, ut Tacitus habet libro XIV. Annalium, *amor Neroni carminum veniſſet?* Et Fabius Quintilianus, licet, ut ſupra eſt indicatum, Senecae Medeam tribuat nec plures nominet, agnoſcit nihilominus libro decimo, quod & ſupra innuimus, ubi Operum Senecae quaſi catalogum texit, ejuſdem ſimiliter poëmata: Controverſiarum autem & Suaſoriarum, quae, ut ante oſtenſum, Rhetoris, id eſt, patris non filii ſunt, eodem in cenſu nullibi idem Fabius meminit. Extra tamen ordinem, libro nimirum nono, Controverſiam ex iis unam citat, & Senecam, ſine ullo praenomine aut alio ulteriori diſcrimine, quaſi in re nota ſatis eſſet Controverſiae nomen poſuiſſe, auctorem celebrat. Duos itaque Senecas habemus; patrem, qui Rhetor, & filium Philoſophum, qui & Tragicus; ut jam commonſtravimus. At inquies, ſi ergo ſex illae nunc enumeratae Tragoediae ad Senecam Philoſophum referendae, cujuſnam erunt quatuor reliquae, *Agamemnon*, *Thebaïs*, *Hercules Oetaeus*, & *Octavia?* Nullas harum eſſe Senecae, imo & aliqui *Furentem* etiam, *Thyeſtem* & *Oedipum* cum *Agamemnone* eidem adimunt, & Senecae neſcio cui cum Marci praenomine, adſcribendas volunt; *Thebaidem* vero, *Oetaeum* & *Octaviam* diverſorum facientes ſingulas. Quarum Octaviam clariſſimus Lipſius a puero, aut pueri ſaltem modo, perſcriptam cenſuit. Quamvis eam amiciſſimus nobis, & in hoc atque omni literarum genere eminentiſſimus Heinſius, licet humi

Digitized by Google

mi ſerpentem, Thebaïde tamen & Oetaeo, quas idem Lipſius ordine dignitatis inter primas habet, minus putidam, & cultu quoque ſermonis meliorem ſtatuit. Joſephus inſuper Scaliger, cujus in diſcernendis auctorum ſcriptis & a veris ſubdititios ſemovendi exactum judicium, docti omnes hoc praeſertim ſeculo ſunt admirati, ſtili characterem, qui in eadem eſt Octaviâ, cum reliquis eundem, & auctorem quoque Neronis temporibus interfuiſſe exiſtimat; Rationem hanc adjiciens, quod non tantum Cometae, qui ipſo Nerone & Seneca adhuc ſuperſtite effulſit, mentionem faciat; ſed ſe etiam, praeter ceteros (niſi verba dare poſteritati voluerit) ſpectatorem ejus fuiſſe aſſerat. Sed vixerit aevo Neronis, an & ſcripſit quoque? Hoc multa ſint quae negant. Et praeſertim Agrippina, nonne, inter alia, Actu III. ea loqui introducitur, quae cum poſtea facta ſint, quomodo ab ipſo, niſi Apolline aliquo pleno, perſcribi potuerunt? ut taceam de culpa dicere, quam Nutrix, Actu IV, Senecae affingit. Sed de hiſce haec ſatis. Unum accedat ſuper iis, quas Marco tribuunt. Quod ideo a ſe factum docent, quia alia in iis a Lucio, id eſt Philoſopho, Philoſophiae & ſectae ratio. Marcus inquiunt, raro Stoicorum opiniones interſerit; Lucius nec Epicuri ſui, nec Metrodori diſſimulat. Reſpondemus, ſi & idem hoc faciat, quem eſſe Marcum cupiunt, nonne jam facta res, & unus idemque, non vero diverſus, auctor erit? Nam Agamemnone, quam Marco tribuunt, unde illi verſ. 605. *leves dii*, niſi ab Epicuro, aut Metrodoro, aut Scirone aliquo? Et rurſum Troade, quam fabulam Lucii cenſent, ſimiliter varius nec unus eſt. Modo enim Stoicas δοξὰς, modo Epicurum aut Platonicos exprimit. Et praeſertim Choro primo Priamum facit in Elyſiorum amoenis verſantem, & Hectora inter heroas piaſque animas quaerentem: cum tamen eadem fabula nihil eſſe poſt mortem, pluribus inculcet. Priori enim Choro legas:

—— Felix Priamus
Dicimus omnes: ſecum excedens
Sua regna tulit; nunc Elyſii
Nemoris tutus in umbris
Interque pias felix animas
Hectora quaerit.

At contra Actu II. Choro altero haec occurrunt:

—— Ut calidus fumus ab ignibus
Vaneſcit ſpatium per breve ſordidis;
Sic ſic, quo regimur, ſpiritus effluit.
Poſt mortem nihil eſt: ipſaque mors nihil.

Nec mirum talem in Tragicis eſſe Lucium, cum in Philoſophicis haud alium invenias. In Epiſtolis ait, Epiſtola LXXXVI, *Animum Africani in coelum, unde erat, rediiſſe perſuadeo mihi.* Contra ibidem, Epiſtola XXX, Baſſum Epicuri praeceptis obſequentem inducens, docet poſt mortem nihil timendum. Et alibi: *Hoc erit poſt me, quod ante me fuit.* Et quod magis mireris, Conſolatione ad Marciam, cum illud Epicureum extuliſſet: *ultra mortem mala noſtra finiuntur*, ſtatim eadem Conſolatione, capite ultimo, Cordum loquentem facit mortuum & inter heroas:

 Nos

Nos quoque felices animae & aeterna ſortitae &c. Quae prolixius adduxi, ut ſemel conſtaret haud aliter philoſophari Tragicum quam Philoſophum: & vere, quae Graecis feruntur, hîc quoque dici debent, πάντα μία κόνις. (*omnia idem pulvis.*)

Tibi vero, Scriveri eruditiſſime, hoc qualecunque, unà cum adjunctis Animadverſionibus, adſcribendum cenſui; praeſertim cum & ipſe judicares nos etiam ope noſtrorum MSS. (duobus autem uſi ſumus, altero Cantabrigienſi membranaceo, & altero chartaceo Baſini,) aliquod huc ſymbolum poſſe conferre. Sed & familiaritas noſtra, quâ ego ſemper gaudere plurimum ſoleo, quae nec heri aut hodie, ſed plures ante annos ut coepta, ita firmiter huc uſque culta, haud aliud flagitare videbatur. Eamque neceſſitudinem cum nec utilitas, nec aliud quidquam, quo probare amicitias vulgus conſuevit, ſed tua eximia virtus animorumque ac ſtudiorum inter nos ſocietas conciliarit, talem etiam manſuram atque in aevum perennaturam certa ſpes habet. Tibi itaque haec iſta, quae tua eſt εὐστοχία &, quam jure magni facio, judicii rectitudo, ſi, non dico ſatisfecerint, (quî enim hoc ſperem!) ſed minus diſplicuerint, a te ac tuis juncta ut publicum adſpiciant aliorumque cenſuras ſubeant, lubens permittam. Vale Cl. Scriveri, noſtrarum nugarum arbiter candidiſſime. Hardervici xv. Kal. Januar. cIↃ. IↃ. c. xix.

DD. OTHONI HENRICO & FREDERICO FRATRIBUS,

ILLUSTRIS DUCIS AC DOMINI

WOLFGANGI PALATINI RHENI,

Ducis Bavariae, Comitis Veldentii, filiis,

S. D.

GEORGIUS FABRICIUS,

Chemnicenſis,

DE TRAGOEDIARUM USU.

Cum e ſcriptis veterum univerſis grata & ſalutaris capiatur utilitas; tum e lectione Tragicorum praecipua atque ſingularis. nam de viris ſummis, eorumque factis magnis & inuſitatis agens, non minus eos qui potentia eminent, etſi eos potiſſimum, quam quemvis e vulgo, de varietate caſuum & vitae hominis multiplici calamitate informat. Quod loco poſitum excelſo eſt, in oculos plurimorum incurrit, & quod viris metuendum prin-

Digitized by Google

principibus, idem perſonis vilioribus poteſt accidere. quod autem accidit omnibus, id mente & cogitatione debet praecipi, ut aut avertatur periculis aliorum, aut mitigetur ratione & conſtantia. Miſeriarum in vita veriſſime cauſſa prima eſt, in ignoratione contemptuve Dei, pietatis neglectio, & ſuarum virium aut excellentiae nimia & inſolens fiducia, quae nulli unquam vel illuſtrium Heroum, vel Regum clariſſimorum fuit impunis. Accedit ad hanc imperiorum cupiditas vehemens, quae ita regnat in animis, ut nulla plures ab officio deduxerit, poene invictos ab aliis vitiis & delictis homines. Extrema cauſſa, qua pudor violatur & integritas, turpiſſima eſt, & habet belluinum quiddam in mentibus abjectis & depravatis ignavia, otio, fortuna. In Heraclidarum, Aeacidarum, & Pelopidarum familiis videre hoc licet. quae ut in Graecia celeberrimae, ita prae caeteris calamitoſae fuerunt. Heraclidas oppreſſit faſtus & arrogantia, qua Diis voluerunt & eſſe & haberi aequales: inde ſuperba illa vox eſt, licet a muliere profecta,

Quidquid negabat Jupiter, dabat Hercules.

E gente Aeacidarum, quae rerum praeclare geſtarum excellit magnitudine, qui ſecundum naturam, morte videlicet placida interierit, invenio neminem, quia cedere de dignitate & jure voluerunt nemini. Inter Pelopidas tanta turpitudinum confuſio, tanta immanitas fuit, ut ſi ultio divina nulla ſit, ipſi ſe invicem ira & furiis ulti videantur. Nam quod Poëta ſapiens canit,

Irae Thyeſten exitio gravi ſtravere,.

non de ſolo Thyeſte, ſed de tota illa familia flagitiis obruta dici poteſt. Verum non aulae tantum & domicilia Regum, facinoribus atque ſceleribus olim nomen infame habuerunt: ſed in vita etiam communi objiciuntur facta triſtia & horrenda, & in multitudinis moribus peſſimis audiuntur & cernuntur fere quotidie. Quod enim unquam ſeculum tam florens, quae tam ſancta civitas, quod regnum tam bene conſtitutum fuit, in quo exempla flagitiorum ingentium non exſtiterunt? Ea noſſe, utile eſt; vitare, pulchrum; ſalubre, non imitari; punire, rectum; abominari omni ratione omnibuſque ſenſibus, praeclariſſimum. Itaque voluerunt veteres illi ſapientes, ſcelerum poenas exſtare, & ſceleratorum exitus miſerabiles, ſimulque objicere oculis familiarum, urbium, regnorum exſtirpationes & interitum, ne ſimilia alii auderent, & perpetrare nefaria omnes homines horreſcerent. Iidem exiſtimabant a magiſtris mutis, ea quae odioſa eſſent & acerba, accipi & admitti facilius, quam ſi a familiaribus & propinquis dicerentur: item ſi factis & eventibus peregrinis aut a memoria ſuorum temporum remotis, ſuos Reges aut Principes docerent, videbant eſſe minus periculoſum. eam ob rem eligebant nobiliſſimorum quorumque exempla, quaſi magis conſpicua, magiſque ad animos permovendos apta, quam ſi hominum vulgarium ſumpſiſſent: tum in ſcenam ea producebant, ne quem omnino laterent, etiam antiquitatis & humanitatis imperitum. Quam grave ſit admonere potentem aliquem, docet Antiſthenes, quem Rex Macedo per Aſiae civitates ludibrii cauſa mutilatum circumduxit. Quam non tutum objurgare tyrannum, Zeno Eleates & Anaxarchus Abderites teſtantur, qui in cavis molaribus a Nearcho & Nicocreonte ſaxeis pilis ſunt contuſi. Tales exitus etiamſi terreant, tamen doctrina virtutis & modeſtiae, & defenſio veritatis, aut libertatis fiducia, deponenda non eſt: ſine qua vita honeſta aut laudabilis non poteſt exiſtere. Quamobrem diſcriminis vitandi cauſſa, & ſimul retinendae honeſtatis, haec ſcripta Tragicorum introducenda in domos illuſtres ſunt, quae plus

ſplen-

Digitized by Google

ſplendoris & efficaciae habent, quam ulla Philoſophorum repleta doctrinis & ſubtilitate volumina. neque ſolum in Tragoedia erudiuntur, qui cum poteſtate ſunt, ſed omnis generis docentur homines, ſi qui aut conſilii indigent, in rebus dubiis; aut conſolationem expetunt, in adverſis. Id Timoclis antiqui Comici non verbis quidem, ſed verborum ejus ſententia expreſſa, etiamſi prolixior paulo ſit, libet exponere, ut habeat majorem auctoritatem oratio. Is in hunc modum,

Natura expoſitus eſt homo laboribus,
Et multa acerba vita fert mortalium.
Haec ergo curarum invenit ſolatia,
Cum mens gravis moleſtiae obliviſcitur,
Nacta ex aliorum aliquod levamen caſibus,
Facta & minore cum periclo doctior.
Hoc experiri in Tragicis, ſi cui libet,
Licet; nec is magnum laborem luſerit.
Qui pauper eſt, dum non minus quam Telephum
Se egere ſentit, fert malum quietius.
Inſanit aliquis? Alcmaeonem reſpicit.
Coecutit? Oedipi levat damno ſuum.
Orbus quis eſt? lamenta Niobes cogitat.
Claudus? reminiſcitur Philoctetae pedum.
Habet Oeneum, quiſquis ſenex eſt & miſer.
Quicunque aliis quid accidat putaverit,
Erit in ſuis alacrior periculis.

Prodeſt igitur & viris maximis in quavis fortuna, & aliis itidem a cultu non abhorrentibus, ſcriptorum Tragicorum cognitio, & ad experientiam & ad levationem doloris, & ad multa vitae munera. Ideo & in Theatris & in Bibliothecis merito locum habent; eoque magis afficiunt atque rapiunt, quod praeter ea quae diximus, quaſi nativis plena ſint affectibus, quibus ſaepenumero aut ſpectantium oculi, aut animi legentium, ita actione quadam ſpecioſa, aut impetu acri permoventur, ut & iraſcantur cum Hercule, & cum Hippolyto doleant, & lamententur cum Antigona. quod iis, qui Tragicorum fuerint ſpectatores, accidiſſe, ſe recordari ait Protarchus ad Socratem, ἐστὶ γὰρ τῆς ποιήσεως δημοτερπέστατον καὶ ψυχαγωγικώτατον, ἡ τραγῳδία, *ut in Minoë Plato affirmat. Tam aſpectu horrida Thebarum everſio, aut incendium Trojae vix fuerunt, ut in Tragoedia a captivis mulierculis & ab exulibus afflictis referuntur; certe magis grandia miſerave eſſe non potuerunt. Nec tamen in hoc ſcripti genere omnia de Hiſtoriis deſumpta ſunt, ut Sphinx Epicharmi, & Euripidis Cyclops: ſed pleraque ad veritatem accedunt, aut commodam ex natura interpretationem habent, aut monſtris quibuſdam tyrannos & latrones efferatos depingunt. Excitantur ipſi ab inferis mortui; excitantur interdum Furiae; ut quod verbis nequit declarari, imagine torva aut praeter naturam facta, mire repraeſentetur: quae imago ſtans in orcheſtra & admirationem & horrorem incutit. Neque enim fuit minima delectatio in illa conformatione, quam* ὄψιν *Graeci vocant; neque non vim nullam ad res ipſas animis infigendas habet evidens & animoſa deſcriptio. Diligens igitur & aſſiduus Tragoediarum lector, non ut hiſtriones aut actores illi veteres, utrem muſto*

reple-

Digitized by Google

repletum accipiet ; aut (ut Poëta canit) vilem certabit ob hircum : *ſed praeclarum vitae ſpecimen, inſignia ſapientiae praecepta, & varietatis fortunae exempla comparabit.*

Relictus ex eorum ſcriptorum numero apud Latinos ſolus eſt L. Annaeus Seneca, qui etiamſi Actio aut Pacuvio, antiqua illa gravitate, nervisque ac lacertis, & incorrupta ſermonis priſci puritate ſimilis non ſit ; tamen in ſententiis concinnandis & expoliendis verſibus multum elaboravit, captavitque facilitatem quandam naturae non inconvenientem, &, ut mihi videtur, propemodum popularem, ac, ut propius dicam, Ovidianae multis in locis ſimilem. Dicere ſolitus fuit Philippus Melanchthon vir Clariſſ. cum de antiquioribus loqueretur, ſe vina vetuſtiora tanquam rancidula minus probare ; quae tamen nonnullis videntur optima atque ſuaviſſima. Sentit cum eo Ludovicus Vives, qui ideo Latinorum veterum libros non conſervatos ſcribit, quod rudes atque impoliti fuerint: neque Fabius negat nitorem & ſummam manum in excolendis operibus, ipſis defuiſſe. Sed ut ſenſus in diverſis raro eſt idem, ſic ſententia diſcrepans plerumque animadvertitur. Idem in aliis fit artibus, ut in ſignis Canachi & Myronis ; tabulis Polycleti & Xeuxidis : aliorum forma propter rigiditatem, aliorum propter jucunditatem fuit comprobata. Inter athletas Milonis toros non habuit Entellus, ſed non minus hic Segeſtanus illo Crotoniata nominatur. Quocirca nec antiquis horror & gravitas, nec recentioribus lenitas obeſt & elegantia, quo minus in pretio ſint, & ab omnibus legantur. Noſtrum quidem Tragicum ita probavit Johan. Regiomontanus, Mathematicus excellens, ut ſua eum manu diligenter & venuſte deſcripſerit ; quem librum apud Georgium Agricolam praeclarum Philoſophum, a me viſum adoleſcens contuli, & ex eodem locos plurimos deformatos jam in aliquam reſtitui dignitatem.

Hic labor meus, ut ſit ſtudioſis acceptior, ad vos fratres principes, & domini illuſtres, Otho Henrice & Friderice, jam defertur, honoris & obſervantiae cauſſa. nam cum in hac aetate viridi, auſpicio optimi & ſapientiſſimi Principis patris veſtri, ingreſſi ſitis iter virtutis, & majorum ampliſſimorum laudibus gloriaeque reſponſuri videamini ; exiſtimavi vos decere poſt pietatis Chriſtianae praeceptiones, talia ſcripta evolvere, eruditionis gratia. de quibus cum multa inter familiares veſtros viros honeſtos, & peritos, & a Martino Keplero, bono & erudito homine, tum a fratrum veſtrorum magiſtro, viro doctiſſimo, Petro Agricola audiatis ſaepiſſime, plura ad vos ſcribere non convenit, neque neceſſe eſt. Tradit auctor nobilis, & boni Imperatoris doctor Plutarchus, χαλεπὸν εἶναι, γνώμην ἐχούσῃ πόλει καὶ μοῦσαν, ἀπεχθάνεσθαι, *loquens de Athenis: idem de aula juſti & magnanimi Principis multo rectius dicitur. ejus videlicet, qui Chriſti doctrinam novit, & ſtudia Eccleſiae utilia evehit. Quod de praeſtantiſſimo Heroë, patre veſtro, clari viri praedicant, & vos inſiſtere veſtigiis laudatis affirmant. Ideo Principi ſummo, patri veſtro, bene precantur vere pii & docti homines ; & qui cupidi literarum ſunt, vobis literarum & pietatis patronis optant eſſe commendati. Valete. E ludo illuſtri Miſeno, prid. Cal. Septemb.* M.D.LXV.

AD ILLUSTREM
LAEVINUM TORRENTIUM,
ANTVERPIAE EPISCOPUM,
MARTINI ANT. DELRII
PRAEFATIO.

QUi ſit, PRAESTANTISSIME TORRENTI, ut, cum mortales ſere cuncti ſcire & ſapere deſiderent, interno quodam & aeterno doctore mentibus illud vetus occinente;

Non eſt ſapientia poſſeſſio pretioſior. *Quae auferri nequit poſſeſſio eſt doctrina mortalibus.*

'Ουκ ἐστὶ σοφίας κτῆμα τιμιώτερον; &

'Αναφαίρετον κτῆμ' ἐστὶ παιδεία βροτοῖς:

vel nullos tamen, vel unum de mille, ſcientiae & ſapientiae poſſeſſiunculam aliquam tenere videamus? An, quia finem in diſcendo nullum certum & indubitatum ſibi praefigunt, & ſi quem, non rectum, ſin etiam rectum, non ea, quae ad illum fert, via gradiuntur? Ut enim nihil prodeſt cuïquam diligens conatus aliquo perveniendi, niſi ſimul tenuerit, quod eo perducit, quo cogitat: ita cum eo venerit, ſi non ante ratum aliquem σκοπὸν ſibi praeſtituerit, in quem actiones & meditationes ſuas collimet univerſas; evenit neceſſario, ut nullum ad exitum curae, vigiliae, cogitationeſque perveniant: veluti nautae, quibus nullus portus propoſitus fuit, in vaſto mari, incerto curſu, certo fere diſcrimine, dubii ac vagi fluctuant, & tandem in minus commodum portum feruntur, vel naufragi in litus ejiciuntur. Qui vero non rectum finem eligunt, iis ſimiles, qui ſponte in Syrtes, aut praeruptos ſcopulos navigium adigunt; quos Aeolo & Neptuno ludibrium, amicis moerorem, gaudium hoſtibus, exitium ſibi debere, nemo ſanus unquam dubitavit. Syrtes & ſcopuli in ſcientiae Oceano tres, portus tuti duo. Hos nullae Rhetorum ſcholae, nullae Philoſophorum academiae, ſed navarchi Eccleſiae, oſtendunt. In his D. Bernardus, qui Symplegades iſtas, non Dodonea columba, ſed SANCTO SPIRITU duce, ſuperavit, cujus graviſſimis & diſertiſſimis verbis nihil certius, verius, ſalutarius. *Quo* (ait) *fine?* [ſ. ſtudendum] *Ut non ad inanem gloriam, aut curioſitatem, aut aliquid ſimile; ſed tantum ad aedificationem tuam, vel proximi. Sunt namque, qui ſcire tantum volunt, ut ſciant, & turpis curioſitas eſt: & ſunt qui ſcire volunt, ut ſciantur ipſi, & turpis vanitas eſt; qui profecto non evadent ſubſannantem Satyricum, & ei, qui hujuſmodi eſt, decantantem,*

Serm. 36. in Cantic.

Sċire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter:

&

& ſunt item qui ſcire volunt, ut ſcientiam ſuam vendant, verbi cauſa pro pecunia, pro honoribus, & turpis quaeſtus eſt. ſed ſunt quoque qui ſcire volunt, ut aedificent, & caritas eſt: & item qui ſcire volunt, ut aedificentur, & prudentia eſt. Horum omnium ſoli ultimi duo, non inveniuntur in abuſione ſcientiae: quippe, qui ad hoc volunt intelligere, ut benefaciant. Denique intelle- *Pſal.* 110.
ctus bonus omnibus facientibus. eum reliqui omnes audiant. Scienti bonum, & non facienti, peccatum eſt ei. Infames ergo naufragiis ſcopuli. *Blanda pericla maris, terror quoque gratus in undis*, & in quibus delectat naufragium, *Nec dolor ullus erat, mortem dabat ipſa voluptas;* Vana gloria, curioſitas, & cupiditas, qua divitiarum, qua honorum. Quot vero, qui hoc mundi ſenio; cui litterarum cura maxima, virtutum minima; ad hoc enituntur, ut tam aliis, quam ſibi proſint? praetexunt omnes malo panno purpureum clavum, bonum reipub.; ſed iidem vanitate diffluentes, inanem & falſam famae immortalitatem dictis, factis, ſcriptis aucupantur; & miſera gloriae animantia, vilia mancipia ambitionis, per mentis elationem, neſcio quem doctrinae principatum mutuo deferunt, & levem atque futilem prorſus gloriolae γαργαλισμὸν mutuis laudibus excitant: hinc illi vanae adulationis tituli, maximi, termaximi, divini, quos qui legunt, vel
rident, vel miſerantur. quorum, quia ſeipſos glorificant, gloria nihil eſt, *Joan.* 8.
& noviſſima plena pudoris & confuſionis. Mentis homines vanae, vel nullius. ſi qua foret, vel recta foret; frenaret illa tam inſolentes animos.

ψυχῆς μέγας χαλινὸς ἀνθρώποις ὁ νοῦς *Animi magnum frenum eſt hominibus, mens.*

nunc digni audire;

ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις ἢν μὴ νοῦς παρῇ *Quam nil eſt eruditio, niſi mens adeſt.*

vere nihil, niſi flabellum inſolentiae, & tympanites lethalis ejus quae inflat ſcientiae, quam qui apponit, apponit ad dolorem. *Tales, quia exiſtimant ſe ſcire aliquid, nondum cognovere, quemadmodum oporteat eos ſcire. proinde nil mirum ſi operam & oleum perdunt, ſi ad caeca haec
& brevia naufragium faciunt. Ex illis ipſis, qui prudentiae & charitatis * 1. *Cor.* 8.
portus ſibi proponunt, plerique, quod optant, nunquam conſequuntur; quia rectum navigationis curſum non tenent, interdum etiam ad Syrenum ſcopulos adhaereſcunt, aut falſa pro veris, caſſa pro ſolidis amplectuntur. Quibus accidit, quod imperitis vindemiatoribus, qui ſufficere credunt, vineti emtionem, & ſtercorationem, & paſtinationem: ſed jugationis & palmitum deinde curam abjiciunt. Lubentèr hac utor comparatione, quia Patris aeterni aeternam Sapientiam vitibus perſimilem eſſe ſacrae litterae teſtantur, & ab illa Sapientia cuncta mortalium ſapientia profluxit, ut appareat hanc illi multis in rebus non diſſimilem. Sapientiae igitur ſtudium tale in ejus amatoribus fit oportet, quale in vitium cultura prudentes vindemiatores adhibent. Si viti, ſive jugatam, ſive pedatam, ſive compluviatam, ſive arboream malis, defuerint adminicula, quae claviculis tanquam manibus apprehendat; flexuoſo & multiplici lapſu per terram repens, domini ſpem, putreſcentibus racemis, plerumque fruſtra-

 bitur.

bitur. Sapientia, niſi Dei timor adminiculetur, niſi pietas doctrinam erigat, niſi ſcientiam caritas ſufflaminet, non inutilis tantum & infructuoſa ceteris, ſed noxia quoque, & pernicioſa cultoribus, & poſſeſſoribus ſuis exſiſtit, quos verticoſus tandem typhon, vel ecnephias dementatos, in miſeriarum barathrum praecipitat, haereſes dico vel quam aliam impietatem. Iilis ergo vitis adminiculis fulcienda. cum fulcieris, & capita jugaveris; proximus labor, frondibus & ramuſculis impendendus. praeſtantior illis racemus, ſed ipſa quoque folia neceſſaria. nulli rei pampini ſine gemmis, quae ſuccum laetificum promittant: aſpectu pulchri, ſed ſine fructu parum utiles. imo inutiles, ſi luxuriari ſinas, & ὑλομανεῖν vaſtent vineam & defrugent. ideo ſaepe putatione, ſaepe pampinatione nimia ubertas ſarmentorum & foliorum compeſcenda, multae quotidie frondariae fiſcinae implendae. Verumtamen ſi teneriuſculis adhuc acinis, intempeſtive nimis larga manu palmites defringas, aut ferro putes, aut frondes avellas; contra aeſtum, & algum, & aliam coeli intemperiem, indefenſi & inveſtes botri, hinc humore ruptis folliculis defluent, illinc retorridi ſolibus exareſcent. Veſtes enim & integimenta racemorum, pampini, dant gemmis, ut moderato igne & aqua decoctae queant miteſcere, & maturatae dulceſcere. Non aliter ſapientiae, quidam racemi, quidam pampini. graviores diſciplinae, philoſophicae, medicae, civiles, theologicae; quae corporeae ſanitatis, vel pacis publicae, vel animarum aeternae beatitudinis, & Dei Opt. Max. gloriae ſatagunt; illae ſolidum fructum, dulces uvas, ferunt: quae tamen nunquam ſatis mites, aut ſuaves, ſed acerbiuſculae futurae; niſi, interea dum creſcunt, pampinis humiliorum & humaniorum litterarum contecti obumbrentur. Si non viriditate ſua vinetum oculos ſpectantium alliciat, manuſque ipſas amoeno riſu quaſi irritet; ſi nuditate ſua vileſcat, & horrore quodam deformis & inhonori ſarmenti, deſiderium tollat, & carpendi ſitim penitus exſtinguat; quomodo, aut quando,

Diſtendet vacuas pinguis vindemia cellas?

Arcet pleroſque & repellit, cum aetatis, tum animorum nimis delicata teneritudo, a reconditis & arcanis ſapientiae voluminibus: impares illi ferendis, qui ſubeundi, laboribus: reſtat in poëtarum, hiſtoricorum, & oratorum viridaria invitentur, quorum nec aditus difficiles, & non laborioſa perambulatio. capiantur primo amoenitate culmi virentis, mittent poſtea falcem in meſſem maturam: invitentur a pampino, manum ad uvas porrigent. inſerendi animulis puerulorum ſurculi, quorum illi tunc odore & aſpectu, poſtea liquore & fructu nutriantur. Φυτεύσω (inquiebat prudens agricola) ταῖς μὲν ἐν ἡλικίᾳ παιδικῇ ψυχαῖς μοσχεύματα ὧν ὁ καρπὸς αὐτὸς τιθυνήσει. quales vero hi, mi Philo, ſurculi? cum alii, tum praecipue ἡ τῶν παρὰ σοφοῖς ποιηταῖς ἀκριβὴς ἔρευνα. Equidem hanc non vereor futuris etiam Theologis commendare: minus metuo, ne qui, quod aliter ſentiunt, ſuccenſeant. illis; ſi nares contrahant, aut frontem caperent

Philo. Hebr. lib. de Agricultura.

Exacta eorum quae ſapienter a Poëtis dicta inveſtigatio.

rent ſeveritudine; me quidem eripiam; ſed ipſorum ex caſtris alios multarum palmarum athletas, triumphis actis nobiles imperatores opponam. non quia rationes deſint, ſed quod iſtorum apud illos merito auctoritas maxima. Quid illi magno Baſilio, eloquentia, doctrina, ſapientia, ſanctitate illuſtriſſimo, reſpondeant, qui Poëtarum, & Grammaticorum, & Rhetorum, & omnium omnino hominum libris nos uti jubet, unde aliquid emolumenti ad animae incolumitatem ſit acceſſurum? ſic enim, ἐπὶ τούτου προσομιλεῖν, καὶ ποιηταῖς, καὶ λογοποιοῖς, καὶ ῥήτορσι, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλητέον, ὅθεν ἂν μέλλῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλειά τις ἔσεσθαι. Quid Synaeſio dicent, quid D. Nazianzeno, quid D. Cypriano, D. Hilario, Damaſo, Paullino, Prudentio, Damaſceno; qui cuncti, non modo poëſis lectores, ſed egregiorum poëmatum ipſi auctores? Quid Juſtino Martyri, Clementi Alex. duobus Cyrillis, Theodoreto, Chryſoſtomo, Hieronymo, quibus nulla profanae litteraturae portio incognita; & fuere, qui Poëtarum libellis noctu, pro pulvinis, uſi? Diem dicant Moſi, Danieli, & D. Paullo. nam primus ſapientiae nomen adeptus apud omnes maximum prius Aegyptiorum diſciplinis mentem excoluit, quam ad ejus, QUI EST, contemplationem procederet. Daniel poſtquam Babylone Chaldaeorum ſapientiam didicit, tunc demum divinas attigit doctrinas, ut ſcribit D. Baſilius; & D. Hieronymus prius illi datam teſtatur ſcientiam omnium ſaecularium litterarum; Symmachus, nominatim artis Grammaticae peritiam. Demum S. Paullus, vas electionis, (quod a Clemente Alexand. fuit obſervatum) non erubuit Poëtarum carmina evolvere, & ad aliorum medicinam, Arati, Menandri, & Epimenidis teſtimonia laudare. Etenim quemadmodum infectores purpurarii prius lanam medicamentis ſufficiunt, quam conchylio tingant: fabri ferrum inauraturi, prius coerulo imbuunt, quam auri bracteolas inducant: in Olympiis depugnaturi, domeſticis ante ſciamachiis exercentur, & futurae pugnae praeludunt: qui ſolis jubar volunt irretortis oculis intueri, infirmam prius aciem in aquam vel vitrum intendunt, ut vel ſic radiato lumini aſſueſcant: ita quibus eſt animus imbuere ſe penitus germana ſapientia, qui meliorem ſui partem induere, & undique armare divinae doctrinae ſacris diſciplinis meditantur, qui cum malis moribus, vitiis, erroribus, paſſionibus, omnium certaminum difficillimum obire geſtiunt; qui, ut veri haliaethi, terrenae prudentiae nubila viſu tranſmittere, & ad coeleſtium cognitionem lumine intelligentiae tranſvolare deſiderant, oportet antea huic aequori, huic cryſtallo aſſueſaciant oculos; in hujus ſtadii umbratili pugna vires comparent; his ſe prius pigmentis colorent, his ſe quaſi pumicibus, vulſellis, ſtrigileculis pumicent, laevigent, expoliant. Sed nonnulla in talibus libris non innocua. fateor. plura tamen, vel totidem, pellendis animi morbis, efformandis moribus apta & accommodata. Quid roſa pulcrius? quid odoratius, quid cerebro conducibilius? an deſunt illi ſpinae quae lacerent, & qui pungant ſentes aculeati? an ex roſariis vene-

In Orat. quomodo ex Gentil. lib. profic.

אשר אהיה

In 1. c. Daniel.

Actor. 17. 1. Cor. 15. ad Tit. 1.

na minus phalangii, quam mella ſugunt apiculae? doceantur pueri ſpinas & hamulos uncinatos cavere, roſas legere: nectar Hyblaeum ſugere, non tetrum virus. praeceptorum iſta officii, docentium hoc munus: quid arripiendum, quid abjiciendum, quid laude, quid vituperatione dignum, oſtendere. Familiam inter poëtas conſenſu omnium ducunt, & utilitatis hujus plurimum adferunt tragici. Sapiens Epictetus, apud Arrianum tragœdiam definit, ſpeculum eorum, qui a fortuna pendent. cujuſmodi cuncti, perpaucis exceptis, qui fortuita eventa praevidere, & ſecum ante ſolent peragere, ſeque ita praemunire, ut praeviſi caſus fortuiti levius feriant, & fortius ipſi excipiant invadentes. plurimum huic rei contulerint exempla Regum & Heroum, quae proponit & exponit orcheſtra. plurimum juverint breves, ſed animoſae, & ſucci plenae ſententiae interlocutorum, & chori ex mediis plerumque Philoſophorum Lycaeis deſumti. In hos hortulos pueri deducendi, ex iiſdem adoleſcentes educendi. nam qui in illis conſeneſcat, cauſam non dico, quin cenſores illi, quam velint, notam inurant. cui vinitor videatur probus, qui pampinis contentus, racemos negligat? qui maturis uvis, vieta, & caduca folia legat? ad botros tum potius manus extendendae; non oculi paſcendi tantum, ſed uvæ ſanguine & viribus, vires juventae roborandae, adoleſcentiae ſanguis fovendus, ut vegetam & viridem ſenectam pariat. Tenello lacte nutriti, ſolidiore mox cibo confirmandi. Equidem hoc mihi in *Syntagmate* iſto propoſitum; quo quantum in me fuit, reliquias *Romanae tragoediae* collegi, caſtigavi, illuſtravi. Collegi, ex ruderibus priſcorum Grammaticorum, & digeſſi in ordinem aptiorem; emendavi, collatione exemplarium, judicio, conjectura; illuſtravi, libellis additis, opinationibus, commentario. iſthaec recens. nam quae olim pene puero exciderant *Adverſaria*, recognovi tantum, & quas illis judicij, ingenij, & doctrinæ infirmitas, vel fervor aetatis lubricæ maculas aſperſerat, ſevera ſpongia & retractatione, ſuſtuli, delevi, Fabii conſilio, D. Auguſtini exemplo. In fragmenta quidem illa cothurni Latialis, parcior, quia minus utiliter quis apud illa deſideat. genus ſcribendi totum, ut Apollodorus ajebat, ἄπορον ϗ προληπτικὸν*. icciрco nuncupavi *Opinationes*. Fuſior & liberalior in fabulas integras *Commentarius*. Hic enim, quia quod non recte legitur, non recte intelligitur; & quod perperam intellectum eſt, perperam explicatur, dedi operam, ut emendata lectio enarrationem praecederet; illam vero ſequeretur explicatio non mere Grammatica (quamquam hujus habita ſtrictim ratio, quae debita) ſed philoſophica potius, quae non loquendi modo, ſed vivendi quoque normam tradat: non linguam inani dumtaxat verborum ſtrepitu inſtruat, ſed affectiones etiam corrigat, & homines ad meliora impellat. Non audio Criticos; qui a ſolis litteratoribus, aut antiquariis iſta petenda, qui ſolis eorum teſtimoniis utendum judicant. audio potius, quem utinam & ipſi, divum Bernardum; qui clamat tali ordine diſcendum; ut hoc prius, quod maturius ad ſalutem: tali ſtudio, ut hoc ardentius, quod vehementius ad Dei amorem. Ve-

Lib. 1. de Differt. Epict. cap. 4.

Quinctilia. lib. 3 c. 6.

D. Aug. lib. Retract.

* *Ambiguum & praeſumtum.*

d. ſerm. 36.

Vereor ne palliati nolint audire virum pari ſapientia & ſanctitate, quia cucullatus. Audiant ergo, palliatum, Sex. Chaeroneum. ille negat Poëtas a Grammaticis explicari poſſe, contendit a ſolis ſapientiae ſtudioſis. Dicite mihi comtuli, venuſti, faceti, urbani Critici, taleſne Sextus poſtulat; qui de ritibus, formulis, voculis, ſyllabis, litteris, perpetuum altercantur? non opinor, dicetis. initia haec dicetis, & quae ad rerum cognitionem, ad vitae integritatem, ad jugem beatitatem viam debent ſternere. Propterea capere me, non retinere par fuit cancellos Logodaedaliae veſtrae; illos egreſſum forte ſerius quam decebat, egreſſum tamen, invitare lectores aequum fuit a mulctris ad menſas & dapes ſalubriores, ſaeculi Philoſophorum, Academicorum, Peripateticorum, Pythagoricorum, & Stoicorum: ita tamen invitare, ut tempeſtive ad colles illos apricos clariſſimis divinae lampadis radiis perducerem. nam aliae menſae non uſquequaque ſalutares, nec illi ſatis idonei magiſtri, quibuſcum exigatur aevum. Verbis enim audaces & ſtrenui fuere, vita ignavi & timidi: quicquid animo laudatae formae imprimebant, moribus id factiſque rurſus inducebant. de Stoicis, nonne queritur hoc Epictetus? queritur Seneca? quos Sextus ſcribit Laconum fuiſſe maxime diſſimiles; qui manu non calamo fortes, virtute conſtantes non lingua. Stoicis (de quibus loquor, quia volunt ceteris meliores) ſimulata frugalitas, quaeſtus uberrimus: pia verba, mens impia. animam illi humanam cum belluarum cadaveribus eodem ſarcophago includebant; verbis autem ſupra ceteros in majus efferebant. Majeſtatem Dei laudare & ornare videbantur: vere tamen divinitatem viliſſimis animalculis largiebantur: Deum ipſum corporeum, & igne periturum, nunc extra mundum poſitum figuli modo hanc molem contorquere, & per materiam ſic decurrere, quomodo mel per favos; unum Deum alio meliorem, & huic materiam aequalem, ſapientem vero praeſtantiorem, nugabantur. Accedit, quod ut dogmata, ſic ipſorum ratio quoque loquendi ſcribendique, praetextu & colore quodam maſculo libertatis humanae, plurima & admodum gravia vitia parit atque nutrit. Nam ſi quis ſuperbus & ſibi fidens, ſi quis gloriae cupiditate tenetur; huic indet Stoa majorem ambitionis ſitim, illum vero aſſuefaciet omnem in ſeipſo fiduciam ponere, divinam gratiam non expetere, ſuperiorem poteſtatem contemnere, ludere petulanter in magiſtratus, populos, reges. eſt aliquis indole ferox, trux, ſaevus? acuent hujus Chryſippaci crudelitatem; & quicquid humanitas indidit miſerationis, radicitus exſtirpabunt. alius mordax, dicax, impudens? trahent ſtatim in detractionem, & maledicentiam, in affectatam ſcurrilitatem, & in verbis parum modeſtis ac pudicis vilem pudorem. capiunt interea & decipiunt ornatis & compoſitis dictis, & auro venena propinant. ſerpſit hoc malum & proſerpſit,

Contra Mathemat. fol. 52.

Haec Tertul. contra Hermogenem, adverſus Marcion. & in Apologet.

—— dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures. ſicut grex totus in agris
Unius ſcabie cadit & porrigine porci,

Uva-

Digitized by Google

Uvaque conſpecta livorem ducit ab uva.

Quare conatus ſum poculis illorum, ſuccum panaceae infundere & immiſcere, mortifera indicare gramina, & ſub frondibus nepam latentem digito commonſtrare: inſuper oſtendi duces itineris ſecuriores, quibus verae fidei, verae lucis lumen illuxit: quorum pectus inhabitante SANCTO SPIRITU plenum, ſolidam ſpirat ſapientiam, puram putam ſpirat virtutem, auram ſpirat penitus ſalutarem: ſententias iſtorum ſparſi Gentilium dictis, verba verbis, ſacra non ſacris, ut recentes hoc imbuantur odore teſtae: veteres vero paullatim perfuſae, veteris ſenſim fermenti acorem deponant. Tertius jam annus effluxit, cum apud Bituriges Vibiſcos aeger, etſi vere
Aegri non otioſi. dictum ſit ἀσθενεῖς οὐκ ἀεργοί, quaeſivi tamen aliud in otio negotium: & quia me Theologi non ſatis firmum rejiciebant, ad quorum caſtra a ſubſelliis Juriſconſultorum transfugeram; non ad litigioſos illos, ſed ad comes & faciles Aonides me recepi; in quorum contubernio manerem, donec per quartanae querqueram tyrannidem, ad proprium munus, & ſeveriores doctores redire liceret. Non licuit ante decurſum a ſole Zodiaci circulum. interea dum per ſua veſtigia annus in ſe labitur, acerbo ſane preſſus morbo peplum iſtud pertexui, vellem non morboſum; febri jactatus iſta qualiacumque, concinnavi, optarim non febriculoſa: laudem illa non ſperant, ſed veniam; applaudi ſibi non poſtulant, explodi deprecantur. nihil hic Phydiacum, aut quod in Palladis arce; ſed quod in divinae gloriae, & caritatis proximorum (quibus SOCIETAS JESU ſua devovit omnia) gazophylacium cum pauperculae viduae denariolo reponatur: Et viſum majoribus meis, aliis etiam doctis hominibus, nonnullam utilitatem juventuti, nonnulla cum voluptate allaturum, ſi lucem aſpiceret hoc aegri ſomnium: verum ex morbo pallidum, pavidum, palpitans non audebat ſine duce, ſine patrono. nec immerito. verebatur, ne confeſtim in petulantiam ſciolorum, in Criticorum temeritatem, in zoilorum incurreret invidiam. Occurrit in praemoleſtia commodum tui memoria; qui fidus amicus, fortis patronus, ſponſor locuples: cui grata, juſta, facilis defenſio. grata, quia clientis, &, quae tua humanitas, olim amicitiae & ſimilium ſtudiorum vinculis colligati. juſta, quoniam contra laceſſentes eum, qui nulla provocavit injuria; qui bene mereri conatus. facilis, ſive te, ſive rei naturam intueor. Quid enim carpent? deeſſe flores eloquentiae, & cincinnos orationis? non diffiteor. neque juriſprudentia, neque theologia hoc profitetur, & ego fui ſemper ſtudioſior rerum, quam vocularum. Prolixum dicent in comparatione Graecorum cum Latinis, priſcorum cum recentioribus, ethnicorum cum Chriſtianis, ſimilium cum ſimilibus? ſed nihil in hoc genere dulcius, nihil fructuoſius. Longiorem in fabularum myſteriis eruendis? credidi oportere: cum tota poëſis tecta quaedam & larvata ſapientiae doctrina ſit. Nimis cumulatum in verbis auctorum, quos produxi, adſcribendis; conſulere volui pauperiorum egeſtati, quibus anguſta res libraria; & occupatorum diſtrictioni, quibus non vacat fontes ipſos adire.

Mul-

Digitized by Google

Multum in tradendis morum praeceptis, in gentilium deliriis refellendis, in Catholica veritate confirmanda; hoc malo, quam λεπτολογεῖν. agnoſco. poſtulabat religioſae vitae inſtitutum; poſtulabat militia, cui nomen dedi; poſtulabat hoc aevum, quo inceſta pro caſtis placent, falſa ſanis praeferuntur, & bene loquendi multa, bene agendi fere nulla monita Criticorum ſcriptis proponuntur. At acerbius aliquando & ſeverius locutus. non nego, fuere pſeudoſapientium fraudes detegendae, ne falſa quadam bonitatis & fortitudinis ſpecie juvenibus ſurreperent, & quas jam perſentiſcimus ſtrages impietatis prophani ſcriptores porro dare pergerent. Nam (mutuabor a doctiſſimo Tertulliano) ſaecularis ſcientia *temeraria interpres eſt divinae ſapientiae. baereſes a philoſophia ſubornantur; & de Philoſophorum gentilium ingeniis omnis baereſis ordinatur. baereticorum patriarchae Philoſophi. mimice Philoſophi affectant veritatem, & affectando corrumpunt, ut qui gloriam captant: Chriſtiani eam neceſſario appetunt, & integre praeſtant, ut qui ſaluti ſuae curant.* Philoſophia D. quoque Paullo, concuſſio veritatis viſa. *Athenis enim* (ait idem Tertull.) *expertus linguatam civitatem, cum omnes illic ſapientiae atque facundiae caupones deguſtaſſet, inde praecepit praemonitorium illud edictum*; quod ad Coloſſenſes miſit: Βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν. Numquid ergo lentius agendum, videnti Philoſophorum omnium fallaciſſimam porticum tam effuſe paſſim laudari, & placere nonnullis gloriae & eloquentiae ſolius libidinoſis, eoſque trahere poſt ſe complures, & non florere hortulos illorum bono odore, ſine mali afflatu? nonne aſperius aliquando ducendus calamus, & durius haec licentia retundenda, & malus nodus impietatis forti veritatis cuneo perfringendus? viderint; ſi Stoicos, orthodoxis patribus; ſi gentiles hiſtoricos, Eccleſiaſticis ſcriptoribus praetulerunt; ſi ſapientiam humanam adſectatricem & interpolatricem veritatis, tam exquiſitis, & toties iteratis praeconiis ad importandam curioſitatem inculcarunt. * An quod illis ſeminare mali ſeminii licuit, nobis herbeſcens evellere non licebit? an non, quae hunc in modum de nidoribus philoſophiae, candidum & purum aërem veritatis infuſcant, ea fuere Chriſtiano enubilanda? An non interdum manus cum iis conferendae, *adverſus quos* (ait D. Irenaeus †) *victoria eſt, ſententiae illorum manifeſtatio?* Si ergo, ut idem ſcribit, conatus ſum *univerſum male compoſitum vulpeculae corpuſculum in medium producere, & apertum facere manifeſtum*, huic labori non reprehenſio aut odium, ſed venia, & amor nonnullus debetur. Quemadmodum enim ſi ex denſo nemore lupus inſidiator in greges tranſeuntes impetum faciat, multaſque convulneret, & abripiat: qui ſilvam frondibus & arbuſtis nudant, & latebras omnes detegunt, bene de paſtoribus ovium meriti cenſentur, quibus belluam effugere aut telis invadere & confodere, ut eſſet non difficile, effecerunt. ſic cum in conſpectum omnium (nullo ſcriptorum, ſed ſententiarum odio) abſtruſa illa & mentis penetralibus incluſa Stoae myſteria produxerim; fa-

De frivolis nugis ſubtiliter diſſerere.

Lib. de reſur. mort.

Lib. 1. adverſ. Marcion Lib. contra Hermog. In Apologet.

Lib. de anima.

Coloſſ. 2. Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum.

**Verba ſunt ejuſdem Tertulliani.*

†Lib. 1. contra haereſ. in fine.

 ci-

cile quivis poterit pedicas vitare, & Circaeum poculum non delibare, vel in ſolum effundere. Adverſus hujuſmodi obſtrepitacula; an non facilis tibi defenſio? favet veritas. Nec minus expedita, tali patrono; qui vult, qui poteſt. Facultas ab eruditione, eloquentia, dignitate. Dignitas ſumma quidem, ſed quam virtute exornas, & cui non minorem, quam illa tibi, concilias dignitatem: & id Antverpiae, quae me naſcentem excepit gremio, & natum ſuis aluit uberibus. Eloquentia fluens a natura, aucta ſtudio & uſu legationum graviſſimarum, abundans verbis, copioſa ſententiis. Eruditio, complectens uno faſce, quae vix alii ſingillatim; hiſtoriae, philoſophiae, juris, rerum divinarum humanarumque cognitio. Nam de poeſi quid dicam? carmen μεμουσωμένον*, ſplendidum, luculentum, plenum luminibus imitationis & ingenii, ſonorum, grande, purum, preſſum, prudens: Horatiano ſimillimum, niſi quod Chriſtianum, & tu Catholicae fidicen, & princeps lyrae, tanto pleriſque noſtri ſaeculi Poëtis excellentior, quanto divina humanis, ſacra prophanis; tanto cultior & dulcior, quanto felix Auguſti imperium nitidius & mellitius rudi & horrido Ennii & Lucilii ſaeculo; tanto melior & ſanctior, quanto largior in Dei & coelitum laudes, in quas illi parci, vel (nefas!) blaſphemi. Adjungit ſe ad hujuſmodi facultatem, quae a virtute, voluntas, benefica & conſtans. ego defenſionis indigens: tu juvandi & innocentes tuendi cupidus. tu, quos amore tuo dignos ſemel judicaſti, nunquam deſeris. Tueberis ergo (PRAESUL AMPLISSIME) Syntagma Romanae Orcheſtrae, a Canicula malevolentiae, ſub tutelae & praeſidii tui ſypariis, ut,

—— —— ſicut Parnaſſia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe ſubjicit umbra;

ita nunc lucem aſpiciens tenellus pullus, ſub umbella nominis tui deliteſcens, adoleſcat, & aetatem ferat. VIVE, VALE, LOVANII, A.D. IX. KAL. IUN. CIϽ. IϽ. XXCIX.

Docent commentarii, in Suetonium, & ſacra poemata.

** A Muſis concinnatum.*

MARTINI ANT. DELRII
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ
DE TRAGOEDIA.

CAPUT I.

Quid ſit tragoedia, & unde dicta.

ETSI *varia poëtices genera, ſumma tamen tria Platoni lib. 3. de Repub. & Diomedi lib. 3. ut omnia poëmata ſint vel δραματικὰ, vel ἐξηγηματικὰ, vel μικτὰ;*

μικτὰ; *quae nonnulli* κοινὰ, *ut & illa priora* μιμητικὰ *nuncupant.* Mixtum, *partim ab auctoris, partim ab aliarum in eo commemoratarum perſonis dependet; ut Epica pleraque, Aeneis, Pharſalia, Ilias:* in exegematicis *ſola auctoris perſona attenditur; ut in Lycophronis Caſſandra, & multis Horatii Odis:* dramatica, *perſonarum, rerum, collocutionum viva expreſſione variantur; & in iis, quid a quoque dictum, geſtum, cogitatumque ſit, proponitur. hujus generis ſunt* comoedia *&* tragoedia. *Haec prius* τρυγωδία *appellata, vel quod in Attica vindemialibus inventa ſit* κατὰ τὸν τῆς τρύγης καιρὸν, *inquit Athenaeus lib. 2. olim namque* τρὺξ, *vinum recens dicebatur, & vindemia* τρυγητὸς; *& apud Atticos Liberi patris cantoribus, Liberalibus, pro corollario vinum dabatur, cujus rei Diomedes lib. 3. Lucilium laudat auctorem. primi vero illi tragici, nihil praeter Dithyrambos canebant. Unde mihi * videtur Ariſtophanes, in Acharnenſ. falſe Euripidis tragoediam,* τρυγωδίαν *nominaſſe, quaſi parum ſobrii auctoris fabulam. Tragoediam tamen alii * dici malunt, quaſi* τραχεῖαν ᾠδὰν *ab aſpero & gravi ſono, qualis eſt elephantorum barritus; qui non ſonant* λεπτὸν, *ſed (ut Plutarchus in Pyrrho)* φοβερὰν καὶ τραχεῖαν *vocem edunt, ut * ſuſpicer apud Lucianum in Zeuxide mendoſe illis ſtridorem tribui, & pro* τετρυγότων, *dicendum;* τετραχυτήτων. *Non deſunt qui ab hirco nomen ducunt, qui* τράγος *Graecis: vel quod ille Bacchi hoſtia Virgilio, Ovidio, caeteris, & tragoedia initio ſolas Bacchi laudes continebat: vel potius a praemio tragoedorum, quod hircum fuiſſe, cenſent Servius in Eclog. & Donatus in Terent. & Horatius ad Piſones;*

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

aut ſane uter muſto plenus, ſi Diomedi & Thomae Mag. credimus; qui priſca vocis τρυγωδίας *analogiam reddunt. Significat etiam* τρὺξ *vini fecem; & quia olim peruncti fecibus ora tragoedi recitabant, putant nonnulli nominis cauſam inde profluxiſſe. propterea Ariſtophanes in Nubibus, hoſce actores* τρυγοδαίμονας *vocat, quia (inquit Scholiaſtes)* τὴν τρύγα χριόμενοι, ἵνα μὴ γνώριμοι γένωνται, οὕτω τὰ αὐτῶν ᾖδον ποιήματα κατὰ τὰς ὁδοὺς, ἁμάξαις ἐπικαθήμενοι: *quod expreſſit Horatius;*

Ignotum tragicae genus inveniſſe camoenae
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis,
Quae canerent, agerentque peruncti fecibus ora.

Addit & alias nominis notationes Etymologiſtes, quae minus placent; dictam, quod chori tragici tetragoni formam obtinerent: quod choris ad voluptatem ſpectantium, Satyri adhibebantur, qui τράγοι *dicti, vel illudendi & conviciandi cauſa, vel propter hirſutum & ſetoſum corpus, vel hircinum in morem ad res Venereas propenſionem; quod denique perſonarum, quae chorum agebant, capilli caprorum inſtar erigerentur. Addit idem tragoediae nomen, antiquitus comoediae commune fuiſſe, quod ipſum ex Ariſtophanis Scholiaſte, & emendatis Suidae codicibus colligitur. Non minus dubium, quomodo definienda tragoedia. Teophraſtus definit,* ἡρωϊκῆς τύχης περίστασιν. *ſed non omnis Heroicae fortunae narratio tragoedia eſt. Rectius Scaliger; imitatio illuſtris fortunae exitu infelici, oratione gravi, metrica. ſed mihi, ſi Thyeſtem Senecae quis proſa oratione red-*

τρὺξ muſtum, Heſychio & Athenaeo lib. 15.

* Diſſentit Scholiaſtes, immerito.

* Izacius, & Phavorinus. Non exilem, ſed terribilem, & atrocem.

* Suſpicor non cenſeo, *Pro* elephantorum ſtridore audito, *legi debere*; horrido ſono elephantorum.

Feculentos daemones, quia ſe fecibus oblinunt, ut non dignoſcantur, cum poëmata ſua in viis recitant plauſtris ſuperſtantes.

Lib. 1. art. Poët. c. 6.

Lib. 3. de Poët. f. 184.

"dat,

"*dat, tragoediam dare cenſebitur. Fuſior Mynturnus, ſcribit, imitationem eſſe* "*inſignem, ſeriamque aliquam, & abſolutam, & magnitudine quadam com-* "*prebenſam actionem oratione ſuavi exprimentem: ita ut ejus partes ſuo ſingulae* "*quidem loco, atque ſeorſim adhibeantur; nec ſimplici narratione, ſed inductione illorum, qui ita agant ac dicant, ut miſerationem terroremque concitent, ad id genus morborum expiationem. & quaſi conciſe nimis haec tradita, pergit illa poſtmodum prolixius explicare. quae eadem rectius Ariſtoteles, cui eſt in poëticis:* Μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων, οὐ δι' ἀπαγγελίας, ἀλλὰ δι' ἐλέου, καὶ "φόβου περαίνουσα τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν. *Imitatio actionum ſeriarum &* "*gravium, earumque exitum ac finem ſuavi oratione complectens, cujus ſingulae* "*quidem partes ſeorſim apte exprimantur, omnes tamen eo ſimul tendant, ut me-* "*tus & commiſeratio in animis ingenerentur, ad hujuſmodi morborum expiationem.*

CAPUT II.
Quomodo diſtinguatur a comoedia & dithyrambo.

Vide Plut. lib. de gloria Athen. Theonem & Aphton. in Progymn.

LAUDAT *Plutarchus lib. de Athenienſ. gloria, & lib. de poët. audien. Simonidem, qui poeſim dixit eſſe picturam loquentem, & picturam eſſe tacentem poëſim. nam utraque in rerum & naturae vera imitatione poſita eſt; pictura quidem vultum & res ipſas; poeſis, mores etiam, voces, actiones, & eventa ante oculos ponit. Zenoni poeſis univerſa divinarum humanarumque rerum repraeſentationem complectitur, teſte Laertio lib. 7. Verum cum tanta ſit actionum, morumque humanorum diverſitas, tam frequens rerum omnium commutatio, fortunaeque viciſſitudo: neceſſe fuit diverſa poematum genera excogitare ad hanc diverſitatem idonee explicandam: quae quidem omnia verum imitari conantur, ſed ſuo quaeque modo. aliter enim* Tragoedia, *aliter* Epopeia, *aliter* Comoedia, *aliter* Dithyrambica, *aliter* Auletica, *aliter* Chithariſtica *eo munere fungitur. has enim ſpecies Ariſtoteles tradit: ſed Cicero, quod duae ultimae orationis expertes ſint, earum loco, in lib. de Opt. genere Orator.* Melicam, *ſeu* Lyricam, *ſubſtituit. Eorum omnis imitatio (in hoc enim conſentiunt) fit numero, ſermone, aut harmonia, iiſque vel ſingulis, vel conjunctis.* Numerus *in temporis menſuratione & dimenſione poſitus eſt, quam pedum obſervationem dicunt:* Harmonia, *in concentu tam vocum, quam inſtrumentorum, ut citharae, unde Chithariſtica; vel tibiae, unde Auletica:* Sermo *in oratione conſiſtit.* Melici *ſermonem harmoniae & numero ſolent conjungere: caeteri Poëtae, harmoniam negligunt, numeros retinent, & ſermoni vacant; aliquando quidem carminum legi orationem aſtringentes, nonnunquam tamen, proſa oratione narrationem contexentes, & Dialogos, vel Hiſtoriam confingentes. Meliorum namque judicium ſecutus, contra vulgi ſententiam, arbitror poëſeos vim, & (ut vocant) eſſentiam, non in metro, ſed in imitatione ponendam, & illum abunde Poëtae nomen mereri, quicumque aliquid ſcriptione repraeſentat, vel fingit, licet ſoluta oratione, ut Lucianus, Heliodorus, Achilles Statius, Martianus Capella, & in Eutopia Tho. Morus: nec aliter reor ſenſiſſe Ariſtotelem; qui Poët. c. 7. poetam ab Hiſtorico,*

non

non carmine vel proſa oratione, ſed veritate aut falſitate diſcerni fatetur; nec priſcos legiſlatores Solonem & alios, qui jura publica carmine ſunt complexi; nec etiam Romanos, qui xii. tabularum & alias leges, ut ex Cicerone lib. de Legib. & Livio lib. 1. apparet, carmina nominabant; nec Juriſconſultos, qui librorum ſuorum, quas lineas dicimus, verſus appellabant. Ut enim hae a vertendo verſus, & illae a canendo carmina; ita etiam hiſtoria quaevis ad lubitum confiсta, quovis illa modo conſcripta ſit, a fingendo vel faciendo poëma poteſt appellari. Sed ad rem. Tragoedia harmoniam, numerum & orationem cum Epopeïa, Comoedia, Dithyrambica, Melica, & (ſi vis) Mimijambica communem habet: ſed a reliquis (praeter comoediam) differt, quod reliquae ſimul iis & eodem ubique ferme modo utuntur; tragoedia vero ſeparatim in diverſis partibus. nam extra choros, numeros & orationem tantum retinet, in choris harmoniam adjungit. In comoedia idem principio obtinuit, poſtea ſublati chori, & in eorum locum ſola harmonia recepta: ita ut poſt ſingulos actus tibiis paribus vel imparibus concineretur. Altera differentia; quod prologos comoedia nunquam omittit; tragoedia, nunquam admittit, ſed eorum loco quaſdam quandoque προφάσεις reponit. Cauſam produnt, quia Regum calamitates, regnorum everſiones, ſimileſque clades proponit tragoedia, quas nemo creditur ignorare: ideo prologis non indiget. Comoedia vero privatorum hominum mores & caſus deſcribit, quos vix ullus, niſi edoctus, ſcire ſolet. Cauſſa ergo deſumpta a praecipua tragoediae nota & proprietate; quam ſic proponit Diomedes lib. 3. In tragoedia "introducuntur Heroës, duces, reges; in comoedia, humiles atque privatae per"ſonae. in illa luctus, exilia, caedes; in hac amores, & virginum raptus. de"nique in illa (ſic lego) frequenter, & pene ſemper laetis rebus exitus triſtes, "& liberorum fortunarumque priorum in poenis agnitio. Differunt ergo eventis & exitu, perſonarum quoque, negotiorum, & fortunarum qualitate, denique actione, ſtilo, & exhibendi modo, de quibus poſtea. Sed & origine. nam comoedia a Phallicis, tragoedia a Dithyrambicis fluxit, ſi Ariſtotelem audimus: ſignificavit & cetera non obſcure ſua definitione idem Ariſtoteles: qui cum gravium & illuſtrium rerum imitationem eſſe dixit, innuit materiam ejus eſſe Regum, Heroumque facta & res, non privatorum mores ac vitam: cum deſinere illam ſcribit in miſericordiae aut terroris commotionem; hoc ait, exitus ejus timore & moerore plenos eſſe debere: cum poſtulat convenientem rebus actionem; qualia verba, qui geſtus eſſe debeant, ſignificat. nempe debere non motus & corporis habitum modo graves, & majeſtatem quandam prae ſe ferentes eſſe, ſed verba quoque & dictionem materiae reſpondere, grandem, ſublimem, a vulgi conſuetudine remotam: cum e contra comoediae ſermo humi repat, nec e plebeja fece emergat. haec riſus & leviores affectus concitat; moleſtiores illa & robuſtiores animi affectiones excitare conatur. permittit tamen Horatius contentionis hujus aliquam remiſſionem:

Natalis l. 1. Mytolog. cap. 4.

Verſibus ornari tragicis res comica non vult.
Indignatur item privatis, ac prope ſocco
Dignis carminibus narrari coena Thyeſtae,

Singula quaeque locum teneant ſortita decenter.
Interdum tamen & vocem comoedia tollit,
Iratuſque Chremes tumido delitigat ore:
Et tragicus plerumque dolet ſermone pedeſtri.

nimirum, quia, ut ſubjungit,

— Triſtia moeſtum
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem laſciva, ſeverum ſeria dicta.

& olim in tragoedia Satyris laſciva verba tribuebantur, ut idem indicat eadem in Arte poëtica, & patet ex Cyclope Euripidis, ubi, Satyrici dramatis exemplum, Sales a Sileno & liberis ejus admiſcentur. Sed poſtquam ratio & eruditior norma, Satyris omnino remotis, obtinuit; tam Graecis quam Latinis Demetrii Phaleraei praeceptum placuit; qui laſciva & ſalacia omnia, ridicula, & jocoſa, ab Orcheſtra repellit. Nihil ergo niſi ſerium in tragoediam introducendum: lenioribus tamen verbis utetur, & ad comicam moderationem ſe paululum deflectet, vocemque demittet, quando minarum expers, ſine iracundia, ſortem ſuam deplorabit. cavendum interea ne quid de ornatu & orationis magnificentia decedat. omnino namque ornata, & condita ſuavi gravitate debet eſſe tragici oratio. id conſequetur, ſi pedum apta collocatione, & numerorum varietate, & jucundo chororum cantu demulcens aures, ſimul etiam verborum figuris, pondere ſententiarum, dictis ſeveris, rebuſque illuſtrioribus, auctoritatem ſibi comparare, & ſpectatoribus admirationem incutere conetur. plane ſeveram eſſe debere tragoediam, violentam, animoſam, & quae gravitate genus omne ſcripti vincat, Horatius & Ovid. docuerunt. Illius illud laudarim;

Ariſtot. in Poët. cap. 1.

Horat. lib. 4. Odar. Ovid. lib. 3. Amor. & lib. 2. Triſt.

Effutire leves indigna tragoedia verſus;
Ut feſtis matrona moveri juſſa diebus
Intererit Satyris paullum pudibunda protervis:

Ad haec mirum, quam opportuna ſint, & quantum attentioni parandae praeſtent, crebra diverbia, frequentes & incitatae collocutiones, quae vel ſingulis verſibus, vel dimidiatis conſtent. excellunt autem illa diverbia, quae ſententias continent acutas & erectas, maxime ſi repugnantes eſſe videantur: quibus noſter utitur, in Hercule Furente, *ubi Lycus & Megara; in* Oedipo, *ubi Oedipodes & Creon; in* Thyeſte, *ubi Atreus & ſervus; in* Octavia, *ubi Nero & Seneca ſic altercantur. utuntur his Graeci in ſuis fabulis; ſed fortaſſis frequentius noſter, accuratius etiam & ornatius. Illud denique diſcrimen occurrit, comoediam libere fingi a quoque poſſe: tragoediam res non fingere, nec fabulas receptas commutare, ſed uti ſemel receptae fuerint (quod Ariſtoteles praecipit) retinere: ſane in his quae ad primariam pertinent actionem: in ceteris vero, quae quaſi ornamenta & adjectitia & ad οἰκονομίαν tantum fabulae pertinent, ut Sophoclem & Euripidem ſaepe a ſe mutuo, & ab utroque Senecam videmus diſſentire; liberum quoque aliis, quae inſtituto ſuo aptiora amplecti. Veteres tamen contra veritatem finxiſſe fabulam conſtat. nam Medea liberos non occidit; ſed id ab Euripide confictum, ut indicat Ariſtoteles, 2. Rhetor. & de Poët. & Ae-*

li-

Digitized by Google

lianus teſtatur lib. 5. var. hiſtor. verum quia jam recepta haec fictio, nobis illam mutare non liceret. Quod diximus in tragoedia, initia ſedatiora, exitus funeſtos & horribiles; contra in comoedia, principia perturbatiora, exitus laetos & pacatos eſſe debere; id & verum eſt, & Ariſtoteli dicti operis c. 11. *conſentaneum, cum ait ex felicitate in miſeriam fieri debere commutationem, & a ſecunda fortuna in adverſam; a laeta & moderata, in infelicem & atrocem: non tamen diffitetur ipſe cap.* 5. *tragicam actionem ex atroci calamitate in inopinatum gaudium erumpere poſſe, ut in Euripideis*, Oreſte, Alceſta, Andromacha, Hippolyto, Iphigenia poſteriore, Iöne, *& aliqua ex parte* Oetaeo *Senecae videmus. ſed hae a tragoediae natura non parum degenerant. Scitum enim quod Euripides Archelao petenti, ut de illo tragoediam componeret, reſpondit averſatus; Ne (inquit) tantum mali permittat Juppiter, ut quid tibi tragoedia dignum accidat. ſignificans eam non eſſe niſi eventuum infelicium poëma. Unde fit, ut in tragoedia potiſſimum vita moreſque fugiendi, in comoedia ut plurimum vitae genus, quod capeſſere oportet, proponatur. haec etiam fingit res quas exhibet; illa rerum geſtarum veris utitur argumentis. Hinc tanto humanae vitae utilior iſta, quanto vera fictis praeſtant. Fatetur hoc Timocles Comicus luculentis verſibus;*

Narrat Diomedes l. 3.

Ὦ τᾶν, ἄκουσον ἤν τί σοι δοκῶ λέγειν,	Adverte, quæſo, num quod ex uſu eſt loquar.
Ἄνθρωπός ἐστι ζῶον ἐπίπονον φύσει,	Eſt calamitoſum animal ſua natura homo,
Καὶ πολλὰ λυπήρ' ὁ βίος ἐν ἑαυτῷ φέρει.	Multaſque ſecum vita fert moleſtias:
παραψυχὰς οὖν φροντίδων ἀνεύρετο	Mali levamen repperit ſed hoc ſui,
ταύτας. ὁ γὰρ νοῦς τῶν ἰδίων λήθην λαβὼν,	Ut calamitatis immemor jam mens ſuæ,
πρὸς ἀλλοτρίῳ τε ψυχαγωγηθεὶς πάθει,	Habenſque ab alieno malo ſolatia,
μεθ' ἡδονῆς ἀπῆλθε, παιδευθεὶς θ' ἅμα.	Documenta capiat recreata paullulum,
τοὺς γὰρ τραγῳδοὺς πρῶτον, εἰ βούλει, σκόπει,	Primum tragoedi quanta commoda adferant,
Ὡς ὠφελοῦσι πάντας. ὁ μὲν γὰρ ὢν πένης,	Perpende ſodes. ſi quis eſt pauperculus,
Πτωχέτερον αὐτοῦ καταμαθὼν τὸν Τήλεφον	Majore preſſum ſi videbit Telephum
γενόμενον, ἤδη τὴν πενίαν ῥᾷον φέρει.	Mendicitate, lenius ſuam feret
ὁ νοσῶν δὲ μανικῶς, Ἀλκμαίων' ἐσκέψατο.	Mendicitatem. inſanus eſt ne quiſpiam? Furioſum is Alcmaeona proponit ſibi.
ὀφθαλμιᾷ τις, Οἰδίπουν ἔνιδε τυφλόν.	Captus quis oculis? aſpicit caecum Oedipum.
τεθνηκέτω παῖς; ἡ Νιόβη κεκούφικε.	Gnatus obiit? Niobe dabit ſolatium.
χωλός τίς ἐστι· τὸν Φιλοκτήτην ὁρᾷ.	Claudus aliquiſne eſt; is Philoctetem aſpicit.
γέρων τις ἀτυχεῖ; κατέμαθε τὸν Οἰνέα.	Miſer aliquis ſenex? tuetur Oeneum,
ἅπαντα γὰρ τὰ μείζον' ἢ πέπονθέ τις	Alterius etenim quiſquis aerumnas viri
ἀτυχήματ' ἄλλοις γεγονότ' ἐννοούμενος,	Eſſe graviores viderit, quam ſint ſuae;
τὰς αὐτὸς αὑτοῦ συμφορὰς ῥᾷον φέρει.	Animo aequiore miſerias feret ſuas.

Citant Arſenius in Euripidem, Athenaeus l. 6. c. 1. Stobaeus ſerm. 133.

qua

qua parte Epicis praeſtant. nam hi ſimplici narratione per aures irrepunt: Tragici per oculos etiam, quaſi vi, in animos ſpectantium viam aperiunt. minimum movere ſolent; quae per aures tantum intrant; plurimum quae ſunt oculis ſubjecta fidelibus. Illud quoque notandum, initio Romae fabulas omnes Graecanicas fuiſſe, hoc eſt a Graecis deſumptas, ut ſunt Plauti, Terentii, Attii, Ennii, Pacuvii pleraeque, & hae Senecae philoſophi. Quae converſa e Graecis, vel Graecorum geſta continentes, etiamſi non verſa ex Graeco, Palliatae, *dicebantur: ſed poſteaquam,*

Horat. in Epiſt.

—— Veſtigia Graeca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta,
Vel qui Praetextas, vel qui docuere Togatas;

Fabulae Romanae non jam Palliatae, *ſed vel* Praetextatae *ſeu* Praetextae, *vel* Togatae, *vel* Tabernariae *appellari coeperunt. Comoediae quidem*, Togatae *dictae, quia toga viliorum, & comici popularibus argumentis ludebant: Tragoediae*, Praetextatae, *quia Praetexta magiſtratuum, quorum caſus cothurno quam ſocco aptiores.* Tabernariarum *mixtum fuit argumentum, & in iis perſonae togatae ſimul cum praetextatis introducebantur, ut ex Sex. Pompejo docti homines obſervarunt. Quod mixtum mediumque poëmatis genus, valde ſuſpicor* Hilarotragoediam, *vel (ut Plautus)* Tragicocomoediam *dictum; quod nec ad Tragoediae dignitatem aſſurgebat, nec ad Comoediae humilitatem deprimebatur: hujuſmodi eſt* Amphitryo *Plauti, & Graecorum* Hercules Licymnius. *Dithyrambica poëmata tragicis breviora ſunt, & turgida potius ſunt, quam gravia aut ſevera, utpote quae Bacchantium veſaniam, non Heroum aut Regum majeſtatem repraeſentant; nec etiam in actus diſtribuuntur, nec interloquentium perſonarum varietate exornantur. Satyrica initio fuere partes tragoediae, & comoediae. Quod ut intelligatur, paucis capite ex obſervatis a Fr. Robortello lib. de Satyra, & in poet. Ariſtot. fluxiſſe non a comoedia Satyram, ut cenſuit Fran. Floridus, ſed a Satyra comoediam ortam additis multis perſonis, & aucta mole operis ſcenarum & actuum diverſitate. Satyricae enim perſonae una tantum initio Satyrus quiſpiam Sycinnida ſaltans (de qua conſulendus Athenaeus); poſtmodum quinque, Satyrus caneſcens, Satyrus pubeſcens, Satyrus impubis, Silenus, & Papposilenus, de quibus Pollux lib. 4. & Dionyſ. Halycarnaſſ. lib. 7. habitum nobis eorum deſcribens; eorum oratio in pervellendis & carpendis hominum vitiis tota verſabatur, & hujuſmodi ſcommatiſmis riſum ciebat. Abiit in deſuetudinem poſtea: nam delicatiores hominum aures continuam conviciandi licentiam non ferebant. ſed ſic abiit, ut ad tragoediam ſe adjungeret. cum enim haec, atrocitate & ſeveritate rerum, quas exhibebat, animos ſpectatorum gravaret atque defatigaret: tragici, ne paullatim exploderentur, jocos Satyricos intermiſcere optimum duxerunt, quibus ſpectatores aliquantulum exhilararent. quare (ut ait Horatius) agreſtes Satyros nudarunt, & incolumi gravitate jocum tentarunt, ut illecebris & grata novitate ſpectatores morarentur. Placuit hoc diu Graecis, Aeſchylo, Euripidi, Sophocli, Achaeo, ceteris. Euripidis Cyclops exſtat Satyricum drama; quod luctuoſum, a Tragica perſona,*

Vide Commentar. in Feſtum,

quae

quae ingentem calamitatem patitur, & a qua inſcriptio: ridiculum & ſalſum, a Satyrorum luſibus immixtis. ideo inſcriptionem geminam dabant. talis enim Aſtydamantis Hercules Satyricus; Achaei Alcmaeon Satyricus, & Vulcanus Satyricus. Admiſcebant etiam caeteris tragoediis hujuſmodi ludicra, ut auctarium quoddam adventitium; non ut neceſſariam operis partem: indeque factum, ut, cum ipſis ſcriptis tragicis non edita in lucem, poſtmodum interierint. Severior deinde Criticorum trutina, has Satyricas inſertiones improbavit, licet ſero; fortaſſis paullo ante Ariſtotelis aevum; qui hoc indicat, ἔτι ἢ τὸ μέγεθος ἐκ μικρῶν μύθων καὶ λέξεως γελοίας, διὰ τὸ ἐκ Σατυρικοῦ μεταβαλεῖν ὀψὲ ἀπεσεμνύνθη. Ad haec ad magnitudinem ab exiguis fabulis, & a ridicula dictione Satyris excluſis ad gravem habitum provecta, ſero tandem quievit. *Latinis poſtea placuit genus illud Graecae Satyrotragoediae: nam fragmenta quaedam ex* Danaë, Proteſilao, Laodamia, Centauris, Atalanta, *& aliis, hujuſmodi quid ſubindicant. An tamen Latini Satyras puris tragoediis ut* ἀπροσδιόνυσα *quaedam immiſcuerint & interjecerint, mihi nondum liquet. Nec arbitror Menippeas huc reducendas. hae namque non Satyrotragica dramata, ſed purae putae Satyrae; niſi ſi quae eventu tragica, ut nonnullae Varronianae. Noſtris temporibus, inter Hiſtriones & Scenicos Italos, viget hoc genus Satyrotragoediae; non quidem purum putum illud vetus, ſed quod lenitum Bucolica ſuavitate,* Paſtoritias, *appellant. tragoediae ſingulis actibus unum Bucolicum drama interſerunt, quod aliqua ex parte cum tragoediae illius ſenſu cohaereat. Vulgo praeterea, qui Latinas fabulas exhibent; ridicula & jocoſa multa, gravibus actionibus immiſcent, ut ſpectantium animi relaxentur. vix enim patiatur haec aetas ſolidam tragoediam: fucari illam mavult inani quadam petulcaque jocoſitate. Quod, quia pervicere mores, & praeſcriptum quodammodo; ut plane probare non poſſum, ita nec improbare penitus auſim. Duo dumtaxat monendi videntur Hilarotragoedi noſtri; ne vernacula & barbara commiſceant; & ne nimis ridiculis, vel laſcivia fractis abutantur, memores hujus Horatiani;*

Athenaeus lib. 10. c. 1. lib. 4 c. 23. & lib. 14. c. 17.

Lib. de Poët.

Verum ita riſores, ita commendare procaces
Conveniet Satyros, ita vertere ſeria ludo,
Ne quicumque Deus, *&c.*

Summa. judicium his in rebus, regulam ac normam eſſe Sed an ulla tragoedia, ſoluta oratione ſcribi queat? cenſeo non temere id admittendum: etſi Cratetem Thebanum Tragicum memorent id factitaſſe: & ſane propterea tragoedia eſſe non deſinat. Rectius noſtri, Tres Graecos ſuperſtites, & Senecam imitabuntur.

Robortellus in Ariſt. poët. ex Suida & Laërtio.

Caput III.

Quotuplex ſit tragoedia.

SI *aetatem ſpectes, tragoedia alia* vetus *eſt, partim Dithyrambica (nam ex Dithyrambis fluxit tragoedia, teſte Ariſtotele) partim Satyrica; quae nihil aliud fuit, quam chori continuum carmen, admirandum aliquem eventum conti-*

De his copioſe Mynturnus lib. 5.

nens; acceſſit poſtea altera perſona, quae alternis reſponderet; mox tertia; denique ſic actio excrevit, ut quinque actus expleverit: alia recentior *eſt, quae ſales cum ſatyris rejecit, Dithyrambum vero, ut partem dumtaxat operis, idque raro admiſit. Jocoſum etiam fuit illud in quo pleraque quibuſdam veris aſſumptis ſingebantur, ut Agathonis* ἄνθος; *de qua Ariſtoteles de Poët. Aelianus var. hiſtor. lib.* 14. *Athenaeus, Lucianus, & alii. Si loci ratione malis dividere; alia erit* Latina, *quae &* Praetextata, *ut* Octavia, *& veterum* Brutus, Decius, Paulus, Scipio: *alia* Graeca, *quales Senecae novem. A genere argumenti, duplex quoque tragoedia: quaedam* pura, *quae ſola nomen meretur: alia* mixta, *quae ſalibus reſperſa, vel proſpero exitu clauſa, in quo genere Achaeus excelluit. Ariſtoteles quatuor ſpecies prodidit,* πεπλεγμένην, *implicatam eventibus, & peripoëtiis, qualis eſt* Oedipus; παθητικὴν, *affectuoſam, qualis* Hippolytus; ἠθικὴν, *moribus formandis inſtitutam, ut Sophoclis* Philoctetes; *denique* θεοτογικὴν, *in qua ab humanis rebus aliena ſpectantur, & Deorum colloquia inſeruntur, ut* Prometheus vinctus *Aeſchyli. priora duo genera maxime tragica ſunt, in quibus hae decem Latinae verſantur. Scaliger lib.* 1. *cap.* 8. *etiam* Grammaticae *cujuſdam meminit; quae inutilis eſt, & ad impuras pertinet.*

Caput IV.

De partibus Tragoediae, quas vocant κατὰ τὸ ποσόν.

PARTES *tragoediae, juxta Ariſtotelem, conſiderantur, vel penes* molem *ſeu quantitatem, vel penes naturam &* qualitatem; κατὰ τὸ ποσὸν, καὶ κατὰ τὸ ποιόν. Molis *partes dividimus in actionem ſcenicam & choricam.* Scenicam *hiſtriones peragunt, & argumentum propoſitum exhibent, & conſtat actibus tantum quinque, ex Horatii praecepto;* Neve minor, neu ſit quincto productior
Ariſtot. Poet. c. 1. actu. Actus *Latini,* δράματα *Graeci, ab agentium imitatione.* ὅτι μιμοῦνται δρῶντας, *quod agentium & negociantium mores imitentur. Sunt autem quaſi ſingula tragoediae membra, quibus ſingulatim partes illius exhibentur. Hinc patet unumquemque actum partem aliquam fabulae abſolvere debere; ita tamen, ut a praecedente ſubſequens quodammodo trahatur, utque res non diſſipata, ſed apte diſtributa videatur. ſcio, quid alii, de actuum modo: ſed ego nullos ultra ſeptimam ſcenam productos apud veteres invenio; & quis hodie ſpectatorum ferat, ſi ad decimam uſque ſinguli extendantur? Omnino namque curandum, ut totius tragoediae, intra unius potiſſimum ſolis vel paullo plus minuſve, periodum actio ſit; hoc eſt, uno ferme die abſolvatur. Nam & Ariſtoteles hoc diſerte praecipit, & veteres omnes factitarunt: & Aeſchylus reprehenſus, quod Nioben triduo exhibuiſſet, ut colligitur ex Suida & Ariſtotele. Rurſus hanc actionem Scenicam accuratius dividere poſſumus dupliciter. primo in* πρόλογον, ἐπεισόδιον, ἔξοδον, καὶ χορικὸν: *Deinde in* Protaſim, Epitaſim, *&* Cataſtrophen. Prologi *nomen late ſumimus, ut commune tragoediae & comoediae; nam preſſius,* prophaſis

phaſis *in tragoedia; quod* prologus *in comoedia*, exordium *in oratione*, prooemium *in caeteris; pars ſcilicet, quae primum chorum anteit, & qua pateſit aditus ad fabulam. ea ut plurimum extra fabulam eſt, licet non ſemper, ut in* Hercule Furente *apparet; ubi Junonis actio nec omnino in fabula, nec prorſus extra fabulam.* Epiſodium, *ſecunda pars tragoediae, complectitur id omne, quod intra choros eſt, ut ſunt plerumque ſecundus, tertius, & quartus actus: atque ita plerumque tria in unaquaque tragoedia ſunt Epiſodia. Nam cum principio tragoedia tantum ſimplici chorico (hoc eſt Dithyrambis) carmine conſtaret, ad augendum poëma, tollendumque faſtidium, excogitata, quae choris interjicerentur, Epiſodia, quaſi introductiones ad ipſa cantica: ea ſunt vel extrinſecus arceſſita, ut in* Hercule Furente, *quaecunque ad Creontis mortem, Lyci tyrannidem, Megaerae & filiorum & ſoceri a Lyco pericula pertinent; vel in ipſa fabula nata, ut omnia quae Herculis ab inferis reditum conſequuntur, uſque ad Exodum. In* Hippolyto *Epiſodia ſunt, colloquia nutricis & Phaedrae, & utriuſque cum Hippolyto & Theſeo. In* Thyeſte, *Atrei & ſervi, &c; denique quidquid in tragoediis praeter rem, cum re tamen conjunctum, ad amplificandum ornandumque poëma apponitur. At* Exodus *dicitur, reliquum ſcenicae actionis, quod eventum & exitum fabulae continet, quo peracto ſpectatores dimittuntur; nempe quicquid ultimum chorum ſubſequitur: qualis eſt fere ſemper quinctus actus. quia rarenter quinctum actum chorus ſequitur, nec niſi ut pars & interlocutoris perſonam gerens; ut ex* Hercule Oetaeo, Oedipo, & Octavia *colligitur.* Protaſis *prologi vice eſt, ſeu loco prophaſeos; in qua ſaepe unus, ſaepe Sophoclis & Aeſchyli more duo colloquendo fabulam inchoant; & magnam argumenti partem, non omnem tamen declarant, ut in* Phoeniſſis, Thyeſte, Oedipo, Agamemn. *huc ſpectat praeceptum illud Mynturni lib. 3. ut neque ab ultimis, neque a nimis remotis incipiat. exemplo ſit Sophocles in* Lorario, *qui non ab armorum judicio, quae cauſa Ajacis inſaniae, ſed ab ipſa orditur inſania; idem in* Oedipo tyranno, *non a Laji caede, ſed ab oraculo illam expiari jubente; & Euripid.* in Phoeniſſ. *qui non a bello Thebanis illato, ſed a pace per Iocaſtam fruſtra tentata; & in* Alceſtide, *non ab oraculo Admeti, ſed ab illa moritura; & noſter in* Medea, *non ut Ennius & Euripides ab Argus aedificatione, ſed a Jaſonis nuptiis cum Creuſa; alias etiam ſemper vel ab ipſa re, vel a non remotis orditur.* Protaſis *ergo fabulae priorem partem exponit, & periculum intentat, partem tamen potiſſimam reticet, ut ipſa ſuſpenſione & ignoratione ſpectatoribus aviditatem exitus cognoſcendi ingerat, & rerum maximarum exſpectatione ad cataſtrophen uſque lactet. Quod ipſum in Epitaſi ſtudioſius adhuc curandum. nihil enim aliud eſt* Epitaſis, *quam ipſa involutio & perturbatio rerum omnium, in qua pericula, & irae, & minae creſcant, & malorum praeparatio contineatur, mutatioque rerum, dubia quaſi luce, incipiat ſe prodere. Magna hic cura & acri judicio opus eſt, ut tota ſeries dramatum, quaſi catenae annelli, cohaereat: poſteriora ut mediis, media prioribus reſpondeant, ſemperque unum ex alio quaſi naſcatur: ut nihil adducatur, quod non aut neceſſario, aut valde probabiliter conſequi videatur. Epitaſis ergo*

 to-

totum id continet, quod inter propoſitionem & concluſionem fabulae, hoc eſt inter protaſin & cataſtrophen, intercedit. Cataſtrophe *enim eſt, quae exitum argumenti & converſionem fortunae in melius, vel in deterius exponit, integra demonſtratio & abſolutio fabulae. In qua praeceptum Horatii obſervandum;*

Ne pranſae Lamiae vivum puerum extrahat alvo:
Ne pueros coram populo Medea trucidet:

ut ſtupra, caedes, parricidia, cetera nimis atrocia, foeda, aut incredibilia, ab oculis removeantur, & quaſi intus geſta, a perſonis idoneis, quibus maxime compertae ſint, quaeque miſericordiam, terrorem, indignationem movere queant auditoribus, narrentur. fit tamen aliquando, ut tam atrox ſit praeparatio in Mynturn. lib. 3. Scalig. lib. 1. cap. 9. *Epitaſi poſita, ut nequeat ſatis aſſurgere cataſtrophe, niſi crudelia facinora in ipſa ſcena peragantur; quod in Senecae Medea contigit. Scio quartam partem a nonnullis adjici* Prologum; *ſed ejus loco tragicis, ut dixi, protaſis eſt, vel prophaſis:* cataſtaſis *etiam, quam addunt alii, aptius ad epitaſin reducitur. Igitur tres tantum partes tragoediae, & prologus cum prophaſi, epiſodium cum epitaſi, exodus cum cataſtropha convenit. Hae porro partes, cunctae Scenicae ſunt. nam choricum non habet partes, niſi ſingulos choros, de quibus ſuo loco.**

* *De exo*dio *nihil addo, quia vere non fuit pars tragoediae. vide comm. antiquum in Juven. Sat. 3.*

CAPUT V.

De partibus Tragoediae, κατὰ τὸ ποιόν.

HAs *Ariſtoteles Poët. cap. 5. quinque commemorat.* μῦθον, ἤθη, διάνοιαν, λέξιν, ὄψιν, μελοποιΐαν, *fabulam, mores, ſententiam, elocutionem, actionem, modulationem; ſive, ut vertit Mynturnus, fabulam, mores, verba, ſententias, ſpectationem, cantica; ſive, ut Scaliger cap. 10. lib. 1. fabulam, mores, ſententiam, dictionem, apparatum, melodiam.* Fabulae *Philoſophus ſeriem ſeu tractationem* τὴν σύστασιν *attribuit: tractationi vero ſubjicit* περιπέτειαν, ἀναγνωρισμὸν, πάθος*; quas ſingulas deinde explicat; ut* περιπέτεια *ſignificet eventum vel exitum rei memorabilis, incredibilis, inexſpectatae, quando actio in contrarium, quam putabatur, eventum exit: ut cum Corinthius ſenex laeta cupiens Oedipo nunciare, in magnas illum conjicit moleſtias, in Senecae* Oedipo: ἀναγνωρισμὸς *ſeu agnitio, quando ex ignotis noti, ut Oreſtes & Iphigenia,* in Iphigen. Aulidenſi; *ex hoſtibus amici, ut Atreus & Thyeſtes, in* Thyeſte; *ex amicis inimici fiunt, ut Phaedra & Hippolytus, in* Hippolyto. πάθος *vero, inquit, eſt* πρᾶξις φθαρτικὴ ἢ ὀδυνηρά, *actio calamitoſa & moleſtiae plena, ut exhibitio vulnerum, caedium, cruciatuum, ſicut Medeae parricidium, Hippolyti* Mynturn. lib. 3 de Poët. *diſtractio, Aſtyanactis praecipitatio, & ſimilia. Fabulae ergo omnes vel ſunt ſimplices, vel connexae vel patheticae.* Simplices *vocant quae unam actionem complectuntur, ſine ulla agnitione, ſine ulla rerum quae aguntur mutatione inexpectata, ut Eurip.* Medea, Antigona, Hecuba, *& Aeſchyli fere omnes, & Senecae* Medea, & Octavia. Connexae *ſunt, quae vel agnitionem, vel inopinatam mutationem referunt, vel rem utramque ex ipſo rerum contextu ita*

ne-

nexam, *ut ex his quae evenerunt aut ſit neceſſe*, *aut ſit veriſimile ſic eveniſſe*; *ut apud Eurip.* in Iphig. Taurica, *& in* Ione, *apud Senecam in* Oedipo, *& in* utroque Hercule. Patheticas *nominant*, *quae per caedes*, *per vulnera*, *per ſupplicia*, *& hujuſmodi*, *triſtes exitus habent*, *ut* Medea, Hippolytus, Thyeſtes, *& fere omnes Senecae*; *cujus pleraeque fabulae mixtae ſunt ex connexis & patheticis. haec de fabula.*

Mores & perſonas *recte Tragicus exprimet*, *ſi cujuſque indolem*, *ingenium*, *inſtitutum*, *affectiones*, *conſuetudinem*, *qua verbis*, *qua actione declarabit*, *juxta Ciceronis* 3. *de Orat. & Horatii in Arte ad Piſones normam. Moribus connexae ſunt perturbationes*; *quibus ita ſe affectos*, *qui agunt*, *demonſtrant*, *ut miſerationem*, *terrorem*, *iram in auditorum animis accendant. Ad mores pertinet*, *mites*, *aſperos*, *liberales*, *avaros*, *intemperantes*, *modeſtos*, *probos ac improbos proponere*; *ad perturbationes vero*, *infelices*, *miſeros*, *calamitoſos. In Hippolyto vides expreſſum pudici*, *rigidi*, *ſeveri adoleſcentis ingenium*; *in Phaedra*, *improbae amantis*, *nimium ſe demittentis effigiem*; *in Theſeo*, *principem trucem*, *irae impotentem*, *praecipitem*, *in quo tamen paterni amoris igniculi nondum penitus extincti*: *in Atreo*, *tyrannus vindictae cupidus*, *immanis*, *crudelis*, *perfidus*, *& quales hodie* (*proh dolor*) *nonnulli*, *exprimitur*; *in eo cum quo tyrannus conſilia communicat*, *fidi & probi ſervi indolem cernimus*; *in nutrice Phaedrae*, *fidem alumnae*, *vel ultra aras*, *at impudentem & ſceleratam anum*: *atque ita deinceps de ceteris perſonis earumque moribus*, *deque perturbationum exemplis*, *fuſiſſime Mynturnus d. lib.* 3. *a pag.* 192. *& poſtea de movendis affectibus*, *locisque ad id idoneis*, *a pag.* 241.

Elocutio, *ſive dictio perſpicua ſit oportet*, *non humilis tamen*, *nec abjecta. Perſpicua erit*, *ſi propria*, *& pene cum rebus ipſis nata. Lecta verba & illuſtria conſectanda*, *quae plenum quiddam & ſonans auribus ingerant*; *obſoleta & abjecta abjicienda. quanquam interdum priſca quaedam*, *& quae nunc in honore non ſunt*, *augere videntur orationis dignitatem*; *ut apud Senecam*, clepere, cludere, anquirere, obducere, ſublimus; *apud Virgilium*, mî, olli, actutum. *Perſpicuam praeterea reddes orationem*, *ſi nihil deficiat*, *nihil redundet*, *nec nimis longo ambitu concluſio circumferatur*; *ambiguitas*, *obſcuritas*, *loquacitas*, *vani & vacui verborum ductus fugiantur. at inuſitata*, *peregrina*, *novata*, *tranſlata*, *ſi modice adhibeas*, *dici nequit quantum ornatus addant*, *quantumque dignitatis adjiciant*: *ſplendent enim & relucent ut ſereno coelo ſtellae nocturnae*, *rident ut verni viridanti in prato flores. Inuſitata quidem velim intelligi*, *non quae noſtra temeritate confinguntur*, *ſed quae aurea illa Auguſti aetate*, *& paulo poſt ad Trajani uſque*, *ejuſmodi ducebantur*, *& e bonis ſcriptoribus poſtmodum recepta fuerunt*, *quamvis nunc pleriſque incognita*, *obſoleta videantur. Peregrina voco*, *quae claſſici ſcriptores*, *vel ex Graeca vel ex alia lingua ſunt mutuati*; *non quae hodie Galli*, *Hiſpani*, *Germani*, *Itali*, *patrio in ſolo nata*, *Latii jure donare conantur*: *novata*, *quae veteres aut derivatione*, *aut litterae*, *ſyllabaeve additione*, *vel detractione*, *aut alia ratione* (*de quo Mynturnus conſulendus a pag.* 449.) *novarunt*: *tralata quae dicantur notum eſt*; *quorum ſpe-*

a pag. 454. & a p. 464.

cies ab eodem Mynturno quivis poteſt petere, ut & numeri, & ſtructurae, quomodo ſit interpungenda oratio, rationem. Accedet denique nova lux elocutioni, ſi verborum & ſententiarum figuris comatur & varietur oratio: nam iſta quaſi color & habitus ſunt orationis. ſed ea tractatio communis eſt poëſi univerſae. & ad Rhetores pertinet. Pete, ſi lubet, a Mynturuo lib. 6. a pag. 509. de exornationum vero locis a p. 538. de variis etiam dicendi generibus a p. 548.

Sententiam *ex Ariſtotele idem d. lib. 6. deſcribit, qua vir gravis, earumque rerum de quibus agit peritus, non quod lubeat, ſed quod ſequendum ſit, ut praeſtantius, & quod ut deterius fugiendum, univerſe non ſingulatim pronunciat. hae vel rationi ſubjunguntur, vel ſubjunctam habent rationem; vel ſolae ſine ulla ratione ſumuntur, quia ſimplices ſunt, & cuivis credibiles. Robur accipiunt ſi a ſenibus & gravibus viris dicantur; vim amittunt, quando ab adoleſcentulis vel mulierculis pronunciantur. cavendum ne palam falſae, ne ineptae, ne perplexae, ne obſcurae ſint, ne ſaepius & paſſim, ſed ſuis tantum locis collocentur. Nec vulgares & conciſae omnino improbandae. aptiſſimae namque ſunt diverbiis (ſine quibus friget tragoedia & hebetatur) quod adverſus eas facile ſit cuique, prout inſtitutus affectuſque eſt, differere. Aenigmaticae quandoque, ſed rariſſime admittuntur.*

Immerito id in Senecae tragoediis quidam reprehendit.

Spectatio *ſive apparatus*, κοσμὸς ὄψεως, *potius alterius artificis videtur, quam poëtae. Spectat enim ad Choragum, propter machinationum & inſtrumentorum, rei ob oculos exhibendae neceſſariorum, conſtructionem. Debet tamen hic artifex a tragoedo inſtrui & doceri, ut apta ſint illa & accommodata actioni, utputa quando Medea in aërem a duobus draconibus ſublata rapitur; quando Juno ex theologio loquens inducitur; quando Myrrha in arborem mutatur. Decorum etiam in perſonarum habitu ſervandum, ne miſer pictis, felix pullis, ſenex juvenilibus, plebejus purpuratis veſtibus induatur, ſed pro ſua ſinguli conditione exornentur. qui locus elegans eſt, & a Mynturno ita copioſe tractatus lib. 3. de poëta pag. 242. ut ineptus ſim, ſi braſſicam hanc recoctam vobis apponam.*

Reſtat Melodia, *quae, ut advertit Julius d. c. 11. prorſus aliena eſt ab ipſo poëta. nam quoad ſonum, ad modulatorem; quoad geſticulationem, quae interdum cantui adjicitur, ad ſaltatorem; quoad actionem, ad hiſtrionem pertinet.*

CAPUT VI.
De perſonis tragicis.

PERSONAE *tragicae primarum, ſecundarum, vel tertiarum partium ſunt* πρωταγωνισταὶ, δευτεραγωνισταὶ *(quos Aeſchylus)* & τριταγωνισταὶ *(quos Sophocles addidit.) Primis praecipuum tragoediae pondus incumbebat, & his etiam cedebant voce reliqui, etiam ſi plus poterant, ut Cicero docet, & Plautus; & ex iis, aliiſque praeterea Budaeus in Comment, ling. Graec. & Caelius lib. 5. antiq. lection. Perſonae vero omnes vel ſunt actuum, vel chororum. Actuum perſonae, ſcenicae; chororum, choricae vocantur. Scenicae introducuntur, quibuſ-*

buſcunque miſerabile, horrendum, vel admiratione dignum quid evenerit, boni, improbi, hoſtes, amici, affines, alieni, cives, peregrini. In quibus id obſervandum monent, ne ultra quam quinquies eadem perſona egrediatur, ut Donatus jubet. •Davus tamen in Andria ſaepius exit. Quamvis tamen in ſcenam plures ſimul perſonae prodeant aliquando, tres tamen loqui tantum par eſt, Horatio Cenſore; —— nec quarta loqui perſona laboret. credo, ne loquentium multitudo confuſionem pariat, & mentem auditorum in diverſa diſtrahat. Diomedes tamen lib. 3. admittit quattuor interlocutores, ſed addit non frequenter faciendum: Plautus hac in re, ut in aliis pleriſque, exlex eſt. Tutius reor, ſi quartam non admittamus, niſi minimum quid vel ſecum, vel cum alia perſona obiter loquentem, quod apud Terentium obſervavi in Andr. act. 3. & 4. & Senecam in Troade & Agamemn. Expediet etiam eandem aliquando perſonam aliquot actibus in ſcena relinquere, dummodo taceat. ſic Senecae Medea videtur per actus aliquot e ſcena non abiviſſe, & Hecuba Euripidis non paucioribus ante fores humi jacuiſſe. Vitioſum enim foret, ſi vel minimo momento ſcena nuda remaneret. quare proſpiciendum, ſub actibus ſingulis, ne, donec abſolvantur, perſonae omnes ita diſcedant, ut nulla in theatro reliqua maneat; ſed ſemper aliqua relinquenda ad actionem continuandam, & prudenter aliae ſufficiendae, quae cum remanentibus colloquantur. Unoquoque autem actu finito, tunc omnibus perſonis ſcenicis diſcedentibus, recte theatrum nudatur, ut chorus vices ſuas obeat; non raro tamen ſi res poſtulat, perſonarum aliqua, cum choricis locutura, non tamen cantatura, niſi forte ut praefica, remanet. Porro hic ſe commodum offert illa dubitatio, an coelites in ſcenam inducendi? ait Plato, negat Ariſtoteles. placent qui ſententiam dividunt, ut Comicis id nullo modo liceat, quod Plautus ipſe in Prologo Amphitryonis non diſſimulavit: tragicis tum demum concedatur, cum, ut ait ille, —— dignus vindice nodus inciderit. —— veluti quando enarranda, quae homini fas non eſt ſcire, ut ſunt futura, & praeterita prorſus oblivione ſepulta. quod in protaſi quidem continget, quando poſtea nunquam, vel non ita commode fundamentum totius actionis jaceretur; ut apud Eurip. in Alceſti, Troad. & Hippolyto coronato, Sophoclem in Ajace Lorario, noſtrum in Hercule Fur. in Epitaſi fit eiſdem de cauſis, ſi ſe potius illic offert opportunitas: in cataſtropha quoque; cum ſe aliter fabulae exitus explicare nequit, ut in Euripidis Hippolyt. & Ione, in Senecae Octaeo. hoc enim Plato in Cratylo, & Cicero lib. 1. de nat. Deor. permiſerunt. Rarius eſt, nec imitandum, quod aliquando major totius actionis pars Deo tribuitur, ut apud Aeſchylum in Prometheo vincto, & Euripid. in Bacchis. Ex hac conſuetudine natum proverb. Graecorum, Deum ex machina loqui. Quod de coelitibus introducendis dixi, idem de inferis accipiendum, ut in quavis actionis parte, ſi res poſcat, evocentur: non ex machina, ſed ex loco unde ceterae perſonae, vel potius hiante & deducto tabulato, quaſi ex terrae viſceribus prodeuntes: ſicut apud Eurip. prodit umbra Polydori in Protaſi, apud Senecam in eadem Megaera & Thyeſtes: at in Octavia, prodit Agrippina in Epitaſi. Ceterae perſonae tragoediarum (ut dixi) illuſtres & graves eſſe debent,

In Hecuba.

Vide Adagia, & Caelium lib. 8. antiq. lect. cap. 8.

ut

Digitized by Google

ut Reges, Principes, Du:es, Vates, Sacerdotes, &c. praecipuae quidem, quibus fabulae pars potiſſima quaſi fundamentis incumbit: nam & aliae minus illuſtres perſonae, ut ſervi, nuncii, paſtores, nutrices, rerum geſtarum ordine exigente, ſolent interſeri. Quodſi h s vilioribus perſonis praecipuae partes attribuerentur, ex Palliatis vel Praetextis, in Tabernarias fabulae degenerarent.

Caput VII.

De Choris.

CHORUM *definiunt partem tragoediae inter actum & actum. non ſatis apte. quid enim ſi poſt ultimum actum ponatur? placet ergo, quod Scaligero lib. 1. cap. 9. ut chorus ſit pars fabulae poſt actum introducta cum concentu. Eſt velut altera fabulae pars, conſtans praeter hiſtriones certo perſonarum numero ex viris aut feminis, urbanis vel ruſticis, pro argumenti varietate. interponendi chori cauſae, vel feſtivitas, vel ornatus & pompa, vel ipſa neceſſitas: ut cum ſcenicis ſermonem conferret, vel alia aliqua, quae muneris ejus erant, exſequeretur. quando in ipſa actione chorus intervenit, loquitur in ipſa ſtatim parodo. nam quod in Oedipode Tyranno Sophoclis in prima parodo chorus non loquitur; id ſit quia proprius chorus non eſt, ſed puerorum qui unà cum ſacerdote ab aris recedunt, (ut notavit Robortellus.) alias, inter actum & actum canit, aliquando bonis favens, ut Eurip.* Iphig. Aulidenſi, *& Senecae* Hippol. *vel amicis conſulens, apud Senecam* Octavia *& Eurip.* Oreſte; *vel iratorum impetum refrenans, ut Sophocl.* Ajace, *Euripid.* Electra *&* Heraclid. *Senecae* Hippolyt. *vel ſecreta tegens, Euripid.* Hippolyt. *vel Deos laudans, ut* Oedipo *&* Agamemn. *vel denique pro miſeris preces fundens, aut ſuperbis diras imprecans. quae breviter Horat.*

> Actoris partes chorus, officiumque virile
> Defendat: neu quid medios intercinat actus,
> Quod non propoſito conducat & haereat apte.
> Ille bonis faveatque, & concilietur amicis,
> Et regat iratos, & amet peccare timentes:
> Ille dapes laudet menſae brevis, ille ſalubrem
> Juſtitiam, legeſque & apertis otia portis:
> Ille tegat commiſſa; Deoſque precetur & oret,
> Ut redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.

Sed & quando calamitas tanta, ut conſolationem reſpuat; tunc ea omiſſa luget cum lugente, ut in Oedipode tyranno Sophoclis, & in Hercule Oetaeo Senecae, & in Troadibus, & Octavia. Choros dictum eſt, principio tragoediae & comoediae communes fuiſſe; a comicis relictos, tragicis proprios factos. antiquiſſimi Satyris conſtabant, perſonis hirſutis, nudis, & hircino more comam ſtruentibus, ut auctor eſt Etymologiſtes, & Horatius;

> Mox etiam agreſtes ſatyros nudavit, & aſper

In-

Incolumi gravitate jocum tentavit, eo quod
Illecebris erat, & grata novitate morandus
Spectator.

non diu haec obſcoenitas viguit. repudiati Satyri, & aliae, pro ratione fabulae quae agebatur, cujuſvis aetatis, ſexus, conditionis perſonae receptae: quarum numerum ſcribit Diomedes lib. 3. definitum non eſſe. Aeſchyli tempore quinquaginta perſonas recepit; ut aſſerunt Victor lib. de Comoedia, & Pollux lib. 4.; *ſed cum ille tot Eumenidibus introductis Athenienſium coronam conſternaſſet, lege lata ſancitum, ut pauciores adhiberentur. Non ergo ſponte minuit Aeſchylus chorum; ſed cauſa fuit, cur Athenienſium lege minueretur. Sic enim illud Ariſtotelis,* καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε, & quae circa chorum ſunt imminuit, *ad quod nihil vir doctiſſimus in commentar., putarim accipiendum. ita aliquamdiu chorus duodecim perſonis conſtitit: deinde Sophocles tres addidit, unde coepit quindecim habere. has in duos ordines dividi ſolitas ajunt. nam Cyclicus ille chorus apud Xenophontem in Oeconom. ad tragicum non ſpectat, ſed ad dithyrambicum poëma; ejus haec forma:* Vide Pollucem d. l. 4. c. 15.

In tragoediis chori ingrediebantur vel hoc modo;

& hoc ζυγὸν *ſeu* jugum *vocabant, retento priſco nomine: quia prius in duas tantum partes dividebatur chorus. vel ingrediebantur quini tribus ordinibus;* Scalig. lib. 1. poet. c. 9.

quod στοῖχον *ſive* verſum *nominabant. priore modo* κατὰ ζυγὰ *per juga ingredi, poſteriore* κατὰ στοίχους *per verſus dicebantur. Hos ego ordines una cum quindecim perſonarum numero introductos puto. nam quando incerta & nimia illa Aeſchyli multitudo vigebat, arbitror ſingulos, vel ſane binos Orcheſtram ingredi ſolitos; quando duodecim tantum, ut ab Aeſchyli obitu, uſque ad Sophoclem obtinuit, arbitror ternos ingreſſos. atque ita intelligo quod Etymologiſtes ſcribit, chori formam tetragonam fuiſſe, ſcilicet vel a fronte ingredientium.*

 vel ſane ab eorundem latere

non enim video quomodo aliter ab errore ſcriptor ille vindicetur. Singulos ſive ſtriatim credo quovis tempore ingredi potuiſſe: raro tamen id factitatum, nec,

niſi veſtium diſſimilitudo, vel qua alia cauſa hortaretur. Semper etiam licuit chorum in duas partes dividere, idque διχορία *dicebatur; ipſae vero partes ſeu Cantica, quae tum alternatim proferebantur,* ἡμιχόρια, *&* ἀντιχόρια, *teſte Polluce. Sic ergo diſtributi, peracta protaſi (nam inſolens eſt fabulae initium a choro duci, ut apud Aeſchylum* in Perſis, *& Eurip.* in Rheſo) *ſolo * chorago praecedente, chorici ſubſequebantur, a ſiniſtra quidem theatri parte egredientes, ſi urbana multitudine conſtabant; a dextra vero, ſi ruſticana & peregrina, & ad choragi normam, movebantur, conſiſtebant, lugebant. Movebantur in ingreſſu & aditu: conſiſtebant calamitatem cauere incipientes: lugebant & miſerabantur, quando ſuam vel communem miſeriam deplorabant: ſuam,* in Troadib. & Herc. Oetaeo; *communem,* in Oedip. *chori prima perſona, coryphaeus; ſecunda,* παραστάτης, *tertia,* τριτοστάτης *vocatur, ut docent Dydimus in Pindarum, & Fauſtus Victor. lib. de comoed. Coryphaeo itaque inchoante, chorus in hanc atque illam partem movebatur, primum quidem a dextra in laevam, imitatione primi coeleſtis orbis, qui ab Oriente in Occidentem volvitur, quem motum* στροφὴν *vocant: deinde a laeva in dextram, ad ſimilitudinem ſtellarum errantium, quae contrario motu ab occaſu in ortum nituntur, qui reditus* ἀντίστροφη *nuncupatur: poſtremo cum ita veſtigia ſua relegiſſent, in medio, & quaſi in conſpectu Deorum conſiſtebant, terrae ſitum in tanta coelorum rotatione immobilem ſignificantes. ſemper autem ita ſe moventes, & quaſi ſaltantes, ſimul concinebant. canticum autem quod durante* στρόφῃ *canebatur,* ᾠδὴν *vocabant; quod dum* ἀντιστροφὴν *conficiebant,* ἀντῳδὴν*; quod ſtantes concinebant,* ἐπῳδὸν, ἐκ τοῦ ἐπάδεσθαι, *quia prioribus accineretur. Hunc morem a Theſeo ex Creta redeunte in memoriam intorti & flexuoſi labyrinthi inſtitutum vult Victorinus. Chorum ad tibiam olim canere conſueviſſe, ex Horatio conſtat, & aptum fuiſſe concentum, ſi cum praeeunte magiſtro conveniret, numeris & modis ejus reſpondens, docet ex Xenophontis Oeconom. Columella; item ſi luctuoſum harmoniae genus, moeſtum, flebile, ſummiſſum, pacatum, minime incitatum, ipſo ſono calamitatem prae ſe ferret. Omiſſo quoque cantu, chorus interdum loquebatur, idque vel loquente uno pro omnibus, vel pluribus ſimul, vel etiam cunctis, ut Diomedes notavit lib. 3. addens tunc omnes loqui debere, quaſi una voce confuſa, & concentum* (ſic reponο) *in unam perſonam reformantes: & hoc voluit Ariſtot. dum aſſerit chorum tanquam unum actorem aeſtimari debere. Ut plurimum tamen unum loqui expediet, idque in fine vel initio actus, ſi id fiat ad actuum connexionem, & alio genere verſuum, quam quo canentes fuerant uſi, ut videre eſt apud Sen.* in Her. Fur. act. 1.

Sed moeſta venit, *&c. &* in Oedip. *act. 1. &* in Agamemn. *& alibi: vel, ſi neceſſe ſit, in mediis actibus, ut* in Thyeſte. *tunc tamen ſummopere cavebit, ne intempeſtive intercinat,*

Quod non propoſito conducat & haereat apte.

Ex quibus chori officiis quattuor illae partes natae, quas quidam choro tribuunt, πάροδος, *primus in theatrum ingreſſus;* ἐπιπάροδος, *iteratus ingreſſus;* ἄφοδος, *finalis egreſſus; &* μετάστασις, *medius digreſſus, quando ſcilicet in me-*

* Choragus erat dux chori, eique curae chori ducendi, & reducendi, & ornamentorum aſſervatio ſuppeditatioque.

Videtur Lambinus in Horat. putare perpetuo unum dumtaxat loqui debere; ſed fallitur, nec voluit id Ariſtoteles.

medio fabulae utramque in partem chorus digrediebatur. ſed Ariſtotelem ſequor, qui conciſius, & agnoſcit tantum πάροδον, στάσιμον, κόμμον: ut πάροδος ſit, prima chori locatio ſive expoſitio; στάσιμος ſeu ſtatarius, ipſum chori canticum; κόμμος, communis chori & ſcenicorum, qui in theatro remanſerunt, lamentatio. Poſtremo his peractis, chorus eodem quo ingreſſus fuerat ordine, egrediebatur, non tamen ſemper totus; ſed ut plurimum chori pars dimidia in ſcena permanebat: tum ut vel inter ſe, vel cum ſpectatoribus colloquerentur, & futuris viam aperiret, tum ne unquam ſcena vacaret. Interdum totam fabulam claudebat; quod quando faciebat, graves quaſdam & ſplendidas, ſed perbreves ſententias pronunciare conſueverat, ut fit in Euripid. Hecuba, & Iphigen. Nonnunquam a choro intus aliquid gerebatur, quod in theatro exaudiretur, quod παρηγόρημα vocabant, ut facit ranarum chorus apud Ariſtophanem: ſed exiſtimo hoc a tragoediis alienum. Quod ſi quae poeta loqui aſtantibus inſtituit, ea tranſiens chorus enarret: tranſitionem nuncupabant: ſed ea tragicis minus frequens eſt. Uſi Sophocles in Hippone, & Euripides in Danaë, teſte Polluce lib. 4. cap. 16. Chori mulierum vel virorum fuere; quia pueri minus idonei, propter aetatem & rationis infirmitatem in rebus agendis & cognoſcendis: quare munia chori nequibant exſequi. Apud Sophoclem in Oedipode tyranno, pueri illi cum ſacerdote hymnum concinunt ut Deum placent, chori vero vicem non ipſi, ſed ſenes Thebani funguntur.

CAPUT VIII.
De apparatu tragico.

APPARATUS iſte, vel perſonarum eſt, vel loci: perſonae ſcenicae, vel choricae ſunt: utraeque, pro ſaltationis & actionis diverſitate, variis modis exornandae. Scribunt Phrygiam Dithyrambis, Lydiam Muſicam comoediae, Doricam tragoediae propriam fuiſſe, & auctore Plutarcho utramque ſuum peculiare ſaltationis genus habuiſſe. Unde non raro legimus Nioben & Capanea ſaltatos. quare conjicio, paratus revocare ſi quis aliter me doceat, tragoedias ſolitas ſaltari, non a planipedibus, qui nudis pedibus vel in tenui ſocco extra orcheſtram agebant; ſed in orcheſtra a mimis ὀρχηστοδιδασκάλοις; qui planipedibus paulo digniores. Exhibendae tragoediae duo fuere modi, ſaltatorius, &, ut ita vocem, gradarius: hoc, utebantur quando perſonae ſuas partes viva voce agebant; illo, quando hiſtrio ſeu tragoedus res geſtas ſolo corporis motu exprimebat, quo pacto Nero Herculem Furentem egit. Saltatio tragica ἐμμέλεια; hujus ſaltationis ſpecies multas invenere Aeſchylus & Teleſtes; qui hac in re excelluit, ut & Bathyllus, & Pylades (de quibus videndi Pollux lib. 4. Athenaeus lib. 1. & Plutarch. lib. 6. Sympoſ. c. 8.) & ille incertus tempore Neronis (forte, Latinus) de quo & Demetrio mira Lucianus in lib. περὶ ὀρχήσεως. hic mos, altero retento, paulatim abiit in deſuetudinem. De gradario itaque ſeu ambulatorio & vocali dicendum, non de muto illo & ſaltatorio. Perſonati agebant, hoc

Natalis l. 1. Mytholog. c. 4.
Plutarchus lib. de Muſica.
Robortell. in poët. Ariſt. p. 15.
Sueton. in Neron.

Perſona eſt vultus fictus ſeu larva.

eſt, perſonis tecti, ut ex Ariſtotele & Demoſthene probe Lambinus; ſed hoc ultimo. nam primo minio foedati, poſtea ceruſſa faciem obliti egerunt, ut Suidas de Theſpide ſcribit, & addit poſtmodum illum portulaca faciem obtexiſſe, denique perſonae ex ſolo linteo confectae uſum inveniſſe, quod & Diomedi videtur lib. 3. certius tamen perſonarum inventum Aeſchylo deberi. quamvis enim nonnulli perſonarum & ſcenae ornatui initium dediſſe Cherilum circa Olympiadem LXIV autumant; iidem tamen non adimunt inventionis laudem Aeſchylo; cui praeter Syrma, & perſonam, cothurnum quoque Porphyrion in Horat. aſſerit, & plura praeterea Philoſtratus in vita Apollonii, quae ſuis locis referentur. Ut ut eſt, ſchema, & veſtis habitus ornatuſque, pro qualitate fortunae, vel perſonae agentis, aetate, moribuſque varius erat. Communia tragicis omnibus; ſyrma ſeu ciclas oblonga & humum verrens; item cothurnus, ſeu, ut Thomas Magiſter, Pollux & Ammonius vocant, ἐμβάτα vel ἐμβάδια, calceamenti altioris genus, quod (ut loquitur Tertull. lib. de ſpectaculis) tragoedos extollebat: crediderim ſimile illi, quo Hiſpanienſes feminae utuntur, vulgo chapines dicunt. Suadet hoc Juvenalis illud:

—— Breviorque videtur
Virgine Pygmaea nullis adjuta cothurnis.

Scalig. l. 1. c. 16. Myntur. l. 3. Lilius Dial. de Poët. 86.

Perſonae cuique proprias veſtes enumerant Scalig lib. 1. poët. & Mynturn. mutuati a Polluce lib. 18. Onomaſt. cap. 19. quibus hoc tantum addiderim, notatum Lilio, Ulyſſem ſemper ſolitum induci palliatum, ob ſingularem forte ſapientiam & aſtutiam; Achillem & Neoptolemum, quod nunquam ſe Agamemnoni ſubjecerint, neque ejus bello Trojano imperium agnoverint, diademata, ſed ſine ſceptro, gerentes.

Reliquum ut de theatri ſtructura & ornamentis nonnulla, de quo fuſiſſime egiſſe video Pollucem lib. 4. cap. 19. Vitruvium lib. 5. de architect. a cap. 5. uſque ad 9. D. Iſidorum lib. 18. Orig. cap. 39. cum tribus ſeqq. Caſſiodorum l. 4. Variar. epiſt. ult. & recentiores Budaeum Annotat. priorib. in Π. Politianum in Miſcellan., Rhodiginum in Antiqu. lib. 5. cap. 8. Scalig. d. lib. 1. & Lilium d. dial 6. a pag. 708. quare nonnulla tantum mihi delibanda. Primo theatrum ex nudo ceſpite erigebatur: de quo Caſſiodorus ita ſcribit. Theatri frons ſcena dicitur, ab umbra luci denſiſſima, ubi a paſtoribus inchoante verno tempore diverſis ſonis carmina canebantur. ibi actus muſicus & prudentiſſimi ſeculi dicta floruerunt. Deinde artificioſum theatrum, & ſumtuoſum fieri coepit, cujus partes praecipuae, ſcena, ſcalae cum ordinibus ſedilium. de cavea & ſcalis

Vide Amphithealia Juſti Lipſii.

nihil hoc tempore dicendum. Scena triplex fuit, tragica, columnis, faſtigiis, ſignis, reliquiſque notis palatinis magnifice apparata; comica, aedificiorum privatorum ſpecie, januis, feneſtris, menianis apte inſtructa; & ſatyrica, arboribus, ſpeluncis, montibus, & cetero decore agrorum, topiario opere deformatis. Proprie loquendo ſcena vocatur interior tabulati pars, in qua latebant actores,

Donati locus.

prius quidem aulaeis tecti, poſterius ſupparis (ut in Donati codicib. legitur) vel potius ſyphariis, quae Feſto veli mimici genus: haec ſcena fuit aliquando aurea, ut Petreji; vel argentea, ut Antonii & Murenae; aliquando marmorea, ut

Scau-

*Scauri; aliquando lignea; eaque vel verſatilis, ut Curionis, * vel ductilis, vel ſtabilis. Aliquando vero ſumitur ſcena, pro quadam tabulati parte quae nonnunquam in proſcenio excitabatur. Proſcenium dicitur locus ante ſcenam porrectus, in quem ſcenici acturi prodibant. ſupra ſcenam epiſcenium erigebatur, ſeu podium. Ante proſcenium paulio demiſſior erat orcheſtra: in qua ut plurimum thymele, ſive pulpitum id eſſet; ſive ara; & ut in ſcena hiſtrionum, ſic in orcheſtra chori partes peragebantur, auctore Polluce. quam orcheſtrae & ſcenae diſtinctionem potiſſimum Graecis in uſu fuiſſe docet Vitruvius, his verbis: Ampliorem habent orcheſtram Graeci, & ſcenam receſſiorem, minoreque latitudine pulpitum, quod* λογεῖον *appellant. ideoque apud eos tragici & comici actores in ſcena peragunt; reliqui autem artifices, nempe chorici & thymelici, ſuas per orcheſtram praeſtant actiones. Ita ut ſcena altior eſſet proſcenio ejuſque pulpito, & iſto humilior orcheſtra. Quibuſdam fabulis in orcheſtrae latere hemicyclum exſtruebant, ad quem locum naufragi agebantur, vel in eo ſaltem urbes longinquae effingebantur. Dextra ſcenae parte peregrini & hoſpites egrediebantur; in ſiniſtra, carcer erat; medium locum Regia obtinebat. Mediae parti duae praeterea portae adjunctae erant, quarum poſtibus, ornatus gratia, duae machinae affigebantur, ab uſu* περίακτοι *dictae, nos verſiles vel circumductiles appellamus; quibus repente inexſpectati nuncii, peregrini, exules, aut cives poſtliminio redeuntes exhibebantur. ad laevam narrabantur, quae in urbe dicta factave fuiſſent, aut futura viderentur; ad dextram, quae foris. Laevâ etiam porta Deos aquaticos emittebat. Eumenides & caeteri Dii inferi imis gradibus (*ἀναβαθμοὺς *vocant) exſiliebant; umbrae & ſimulacbra, ut Agrippina & Thyeſtes Senecae, ſcalis Charoniis, quae non erant machinae, ſed machinis ſimiles. Unde neceſſe fuit,* in Thyeſte, *utrumque ſimul adhiberi, ut Tantalus ex ſcalis Charoniis eodem tempore, quo Megera ex imis gradibus, prodiret. Dii ſuperi ex improviſo machina quadam ex loco editiore, ut opinor, ſupra epiſcenium, demittebantur:* θεολογεῖον *nominabant; non quidem ut plane in epiſcenio conſiſterent, ſed quaſi in aëre penderent: quae machina in comoediis* κράδη *juxta quoſdam, in tragoedia abſolute* μηχανὴ *dicebatur. hac Juno* in Hercule Fur. *& Hercules ipſe* in Oetaeo *inducuntur. Aliud inſtrumentum* γερανὸς*, quo in aërem perſonae rapiebantur, ut a Borea Orithyia, ab Aurora Memnon, ab anguibus Medea. quamquam haec una cum curru alio illo machinae genere potuerit in ſublime ferri, quod rectius (meo judicio) alii non tantum in comoediis, ſed & in tragoediis uſurpatum cenſent; quod a ficus ſimilitudine Pollux* κράδην *vocatum ſcripſit; & uncus erat ferreus cum vinculis annexis attractum retinentibus, quibus potuere perſonae elevari, & ſemel in altum adductae, eoris poſtea per aërem ferri & ſuſtineri. dicuntur enim* αἰῶραι *reſtes ſeu funes vehementius intenſi, quibus per aëra Heroes Diique agebantur. His non diſſimilis machina verſatilis* στροφεῖον*, qua Heroes in Deos transferebantur, ut Alcides* in Oetaeo. *Aliud pegmatis genus fuit* ἐξώστρα *ſive* ἐγκύκλημα*; ſedes quaedam ſublicis elata, ſtrata longuriis, deputata ut circumvoluta oſtentaret ea quae ſecreto in aedibus patrata fuiſſent; ut* in Thyeſte *Atrei* parricidium, *in* Oedipo *ejus excaecatio. Acrobatica erat machina ſcanſoria:* κε-

* Vide Plin. l. 36. Valer. Max. lib. 2. cap. 1.

Hunc quidam lib. vet. Albertus Erb. & alii ejus ſaeculi ſemper vocant Victurinum.

κεραυνοσκοπεῖον erat alia circumductilis, quae fulmina excelſo poſt ſcenam loco jaculabatur; alia ſub ſcena tonitru effingebat, quae βροντεῖον nominabatur; cujuſmodi apud Feſtum Claudiana tonitrua. Fuere & alia αὐτόματα, quae ſponte ac minimo impulſu agebantur; fuere & νευροσπαστικὰ quae unius nervi vel fili converſione varios motus & uſus praebebant; de quibus Ariſtot. in lib. de Mundo, Apulejus lib. de mundo, & Gellius lib. 14. cap. 1. Haec inter ſecretiora; publica vero & externa ornamenta ſcenae fuerunt vela, parapetaſmata & aulaea, ſive carbaſina, ſive byſſina, ſive ſtellata; abaci, picturae, tabulae, ſigna, fontes per ſedilia ducti, ebur, argentum, aurum, ſumtuoſae ſparſiones, ut florum, croceae aquae, croci triti, ſcobis aureae, & ſimilia luxus immodici. Nobis ille apparatus amplectendus, qui quandam admirationem terrori & moeſtitiae mixtam mentibus inſerat, nihil tamen monſtrificum vel portentoſum contineat. Monſtra enim quamvis terribilia ſint, naturae tamen repugnant: tragoedia vero naturales & humanas actiones imitatur. quare monſtra ſunt removenda, & qualis in ipſo poëmate terror animis ingeneratur, ad talem conſervandum, retinendumque idoneus apparatus comparandus; ut actioni ipſi quam fieri poterit maxime ſit accommodatus.

CAPUT Ultimum.
Aquo inventa & exculta ſit Tragoedia.

Scriptores praecipui, unde Tragici inferius laudati, excerpti a nobis (ne ſaepius nominare cogamur) hîc bona fide nominati.

Graeci.

Athenaeus, Ariſtoteles, Clemens Alexandrinus, Juſtinus Martyr, Plutarchus, Sextus Empyricus, Secundus Philoſophus, Maximus Tyrius, Euſebius, Laërtius, Galenus, Demetrius Phaleraeus, Pollux, Philoſtratus, Hermogenes, Ulpianus Rhetor, Strabo, Pauſanias, Stephanus, uterque Tzetzes, Harpocration, Hephaeſtion, Heſychius; Euſtathius, & ſcholiaſtae Pindari, Apollonii, Ariſtophanis, Heſiodi, Arati & Theocriti.

Latini.

Cicero, Plinius, & ceteri quorum fit mentio in fragmentis antiquorum tragicorum.

IN *ultimum locum haec diſtuli, quoniam de illis ante multos annos in adverſariis non indiligenter egeram; ſed nunc multis additis, accuratius tractanda. Plato* in Minoë *tragoediam antiquiſſimam fuiſſe docet, Ariſtoteles* in Poët. *in Peloponneſo a Dorienſibus inventam, & a Dithyrambis fluxiſſe, quibus initio ſolis conſtabat, ut ante docuimus. Verumtamen quis tragoediae primus auctor fuerit, non ſatis conſtat. Natalis in Mytholog. neſcio quem Glaucum nobis obtrudit; plerique cum Horatio, & Donato in Terentium, Theſpim Athenienſem, qui fecibus ora inungebat, vel etiam minio, & in plauſtris actitabat: minii memi-*

minit Tibull. lib. 2. eleg. 2,

Agricola, & minio ſuffuſus Bacche rubenti,
Primus inexperta duxit ab urbe choros.

fecium ceteri; Horatius:

Ignotum tragicae genus inveniſſe Camoenae
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis,
Quae canerent, agerentque perunᴄti fecibus ora.

Sidonius;

Pictum fecibus Æſchylum ſecutus.

Theſpim, cum ita e plauſtris aedicularum in morem conteᴄtis, quorum etiam a-
pud Sidonium mentio eſt, fabulas recitantem Solon audiſſet, iubibuit, ne am-
plius tragoediam exbiberet, quod mendacium inutile exiſtimaret, auᴄtoribus Ari-
ſtotele, Plutarcho & Laërtio. Suidas tamen docet ab aliis Epigeni Sicyonio hanc
inventæ tragoediae laudem tribui; a quo Theſpim ſecundum, vel etiam ſextum-
decimum ſtatuunt nonnulli, referente Mynturno lib. 3. Theſpis ſucceſſores fuere
Phrynicus & Aeſchylus: ille mulieres in ſcenam introduxit; hic perſouarum u-
ſum & pleraque ſcenae inſtrumenta excogitavit, ideo perſonae, & pallae boneſtae
repertor ab Horatio vocatur. ſed ab iis inculte tradita, tandem Sophocles & Eu-
ripides, expolita & illuſtrata perfecerunt; de quibus, non tam quid ego (cui
“ Sophocles excellit) quam quid Fabius judicarit, aſcribam; Tragoedias (inquit
“ lib. 10. Orat. inſtit. c. 1.) primum in lucem Aeſchylus protulit, ſublimis &
“ gravis & grandiloquus, ſaepe uſque ad vitium, ſed rudis in pleriſque & in-
“ compoſitus, propter quod correᴄtas ejus fabulas in certamen deferre poſterioribus
“ poëtis Athenienſes permiſerunt: ſuntque eo modo multi coronati. Sed longe cla-
“ rius illuſtraverunt hoc opus Sophocles atque Euripides; quorum in diſpari di-
“ cendi via uter ſit melior poëta, inter plurimos quæritur. Idque ego ſane, quo-
“ niam in praeſentem materiam nihil pertinet, injudicatum relinquo. Illud qui-
“ dem nemo non fateatur neceſſe eſt, iis qui ſe ad agendum comparant, utilio-
“ rem longe Euripidem fore. Nam is ſermone; quo ipſum reprehendunt, quibus
“ gravitas & cothurnus & ſonus Sophoclis videtur eſſe ſublimior; magis accedit
“ oratorio generi, & ſententiis deuſus; & in iis quae a ſapientibus tradita ſunt
“ pene ipſis par; & in dicendo atque reſpondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in
“ foro diſerti, comparandus; in affeᴄtibus vero cum omnibus mirus, tum in iis
“ qui miſeratione conſtant facile praecipuus & admirandus maxime eſt, ut ſaepe
“ teſtatur, & eum ſecutus, quamquam in opere diverſo, Menander. haec Fabius.
Ariſtoteles c. 11. poët. cenſet Euripidem, tametſi aliqua parum reᴄte diſpenſet, o-
mnium poëtarum maxime tragicum videri poſſe. De utroque Sophocle & Euri-
pide tradit Origenes contra Celſum, ab Apollinis oraculo ſapientes vocatos. De
Aeſchylo Philoſtratus, in Apollonii Tyanaei vita, cum artem tragicam confuſam
nimis, & crudelem immitemque videret, eam aliquantum moderatum. uam in
unum (ſic enim Lilius Latine reddidit) choros contraxit, qui antea disjunᴄti fue-
rant: abſtulit & frequentes crebraſque hiſtrionum reſponſiones: neces inſuper in
ſcena fieri vetuit, ne ſcilicet praeſente populo homines trucidarentur: addidit prae-
ter-

terea habitus heroicos, & ornatiores apparatus, item pulpita, quo e ſublimi recitantes facilius & viderentur, & audirentur: quare Aeſchylum Athenienſes tragoediae parentem appellavere, mortuumque etiamnum in Dionyſiis vocabant. hactenus Philoſtratus. Eum Scholiaſtes ſeptuaginta fabulas edidiſſe ſcribit, alii nonaginta volunt; ſeptem ſuperſunt; a Sophocle juvene victum Plutarchus memorat. Sophoclis, Sophili Colonei filii, tragoediae centum & viginti fuiſſe traduntur; quarum totidem (niſi fallor) quot Aeſchyli, habemus. Hoc paullo junior, etiamſi prior, mortem obiit Euripides, incertum quibus parentibus natus; in Ethicis Socratis, in Phyſicis Anaxagorae, (quem ſcenicum Philoſophum vocant Vitruvius & Athenaeus) in rhetoricis Prodici auditor; Varrone auctore, tragoedias ſcripſit, quinque & ſeptuaginta; ut Lilius, duas & nonaginta; ego praeter decem & octo, quot omnino exſtant, (nam Rheſus Euripidis non eſt) poſſem non magno labore ex probatis ſcriptoribus Graecis & Latinis, quinquaginta & quinque nominare; quae ſi illis octodecim addantur, duabus exceptis, Varronis numerum aequabunt. Ita ex innumera Graecarum tragoediarum multitudine hodie triginta tres ſuperſunt, cum dumtaxat Aeſchyli, Sophoclis, & Euripidis vel pluſquam trecentae, vel ſaltem pluſquam ducentae & ſexaginta fuerint. Reliquorum tragicorum, ut numerus magnus, ita fabulae prope infinitae. ingeram doloris cauſam, & quorum mentionem reperi nomina vobis adducam.

Veteris tragoediae Graecae ſcriptores, ad Aeſchylum uſque fuerunt: quos quidem ab aliis ſparſim nominatos invenire potui; primo loco Epigenes *Sicyonius, cujus Bacchas citat Athenaeus; quae fabula, ſi quibuſdam credimus, adagioni* οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον *dedit originem; quod tamen Theaetetus & Chamaeleon improbarunt.*

Theſpis *Athenienſis, cujus fabulae (cum fabulas nomino, hoc quidem libro tragoedias intellige) Phorbas, Pentheus, & aliae.* Polyphradmon *Theſpidis F. Polyphradmonis F.* Phrynichus *Theſpidis diſcipulus, propter unam, ex novem fabulis, quas docuit, nimis luctuoſam, mille drachmis mulctatus, Strabone, & Herodoto, & Plutarcho auctoribus.*

Phrynichus *Melanthae F. cujus fuere Andromeda & Erigone.*

Alcaeus, *cujus meminit & Macrobius & Pollux.*

Phormus *ſeu Phormys Siculus, mihi etiam tragoedias ſcripſiſſe videtur; nam* Cepheus, Alcyones; Ilii depopulatio, *non apparent Comoediarum nomina.*

Chaerilus, *ſeu, ut alii, Chaerillus, non Jaſſaeus, ſed Athenienſis, alius ab illo inepto,* CXX. *tragoediarum auctor.*

Cephiſodorus *Athenienſ. quem Tragicum cenſent; ſed fabulae quas referunt, Antilais, Trophonius Deus, & Sus; mihi omnes comoed. redolent;* Amazones, *forte tragoedia.*

Apollophanes *Athenienſis, cujus,* Daulis, *tragoedia videtur, nimirum Terei & Procnes & Philomelae atrocia facta comprehendens: etſi Suidas contra ſentiat. de Dauli, Pauſan. in Phocaic.*

NOVAE TRAGOEDIAE AUCTORES.

Æeſchylus, Sophocles & Euripides *de quibus dictum eſt: hi ſuo exemplo,*

plo, & poſteros tragoediae ſucceſſores habuerunt.

In primis Aeſchyli duo filii Euphorion & Bion, *tragici fuere.*

Iophon, *Sophoclis F. ex Nicoſtrata, Valerio Max. cognitus, fecit Ilium, Achillem, Telephum & Actaeonem.*

Philocles *Polypithis, Aeſchyli vel fratris vel ſororii F. adeo aſper ut* χολὴ *vocaretur, centum fabulas compoſuit, & in his Oedipum, Erigonem, Nauplium, Oeneum, Priamum, Penelopen, Philoctetem: e quibus (ni fallor) hae duae poſtremae ex earum genere ſunt, quae trucem & moeſtum exitum non habent.*

Morſimus *Philoclis F. Polypithis (ut puto) N. ab Ariſtophane vexatus.*

Aſtydamas *Morſimi F. Philoclis N. Iſocratis auditor, tam ſui laudator, ut Proverbio cauſam praebuerit,* CC. & XL. *docuit.*

Aſtydamas *Aſtydamantis F. Morſimi N. cujus octo fabulae.*

Euripides, *vel Junior ejus quem habemus nepos, vel ſecundum alios ſenior ejuſdem avus: huic tribuuntur Medea, Oreſtes, Polyxena; ego & Rheſum illi tribuerim.*

Ex Sophoclis genere etiam alii duo Sophocles *fuere.* unus Ariſtonis *F. Sophoclis noſtri N. auctor* XL, *fabularum:* alter *hoc poſterior, unus eorum quos,* Pleiada Tragicam, *nominarunt, qui quindecim tragoedias compoſuit.*

Tragicorum autem Plejas circa Ptolemaei Philadelphi tempora haec erat, teſte Iſaacio & Hephaeſtione.

- Alexander *Aetolus ſeu Pleuronius.*
- Philiſcus *Corcyraeus, cujus produntur fabulae* XLII. *quem agnoſcit etiam Theocriti Scholiaſtes. Exiſtimo Themiſtoclem fabulam, quae Philiſco Comico tribuitur, tragoediam de Themiſtoclis obitu, & quidem hujus tragici fuiſſe.*
- Soſitheus, *quem alii Athenienſem, alii Alexandrinum ex Troade, alii Syracuſium aſſerunt.*
- Homerus Junior *Myrûs poëtriae F.*
- Anantiades, *ſic enim vocat Hephaeſt. at Schol. Theocriti, Aeantidem.*
- Soſiphanes, *quem ab aliis* Soſiclem *vocari reor.*
- Lycophron, *cujus tragoedias nominat Suidas.*

Alceſtis, *qui cum jactitaret ſe centum triduo verſus compoſuiſſe, quo vix ternos Euripides extuderat; merito ab Euripide illud audivit, Alceſtidis carmina vix triduum victura, ſua in omne aevum duratura.*

Philocles *alius,* προκέφαλος *vocatus.*

Pratinas *Phliaſius, cum Aeſchylo & Chaerilo certaſſe, & innumerabiles pene ſcripſiſſe traditur.*

Ion Chion, *cujus Iſocrates, Strabo, & alii meminerunt, ab Ariſtophane vellicatus, tanti a Platone aeſtimatus, ut ejus nomine dialogum de poëtica inſcripſerit; ad quadraginta fabulas docuit.*

Crates *Thebanus Cynicus, de quo Demetr. Phaleraeus in Rhetor. & alii.*

Anaxandrides *Colophonius vel Camyraeus, fabulas* LXV. *ſcripſit (forte & aliquas comoedias, ut indicat* Gerontomania *ab Ariſtot. citata. hic (ut canit Ovi-*

dius in Ibin) cum parum ſtabili carmine laeſiſſet Athenas, inviſus, deficiente cibo, periit.

Ariſtarchus *Tegeates, ex fabulis* LXX. *duabus tantum victor: hujus*, Achillis, *in Plauti Paenulo prologus meminit; quem ex eo converſum ab Annio, mihi quoque* Feſtus *Pompejus perſuaſit.*

Achaeum *Eretrienſem quidam* XLIV., *pauciores alii, tragoedias ſcripſiſſe tradunt.*

Achaeus *autem Syracuſanus decem tantum compoſuit.*

Hippias *Eleenſis, de quo Plato in Hippia.*

Caerephon *Socratis amicus, quem propter lucubrationes*, noctuam; *propter contractum ſtudiorum aſſiduitate pallorem*, buxeum *vocarunt, teſte Laërtio, & Philoſtrato.*

Plato *Philoſophus, eodem Laërtio teſtante.*

Carcinus *Agrigentinus, etſi illum quidam Comicum facere videantur.*

Carcinus *Athenienſis, de quo apud Harpocrationem Lyſias, centum ſexaginta ſcripſit, vicit una.*

Callimachus, *cujus inter libellos octoginta, aliquot tragoediae; meminit Apollonii Scholiaſtes.*

Gorgias, *quem in Sympoſiac. Plutarchus reprehendit.*

Sannion, *tragicos choros docuit, ut teſtantur Ulpianus Rhetor & Hermog.*

Nicomachus *Athenienſis, qui aliquando Euripidem vicit: hujus ſola fabula, Oedipus, laudatur; ceterae ignobiles fuere.*

Nicomachus *Alexandrinus, qui praeter comoedias, etiam tragicas fabulas docuit, cujuſmodi puto fuiſſe ejus Eriphylen, Neoptolemum, Oedipum, Perſas, Polyxenam, Teucrum, Alcmaeonem, & Tyndarum.*

Theognis, *quem a poëmatum frigiditate* χιόνα *dixerunt.*

Morychus, *ille ganeo apud Ariſtophanem.*

Stheneli, *Lyſias in oratione pro Diogene, & Ariſtoteles, meminerunt.*

Acatus Argivus ἰλιόπερσιν *ſcripſit tragoediam, teſte Athenaeo.*

Polyides *Sophiſta, cujus Iphigeniam citat Ariſtoteles, de Poëtica.*

Dionyſius Junior, *teſte Plinio, item Luciano.*

Dion *cujus affinis & hoſtis.*

Agathon, *apud Ariſtophanem, & Ariſtotelem.*

Antiphon Rhamnuſius, *ſocius in tragicis Dionyſio tyran. apud Philoſt.*

Melitus *impius Socratis accuſator.*

Strattis *Athenienſis, Medeam, Phoeniſſas, & alias xiii. fabulas compoſuit.*

Timeſitheus, *cujus fuerunt undecim tragoediae.*

Diogenes *Oenomaus, cujus citantur, Hercules, Helena, Thyeſtes, Medea, Achilles, Oedipus, & Semele.*

Diogenes *Alexandrinus ex Troade, obſoletorum verborum aucupator.*

Melanthius, *de quo Heſiodi ſcholiaſt. Athenaeus & alii.*

Ariſtodemus *Athenienſis, quem ex Cicerone D. Aug. lib.* 2. *de Civitate Dei tragicum* auctorem *vocat; niſi cum Lilio malis legere*, actorem: *quod ſatis ve-*

veriſimile videtur. nam in Claudiano quoque id mendum irrepſerat lib. in Eutrop. —— damnoque nefandum Acturus pretium —— *ut nos in notis ex fide n. l. repoſuimus.*

Spintharus Heracleotes, *qui Semelen Fulminatam & Herc. Ardentem edidit.*

Dicaeogenes *apud Valer. Harpocrationem.*

Theodectes *Phaſelites, auctore Stephano,* L. *ſcripſit, ex quibus Mauſolum citat Hyginus; qua tragoedia (de hac enim id accipio) Graeci ſchol. referunt ab eo victos, Iſocratem Juniorem, Naucratem, & alios: ejuſdem Philoctetem laudat Ariſtoteles: videtur & ſacra quaedam compoſuiſſe, qua de re poſtea.*

Theopompus *Chius.* } *victi a Theodecte.*
Naucrates *Erythraeus.* }

Theodotus, *qui cum Mneſarchum tyrannum quadam fabula perſtrinxiſſet, ab eo in Apollinis templo, quo confugerat, occidi juſſus eſt: quam rem Ovidius in Ibin ſignificat. hunc aliquoties in Praeparat. Evangel. citat Euſebius.*

Iſocrates *Orator,* XXXVII. *tragoediarum auctor dicitur: bujus vitam Plutarchus & Philoſtratus ediderunt.*

Iſocrates *Oratoris diſcipulus, vel Apolloniates, vel Heracleotes, & ipſe a Theodecte ſuperatus.*

Aſclepiades *bujus junioris Iſocratis condiſcipulus.*

Eubulides *Mileſius, Megaricus Philoſophus, multas docuit.*

Cantarus *Comicus, videtur etiam tragoedias feciſſe; hanc mihi ejus, Medea, ſuſpicionem injecit Idem ſuſpicor de* Chaeremone *Comico. nam, Pentheus, fabulà quae illi tribuitur, tragoedia videtur fuiſſe; & ſcripſiſſe dramata tragica ſubindicat Ariſtoteles.*

Neophron *ſeu Neophon Sicyonius, cui* C. & XX. *tragoediae adſcribuntur; & Medeam Euripidis, illi plerique tribuunt.*

Nearchus, *qui cum Calliſthene in Alexandrum traditur conſpiraſſe.*

Neanthes, *nonnullas tragoedias Empedocli traditur dedicaſſe.*

Empedocles *ipſe, ſi Neanthis vera eſt opinio. nam Heraclides Serapionis F. tragoedias quae Empedocli tribuuntur, alterius fuiſſe cenſuit.*

Carcinus, *cujus Medeam refert Ariſtoteles in Poëtica: hic Medeam introduxit, fuga liberis ſuis conſulentem: puto Athenienſem illum, de quo prius Theophilus, apud Athenaeum, lib.* 13.

Cleophon *Athenienſ. cujus Thyeſt. & alias decem citat Suidas; reprehenditur ab Ariſtotele non ſemel.*

Alcimenes *Megarenſis, aliis dicitur Alcimedes.*

Aeſchines *antequam ſe reipub. addiceret, tragoediis actitandis & componendis vacavit, ut ex Demoſthene & Cicerone didici.*

Euphantus *Olynthius, Eubulidis diſcipulus, Antigoni praeceptor, cui lib. de regno inſcripſit.*

Rhinton *Tarentinus, Tragicomoediarum vel Hilarotragoediarum inventor; ejus generis* XXXIIX. *docuit, Varroni, Columellae & aliis non incognitus.*

Digitized by Google

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

Apollodori *Tarſenſis ſex fabulas invenio, & inter eas, Thyeſtem.*

Heraclidem *Pontium ſcribit Ariſtoxenus in muſic. ſuas tragoedias ſub Theſpidis nomine publicaſſe.*

Ariſtophon, *cujus Philoctleten refert Plutarchus.*

Lyſippus, *Athenaeo & Suidae.*

Callias *Athenienſis, aliorum judicio, tragicus fuit, nam ejus Grammatica tragoedia, ex qua quaedam Athenaeus adducit, item Atalanta, Cyclopes, &c. laudantur.*

Theodorum *quendam, quem credo* XX. *loco ponit Laërtius, multas tragoedias docuiſſe ferunt.*

Ariſton Chius, *quem propter maledicentiam in exſilium pulſum ſcribit Plutarchus: alius ab Ariſtone Chio Philoſopho, de quo Cicero; & ab* Ariſtone Syracuſano *tragoedo, de quo Livius.*

Heliodorus *apud Galen. lib. 2. de antidotis.*

Cyliſcus, *niſi nomen apud Plinium lib. 35. corruptum; quem Protogenes meditantem depinxit. ſuſpicor eſſe,* Phyliſcum.

Nothippus; *apud Athenaeum, ab edacitate Opſophagus dictus.*

Pythangelus, *homo flagitiis, quam fabulis nobilior.*

Parthenii *Herculem & Iphiclum, quas citat Steph., tragoedias puto.*

Leonteus *Argivus, quem Amaranthus in lib.* περὶ σκηνῆς *teſtatur Jubae regi familiarem fuiſſe.*

Diodorus *Alexandrinus ex Troade, Auguſti tempore, apud Strabon.*

Nicolaus Damaſcenus *Peripateticus, Auguſto, ut referunt Athenaeus & Plutarch.; & Herodi regi, ut docent Joſeph. & Hegeſipp. gratiſſimus.*

Sacas, *quem forte Pauſan. & Plutarch.* Sacadan *vocant.*

Simonides *Leoprepis F., cujus inter certa opera etiam tragoed. feruntur.*

Pindarus *non Scopelini, ſed juxta veraciores Daiphanti, vel Pagonidae F.*

Philoſtratus *Lemnius, a quo plus minus* XXXXIII. *ſunt ſcriptae.*

Artabazes *Armeniae rex, teſtibus Appiano in Parth. Plutarcho & aliis.*

Iſagoras *M. Antonini tempore, apud Philoſtratum in Sophiſt. & (ut finiam)* Timones *duo*, Herillus, Hipparchia *Metroclis ſoror*, Lucianus *Paſiphontes*, Arion, Autocrates, Ariſtonymus, Anaximander, Xenocles *Athenienſ.* Dionyſiades *Mallotes*, Dionyſides *Alexandrinus*, Epicharmus, Ephippus, Philoxenus, Demologus, Dorillus, *de quibus Hephaeſtion, Harpocration, Athenaeus, Plutarch., Laërtius & Suidas. Imperatorem denique* Titum *Veſpaſiani filium Graece tragoedias compoſuiſſe, Suetonius, Eutropius & D. Iſidorus prodiderunt. Sacras veteris vel novi Teſtamenti hiſtorias tragoediis Graecis proſecuti ſunt non pauci: ego ſequentium dumtaxat memoriam habeo.* Theodectes *Phaſelites, jam nominatus, cum in quadam tragoedia quaedam fidei verae myſteria vulgaſſet, oculorum caecitate fuit multatus, nec niſi multorum dierum ſupplicationibus viſum recuperavit. auctores ſunt Joſeph. lib. 12. antiquit. & Ariſteas Ptolemaei regis Hyperaſpiſtes in lib. de ſeptuaginta duobus veteris Teſtamenti interpretibus.*

E-

Ezechielus *quidam*, *quem Clemens Alexandrin. in Stromat. Judaica Graecis tragoediis complexum fuiſſe refert.*

Sozomenus in eccleſ. hiſtor. ſcribit Apollinarem *Syrum res ſacras tragoediis incluſiſſe*, *atque Euripidem iis imitatum fuiſſe.*

D. Gregorii *Nazianzeni Chriſtus tragoedia exſtat etiam nunc.*

Stephanus *Monachus Chriſtianus*, *ex D. Sabbae ſectatoribus*, *cujus Graeci feſtum celebrant* v. *Kal. Novemb. cujuſdam tragoediae de Chriſti nece auctor creditur.*

Timotheus *tempore Anaſtaſii Imp. Demoſium Chriſtianam tragoed. compoſuit. Denique omitto Homerum* (*quem Tragicis Plato annumerat*, *in Theaeteto*) *ne Epicos cum noſtris confundam.*

Ita Graecorum tragicorum plus minus centum & duodetriginta nomina ſuperſunt, *quorum plus bis mille tragoedias fuiſſe ſuſpicor: exſtant vix triginta. Pauciores fuere Latini tragici; ſed pro numero tragoediarum reliquarum*, *haud ſcio an par calamitas Latii. Id ut appareat*, *quam Graecis*, *eandem Romanis tragicis*, *ex Grammaticorum libris eruendis operam impendamus.*

Igitur ab exceſſu Sophoclis, *annis plus minus* c. *&* xxx. *Romae ab U. C. anno pene* D^mo *Cethego & Tuditano coſſ. tragoedia coepit*; *quam primus docuit*

L. Livius Andronicus. *hunc ſubſecuti ſunt*

Q. Ennius *Rudius*, *cujus ex Telepho*, *Alcmaeone*, *Andromacha*, *Thyeſte*, *Medea* (*quam ex Euripidis tranſtulit*) *Hecuba*, *Achille & aliis ſuperſunt multa fragmenta.*

Cn. Naevius, *qui praeter comoedias etiam tragoedias ſcripſiſſe videtur*, *ejus enim citantur*, *Alceſtis*, *Lycurgus*, *Aegiſthus*, *Tereus*; *quae ſunt indubitata dramata tragica.*

M. Pacuvius *Brunduſinus*, *Ennii*, *juxta Plinium*, *ex ſorore*; *juxta Euſebium*, *ex filia nepos.*

L. Attius, *ſeu* Actius, *ſeu* Accius, (*his enim tribus modis ſcriptum invenias*; *mihi prima ſcriptura placet*, *marmorum*, *numiſmatum*, *Dionis*, *& Victorini auctoritate confirmata*) *quinquaginta annis junior*, *cum Pacuvio tamen iiſdem Aedilibus fabulam docuit.*

L. Afranius *Comicus*, *tragoedias etiam*, *ſed minus tragice*, *auctore Cicerone compoſuit.*

M. Attilius, *Ciceroni tribus in locis*, *duriſſimus & plane ferreus ſcriptor.*

Sulpitius *trib. pl.* (*ut Aſconius teſtatur*) *non orator modo inſignis*, *ſed & tragicus bonus fuit*, *& tragoedias ſuas* Julii *nomine inſcripſit.*

Puppium *Lilius lib.* 8. *tragicum facit. ſane Horatius ejus poëmata lacrymoſa vocavit.*

Rutilii Gemini, *Aſtyanax a Placiade citatur.*

M. Terentius Varro, *Romanorum doctiſſimus*; *de quo tamen non eſt omnino certum*, *tragoediaſne quoque docuerit*, *an vero e Satyris aliquas tragoediarum dumtaxat nominibus inſcripſerit.*

Q. Catulus, *dubium eſt an tragoediam dederit.*

Digitized by Google

C. Julius *L. F. Q. Catuli frater uterinus, cujus lenitatem tragoediarum Cicero in Bruto praedicavit; Feſtus ejus Adraſtum citat: Victorinus, Tecmuſam, (id eſt Tecmeſſam) eumque docet etiam Strabonem, Seſquiculum, & Vopiſcum dictum, niſi nos codices fallunt.*

C. Julii Caeſaris *Dictatorem laudat Sueton. timeo ibi aliquod vulnus ſubeſſe.*

Q. Cicero, *Marco Cicerone teſte, tragoediam ſcripſit.*

P. Virgilius Maro, *ſecundum nonnullos, in hunc numerum referendus eſt, quos Donatus & Servius referunt; a quibus traditur Virgilius,* Thyeſtem *tragoediam compoſuiſſe, & Varii uxori (cui nimis familiaris erat) dediſſe, quam Varius poſtea pro ſua recitarit: atque hoc occulte ab ipſo Virgilio in Bucolicis illo verſu ſignificari,*

Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula caprum.

ſed, ſive tragoediam Maro compoſuit, ſive non: alienam hanc a Virgilii caſtiſſimis moribus narrationem puto; & Varium potuiſſe ſuo Marte fabulam componere, Horatii & Ovidii teſtimonio patet.

C. Octavius Auguſtus, *Achillem teſte Suida; & Ajacem imperfectum, teſte Suetonio.*

Caſii Seueri Parmenſis *Thyeſtem, Porphyrion citat: ejus opuſcula Horatius laudat. Fuit & eodem tempore alius* Caſſius Severus; *quem Ovidius in lib. de Ponto ſcribit Regale carmen Latio dediſſe: quo tempore Parmenſis ille, jam Auguſti juſſu, a Vario fuerat interfectus.*

L. Varius *a Tacito, Fabio, & Horatio laudatus. cave hunc cum Quinctilio Varo confundas.*

Turanius, *de quo Ovid. 4. de Ponto;*

Muſaque Turani tragicis innixa cothurnis.

Junius Gracchus; *qui, auctore Terentiano, Thyeſtem, docuit: Unde Ovidius;*

Cum Varius Gracchuſque darent praecepta tyranno.

C. Cilnius Maecenas, *citante Seneca compoſuit Prometheum, & citante Priſciano Octaviam. Sed profecto vel mendoſus eſt Priſcianus; vel* Octavia *cujuſpiam recentioris eſt Maecenatis. Si* Meliſſi Maecenatis *contendas; de quo Grammatico Suetonius, & quem Plinius Octavianae bibliothecae ab ipſo Auguſto praepoſitum, & ſexageſimo aetatis anno Jocorum libros compoſuiſſe ſcribit; viciſſim hanc Octaviam non tragoediam, ſed comoediam fuiſſe contendam. hic enim Maecenas Meliſſus togatarum, quas trabeatas vocabant, primus auctor fuit, & ab Ovidio & Acrone in album Comicorum refertur; ut & alii obſervarunt. Verum putarim potius Cilnii Maecenatis* Octavia, *infelix Marci Antonii & Octaviae matrimonium deſcriptum. vel non fabulam, ſed quid aliud; nam conſtanter m. ſ. Priſciani lib. 10. habent,* Maecenas in Octaviam.

Aſinius Pollio, *de cujus tragoediis, praeter Servium, etiam Horat. in Od.*

Ariſtius Fuſcus, *tragicus, teſte Acrone. nam Porphyr. Comicum facit.*

P. Ovidii Naſonis *Medea celebratur, a Fabio, Tertulliano, & aliis.*

M. Aimilius Scaurus (*alii* Mamercum *faciunt*) *a Tiberio occidi juſſus, A-*

tre-

treum fabulam compoſuit, teſtibus Tacito & Dione.

Jul. Maternus, *cujus Medeam, Thyeſtem, Catonem, Tacitus memorat.*

P. *vel* Q. Pomponius Secundus (*alius a L. Pomponio Attellanarum ſcriptore, quem Seneca & Cicero laudant, & cujus Grammatici plus minus* XXX. *comoedias referunt*) *Germanico, Caligulae, & Claudio cariſſimus, conſulatu, & triumphalibus ornamentis; ſed Poëmatibus, maxime tragoediis, nobilior; valde a Quinctiliano commendatur; & Plinius Secundus duos de vita ejus libros conſcripſit.*

Trabeas, *non ille ſenior Caecilius Trabeas Comicus, ſed alius recentior, apud Tacitum.*

Cornutus Stoicus, *teſte Lilio dialog.* 4.

L. Annaeus Seneca, *cui novem has tribuerim.*

M. Annaei Lucani *Medeam, Statius & Fabius laudant.*

Neronis Imp. *tragoediarum, Philoſtratus & Tacitus mentionem fecerunt.*

P. Statius Papinius, *ex Juvenale Sat.* VII. *videtur compoſuiſſe fabulam Agaven, & egeſtate preſſus illam Paridi hiſtrioni vendidiſſe.*

Codrus *quidam, (incertum an Cordus) de quo ita Commentarius antiquus in Juvenalem, ad illud;*

Rauci Theſeide Cordi.

Cordus hic Poëta fuit vitioſus, qui tragoediam Theſei ſcripſit; de quo Virgilius dixit,

—— Sedet aeternumque ſedebit infelix Theſeus.

ex quibus verbis duo colligo, primum novam verſiculi Virgiliani explicationem in Aeneid. VI. *Alterum tragoediam fuiſſe inſcriptam*, Theſeus; *vel potius legendum*, Theſeid. *pro* Theſeidem. *nam inſcriptionem*, Theſeis, *Satyricus ridet. Hunc tamen Servius in* I. *Aeneid.* Codrum *vocat.*

Ex Juvenale quoque colliguntur & alii quidam tragici, ſed mali & inepti. nam Sat. 7. Alcithoën Pacci, Thebas & Terea Fauſti. *ubi notat Comment. haec nomina & fabulas eſſe malorum Poëtarum. Mox.*

Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno
Cujus & alveolos & laenam pignorat Atreus.

Tragicum Poëtam dicit idem Comment. & ſupellectilem foenori oppoſuiſſe ut Atreum componeret. Pelopeam *quoque &* Philomelam *in eadem Satyra exiſtimo nomina tragoediarum.*

Alius quidam Varro, *quidam etiam* Baſſus *tragici a Martiale nominantur, quorum unum laudat, alterum vituperat.*

Scaeva Memor Auruncus, *frater Turni nobilis Satyrici, tempore Domitiani Imp. tragoedias docuit: horum fratrum bis Martialis, ſemel Probus in Juvenalem, & ſemel Sidonius meminerunt: ejus tragoed. Herculem, citat Placiades, meminit etiam Comment. Juvenalis. Idem Placiades citat quendam* Criſpinum *in Heraclea, ſeu ut v. l.* Criſpilium, *ſed puto comoediam vel hiſt.*

L. Verum L. F. Antoninum Imp. *ſuſpicor etiam Tragoedias factitaſſe ex iis, quae de illo refert Sex. Aurelius.*

De-

Denique cujuſdam Lampridii *tragici mentio exſtat apud Sidonium Apollinarem lib.* 8. *Epiſt.* 11.

Atque hic ultimus eſt veterum Latinae tragoediae ſcriptorum, de quo aliquid compererim: ex horum plus quam triginta Poëtarum fabulis, decem integras habemus; quas quidam ſpernunt, alii admirari ſolent: his ut gratum faceremus, non exiguo labore, ſatis prolixis commentariis, ad unam omnes vel ornavimus, vel oneravimus. Tribui ſolent L. Annaeo Senecae, cujus vitam Xicho Polentinus (ridiculi ſunt, qui illum D. Auguſtino adſcribunt) Rod. Agricola, Pet. Crinitus, Lilius Gregorius, & Ambroſius Morus Cordubenſis ita deſcripſerunt, ut conjectura tantum niti, & ſolo fere Cornelio Tacito auctore uſi videantur; meque excitarint magis, quam deterruerint ad ſerio Senecarum vitam, ex ipſorummet libris, ex Tacito etiam, Dione, Suetonio, ceteris contexendam: nam aliorum, qui potuiſſent elegantius, nihil praeter nudas pollicitationes mihi contigit videre. haec illis ſi probabuntur, bene eſt: ſin minus, ſua promant. gaudebo, & melioribus plaudam, reipub. vero litterariae gratulabor. Interea boni lectores, meo, qualis eſt, labore nonnihil juvabuntur.

TESTI-

TESTIMONIA VETERUM
ET
RECENTIORUM QUORUNDAM,
DE
L. ANNAEO SENECA.

Cornelius Tacitus annal. XII.

AT Agrippina ne malis tantum facinoribus noteſceret, veniam exſilii pro Annaeo Seneca, ſimul praeturam impetrat, laetum in publicum rata, ob claritudinem ſtudiorum ejus, utque Domitii pueritia tali magiſtro adoleſceret, & conſiliis ejuſdem ad ſpem dominationis uterentur.

Idem annal. XIII.

Quamquam oratio a Seneca compoſita multum cultus praeferret, ut fuit illi viro ingenium amoenum & temporis illius auribus accommodatum.

Idem lib. XIV.

Objiciebant etiam eloquentiae laudem uni ſibi adſciſcere & carmina crebrius factitare, poſtquam Neroni amor eorum veniſſet.

Idem lib. XV.

Fama fuit Subrium Flavium cum centurionibus, occulto conſilio, neque tamen ignorante Seneca, deſtinaviſſe, ut poſt occiſum opera Piſonis Neronem, Piſo quoque interficeretur, tradereturque imperium Senecae, quaſi inſonti claritudine virtutum ad ſummum faſtigium delecto.

Juvenalis Sat. VIII.

Quis tam
Perditus, ut dubitet Senecam praeferre Neroni?

Martialis lib. I. *Epigr.* LXII.

Duoſque Senecas unicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

Idem lib. IV. *Epigr.* XL.

Atria Piſonum ſtabant cum ſtemmate toto,
Et docti Senecae ter numeranda domus.

Idem lib. VIII. *Ep.* XLIII.

Facundi Senecae potens amicus
Caro proximus aut prior Sereno.

M. Fab. Quintilianus lib. VIII. *cap.* III.

Noſtri autem in jungendo aut derivando paulum aliquid auſi, vix in hoc ſatis

i reci-

Digitized by Google

recipiuntur. Nam memini juvenis admodum, inter Pomponium & Senecam etiam Praefationibus eſſe tractatum, an *gradus eliminat* apud Attium in Tragoedia dici oportuiſſet. At veteres ne *expectorat* quidem timuerunt.

Idem lib. IX. *cap.* II.

Interrogamus, aut invidiae gratia: ut Medea apud Senecam:

— *quas peti terras jubes?* [Extat verſ. 453.]

Idem lib. X. *cap.* I.

Cujus & multae alioqui & magnae virtutes fuerunt, ingenium facile & copioſum, plurimum ſtudii, multarum rerum cognitio. Tractavit etiam omnium fere ſtudiorum materiam. nam & orationes ejus & poëmata & epiſtolae & dialogi feruntur.

Suetonius in Caligula cap. LIII.

Lenius comptiuſque ſcribendi genus adeo contemnens, ut Senecam, tum maxime placentem, commiſſiones meras componere & arenam eſſe ſine calce diceret.

Dio lib. LXI.

Ὅτε Σενέκας καὶ ὁ Βοῦῤῥος, φρονιμώτατοί τε ἅμα καὶ δυνατώτατοι τῶν περὶ τὸν Νέρωνα ὄντες, (ὁ μὲν ἔπαρχος τοῦ δορυφορικοῦ, ὁ δὲ διδάσκαλος αὐτοῦ ὤν.) τὴν ἀρχὴν πᾶσαν παρέλαβον, καὶ διῴκησαν, ὅσον ἠδυνήθησαν, ἄριστα καὶ δικαιότατα, ὥσθ' ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ὁμοίως ἐπαινεθῆναι.

Terentianus Maurus in Centimetro, ubi de Bucolico agit.

In Tragicis junxere Choris hunc ſaepe diſerti;
Annæus Seneca, & Pomponius ante Secundus.
Tale dedit nobis Pomponius:
Pendeat ex humeris dulcis chelys, &c.

Idem de tertia tome Hendecaſyllabi.

Ut Vates alii ſolent,
Exemplum Senecæ dabo:
Thebis laeta dies adeſt;
Aram tangite ſupplices;
Pingueis caedite victimas.
Tales continuos legis, *&c.*

M Val. Probus Grammat. Inſtitut. lib. I.

Nominativus ſingularis qui *en* ſyllaba terminatur, Græci nominis eſt: & maſculino ſive foeminino genere, ſemper longa eſt. Maſculino, ut *Hymen.* ut Seneca in Hecuba:

Quicunque Hymen funeſtus, inlaetabilis

[Extat Troadibus, initio Actus IV.]

Idem lib. eod.

Illic, vel *illuc*, & *huc* adverbia, poſtremas longas recipiunt. ut, *Huc illuc acies circumtulit.* &, *Huc ades.* & Seneca in Hecuba, hendecaſyllabo Sapphico verſu,

Ilium eſt illic, ubi fumus alte.

[In fine ejuſdem Act. IV.]

Ibi-

Ibidem.

Oedipodis & *Oedipodae.* Seneca: *Oedipodis domus.* [V. 216. ubi *Oedipodis datur* vulgo, & ſic in Probo legendum.]

Priſcianus lib. VI.

Alia vero omnia in *is* deſinunt, ut *hic* & *haec ſacerdos*; *hic* & *haec compos*, *compotis.* Livius in XXV. *Profectò ſatis compotem menti ineſſe.* o tamen in hoc ſolo corripitur. Seneca in † Phaedra:

Hippolyte, me nunc compotem voti facis.

In* eadem: *compote voto.* & eſt Adonium metrum. [† Hippolyto, v. 707.* Lege, *eodem.* nam non eſt ex Phaedra ſive Hippolyto, ſed ex Agamemnone, Choro II. v. 360.]

Lactantius Statii Papinii Scholiaſtes, ad Thebaidem, lib. IV.

Seneca in Thyeſte:

Neſcitis cupidi arcium,
Regnum quo jaceat loco, &c.

C. Sollius Sidonius Apollinaris, Carm. IX. *ad Magnum felicem.*

Non quod Corduba praepotens alumnis
Facundum ciet, hîc putes legendum:
Quorum unus colit hiſpidum Platona,
Incaſſumque ſuum monet Neronem:
Orcheſtram quatit alter Euripidis,
Pictum faecibus Aeſchylum ſecutus,
Aut plauſtris ſolitum ſonare Theſpin;
Qui poſt pulpita trita ſub cothurno
Ducebant olidae marem capellae.
Pugnam tertius ille Gallicani
Dixit Caeſaris, ut gener ſocerque
Cognata impulerint in arma Romam, *&c.*

Idem Carm. XXIII.

Quid celſos Senecas loquar, vel illum
Quem dat Bilbilis alta Martialem,
Terrarum indigenas Ibericarum;

Paullus Longobardus, Diaconus, Hiſtoriae Miſcellae lib. VIII.

Hujus (*Neronis*) temporibus Poëtae pollebant Romae Lucanus, Juvenalis, & Perſius, Senecaque Tragicus; Muſonius atque Plutarchus, (*Hui! & ille etiam Neronis aevo? ſomnium.*) Philoſophi.

Deſiderius Eraſmus in Prolegomenis ad Senecam Philoſophum.

Ingenio facili verſatilique fuiſſe colligitur hinc, quod in diverſis argumentis ſtilum exercuit pari propemodum ſucceſſu. quod neq Ciceroni, nec Virgilio contigit. Nam Tacitus commemorat illius poëmata, de quibus ſentiens, incertum. Nam Tragoediarum opus eruditi quidam malunt Senecae filio tribuere, quam huic. Sunt qui fratri Senecae adſcribant. Quamquam mihi videtur opus hoc Tragoediarum non eſſe unius hominis. Certe ex ludicro libello De morte Claudii, conjicere licet,

 illum

illum haudquaquam iratis Muſis & Apolline verſatum in hoc ſtudii genere, *&c.*

Julius Caeſar Scaliger Poëtices lib. v. *cap.* vi.

Aſcendendum eſt ad tertiam aetatem, quae poſt Auguſtum ad externos uſque Imperatores demiſſa (Nervam dico & alios) certum ſuumque genus poëſeos comprehendit. Quum enim a ſuperioribus, unoque Virgilio exhauſta eſſent argumenta omnia, ipſae dicendi leges, omnes excuſſae veneres; coacti ſunt nove eadem dicere, ne idem dicere viderentur. quare neceſſe fuit, ut illa gratia ſimul periret cum ipſa ſimplicitate. Quum tamen eſſent grandes & pleni: id quod praetuliſſent ei, quam pauci conſecuti ſunt, ſuavitati.

Deinde poſt Sulpitiam poëtriam, Perſium, Juvenalemque ac Martialem, ſubjungit:

Quatuor ſuperſunt maximi Poëtae (Seneca, Valerius Flaccus, Statius, Lucanus: Silium his annumerare, ſane religio eſt.) quorum Seneca ſeorſum ſuas tuetur partes, quem nullo Graecorum majeſtate inferiorem exiſtimo; cultu vero ac nitore etiam Euripide majorem. Inventiones ſane illorum ſunt; at majeſtas carminis, ſonus, ſpiritus ipſius. In quibus Sophoclis ſe eſſe voluit ſimiliorem, fruſtra fuit, &c. [*Vide ejuſdem lib. cap.* xiv. *ſub fin.*]

M. Antonius Muretus Var. Lect. l. ii. *cap.* iv.

Et eſt profecto [*Seneca*] poëta ille praeclarior, & vetuſti ſermonis diligentior, quam quidem inepte faſtidioſi ſuſpicantur.

Juſtus Lipſius lib. i. *cap.* i. *Electorum.*

L. Annaeus Seneca Philoſophus patrem habuit nomine & cognomine eodem. Is domo Corduba fuit; profeſſione, Rhetor. Natus ante bellum Civile Caeſarianum, ſupervixit ad Claudii circiter principatum: ſine honoribus & non aliud quam provincialis eques. Is jam ſenex non dubie filiis ſuis ſcripſit, aut dictavit potius, hos qui ſuperſunt Controverſiarum & Suaſoriarum libros. Sed, ut in Plauti fabula, inter duos Menaechmos, ſic inter duos Senecas confuſione nominum ortus error. Tributa illi, quae hujus erant: & claritate nimia filii obſcurus pater hodie, immo ignotus. Memoriam boni ſenis fugitivam (impune hoc dixerim) primus retraham ego. Ejus, inquam, Senecae hi libri. Doceo ex aetate, quae patri convenit, diſconvenit proli: doceo ex inſcriptione, quae in omnibus libris, etiam ſcriptis, concipitur: M. Annaei Senecae ad Senecam. Novatum. et Melam Filios. Optime. inter tres filios Seneca Philoſophus eſt: reliqui ejus fratres. Stemma tale:

M. Annaeus Seneca qui Rhetor. Helvia ejus uxor	L. Annaeus Seneca, qui Philoſophus & Poëta. Annaeus Novatus, aliter Junius Gallio. Annaeus Mela, ſive Mella, pater Lucani.

HIERO-

HIERONYMUS AVANTIUS,
Veronenſis,
ET
GEORGIUS FABRICIUS,
Chemnicenſis,
DE
GENERIBUS CARMINUM,
APUD
L. ANNAEUM SENECAM
TRAGICUM.

HIERON. AVANTIUS, Veronenſis,
De Carmine Jambico Trimetro.

PRima ſedes ultra jambum & tribrachym recipit ſpondeum, & ſpondei diſſolutiones, anapaeſtum & proceleuſmaticum, & ipſum dactylum ſaepiſſime: licet hoc neget Interpres in fine (Troadis) ſextae Tragoediae.

Secunda & quarta ſedes jambo & tribrachy tantum ſerviunt: ideo contra Interpretes jam conſtantiſſime aſſero, apud Senecam in jambicis trimetris nunquam inveniri anapaeſtum, neque in ſecunda, neque in quarta ſede.

Tertia ſedes admittit jambum, ſpondeum, dactylum, & tribrachym. Anapaeſtum vero in loco tertio nunquam invenies: niſi dictio ipſa fuerit quatuor ſyllabarum; quod accidit verſibus viginti, hoc uno prope Oedipeo verſu excepto,

Inter ſenem juvenemque, ſed propior ſeni.

Quintus locus uti ſaepiſſime, imo ſemper, habet aut ſpondeum, aut anapaeſtum: ita jambum & dactylum nunquam aſſumit, niſi in novem verſibus; quorum ultimae dictiones ſunt quatuor ſyllabarum: *nepotibus*, *cacumine*, *Prometheus*, *Caphariders*, *Polyxena*, *facinorum*, & ter, *memoria*. Tribrachym quoque ter tantum uſurpat in hac ſede quinta, dictionibus itidem quadriſyllabis: ſcilicet, — *Luctifica negat*, in Hippolyto; — *Peſtifera movent*, in Hercule furente; — *Luctifera gerens*, in Oedipo.

Digitized by Google

Sexta ſedes ſemper habet unicum jambum: licet Maſſarius affirmans tribrachym in hoc ultimo pede, non modo adducat illum verſum Tragoediae Herculis furentis:

Ut ſaepe puppes aeſtus invitas recipit.

Ubi profectò, ſi vetuſta exemplaria conſulueris, *rapit*, non *recipit*, eſt legendum: ſed etiam citet illum verſum,

Et fata vici: morte contempta redii.

Ubi per ſynaereſin eſt jambus, non anapaeſtus. Sic Aſcenſius Maſſario conſentiens, non modo ſuper dictione *Capharides* ſcribit eſſe ſpondeum in eodem ſexto pede: verum etiam in fine Troadis Tragoediae dicit legendum eſſe, — *Virginibus teneris*, ut ſit anapaeſtus in ultima trimetri. Ego autem jamdiu ſcripſi, omnes verſus trimetros undeqūaque probabiles & ſinceros inveniri apud Senecam, penes quem nullus eſt verſus ſcazon, nullus exlex, ſeu κακόμετρος, nullus hypermeter, nullus hypercatalectus, nullus brachycatalectus, ſed omnes meri acatalecti: etiam non conſtat ullus e jambis omnibus, quod gravium Tragicorum lex decernit. Imo Seneca noſter ſic fuit metrorum ac ſyllabarum obſervantiſſimus, ut cum Hieronymo Aleandro, literarum & religionis cultura viro venerando, libeat conſentire, omnem Senecae verſum proculdubio depravatum eſſe, quem receptas ſcanſionis normas tranſgredi offenderis.

Nego praeterea collocari trochaeum in aliqua ſede verſus trimetri: unde demiror improbam quorundam audaciam clamantium trochaeum eſſe in quinta ſede horum trium verſuum: quorum primus eſt in Thyeſte Tragoedia,

Leve eſt miſerias ferre: perferre grave.

Ubi ſyllaba *re* in *perferre* producitur, vi conſonantium ſequentis dictionis: ut etiam. — *Frigida ſpatio refert*, & — *Undique ſcopuli adſtrepunt.* Vide quae ſcripſi apud Catullum in dictione *Propontida.* Non tamen ſemper producitur hujuſmodi ſyllaba: ut, — *Unda flammas opprimat.*

Et ſaepius omnes Poëtae hanc finalem ſyllabam ſequentibus conſonantibus pro ſuo commodo recipiunt.

Secundus verſus eſt in Medea Tragoedia, in qua legitur, — *perfidi ſanguis ineſt.* Ubi dico ſpondeum eſſe in quinta ſede, non trochaeum; ut apud Tibullum canentem, — *ſanguis eſt tamen ille meus.*

Quin alias Catullus, Tibullus, Propertius, Ovidius, Auſonius, & alii Poëtae uſurpant de induſtria eam pentemimerim: ſed Lucanus, Senecae affinis, utraſque eaſdem dictiones mutuatus, ſcribit:

Dum ſanguis inerat, dum vis materna.

Quin ſemel Maro, ſemel Valerius Flaccus, bis Lucretius, & bis Silius producit ultimam in *ſanguis:* & legitur de Lucretia in antiquo Epigrammate,

Sanguis ante virum, ſpiritus ante deum.

Tertius verſus eſt in Hercule Oetaeo ubi ſcriptum erat, — *ſi mille gemunt Urbes.* Ubi legendum docui *nullae*, non *mille.* Ut & in Ovidiana Sappho legendum praemonſtravi:

— *Et nullae dulce queruntur aves;*

non

non *mille*, ut paſſim legebatur.

Itidem in Thebaide Tragoedia eſt ille verſus,

Ionideſve, vel Myceneae murus.

In quo credunt eſſe trochaeum in prima ſede: cum certe ſit jambus; quod & fatebuntur qui praeter caeteros legerint Ovidium, Propertium, Horatium, & Martialem, ſic ſcribentes:

Ovid. *Non Latium norat, quam praebet Ionia dives.*
Propert. *At tu ſeu mollis qua tendit Ionia: ſeu qua.*
Horat. *Non attagen Ionicus jucundior.*
Mart. *Ionicarum guſtus attagenarum.*

Et ipſi & alii vates ſaepius eas primas ſyllabas in *Ionia* variant. Quin peritorum gratia dixerim, apud Virgilium in eo celebri verſu, *Inſulae Ionio in magno*, excluditur & abjicitur in ſcanſione diphthongus primae dictionis; non autem adimitur ultima vocalis in ſequente dictione *Ionio*, ut a pleriſque omnibus eſt hactenus praeceptum. Sic igitur ſcandatur iſte verſus; *Inſul' Ioni' in ma.* ut, *Poſthabita coluiſſe Samo. Quem Dardanio Anchiſae. Sub Ilio alto.* & alibi ſaepiſſime. Non tamen hoc recenſeo, quod neſciam diphthongum ſaepe retineri, ſequente vocali, ut, *Caſtaneae hirſutae. Ante tibi Eoae Atlantides.* Et ipſe Seneca in principio Troadis tragoediae ſextae, *Aeacidae armis*: ſed ut primas ſyllabas in *Ionio* lubricas teſter; neque unquam inveniri trochaeum in Senecae trimetris, niſi in verſibus plane depravatis. Pyrrhichius quoque nullibi admittitur in hoc jambico, licet alii contendant eſſe pyrrhichium in fronte horum hemiſtichiorum: *Petiit ab ipſis: Abiit arenas. Rediit Achilles*, ſed mirifice decipiuntur. Poſſem dicere inibi tribrachym eſſe, ut in Thyeſte tragoedia ſecunda, *Quod ratio nequiit*, ut millies alias: potius tamen dicam in illis tribus eſſe jambum, quia litera finalis ſaepe producitur. Ovid.

Ut monuit, cum voce abiit.

Sed maxime in his dictionibus per ſynaereſin coactis: unde non exploderem alteram vocalem, quam demunt alii in ipſis infra ſcriptis verbis, in quibus plane eſt jambus non pyrrhichius: *Complexus abiit: Everſa periit: Petiitque ſupplex:* ſaltem ut in temporibus ſenſus ſit magis obvius.

Ille quoque fallitur, qui in ſecundo Actu octavae Tragoediae (Agamemnonis) legens,

Et qui redire (cum periit) neſcit pudor:

Et in ſecundo Octaviae legens, *Aliena telis: aut petiit*, credit eſſe anapaeſtum in quarta ſede, qui tamen inibi nunquam invenitur: licet adoleſcentior cum caeteris omnibus deceptus fuerim. Ut praeterea, quod ſentio, exprimam, quando prima producitur, *Objice* ſcriberem potius, quam *Obice*, ut verbum a nomine ſtatim dignoſcatur. Legerem tamen & ſcriberem, — *Per decem menſûm graves*, pro *menſium:* nam ut apud alios Latinos auctores, ſic & apud Senecam, ſcribuntur & leguntur hae dictiones, ut metra depoſcunt. Ut cum in Seneca legitur, — *Tuque coeleſtûm arbiter*, pro *coeleſtium*, & apud Catullum *Flos Veronenſum*, pro *Veronenſium*, in hujuſmodi ego ectaſi aut moloſſum aut creticum pedem exhorreo: ad quem confeſtim abſque neceſſitate plerique concurrunt, tanquam ad ſolidiſſimam

ar-

anchoram. Interim haec ſit noſtra ſententia; licet aliquando ſecus ſcripſerit vir eruditiſſimus & amiciſſimus: at non ſemper idem eſt unius judicium. Unde quamvis haec ſtudia (quae humanitatis appellant) rariſſime, nec niſi coactus, reviſam; multas tamen inventiunculas noſtras alacriter damnavi: & (ſi acciderit) meipſum redarguens ſcriptorum meorum ingenuus ero exactor. Igitur repeto, in his, ut verſui convenit, ita ſcribendum, nunc *legentium*, nunc *legentum:* ut annotavi in meo codice impreſſo in aedibus Aldi Anno cIↃ IↃ XVII.

Schema trimetrorum Senecae, ſecundum obſervationem Avantii, hujuſmodi eſt.

Sedes 1,	2,	3,	4,	5,	6, & ult.
- -	◡ -	- -	◡ -	- -	◡ -
◡ -	◡ ◡ ◡	◡ ◡	◡ ◡ ◡		
◡ ◡		- ◡ ◡		- ◡ ◡	
◡ ◡ ◡		◡ ◡ ◡			
- ◡ ◡		◡ ◡ - ‡ N. L.		◡ - in novem verſibus	
◡◡◡◡				◡ ◡ ◡ in tribus verſibus.	

GEORGIUS FABRICIUS, Chemnicenſis,

De Reliquis Carminum Generibus.

DE trimetris ſane diligenter Avantius; ſed quia in Choris carminum genera reliqua non attigit, videntur ea quoque exponenda: cum in Tragicis inveniantur, quae cum Poëtis caeteris non conveniant. Nam ut ſuam illi ſervent gravitatem, legitimis pedibus & vulgata compoſitione ſemper non ſunt uſi; videlicet,

Ut ſermo pompae regiae capax foret,

ſecundum Terentianum. In quibus annotandis operam exiguam ſumpſi, non exiguo

Digitized by Google

guo futuram commodo iis, qui cum diligentia & attentione liberali in veterum ſcriptis verſari ſolent.

De Jambico.

I. Jambicum dimetrum catalectum, prima ſede conſtat e ſpondeo aut anapaeſto: duabus reliquis, jambo cum ſuperflua ſyllaba. E tali jambico integer Chorus eſt in Medea, ante actum quintum. Talis verſus in Oedipo,

Ophioniaque caede.

— — ᴗ — ᴗ — —
ᴗ ᴗ — ᴗ — ᴗ — ᴗ

Ibidem impurus eſt ille, mutato altero jambo in ſpondeum.

Solenne Phoebus carmen.

II. Jambicum dimetrum acatalectum habet ſedibus paribus jambum, imparibus ſpondeum aut dactylum aut anapaeſtum. hoc accinitur, jambico trimetro, in Medea: interjicitur eidem in Agamemnone. Miſcetur trochaicis & dactylicis unus, in eadem Tragoedia,

Procella fortunae movet.

ᴗ — ᴗ — ᴗ — ᴗ —
— — — —

Impurus eſt ille in Oedipo,

Hederave frontem baccifera.

Huic viciſſim accinitur ſuperius catalectum ibidem,

Aut foeta tellus impio.
Effudit arma partu.

III. Jambicum dimetrum hypercatalectum fit, cum ad ſuperius adjungitur pes triſyllabus in fine, nempe baccheus: e quo genere non conſtant Chori integri, ſed aliis alibi, rariſſime tamen, interponitur; ut in Oedipo,

Senſere terrae te Dacum feroces.

Habet ſede quartâ etiam anapaeſtum; ut in Agamemnone,

Non urbe cum tota populos cadentes.

Ibidem.

Charuſque Pelidae nimium feroci.

In qua Tragoedia tantum unus adhuc generis ejuſdem legitur. Ut autem apud Tragicos jambico dimetro pes triſyllabus additur, ita apud Comicos jambico ſenario: cujus e Varrone meminerunt, Chariſius, Diomedes, Ruffinus. ſinguli adducunt hunc verſum Terentii ex Hecyra,

Nam ſi remittent quippiam Philumenae dolores.

Sed nunc non alia perſequi, praeterquam Tragici noſtri, decretum eſt.

IV. Jambicum trimetrum brachycatalectum Scazon, ſeu claudum, neſcio an ulli alii, excepto Seneca, apud Latinos ſit uſitatum. Habet ſede prima jambum aut anapaeſtum, ſecunda jambum, tertia ſpondeum, penultima jambum, ultima ſpondeum, & ſemel tantum anapaeſtum.

Sonuit reflexo claſſicum cornu. in Oedipo.
Cum lege mundi Juppiter rupta. in Agamemnone.

Digitized by Google

Juſſitque Phoebum tardius celeres. ibidem.

◡ — ◡ — — — ◡ — — —
◡ ◡ — ◡ — ◡ — ◡ ◡ —

Hoc genus ſcazontis in duabus tantum Tragoediis legitur: nam alia exempla ego ignoro.

Interdum in eodem non fit colliſio; ut,

Eliſit aere, ante non linguas.

Interdum nulla eliſio; ut,

Clamore primum hoſtico experti. in Oedipo.

Sed hoc videtur fieri valde illepide.

Eſt & alterum Scazon huic diſſimile, in quo contra legem communem loco penultimo trochaeus ponitur,

Timet aut minaces victoris iras.
Tacitumque murmur percuſſit auras.
Gemuitque taurus Dictaea linquens.

◡ ◡ — ◡ — — — — ◡ — —

Haec autem rectius inter compoſita metrorum genera referuntur.

V. Jambicum trimetrum catalectum integrum, ſatis ab Avantio explicatum videmus, quod tamen e puris jambis non conſtat, ſed pedum aequalium quaſi temperamento conficitur. Tradit ex antiquis Grammaticis Victorinus, improbari verſum e jambis omnem compoſitum, nam ut ſit amplior, & par tragicae dignitati, interponi frequenter, locis videlicet imparibus, pedum dactylorum numeros, & moras ſpondeorum: quam ſententiam approbat Terentianus. Quos autem trimetros Graeci, eos Cicero & Quintilianus vocant ſenarios, & eorundem imitatione Flavius Caper & Aruntius Celſus, Terentii interpretes. Cauſam nominis utriuſque ſcite Terentianus reddit, ſuae vir artis doctiſſimus,

Jambus ipſe ſex tantum locis manet,
Et inde nomen inditum eſt ſenario:
Sed ter feritur, hinc trimetrus dicitur,
Scandendo binos quod pedes conjungimus.

Annotarem & illa, ubi colliſiones aut eliſiones non fierent, vel hiantibus literis, vel ſequente aſpiratione: ſed cum id in difficilioribus dicere jam coeperim, & in reliquis generibus ſim repetiturus: ſtudioſi id per ſe obſervabunt, quod a praeceptionibus communibus diſſidet, & libertatem illam vetuſtiorum refert.

VI. Jambicum trimetrum catalectum ſcazon, conſtat e ſolitis trimetri pedibus, jambo, ſpondeo, anapaeſto: ſed in fine loco jambi ſpondeum celebrat, quem tamen antecedit anapaeſtus aut jambus: cujus generis duo tantum verſus ſunt in Agamemnone,

Cum Dardana tecta Dorici raperent ignes.
Fatale munus Danaûm traximus noſtra.

— — ◡ ◡ — ◡ — ◡ — ◡ ◡ — — —
◡ — — ◡ ◡ — — ◡ — — —

Digitized by Google

DE GENER. CARM. IN TRAGOED. SENECAE.

De Trochaico.

I. Trochaicum dimetrum catalectum e trochaeo, item ſpondeo vel dactylo vel anapaeſto, demum trochaeo & ſyllaba ſuperflua componitur: quo utitur in Oedipo,

Sed quid hoc? poſtis ſonat.

Item,

Pendet inſtabili loco
Quicquid exceſſit modum.

— ᴗ —— —— ᴗ —
— ᴗ ᴗ
ᴗ ᴗ —

Chorus enim ille integer eſt ex hoc genere, quod & aliis Choris immiſcetur, aut ad eorum extremum adhibetur. Unus verſus hypercatalectus eſt in eodem Choro,

Vita, decurrente via.

Unus impropriam ſedem habet, loco trochaei pyrrhichium, in initio,

Comes audacis viae:

Sed dubito valde, num correcti ſint hi ipſi loci.

II. Trochaicum dimetrum hypercatalectum, conſtat e trochaeo, item ſpondeo, iterum trochaeo, demum trochaeo, vel ſpondeo, & ſyllaba abundante; ut,

Nullus hunc terror, nec impetus.

Item,

Senſit ortus, ſenſit occaſus.

— ᴗ —— — ᴗ —
— ᴗ —— — ᴗ —

III. Trochaicum trimetrum brachycatalectum, habet loco primo & tertio trochaeum vel ſpondeum vel dactylum, ſecundo, quarto, & quinto trochaeum; ut,

Protulit tellus aut anguis imis. in Oedipo.
Deſeruit fugas nomenque genti. in Agamemnone.
Te duce concidit totidem diebus. ibidem.

In qua Tragoedia plures verſus ejuſmodi, ſed ſparſim, inveniuntur.

— ᴗ — ᴗ —— — ᴗ — ᴗ
—— — ᴗ
— ᴗ ᴗ — ᴗ ᴗ

Impurus eſt ille, qui loco ſecundo ſpondeum habet.

Vicit acceptis cum fulſit armis. Item,
Fraude ſua capti caderent Pelaſgi.

Quamvis poſt duas mutas, vocalem ſequentes, utraque ſyllaba correpta legi poſſet, licentia vetere: ut verſus ille apud Gellium, ex emendatione Alciati,

Poſtquam eſt morte captus Plautus, Comoedia luget.

Nam in ſecundo loco dactylus eſt, propter *pt* literas vocalem ſequentes. ut apud Graecos,

Θρήνεσσ' αἰγυπτίων.

k 2 Sed

Sed auctorem noſtrum minus horridum, ab hac conſuetudine plane abſtinuiſſe arbitror. Impurus itidem ille, in quo ſede ſecunda pro trochaeo ponitur anapaeſtus; ut in Agamemnone,

Tradit thalamis virginem relictam.

IV. Trochaicum trimetrum hypercatalectum, habet trochaeos admixtis, ut ſolet, dactylis & ſpondeis, quod in Agamemnone locis ſolummodo duobus legimus,

Vidimus patriam ruentem nocte funeſta,
Vidimus ſimulata dona molis immenſae.
— ◡ — ◡ ◡ — ◡ — ◡ — — — ◡ — — —

V. Trochaicum tetrametrum catalectum, trochaeum recipit locis omnibus, exceptis quarto & ſexto, in quibus quaſi tibicen fulcitur ſpondeus, firmamenti gravitatiſque cauſa. Integre purum carmen hoc ponere Tragici non ſolent; nam quod aliis Poëtis decoro eſt, in his vitioſum putatur, Victorino & Attilio teſtantibus. In prima ſede, praeter trochaeum, quem ſemper ut legitimum intelligo, collocantur dactylus, tribrachys: in ſecunda, ſpondeus, dactylus, anapaeſtus. in tertia, tribrachys: in quarta, unicus ſpondeus: in quinta, dactylus & tribrachys: in ſexta, rurſus ſpondeus, & ſemel dactylus, ſemel tribrachys, apud hunc videlicet auctorem: in ſeptima neceſſario trochaeus: ſyllaba abundans (ut in omnis carminis fine) eſt indifferens. Has pedum diverſitates obſervare licet in Tragoediis duabus, extra Chorum, nempe in ſcenarum exordiis, ut in Hippolyto & Medea: ſemel tantum in ſcenae medio, ut in Oedipo. Nos ſimplicioris verſus exemplum ſubjiciemus,

Et pias numen precatus, rite ſubmiſi manus.

Et illius apud Terentium in Heautontimorumeno, qui eſt omnium ejus Comici puriſſimus,

Vis amare, vis potiri, vis quod illi des, effici.
— ◡ — — — ◡ — — — ◡ ◡ — — ◡ —

Trochaicorum reſtant alia quaedam genera, quibus ſemel aut iterum uti Poëta ſatis habuit, quae ex impuris & imperfectis compoſita & quaſi conglutinata ſunt.

Primum, pedum quatuor; ut in Agamemnone.

Heſperum dici: aurora movit.
— ◡ — — — — ◡ — —

Alterum, pedum totidem, & ſemipedis; cujus exempla leguntur duo in eadem Tragoedia,

Stella quae mutat, ſeque mirata eſt.
Frigidus cuſtos, neſcius ſomni.
— ◡ — — — — ◡ — — —

Tertium, pedum quinque; ut,

Semper ingentes educas alumnos.
— ◡ — — — — ◡ — ◡ — —

Quartum, pedum totidem cum ſemipede; in Oedipo,

Lucidum coeli decus huc ades votis.
— ◡ — — — ◡ ◡ — ◡ — — —

De Anapaeſtico.

Anapaeſticum complectitur ſedes quatuor, recipit in ſingulis anapaeſtum, in prima pariter dactylum & ſpondeum: in ſecunda ſolum anapaeſtum aut ſpondeum: in tertia ſpondeum, dactylum, tribrachym: in ultima anapaeſtum, ſpondeum, tribrachym, & dactylum: ſed hunc bis tantum obſervare potui; ut,

Mixtaque odoro Lesbia cum thymo. in Oedipo.

Qui Styga triſtem non triſtis videt. in Agamemnone.

E ſolis anapaeſtis unus legitur in Hercule furente,

Pharetraeque leves, date ſaeva fero.

Alter in Thyeſte, tertius in Hippolyto, quartus in Agamemnone. nam hoc contra gravitatem Tragicam eſt, ut ſupra in jambicis & trochaicis, de veterum auctoritate ſcripſimus. Itaque ſimilem verſum reprehenderunt familiares Ovidii, in ipſius tragoedia Medea, qui a Seneca in Controverſiis annotatur,

Gelidum boream, gelidumve notum.

Anapaeſtici qui conſtant e ſolis ſpondeis, nimium inertes ſunt, ideoque a Ruffino vocantur immanifeſti, quia in iis vix numerus & verſus intelligi poteſt, ut Cicero ait: imo plane non intelligitur, ſi aliis, non ſui generis, ſunt immixti. Talis eſt in Oedipo,

Nec mortali captus forma.

Alii duo ſunt in Agamemnone. Tales ſpondaici, quamvis alius itidem generis carminibus inſeruntur, tamen in eorum habentur numero, cum quibus conjuncti ſunt, etiamſi pedem illum legitimum habeant, quod & veteres Grammatici annotarunt, ut diximus libro De re Poëtica ſeptimo.

Jambum pedem hoc carmen non admittit; nam in illo verſu,

Arcus metuit Diana tuos,

Prima in nomine proprio figurate producitur, ut & in illo Ovidii,

Ferrum Diana volanti

Abſtulerat jaculo.

Ita enim in aliquot manuſcriptis offendimus. Habet hoc carmen poſt duos pedes inciſum: in quo ſyllaba brevis produci poteſt, ut,

Bis pulſata Dardana Grajo. in Troade.

Pulſata freta fertur in altum. in Octaviâ.

Interdum non fit eliſio; ut in Octavia,

Vivere matrem impius, ingens.

Neque fit colliſio; ut in jambico,

Priamo Agamemnon. in Agamemnone.

Æacidae armis. in Troade.

Item in anapaeſtico; ibidem,

Contenta ſono, Hectora flemus

Canuit Ide, Ide noſtris.

Quod tribus aliis praeterea ejuſdem carminis locis animadvertimus.

Eſt hujus carminis bonitas & elegantia praecipua, ſi pedibus ſingulis, ſingulae partes orationis finiantur: altera, ſi dimenſiones ipſae parte orationis terminentur.

 Ta-

Digitized by Google

Talis eſt autem ſolita ejus conſtitutio,

∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ —
— — — — — — — —
— ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪
∪ ∪ ∪

Admittit aliquando pedes alienos, ſeu (ut Servius) ignobiles, & (ut Cicero de Oratore) abjectos: nos hactenus impuros vocavimus, quod & numerum & verſum vitient.

In prima ſede paeonem tertium; ut in Oedipo,

Niveique lactis candida fontes.

Quorum tamen verſuum ultra octo in his Tragoediis non ſunt.

In ſecunda ſede baccheum; ut in Octavia,

Spernit ſuperbos humileſque ſimul.

Cujus alibi ſimilis nullus eſt. Obſervatione dignum eſt, quod Cicero anapaeſtum pedem, pro ipſo carmine anapaeſtico ponit. ut de Finibus: *Graeci qui hoc anapaeſto citantur.* id eſt, hoc carmine anapaeſtico.

De Sapphico.

I. Sapphicum brachycatalectum, quod conſtat moloſſo, anapaeſto, baccheo, id inſeritur Choro cuidam in Agamemnone,

Qui vultus Acherontis atri.

— — — ∪ ∪ — ∪ — —

II. Sapphicum integrum, pedibus conſtat certis, trochæo, moloſſo, anapaeſto, & amphibrachy vel baccheo, propter ſyllabam ultimam communem. Habet uſitate caeſuram poſt alterum pedem, quam Tragicus ſemper obſervat, Catullus non admodum accurate, Horatius accuratius, praeterquam in locis paucis, & initio Carminum, libro primo,

Mercuri facunde, nepos Atlantis. Oda 10.

Quem virum aut Heroa, lyra vel acri. Oda 11.

In Oda de Pindaro utitur undecies, in Carmine ſeculari uno minus vigeſies: aliâs non nimium.

In hoc genere graviter cadunt verſus, qui deſinunt in dictionem quadriſyllabam; ut,

Iam ſilet murmur grave claſſicorum.

Nonnunquam propter caeſuram ſyllaba correpta extenditur, idque ſemel tantum apud Horatium, ſed ſaepius apud hunc Tragicum; ut,

Et vir & Pyrrha mare cum viderent. in Troade.

Uxor impendit animam marito. in Medea.

Eſt autem veri & integri Sapphici conſtitutio ejuſmodi,

— ∪ — — — ∪ ∪ — ∪ — —

Diſce fortunam bene ferre magnam.

Conſtant Chori integri e ſapphicis apud noſtrum Tragicum. Obſervavimus in ſapphico pedes illegitimos plures, quam in aliis, eoſque in ſedibus omnibus, ulti-

ma

Digitized by Google

ma tantummodo excepta; ut in prima ſede, ſpondeus pro trochaeo. quod quia ſemel factum, legem non facit.

Solus contemptor levium deorum. in Agamemnone.

In altera ſede pro moloſſo, interdum creticus collocatur, interdum choriambus: de cretico conſtat, de choriambo nos exempla afferemus, quia inuſitatum eſt, & ab alio, quod equidem ſciam, factum nemine.

Creticus invenitur ſine omni controverſia; & veteres ſapphicos tales fuiſſe Julius Scaliger ſentit. Catullus,

Pauca nunciate meae puellae.

Sappho certe, quae hujus carminis inventrix eſt, in quadam oda continenter eo pede utitur:

Ποικιλόθρον' ἀθάνατ' Ἀφρόδιτα,
Παῖ Διὸς δολοπλόκε, λίσσομαί σε
Μή μ' ἄσαισι μηδ' ἀνίαισι δάμνα
Πότνια θυμόν.

Choriambus in eadem ſede, uni Tragico noſtro eſt uſitatus. Extant plura exempla, ne quis poſſit dubitare: qualia ſunt,

Sumere innumeras ſolitum figuras. in Medea.
An ferax varii lapidis Caryſtos. in Troade.

Quamvis in manuſcripto Regiomontani legitur, *rari lapidis:* quod tamen repudio, ut & Scaligeri σχῆμα συμφωνητικὸν, quod eſſe in dimenſione ipſe judicat. Similiter in Thyeſte,

Cuncta divitias metuitque caſus,

Sed & hunc verſum aliter legit Beza, ut in Lectionis diverſitate dicemus. Rurſus alibi,

Te caput Tyria cohibere mitra. in Oedipo.
Sidus Arcadium geminumve plauſtrum. in Agamem.
Troja qua jaceat regione monſtrans. in Troade.

Exempla nondum in libris corrupta tot enumero, ne temere affirmare videar rem novam. Ille autem verſus in Hercule Oetaeo,

Habeat, nec ulla dominetur aula,

ut alter in Agamemnone,

Triplici catena tacuit, nec ullo,

plane ſunt illegitimi; in quibus loco primo anapaeſtus, altero baccheus ponitur: quos inter ſapphicos auſus non eſſem recitare, niſi Tragicus eis per medium immiſceret, aut propinque annecteret. Satis de prima & altera ſede hujus carminis.

In tertia ſede ſpondeus contra artem & uſum collocatur; ut,

Argos iratae carum novercae.

Cujus etiam ut in pede priore exemplum aliud neſcio. Spondeus iſte interdum reſolvitur; ut,

Si qua ferventi ſubjecta cancro. in Hippolyto.
Dum luem tantum Troïae atque Achivis. in Troade.

Qualis illa διάζευξις Horatiana,

Nunc

Digitized by Google

Nunc mare, nunc ſiliae. & iſta,

Heii quantus equis, quantus adeſt viris.

Ita in manuſcripto, & *Heii* diſſyllabum eſſe non negat Servius. Eadem reſolutione Caecilius in Plotio, apud Terentii interpretem,

Patere quod datur, quando optata non dabunt dii.

In hoc trochaico, *quando* eſt triſyllabum. Sumptum hoc de Graecis: Homerus,

Ἀφνειόντε Κόρινθον, ἐϋκτιμένας τε Κλεωνάς,

Apollonius,

Οὐδὲ μὲν οὐδ' αὐτοῖο πάϊς μενέαινεν ἄκαστος.

Aliter in carmine ſapphico diſtinguunt pedes Baſſus, Diomedes, Attilius, Terentianus, Servius, & alii; nam inter compoſita id numerant: ſed qui ſimplicem rationem ſequuntur, quam nos ſequimur, ad Tragici hujus compoſitionem ſpectant, quae ſine dubio e Graecorum fluxit inſtitutionibus. Horatius in hoc genere ſemel atque iterum utitur diſſectione; ut,

Thracio Bacchante magis ſub inter " *Lunia vento.* lib. 1.

Groſphe non gemmis neque purpura ve " *Nale nec auro.* l. 2.

Sed nullum eſt exemplum in Tragicis.

De Choriambico.

I. Choriambicum dimetrum conſtat choriambo & baccheo.

— ∪ ∪ — ∪ — —

Imbriferumque corum. in Hippolyto.

Pulvereamque nubem. in Agamemnone.

II. Choriambicum trimetrum, e ſpondeo, choriambo, & pyrrhichio; ut,

Pax eſt Herculea manu,

Auroram inter & Heſperum.

— — — ∪ ∪ — ∪ ∪

Ex hoc facti ſunt Chori integri in Thyeſte & Hercule Oetaeo: finis cujuſdam Chori in Hercule furente: medium in Medea. Habet primo loco interdum trochaeum; ut apud Severum Septimium,

Purpurae-leguli ſenes.

Interdum creticum; ut in Hercule Oetaeo.

Quatuor praecipitis Deus.

Niſi fiat colliſio. Prima enim in nomine *quatuor* apud bonos Poëtas ſemper producta legitur: *quater*, ſemper correpta.

III. Choriambicum tetrametrum fit e ſpondeo, duobus choriambis & pyrrhichio: quo genere frequentiſſime utitur. hoc ſuave eſt, ſi inciſum habeat poſt pedem alterum.

— — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — ∪ ∪

Res eſt forma fugax, quis ſapiens bono

Confidit fragili? dum licet, utere.

Ex hoc paſſim integri Chori compoſiti. Idem inter duos trimetros & totidem tetrametros in Oedipo interpoſuit. Sunt praeterea genera choriambico minus nota.

I. Pri-

I. Primum, quod e choriambico dimetro conſtat, & e duobus pedibus jambi, cum ſyllaba ſuperflua.

— ∪ ∪ — ∪ — — — — ∪ — ∪

Indomitumve bellum perrumpet omne.

II. Alterum, quod e choriambo, anapaeſto, & iterum choriambo.

— ∪ ∪ — ∪ ∪ — — ∪ ∪ —

Extimuit manus inſueta pati.

III. Tertium, quod prioribus eſt magis vulgatum, e ſpondeo, choriambo, anapaeſto, tribrachy.

— — — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ ∪

Ut quondam Herculea cecidit pharetra.

Reperiuntur plura in Agamemnone hujus generis.

IV. Quartum, quod e choriambis in ſede prima & ultima, in ſecunda jambo, in tertia ſpondeo conſtat; cujus unicum extat exemplum in Oedipo.

— ∪ ∪ — ∪ — — — — ∪ ∪ —

Quae tibi nobiles Thebae Bacche tuae.

V. Quintum, quod eſt priore brevius ſyllaba, & loco choriambi finitur dactylo; ut in Agamemnone,

— ∪ ∪ — ∪ — — — — ∪ ∪

Perdidit in malis extremum decus.

De Dactylico.

I. Dactylicum dimetrum catalectum, conficitur e duobus dactylis; ut,
Non acies feras.
Cervaque Parrhaſis.

— ∪ ∪ — ∪ ∪

II. Dactylum trimetrum, e dactylo, ſpondeo & dactylo; ut,
Coeruleum erexit caput.

III. Dactylicum tetrametrum acatalectum, fit e ſolis dactylis, ſocio pede adjuncto ſpondeo, qui admittitur ſedibus omnibus, excepta poſtrema: quod carminis genus ſuo appellatur nomine Bucolicon, & idem interponitur modo ſapphicis & choriambicis, quales ſunt tres in Hippolyto: modo heroicis, quales multi in Oedipo, ante Actum tertium.

— ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪
— — — —

Et tumidum Nereus poſuit mare.

Item,
Brachia prima cadunt praedonibus.

De hoc verſu ita ſcribit Terentianus, diligens Grammaticus,
In Tragicis junxêre choris hunc ſaepe diſerti,
Annaeus Seneca, & Pomponius ante Secundus.

Eodemque in loco hos e Pomponio verſiculos adducit:
Pendeat ex humeris dulcis chelys,

Et numeros edat varios, quibus
Adſonet omne virens late nemus,
Et tortis errans qui flexibus.

Hi verſus ſi e ſolis componuntur ſpondeis, minus ſunt ſonori, minus accommodati; ut in Oedipo,

Et Phoebo laurus charum nemus.

Quod in aliis praeterea duobus in hoc Poëta deprehendimus. Nam dici dactylicus poteſt, auctore Attilio, qui pedes omnes ſpondeos habet: dici jambus, qui ſpondeis maxima e parte abundat, quod in Plautinis Camerarius annotavit: dici anapaeſticus, eadem de cauſa, de quo dictum paulo ante eſt. Ratio eſt (ut idem Attilius) quia pes ſpondeus metra omnia ordinat atque diſponit.

IV. Dactylicum pentametrum ſuperiori ſimile eſt, quod uno pede excedit; id olim vocatum Aeolicum, eoque librum integrum ſcripſit Sappho. In his Tragoediis unus tantum invenitur, in Agamemnone,

Heu quam dulce malum mortalibus additum.

Ita enim e manuſcripto Regiomontani eum reſtituimus, cum in vulgatis in choriambicum mutatus ſit: ut eſſet ſequenti in eodem loco ſimilis.

Sunt hujus generis multa compoſita.

I. Ut incipiens a caeſura trochaica. in Agamemn.

Aut iniqui flamma Tonantis.

Item a ſolo pede trochaeo,

Pendet inſtabili loco.

II. A caeſura ſapphica. in Agamemnone,

Fortiter vinci reſtitit annis.

Tales leguntur tres in Oedipo, in Choro confuſo e plurimis carminum generibus.

III. Item a caeſura jambica, vel e ſolis jambis facta; ut,

Inauſpicata de bove tradidit. in Oedipo.

Vel e ſpondeo & jambo; ut,

Par ille regi, par ſuperis erit. in Agamemnone.

Poſtremo deſinens in colo ſapphico. Ibidem,

Et licuit verſare dolos, ut ipſi.

De Hexametro.

Hexametrum (quod a materia Heroicum, ab orationis genere Epicum) componitur e dactylis & ſpondeis: ita tamen ut ſedem quintam dactylus, ſextam & ultimam ſpondeus poſſideat. In prioribus enim ambo pedes ſine ullo diſcrimine ponuntur. Hujus exemplum eſt optimus ille Poëtae optimi verſus,

Diſcite juſtitiam moniti & non temnere Divos.

Hoc carminis genere celebrantur res geſtae Bacchi in Oedipo & Medea: item oraculum, quod Oedipo datum eſt. Oraculum refertur in ſcenae medio, Bacchi facinora inſeruntur Choris. In antiquiſſimis Tragoediis frequentem fuiſſe hujus verſus uſum, intelligitur e libro De re Poëtica, qui inter Ariſtotelicos legitur.

De

Digitized by Google

De Monometro.

Monometrum eſt, quod e duobus fit pedibus, eſtque aut acatalectum, quod integrum eſt, ut ex anapaeſtico; ut,

Fortuna ferat. Item,

Nova nupta faces.

Item, ex dactylico; ut,

Non acies feras. Item,

Cingi floribus.

Catalectum, cui ſyllaba aliqua deeſt. Hypercatalectum, in quo abundat ſyllaba. Ut in Trochaico,

Troia bis quinis. in Agamemnone.

Jam Jambico,

Religare frontem. in Oedipo.

In Choriambico,

Quo non nata jacent. in Medea.

Quia autem finiunt plerumque ſententiam, aut etiam carminis genus, ideo antiqui monometra, clauſulas appellarunt, ut Varro tradidit.

Digitized by Google

PERIOCHAE
TRAGOEDIARUM SENECAE
Nomine LUTATII Grammatici e MS. codice deſcriptae

A

GEORGIO FABRICIO.

I.

HERCULES FURENS.

HErcules Rex Thebarum vir juſtus apud priſcos habitus eſt, qui derelicto Creonte ſocero ſuo (qui fuit pater Megarae) & duobus filiis infantibus, & Amphitryone patre & Alcmenâ matre, ad regni gubernaculum, aſſumptiſque ſecum Theſeo aliiſque proceribus, ad externas nationes profectus eſt; ut quos ibi ſaevos tyrannos, & quae monſtra inveniſſet, interficeret, & peſtes a populis removeret. In quâ quidem profectione quondam ad inferos fabuloſe deſcendiſſe fingitur, & inde deduxiſſe Cerberum legitur. Cum per longi aevi ſpatia, mundum pene totum perambulans, moras traxiſſet, & jam mortuus putaretur, Lycus Thebanus e vili genere ortus: (quem quondam Hercules in exilium egerat) cum pleriſque habitâ conſpiratione ſeditioſe caeſo Creonte & duobus ejus filiis, cum multâ caede regnum occupavit, & diadema ſuo capiti impoſuit, Megaram uxorem Herculis ad tedas jugales ſolicitat. cui vim parabat colluctanti & conſtanter recuſanti. Repente rumor de reverſione Herculis cum Theſeo auditus eſt, & magno triumpho ab effuſo undique populo ſuſceptus: cumque Megaram & Amphitryonem luctuoſos inſpiceret, cauſam edoctus, Lycum cum prole ſua & fautoribus interficit. Juno ſummo dolore affecta, quod Hercules illaeſus ab inferis redierat, & inde eduxerat Cerberum; timens, ne majora aggrederetur, ſcilicet coelum; primum ſibi dolores immittit, deinde in furorem verſa, eam ingreditur viam, quâ ipſum Herculem in furorem ducat, ut furore captus moriatur. Excitat infernalem Furiam, ut faces accendat; quibus ipſum in furorem vertit, ut tela in filias & uxorem jaciat.

HERCULIS FURENTIS
Argumentum, per alium.

Queritur Juno multivoli Jovis furta, & pellices enumerat, earumque liberos; in Her-

Digitized by Google

Herculem tamen potiſſimum invehitur, auctum recenti gloriâ victis inferis; Acheronta movet, & furorem Argos reverſo Herculi immittit. Abſente Hercule Lycus exul Thebanus, urbe occupatâ, Creonte rege ac filiis necatis, confugientem ad aras Megaram Herculis uxorem, ni ſibi nubat, flammis cremare minatur. Supervenit Hercules, & debitâ Lycum ſocioſque caede ulciſcitur: deinde ſacrificaturus, vertitur in inſaniam; propriam uxorem atque filios interficit. recedente denique veſaniâ, & miſeriâ ſuâ cognitâ, vitae manum inferre ſuae ſtatuit; ſed evictus Amphitryonis precibus atque lacrymis, ignoſcit ſibi, & cum Theſeo Athenas pergit.

II.

THYESTES.

Atreus & Thyeſtes, e Pelope & Hippodamiâ, fratres fuerunt. Thyeſtes autem adulterium commiſit cum uxore Atrei, propter quod Atreus in odium Thyeſtis vehementer exarſit: nec contentus, quod occupato regno fratrem egiſſet in exilium, ſed volens in eum crudelius deſaevire, finxit ſe velle ei reconciliari, & ab eo filiis in obſides acceptis, partitus cum eo regnum eſt, quem poſtea vocavit ad convivium, & interfectis filiis obſidibus, dedit eos patri veſcendos, & eorum cruorem vino commiſcuit, quod dedit ei bibere. Super quo ſcelere Sol indignatus, a Mycenis fugit convivio finitô, apportavit patri capita filiorum, nuncians ei, quod reſiduam partem comederit.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Viciſſitudine regnandi pactâ, annis alternis Pelopis filii Atreus & Thyeſtes, Argis imperabant. Interea Thyeſtes aureum arietem, regni fatum, avertit, & Aëropen uxorem fratris in adulterium pellicit: mox poenas metuens fratri dare, fugit in exilium. Sic evaſiſſe dolens Atreus, quod vi nequibat, dolo conatur. in gratiam redire ſe ſimulat; oblatâ regni parte, fratrem invitat, & perſuadet: Ei convivanti, liberos tres, ante aras immolatos inſtar victimarum, & partim aſſos, partim elixos, ignoranti epulandos proponit, ſanguinemque potandum propinat. ſic fit filiorum parens ſepulchrum. Denique capita illi & manus crudelis Atreus offert; & quid comederit, quid biberit, enarrat. Luget Thyeſtes, & deflet calamitates ſuas, laetatur e contra frater, & exultat in tam ſaevo parricidio, quod ipſe Phoebus videre non ſuſtinuerat.

III.

THEBAIS.

Oedipus qui patrem occiderat, , & matrem duxerat in uxorem, & ob ſcelera ſeipſum excoecaverat (ut in aliâ habetur Tragoediâ) duos filios genuit ex matre, uxore ſuâ, Eteoclem & Polynicem, & filiam Antigonem. Filii adulti patrem expule-

Digitized by Google

pulerunt, & inter ſe ſic regnum diviſerunt, ut unus uno, alius alio anno regnaret, illo exulante, qui non regnaret. Initio regnavit Eteocles, & ultra tempus pactum tenuit regnum. Frater exul uxorem duxit filiam regis Adraſti, a quo accepto auxilio, fratrem expugnare voluit. Ceciderunt ambo in bello mutuis vulneribus, ut in Statio habetur. Seneca autem non deſcribit finem belli, ſed ſolum prooemia.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Sponte profectus in exilium Oedipus, conatur Antigonam filiam a ſe amovere, ut poſſit ſibi vi vitam evitare: contra haec patrem ad meliora, qua conſilio, qua precibus, traducit. Interea Eteocles & Polynices, impiâ regni libidine ſtimulati, in mutuam caedem feruntur. Interponit ſe Jocaſta mater, & filios nititur in gratiam reducere. negat Polynices. *Deſunt caetera.*

IV.
HIPPOLYTUS.

Hippolytus filius Theſei ex reginâ Amazonum Antiope, quem Phaedra noverca uxor Theſei adamavit, qui dum recuſaret eam cognoſcere, ab eâ falſi criminis delatus, in exilium mittitur. In fugâ territus a marino monſtro, praecipitatus inter ſaxa, exſpiravit. Phaedra ſeipſam dolore interfecit.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Pepererat Antiope Amazon Theſeo Hippolytum; qui cum venationi deditus Dianam coleret, Venerem averſaretur, coelibem vitam ducere decreverat. captâ illius pulchritudine Phaedra noverca, amore veſana, dum abeſt apud inferos Theſeus, juvenis caſtitatem blanditiis & precibus expugnare conatur. Impudicam a ſe feminam Hippolytus repellit. Igitur deprehenſa, mutat amorem in odium; & reverſo Theſeo, inſimulat privignum oblati per vim ſtupri. Fugerat Hippolytus impudicam domum: ſed dum alio properat, ecce ibi taurus marinus a Neptuno ad diras Theſei imprecationes immiſſus; qui ſe ante currum ſiſtens, quadrupedes conſternavit. hi, contemto imperio, quadrigam deturbant, cadentiſque corpus per ſaxa & vepres diſtrahunt atque dilaniant. Compertâ nece, Phaedra rei veritatem marito aperit; ſeque, ſuper laniatos artus, gladio transfigit. Theſeus plangit innoxii filii caſum, ſuamque praecipitem iram, dirumque votum deteſtatur: laniatos artus colligit, &, quo meliori modo poteſt, componit.

V.
OEDIPUS.

Cum Laïus rex Thebarum haberet filium ex uxore Jocaſtâ, a quo ex oraculo Phoe-

Digitized by Google

Phoebi deberet interfici, & matri propriae ſubjacere; eum in monte Cithaerone expoſuit, plantis ignito ferro perforatis. Quem quidam paſtor inveniens, ſeni alendum dedit Corinthio, qui puerum detulit ad reginam, quae eum adoptavit. Sic educatus in domo regis Polybi, putavit ſe filium ejus & reginae Meropes. Adultus autem, audito quod occiſurus patrem eſſet, & ducturus matrem in uxorem, ſponte ivit in exilium; in quo verum patrem caſu quodam occidit; poſtea temporis progreſſu reginam Thebarum duxit uxorem, neſciens quod mater ejus eſſet. Cum autem peſtis tam beſtias quam homines regni ſui vaſtaret, conſulit Creontem fratrem Jocaſtae conjugis ſuae, qui dixit oraculo Phoebi, eſſe regnum purgandum illius exilio, qui regem Laïum interfeciſſet. Cum autem neſciret ſe illum eſſe, adiit vatem Tireſiam; qui ex revelatione deorum infernalium pandit Oedipum eſſe, qui regem interfecerit Laïum, & matrem duxerit in uxorem.

EJUSDEM TRAGOEDIAE
Argumentum, per alium.

Oedipus Laii & Jocaſtae filius, hujus etiam maritus, illius occiſor, Thebis regnabat, quando dira peſtilitas civitatem invaſit. Conſultus Apollo, Laii necem, interfectoris exilio expiandam, & luis finem fore, reſpondit. Ignorabatur nomen interfectoris; Creon itaque una cum Tireſiâ vate mittitur umbras per necromantiam evocaturus; ut ab illis, quod extiſpicio & capnomantiâ nequiverant, reſciſcant, quis reus ille, quem Phoebus innuebat. Reſpondet Laii umbra, ipſum eſſe regem Oedipum. negat ille: ſed tandem nimiâ curioſitate, mala ſua ſibi & aliis patefacit. Denique ingenti in ſe ipſum ira percitus ſibi oculos effodit, in poenam criminum, quae ignarus & imprudens conſciverat. Jocaſta quoque ſe gladio confodit. Fugit orbus oculis in exilium.

VI.
TROADES.

Troja bello decennali eversa, inde cum Graeci vellent ad ſua remeare, vento contrario claſſis eorum detinetur. Noctu apparet Achilles Talthybio, arguens Graecos, quod redire vellent, inferiis ſibi debitis nondum celebratis, praecepitque, ut Polyxena Priami & Hecubae filia occideretur ad ſuum tumulum. Quam cum Pyrrhus Achillis filius ab Agamemnone peteret, rex ſe difficilem exhibuit, eo quod optaverat eam ſibi concubinam. Tandem vates Calchas ſuper detentione Grajae claſſis conſultus, dixit Polyxenam Achilli immolandam, & Aſtyanactem parvum Hectoris & Andromachae filium occidendum; quem a matre abſconditum reddi compulit Ulyſſes, & eum de altiſſima turri praecipitavit. Pyrrhus vero Polyxenam de gremio matris ereptam ad patris tumulum occidit.

EJUSDEM TRAGOEDIAE
Argumentum, per alium.

Exciſo Ilio, cum Graeci patriam cogitantes, adverſo flante vento, ſolvere non poſ-

poſſent, noctu apparuit Achillis umbra, & Polyxenae ſacrificium, Manibus ſuis offerri, imperavit. Negabat Agamemnon, ſe, ut regia virgo in inferias mactaretur, permiſſurum. Conſultus Calchas, reſpondit, omitti non poſſe. unam hanc claſſis moram; ſed alteram potiorem, Hectoris filium Aſtyanactem; hunc quoque necandum. Ulyſſes ergo Aſtyanactem e latibulis producit, & de Scaea porta dejicit. Pyrrhus abductam ab Helena Polyxenam, & connubialibus veſtimentis ornatam, ad tumulum parentis ſui mactat.

VII.
MEDEA.

Jaſon, ſuadente patruo ſuo Pelia, navi parata, & collecta nobili ſocietate, adiit Colchos, pro aureo vellere acquirendo; quem Medea filia regis Colchorum adamavit: cujus auxilio conſilioque, defunctus multis periculis, vellus obtinuit. Jaſonem ergo Medea, patria & parentibus relictis, ſecuta eſt, & eidem nupta fuit. Creo rex Corinthiorum filiam ſuam traditurus Jaſoni, Medeam ob maleficia juſſit occidi, ſed interveniente Jaſone, mortis ſupplicium eſt commutatum in exilium. Medea obtentis exilii induciis ad ſpatium unius diei, Creüſae filiae Creontis, jam Jaſoni deſponſatae, pallam quandam veneno tinctam, carminibuſque conſecratam, dedit; quam dum tractaret Creüſa, accenſus de ea ignis filiam cum patre & palla conſumpſit. nec Medea hoc contenta, proprios filios, quos genuerat Jaſoni, in ejus conſpectu interfecit: & deinde aufugit per aërem.

EJUSDEM TRAGOEDIAE
Argumentum, per alium.

Repudiata Medea Jaſon, Creüſam Creontis Corinthiorum regis filiam ducit: juſſa in exilium proficiſci Colchis, unius diei inducias impetrat. Interea dona diris venenis illita, per filios ad Creüſam mittit. exornat ſe iis miſella nova nupta, & repente flammis erumpentibus, una cum patre, qui accurrerat, filiamque complexus eripere conabatur, cumque ipſa regia, incendio abſumitur. Medea ſecum aſportatis in domus faſtigium filiis, in Jaſonis conſpectu crudeliter eos trucidat: & a draconibus mox per aërem Athenas devehitur

VIII.
AGAMEMNON.

Atreus, Thyeſtis frater, genuit Agamemnonem & Menelaum, qui uxores duxerunt duas ſorores, filias Tyndarei & Ledae, Clytaemneſtram & Helenam. E Clytaemneſtra Agamemnon genuit Oreſtem & Electram. Sed cum Agamemnon profectus eſſet dux Graecorum ad bellum Trojanum, Clytaemneſtra adamavit Aegiſthum, quem Thyeſtes ex Pelopeja filia ſua genuit. Agamemnon etiam alias mulieres adamavit, & bello finito Caſſandram filiam regis Priami conjugem accepit. Unde Clytaemneſtra indignata, cum Aegiſtho mortem Agamemnoni machinata eſt:

eſt: quem, dum veſtes exueret, Aegiſthus vocatus in ſocietatem caedis, gladio perfodit: cumque nondum mortuus vindictam anhelaret, Clytaemneſtra ſecuri arrepta caput ejus dividit. volebat etiam filium Oreſtem occidere, ſed Electra ipſum ſubtraxit, & cuidam Strophio cuſtodiendum tradidit. Clytaemneſtra Electram carceri mancipavit, & Caſſandram juſſit interfici.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, *per alium.*

Vivum Thyeſtes Atreum ulciſci non potuit: nunc excitatur ab inferis, & Aegiſtho perſuadet, ut quemadmodum Clytaemneſtram ad adulterii conſuetudinem pertraxerat, etiam in mariti caedem inducat: potitur votis impia umbra. Nam Agamemnonem, a Troja victorem, domi reducem, in ipſo convivio, ſinuoſa, ſed impervia veſte irretitum, uxor & adulter occidunt; mox & Caſſandram ab aris avulſam: Electram vero, quae Oreſtem fratrem abſconderat, carceri obſcuro mancipant.

IX.
HERCULES OETAEUS.

Eurytus rex Oechaliae filiam habuit Iolen, quam Hercules adamavit, eamque a patre petiit; quo denegante, terras ejus invaſit, patrem occidit, Iolen abduxit, & ardentius quam uxorem Deïaniram dilexit: quod cum audiiſſet Deïanira, Herculi pallam quandam miſit tinctam ſanguine Centauri Neſſi, quem Hercules vulneraverat ſagittis toxicatis. Neſſus autem cum pallam ſanguine imbuiſſet, Deïanirae dixit, ſi unquam ab ea amor Herculis averteretur, ut ei pallam mitteret, & indutus eam ad ejus amorem reverteretur. Hercules ab uxore miſſam indutus, ſtatim peſte veneni corripitur, ita ut caro ejus ab oſſibus evelleretur, palla cuti & oſſibus adhaerente: unde dolore nimio agitatus, Lycam, qui pallam apportaverat, interemit. Hercules Philoctetae armigero ſuo arcum & ſagittas tradens, ſibi ipſe in Oeta ſilva pyram paravit, in quam, aſſumpta pelle leonis & clava, morte implorata, ſeipſum impoſuit: ubi conſumpto, quod in eo mortale fuerat, in coelum tranſlatus eſt.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, *per alium.*

Redibat ab Oechaliae expugnatione Hercules, Iolen ſecum adducens, cujus amor belli ſuſcepti cauſa. Non tulit thori ſui violatricem, & ante oculos pellicem, Deianira: ſed primo quidem, furore foemineo, venena & ferrum cogitat; mox lenita a nutrice, revocat in memoriam Neſſi Centauri conſilium & donum. nam hic moriens cruorem ungulae inditum Deianirae dederat, monens philtrum efficaciſſimum eſſe, ſi eo veſtes tingerentur. Tunicam ergo hac ſanie imbutam, ad maritum tranſmiſit. detulit Lichas; comes Herculis, jam jam ſacrificaturo. induit, & mox ut calor eam attigit; ardentiſſima febris, & aeſtus immodici, doloreſque

graviſſimi invadunt, paulatimque vis morbi, carnem & interiora abſumit. Jubet ergo dolore victus Hercules, intellecto Neſſi dolo, pyram in Oeta monte exſtrui, qua ſe ipſum cremet: Licham tamen prius occidit. Deianira ſeipſam conficit, ut marito praemoriatur. Accurrunt Alcmena & Hyllus, & adſtant morienti Heroi: ejuſque poſt obitum, Alcmena cineres; Philoctetes mercedem ſuccenſae pyrae ſagittas & arcum, refert. Tandem ejulanti matri apparet Hercules, jam Deorum numero adſcriptus.

X.

OCTAVIA.

Claudius Imperator ex uxore Meſſalina, quam poſtea occidit, filium habuit, Britannicum dictum, & filiam nomine Octaviam. Poſtea cum Agrippinam fratris ſui uxorem ſibi nuptiis copulaſſet, Octaviam Neroni privigno ſuo dedit uxorem, quem poſt ſe, ſuggerente Agrippina, regnare voluit, Britannicum filium imperii faciens exſortem. Nero poſt Claudium imperans, Octaviam repudiavit, & uxorem aliam duxit Poppaeam. Suſcitato populi tumultu, propter repudium Octaviae, Nero in populum deſaeviit; Octaviam relegavit, & in exilio tandem praecepit interfici.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Claudius primis nuptiis Meſſalinam duxit; ultimis Agrippinam, quae ex Domitio Neronem pepererat. Neroni a Claudio deſponſata fuit Octavia, Meſſalinae & Claudii filia. Nunquam concordes aut benevoli conjuges vixerunt; multis odiorum fomites ſuggerentibus. Tandem Nero, cum votis ſuis, libere potiundi Poppaea, (quam efflictim deperibat,) eamque in uxorem ducendi, Claudia repudiata, obſtare populi favorem videret; qui ſummo ſtudio Octaviam in ſolio & conjugio Neronis tueri contendebat; populi impetum multorum caede repreſſit; Octaviam in Pandatariam deportari, & denique ibidem necari juſſit.

POE-

Digitized by Google

POEMATIA
QUAEDAM
SENECAE PHILOSOPHI
EX APOCOLOCYNTHOSI.

I.

Jam Phoebus breviore via contraxerat ortum
Lucis, & obſcuri creſcebant cornua ſomni;
Jamque ſuum victrix augebat Cynthia regnum:
Et deformis hyems gratos carpebat honores
Divitis Autumni, juſſoque ſeneſcere Baccho
Carpebat raras ſerus vindemitor uvas.

II.

Jam medium curſu Phoebus diviſerat orbem,
Et propior nocti feſſas quatiebat habenas,
Obliquo flexam deducens tramite lucem.

III.

Haec ait: & turpi convolvens ſtamina fuſo
Abrupit ſtolidae regalia tempora vitae.
At Lacheſis redimita comas, ornata capillos,
Pieria crinem lauro frontemque coronans,
Candida de niveo ſubtemina vellere ſumit,
Felici moderanda manu: quae ducta colorem
Aſſumpſere novum. mirantur penſa ſorores.
Mutatur vilis pretioſo lana metallo.
Aurea formoſo deſcendunt ſaecula filo.
Nec modus eſt illis: felicia vellera ducunt,
Et gaudent implere manus. ſunt dulcia penſa.
Sponte ſua feſtinat opus: nulloque labore
Mollia contorto deſcendunt ſtamina fuſo.
Vincunt Tithoni, vincunt & Neſtoris annos.
Phoebus adeſt, cantuque juvat, gaudetque futuris:
Et laetus nunc plectra movet, nunc penſa miniſtrat,
Detinet intentas cantu, fallitque laborem.
Dumque nimis citharam fraternaque carmina laudant,
Plus ſolito nevere manus, humanaque fata
Laudatum tranſcendit opus. Ne demite Parcae,
Phoebus ait, vincat mortalis tempora vitae.
Ille mihi ſimilis vultu, ſimiliſque decore,

Nec cantu, nec voce minor, felicia laſſis
Saecula praeſtabit, legumque ſilentia rumpet.
Qualis diſcutiens fugientia Lucifer aſtra;
Aut qualis ſurgit redeuntibus Heſperus aſtris:
Qualis cum primum tenebris Aurora ſolutis
Induxit rubicunda diem, ſol aſpicit orbem
Lucidus, & primos e carcere concitat axes:
Talis Caeſar adeſt, talem jam Roma Neronem
Aſpiciet. flagrat nitidus fulgore remiſſo
Vultus, & effuſo cervix formoſa capillo.

IV.

Exprome propere, ſede qua genitus cluas,
Hoc ne peremtus ſtipite ad terram accidas.
Haec clava reges ſaepe mactavit feros.
Quid nunc profatu vocis incerto ſonas?
Quae patria, quae gens mobile eduxit caput,
Ediſſere. equidem regna tergemini petens
Longinqua regis, unde ab Heſperio mari
Inachiam ad urbem nobile advexi pecus,
Vidi duobus eminens fluviis jugum,
Quod Phoebus ortu ſemper obverſo videt:
Ubi Rhodanus ingens amne praerapido fluit,
Ararque dubitans quo ſuos curſus agat,
Tacitus quietis alluit ripas vadis.
Eſt ne illa tellus ſpiritus altrix tui?

V.

Fundite fletus.
Edite planctus,
Fingite luctus,
Reſonet triſti
Clamore forum:
Cecidit pulchre
Cordatus homo,
Quo non alius
Fuit in toto
Fortior orbe.
Ille citato
Vincere curſu
Poterat celeres,
Ille rebelles
Fundere Parthos:
Levibuſque ſequi
Perfida telis,
Certaque manu
Tendere nervum:
Qui praecipites
Vulnere parvo
Figeret hoſtes,
Pictaque Medi
Terga fugacis.
Ille Britannos
Ultra noti
Littora ponti,
Et caeruleos
Scuta Brigantas
Dare Romuleis
Colla catenis
Juſſit, & ipſum
Nova Romanae
Jura ſecuris
Tremere Oceanum.
Deflete virum,
Quo non alius
Potuit citius
Diſcere cauſas,
Una tantum
Parte auditâ,
Saepe & neutrâ.
Quis nunc judex
Toto lites
Audiet anno?
Tibi jam cedet
Sede relicta
Qui dat populo
Jura ſilenti,
Cretaea tenens
Oppida centum.

Cae-

Caedite moeſtis
Pectora palmis,
O cauſidici,
Venale genus: *
Voſque Poëtae
Lugete novi.
Voſque in primis,
Qui concuſſo
Magna paraſtis
Lucra fritillo.

VI.

Nam quoties miſſurus erat reſonante fritillo
Utraque ſubducto fugiebat teſſera fundo:
Cumque recollectos audebat mittere talos,
Luſuro ſimilis ſemper, ſemperque petenti,
Decepere fidem: refugit, digitoſque per ipſos
Fallax aſſiduo dilabitur alea furto.
Sic cum jam ſummi tanguntur culmina montis,
Irrita Siſyphio volvuntur pondera collo.

Verſus L. Annaei Senecae, qui extant Epiſtola CVII. Ex Graecis Cleanthis ab ipſo, Ciceronis exemplo, converſi.

Duc me, parens, celſique Dominator poli,
Quocunque placuit. nulla parendi mora eſt;
Adſum impiger. fac nolle, comitabor gemens:
Maluſque patiar, quod pati licuit bono.
Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.

Fugit eos ratio, qui cenſent hos verſus ex prima Tragoedia (ſic vocant Herculem Furentem) deſumptos eſſe: cum neque ibi, nec uſpiam alibi in his decem fabulis reperiantur. Sed eſt manifeſta eruditorum hominum hallucinatio.

Philoſophus itidem Epiſt. CXV. Senarios duodecim profert a ſe (ſic enim lubet opinari) Latio donatos, ex Graeca Euripidis Bellerophonte:

Sine me vocari peſſimum, ut dives vocer.
An dives, omnes quaerimus: nemo, an bonus.
Non quare, & unde: quid habeas, tantum rogant:
Ubique tanti quiſque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe ſit, quaeris? nihil.
Aut dives, opto, vivere; aut pauper mori.
Bene moritur, qui cum moritur lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum;
Cui non voluptas matris, aut blandae poteſt
Par eſſe prolis, non ſacer meritis parens.
Tam dulce ſi quid Veneris in vultu micat,
Merito illa amores coelitum atque hominum movet.

Video praeterea Epigrammata quaedam, inter alia de exſilio, quod Seneca primo imperii Claudiani anno (Urbis DCCXCIV.) ſubiit, ex ſchedis Pithoeanis deprompta, ipſi Philoſopho palam inſcribi. Falſo, mea ſententia. Vetuſta quidem illa, & bona, non tamen legitima liquido jurare poſſumus. Imo νόθα pleraque, & a ſcholaſticis ſcripta ſane quaedam indigna tanto viro: & omnia haec unius viri aut ſtili credere, non eſt ejus cui datum eſt habere naſum. Adſcribam hic ea ipſa, ut judicet eruditus lector. Inſcriptio, quae viris doctis placuit.

 L. AN-

L. ANNAEI SENECAE EPIGRAMMATA SUPER EXSILIO;

A nobis ſic converſa eſt ſenſu diverſiſſimo,

EPIGRAMMATA SUPER EXSILIO L. ANNAEI SENECAE

[Quaedam Senecae, quaedam Petronii, aut alius poſſunt videri, quaedam infelicia, & aevo illo indigna.]

AD CORDUBAM.

Corduba, ſolve comas, & triſtes indue vultus:
Illacrimans cineri munera mitte meo.
Nunc longinqua tuum deplora, Corduba, vatem.
Corduba non alio tempore moeſta magis.
Tempore non illo, quo verſis viribus orbis,
Incubuit belli tota ruina tibi:
Cum geminis oppreſſa malis utrinque peribas:
Et tibi Pompejus, Caeſar & hoſtis erat.
Tempore non illo, quo ter tibi funera centum,
Heu, nox una dedit, quae tibi ſumma fuit.
Non Luſitanus quateret cum moenia latro,
Figeret & portas lancea torta tuas.
Ille tuus quondam magnus tua gloria civis,
Infigar ſcopulo. Corduba ſolve comas:
Et gratare tibi, quod te natura ſupremo
Alluit Oceano. tardius iſta doles.

AD CORSICAM.

Corſica Phocaeo tellus habitata colono;
Corſica, quae Graio nomine Cyrnus eras;
Corſica Sardiniâ brevior, porrectior Ilvâ;
Corſica piſcoſis pervia fluminibus:
Corſica terribilis, cum primum incanduit Aeſtas;
Saevior oſtendit cum ferus ora Canis.

Par-

DE SENECA TRAGICO TESTIMONIA.

Parce relegatis, hoc eſt, jam parce ſolutis.
Vivorum cineri ſit tua terra levis.

DE EADEM.

Barbara praeruptis incluſa eſt Corſica ſaxis;
Horrida, deſertis undique vaſta locis.
Non poma Autumnus, ſegetes non educat Aeſtas,
Canaque Palladio munere Bruma caret.
Umbrarum nullo ver eſt laetabile foetu,
Nullaque in infauſto naſcitur herba ſolo:
Non panis, non hauſtus aquae, non ultimus ignis
Hic ſola, haec dos ſunt, exul & exilium.

IN INVIDUM.

Occiſi jugulum quiſquis ſcrutaris amici,
Et miſerum necdum me ſatis eſſe putas,
Deſere confoſſum. victori vulnus iniquo
Mortiferum impreſſit mortua ſaepe manus.

ITEM.

Quiſquis es, (& nomen dicam? dolor omnia cogit:)
Qui noſtrum cinerem nunc, inimice, premis;
Et non contentus tantis ſubitiſque ruinis,
Stringis in extinctum tela cruenta caput.
Crede mihi, vires aliquas Natura ſepulcris
Attribuit: tumulos vindicat umbra ſuos.
Ipſos crede Deos nunc hoc tibi dicere, livor,
Hoc tibi nunc manes dicere crede meos:
Res eſt ſacra, miſer. Noli mea tangere fata.
Sacrilegae buſtis abſtinuere manus.

ITEM.

Carmina mortifero tua ſunt ſuffuſa veneno,
Et ſunt carminibus pectora nigra magis.
Nemo tuos fugiat, non vir, non foemina dentes,
Haud puer, haud aetas vndique tuta ſenis.
Utque furens totas immittit ſaxa per urbes:
In populum ſic tu verba maligna jacis.
Sed ſolet inſanos populus compeſcere ſanus:
Et repetunt motum ſaxa remiſſa caput.
In te nunc ſtringit nullus non carmina vates,
Inque tuam rabiem publica Muſa furit.

ITEM.

Digitized by Google

ITEM.

Dum ſua compoſitus nondum bene concutit arma
Miles; & e noſtra lancea tortamanu:
Bellus homo, & valide capitalia crimina ludis:
Deque tuis manant atra venena jocis.
Sed tu perque jocum dicis vinumque. quid ad rem,
Si plorem? riſus ſi tuus iſta facit?
Quare tolle jocos. non eſt jocus eſſe malignum,
Nunquam ſunt grati, qui nocuere, ſales.

AD CRISPUM.

Criſpe, meae vires, laſſarumque anchora rerum:
Criſpe, vel antiquo conſpiciende foro:
Criſpe, potens nunquam, niſi cum prodeſſe volebas:
Naufragio littus tutaque terra meo.
Solus honor nobis, arx & tutiſſima nobis:
Et nunc afflicto ſola quies animo.
Criſpe, fides dulcis, placidique acerrima virtus:
Cujus Cecropio pectora melle madent.
Maxima facundo vel avo vel gloria patri:
Quo ſolo careat ſi quis, in exilio eſt:
An tua, Cyrneae ſaxis telluris adhaerens
Mens tecum eſt: nulla quae cobibetur humo?

DE QUALITATE TEMPORIS.

Omnia tempus edax depaſcitur, omnia carpit.
Omnia ſede movet, nil ſinit eſſe diu.
Flumina deficiunt, profugum mare littora ſiccat,
Subſidunt montes, & juga celſa ruunt.
Quid tam parva loquor? moles pulcherrima coeli
Ardebit flammis tota repente ſuis.
Omnia mors poſcit. lex eſt, non poena, perire.
Hic aliquo mundus tempore nullus erit.

VOTUM.

Sic mihi ſit frater majorque, minorque ſuperſtes,
Et de me doleat nil, niſi morte mea.
Sic illos vincam, ſic vincar rurſus amando:
Mutuus inter nos ſic bene certet amor.
Sic Marcus, dulci qui nunc ſermone fritinnit,
Facundo patruos provocet ore duos.

Digitized by Google

TESTIMONIA.

EPITAPHIUM SENECAE.

Cura, labor, meritum, ſumpti pro munere honores,
Ite, alias poſthac ſollicitate animas.
Me procul a vobis Deus avocat. Ilicet actis
Rebus terrenis, hoſpita terra vale.
Corpus avara tamen ſollemnibus excipe ſaxis:
Namque animam coelo reddimus, oſſa tibi.

DE CRISPO.

Ablatus mihi Criſpus eſt, amici;
Pro quo ſi pretium dari liceret,
Noſtros dividerem libenter annos.
Nunc pars optima me mei reliquit,
Criſpus praeſidium meum, voluptas,
Pectus, deliciae, nihil ſine illo
Laetum mens mea jam putabit eſſe.
Conſumptus male, debiliſque vivam,
Poſtquam dimidium mei receſſit.

NOMENCLATOR DOCTORUM VIRORUM,

Quorum operâ hae Tragoediae plurimum ſunt illuſtratae.

ANonymus Scholiaſtes, *manuſcriptus in Bibliotheca Palatina; qui ſua Ioan. Botticellae inſcripſit. unde poteſt judicari, an ſit vetus.*
Gellius Bernardinus Marmita, *Parmenſis*; *cujus* Commentaria *edita Venetiis anno* 1492.
Daniel Cajetanus *Cremonenſis*; *cujus* Commentaria *ibidem excuſa anno* 1493.
Benedictus Florentinus, *recenſuit Senecae Tragoedias, Florentiae apud Philippum Juntam* 1513.
Judocus Badius Aſcenſius; *cujus* Commentaria *edita Pariſiis anno* 1515. *Praefert editio baec emendationem* Maſerii & *aliorum duorum.*

NOMENCLATOR.

Hieronymus Avantius, *Veronenſis; hic (ut teſtatur ipſe in Praefatione) ad tria millia errata atque inverſa loca veterum exemplariorum collatione auxilioque reſtituit. Edidit Aldus anno* 1517. *Venetiis.*

Henrico-Petriana *Baſilienſis editio, anni* 1529; *in cujus margine quaedam* Lectiones variae.

Gryphiana *Lugdunenſis editio, anni* 1538.

Georgius Fabricius; *ejus Seneca, addita* Lectionis diverſitate, &c. *prodiit Lipſiae anno* 1566.

M. Anton. Delrius; *cujus* Adverſaria *ampliſſima excuſa ſunt primum typis Plantinianis anno* 1576. *Recuſa deinde eadem, & adjectus inſuper novus* Commentarius *cum aliis, anno* 1594. *Antverpiae apud Plantini Viduam & Ioan. Moretum. Quae omnia etiam repetita ſunt a Pariſienſibus.*

Juſtus Lipſius; *cujus* Animadverſiones *editae Lugduni Batavorum anno* 1588.

Franciſcus F. F Raphelengius; *ejus* Caſtigationes *ibidem excuſae anno eodem.*

Q. Sept. Florens Chriſtianus; *ejus* Scholia *Pariſiis edita apud Fred. Morellium, anno* 1589.

Hieronymus Commelinus, *is Senecam cum octo novem Mſſ. contulit, &* Variarum lectionum *libellum conſcripſit: Heidelbergae anno* 1589.

Joſephus Scaliger; *ejus* Animadverſiones *ſcriptae circa annum* 1598. *excuſae poſtea Lugd. Batav. anno* 1611.

Janus Gruterus; *ejus accuratiſſimae* Notæ *prodierunt e Bibliopolio Commeliniano, anno* 1604.

Daniel Heinſius; *ejus* Animadverſiones *editae Lugd. Bat. anno* 1611. *Editae poſtmodum auctiores & emendatiores.*

Joannes Iſaacius Pontanus; *Notas conſcripſit.*

Petr. Scriverius; *is Tragoedias recenſuit ac diligenter caſtigavit.*

Matthaeus Raderus, *ad Medeam commentarios edidit Monachii* 1631.

Thomas Farnabius *ſuccinctis notis illuſtravit.*

Antonius Thyſius, *Variorum notas collegit.*

J. Fr. Gronovius *Senecam Tragicum* cum Codice Florentino MS. *ſummo ſtudio contulit ac notis ſuis & variorum illuſtratum edidit Amſtelodami apud Jodocum Pluymer anno* 1662. *Repetita haec Editio ibidem* 1682. *auctis ex chirographo ſeparatiſque a ceterorum obſervationibus ejuſdem notis.*

L. AN.

L. ANNAEI SENECAE
*HERCULES FURENS.

DRAMATIS PERSONAE.

JUNO. HERCULES. LYCUS. MEGARA. AMPHITRYON. THESEUS. CHORUS THEBANORUM.

ARGUMENTUM.

Lycus à Creonte, Herculis ſocero, rege Thebano, propter ſcelera in exilium miſſus, abſente jam Hercule apud inferos, ut inde Euryſthei juſſu peteret Cerberum (ubi & Theſeum in vinculis detentum, qui cum Pirithoo deſcenderat ad rapiendam Proſerpinam, liberavit) occaſionem oblatam arripit, & per ſeditionem Creonte cum duobus filiis caeſo regnum Thebanum occupat. Megaram Herculis uxorem ad nuptias ſollicitat, abnuenti vim parat. Opportune reverſus Hercules Lycum caeteroſque illius factionis interficit. haec tam feliciter geſta Juno non ferens immittit illi furorem, quo correptus uxorem ſuam cum liberis interficit. Quod ubi ad ſe reverſus intellexit, doloris impatientia vix Amphitryonis atque Theſei precibus detentus ne ſibi mortem inferret, cum Theſeo Athenas purgandus proficiſcitur.

ACTUS PRIMUS.

JUNO ſola.

Juno Jovis furta, pellices, nothos, Herculem autem maxime ſtomachatur. qui ab inferis reverſus objecta inſania uxorem & liberos occidit.

SOROR Tonantis (hoc enim ſolum mihi
Nomen relictum eſt) ſemper alienum Jovem,

Ac

GRONOVII.

* HErcules furens.] Suetonius Ner. 21. *Inter caetera cantavit Canacen parturientem, Oreſtem matricidam, Oedipodem excaecatum, Herculem*

VARIORUM.

* HErcules furens.] Hoc modo Euripides tragoediam quandam inſcripſit; quam ſibi hac fabula noſter propoſuit imitandam. DELR. Apud

A Eu-

Ac templa ſummi vidua deſerui aetheris;
Locumque, coelo pulſa, pellicibus dedi.
Tellus colenda eſt: pellices coelum tenent.
Hinc, Arctos alta parte glacialis poli
Sublime claſſes ſidus Argolicas agit;
Hinc, qua tepenti vere laxatur dies,
Tyriae per undas vector Europae nitet;

Il-

GRONOVII.

Inſanum. In qua fabula fama eſt tirunculum militem, poſitum ad cuſtodiam aditus, cum eum ornari ac vinciri catenis, ſicut argumentum poſtulabat, videret, accurriſſe ferendae opis gratia. Macrobius 1 Saturnal. 8. *Cum in Herculem Furentem produxiſſet, & nonnullis inceſſum hiſtrioni convenientem non ſervare videretur, depoſita perſona videntes increpuit: Μωροὶ, μαινόμενον ὑποκρίνομαι.* Sed lege, *in Hercule Furente.* Ut *Marcia picta in Amazone, Neronem pugnaſſe in gladiatore*, & ſimilia. Cicero ad Atticum 4. 15. *in Andromacha tamen maior fuit quam Aſtyanacte.* Auſonius epigr. 83. *In Canace vivus multo felicior ipſa.*

1. *Soror Tonantis*] Sumpſit à Virgilio, apud quem Dido Aeneae: *cui me moribundam deſeris hoſpes. Hoc ſolum nomen quoniam de conjuge reſtat.* Tacit. 14. Annal. Octavia *paucis dehinc interjectis diebus mori iubetur, cum jam viduam ſe & tantum ſororem teſtaretur.*

6. *Alta parte*] Virgilius 2. Georg *Mundus ut ad Scythiam Riphaeaſque arduus arces Conſurgit, premitur Libyae devexus in auſtros.* Calpurnius Ecl. 1. *Exſultet, quaecumque notum gens ima jacentem Erectumque colit borean.* Euſebius praeparat. lib. 15. cap. 39. Εμπεδοκλῆς, τὸν ἀέρος εἴξαντ⊙ τῇ τῶ ἡλίω ὁρμῇ, ἐγκλιθῆναι τὰς ἄρκτους, καὶ τὰ βόρεια ὑψωθῆναι, τὰ δὲ νότια ταπεινωθῆναι.

8. *Tepenti vere laxatur*] Adulto vere emittitur. Quamquam & poſſis accipere aërem laxatum, qui antehac ſtrictus & rigidus fuit. Lucretius lib. 1. *Nam ſimul ac ſpecies patefacta eſt verna diei, Et reſerata viget genitabilis aura Favoni.* Item, *certa ſuo quia tempore ſemina rerum Cum confluxerunt, pateſit, quodcumque creatur.* Cicero lib. 4. de republ. *Cumque autumno terras ad concipiendas fruges patefecerit, hieme ad conficiendas compreſſerit, vere ad effundendas relaxarit.* Ovidius 4. Faſt. *quia ver aperit tunc omnia denſaque cedit Frigoris aſperitas, foetaque terra patet.* Vel, in quo ſigno oriente & de-

VARIORUM.

Euripidem tragoedia eſt huic affinis & argumento & nomine. Oeconomia partim ſimilis, partim diſſimilis. Velitatio Amphitryonis cum Lyco apud utrumque paria facit: ſed in decore perſonae Amphitryonis longe inferior Seneca: ut in multis aliis. Reliqua ſtudioſi inter ſe contendere poſſunt. SCAL.

1. *Soror*] *Si ſum regina Joviſque Et ſoror & conjux, certe ſoror.* DELRIUS.

3. *Templa*] Templum veteres, pro quovis tractu, & quavis hominum Deorumve habitatione, poſuerunt. Varro id docet initio lib. 6. de Ling. Latin *Templum dicitur tribus modis; ab natura, ab auſpicio, ab ſimilitudine. Natura in coelo, ab auſpicio in terra, ab ſimilitudine ſub terrâ* DELRIUS.

4. *Pulſa, pellicibus*] Ovidius 2. met. *Quaeritis, aetheriis quare regina deorum Sedibus huc adſim? pro me tenet altera coelum;* DELRIUS.

6. *Arctos alta*] Calliſto Lycaonis filia à Jove compreſſa, à Junone in ἄρκτον i. e. urſam mutata, mox à Jove una cum filio Arcade in coelum relata, alterum ſidus Helice, alterum Cynoſura vocatur. FARNABIUS.

7. *Sublime*] Quoad nos, quibus ab Aequinoctiali Septentrionem verſus ſitis, *Hic vertex ſemper ſublimis.* FARNABIUS.

7. *Sidus Argolicas agit;*] Helice, quam Graeci primum obſervabant, ut Sidonii Cynoſuram, *Helicem Graia carina notat.* vide quae ad vſ. 696. Medeae. FARNABIUS.

8. *Hinc,*] Ab Auſtrali parte, in ipſo Zodiaco. FARNABIUS.

8. *Qua tepenti*] Oriente Tauro xx. die Aprilis. FARNABIUS.

9. *Vector*] Taurus ſecundum Zodiaci ſignum, quem poëtae fabulantur Taurum eum fuiſſe, qui Europam à Phoenice tranſvexit in Cretam, cujus operae Jupiter eam illi gratiam retulit, ut inter ſidera illum collocarit. FARN.

9. *Nitet;*] In ſidus converſus fulget. FARN.

10. *Il-*

Digitized by Google

Illinc, timendum ratibus ac ponto gregem
Paſſim vagantes exerunt Atlantides.
Ferro minaci hinc terret Orion deos:
Suaſque Perſeus aureus ſtellas habet.
Hinc, clara gemini ſigna Tyndaridae micant:
Quibuſque natis mobilis tellus ſtetit.
Nec ipſe tantum Bacchus, aut Bacchi parens,
Adiere ſuperos: ne qua pars probro vacet,
Mundus puellae ſerta Gnoſſiacae gerit.

Sed

GRONOVII.

currente ſole dies ſpatio creſcit.

12. *Fera coma hinc exterret*] Codex Meliſſ. *Fera minax hinc terret.* Cui valde ſe adhaerere teſtatur Lipſius, & intelligi vult canem venatori Orioni adjunctum, aut reponi, *Ferro minax.* Gruterus ex octo ſuis reduxit, *Fera coma*, quod putaret ſe reperiſſe, ubi comae Herculis horror, qui terreat & Jovem, adſcribitur. Epigramma eſt Antipatri lib. 1. Anthologiae, in Nicophontem Mileſium, pugilem eximiae ſtaturae, cujus colli tendines taurinos, humeros Atlanteos, comam & barbas Herculis, leoninos oculos, ne Phidiacus quidem Olympius ſuis Jupiter ἀτρόμως viderit. Sed puta non haec ſingula, verum conjuncta. Tale argumentum ex ipſa voce φόβη potuiſſet petere. At membranae Etruſcae à manu prima: *Ferro minacis hinc terret.* Quo eraſo, ſic tamen, ut conſequi oculis haud difficulter poſſis, à manu altera repoſitum eſt eodem vulgatum, & in margine quoque recentiore manu: *Ferro minax.* Juſtiſſimum ergo, ut prima omnium ſcriptura valeat, quae & verſum facit numeroſiorem. Cicero in Phaenomenis: *Orion humeris & lato pectore fulgens, Et dextra retinens non caſſi luminis enſem.* Lucanus: *Enſiferi nimium fulget latus Orionis.* Statius Equo Domitiani: *magnus quanto mucrone minatur Noctibus hibernis & ſidera terret Orion.*

VARIORUM.

10. *Illinc,*] A parte Orientali. FARN.

10. *Timendum*] Propter tempeſtates, quas ortae denunciant. FARNABIUS.

11. *Vagantes*] Quoad noſtrum aſpectum, fixae tamen ſunt. FARNAB.

11. *Atlantides.*] Pleiades VII. ſtellae inter os Tauri & caudam Arietis ſitae. Atlantis ex Pleione filiae, quarum tres Electram, Majam, Taygetem Jupiter compreſſit. FARNAB.

12. *Orion*] E Jovis, Neptuni, & Mercurii urina natus; quod zelotypam deam male urit. FARN.

12. *Deos:*] Sidera Deos vocat, more antiquorum, de quo alibi. Exterret autem Orion ſidera, non omnia, ſed Pleiades; quas cum matrem illarum inſequeretur, ſimul in fugam compulit, unam quoque illarum Meropen violavit. auctores Q. Smyrnaeus lib 5. Athenaeus lib. 11. & Scholiaſtes Apollonii in lib. 3. *Orion*, Latine *Jugula.* DELR.

13. *Aureus.*] Pulcher, ſplendidus, utpote quem Jupiter in aureum imbrem converſus è Danaë genuit. FARNABIUS.

13. *Stellas*] XXVI. FARNABIUS.

14. *Clara Tyndarida*] *Lucida ſidera.* Caſtor & Pollux Jovis ex Leda Tyndari uxore filii. *eſt autem Anachroniſmos ſeu Prolepſis, necdum enim Tyndaridae mortui erant.* FARNABIUS.

15. *Quibuſque natis*] Apollo & Diana, quos Pythona ſerpentem fugiens Latona enixa eſt in Delo inſula, prius erratica & fluctibus agitata, tum vero primum firmata, & *Mycone celſa Gyaroque revincta.* FARNABIUS.

16. *Bacchi parens,*] Tranſlatam in coelum Semelen etiam tradiderunt Plutarchus in vita Romuli, Apollodorus lib. 2. bibliot & Ariſtides orat. in Bacchum: & in vet. inſcriptione *Lucum Semeles* invenio. DELRIUS.

18. *Mundus*] Coelum cepit in numerum ſiderum coronam Ariadnes conjugis Bacchi, & filiae Minois regis Cretae, in qua Cnoſſus urbs regia. FARN.

 19. *Di-*

Sed vetera querimur: ũna me dira ac fera
Thebana nuribus ſparſa tellus impiis
Quoties novercam fecit? eſcendat licet,
Meumque victrix teneat Alcmene locum;
Pariterque natus aſtra promiſſa occupet;
In cujus ortus mundus impendit diem,
Tarduſque Eoo Phoebus effulſit mari,
Retinere merſum juſſus Oceano jubar.
Non ſic abibunt odia. vivaces aget

Vio-

GRONOVII.

19. *Sed vetera querimur*] In Etruſco & antiquioribus eſt omnibus: *Sed vetera fero querimur.* Itaque ut verſus conſtaret, induxerunt G Fabricius *τὰ dira ac*, Lipſius *τὸ fero*, cui auſcultatum. Et ſane adverſarium eſt iſti, quod Seneca in ea regione Jambum vitat. Ego malebam *τὸ vetera* tolli, tanquam adſcriptum explicandi cauſa, quum legeretur: *Sed fera querimur.* poſtquam ſcilicet vindicandi tempus elapſum eſt. Qui *vetera* immiſcuit, ne idem bis diceretur, fecit *fero.* Neque hoc reſpuit verſus, ſed oratio. Ferres, ſi eſſet: *Haec fero querimur* Lib. 1. de benef. 1. *de quibus non redditis fero querimur.* Senſus tamen idem: nam *fera* queruntur, puta *querelae verba*, qui ſero queruntur. Statius in Propemptico: *Juſta querer.* Vide & 2. obſerv. 19.

21. *Aſcendat licet,*] Etruſcus codex ſcriptura minime dubia: *eſcendat licet.* Ut & in Phoeniſſis. Vide quae notavimus ad Livii 2. 28.

22. *Teneat Alcmene locum;*] Jam dixit, *Locumque coelo pulſa pellicibus dedi.* Quare videtur hic potius feciſſe: *Meumque victrix teneat Alcmene torum.* Ovidius 2. Met. *Cur non & pulſa ducit Junone meoque Collocat in thalamo?*

24. *In ejus ortu.*] Etruſcus à manu prima *ortus*, neque aliter quatuor Pall. & quidam Delriani. Lucanus lib. 5. *in ventos impendo vota fretumque.* Curtius lib. 4. *Vaſtas terras, deſerta omnia occurrere: in unius hominis jactationem tot millium ſanguinem impendi.* Lib. 10. *quibus hoc ſolum ex tantis opibus ſupereſt, in quod impenditur.* At pro *impendit* eſſe in duobus *impedit.* & ſuo ſenſu, ſcripſit Raphelingius: poſtea ſerio coepit hoc defendi. Secus *diem* ajunt ſingulari numero poni pro plurali, & de partu interpretandum, cum ſeptem dies Alcmena in labore fuerit: ſed alterum eſſe germanum. Minime vero: *impendit* & plures habent fideliorcſque & ſenſu meliore. Ne dicam Senecae, Lucano & his auctoribus amatum eſſe verbum. Sive autem ternox illa fuit Herculea, quique intercedere duas inter noctes debuit dies, tertiam conſtituit noctem; ſive duae tantum noctes continuatae ſunt eliſo medio die; mundus uno die mulctatus eſt, ejuſque damnum fecit: hoc eſt, *impendit diem.*

VARIORUM.

19. *Dira ac fera*] Reſpicit fabulam de anguinis dentibus à Cadmo ſeminatis infra v. 259. FARN.

20. *Nuribus ſparſa tellus impiis*] Mulieribus impiis: ſeu pellices Jovis, ſeu Bacchas notet. FARN.

21. *Quoties novercam*] Tanquam privignos mihi effundant pellices: Zethum & Amphiona Antiopa, Bacchum Semele, Herculem Alcmena. FARNAB.

23. *Promiſſa*] A Jove infra v. 958. & à Virtute in ſolitudine. FARNAB.

24. *In cujus ortu mundus*] Ad cujus πολυαέθλου θεοῦ & τριεσπέρου λέοντος generationem continuatae ſunt duae noctes adjecto die intermedio. FARNAB.

26. *Merſum Oceano jubar.*] Juſſus non lucere unum diem. Juſſus feriari à diurno labore. Oceanus interdum pro ipſo Horizonte ſumitur, ut docet Strabo lib. Geogr. DELRIUS.

27. *Non ſic abibunt odia.*] h. e. non excidet animo ira inveterata in pellices meas & prolem adulterinam. Terent. And. act. 1. ſcen. 2. *mirabar hoc ſi ſic abiret.* Paulo poſt eadem Juno animum

ex-

Violentus iras animus, & ſaevus dolor
Aeterna bella pace ſublata geret.
Quae bella? quidquid horridum tellus creat
Inimica; quidquid pontus aut aër tulit
Terribile, dirum, peſtilens, atrox, ferum;
Fractum atque domitum eſt. ſuperat, & creſcit malis;
Iraque noſtra fruitur: in laudes ſuas
Mea vertit odia. dum nimis ſaeva impero,
Patrem probavi: gloriae feci locum:

Qua

GRONOVII.

30. *Quid bella?*] Flor. *Quae bella?. quicquid.* ut & edidit Lipſiano è codice, opinor, Raphelingius. Cic. 9. fam. 16. *Quem tu mihi polypum, quem denarium narras, quam tyrotarichi patinam?*

34. *Iraque noſtra fruitur:*] Verbum juris, ubi *frui re* eſt fructum commoditateſque & utilitates ex re percipere; in fructu habere. Similiter Juvenalis Sat. 1. *& fruitur diis iratis* i. e. condemnationem & exſilium in lucro ponit. Caret enim negotiis & ſollicitudinibus urbanorum. Quod jam olim Domitius cepit, *iratis diis*, interpretatus, adverſo judicio. Male poſtea, Qui licet eos inſenſos habeat, non punitur ab illis: male, Non ſine indignatione deorum: quibus etiam *frui* eſt *iidem*. Nec rectius Barthius 42. Adv. 3. inceſſi ait curam deorum. Judiciorum enim vanitas inceſſitur: quae cum credantur plectere ſontes, reddunt eos beatiores, relicta pecunia & otio dato. Nam perperam idem Marium fingit omnibus bonis ſpoliatum. Contra Scholiaſtes vetus: *non ademptis bonis.* Septingenta intulit aerario: longe plus retinuit.

36. *Patrem probavit: inde qua.*] Hier. Comelinus in duobus ait Pall. fuiſſe *probavi, gloriae feci locum. Qua ſol relucens quaque reponens diem Binos,* &c. Inde adoptavit Scaliger, dictatque ex vett. libris ſic ſe reſtituiſſe, niſi quod *repromens* dat pro *reponens.* Sed *relucere* & *repromere diem* quid differunt? Itaque Scriverius maluit edere, *reponens.* At H. Grotius divinabat: *reducens quaque deponens*: & ſenſu & verſu integriore. Non caret mente vulgata: trium enim mundi regionum mentionem feciſſe poteſt videri. Ut infra ver. 884. *Auroram inter & Heſperum, Et qua ſol medium tenens Umbras corporibus negat.* Ubi omiſſus ſeptentrio. Ut meridies ver. 1139. *ſub ortu ſolis, an ſub cardine Glacialis Urſae? numquid Heſperii maris Extrema tellus?* Quae tamen ideo proponimus, ne quis male pugnans pro vulgata contra nos illis, quaſi non viſis, utatur. Etruſcus oſtendit à poſteriore manu: *probavit inde qua lucem premit:* vetuſta eraſa, quam fuiſſe, *probavi, gloriae feci locum*, ut & in Moguntino apparuit Delrio, ſimillimum eſt veri. Se-

VARIORUM.

exſtimulans verſu 75. *perge ira, perge, & magna meditantem opprime.* SCHRODERUS.

27. *Vivaces aget iras, &c.*] *Memores, graves & inexſaturabile pectus.* FARNAB.

30. *Quid bella? quidquid*] *Epanorthoſis indignationis plena.* ſed quid ego bella loquor, poſtquam monſtra, terreſtria, *taurum, ſcorpion, gigantes:* aquatilia, *cancrum, hydram,* &c. aëria, *Stymphalidas* debellavit? FARNAB.

34. *Iraque noſtra*] Vere Hercules, ut qui ex odio τῆς Ἥρας νεῖκος aſſequatur. FARNAB.

35. *Dum nimis ſaeva impero,*] Per Euryſtheum Mycenarum regem, qui, me dictante, Herculem ad difficillima quaeque obeunda adegit, infrà ỳ. 829. FARNAB.

36. *Patrem probavi:*] Traject. & duo impreſſi *probavit.* & porro, *inde qua lucem premit, aperitque Tethys, qua ferens Titan diem binos* cet. extritis iſtis, *gloriae locum feci, qua ſol reducens, quaque deponens diem.* Quam manifeſtam ſcripturam praeferendam puto incertae conjecturae, quam vir κριτικώτατος facit ex eraſa codicis Etruſci manu. Et aptius multo perſonae Herculis *probavit*, ut modo, *vertit in laudes ſuas mea Odia.* Ut exima-

Qua Sol reducens, quaque deponens diem,
Binos propinqua tingit Aethiopas face,
Indomita virtus colitur; & toto Deus
Narratur orbe. Monſtra jam deſunt mihi;
Minorque labor eſt Herculi juſſa exſequi,
Quam mihi jubere. laetus imperia excipit.
Quae fera tyranni juſſa violento queant
Nocere juveni? nempe pro telis gerit,
Quae timuit, & quae fudit: armatus venit
Leone & hydra. Nec ſatis terrae patent:
Effregit ecce limen inferni Jovis,

Et

GRONOVII.

quens ita exſtat Florentiae: *Qua ſol reducens quaque reponens diem.* Ut fere voluit Rutgerſius: faciebat enim *repponens.* Voſſianus utrumque verſum exhibet, ſed alterum ita formatum: *Titan dum Qua ſol revertens quaque deponens diem.* Ex his omnibus colligas licet veram lectionem eſſe: *Patrem probavi: gloriae feci locum: Qua ſol reducens quaque deponens diem Binos propinqua tingit Aethiopas face, Indomita virtus colitur.* Ut voluerat Grotius. Lactantius ad tertium Thebaid. ver. 476. *Liber cum ex India veniens in deſerta & extrema parte Libyae teneretur, ac ſiti laboraret exercitus, dicitur rogaſſe Jovem, ut ſe patrem probaret.*

45. *Quae timuit,*] Vide ad Herculem Oetaeum v. 269.

46. *Nec ſatis terrae patent:*] De tranquillitate animi cap. 9. *Placebit haec nobis menſura, ſi prius parcimonia placuerit: ſine qua nec ullae opes ſufficiunt, nec ullae ſatis patent.*

VARIORUM.

herois virtus ſignificetur, qui ringente Junone, & irritis deae iſtius imperiis tanta patraverit, ſeque divinis facinoribus vere Jovis natum declaraverit. Sequentia vero: *qua ferens Titan diem binos propinqua tingit Aethiopas face,* Praeter Orientem & Occidentem deſignant etiam Zonae torridae vicinos accolas, quos adiit Hercules. Namque is infra verſu 235. *penetrare juſſus ſolis aeſtivi plagas, & aduſta medius regna quae torret dies.* & 319. *tum per arentem plagam & fluctuantes more turbati maris abit arenas.* Sunt enim Aethiopes vel Africani vel Aſiatici; ad meridialem utrique plagam vergentes; hi in ortum, illi in occaſum porrecti. De illis ita Virgil. Aeneid. IV. verſu 481. *Oceani finem juxta ſolemque cadentem Ultimus Aethiopum locus eſt.* Hos vero Pauſanias ad Seres; Herodotus apud Indos; alii alibi collocarunt. SCHR.

38. *Binos tingit Aethiopas*] Per *binos*, Orientales & Occidentales intellige.

39. *Toto Deus Narratur orbe.*] Ex veterum more, qui à quibus inſignia beneficia acceperant, aras illis conſecrabant, & divinos honores decernebant. Hercules per totum orbem latrociniis à ſe & ſceleribus repurgatum, veluti θεὸς ἀλεξίκακος colebatur. hoc Juno queritur. DELRIUS.

43. *Tyranni*] Euryſthei ſupra v. 35. FARNAB.

45. *Quae timuit*] Lipſius *domuit.* Ego nihil muto. neque enim timoris expers fuit Hercules, ut videre eſt in hac ipſa tragoedia v. 792. *Et uterque timuit*, i.e. & Hercules & Cerberus. & v. 454 *Num monſtra, ſaevas Phoebus aut timuit feras.* ſcilicet, ut Hercules. Comel. Quae in primo congreſſu etiam timere potuit: aggreſſus vero devicit. A natura, non à conſilio & ratione. οὐ προμελετήσας. Etiam nôrit fortis quae timere debeat. Vide Med. 160 & 166. FARNAB.

46. *Leone*] Nemeaei leonis pelle, & ſagittis felle & ſanguine Lernaeae Hydrae tinctis. FARN.

47. *Inferni Jovis,*] Plutonis. Homero ζεὺς καταχθόνιος. FARNAB.

48. *Opi-*

Digitized by Google

Et opima victi regis ad ſuperos refert.
Parum eſt reverti: foedus Umbrarum perit.
Vidi ipſa, vidi nocte diſcuſſa inferûm,
Et Dite domito, ſpolia jactantem patri
Fraterna. cur non victum & oppreſſum trahit
Ipſum catenis paria ſortitum Jovi?
Ereboque capto potitur, & retegit Styga?
Patefacta ab imis Manibus retro via eſt,

Et

GRONOVII.

49. *Foedus Umbrarum perit.*] Nugas agit illa potior pars membranarum, quae infert, *petit*, cum ſuis ſibi gloſſis atque interprete veteri, Proſerpinam foederatam regi Umbrarum, enarrantibus. Liber optimus, *perit*. Statius Thebaide octava, in verbis Plutonis offenſi hiatu terrae lapſuque vivi Amphiarai in Tartara: *pereant agedum diſcrimina rerum. Nam cui dulce magis?* Manilius lib. 2. *tenebris immerſum Tartaron atrum In lucem de nocte vocant, orbemque revolvunt Interius verſum, naturae foedere rupto.* *Foedus* eſt jus ac fas & ſtatus perpetuuſque ordo. Ovidius lib. 10. metam. *at tu, dum corpore non es Paſſa nefas, animo ne concipe, neve potentis Concubitu vetito naturae pollue foedus.* Medea: *Bene diſſepti foedera mundi Traxit in unum Theſſala pinus.* Florus 3, 6. *Sublatiſque commerciis rupto foedere generis humani.* Abolito jure communi, quod conſenſus gentium & ipſa natura ſanxit. Statius lib. 12. Thebaid. *Terrarum leges & mundi foedera mecum Defenſura manus.* Nec aliter Hebraei Hieremias cap. 33. *Si irritum poteſt fieri pactum* (berith) *meum cum die, & pactum meum cum nocte, ut non ſit dies & nox in tempore ſuo*

54. *Et retegit Styga?*] Quaſi non *retexiſſe* ſubji-

VARIORUM.

48. *Opima victi regis*] Spolia opima ipſi Diti erepta, Cerberum ſcil. tricipitem, Plutonis inſigne, ut fulmen triſulcum Jovis, Neptuni tridentem. FARNAB.

49. *Foedus Umbrarum*] Dum Hercules vivus adhuc Tartara, quae Plutoni ſortitione contigerant, penetrat, atque inde Cerberum in ſuperas auras trahit. FARNABIUS.

52. *Fraterna.*] Plutonis. FARNAB.

52. *Cur non victum*] MS. Traject. & Pariſienſis excuſus *vinctum*. quod minime ſpernendum, ſi referas ad *catenis*. SCHRODERUS.

54 *Ereboque*] Erebus profunditas inferorum. Servius & Sabinus in 4. Aen. hic pars, pro toto inferno. DELRIUS.

54. *Et retegit Styga?*] Locus vindice dignus: nam quo pacto τὸ *retegit*, quod repraeſentant codices tam MSS. inter quos, meus Trajectenſis, quam excuſi, locum hic habere poſſit, id vero inquirendum. ὁ πάνυ Gronovius, qui hic ex ingenio ſubſtituit *regnat*, mihi fruſtra eſſe videtur. Neque enim, ſi vulgatam retineas, abſurda adeo & contraria elicietur ſententia. *Cur non & retegit Styga?* h. e. cur non & in perpetuum aperit totam Stygem, ut nullus eam poſthac tenebrarum ſqualor obſideat; poſtquam ſemel auſus eſt adire ad inferos, diſcuſſa ad tempus nocte umbrarum? At, inquies cum acutiſſimo viro: quonam modo indignabunda Juno audaciam Herculis perſtringere hic videri poterit, interrogando, *cur non retegit Styga?* Quaſi is non *retexerit* illam, qui modo, *effregiſſe limen inferni Jovis; diſcuſſiſſe noctem inferum*: & mox *patefeciſſe ab imis manibus retro viam* dicatur? At longe aliud aperta fuiſſe Herculi inferna loca ad tempus duntaxat, dum potiretur praeda; aliud, ſi eadem ceteris quoque, & omni tempore, & in totum patere dicerentur. Prius Herculi obtigerat, qui *viam patefecerat ab imis manibus ad ſuperos, & ſacra dirae mortis* i. e. verenda mortis dirae loca, ut bene vetus interpres ad h. l. pervia ſibi reddiderat. Poſterius futurum erat, ſi Stygius ille locus omni mortalium generi foret *in'aux* & illuſtris, ac pro tetro & opaco horrore ipſa ab eam naturam indueret; ut in aula iſthac, a ſe expugnata, jactare ſe Hercules poſſet, ejecto Plutone. SCHRODERUS.

55. *Patefacta*] Reditus ab inferis contra ſorti-

tio-

Et ſacra dirae Mortis in aperto jacent.
At ille, rupto carcere Umbrarum, ferox
De me triumphat, & ſuperbifica manu
Atrum per urbes ducit Argolicas canem.
Viſo labantem Cerbero vidi diem,
Pavidumque ſolem: me quoque invaſit tremor,
Et terna monſtri colla devicti intuens,
Timui imperaſſe. Levia ſed nimium queror,
Coelo timendum eſt; regna ne ſumma occupet,
Qui vicit ima. ſceptra praeripiet patri.
Nec in aſtra lenta veniet, ut Bacchus, via:
Iter ruina quaeret, & vacuo volet
Regnare mundo. Robore experto tumet,
Et poſſe coelum viribus vinci ſuis
Didicit ferendo. ſubdidit mundo caput,
Nec flexit humeros molis immenſae labor,
Mediuſque collo ſedit Herculeo polus.
Immota cervix ſidera & coelum tulit,
Et me prementem. Quaerit ad ſuperos viam.

Per-

GRONOVII.

ciat ipſa, quum ait, *patefacta*, & *in aperto jacent.* Majus igitur aliquid hic locus poſtulat. Incidebat primo, *retinet:* ſed melius, *& regnat Styga.* Genus loquendi doctius nocuit auctori. Virgilius 3. Aeneid. *Terra procul* &c. *acri regnata Lycurgo.* lib. 6. *ſi unquam regnandam acceperit Albam.* Adde ad Livium 1. 17.

67. *Iter ruina quaeret,*] Lucanus: *gaudetque viam feciſſe ruina.*

68. *Robore expenſo tumet,*] Placet Lipſio prae veteri lectione, *experto.* Delrio quoque illud haud dubie melius, cum ſit, librato & verſato diligenter, quantum valeat. Neque ineptum ego dixerim, ſed quia Etruſcus, *experto*, hoc praetulerim, quando & ſenſu grandius eſt. Experientia utique certior eſt aeſtimatione, & ſaepe uſu vana deprehenduntur, quæ quantumvis expenſa placuerunt. Hercules non modo diu verſaverat, quid valerent humeri, ſed rebus & experiendo cognoverat. Tacitus 3. Ann. *praeponitque centuriones virtutis expertae.* Juſtinus lib. 41. *Arſaces vir ſicut incertae originis, ſic virtutis expertae.*

VARIORUM.

tionis foedus jam vivis patefactus eſt. FARNAB.

56. *Sacra dirae*] Sacra illa & arcana umbrarum cuſtodia (Cerbero ab Hercule ſublato) in aperto eſt, & pervia aſcendere atque remigrare volentibus. FARNABIUS.

66. *Lenta*] Quieta vel morte expectata. FARNABIUS.

67. *Vacuo*] Expulſis coelo caeteris diis. FARN.

74. *Me prementem.*] Emphatice. FARN.

75. *Per-*

Digitized by Google

Perge ira, perge, & magna meditantem opprime.
Congredere; manibus ipſa dilacera tuis.
Quid tanta mandas odia? diſcedant ferae:
Ipſe imperando feſſus Euryſtheus vacet.
Titanas auſos rumpere imperium Jovis
Emitte: Siculi verticis laxa ſpecum.
Tellus gigante Doris excuſſo tremens,
Suppoſita monſtri colla terrifici levet.
Sublimis alias Luna concipiat feras.
Sed vicit iſta. Quaeris Alcidae parem?
Nemo eſt, niſi ipſe. bella jam ſecum gerat.
Adſint ab imo Tartari fundo excitae
Eumenides: ignem flammeae ſpargant comae:
Viperea ſaevae verbera incutiant manus.
I nunc, ſuperbe, coelitum ſedes pete;
Humana temne. jam Styga & Manes, ferox,

Fu-

GRONOVII.

76. *Manibus ipſa jam lacera.*] Melius Florentinus: *ipſa dilacera tuis.*

77. *Quid tanta mandas odia?*] Sic omnes libri veteres. lib. 3. de ira: *nec mandat ultionem ſuam, ſed ipſe ejus exactor animo ſimul & manu ſaevit.* Lucanus lib. 3. *Dux tamen impatiens haeſuri ad moenia Martis, Verſus ad Hiſpanas acies extremaque mundi, Juſſit bella geri.* Hoc eſt, delegavit, legatis commiſit bellum D. Bruto & C Trebonio. Statius lib. 11. *uſque adeo geminas duxiſſe cohortes, Et facinus mandaſſe parum eſt.* Florus lib. 4. 12. *In hos igitur, quia vehementius agere nuntiabantur, non mandata expeditio, ſed ſumpta eſt.* Vide Diatriben ad Statii Silvas cap. 31.

89. *I nunc, ſuperbe,*] Petronius: *Quid eſt, faſtoſe? ecquid bonam mentem habere coepiſti?* Sed Flor. *ſuperbae.* Nic. Heinſius, alterum ſui nominis fulgentiſſimum decus malebat, *I nunc, ſupernas coelitum ſedes pete.* Sic in Oedipo *ſuperba rupe* fecere pro *ſuperna.*

VARIORUM.

75. *Perge ira,*] Se Juno ad iras excitat. FARNABIUS.

80. *Siculi*] Solve gigantem Enceladum, cui fulmine icto injectum ferunt Aetnam Siciliae montem. FARNABIUS.

81. *Doris*] *Sicula*, in Siciliam enim frequentes colonias miſerunt Graeci, & in his maxime Dores. FARNABIUS.

81. *Tremens,*] *Et feſſum quoties mutat latus, intremere omnem Murmure Trinacriam.* FARN.

83. *Luna*] E luna enim decidiſſe credebatur leo Nemeaeus, idque ex opinione Pythagoreorum, qui in orbe Lunae reperiri cenſebant, quaecunque apud nos ſunt. FARNABIUS.

83. *Alias luna concipiat feras.*] Vid. Politiani Obſervat. cap. 17. Grut. Fac. Crit. Tom. 1. SCHRODERUS.

85. *Bella*] Ipſe furore percitus ſibi & ſuis vim paret. FARNABIUS.

87. *Eumenides:*] Furiae ardenti face ac ſerpentibus armatae Herculem in furorem vertant. FARNABIUS.

89. *I nunc, ſuperbe,*] Inſultat ei Juno praeſcia, quaſi peracta jam re. FARNABIUS.

Digitized by Google

Fugiſſe credis? heic tibi oſtendam inferos.
Revocabo in alta conditam caligine
Ultra nocentum exilia diſcordem deam,

Quam

GRONOVII.

92. *Revocabo in alta*] *Evocabo* dicendum habebat, ſi voluiſſet, quam adhuc quaſi ſententiam auctoris accepimus. Quid agit autem Furia *ultra nocentum exſilia*? Numquid ipſis in ſedibus impiorum ſatis ei non eſt negotii? Cur vero deam oportet eſſe munitam? Haud expedio me, niſi ſcripſit: *Revocabo in altam conditum caliginem, Quam munit ingens montis oppoſiti ſpecus, Ultra nocentum exſilia*: & ſic finivit hoc membrum orationis. Hic faciam, ut ſentias inferos: immo retraham reducamque te ad inferiores ipſis inferis: ita te tractabo, ut pejus agi tecum potuiſſe non putes, ſi in ultimas Tartari tenebras amandatus eſſes. Vide ad Thyeſten ver. 1012. Virgilius 4. Georg *eſt ſpecus ingens Exeſi latere in montis.*

93. *Diſcordem deam,*] Quare *Diſcordem*, quaſi eſſet κύριον, quod ἀντονομαστικὸν eſt? Duplici autem ſignificatione Furiis convenit. Primum propter formam. *Diſcors* enim ab animo interdum transfertur ad habitum corporis & eſt diſconveniens nec conſentiens ſibi, *ut nec pes nec caput uni Reddatur formae*, quemadmodum canit Horatius: eoque monſtroſus, biformis. Lucretius lib. 1. cum Centauros ex homine & veterino ſemine equorum Scyllaſque canibus ſuccinctas ſemimarinis appellaſſet: *inter ſe quorum diſcordia membra videmus.* Manilius lib. 1. ver.

VARIORUM.

91. *Heic tibi*] In terris ego tibi graviora oſtendam, quam quae apud inferos vidiſti. FARN.

92. *Revocabo in alta*] Mavult Gronovius ex conjectura, *revocabo in altam conditam caliginem*: ut Herculem, hic in ſuperis quamvis verſaretur, ad furiarum poenas, & inferiores ipſis inferis, retrahendum eſſe innuat Juno ſtomachans. Mihi vulgata magis placet; cum τεχνικώτερον quod ſit, magiſque ſerviens irae Junonis, ſi minetur ſe excitaturam ab inferis diſcordem deam, ut illius miniſterio Herculem, gloriantem, ſe incolumem furores infernos evaſiſſe, hic in terris excruciet; quam ſi eumdem inferorum ſupplicia & anxiae mentis carnificinam hic perpeſſurum eſſe denunciet; tum quod poſteriora, ut ſaepe apud poëtas, ubi mutato dictionis colore paria fere ingeminant, receptam lectionem ſtabiliant; utrobique enim commorae Junonis oratio ſibi ipſa reſpondet, *revocabo in alta conditam caligine deam diſcordem* & mox, *educam & imo ditis e regno extraham quidquid relictum eſt* Neque eſt quod hac ratione de expedienda ſententia laboremus: nam neque inepte dicit *revocabo:* quippe cum diſcors iſta dea δὶς μεταλλοῖο ἐκεῖ locum iſtum inferorum nacta ſit, eo de terris detruſa. Nec gravius eſt, quod objicit vir ſummus, *quid agit furia ultra nocentum exilia?* cum hoc ipſum tragicae magniloquentiae aptius videri poſſit, ſi, dum Junoni ejuſque furori ſubſervit, nonnihil fabulae ſuperaddat, nec ab inferorum ſede modo, ſed *ultra nocentum exilia* diſcordem deam revocandam eſſe dicat, quaſi deae furiae domicilium ſit ulterius erebo. Sic infra verſu 1221. Hercules diriſſima quaeque ſibi imprecans ob ſcelera & impias caedes per furorem admiſſa, non inferorum modo carceri ut includatur optat, ſed receptae de inferis opinioni hoc addit, *& ſiquod exilium latet ulterius Erebo, Cerbero ignotum & mihi, huc me abde tellus.* Neque id ipſum tamen obſtat, *quo minus in ſedibus impiorum ſatis illi deae ſit negotii*; ut cavillatur idem vir egregius: nam, ut bene Servius ad Virgil. Aeneid lib. VI. verſu 280. *ferreique Eumenidum thalami*; *thalamos*, inquit *accipiamus habitationum loca, in quibus natae ſunt: nam poſſunt hic natae eſſe, & alibi manere; & alibi officium exercere poenarum.* Denique *munitam* fingit deam, propterea quod ex Orphei hymno Eumenides ſint ὑπὸ κεύθεσιν οἰκί' ἔχουσαι, ἄντρῳ ἐν ἠερόεντι παρὰ Στυγὸς ἱερὸν ὕδωρ, *ſedes habeant in cavernis, umbroſo in antro ad ſacram Stygis aquam.* Styx autem ſecundum Heſiodum Θεογ. verſu 778. νόσφιν τε θεῶν κλυτὰ δώματα ναίει μακρῇσι πέτρῃσι κατηρεφέ', *ſeorſum a diis inclutas aedes incolit ingentibus ſaxis ſuperne tectas.* Quae omnia, ni fallor, locum hunc in clara luce ponunt, cuilibet attento lectori conſpicuum. Cum vulgatis hic quoque conſentit MS. Traj. niſi quod mox tranſpoſitis male vocibus legat: *& imo ex regno ditis extraham.* SCHRODERUS.

93. *Nocentum*] Loco ſupplicii ſceleratorum. FARNABIUS.

94. *Quam*

Quam munit ingens montis oppoſiti ſpecus.
Educam, & imo Ditis è regno extraham
Quidquid relictum eſt. veniat inviſum Scelus,
Suumque lambens ſanguinem Impietas ferox,
Errorque, & in ſe ſemper armatus Furor.
Hoc hoc miniſtro noſter utatur dolor.
Incipite famulae Ditis; ardentem incitae
Concutite pinum: & agmen horrendum anguibus
Megaera ducat; atque luctifica manu
Vaſtam rogo flagrante corripiat trabem.
Hoc agite. poenas petite violatae Stygis:

Con-

GRONOVII.

424. *Diſcordes vultum permixtaque corpora partus.* Ita enim legendum cenſeo; non *vultu.* Iidem *biformes.* Mamertinus Genethl. 3. *depulſos quondam coeli poſſeſſione Titanas & mox biformium bella monſtrorum. Recte:* nam Gigantomachia pugnam cum Titanibus ſecuta eſt. Corrigunt tamen: *& multiformium.* Quaſi non Virgilius: *proleſque biformis Minotaurus adeſt:* (quem *diſcordem foetum* Ovidius dixit) & rurſum: *Scyllaeque biformes.* Claudianus lib. 1. Rufin. *nubigenas duplex natura biformes.* Dein quod auctores haberentur turpium, ſceleratorum, cruentorum diſſidiorum: & quam minatur hic Juno, ea ſolvit concordiam domus & diſſociabilem ſuis ac peſtiferum reddidit Herculem. Thyeſte; *dira Furiarum agmina Diſcorſque Erinnys veniat.* Hoc imprecatur Atreus, ignarus jam veniſſe, ſeque ab ea ſtimulari. Sic & Oedipi precibus iratis quae *crudelis diva ſeveros Advertit vultus* in primo Thebaidos: per quam *Protinus attoniti fratrum ſub pectore motus.* Sive igitur intelligas aliquam ex Furiis, ſive quam κατ' ἐξοχὴν Graeci Ἔριν, Latini *Diſcordiam* ἀντονομάζουσι, parum refert. Poëtae namque prout lubuit, nunc ſeorſum hanc curare jubent; nunc Furiarum communi officio ſunt contenti. Sic Statius *Diſcordiam* deam agnoſcit alibi non ſemel; ubi committit par Thebanum, ea non utitur. Quin etſi tres numerentur eximiae, tamen *agmina ſaeva ſororum*, & *Eumenidum agmina* Virgilius; *agmen* & *cohortem* Furiarum Statius tradunt: quam in turbam haud dubie & *Diſcordiam* conjecerunt. Diſtingue autem: *Ultra nocentum exſilia: diſcordem deam Educam.*

98. *In ſe ſemper armatus*] Juſtin. 13. de Macedonia: *ferrumque ab hoſtili bello in civilem ſanguinem vertit, exemplo furentium manus ac membra ſua ipſa caeſura.* Idem lib. 28. *in furorem verſus nunc ferro, nunc ſaxo, in ſumma dentibus laceratis viſceribus duodecima die interiit.*

100. *Ardentem incitae*] Non moverim. Etruſcus tamen, *ardentem citae.* Ut, *Ferte citi flammas.* Et hac tragoedia: *Et citi tectis properant relictis.*

104. *Poenas petite violatae Stygis:*] Etruſcus, *viciatae.* Utrum mendum ſcriptoris eſt? an vero fuit, *vitatae*, Supra: *jam Styga & manes ferox Fugiſſe credis?* Horatius: *multaque pars mei Vitabit Libitinam.*

VARIORUM.

94. *Quam munit*] Pariſienſis editio exhibet, *qua mugit*, & interpretantur de mugitu furiae à monte repercuſſo. SCHRODERUS.

100. *Famulae*] Furiae, ultrices deae. FARN.

101. *Pinum:*] Facem *excutiens pronam flagranti vertice pinum* FARNABIUS.

101. *Agmen*] Sorores ὀφιοπλοκάμους, Tiſiphonem & Alecto. vſ. 78. Thyeſt. FARNABIUS.

103. *Trabem.*] Trabs pro face, ἐμφατικῶς. ſic Maro trabale telum; Horatius, clavos trabales; Papinius, haſtam trabalem; Claudianus, trabale

ſce-

Concutite pectus: acrior mentem excoquat
Quam qui caminis ignis Aetnaeis furit.
Ut poſſit animo captus Alcides agi,
Magno furore percitus, nobis prius
Inſaniendum eſt. Juno, cur nondum furis?
Me, me, ſorores mente dejectam mea
Verſate primam, facere ſi quidquam apparo
Dignum noverca. jam odia mutentur mea.
Natos reverſus videat incolumes, precor,
Manuque fortis redeat. inveni diem,
Inviſa quo nos Herculis virtus juvet:
Me pariter & ſe vincat; & cupiat mori
Ab inferis reverſus. heic proſit mihi,
Jove eſſe genitum. ſtabo, & ut certo exeant
Emiſſa nervo tela, librabo manum:

Re-

GRONOVII.

107. *Ut poſſit animo captus*] Subſcriberem libris, qui offerunt, *animum*, ſi pateretur Florentinus. Sic alibi *moeſta vultus*, *membra remiſſae*, *mota caput*, Megara *parvum comitata gregem*. Sic Silio *excuſſus mentem*, *mutata mentem*, & ſimilia.

119. *Librabo manum:*] Sane ut deſtinatum feriat, ad rem pertinet manum tenentis arcum non tremere. Itaque ſenſum habet. Hercule Oetaeo: *Aderit noverca, quae manus noſtras regat.* Sed Lipſii liber, *manu*, ut dicat Juno, ſuapte manu ſe directuram tela Herculis in liberorum corpora. Et adſentitur Delrius ita, ut ait, corrigentibus. Et, quod praecipuum eſt, ſic codex Etruſcus. Gruterus & alii numero ſequiorum librorum deterriti ſunt, ne reciperent, quod tamen

VARIORUM.

ſceptrum; Silius, trabem pro haſta, poſuerunt. DELRIUS.

105. *Concutite*] *Mille nocendi artes, foecundum concute pectus:* & de Herculis pectore intelligi poteſt. ſed prius magis placet. FARNABIUS.

105 *Acrior*] Violentior furoris ignis mentes veſtras exagitet, quam qui Aetnaeis cavernis & fornacibus furit, quo majori impetu in Herculem feramini. FARNABIUS.

109. *Juno*,] Cur non & ipſa furo? FARN.

112. *Noverca.*] Odio novercali. FARN.

112. *Jam odia*] In tempus illi favebo, quo gravius noceam, furens enim ſibi & ſuis hoc erit perniciofior. FARNABIUS.

116. *Me pariter & ſe vincat*,] Hic quidem facile me ab eo vinci patiar, dummodo ſe vincat, ſuos interficiens. FARN. Sc. plus ſibi nocendo, quam ego ipſi nocere potuerim. *& ſe*, quia cum cetera monſtra vicerit, à ſe furente victus eſt. COMMEL.

116. *Et cupiat*] Et qui mortem apud inferos evaſit, jam prae doloris acerbitate mortem optet, cum ad ſe redierit, & uxorem filioſque à ſe furente occiſos fuiſſe viderit. COMMEL.

117. *Hic*] Hoc caſu, hoc tempore, nunc. COMMEL.

118. *Jove eſſe*] Ut heros fortis ſit, omniaque ſternens obvia, & ſuos perdat. COMMEL.

118. *Stabo*,] Propoſito huic pertinaciter inſiſtam. *vel*, illi adſiſtam dirigamque tela ne errent. COMMEL.

122. *Il-*

Regam furentis arma: pugnanti Herculi
Tandem favebo. ſcelere perfecto, licet,
Admittat illas genitor in coelum manus.
Movenda jam ſunt bella; clareſcit dies,
Ortuque Titan lucidus croceo ſubit.

CHORUS THEBANORUM.

Chorus è Thebanis à deſcriptione ortus diei, magnatum curas ſtudiaque damnat, Herculem audaciae in laboribus ſubeundis taxat, vitae denique humilis laudat tranquillitatem optatque.

JAm rara micant ſidera prono
Languida mundo: nox victa vagos
Contrahit ignes; luce renata

Co-

GRONOVII.

habuit unus Pall. *manu*. Neque in dea incredibile eſt poſſe celeritatem emiſſae ſagittae manu ſequi; quin & adjuvare. Neque majoris miraculi, quod Ovidius lib. 8. *ferrum Diana volanti Abſtulerat jaculo.*

123. *Movenda jam ſunt*] Florentinus, ut voluit Lipſius.

VARIORUM.

122. *Illas genitor*] Tam nefatio ſcelere pollutas. *Sarcaſmus*. FARNABIUS.

123. *Jam ſunt*] Feſtinandum & inſtanti aurorae cedendum eſt. vid. quae ad verſ. 119. FARN. Hunc & ſequentem verſum liber noſter adtexit: Ita enim claudit Juno, *Verborum & minarum ſatis eſt: arma expedio. quia vocat me, ecce, dies.* Poſterior ex hiſce verſibus in vulgatis nuſquam legitur, alter non ſuo loco, ſupra verſu nonageſimo inſertus. *Tu illinc pelle, & huc compelle.* LIPS.

125. *Jam rara micant*] Chorus iſte totus in omnibus excuſis habetur: ſed in manuſc. quibuſdam deeſt ex parte & incipit inde: *Turbine magno ſpes ſollicitae.* Barnardin. *hic chorus* (inquit) *non legitur hoc loco, unde paucis annotabimus.* Daniel teſtatur, hunc chorum in vetuſtiſſimo m. ſ. eſſe mancum, & non videri convenire hanc primam partem ſublimitati Senecae. In Moguntin. m. ſ. totus quidem habetur, ſed alio, & prorſus turbato ordine: incipit enim à *Turbine magno ſpes ſollicitae*, uſque ad *Sordida parvae fortunae domus*, & ibi inſerit; *jam rara micant* &c. Sive ergo haec prima pars Senecae, ſive alterius: digna certe, quae legatur, nec cedit ſubſequentibus. Deſcribuntur vanae divitum & magnatum curae. laudantur quieta & tuta plebejorum ſtudia: illas damnat, haec ſibi in optatis eſſe canit. DELR.

125. *Prono*] In occidente coeli ſeu hemiſphaerii parte. FARNABIUS.

126. *Languida*] A ſolis vicinitate. FARN.

126. *Vagos*] Erranteis planetas, *vel generaliter*, omnes ſtellas quae igneae creduntur eſſe naturae. FARNABIUS.

 128. *Co-*

Digitized by Google

Cogit nitidum Phoſphoros agmen:
Signum celſi glaciale poli
Septem ſtellis Arcades urſae
Lucem verſo temone vocant:
Jam coeruleis evectus equis
Titan ſumma proſpicit Oeta:
Jam Cadmeis inclyta Bacchis
Aſper-

GRONOVII.

133. *Evectus equis Titan ſummum*] In duobus MSS repertum mihi *aquis* quod & margini adnotarat Grotius. Et his videtur magis quadrare adjunctum *coeruleis*, quam Phoebi *equis*. Deinde Florentinus: *ſumma proſpicit Oeta.* Quae vera lectio eſt, ſignificata etiam a Moguntino, in quo erat *ſummo.* Sed & τὴν Οἴτην efferunt Graeci, neque aliter, puto, Latini: niſi ſicubi labem contraxerunt. *Extremos ad Orientem montes Oetam Graeci vocant*, inquit Livius lib. 36. Inde illud in Ciri: *Poſtera lux ubi laeta diem mortalibus almum Et gelido veniens mani quatiebat ab Oeta.* Scaliger legit, *Egelido.* Quis credat *mani egelido* dixiſſe Virgilium? Conjiciebam: *E pelago veniens ſumma quatiebat ab Oeta.* Sic Silius Italicus lib. 6. *clara dies ſumma luſtrabat in Oeta Herculei monumenta rogi.* Hercule Oetaeo: *renatum prima quae poſcit diem, Oeta eligatur.* Hinc Statio *Oetaeae lampades* in carmine ad Somnum, male acceptae Domitio & Bernartio, à Politiano, Turnebo & Gevartio merito defenſae. Sed unus etiam ſcrupulus reſtabat Paganino Gaudentio: cum *Oetaeas lampadas* Heſperum dixerit ex Virgiliano; *tibi deſerit Heſperus Oetam*, de quo monte ſtellas occidere videri, ſicut de Ida naſci, teſtetur Servius, cur illis opponat *Paphias*, qui potuiſſet *Idaeas* dicere, quando ſermo ſit de Lucifero & ſtella afferente lucem? Excuſat autem non de ſola ſtella Veneris Heſpero & Lucifero locutum Papinium, ſed de aliis quoque ſtellis, quia *Oetaeas* & *Paphias* dixerit, ſic vocatas, quod exortae eſſent & occidiſſent. Sic ille in Additamento Critico. Verum, quam dabit rationem, cur occidentes ſtellae & diei locum facientes *Paphiae* dicantur? At Heſperum *Paphiam lampadem* vel per enallagen numeri *Paphias lampades* cur vocent Poëtae, nemo ignorat. Nam *ab Idae jugis Luciferum ſurgere* recte dicit Aeneas ut Trojanus. Sic Colchis φάος ὑψόθεν ὕπερθεν Καυκάσου ἠὼς βάλεν ἀντέλλουσα, apud Apollonium lib. 3. Aegyptiis *Lucifer a Caſia proſpexit rupe diemque Miſit*, Lucanus lib. 10. Poëtae vero Latini citra tales perſonas Graecorum potius morem ſecuti ab Oeta faciunt eundem proſpicientem. Domitius utraque appellatione ſolis ortum deſcribi facit: alii viri docti ſic loquuntur, ut ſolum occaſum intelligere videantur, quod in Oeta monte oriantur ſtellae. niſi & ipſi per *lampades Paphias* intelligant Luciferum. At utrumque tempus ita deſignat Statius, ut priori vocabulo diem orientem, poſteriori noctem velit intellectam. Quippe Poëtae, prout occaſio tulit, tam ſolem quam ſidera procedere ab Oeta fingunt; hic noſter Luciferi *Oetaeas*, Heſperi *Paphias lampades* dixit, ut utriuſque exortu totidem dies noctesque ſignificaret.

134. *Cadmeis inclyta Baccis*] Baccas lauri vel qualcumque in Bacchi nemore, vel denique uvas intelligunt. Liber optimus, *induta bacchis.* Voluit, *incluta Bacchis.* Recte ſine dubio *Bacchis.* nam baccæ illae Cadmeae ignorabiles Recte etiam *incluta.* nam cum dicit *Bacchis* non ſignificat perſonas, ſed rem, ipſa videlicet Bacchanalia vel orgia Bacchi. Sic Livius lib. 39. *ſe pro aegroto voviſſe, ubi primum convaluiſſet, Bacchis eum ſe initia-*

VARIORUM.

128. *Cogit*] *Diffugiunt ſtellae quarum agmina cogit Lucifer.* FARNABIUS.

129. *Celſi glaciale poli*] Arctici, qui nobis ſemper ſublimis, ſupra verſ. 6. FARNABIUS.

130. *Arcades urſae*] Sidera illa Borealia, in quae verſi Calliſto & Arcas, plauſtro ſeptentrionali verſo velut in meta ſeu confecta via & decurſo ſpatio diem evocant. FARNABIUS.

133. *Titan ſummum*] Oriri ſol videtur ex altiſſimis montibus, eſt autem Oeta mons in finibus Theſſaliae. FARNABIUS.

136. *Phoe-*

Digitized by Google

Aſperſa die dumeta rubent:
Phoebique fugit reditura ſoror.
Labor exoritur durus, & omnes
Agitat curas, aperitque domos.
Paſtor gelida cana pruina
Grege dimiſſo pabula carpit.
Ludit prato liber aperto
Nondum rupta fronte juvencus.
Vacuae reparant ubera matres.
Errat curſu levis incerto
Molli petulans hoedus in herba.
Pendet ſummo ſtridula ramo,
Pennaſque novo tradere ſoli
Geſtit querulos inter nidos
Thracia pellex; turbaque circa
Confuſa ſonat, murmure miſto
Teſtata diem. carbaſa ventis
Credit, dubius navita vitae,
Laxos aura complente ſinus.

Hic

GRONOVII.

turam. Et, *Religionis ſe cauſa, ut voto pro valetudine ſua facto liberetur, Bacchis initiari velle.* Item, *Tres in anno ſtatos dies habuiſſe, quibus interdiu Bacchis initiarentur.* Vides, ut *inuluta Bacchis* ſit famoſa Orgiis, quod dixerunt antehac quidem, ſed ſine pondere. Virgilius 2. Georg. *& virginibus bacchata Lacaenis Taygeta.*

149. *Turbaque circum Confuſa ſonat,*] Liber optimus & alii *circa.* Quod videntur mutaſſe, ut variarent ſonum. Nam & virum doctum verſ. 355. video edidiſſe: *Velata juxtim praeſides adſtat deos,* cum in libris omnibus ſit *juxta.* Gratius: *altaque circa Firmamenta dedit.*

VARIORUM.

136. *Phoebique ſoror.*] Luna. FARNABIUS.

140. *Grege dimiſſo*] Dimittit gregem, qui carpat pabula. FARNABIUS. Dicit Seneca, paſtorem grege in paſcua jam dimiſſo, manu ſuà quoque pabula legiſſe, eidem pecori futura uſui noctu: tale quid factitari ſolitum oſtendit Longus Sophiſta in Paſtoralibus, qui conſulatur. GRUT.

142. *Nondum rupta*] Nondum enatis corniculis. DELRIUS.

143. *Vacuae matres.*] Vaccae, oves, capellae, lacte evacuatae. FARNABIUS.

147. *Novo tradere*] Recens exotto. FARN.

148. *Nidos*] Pullos, *Metonym.* FARNABIUS.

149. *Thracia*] Luſcinia, in quam mutata eſt Philomela violata à Tereo Thracum rege, & marito Prognes ſororis ipſius Philomelae. FARNABIUS.

149. *Turbaque*] Turba avicularum miſta, &c. teſtatur diem adeſſe. FARNABIUS.

155. *De-*

Hic exeſis pendens ſcopulis,
Aut deceptos inſtruit hamos;
Aut ſuſpenſus ſpectat preſſa
Praemia dextra. ſentit tremulum
Linea piſcem.
Haec, innocuae quibus eſt vitae
Tranquilla quies, & laeta ſuo
Parvoque domus, ſpes & in agris.
Turbine magno ſpes ſollicitae

Ur-

GRONOVII.

156. *Aut ſuſpenſus ſpectat*] Sic quidem omnes libri. Vix tamen permittit hoc ſpectaculum operis feſtinatio. Itaque malim, *ſperat*. Petronius; *ſine ſpe praedae moratur in ſcopulo*. Nec *preſſa* videtur pondere capti piſcis depreſſa, ut interpretantur, ſed rigida, firmata, nihil ut ſe moveat. *Spectare* pro exſpectare, & viciſſim, dixiſſe antiquos, vetus cantilena eſt, mihi nunquam probata. Vel enim librarii errarunt, vel ita ſeſe habent verba, quibus utuntur, ut utrumvis ibi, ſed notione ſua, poni poſſit. de quo alibi.

162. *Turbine magno ſpes ſollicitae*] Deſit in Meliſſeo, ubi etiam, *ſpes jam magnis*. Retinet tamen Lipſius loco motum, hoc modo: *ſpes jam magnis Urbibus errant trepidique metus, Turbine magna ſpes ſollicitae:* quae repetitio illi videtur decora. Mihi vehementer diſplicet, quia media eſt *metus* mentio, & offendit aures τὸ *magno*. Gruterus ex MS. uno ſic ordinat hos anapaeſtos: *Linea piſcem. haec innocuae Quibus eſt vitae tranquilla quies, Et laeta ſuo parvoque domus. Spes in magnis, ſpes ſollicitae. Urbibus errant, trepidique metus.* Sed vacillat primus verſus, niſi facias, *tremules Linea piſces*. Eodem errore ſupra Delrius, *ſeptem ſtellae Arcades Urſae*, &, frequens enim, inquit, hiatus in hic tragoediis. Hoc nos ei non credimus. Florentinus dat ſecundum Meliſſeum. Quare fruſtra laboramus, ut garo gerrem addamus. Scribe: *Parvoque domus. Spes in magnis Urbibus errant trepidique metus. Ille ſuperbos*, &c. Verſus

VARIORUM.

155. *Deceptos*] Eſca reparat hamos, priori à piſcibus erepta. FARNABIUS.

156. *Aut ſuſpenſus ſpectat*] Abjudicanda Gronovio ſua conjectura, ſubſtituenti *ſperat*. Mihi nihil certius, quam hic innui geſtum piſcatoris; inclinata dextra arundinem tenentis, & intenti capiendis piſcibus. Attendendum vero quadrifariam hic deſignari geſtum actioneſque piſcantium, idque ex ordine naturali, ut 1. *pendens in ſcopulis*, 2. *inſtruit hamos*, 3. *ſuſpenſus ſpectat praemia*, 4. *ſentit tremulum linea piſcem*. Spectat igitur praemia, qui in eo eſt, idque agit ut piſces tamquam praedam capiat Cic. ad Attic. l. VIII. Epiſt. 148. *Domitius nihil ſpectat niſi fugam*. Quod ſequitur *preſſa dextra*, eſt *depreſſa*, *inclinata ad terram verſus*. Noſter Thyeſte verſu 498. *ac preſſo vias ſcrutatur ore*, de geſtu canis ſagacis, protenſo & inclinato in vias capite feram veſtigantis. Et Hippolyt. verſu 40. *Luſtraque preſſo quaerunt roſtro*. SCHRODERUS.

157. *Praemia*] Piſces captos. FARNABIUS.

157. *Tremulum*] Ex arundine appenſum. FARNABIUS.

158. *Linea*] Setaceus funiculus, cui hamus appendet. DELRIUS.

159. *Haec*,] Haec ſ. agunt ii quibus, &c. In urbibus vero, &c. FARNABIUS.

159. *Innocuae*] Non, quae non nocet, ſed cui ab aliis non nocetur. Servius 2. Aeneid. Innocuus, inquit, cui non nocetur: innoxius, qui non nocet. Sed haec plerumque poëtae confundunt. DELRIUS.

162 *Turbine magno*] Magno cum tumultu. Hic incipit Chorus in quibuſdam exemplaribus omiſſis verſiculis antecedentibus. Alii libri hunc Chorum partiuntur in duos; & hic annotatur ſecundus Chorus. FARNABIUS.

164. *Il-*

Digitized by Google

Urbibus errant, trepidique metus.
Ille ſuperbos aditus regum,
Duraſque fores, expers ſomni,
Colit: hic nullo fine beatus
Componit opes, gazis inhians,
Et congeſto pauper in auro eſt.
Illum populi favor attonitum,
Fluctuque magis mobile vulgus
Aura tumidum tollit inani:
Hic clamoſi rabioſa fori
Jurgia vendens improbus, iras
Et verba locat. Novit paucos
Secura quies, qui velocis
Memores aevi, tempora numquam
Reditura tenent. Dum fata ſinunt,
Vivite laeti. properat curſu
Vita citato, volucrique die

Ro-

GRONOVII.

iſte, *Turbine magno*, adjectus eſt primum iis libris, quibus, quod praecedit chori, defuit, ſive omiſſum ſive tranſpoſitum, ad explendam ſententiam.

166. *Hic nullo fine beatus Componit opes,*] Flor. tres Delriani, & omnes Commeliniani noſtrique complures *beatas.* Horatius: *beatis nunc Arabum invidet Gazis.*

171. *Aura tumidum tollit*] Sic è codice Lipſius. Subſcribunt quinque Delriani. Repugnat Gruterus copia fretus pejorum, & quia fluctuum non ſolum *tollere*, ſed & *volvere.* Sufficit ergo, ſi & *tollere* Virgilius: *inſequitur cumulo praeruptus aquae mons. Hi ſummo in fluctu pendent.* Ovidius: *Fluctibus erigitur coelumque aequare videtur Pontus.* Sed non dicit Seneca fluctum tollere aut volvere, ſed populum fluctu mobiliorem tollere. Ex Horatio: *Hunc ſi mobilium turba Quiritium Certet tergeminis tollere, honoribus.* Denique ſic & Florentinus.

VARIORUM.

164. *Ille ſuperbos*] Patroni (qui & Rex vocatur) veſtibulum cliens ſummo mane colit ut eum ſalutet, coenam hinc vel ſportulam emeriturus. FARNABIUS.

166. *Hic nullo fine beatus Componit opes,*] Avarus, nec fine quaerendi ſibi praeſtituto nec uſu beatus. FARNABIUS.

168. *Congeſto*] *Quaerit, & inventis miſer abſtinet, & timet uti.* FARNABIUS.

169. *Illum populi*] Ambitioſum. FARNABIUS.

172. *Hic*] Cauſidicus, rabula, quas ſimulat iras, & verba pretio venalia exponit. FARNABIUS.

174. *Et verba locat.*] Apulejus Apol. *jam conceſſo quodam more rabulis id genus, quo ferinae ſolent linguae ſuae virus alieno dolori locare.* Vide Ammianum lib. 30. paullo poſt principium. DELR.

174. *Novit paucos*] *Hypallage.* pauci ſecuram quietem norunt. FARNABIUS.

175. *Qui velocis*] Qui memores quam velox ſit

C tem-

Digitized by Google

Rota praecipitis vertitur anni.
Durae peragunt penſa Sorores,
Nec ſua retro fila revolvunt.
At gens hominum fertur rapidis
Obvia fatis, incerta ſui:
Stygias ultro quaerimus undas.
Nimium, Alcide, pectore forti
Properas moeſtos viſere Manes.
Certo veniunt ordine Parcae.
Nulli juſſo ceſſare licet,
Nulli ſcriptum proferre diem.
Recipit populos urna citatos.

Alium

GRONOVII.

191. *Recipit populos urna citatos.*] Ex Horatio lib. 3. od. 1. *Omne capax movit urna nomen.* De hac urna parum ſani ad hunc auctorem traditum video. Nonnemo, Qua cineres conduntur, vel potius urna judicum infernorum. Alius, judices ſortibus in urnam conjectis legi ſolitos, ſed de hac urna non loqui noſtrum, verum de urna quaeſitoris: quaeſitorem enim cuſtodiſſe urnas, quae in tribunali paratae ad ſortes ducendas, & ad tabellas, in quibus judicum erant ſcriptae ſententiae, immittendas. Nihil horum reſpexit Poëta, ſed aliam urnam, ex qua nomina munus aliquod aut opus aut poenam ſubeuntium educebantur. Exempla ſunt apud Juſtinum 21, 3. & apud Livium 21. 42. & citharoedorum Suetonio Nerone 21. & quod maxime conveniens huic loco, eidem Suetonio Auguſto 13. *patrem & filium pro vita rogantes ſortiri vel micare juſſiſſe.* Ita nunc quoque in pluribus, qui ſimul peccaverunt, ſi placuit paucorum ſupplicio defungi, ſors diſtinguit, quibus venia detur, & qui exemplo impendantur. Sic Horatius, Seneca, Statius fingunt eſſe quandam vaſtam & capacem urnam, in quam conjecta ſint omnia nomina generis humani: inde ut cujuſque nomen excidit, eum mori, & ad aliam urnam, quae capiat judices, de qua infra v, 732. citari. Rurſum Horatius 2, 3. *omnium Verſatur urnâ, ſerius, ocius, Sors exitura & nos in aeternum Exſilium impoſitura cymbae.* Qui locus ob pravam diſtinctionem, quae in pleriſque libris eſt, male habet. Non enim *verſari urnam*, ut Torrentius accipit, dicitur, quod etſi bene di-

VARIORUM.

tempus, utuntur bono illo irreparabili. FARN.

180. *Rota praecipitis*] Rota ut & ſerpens caudam vorans Hieroglyphice annum deſignat, *namque in ſe ſua veſtigia volvitur annus.* qui & à circuitu temporis dictus. veteres enim *an* pro *circum* dicebant, quod & in compoſitis apparet. hinc & *annulus* diminutivum. FARNABIUS.

181. *Durae peragunt*] Parcae quidem, durae ſatis, vitae noſtrae ſtamina abſolvunt; nos tamen miſeri homines praepropera manu illa incidimus noſtra freti audacia. ita tu ô Hercules. FARN.

181. *Sorores*,] Parcae, quibus varia nomina tribuuntur, ut ex Pauſania conſtat in Att. in Corinth. & in Achaic. quae quid ſignificent, auctor lib. de mundo ad Alexand. docet his verbis: τρεῖς αἱ μοῖραι, κατὰ τοὺς χρόνους μεμερισμέναι. νῆμα ἀτράκτου, τὸ μὲν ἐξειργασμένον. τὸ δὲ μέλλον, τὸ δὲ περιστρεφόμενον. τέτακται δὲ, κατὰ μὲν τὸ γεγονὸς, μία τῶν μοιρῶν, Ἄτροπος, ἐπεὶ τὰ παρελθόντα πάντα ἄτρεπτά ἐστι. κατὰ δὲ τὸ μέλλον, Λάχεσις, εἰς πάντα γὰρ ἡ κατὰ φύσιν μένει λῆξις· κατὰ δὲ τὸ ἐνεστὸς, Κλωθώ, συμπεραίνουσά τε καὶ κλώθουσα ἑκάστῳ τὰ οἰκεῖα. DELRIUS.

190. *Nulli ſcriptum proferre*] Praeſtitutum, ut bene exponit Franciſcus Polletus lib. 1. fori Romani cap. 6. DELRIUS.

192. *Alium*

Alium multis gloria terris
Tradat, & omneis fama per urbes
Garrula laudet, coeloque parem
Tollat & aſtris: alius curru
Sublimis eat. me mea tellus
Lare ſecreto tutoque tegat.
Venit ad pigros cana ſenectus:
Humilique loco, ſed certa ſedet
Sordida parvae fortuna domus:
Alte virtus animoſa cadit.
Sed moeſta venit crine ſoluto
Megara, parvum comitata gregem:
Tarduſque ſenio graditur Alcidae parens.

ACTUS SECUNDUS.

MEGARA. AMPHITRYON.

Megara abſentiam Herculis deflet enumeratis ipſius aerumnis. Lyci vim & inſolentiam conqueritur. Deſpondentem animum Megaram & deſperantem conſolatur Amphitryon.

Meg. O Magne Olympi rector, & mundi arbiter,
Jam ſtatue tandem gravibus aerumnis modum,
Fi-

GRONOVII.

catur, tamen ſi dictum hic volumus, hiat indecore oratio: ſed *urna verſari ſortem* cujuſque, ſerius, ocius exituram. Statius in epicedio Glauciae: *Ibimus omnes, Ibimus immenſis urnam quatit Aeacus Umbris.*

VARIORUM.

192. *Alium multis*] Non eſt vero abſimile, aliquot hic verſus deſiderari. HEINSIUS.

195. *Curru*] Triumphali. FARNABIUS.

199. *Certa ſedet*] Ἐν βεβαίῳ, tuta, & poſita extra pericula. FARNABIUS.

201. *Alte virtus*] Superne, ex alto ſuam virtus animoſa habet ruinam. FARNABIUS.

202. *Sed mæſta*] Sed Megara Herculis uxor crinibus ſolutis foemineo moerens ululatu procedit. FARNABIUS.

204. *Tarduſque*] Amphitryon ſenio degravatus. FARNABIUS.

 209. *Pro-*

Digitized by Google

Finemque cladi. nulla lux unquam mihi
Secura fulſit. finis alterius mali
Gradus eſt futuri. protenus reduci novus
Paratur hoſtis. antequam laetam domum
Contingat, aliud juſſus ad bellum meat.
Nec ulla requies, tempus aut ullum datur,
Niſi dum jubetur: ſequitur à primo ſtatim
Infeſta Juno. nunquid immunis fuit
Infantis aetas? monſtra ſuperavit prius,
Quam noſſe poſſet. gemina criſtati caput,
Angues ferebant ora, quos contra obvius
Reptavit infans; igneos ſerpentium
Oculos remiſſo lumine ac placido intuens,
Artos ſerenis vultibus nodos tulit;
Et tumida tenera guttura elidens manu,
Proluſit hydrae. Maenali pernix fera,

Mul-

GRONOVII.

211. *Juſſus ad bellum meat.*] Sic plane codex Etruſcus: ne quemquam moveat, quod recentiorum librorum manus, *exeat*: etſi ſenſum ejus poſſe admitti cenſeat Gruterus. Verſu ſequenti liber idem: *tempus aut ullum vacat*. non *datur*.

213. *Sequitur apprime ſtatim*] Etruſcus: *aprime*. Quo confirmatur Lipſii, *à primo*, quod & maximi viri D. Heinſii calculo comprobatum eſt, noſque ad alium librum Senecae pluribus defendimus. Male Delrius *ad prima*, Comelinus *à prima*, idemque & Gruterus *adprima*,

219. *Oculos remiſſo pectore*] Optime Lipſianus, *lumine*. In Etruſco prima manus erat eraſa, & alia ſubſtitutum, *remiſſo vultu*. Quod qui norant in legem verſus peccare, vicem ejus poſuerunt, *pectore*, ex Phoeniſſis v. 187. *remiſſo pectore ac placido feras:* quidam utrumque ſic, *pectore vultu*. At Lipſianus haud dubie formatus ex optimo, antequam mangonem pateretur, ſincerum retinuit: nam ipſa eraſae ſcripturae veſtigia ſatis produnt *lumine*.

222. *Praeluſit hydrae*] Etruſcus, ut meliores quique, *Proluſit*. Monuerant & alii è ſuis: ſed quid? (inquit Gruterus) promiſcue utuntur aucto-

VARIORUM.

209. *Protenus reduci novus*] Herculi redeunti nova ſemper ab Euryſtheo objiciuntur monſtra. FARNABIUS.

212. *Nec ulla requies,*] Euſtathius prodidit natum Herculem quartâ Lunâ, quâ qui naſcuntur laborioſam ſint acturi vitam: & quia talis inprimis Hercules fuit; qui vel pro ſe, vel pro aliis labores multos perferunt, *Tetradiſtae* ſeu *quartâ Lunâ editi* vocantur. ſed & quinctâ Lunâ aliquid inchoare inauſpicatum fabulantur, ex Virgilii Georgicis. Vide Adag. *ἐν τετράδι γεγόνασι*, *quartâ nati Lunâ:* quam Herculis ſidus appellat L. Florus lib. 1. hiſt. cap. 18. DELRIUS.

216. *Gemina*] Jam in cunis ſerpentes duos à Junone immiſſos vultu interritus & cum riſu eliſit. FARNABIUS.

222. *Maenali*] Cerva aeripes & *χρυσοκέρως* quam curſu comprehendit in Maenalo monte Arcadiae. FARNABIUS.

223. *Ca-*

Multo decorum praeferens auro caput,
Deprenſa curſu eſt. maximus Nemeae timor
Gemuit lacertis preſſus Herculeis leo.
Quid ſtabula memorem dira Biſtonii gregis,
Suiſque regem pabulum armentis datum?
Solitumque denſis hiſpidum Erymanthi jugis
Arcadia quatere nemora Maenalium ſuem?
Taurumque centum non levem populis metum?
Inter remotos gentis Heſperiae greges
Paſtor triformis littoris Tarteſſii
Peremptus, acta eſt praeda ab Occaſu ultimo.
Notum Cithaeron pavit Oceano pecus.
Penetrare juſſus Solis aeſtivi plagas,
Et aduſta medius regna quae torret dies.

Utrin-

GRONOVII.

res & hoc & illo modo. Forſan. nam nt trepide loquar, facit hic liber antiquiſſimus, qui & in Troadibus verſ. 179. *proludens tuis Iam, Troja, fatis*, Hippolyto ℣. 1057. *Proluſit irae*, & Medea ℣. 905. *Proluſit dolor*, ſine variatione: facit Nazarianus aliique Flori, ex quibus l. 3. 2. *praeluderent*, quod obtinebat vulgo, mutatum eſt: ut & Senecae epiſt. 102. ubi qui adhuc viſi, *melior ique proluditur*. Sic Cicero, Virgilius, Plinius, Juvenalis, quidam & in editis omnibus, quidam in ſcriptis & antiquioribus exemplaribus. Alterum in tam vetuſtis libris, quod meminerim, viſum eſt nullis: etſi recorder apud Senecam de ira 2, 2. in epiſtolis, apud Statium in præfat. 1 Silvarum & in Achilleide vulgo haberi: ſed, ut dixi, membranae horum librorum illis aetate pares etiamnum verſatae non ſunt. Apud Hegeſippum quoque de excidio Hieroſol. 3, 8. liber optimus: *Haec proluſio quadam belli.*

224. *Deprenſa curſu eſt*] Flor. *Deprenſa curſu. maximus Nemeae timor Preſſus lacertis gemuit Herculeis leo.*

229. *Arcadia quatere*] Princeps codicum, ut olim vulgatae: *Arcadia*. Utque apud Statium: *Arcadia carmen teſtudine menſis*. Immo Virgilium: *Arcadis memoranda inventa magiſtri*. Agamemnone: *Senſit Arcadii populator agri.*

VARIORUM.

223. *Caput,*] Cervae tamen cornutae non ſunt. Niſi cerva pro cervo per enallagen dicatur. FARN.

224. *Nemeae timor*] Leo in Nemea ſilva Peloponneſi, inter Cleonas & Phliuntem, maximus illius regionis incolis terror, quem Hercules interfecit. FARNABIUS.

226 *Stabula*] Equos humanis carnibus paſtos, a Diomede Thraciae rege. Biſtonis autem ſtagnum & regio Thraciae. FARNABIUS.

227. *Suiſque*] Aequa veteribus viſa eſt talionis poena, ἅ κε πάθοι τά κ' ἔρεξε, è lege Rhadamanthi. ita Theſeus Sinin tortis pinubus diſcerpſit, Scirona è rupe praecipitavit, Procruſten ad ſui lecti modulum extendit. FARNABIUS.

228 *Erymanthi*] Montis Arcadiae, ubi & ejuſdem nominis flumen, juxta Pauſan. in Eliac. ſeu lib. 5. & pugnam vide apud Claudian. DELRIUS.

230 *Centum*] Cretae. 827. Agam. FARN.

231. *Inter remotos*] Geryonem tricorporem Hiſpaniae regem interemit, ejuſque armenta à Tarteſſo Hiſpaniae Baeticae oppido maritimo abegit in Boeotiam, in qua mons Cithaeron. FARNABIUS.

Utrinque montes ſolvit abrupto objice,
Et jam ruenti fecit Oceano viam.
Poſt haec, adortus nemoris opulenti domos,
Aurifera vigilis ſpolia ſerpentis tulit.
Quid? ſaeva Lernae monſtra, numeroſum malum,
Non igne demum vicit, & docuit mori?
Solitaſque pennis condere obductis diem
Petiit ab ipſis nubibus Stymphalidas?
Non vicit illum coelibis ſemper tori
Regina gentis vidua Thermodontiae:
Nec ad omne clarum facinus audaces manus
Stabuli fugavit turpis Augiae labor.
Quid iſta proſunt? orbe defenſo caret.
Senſere terrae pacis auctorem ſuae
Abeſſe terris. proſperum ac felix ſcelus,
Virtus vocatur. ſontibus parent boni.
Jus eſt in armis, opprimit leges timor.

An-

GRONOVII.

238. *Et jam ruenti*] Optimus cum Lipſiano: *Latam ruenti.* Quod ſi cui minus belle deeſſe conjunctio videbitur, ſcribat: *Utrimque montes ſolvit ac rupto objice Latam ruenti.* Virgilius 2. Georg. *qua vi maria alta tumeſcant Objicibus ruptis.* Sic paullo poſt: *Huc mons & illuc cecidit, & rupto aggere Nova cucurrit Theſſalus torrens via.*

248. *Turpis Augiae labor.*] MSS. quotquot vidi *Augei.* Unde dubitare coepi, annon haec vox irrepſiſſet ex annotatione, cum ſcripſiſſet auctor: *Stabuli fugavit turpis Elei labor.* Sic apud Ovidium 3. met. 576. reddiderant: *Fluminis Alphei veteres narravit amores:* cum ſit in melioribus: *Fluminis Elei*, teſtibus Berſmanno & Heinſio.

VARIORUM.

237. *Utrinque*] Fingitur Herc. collibus inter Abylam & Calpen diremptis intromiſiſſe Oceanum, qui Mediterraneus dicitur. FARNABIUS.

239. *Nemoris*] Hortorum Heſperidum, quorum cuſtos praeter tres Atlantis filias erat vigil draco. FARNABIUS.

240. *Aurifera*] Aurea, Medica, citrea mala, εὔοσμα ἀλλ' ἄτρυγα: inquit ille apud Athen. 3. lib. 7. *aliis*, pecora nativo rutilo colore inſignia cum μῆλα haec & illa denotent. FARNABIUS.

241. *Lernae monſtra*,] Hydram & cancrum. *vel* ſolam Excetram quam propter amputata capita repullulantia vocat monſtra. *Ut & numeroſum malum.* FARNABIUS.

244. *Stymphalidas?*] Aves à Stymphalo Arcadiae palude dictas, quas aerei crotali crepitu fugavit. FARNABIUS.

246. *Regina gentis*] Hippolyte regina Amazonum juxta Thermodonta fl. Cappadociae incolentium. FARNABIUS.

247. *Nec ad omne*] Nec dedignatus eſt Augiae regis Elidis bubile, in quo 3000. boum ſtabulaſſent, nec per 30. annos expurgatum fuiſſet, purgare immiſſo fl Peneo vel Alpheo. FARNAB

249. *Caret.*] Demiſſus ipſe ad inferos. FARN.

250. *Senſere*] Quia illo abſente Lycus interfecto

Digitized by Google

Ante ora vidi noſtra, truculenta manu
Gnatos paterni cadere regni vindices:
Ipſamque Cadmi nobilis ſtirpem ultimam
Occidere. vidi regium capitis decus
Cum capite raptum. quis ſatis Thebas fleat?
Ferax deorum terra quem dominum tremis?
E cujus arvis, eque fecundo ſinu
Stricto juventus orta cum ferro ſtetit;
Cujuſque muros natus Amphion Jove
Struxit, canoro ſaxa modulatu trahens;
In cujus urbem non ſemel divûm parens
Coelo relicto venit; haec quae coelites
Recepit, & quae fecit, & (fas ſit loqui)
Fortaſſe faciet, ſordido premitur jugo.
Cadmea proles, civitaſque Amphionis,

Quo

GRONOVII.

255. *Regni vindices;*] Futuros, ſi daretur. Sophoclem imitatur in Electrae principio: Ὅθεν σε πατρὸς ἐκ φόνων ἐγώ ποτε Πρὸς τῆς ὁμαίμου κ' κασιγνήτης λαβὼν Ἤνεγκα, κἀξέσωσα, κἀξεθρεψάμην Τόσον δ' ἐς ἥβης, πατρὶ τιμωρὸν φόνου.

259. *Quem dominum tremis?*] Etruſcus à manu prima eleganti ſimul apoſtrophe ac proſopopoeia: *quem dominum tremis?* Sic mutaverunt ſuperius: *Juno, cur nondum furis?*

267. *Sordido*] Cicero 12. fam. 1. *Manabat illud malum urbanum, & ita corroborabatur quotidie, ut ego quidem & urbi & otio diffiderem urbano: ſed ita compreſſum eſt, ut mihi videamur omne jam ad tempus ab illo dumtaxat ſordidiſſimo periculo tuti futuri.*

268. *Atque Ophionius cinis*] Palmaria emendatio Dan. Heinſii, *civitaſque Amphionis*, ex corrupta pluſculorum, *cinis atque Ophionius.*

VARIORUM.

cto Creonte & liberis regnum occupavit. FARNABIUS.

255. *Gnatos paterni*] Filios Creontis patris mei aſſertores regni paterni, &c. Ultimos ſtirpis Cadmi. FARNABIUS.

257. *Regium*] Diadema cum ipſo Creontis capite ablatum. FARNABIUS.

259. *Ferax*] Quae Bacchum, Palaemona, Leucotheam, tot deos peperit. FARNABIUS.

259. *Quem dominum*] Quam ignavum, vilem, improbum, ſcilicet exulem? FARNABIUS.

261. *Stricto*] Ex dentibus ſerpentis à Cadmo interfecti ſeminatis nati ſunt homines armati, qui mutuis vulneribus perierunt. FARNABIUS.

262. *Amphion*] Jovis ex Antiope filius lyrae à Mercurio acceptae modulatu ſaxa ad extruendas Thebas traxit. FARNABIUS.

264. *Non ſemel*] Venit enim ad Semelen, Antiopen, Alcmenam. FARNABIUS.

265. *Quae coelites*] Quae in deorum numerum retulit, Bacchum, Semelen, Dircen, &c. ſupr. ÿſ. 258. FARNABIUS.

267. *Fortaſſe*] Hoc dicit propter Herculem indigetem coelo deſtinatum. FARNABIUS.

268. *Cadmea*] Thebana, à Cadmo conditore. FARNABIUS.

269. *Tre-*

Quo decidiſtis? tremitis ignavum exulem,
Suis carentem finibus, noſtris gravem?
Qui ſcelera terra quique perſequitur mari,
Ac ſaeva juſta ſceptra confringit manu,
Nunc ſervit abſens, fertque quae ferri vetat:
Tenetque Thebas exul Herculeas Lycus.
Sed non tenebit. aderit, & poenas petet,
Subituſque ad aſtra emerget: inveniet viam,
Aut faciet. Adſis ſoſpes & remees, precor:
Tandemque venias victor ad victam domum.
Emerge conjux, atque diſpulſas manu
Abrumpe tenebras: nulla ſi retro via,
Iterque clauſum eſt, orbe diducto redi;

Ur-

GRONOVII.

269. *Quo decidiſtis?*] Rectius, inquit Fabricius, *recidiſtis*. Sed illud habuit liber optimus à manu prima, (nam poſterior alterum fecit) & videtur illa aetas maluiſſe. Tacitus 3. annali: *Huc deciddiſſe cuncta, ut ne juvenis quidem accepto tanto honore adiret urbis deos, ingrederetur ſenatum.* Agamem. *rupto crederes coelo deos Decidere.* Vide quae notamus ad epiſt. 75.

272. *Sceptra confregit*] Florentinus, *confringit*: ut ante; *perſequitur*.

273. *Nunc ſervit abſens*,] Sumpſit ab Ovidio, apud quem Halcyone lib. 11. met, *Nunc abſens pereo: jactor nunc fluctibus abſens.*

277. *Et remees, tuis:*] Quod Lipſianus, *& remees, precor*, non ex interpretatione, ut ſuſpicantur, ſed ex principe librorum depromptum eſt: itaque cur ſperneremus, nulla ratio fuit. Idem ſequente verſu: *diſpulſas manu*: quod non modo notavit è ſuo Lipſius, ſed etiam è veſtigiis membranarum poſt eruiſſe ait amicus ejus. non *depulſas*.

280. *Nulla ſi vetito via*,] Hanc lectionem, abſque Florentino eſſet, nec ſollicitarem ipſe, nec ſollicitantium auctoritati parerem. Si, diceret, tibi vetito ac prohibito evadere nulla eſt via, & ſi iter eſt clauſum, at tu fac ipſe viribus viam. Sed Etruſcus ille: *nulla ſi retro via.* Quod libens amplector. Supra: *Patefacta ab imis manibus retro via eſt.* Et ſane *τὸ vetito* praefert vim quandam majorem, ipſum quae contineat Herculem: qui ſi vetari poteſt, ne remeet, poteſt etiam vetari, ne orbem terrarum diducat. At *nulla ſi retro via* ſignificat tantummodo invium quoddam naturale, quod foedere communi rerum nequeat tranſiri: & Herculem liberum ſuarumque virium compotem relinquit, quibus uti poteſt ad pervium faciendum.

VARIORUM.

269. *Tremitis*] Cum tremore paretis ignavo Lyco. FARNABIUS.

271. *Qui ſcelera*] Hercules interea qui aliis ſceleſtam vim prohibet, abſens ſervitutem & tyrannidem in ſuis fert. FARNABIUS.

273. *Fertque quae ferri*] Suſtinet mala, quae avertit ab aliis, patitur, quae facit ne alii patiantur. ſic recte Lugd. & multi manuſ. & placet. non male tamen Lipſienſ. *fertque quae fieri.* Fertque ſcilicet ipſius ille tyrannidem, qui aliis libertatis aſſertor. Baſilienſ. corrupte; *fert quae fieri vetat.* DELRIUS.

279. *Emerge*,] Ab inferis, quos in centro terrae credebant. FARNABIUS.

281. *Orbe diducto*] Dirupta terra. FARNABIUS.

283. *Di-*

Et quidquid atra nocte poſſeſſum latet,
Emitte tecum. dirutis qualis jugis
Praeceps citato flumini quaerens iter,
Quondam ſtetiſti; ſciſſa cum vaſto impetu
Patuere Tempe. pectore impulſus tuo
Huc mons & illuc cecidit, & rupto aggere
Nova cucurrit Theſſalus torrens via.
Talis parentes, liberos, patriam petens,
Erumpe; rerum terminos tecum efferens:
Et quidquid avida tot per annorum gradus

Abſ-

GRONOVII.

285. *Quondam dediſti;*] A Fabricio ſic legitur praefato, in aliis, *ſtetiſti*, inepte, *feciſti*, ineruditе conſpici. Sed medium firmat Florentinus, neque ullas ejus ineptias agnoſco. Plenum immo majeſtatis eſt verbum, victoremque & voti potentem decet. Troadibus: *Stat avidus irae victor.* Vel eſt connitentis contendentiſque, & arduum quid parantis. Statius: *Stat ſexus rudis inſciuſque ferri, Et pugnas capit.* Apud Virgilium Entellus, *adverſi contra ſtetit ora juvenci.* Nam *quaerens* non conatum modo, ſed effectum quoque denotat, ut pro *acquirere* Latinis ſaepe uſurpatur. Plautus Ciſtellaria 4, 2, 21. *Ecquem vidiſti quaerere hic ciſtellam cum crepundiis, quam ego hic amiſi miſera?* Frequens Juſtino. *Quaerens iter*, eſt, faciens iter. Nat. quaeſt. 2, 54. *fugam quaerit & cum ſono evadit.* Status igitur intelligitur vires Herculeas expromentis atque earum eventu potiti. Sed & Medea: *thalamis horridae meis Quales ſtetiſtis.*

290. *Rerum terminos*] Non ceperunt, qui explicare conantur. *Rerum termini* ſunt res ipſae poſt finem inter nos ſuum. id quod ſunt res, quum deſierunt eſſe. Quod potiſſimum quidem ad homines pertinet: ſed adeo laxe loquuntur veteres, ut quaecumque ad ſuperos intereunt, eo deferre velle videantur. Sic Horatio *mors ultima linea rerum.* Orpheus apud Ovidium: *In quem recidimus quicquid mortale creamur.* Amphiaraus Statio: *ô cunctis finitor maxime rerum.* Claudianus lib. 1. de raptu: *opibus quorum donatur avaris Quicquid in orbe perit.* Neque alii ſunt *populi* Lethe hauſta *ſui*, id eſt, prioris naturae ſuae, *obliti*, quam ipſi mortui. Fruſtra enim aucupatut vetba Gruterus, ut Ditem & ejus adminiſtros inducat. *Quicquid avida tot per annorum gradus Abſcondit aetas* non ſunt, qui à primo ſeculo praeciſe, (ſecluſis qui acceſſerunt poſtea) illic fuerunt: ſed quod poſt ortus & occaſus gignentium, prius, poſterius, à tempore rerum edaci, eo demiſſum, in hunc diem abſconditur.

VARIORUM.

283. *Dirutis*] Ut quondam divulſis Oſſa & Olympo exitum dediſti Peneo fl. in mare, atque aperuiſti Tempe amoeniſſima Theſſaliæ loca. Quod vero hic Seneca, Catullum & Diodorum ſecutus, Herculi tribuit; hoc Herodotus in Polyhymnia, & Claudian. lib. 2. de raptu, Neptuno adſcripſerunt. FARNABIUS.

287. *Huc mons & illuc*] Mons prius contiguus diviſus eſt in duos Oſſam & Olympum. FARN. Contigui montes, Oſſa & Olympus, diviſi, admiſerunt aquarum fluenta, ut per medium ſpatium fluerent. Apollodor. lib. 1. putat hanc diviſionem factam diluvio Deucalioneo. Seneca lib. 6. Nat. quaeſt. terraemotu accidiſſe. idque valde veriſimile. DELRIUS.

288. *Theſſalus torrens*] Peneus FARN. Multa quidem Theſſaliae nobilia flumina, ſed poſtulant adjuncta, de Peneo intelligi: alioquin etiam per excellentiam ei hoc nomen competit. Apollonii Schol. in 3. ſcribit multa quidem Theſſaliam ornare influentia flumina, praecipua tamen cenſeri quatuor, Peneum, Apidanum, Paniſum, & Enipeum; excellere autem & nobiliorem re-

Abſcondit aetas, redde; & oblitos ſui,
Luciſque pavidos ante te populos age.
Indigna te ſunt ſpolia, ſi tantum refers,
Quantum imperatum eſt. Magna ſed nimium loquor,
Ignara noſtrae ſortis. Unde illum mihi,
Quo te tuamque dexteram amplectar, diem;
Reditusque lentos nec mei memores querar?
Tibi, ô deorum ductor, indomiti ferent
Centena tauri colla: tibi, frugum potens,

Se-

GRONOVII.

295. *Magna ſi nimium loquor,*] Indignum facinus, mutatam eſſe meliorum librorum & veterum editionum ſcripturam: *Magna ſed nimium loquor Ignara noſtrae ſortis. Unde illum mihi.* Megara, ingenti deſiderio mariti poene extra ſe rapta, ſuperbius locuta fuerat: ingratiis Plutonis erumperet Tartaro, & jure victoriae virtuteque ſolita egreſſus ſecum traheret atque in lucem educeret inferos. Hic ad ſe redit, & recordata fortunae praeſentis nimia priora dicta caſtigat: *magna ſed nimium loquor Ignara noſtrae ſortis.* Ut Andromache in Troadibus: *ſed mei fati memor Tam magna timeo vota.* Subjicit: *unde illum mihi diem?* hoc eſt, en unquam ille dies veniet? quis me deorum tam felicem reddet, ut illum diem videam? Uſus particulae, quem vindicavimus etiam Statio in epithalamio Stellae & Violantillae. Seneca de beneficiis 3, 36. *unde certamen optabile, unde tantam felicitatem parentibus, ut fateantur ſeipſos filiorum beneficiis impares?* Epiſt. 95. *Unde iſta tam rapacia virtutis ingenia vel ex ſe fertilia?* Horatius Sat. 2. 6. *ergo nunc Dama ſodalis Nuſquam eſt. unde mihi tam fortem tamque fidelem?* Sat. 7. *Unde mihi lapidem? quorſum eſt opus? unde ſagittas?* Subdiderunt: *adde illum mihi:* quo abrepta manus illuſtris viri: *at da illum.*

300. *Tibi frugum, parens,*] Recte, ait Lipſius, ſed nec male vetus, *potens.* DELRIUS: *parens* non rejicio; non male Mog. Herb. Ven. *potens:* &, niſi fallor, hoc Senecae. Et hoc profecto tantum; non etiam illud, quod à correctoribus, & propterea rejicimus. Sic Etruſcus, ſic Voſſianus, ſic praeterea tres inſpecti nobis, & omnis fere Pall. manus. Virgilio Juno Aeolum *Nym-*

VARIORUM.

liquis Peneum, obſcurare aliorum nomina. ὁ Πηνειὸς τῷ ὀνόματι καταχρηστῶν, ἀφανεῖς τοὺς ἄλλους ποιεῖ. DELRIUS.

292. *Oblitos*] Mortuos, qui epota Lethe quaecunque in vivis fecerant obliti ſunt. FARN.

292. *Oblitos ſui, Luciſque, &c.*] Ego Ditem deſignari puto, ejuſque adminiſtros. hos enim per cunctos annorum gradus abſcondit aetas, non etiam mortuos. Facit autem *oblitos ſui*, quod prae metu jam non amplius meminiſſent ferociae aut virtutis priſtinae GRUTERUS.

293. *Luciſque*] Lucem non ferentes, tenebris aſſuctos. FARNABIUS.

295. *Quantum*] Cerberum juſſu Euryſtei. FARN.

299. *Tibi,*] Voveo tibi, ô Jupiter, Hecatomben. negat tamen Servius Jovi taurum immolari, abſque piaculo aut malo omine. quod & in hoc voto locum haber, propter furorem Herculis & necem Megarae & liberorum. *Med.* 60. FARNABIUS.

300. *Centena tauri*] Vovet Jovi Taurorum Hecatomben, ſi ſibi detur adhuc Herculis conſpectu & conjugio frui: quod quia conſecuta non eſt, apposite irrito voto, & non impetratis optatis, improbatas etiam victimas illam fingit polliceri. Quemadmodum apud Virgil. lib. 3. Æneas coelicolûm regi taurum mactat in littore, *committens rem inſolitam & piacularem, ut monſtro locum faceret ſecuturo*, inquit Macrob. lib. 3. cap. 11. notans vetitum, Jovi taurum immolare: ſicut ergo Maro ad futura reſpexit, ut oſtenderet, non litatum: ſed ſecutum *horrendum dictu & mirabile monſtrum:* ita noſter pari acumine ad eventum reſpiciens, ut oſtenderet Megaram mariti reditu,

non

Digitized by Google

Secreta reddam ſacra: tibi muta fide
Longas Eleuſin tacita jactabit faces.
Tum reſtitutas fratribus rebor meis
Animas, & ipſum regna moderantem ſua
Florere patrem. ſi qua te major tenet
Clauſum poteſtas; ſequimur. aut omnes tuos
Defende reditu ſoſpes; aut omnes trahe.
Trahes, nec ullus eriget fractos deus.
Amph. O ſocia noſtri ſanguinis, caſta fide
Servans torum gnatoſque magnanimi Herculis,
Meliora mente concipe, atque animum excita.

Ade-

GRONOVII.

lorumque facit tempeſtatumque potentem. Ovidius 4. met. *Sic victrix juſſique potens.* Et lib. 9. *Diva potens uteri.* Horatio, *diva potens Cypri*, & *Lyrae Muſa potens*, & Bacchus *potens Najadum Baccharumque.* Seneca natur. quaeſt. 1, 16. *materiam excipiendarum imaginum potentem.* Sic meliores ſcripti, & quo nos in Britannia uſi ſumus. Subdiderant, *capacem.* Vide ad Livium, 23, 16.

301. *Tibi multa fide Longas Eleuſi*] Pall. apud Comelinum: *Eleuſim.* Unde Scaliger, *Eleuſin.* Recte: & ſic Etruſcus à manu prima: ſed & caetera ejuſdem auctoritate ita legenda: *tibi muta fide Longas Eleuſin tacita jactabit faces.* Alloquitur Cererem, eique vovet ſua cura, ſumtu atque apparatu ſacra & λαμπαδουχίαν Eleuſine. Ut hic *mutam fidem*, ſic *tacitam fidem* habes Thyeſte verſ. 317. Troadibus: *An ſacris gaudens tacitis Eleuſin?* Conjungit utrumque vocabulum in alia re Lucanus lib. 1. *Et tacito mutos volvunt ſub pectore queſtus.* Silius lib. 15. *Et muta elabi tacito jubet agmina paſſu.* Ovidius quoque *muta ſilentia* dixit lib. 4. & 7. metam. Ne quidquam ſupervacuum putes. Infra Herc. Fur. *mutis tacitum litoribus mare.* Lepidi hic alioquin interpretes, *multam fidem* referentes ad caſtus illis ſacris proprios, quaſi ſit, abſtinendo venereis & vino & Punicis malis, &c. tum τὸ *Eleuſi*, accipientes vocandi caſu, quaſi *Eleuſis* cognomen ſit Cereris.

306. *Aut omnes tuos*] Melius Florentinus: *tuo Defende reditu.*

VARIORUM.

non modo non conſecutam miſeriarum, quem ſperabat, finem; ſed in majores multo miſerias incidiſſe, hoſtiam fecit contrariam, votum improbum. Donatus tamen etiam taurum Jovis ſacrificio adhibet, & apud Ovid. libr. 4. Metamorph. Perſeus occiſo ceto, & Andromedâ liberatâ. Et eodem ſenſu Chor. Medeae 59. *Primus ſceptriferis colla Tonantibus Taurus celſa ferat tergore candido, &c.* An ergo jure id Pontificio privatis interdictum, regibus Deorumque filiis licuit dumtaxat, iiſque omnibus qui ſuperiorem in terris non agnoſcebant? ſuſpicor. mira alias ſcriptorum diſſidentium pugna. Nec illud quidem Juvenalis patitur ſubſiſtere, qui Sat. 12. in princ. privatis quoque ſacrificiis Taurum tribuit. Sed quid ſi Satyricum dicam id reprehendere? DELRIUS.

300. *Tibi, frugum*] Tibi ô Ceres ſacra ſolvam. FARNABIUS.

303. *Tum reſtitutas*] Tu ô conjux mihi redditus penſabis fratres & patrem. FARNABIUS.

305. *Si qua*] Si qua poteſtas inferorum major, quam tua eſt, te detinet, & nos te prompte ſequimur. FARNABIUS.

306. *Aut omnes tuos*] Cum Florentino hic conſentit Traject. qui itidem *tuo.* SCHRODERUS.

309. *O ſocia noſtri*] O conjux Herculis, filii mei. FARNABIUS. Initium colloquii faciunt mei manuſc. & Moguntinenſ. & Herbipolenſ. Non tamen ſupervenit in ſcenam prodiens Amphitryo; prius enim prodierat una cum Megarâ,

Aderit profecto, qualis ex omni ſolet
Labore, major. *Meg.* Quod nimis miſeri volunt,
Hoc facile credunt. *Amph.* Immo quod metuunt nimis,
Nunquam amoveri poſſe, nec tolli putant.
Prona eſt timori ſemper in pejus fides.
Meg. Demerſus, ac defoſſus, & toto inſuper
Oppreſſus orbe, quam viam ad ſuperos habet?
Amph. Quam tunc habebat, cum per arentem plagam
Et fluctuantes more turbati maris
Abiit arenas; biſque diſcedens fretum,
Et bis recurrens: cumque deſerta rate
Deprenſus haeſit Syrtium brevibus vadis,
Et puppe fixa maria ſuperavit pedes.
Meg. Iniqua raro maximis virtutibus
Fortuna parcit: nemo ſe tuto diu
Periculis offerre tam crebris poteſt:
Quem ſaepe tranſit caſus, aliquando invenit.
Sed ecce, ſaevus ac minas vultu gerens,

Et

GRONOVII.

317. *Demerſus, ac defoſſus,*] Seneca conſolatione ad Marciam de Octavia: *ipſam magnitudnis fraternae nimis circumlucentem fortunam exoſa, defodit ſe, atque abdidit.* Ad Polybium c. 32. *quae* (miſericordia Caeſaris) *cum ex ipſo angulo, in quo ego defoſſus ſum, complures multorum jam annorum ruina obrutos effoderit, & in lucem reduxerit.* Nat. quaeſt. 5, 15. *Quae tanta neceſſitas hominem ad ſidera rectum incurvavit & defodit.* Sumpſit à Virgilio in Culice: *Defoſſaſque domos ac tartara nocte cruenta Obſita.*

VARIORUM.

ut ex fine praecedentis Chori conſtat. quare putem non eſſe à ſuperioribus ſeparanda. DELRIUS.

316. *Prona*] Pejora facilius credimus, quam meliora. Aliqui ajunt hoc Megarae eſſe reſponſum, quae quaſi aſſentiens dicit, ô Amphitryon, verum dixiſti, quod timor pronus eſt fidem & credulitatem habere ſemper ad pejora, ſed vellem ſcire, cum Hercules jaceat demerſus quam viam habeat redeundi? q. d. nullam. FARNABIUS.

319. *Quam tunc*] Aeque ac evaſit Syrtes, ſinus duos in mari Lybico; qui cumulis arenae, qui ventorum arbitrio agitantur, varie vadoſi, & fluxu refluxuque impetuoſi naves ad ſe trahunt: unde & nomen iis à σύρω traho. FARNABIUS.

324. *Pedes.*] Apollodorus lib. 2. Biblioth. fabulatur aureum poculum ab Apolline Herculem accepiſſe dono, atque eo Oceanum tranaſſe: quia (ut docet Macrob.) uſus navigio, cui nomen, *Scyphus.* Alii volunt uſum aereo lebete; pro velo, leonis pelle; pro malo, clavâ; pro rudentibus, pharetrae loris; pro remo, arcu. unde manavit proverbium ἄλλο γένος κώπης. *aliud remi genus.* refert Plutarch. in Collectan. DELRIUS.

330. *Qua-*

Et qualis animo eſt, talis inceſſu venit
Aliena dextra ſceptra concutiens Lycus.

Lycus. Megara. Amphitryon.

Lycus Thebis à Creonte in exilium miſſus, Hercule ad inferos profecto, caeſo Creonte cum filiis, quo regnum occupatum ſibi firmet, Megarae nuptias ambit, abnuenti vim minatur.

Lycus. URbis regens opulenta Thebanae loca,
Et omne quidquid uberi cingit ſolo
Obliqua Phocis, quidquid Iſmenos rigat,
Quidquid Cithaeron vertice excelſo videt,
Et bina findens Iſthmos exilis freta,
Non vetera patriae jura poſſideo domus

Igna-

GRONOVII.

332. *Urbis regens*] Hunc verſum cum quatuor ſequentibus Megarae adſignant libri vulgati, ipſi Lyco membranae Florentinae: meo quidem judicio multo decentius. Nam ut Megara, primum inimiciſſima tyranno, dein tantis aerumnis ac miſeriis affecta, magnifice atque otioſe potentiam ejus extendat, ac latos imperii fines metiatur, quam eſt intempeſtivum? At ut ipſe inflatus fortuna & plenus ſui miretur, quod tam late imperet, praeſertim virtuti illud ſuae acceptum relaturus, cum contemtione illorum, qui relictis acquieſcunt & nihil pararunt ipſi, nemo non videt eſſe perſonae aptiſſimum. Ego, inquit, Thebarum dominus & Phocidos univerſaeque Boeotiae, non haec obtineo ignavus haeres avitorum regnorum, &c. Sic Atreus apud veterem Poëtam: *Rex impero Argis. ſceptra mihi liquit Pelops, Qua ponto ab Helles atque ab Ionio mari Urgetur Iſthmos.*

334. *Quicquid Iſmenus rigat*,] Etruſcus, *Iſmenos.* Et probat idem ſaepius hujuſmodi vocabula in his tragoediis Graeco ſono fuiſſe prolata. Sic ỳſ. 376. *Tityos.* Hippolyto ỳſ. 14. *Iliſſos.* Oedipo ỳſ. 426. *Araxen*, & ỳſ. 467. *Pactolos.* Medea ỳſ. 13. *Corinthos* & ỳſ. 87. *Alpheoſque.* Oetaeo Hercule ỳſ. 501. *Euenos*, ỳſ. 935. *Pluton*, ỳſ. 1248. *Amphitryon.*

VARIORUM.

330. *Qualis*] Superbus & ferox, quod vel ex inceſſu patet. FARNABIUS.

331. *Aliena*] Uſurpata, inf. ỳſ. 336. FARN.

334 *Obliqua Phocis*,] Regio Graeciae ad ſinuoſum litus Criſſaeum. FARNABIUS.

334. *Iſmenos*] Boeotia, quam rigat fluvius Iſmenus, quamque proſpicit mons Cithaeron. FARNABIUS.

336. *Iſthmos*] Peloponneſiacus, anguſtiae ſex millium inter Aegaeum & Ionium maria, in quo Iſthmo eſt Corinthus, unde & Corinthiacus dicitur. FARNABIUS.

337. *Non vetera*] Contrarium tamen tradit Euripides, in Hercule μαινομένῳ, Julius Hyginus in fabulis, non quidem, ut arbitror antiquus ille, qui Auguſti tempore vixit, & de Virgilio teſte

Digitized by Google

Ignavus haeres: nobiles non ſunt mihi
Avi, nec altis inclytum titulis genus;
Sed clara virtus. qui genus jactat ſuum,
Aliena laudat. Rapta ſed trepida manu
Sceptra obtinentur: omnis in ferro eſt ſalus.
Quod civibus tenere te invitis ſcias,
Strictus tuetur enſis. alieno in loco
Haud ſtabile regnum eſt. una ſed noſtras poteſt
Fundare vires, juncta regali face
Thalamiſque Megara. ducet è genere inclyto
Novitas colorem noſtra. non equidem reor
Fore ut recuſet, ac meos ſpernat toros.
Quod ſi impotenti pertinax animo abnuet,

Stat

GRONOVII.

347. *Thalamiſque Megara.*] Diſputat hic vir doctus calamitatem Oedipi poſt Herculis demum mortem contigiſſe. Quomodo enim, inquit, ille non interfuiſſet praelio nobili ad Thebas? Reſpondeo, quia credibile eſt longe tum abfuiſſe vagantem per orbem terrarum domandis monſtris: ut etiam abfuit, dum Lycus Creonta caedit. Quaerit iterum: Quomodo ad ipſum non potius confugere ſupplices quam ad Theſei filium? Hic confundit duo ſupplicum genera, Ἱκετίδας Euripidis & Ἡρακλείδας: nam ad Theſei filium confugerunt Ἡρακλεῖδαι, jam mortuo Hercule: Supplices vero in hoc bello Thebano, non ad Theſei filium, ſed ad ipſum patrem decucurrerunt.

347. *Ducet è genere inclyto*] Non à parmis, non à pictoribus, tinctoribus, aliptis, ut volunt: ſed ab illis corporibus, quae propinquitate alicujus colorem adſumunt. Lucretius lib. 4. *Nam certe jacere ac invergi multa videmus, Non ſolum ex alto penituſque, ut diximus ante, Verum de ſummis ipſum quoque ſaepe colorem. Et vulgo faciunt id lutea ruſſaque vela, Et ferrugina, cum magnis intenta theatris Per malos vulgata trabeſque trementia fluitant.* Juvenalis Sat. 2. *Uvaque conſpecta livorem ducit ab uva.* Sic & quae ſole fuſcantur, aut maturantur, *colorem ducunt.*

VARIORUM.

Gellio lib. 16. & de urbibus Italiae auctore Servio 7. Aeneidos ſcripſit, ſed alius recentior. *Lycum*, inquit, *Neptuni filium, quod Megaram, Creontis filiam, uxorem ejus, & filios Therimachum & Ophitem occidere voluit, interfecit.* DELRIUS.

340. *Virtus.*] Sup. ꝟſ 250. *Proſperum ac felix ſcelus Virtus vocatur.* FARNABIUS.

343. *Quod civibus*] Malus imperii eſt cuſtos metus. Quem enim metuunt, periiſſe expetunt. FARNABIUS.

344. *Alieno*] Regnum occupatum haudquaquam firmum eſt. FARNABIUS.

345. *Una*] Mihi novo homini addent nobilitatis colorem Megarae nuptiae. FARNABIUS.

347. *Megara.*] Cum Hercules Ergynum Minyarum regem crudeliſſimum fudiſſet Thebanos infeſtantem; Thebanorum rex Creon, ut animi grati benevolentiam teſtaretur, Herculi filiam ſuam Megaram deſpondit, conceſſa etiam regni ſocietate, ſed dubium an hic ille Creon Jocaſtae frater, de quo in Oedipo noſtri, & apud Sophoclem in Oedipo utroque & Antigonà. videtur. nam ſupra dixit Megara, Creonte & filiis interemtis, occidiſſe ſtirpem ultimam Cadmidarum. & infra verſu 495. clare meminit Oedipi ut jam de-

Stat tollere omnem penitus Herculeam domum.
Invidia factum ac ſermo popularis premet?
Ars prima regni, poſſe te invidiam pati.
Tentemus igitur: ſors dedit nobis locum.
Namque ipſa triſti veſtis obtentu caput
Velata, juxta praeſides aſtat deos,
Laterique adhaeret verus Alcidae ſator.
Meg. Quidnam iſte, noſtri generis exitium ac lues,
Novi parat? quid tentat? *Lyc.* O clarum trahens
A ſtirpe nomen regia, facilis mea
Parumper aure verba patienti excipe.
Si aeterna ſemper odia mortales agant,
Nec coeptus unquam cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret;

Nihil

GRONOVII.

352. *Invidia faſtum ac ſermo*] Recte Gruterus, *factum*, & ſic Etruſcus à manu prima. Tollere Herculeam domum non faſtus erat, ſed crudele facinus. Cur autem homini docto ſcribendum fuerit viſum, *at ſermo*, ipſe ſolus, ſi tamen, viderit. Eſt enim ἓν διὰ δυοῖν. quale Juſtini lib. 12. *quantum in exercitu ſuo, quantum apud devictas gentes fabularum atque invidiae fecerit.*

362. *Odia mortales agant*] Flor. cum Lipſiano: *gerant*. Sic in Thyeſte: *ſi bella abnuunt Et gerere nolunt odia.*

VARIORUM.

defuncti. quare haec tragoedia foret poſtponenda Oedipo. ſed quia id non conſtat, & forte hic Creon alius. videtur etiam Oedipi calamitas jam mortuo Hercule obtigiſſe. quomodo enim ille non interfuiſſet praelio illi nobili ad Thebas? quomodo ad ipſum non potius confugêre ſupplices, quam ad Theſei filium? ſunt & alia multa huic conjecturae faventia, ſed res non tanti. DELRIUS.

351. *Tollere*] Statutum eſt mihi ipſam cum liberis è medio tollere & Herculeam domum radicitus exſtirpare. FARNABIUS.

354. *Tentemus*] Megaram ad nuptias. FARNABIUS.

355. *Triſti*] Pulla, lugubri. FARNABIUS.

355. *Veſtis obtentu caput Velata,*] Tangit morem hunc *Schenkius* Praem. Epiſt. 10. Fac. Crit. Grut. Tom. 4. SCHRODERUS.

356. *Juxta praeſides*] Non bene capitur hic locus vulgo. Praeſides Deos vocat, quos aliter praeſtites, imitatione Graecorum, qui προστατηρίους ab eadem mente vocarunt. Eorum ara juxta fores poſita erat. Haec eſt, de qua intelligit. SCALIGER.

357. *Verus*] Neque enim agnoſcit tyrannus Jovem eſſe Herculis patrem, quem & Alcidem vocat ab Alcaeo, avo paterno, *alii* ab ἀλκὴ, robur. FARNABIUS.

362. *Si aeterna*] Non debet ſollicitari vox *agant*. nihil enim illa Latinius. ſive admittamus vocem *odia* eſſe primi caſus, *mortales* vero quarti, (ut volebat Janus Douza F.) ſive contra. nam ecce Hippol. 541. *ſuccenſas agit Libido mentes.* Oedip. 754. *Dominumque canes egere ſuum.* Horatius Epod. 8. *Acerba fata Romanos agunt.* Valerius Flaccus 5. Argon. *Typhin agit violenta lues.* Noſter etiam ſupra 27. *Vivaces aget Violentus iras.* GRUTERUS.

3'9. *Par-*

Digitized by Google

Nihil relinquent bella: tum vaſtis ager
Squallebit arvis. ſubdita tectis face
Altus ſepultas obruet gentes cinis.
Pacem reduci velle, victori expedit;
Victo neceſſe eſt. particeps regno veni:
Sociemus animos. pignus hoc fidei cape:
Continge dextram. quid truci vultu ſiles?
Meg. Egone ut parentis ſanguine aſperſam manum,
Fratrumque gemina caede contingam? prius
Extinguet Ortus, referet Occaſus diem:
Pax ante fida nivibus & flammis erit:
Et Scylla Siculum junget Auſonio latus:
Priuſque multo vicibus alternis fugax
Euripus unda ſtabit Euboica piger.
Patrem abſtuliſti, regna, germanos, larem,
Patriam: quid ultra eſt? una res ſupereſt mihi,
Fratre ac parente carior, regno ac lare,
Odium tui: quod eſſe cum populo mihi

Com-

GRONOVII.

369. *Particeps regni veni:*] Sic Delrii & quaedam editiones. Sed Fabricii & aliae, *regno:* ut liber optimus & plures Mſſ. Curtius lib. 6. *inſidias regi comparatas, ſeque ejus conſilii fortibus viris & illuſtribus eſſe participem.* Quinctilianus in Milite Mariano: *mater frigoribus ac ſolibus peruſta & in pleriſque ruris operibus marito particeps* Sed mox liber idem à manu prima: *Sociemur animis*: nam vox prior correcta eſt, *ſociemus*. Sed tamen quid opus fuit vetuſtiorem mutare; Niſi ſunt inducti yſ. 412. *ſociemus toros*. Nat. quaeſt. 5, 12. *ubi vero ſociavere viros.* Cicero fam. 3. ep. 3. *pro noſtra conſociatiſſima voluntate.*

VARIORUM.

369. *Particeps*] In conjugium meum. FARN.

371. *Dextram.*] Fidei pignus & ſymbolum. Troad. 689. FARNABIUS.

373. *Prius*] Et hae τῶν ἀδυνάτων conditiones negationis vim habent. FARNABIUS.

376. *Et Scylla*] Recedet fretum, jungeturque Sicilia Italiae, cui quondam adnexa fuiſſe dicitur. FARNABIUS. Cujus formam habes apud Homerum in Odyſſ. μ'. & Iſacium in Lycophronem. DELRIUS.

377. *Priuſque*] Prius Euripus fretum illud reciprocum inter Boeotiae Aulidem & Euboeam, quod ſepties die ac nocte rapide fluit refluitque, quieſcet. FARNABIUS.

378. *Euripus*] *Mare* (inter Atticam & Euboeam) *rapidum, & alterno curſu ſepties die, ac ſepties nocte fluctibus invicem verſis, adeo immodice fluens, ut ventos etiam ac plenis velis navigia fruſtretur*, inquit Pompon. lib. 2. cap. 7 Plinius tamen, Seneca, Strabo, & alii tantum die ac nocte ſimul ſepties fluere contendunt. Livius autem lib. 38. ita ſcribit, *fretum ipſum Euripi, non ſepties die, ſicut,*

Digitized by Google

Commune doleo, pars quota ex iſto mea eſt?
Dominare tumidus, ſpiritus altos gere;
Sequitur ſuperbos ultor à tergo Deus.
Thebana novi regna. quid matres loquar
Paſſas & auſas ſcelera? quid geminum nefas,
Mixtumque nomen conjugis, gnati, patris?
Quid bina fratrum caſtra; quid totidem rogos?
Riget ſuperba Tantalis luctu parens,
Moeſtuſque Phrygio manat in Sipylo lapis.
Quin ipſe torvum ſubrigens criſta caput
Illyrica Cadmus regna permenſus fuga,

Lon-

GRONOVII.

383. *Pars quota ex iſto mea eſt?*] Florentinus, *ex illo*.

390. *Riget ſuperba*] Grotii manus ad marginem, *ſuperbo*. Dubito. nam *Tantalis parens* quam vim habeat, parum video; at *ſuperba parens* rem explicat, nempe ſuperbiſſe, quod toties mater eſſet.

393. *Illyrica Cadmus*] Scribe, *Illyria*, vel propter *κακέμφατον*. Frequens librorum menda.

VARIORUM.

ut fama fert, temporibus ſtatis reciprocat, ſed temere in modum venti nunc huc nunc illuc verſo mari velut monte praecipiti devolutus torrens rapitur. Cauſam hujus fluxus & refluxus, cum nequiſſet Ariſtoteles aſſequi, moerore contabuit. Auctores D. Juſtinus Martyr in Admonition. ad Gentes, & D. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Julianum apoſtatam. DELR.

383. *Commune*] Vellem & eorum odium mihi ſoli eſſet, ut abunde odiſſe poſſem. *vel*, doleo quidem populum à te oppreſſum habere cur te oderint. FARNABIUS.

385. *Ultor*] Tantae inſolentiae vindex, *vel* Nemeſis ſuperbiae ultrix. Dii enim cum utriuſque ſexus ſint ſecundum Stoicos, Poëtae Deum etiam pro Dea ponunt. FARNABIUS.

385. *Ultor a tergo Deus.*] conſule uberius ad h. l. *Baptiſt. Pium*, Grut. Fac. Crit. c. 70. T. 1. SCHRODERUS.

386. *Thebana*] Novi quam malo omine regnetur Thebis; quae ſcelera Regum, quae poenae. FARNABIUS.

386. *Matres*] Agaven, quae filium Pentheum interfecit: Ino, quae ſe in mare praecipitavit; Nioben, de qua infra Vſ. 390. FARNABIUS.

387. *Geminum*] Oedipi, qui patrem Lajum, verum non ſciens eum patrem eſſe, interfecit, ex matre Jocaſta, quam uxorem duxit, liberos ſuſcepit. vide Vſ. 133. Theb. FARNABIUS.

389. *Fratrum*] Eteoclis & Polynicis filiorum Oedipi, qui binis exercitibus de regno decertantes mutuis vulneribus occubuerunt, impoſitiſque eidem rogo cadaveribus eorum flamma ſe diviſit. FARNABIUS.

390. *Tantalis*] Niobe filia Tantali numeroſa prole ſuperbiens Latonae ſe praetulit, liberis itaque XIV. à Phoebo & Diana interfectis & ipſa dolore ſtupeſcens in ſaxum mutata eſt, in Sipylo monte Phrygiae, quod perpetuo humore madet. Agamemn. 370. FARNABIUS.

391. *Sipylo lapis.*] Ex Callimacho & Ovidio. Leonides: *Πέτρος ἔτ' ἐν Σιπύλῳ Νιόβη θρήνοισι μιάζει*, *Eſt lapis in Sipylo Niobe lacrymas juge fundens.* Sipylus urbs & mons Phrygiae: hic de monte loquitur. nam urbs everſa terrae motu, vivo Tantalo, teſtibus Ariſtot. in Meteor. Strabone lib. 11. cap. 41. DELRIUS.

392. *Subrigens*] Erigens. FARNAB. A *ſubrigo*, quo Virgil. utitur 4. Aeneid. Seneca lib. 5. de benefic. *ſubrectis vexillis.* Plinius de upupa; *criſtà viſenda plicatili, contrahens eam, ſubrigenſque per longitudinem capitis.* utitur etiam Tertullianus *ſubrigendi* verbo. DELRIUS.

393. *Illyrica*] Ipſe Cadmus Thebarum conditor regno pulſus in Illyricum receſſit, & in ſerpen-

tem

Digitized by Google

Longas reliquit corporis tracti notas.
Haec te manent exempla. dominare, ut lubet:
Dum ſolita regni fata te noſtri vocent.
Lyc. Agedum, efferatas rabida voces amove:
Et diſce regum imperia ab Alcide pati.
Ego rapta quamvis ſceptra victrici geram
Dextra, regamque cuncta ſine legum metu,
Quas arma vincunt; pauca pro cauſa loquar
Noſtra. Cruento cecidit in bello pater?
Cecidere fratres? arma non ſervant modum,
Nec temperari facile, nec reprimi poteſt
Stricti enſis ira. bella delectat cruor.
Sed ille regno pro ſuo; nos improba
Cupidine acti? quaeritur belli exitus,
Non cauſa. Sed nunc pereat omnis memoria.
Cum victor arma poſuit, & victum decet
Deponere odia. non ut inflexo genu
Regnantem adores, petimus. hoc ipſum placet,
Animo ruinas quod capis magno tuas.
Es rege conjux digna: ſociemus toros.
Meg. Gelidus per artus vadit exſangues tremor.
Quod facinus aures pepulit? haud equidem horrui,
Cum pace rupta bellicus muros fragor
Circumſonaret. pertuli intrepide omnia.

Tha-

VARIORUM.

tem commutatus eſt una cum Harmonia uxore. FARNABIUS.

398. *Diſce regum*] Diſce a conjuge tuo quem adeo jactas, parere mihi regi, ut ille paret Euryſtheo. FARNABIUS.

401. *Arma vincunt*;]. Notum eſt illud, *Inter arma leges ſilent.* notum & illud Marianum, *ſe inter armorum ſtrepitum juris civilis verba exaudire non potuiſſe.* DELRIUS.

406. *Sed ille regno*] *Antiypophora.* quod ſi objicias patrem tuum juſte, me injuſte arma cepiſſe, reſpondeo juſtitiam belli exitu, non cauſa, diſcerni; *Victrix cauſa Deis placuit.* FARNABIUS.

408. *Pereat* Sanciatur *ἀμνηστία.* FARNABIUS.

410. *Non*] Nolo me ut captiva adores, ſed quoniam mihi placet tua haec magnanimitas, ut me pro marito colas. FARNABIUS.

417. *Pertuli*] Caetera belli mala aequo animo tu-

Digitized by Google

Thalamos tremiſco; capta nunc videor mihi.
Gravent catenae corpus, & longa fame
Mors protrahatur lenta, non vincet fidem
Vis ulla noſtram: moriar, Alcide, tua.
Lyc. Animoſne merſus inferis conjux facit?
Meg. Inferna tetigit, poſſet ut ſupera aſſequi.
Lyc. Telluris illum pondus immenſae premit.
Meg. Nullo premetur onere, qui coelum tulit.
Lyc. Cogêre. *Meg.* Cogi qui poteſt; neſcit mori.
Lyc. Effare, thalamis quod novis potius parem
Regale munus? *Meg.* Aut tuam mortem, aut meam.
Lyc. Moriere demens? *Meg.* Conjugi occurram meo.
Lyc. Sceptrone noſtro potior eſt famulus tibi?
Meg. Quot iſte famulus tradidit reges neci!
Lyc. Cur ergo regi ſervit, & patitur jugum?
Meg. Imperia dura tolle, quid virtus erit?
Lyc. Obici feris monſtriſque, virtutem putas?
Meg. Virtutis eſt domare, quae cuncti pavent.
Lyc. Tenebrae loquentem magna Tartareae premunt.
Meg. Non eſt ad aſtra mollis è terris via.
Lyc. Quo patre genitus coelitum ſperat domos?

Amph.

GRONOVII.

438. *Coelitum penetrat domos?*] Lipſius è ſuo,

VARIORUM.

tuli. nunc tandem vere in ſervitutem redacta mihi videor, poſtquam ignavus tyrannus me de nuptiis interpellare audet. FARNABIUS.

420. *Non vincet*] Nullus cruciatus violabit fidem meam Herculi datam. FARNABIUS.

423. *Supera*] Coelum. FARNABIUS.

424. *Premit.*] Ne emergere & aſcendere poſſit. FARNABIUS.

425. *Qui coelum*]. Supra v. 69. FARNABIUS.

426. *Cogi*] Stoice. *Qui non timet mortem, cogi nequit. Non ſumus in ullius poteſtate, cum mors in noſtra poteſtate ſit.* FARNABIUS.

429. *Conjugi*] Ab inferis redeunti. FARN.

430. *Famulus*] Hercules Euryſtheo inſerviens. FARNABIUS.

431. *Quot iſte*] Multos, Diomeden, Buſirin, Geryonem, Antaeum, &c. FARNABIUS.

433. *Imperia*] Verſatur enim virtus circa ardua, dura, formidabilia. FARNABIUS.

434. *Virtutem*] Audaciae potius eſt & temeritatis. FARNABIUS.

435. *Virtutis*] Vincit enim vim virtus. FARN.

437. *Tenebrae*] Ut ut magna crepet, tenebrae tamen infernae premunt ipſum & opprimunt. FARNABIUS.

438. *Quo patre*] Nec enim niſi diis geniti ſuperos adeunt. FARNABIUS.

 442. *Pa-*

Amph. Miſeranda conjux Herculis magni ſile:
Partes meae ſunt, reddere Alcidae patrem,
Genuſque verum. poſt tot ingentis viri
Memoranda facta, poſtque pacatum manu
Quodcunque Titan ortus & labens videt,
Poſt monſtra tot perdomita, poſt Phlegram impio
Sparſam cruore, poſtque defenſos deos;
Nondum liquet de patre? mentimur Jovem?
Junonis odio crede. *Lyc.* Quid violas Jovem?
Mortale coelo non poteſt jungi genus.
Amph. Communis iſta pluribus cauſa eſt deis.
Lyc. Famuline fuerant ante quam fierent dei?
Amph. Paſtor Pheraeos Delius pavit greges.
Lyc. Sed non per omnes exul erravit plagas.
Amph. Quem profuga terra mater errante edidit.

Lyc.

GRONOVII.

ſperat. Delrio ſuggeſſit conjectura, ut ait, *penetret*, & confirmant quidam ejus codices. Et eſt, cui vel hoc vel primum Herculi violento aptius videtur. Sane furenti aut gigantum Aloidarumve vim meditanti. Grutero haud frivolum, quod eruerunt alii, *ſperat*, ſed tamen efficacius *ſpirat.* Non mihi, cui placet unicum *ſperat*, confirmatum ab Etruſco. Tacitus 4. Ann. *Optimos quippe mortalium altiſſima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Graecos, Quirinum apud nos, deûm numero additos. Melius Auguſtum, qui ſperaverit.* Ariſtaeus in quarto Georg. *quid me coelum ſperare jubebas?* Auctor Octaviae: *Quid, cui licuit regnum in coelum ſperare, parens tanta Neronis?*

440. *Partes meae hae ſunt,*] Satis intelligimus, quid velit Amphitryo cum dicit ſuas eſſe partes reddere Alcidae patrem. Itaque ſupervacuum, *hae*, & inſuave volente librorum principe deleatur.

453. *Mater erranti edidit.*] Alii, *dedit.* Sed cum

VARIORUM.

442. *Pacatum manu*] Fuit Alcides per totum ferme orbem *εἰρηνοποιός*. Ovid. in Epiſt. Deianirae. *Reſpice vindicibus pacatum viribus orbem, Qua latam Nereus caerulus ambit humum.* Claudianus de Hercule: *Thracia paciſero contigit arva pede.* unde quaedam inſcriptiones: HERCULI. PACIFERO. DELR.

444. *Phlegram*] Vallem Theſſaliae, in qua Gigantes cum diis pugnavere. FARNABIUS.

444. *Impio*] Gigantum impiorum. FARNAB.

445. *Defenſos*] Herculis enim potiſſimum opera gigantes victos ſcribunt non pauci. FARNAB.

447. *Junonis*] Quae, niſi eſſet Jove genitus, eum non odio proſequuta uſque exagitaret. FARN.

449. *Communis*] Complures Heroës miſto mortalium ac immortalium ſemine nati in deos aſciti fuerunt. FARNABIUS.

451. *Paſtor*] Hippol. 295. FARNABIUS.

451. *Paſtor*] Ovium Admeti regis juxta Amphryſum fluvium, & Pheras Theſſaliae urbem, teſte Orpheo, Rhiano, Pindaro & Tibullo. Sed Callimachus, in hymno de lavacro Palladis, ait eum armenta equarum cuſtodiiſſe: Homerus in Hymno in Mercurium, & Nonnus in Dionyſiac. boum. quod Horat. lib. 1. carm. ſequitur: *Te boves olim niſi reddidiſſes Per dolum amotas, puerum minaci Voce dum terret, viduus pharetra Riſit Apollo.* DELRIUS

452. *Sed non*] Quod facit Hercules. FARN.

453. *Quem profuga*] Et tamen in ipſa inſula erra-

Lyc. Non monſtra, ſaevas Phoebus aut timuit feras.
Amph. Primus ſagittas imbuit Phoebi draco.
Lyc. Quam gravia parvus tulerit, ignoras, mala?
Amph. E matris utero fulmine ejectus puer,
Mox fulminanti proximus patri ſtetit.
Quid? qui gubernat aſtra, qui nubes quatit,
Non latuit infans rupis Idaeae ſpecu?
Sollicita tanti pretia natales habent,
Semperque magno conſtitit, naſci deum.
Lyc. Quemcunque miſerum videris, hominem ſcias.
Amph. Quemcunque fortem videris, miſerum neges.
Lyc. Fortem vocemus, cujus ex humeris leo
Donum puellae factus, & clava excidit,
Fulſitque pictum veſte Sidonia latus?

For-

GRONOVII.

valde variarent codices, expreſſiſſe ait Gruterus, quod erat in pleriſque. Ut omne dubium tollamus, monemus in Etruſco eſſe: *mater errante edidit.* Statimque: *Num monſtra ſaeva Phoebus aut timuit feras?*

456. *Quam gravia parvus*] Haec pars reſponſionis, qua Lycum monſtra & feras exprobrantem confutat Amphitryo, quamvis Bacchum ingerat, prorſus eſt ἀπροσδιόνυσον. Quod enim Bacchus utero matris ejectus fulmine, quod infans Juppiter vix patris dentibus ſubductus, nihil ad certamen cum monſtris & feris. Habet Gruterus, quod fidenter glorietur, hos verſus ante ipſum intellectos non eſſe. Nihil verius, quam quod monuit, hunc eſſe Lyci verſum, nova contradictione objicientis tam exercitam infantiam ſuperis genito non convenire. Scilicet oblitus es quae pertulerit Hercules & infans? Regerit Amphitryo exempla Bacchi & Iovis, ex quibus conſtat ſollicita pretia tantos habere natales & ingentem nobilitatem ingenti cum diſcrimine conjunctam. In vulgata nihil cohaeret: quod ſenſit Delrius: ſed inutiliter verſus tranſponit.

460 *Rupis exeſae ſpecu?*] Scio ſic alibi recte ſcriptum occurrere in his tragoediis: at hic loci legendum cum Florentiuo: *rupis Idaeae ſpecu.* Pomponius Mela lib. 2, 7. *Inter colles, quod ibi nutritum Jovem accepimus, fama Idaei montis excellit.* Nota fabula.

VARIORUM.

ratica natus eſt. ſupra verſ. 15. FARNABIUS.

453. *Mater erranti.*] Terram *errantem* vocat Delon, quam v. 15. *mobilem tellurem* vocavit. FARNABIUS.

455. *Phoebi*] Phoebus etiam puer ſagittis interfecit Pythona draconem à Junone miſſum, qui Latonam inſequeretur. FARNABIUS.

457. *E matris*] Bacchus è Semeles utero Jovis majeſtatem (quam ſubdolae Junonis hortatu, videre deſideraſſet) non ferentis & abortientis fulmine ictus. FARNABIUS.

458. *Mox fulminanti*] In bello adverſus Gigantes Bacchus in Leonem converſus maximo erat terrori Gigantibus. FARNABIUS.

459. *Qui gubernat*] Ipſe Jupiter. FARNAB.

460. *Non latuit*] An non à matre Rhea, ne Saturnus pater, ex foedere cum fratre Titane de maſcula prole tollenda, παιδοτρώκτης voraret, in Cretae antrum ablegatus eſt, & enutritus à Curetibus in monte Ida? FARNABIUS.

465. *Cujus*] Qui ſub Omphale Lydiae regina, clava & leonis pelle exutus, muliebri ornatu pur-

Digitized by Google

Fortem vocemus, cujus horrentes comae
Maduere nardo? laude qui notas manus
Ad non virilem tympani movit ſonum,
Mitra ferocem barbara frontem premens?
Amph. Non erubeſcit Bacchus effuſos tener
Sparſiſſe crines, nec manu molli levem
Vibraſſe thyrſum, cum parum forti gradu
Auro decorum ſyrma barbarico trahit.
Poſt multa virtus opera laxari ſolet.
Lyc. Teuthrantis hoc fatetur everſi domus,
Pecorumque ritu virginum oppreſſi greges.
Hoc nulla Juno, nullus Euryſtheus jubet:
Ipſius haec ſunt opera. *Amph.* Non noſti omnia.
Ipſius opus eſt, caeſtibus fractus ſuis
Eryx, & Eryci junctus Antaeus Libys.
Et qui hoſpitali caede manantes foci

Bi-

GRONOVII.

475. *Syrma barbaricum*] Lege, ut Florentiae habetur: *Auro decorum ſyrma barbarico trahit.* Sumſit è Virgilii ſecunda Aeneide: *Barbarico poſtes auro.* Livius lib. 36. in dictis ab Antiochi legato in Graecia: *ſcire ipſos abundaſſe ſemper auro regna Aſiae.* Praecedente verſu legitur ibidem: *Vibrare*, non *vibraſſe.*

477. *Hoc Euryti fatetur*] Quaerit Gruterus, an erraverit forſan auctor Euryto appellato, cum Theſpium ſignificaret. Sed excuſant alii, duas hiſtorias ſeparatas duobus deinceps verſibus contineri. At qui everſus Eurytus dici potuit Lyco, cum ultimam omnium eam ſuſceperit expeditionem Hercules & Deianirae maritus? Vix poteſt in re tam nota errari. Ut ſcilicet Poëta, quicunque fuerit ille tandem, Sophoclis Trachinias aut Ovidii metamorphoſeôn libros non legerit? Cur autem Moguntinus & plerique Delriani: *Teutantis teſtatur?* Voſſianus melior unuſque Pal. *Hoc Teutantis fatetur?* Annon clamant ſcribendum eſſe: *Teuthrantis hoc fatetur.* id quod Delrio quoque ſuboluit. Et obſcurior haec fabula eſt, quam ut à librariis aut corruptoribus veterum librorum proficiſci po-

VARIORUM.

puraque indutus & unctus colum tractavit. FARNABIUS.

469. *Nardo?*] Oleo Nardino. FARNABIUS.

471. *Barbara*] Phrygiis & Lydis in uſu FARN.

472. *Non erubeſcit*] Nec ipſi Baccho forti deo eſt rubori, ſi quando crinibus diffuſis haſtam pampinis involutam vibret, trahatque veſtem muliebrem longe caudatam. Syrma à σύρω traho. FARNABIUS.

478. *Pecorumque*] Theſpii Athenienſis quem Diodorus Erechthei filium, alii Teuthrantis filium, Pandionis nepotem, ut apud Euſtathium ad Homerum eſt, faciunt, filiae 2, una nocte promiſcue ab eo compreſſae. FARNABIUS.

480. *Non noſti*] Vitia quae ſunt, noſti; non autem meminiſti, quot tyrannos oppreſſerit. FARNABIUS.

482. *Eryx,*] Fil. Butae ex Venere. victus caeſtibus *ſuis*; i. e. ad quorum certamen hoſpites provocare ſolitus erat. FARNABIUS.

482. *Antaeus*] Herc. Oed. verſ. 24. FARN.

483. *Qui hoſpitali*] Buſiridis ſanguis juſta vindi-

Bibere juſtum ſanguinem Buſiridis.
Ipſius opus eſt, vulneri & ferro obvius,
Mortem coactus, integer Cygnus, pati:
Nec unus una Geryon victus manu.
Eris inter iſtos; qui tamen nullo ſtupro
Laeſere thalamos. *Lyc.* Quod Jovi, hoc regi licet:
Jovi dediſti conjugem, regi dabis.
Et te magiſtro non novum hoc diſcet nurus,
Etiam viro probante, meliorem ſequi.
Sin copulari pertinax tedis negat;
Vel ex coacta nobilem partum feram.
Meg. Umbrae Creontis, & penates Labdaci,
Et nuptiales impii Oedipodae faces,
Nunc ſolita noſtro fata conjugio date.
Nunc, nunc cruentae regis Aegypti nurus,

Ad-

GRONOVII.

tuerit. Quare & apud Ovidium, *Teuthrantia turba* in ſuſpicionem venit ante Angelum Politianum. Sed tamen Etruſcus vulgatam ſancit. Propendeo in alterum, etſi non novum ſit Senecae perſonas veteres & earum vocabula confundere.

486. *Ante Geryonem pati:*] Locus ſummis viris aut deſperatus aut fruſtra tentatus, quem ſalvum praeſtamus è Florentino: *Mortem coactus integer Cygnus pati* Cygnum dicit Neptuni, vel, ut alii volunt, Martis filium, ἄτρωτον ſeu invulnerabilem, quem ab Hercule interemptum etiam Heſiodus, Diodorus, Pauſanias, Apollodorus, Plutarchus, Higinus confirmant. Euripides in tragoedia hujus nominis: Κύκνον τε ξεινοδαΐκταν τόξοις ὤλεσεν Ἀμφαναίας οἰκήτορ' ἄμικτον. Mire in hoc luſit fabulatorum laſcivia: quae collegimus alibi, ubi & totum hunc locum ample illuſtravimus, nec vacat deſcribere.

497. *Nunc ſolita noſtro*] Flo. *veſtro.* Quod ſi legamus: *Huic ſolita veſtris fata conjugio date.*

498. *Cruentae regis*] *Cruentae* & *ſanguine infectae* quid differunt? Quid ſi *cruenti regis*? *Multo* propter numerum eorum, qui perierunt. Nec poſthaberem tamen, ſi quis codex largiretur *juncto*.

VARIORUM.

dicta (*vid. ſup. verſ.* 226.) effuſus in aris, quibus ipſe hoſpites immolaverat. FARNABIUS.

484. *Juſtum*] Juſte effuſum. FARNABIUS.

487. *Victus*] Tres fratres erant, unus ante reliquos necatus; victus unà manu non unus, nempe tricorpor. DELRIUS.

488. *Eris*] Te manet eadem vindicta quam illis inflixit Hercul. qui tamen non tentarunt uxori ejus ſtuprum inferre; quod tu facis. FARN.

489. *Jovi*,] Jovi uſuram conjugis tuae Alcmenae indulſiſti, nurus tuae Megarae uſum mihi regi dabis. quae tuo exemplo non hoc primum diſcet me potiorem *veluti Jovem* ſequi, marito ſuo Hercule *ut te quondam* permittente. FARN.

495. *Umbrae*] Ultrices patris mei Creontis umbrae, voſque male ominati lares Labdaci Thebarum regis ex Polydoro nepotis Cadmi, & vos infauſtae nuptiae Oedipodis. *ſupra* ỳſ. 386. FARNABIUS.

497. *Solita*] Nuptiis meis coactis date calamitates noſtro generi accidere ſolitas. FARNAB.

498. *Nurus*,] XLIX. è filiabus Danai prima nocte maritos ſuos, totidem è filiis Aegypti interfecerunt: ſola Hypermneſtra pepercit Lynceo:

ejus

Adeſte, multo ſanguine infectae manus,
Deeſt una numero Danais: explebo nefas.
Lyc. Conjugia quoniam pervicax noſtra abnuis,
Regemque terres; ſceptra quid poſſint, ſcies.
Complectere aras, nullus eripiet deus
Te mihi: nec, orbe ſi remolito queat
Ad ſupera victor numina Alcides vehi.
Congerite ſilvas, templa ſupplicibus ſuis
Injecta flagrent: conjugem & totum gregem
Conſumat unus igne ſubjecto rogus.
Amph. Hoc munus à te genitor Alcidae peto,
Rogare quod me deceat, ut primus cadam.
Lyc. Qui morte cunctos luere ſupplicium jubet,
Neſcit tyrannus eſſe. diverſa irroga:
Miſerum veta perire; felicem jube.
Ego, dum cremandis trabibus accreſcit rogus,
Sacro regentem maria votivo colam.
Amph. Proh numinum vis ſumma, proh coeleſtium
Re-

GRONOVII.

puta & per genus & per nuptias.

500. *Deeſt una numero Danais:*] Euripides in Phoeniſſis: *Αν. Ἡ γὰρ γαμοῦμεν ζῶντα παιδὶ τῷ ποτε; Κρ. Πολλή γ' ἀνάγκη. ποῖ γὰρ ἐκφεύξῃ λέχος; Αν. Νὺξ ἆρ' ἐκείνη Δαναΐδων μ' ἕξει μίαν.*

508. *Unus igne ſubjecto rogus.*] Etruſcus, Voſſianus, meus, *Locus.* Sed ſuſpectum eſt: nam & ſequenti v. 512. *diverſa in loca*, liber optimus *αὐτὶ τοῦ irroga.*

515. *Regentem maria votivo rogem.*] Lege cum Etruſco: *votivo colam.* Nemo non videt aptius hîc poni verbum futuro indicativo, quam praeſenti dubitativo.

VARIORUM.

ejus vicem ego ſupplebo & Lycum interficiam. FARNABIUS.

499. *Multo*] *Habentes manus multo cruore pollutas.* FARNABIUS.

500. *Numero*] Quinquageſimo. FARNABIUS.

502. *Terres;*] Imprecationibus tuis, FARN.

503. *Complectere*] Non, ad quas confugiſti, arae, non deorum ſtatuae, non ipſe Alcides reverſus, &, quod mihi jactas, in deorum numerum relatus, te mihi eripiet. FARNABIUS.

506. *Congerite*] O famuli, adſtruite ligna, & ipſum templum, quo ſupplices confugerunt, admoto igne abſumite. FARNABIUS.

507. *Conjugem*] Megaram uxorem & Amphitryonem cum liberis Herculis. FARNABIUS.

509. *Hoc munus*] Ego Herculis (quoniam Jovem illi negas) pater hoc à te peto. FARN.

510. *Primus*] Ne ſenex videam meorum necem. FARNABIUS.

513. *Miſerum veta*] Miſericordiae enim eſſet per citam mortem miſeris aerumnarum finem dare. FARNABIUS.

514. *Ego,*] Dum famuli parant ligna ad hos comburendos, ego Neptuno faciam ſacra, quae illi

Digitized by Google

Rector parenſque; cujus excuſſis tremunt
Humana telis; impiam regis feri
Compeſce dextram. Quid deos fruſtra precor?
Ubicunque es, audi gnate. Cur ſubito labant
Agitata motu templa? cur mugit ſolum?
Infernus imo ſonuit è fundo fragor.
Audimur: en, en ſonitus Herculei gradus.

Chorus Thebanorum.

Actoris partes Chorus officiumque viriliter defendit, precibus Amphitryonis adſpirans Herculis reditum vovet, idque arguit Orphei exemplo.

O Fortuna viris invida fortibus,
Quam non aequa bonis praemia dividis!
Euryſtheus facili regnet in otio:
Alcmena genitus bella per omnia
Monſtris exagitet coeliferam manum:
Serpentis reſecet colla feracia:
Deceptis referat mala ſororibus,

Cum

Gronovii.

523. *En, en ſonitus Herculei gradus.*] Alii, *en eſt.* Sed Etruſcus: *eſt, eſt ſonitus Herculei gradus.* Caeterum ut hic, in Thyeſte: *imo mugit è fundo ſolum.*

Variorum.

illi vovi Creonte victo. FARNABIUS.

520. *Nate*] Tanquam numen mihi praeſentiſſimum. FARNABIUS.

520. *Cur ſubito*] Inter preces mota terra Herculem ab inferis adventare erumpentem conjicit Amphitryon. FARNABIUS.

526. *Euryſtheus*] Quae tam inique rem comparaſti ut Euryſth. &c. FARNABIUS.

528. *Monſtris*] Delendis monſtris vexet manum coelif. ſup. v. 68. FARNABIUS.

528. *Coeliferam*] Illa manus, quae tulit coelum & deos, nunc occupatur circa naturae pudenda. FARNABIUS. Sunt qui *teliferam* leg. Et ſane non manus Herculis proprie coelum tulit, ſed ſedit id ejus humeris. At bene de telis. LIPS.

529. *Serpentis*] Hydrae. v. 240. FARN.

529. *Colla feracia;*] Amplectar conjecturam amici noſtri Simonis Ulrici Piſtoris, *feracia*: & ita adpictum ad oram unius codicis ſcripti. GRUTERUS.

530. *Deceptis*] Sup. ℣. 240. FARNABIUS.

F 532. *Fo-*

Cum ſomno dederit pervigiles genas
Pomis divitibus praepoſitus draco.
Intravit Scythiae multivagas domos,
Et gentes patriis ſedibus hoſpitas:
Calcavitque freti terga rigentia,
Et mutis tacitum littoribus mare.
Illic dura carent aequora fluctibus;
Et, qua plena rates carbaſa tenderant,
Intonſis teritur ſemita Sarmatis.
Stat pontus vicibus mobilis annuis,
Navem nunc facilis, nunc equitem pati.
Illic quae viduis gentibus imperat,
Aurato religans ilia baltheo,
Detraxit ſpolium nobile corpori,
Et peltam, & nivei vincula pectoris,
Victorem poſito ſuſpiciens genu.
Qua ſpe praecipites actus ad inferos,
Audax ire vias irremeabiles,
Vidiſti Siculae regna Proſerpinae?
Illic nulla Noto, nulla Favonio

Con-

VARIORUM.

532. *Pomis*] Aureis, citreis. ſup. ℣ſ. 239. FARN.

533. *Multivagas*] Ἀμαξοφορήτας, plauſtris vectas; Scythiae enim incolae Nomades à paſcendis gregibus dicti nova quaerentes paſcua mutant aſſidue loca, unde appellat *patriis ſedibus hoſpites*. FARNABIUS.

536. *Tacitum*] Septentrionale mare, quod hiberno gelu concretum non agitatur fluctibus, nec litori alliſum ſonat. FARNABIUS.

538. *Qua plena*] Qua aeſtate navigarant, hieme agitant currus. FARNABIUS.

538. *Carbaſa tenderant*,] Defendi poſſe loco iſto lectionem Propertii lib. 3. Eleg. 6. *At tu quae noſtro tendiſti retia lecto*; monebat me amicus Meliſſus. GRUTER.

539. *Intonſis Sarmatis.*] Tartaris & Ruſſis incultis, capillos & barbas libertatis ſuae ſymbola alentibus. FARNAB.

542. *Quae viduis*] Hippolyte vel Antiopa regina Amazonum ſine viris degentium in Scythia, dedit Herculi ſcutum & baltheum ſpolia, ipſum victorem flexo genu venerata. FARNAB.

546. *Suſpiciens*] Hippolyte vel Antiopa regina Amazonum, de quibus multa Stephanus. DELR.

547. *Qua ſpe*] Apoſtrophe ad Herc. FARN.

548. *Irremeabiles*,] Per quas reditus non patet. FARNABIUS.

549. *Siculae*] In Sicilia natae ac inde à Plutone raptae, infra v. 658. FARNAB.

550. *Illic nulla*] Apud inferos non ſunt venti, non ſtellae. FARNAB.

550. *Favonio*] Apud Gellium lib. 2. cap. 22.

Pha-

Conſurgunt tumidis fluctibus aequora.
Non illic geminum Tyndaridae genus
Succurrunt timidis ſidera navibus.
Stat nigro pelagus gurgite languidum;
Et, cum Mors avidis pallida dentibus
Gentes innumeras Manibus intulit,
Uno tot populi remige tranſeunt.
Evincas utinam jura ferae Stygis,
Parcarumque colos non revocabiles!
Heic, qui rex populis pluribus imperat,
Bello cum peteres Neſtoream Pylon,
Tecum conſeruit peſtiferas manus,
Telum tergemina cuſpide praeferens:
Effugit tenui vulnere ſaucius,
Et mortis dominus pertimuit mori.

Fa-

VARIORUM.

Phavorinus inquit: *Item alter Favonius, qui Graece vocatur* Ζέφυρος. quae opinio veriſſima eſt, ſecundum Plinium & Fr. Floridum 2. lib. ſucciſivarum lection. cap. 5. Vegetius tamen lib. 4. de re militari, & Strabo, ut notat Turnebus in Adverſariis, crediderunt Favonium & Zephyrum duos eſſe ventos diverſos: quae ſententia erronea. DELRIUS.

552. *Tyndaridae*] Διόσκουροι. ſup. vſ. 17.

553. *Sidera*] Exhalatio potius quam ſtella, ex motu quodam interfulgens, quae in antennis, velis aut foris gemina apparens reſidentis tempeſtatis indicium eſt: nautae, *Corpus ſanctum*, Hiſpani *S. Telmum* vocant. FARNAB.

554. *Languidum*;] Non fluctuans: omnium autem, quae hic ſunt, volunt apud inferos ſimulachra eſſe. Herc Oet. 1706. FARNAB.

556. *Manibus*] Ad manes inferos demiſit. FARNABIUS.

557. *Remige*] Charonte umbrarum vectore, portitore. infra vſ. 764. FARNABIUS.

558. *Evincas*] Utinam nobis ſuperſtes redeas, devicto Stygis jure, quae novies interfuſa coërcet reditumque negat. FARNABIUS.

559. *Parcarumque*] Quae vitae ſtamina breviora aut longiora fuſis ſuis devolvunt. ſup. verſ. 180. FARNABIUS.

560. *Heic*,] Et vincere poteris. hic enim regnat ille Pluto, quem Pyliis auxilio advenientem tu Epirotarum ultor inflicto vulnere ſuperaſti. FARNABIUS.

560. *Populis*] Non uni populo, ſed ex pluribus, imo omnibus gentibus: *vel* mortuis, quorum numerus major quam viventium. FARNAB.

561. *Neſtoream*] A Neſtore regnatum opidum in Peloponeſo occid. FARNABIUS.

563. *Tergemina*] Supra v. 51. FARN.

564. *Tenui vulnere*] Egregii Dii, qui vulnerati; quorum ex vulnere ſanguis, vel, ſi Homerum audimus, ſanies manavit. Vulnerata hoc eodem tempore ab Hercule Juno, alio Venus & Mars à Diomede, Pallas ab Ornyto; ipſe Hercules ab Hippocoontidis. Clemens in Protrept. & Arnobius lib. 4. cont. Gent. teſtantur. DELRIUS.

564. *Saucius*,] Narrant Arnobius lib. 4. Apollodor. lib. 3. Biblioth. Homer. Iliad. δ. addit Heſiodus eodem itinere Herculem Marti vulnera inflixiſſe. DELRIUS.

565. *Mortis*] Pluto qui mortuis dominatur. FARNABIUS.

 566. *Fa-*

Fatum rumpe manu ; triſtibus inferis
Proſpectus pateat lucis, & invius
Limes det faciles ad ſuperos vias.
Immites potuit flectere cantibus
Umbrarum dominos, & prece ſupplici
Orpheus, Eurydicen dum repetit ſuam.
Quae ſilvas, & aves ſaxaque traxerat
Ars, quae praebuerat fluminibus moras;
Ad cujus ſonitum conſtiterant ferae;
Mulcet non ſolitis vocibus inferos,
Et ſurdis reſonat clarius in locis.

De-

GRONOVII.

566. *Triſtis & inferis*] Primus hac de lectione monuit Delrius, cum interpretatione dici inferis triſtem lucis proſpectum, quia ſunt lucifugae: ſed Gruterus, quia ſic omnes Pall. & vetus interpres, *triſtari inferos dum vident lucem*, recepit eam primus in libros. At falſum eſt lucem eſſe inferis triſtem, niſi quae invitis & improviſa contingit: ut Tantalo in Thyeſte, Cerbero hac fabula, Plutoni apud Ovidium in Phaëthontis incendio & Statium Amphiarai lapſu. At non fuit triſtis proſpectus Plutoni, cum Proſerpinam raperet Valerius Flaccus Sthenelum emittit, eum Argonautae ad ſepulchrum ejus in ſtatione eſſent, conſpectum delectos heroas, non profecto triſtem: nam & alii manes *ardent avidos attollere vultus*: at mox *Ille dolens altum repetit chaos.* Apud Statium Lajo, quamquam ad funeſtum munus educto, non deſuit *livida tabes invidiae*, & vox miſſa cujuſdam: *Heu dulces viſure polos ſolemque relictum, Triſtior has iterum tamen intrature tenebras.* Nec Proteſilao, nec Achilli Polyxenam repoſcenti triſte fuit lucem reviſere. Et cur rogabant, ut adeſſent ſibi & affatu monitiſque nocturnis juvarent amicorum defunctorum manes, ſi omnis illis ſuperorum aſpectus triſtis? Nec Cerbero opus erat cuſtode, qui tamen ſontes tantum arcere dira lucis cupidine dicitur Statio. Recte olim editum: *triſtibus inferis:* & ſic Etruſcus, nec è ſuo differentiam notavit Lipſius. Hoc illis proprium epitheton omnibus. Noſter infra: *noctis aeternae chaos, Et nocte quiddam gravius & triſtes deos.* Aeneide ſexta, quae myſteria illa aperit, navita *triſtis nunc hos, nunc accipit illos*; ibidem *tenent moeſti loca, qui ſibi letum inſontes peperere manu*: & *moeſta Eriphyle.* Locat & Virgilius ibidem *triſtes ſine ſole domos*: apud Statium, Plutoni *jamdudum regia triſtis Attremit oranti.* Rurſus Maroni, *triſtique palus inamabilis unda*: ut & Horatio Tityon *triſti compeſcit unda* Pluto. Sic *triſte nubilum* non hinc longe, & *nox atra triſti umbra* circa caput Marcelli apud Virgilium. Et quae plura ejuſmodi obvia.

VARIORUM.

566. *Fatum*] Fatum Stygis non recludendae tu potentiori fato evince FARNABIUS.

569. *Immites*] Thracius poëta inſignis ad inferos deſcendens repetitum uxorem Eurydicen à ſerpente, dum Ariſtaei vim fugeret, occiſam, citharae cantu in tantum demulſit Plutona & Proſerpinam, ut illi uxorem reſtituerent, hac lege, ne illam ante intueretur quam ad ſuperos veniſſet; ille vero impatientia amoris reſpexit, receptamque amiſit FARNABIUS.

575. *Non ſolitis*] Vocibus non exauditis prius inferis. FARNABIUS.

576. *Surdis*] Ubi verae voces non audiuntur, ſilentibus; *ſacro digna Silentio Mirantur umbrae dicere.* FARNABIUS.

577. *Threi-*

Deflent Eurydicen Threiciae nurus,
Deflent & lachrimis difficiles dei;
Et qui fronte nimis crimina tetrica
Quaerunt, ac veteres excutiunt reos,
Flentes Eurydicen Juridici ſedent.
Tandem mortis, ait, vincimur, arbiter:
Evade ad ſuperos; lege tamen data:
Tu poſt terga tui perge viri comes;
Tu non ante tuam reſpice conjugem,
Quam cum clara deos obtulerit dies,
Spartanique aderit janua Taenari.
Odit verus amor, nec patitur, moras.
Munus, dum properat cernere, perdidit.
Quae vinci potuit regia cantibus,
Haec vinci poterit regia viribus.

GRONOVII.

577. *Theiciae nurus*,] Mirum cur hae potiſſimum nominentur. Quaſi non tot alias quoque umbras motas velint. Prorſus diſplicent illae *nurus*. *Manus* aut *fides* aut tale quid malim & ipſo de Orpheo intelligere. Sive fuerit: *Deflent Eurydicen Threïcis modi*. vel *nomi* Hac in ſententia quicquid illud ſcripſiſſe Senecam cenſeo. Nam locum, quem Lipſius è codice, amicus ejus poſt illam deſignationem viſum quaſi è conjectura, huic verſui attribuunt, ſancit ratumque habet Florentinus.

590. *Regia cantibus*,] Scribe cum Fl. *Quae vinci potuit regia carmine*. Alterum interpretatio videtur. Hoc enim vel maxime carmen, quod canitur. Boëthius hunc locum imitatus:. *Donamus comitem viro Emtam carmine conjugem.*

VARIORUM.

577. *Threiciae*] Threiciae mulieres, quae apud inferos. quorſum enim, quae in Thracia, huc arceſſantur? deerant videlicet inferis praeficae. DELRIUS. Aliquid latet monſtri in illo *Threïciae*: quid enim hic ſibi volunt *nurus Threïciae*? GRUTERUS.

578. *Difficiles*] Illacrymabiles Pluto & Proſerpina. FARNABIUS.

579. *Et qui*] Quin & ipſi judices inferni, de quibus infra v. 730. rigidi licet, commiſerentur Orphei FARNABIUS.

580. *Veteres*] Examinant ſcelera, quae quis apud ſuperos & in vivis perpetrarit, infra ỳſ. 727. FARNABIUS.

582. *Tandem*] Narratur hic deſcenſus & Orphei fabula etiam à Virgilio 4. Georg. & Ovidio 4. Metamorph. Mythologiam tradit Lucian. περὶ ἀστρολογ. DELRIUS.

582. *Mortis*,] Mortis arbiter Pluto ait, viciſti nos, ô Orpheu. FARNABIUS.

586. *Deos*] Superos, ſolem & ſidera, quibus dies ſacra FARNABIUS.

587. *Taenari*.] Promontorii Laconiae, ubi ad inſeros deſcenſus patere credebatur, ut & in Averno Italiae, *Taenareas fauces*, *alii oſtia Ditis*. FARNABIUS.

591. *Viribus*.] Herculis. FARN.

ACTUS

ACTUS TERTIUS.

HERCULES.

Solem caeteroſque Deos precatur veniam Hercules, quod juſſus Cerberum ſuperis inviſum traxerit.

O lucis alme rector, & coeli decus,
Qui alterna curru ſpatia flammifero ambiens,
Illuſtre laetis exeris terris caput;
Da, Phoebe, veniam, ſi quid illicitum tui
Videre vultus, juſſus in lucem extuli
Arcana mundi. tuque coeleſtum arbiter
Parenſque, viſus fulmine oppoſito tege;
Et tu ſecundo maria qui ſceptro regis,
Imas pete undas. quiſquis ex alto aſpicit
Terrena, facie pollui metuens nova,
Aciem reflectat, oraque in coelum erigat,
Portenta fugiens. hoc nefas cernant duo,
Qui advexit, & quae juſſit. In poenas meas,
Atque in labores non ſatis terrae patent:

Ju-

GRONOVII.

597. *Secreta mundi.*] Etruſcus : *Arcana mundi.*
605. *Non ſatis terrae patent* :] Ut ſupra : *nec ſatis terrae patent* : *Effregit ecce limen inferni Jovis.* De tranquillitate animi cap. 9. *ſine parcimonia nec ullae opes ſufficiunt, nec ullae non ſatis patent.* Epiſt. 23. *Hoc de quo loquor, ad quod te conor perducere, ſolidum eſt, & quod plus pateat introrſus.* De brevitate vitae: *aetas noſtra bene diſponenti multum patet.* Ad Marciam cap. 26. *Scies multum patuiſſe hoc tempus, ex quo nihil perdidiſti.*

VARIORUM.

592. *Lucis*] Sol. FARNABIUS.
593. *Alterna*] Utrumque hemiſphaerium alternis vicibus luſtrans. FARNABIUS.
596. *Juſſus in lucem extuli*] Ab Euryſtheo: & hoc venia magis dignus. FARNABIUS.
597. *Secreta*] Cerberum damnatum tenebris. FARNABIUS.
597. *Coeleſtum arbiter*] Jupiter. FARNABIUS.
599. *Tu ſecundo*] O Neptune, qui regis maria, quae tibi ſecunda ſorte contigerunt. FARN.
601. *Facie*] Novo hujus monſtri aſpectu. FARNABIUS.
603. *Duo,*] Ego & Juno; *alii legunt* qui juſſit, *ut ſit Euryſth.* FARNABIUS.
604. *In poenas*] Ad explendum Junonis odium non ſufficiunt monſtra terreſtria, niſi, &c. FARNABIUS.

606. *Ju-*

Junonis odio vidi inacceſſa omnibus,
Ignota Phoebo; quaeque deterior polus
Obſcura diro ſpatia conceſſit Jovi.
Et ſi placerent tertiae ſortis loca,
Regnare potui: noctis aeternae chaos,
Et nocte quiddam gravius; & triſtes deos,
Et fata vici, morte contempta redii.
Quid reſtat aliud? vidi: & oſtendi inferos.
Da ſi quid ultra eſt. tam diu pateris manus
Ceſſare noſtras, Juno? quid vinci jubes?
Sed templa quare miles infeſtus tenet?
Limenque ſacrum terror armorum obſidet?

GRONOVII.

615. *Quid vinci jubes?*] Flor. *quae vinci jubes.*

VARIORUM.

606. *Junonis*] Odio infeſtae novercae vidi omnibus vivis invia. FARNABIUS.

607. *Ignota*] Soli, qui cuncta videt, inviſa. FARNABIUS.

607. *Quaeque*] Nigra regna, quae videt Antarcticus polus deterior, quia Stygi ſubjectus, & *quem ſub pedibus nox atra videt maneſque profundi.* Sorte data conceſſi Plutoni. FARNABIUS.

609. *Et ſi*] quod ſi me regnandi rapuiſſet tam dira libido, occupare mihi licuiſſet inferna regna, quae tertia ſorte Diti obtigerunt. FARNABIUS.

610. *Noctis*] Hiatum & caecam voraginem aeternae noctis. i. e. mortis. FARNABIUS.

611. *Triſtes*] Plutonem & Proſerpinam. FARNABIUS.

612. *Fata*] Sup. verſ. 565. FARNABIUS.

613. *Inferos.*] Cerberum ad ſuperas auras tractum. FARNABIUS.

614. *Da*] Dic, ſuggere. Virgil. *Sed tamen iſte Deus qui ſit, da, Tityre, nobis.* Papinius: *Aſopus genuiſſe datur.* ſic Graeci διδόναι. DELR.

614. *Tam diu*] Sup. ỷſ. 206. FARNABIUS.

616. *Sed templa*] Miratur Herc. cur milites templum obſideant. FARNABIUS.

ME-

MEGARA. AMPHITRYON. HERCULES. THESEUS.

Herculem reducem gratatur Amphitryon, illi quaerenti narrat quo in loco res ſint: dum Hercules proficiſcitur ad occidendum Lycum, Theſeus rogatus ab Amphitr. exponit, quae apud inferos geſſerit Hercules.

Amph. UTrumne viſus vota decipiunt meos?
An ille domitor orbis, & Grajûm decus,
Triſti ſilentem nubilo liquit domum?
Eſtne ille natus? membra laetitia ſtupent.
O gnate! certa & ſera Thebarum ſalus!
Teneone in auras editum, an vana fruor

De-

GRONOVII.

623. *Verumne cerno corpus*] Prodidit è Meliſſeo Lipſius: *Teneone in auras editum, an vana fruor Deceptus umbra?* Sed uter germanior ſit verſus, non liquere fatetur. Raphelingius utriuſque parte recepta, parte rejecta, hibridam confinxit: *Verumne cerno corpus, an vana fruor.* Habet rivales, & magno nollent alii non ſuum quoque id commentum videri: teſtes faciunt, multiſque laborant, ut ejus rei nobis faciant fidem. Credemus quantum volunt, ſed inſuper etiam illud *veri* ac *vani* antitheton, ut Lucilius diceret, ὀχλησώδεις que ſimul totum ac συμμειρακιώδεις, ambos decepiſſe. Liquet vero nobis Lipſiani codicis ſcripturam omnem eſſe veram, vel quia ſolam unus omnium integerrimus Etruſcus illam oſtentat. Nam quanto plus vivi ſpiritus pluſque elegantiae habeat illud, *Teneone in auras editum*, quam *Verumne cerno corpus*, mirum eſt quemquam poſſe ignorare. Solum verbum, *teneo*, affectus omnes poſſidet: & proprium eſt illorum, quibus neceſſitudines longum deſideratae offeruntur inſperatae. Plautus Rudente: *Ut vix mihi credo ego hoc, te tenere!* Terentius Heautont. *Salve anime mi.* A. *O mi Clinia, ſalve.* Cl. *Ut vales?* A. *Salvum venire gaudeo.* Cl. *Teneone te Antiphila, maxume animo exoptata meo?* Sic optime Iocaſta ad Polynicen in Phoeniſſis: *teneo longo tempore Petita votis ora?* Graviorem vis auctorem? Euripidem cape, apud quem Electra ad Oreſten: ὦ χρόνῳ φανεὶς Ἔχω σ' ἀέλπτως. Et ille viciſſim: κἀξ ἐμοῦ ἔχῃ χερί. Apud eundem Iphigenia ad Oreſten: Ἔχω σ' Ὀρέστα τηλύγετον χθονὸς ἀπὸ πατρίδος. Sed etiam apud Sophoclem Electra ad Oreſten: Ἔχω σε χερσίν. Ορ. ὡς τὰ

VARIORUM.

618. *Utrumne*] Fallitne me phantaſia; an video filium reverſum? FARNABIUS. In manuſc. non diſtinguitur hîc nova ſcena, ſed continuatur praecedenti. DELRIUS.

618. *Viſus vota*] Sic apud Maronem, non exſpectato Aeneae adventu, ſtupefacta Andromacha, haeret initio, & quaerit an ipſus ſit, quem videt. Ait *vota decipiunt viſus*; quia quos jugi cogitatione & deſiderio phantaſiae impreſſimus, facile illi oculis videntur obverſari. DELRIUS.

620. *Silentem*] Ditis domum caecam & ſilentem. FARNABIUS.

622. *Sera*] Tarda, interempto Creonte & amiſſo regno. FARNABIUS.

624. *A-*

Digitized by Google

Deceptus umbra? tune es? agnoſco toros,
Humeroſque, & alto nobilem trunco manum.
Herc. Unde iſte, genitor, ſqualor, & lugubribus
Amicta conjux? unde tam foedo obſiti
Paedore nati? quae domum clades gravat?
Amph. Socer eſt peremptus: regna poſſedit Lycus;
Natos, parentem, conjugem leto petit.
Herc. Ingrata tellus, nemo ad Herculeae domus
Auxilia venit? vidit hoc tantum nefas
Defenſus orbis? cur diem queſtu tero?
Mactetur hoſtis. *Theſ.* Hanc ferat virtus notam,
Fiatque ſummus hoſtis Alcidae Lycus?
Ad hauriendum ſanguinem inimicum feror.
Herc. Theſeu, reſiſte: nequa vis ſubita ingruat,
Me bella poſcunt. differ amplexus parens,

Con-

GRONOVII.

λοιπ' ἴχοις ἀεί. Paullinus nono Natali Felicis: *dic, quaeſo, rediſti? Teque ipſum teneo, Niceta.* Pertinet eodem Ovidii lib. 7. de Jaſone: *gratantur Achivi; Victoremque tenent, avidiſque amplexibus haerent.*

624. *Agnoſco toros,*] Horum meminit & Ovidius 15. Metam. 299. egregie reſtitutus ab illuſtri Heinſio: *fletque Milon ſenior, cum ſpectat inanes illos, qui fuerant ſolidorum mole tororum Herculeis ſimiles, fluidos pendere lacertos.* In uno haereo: neque enim Naſonis videtur *inanes fluidos lacertos.* Tentabam autem: *cum ſpectat in amne.* dum forte praeteriens ibi ſe contemplatur, ut mox Helena in ſpeculo.

VARIORUM.

624. *Agnoſco toros,*] Agnoſco Herculem ex totis, humeris, & manu ingentem clavam tenenti. FARNABIUS. Fuit Hercules valde toroſus: quod fortitudinis indicium Phyſiognomici putant. Noſter Hippolyto: *Aequas Herculeos jam juvenis toros.* Valerius Flaccus: *Conſpicuuſque toris Tirynthius* —— DELRIUS.

626. *Lugubribus*] Hoc eſt, atratis veſtibus. nam color hic lugentibus Graecis ſemper in uſu fuit; ut apparet ex multis locis Euripidis, Homero Iliad. ω'. Plutarch. lib. de ſanitate tuenda, & in Apophth. Pauſania in Arcad. ſeu l. 8. Romanae vero faeminae, non ſemper, ut falſo Blondus & Polydotus autumant, ſed aliquando in luctu candidatae, ut ex Tibullo lib. 3. ſtatim initio deprehendi, & ex Varrone, Dionyſio, Valerio, Ovidio, & Juvenale docuit Hieron. Magius l. 3. miſcellan, c. 14. DELRIUS.

628. *Paedore*] Illuvie & ſordibus. FARNAB.

632. *Vidit*] Orbis à me defenſus vidit hoc tantum nefas, nec repulit me abſente? FARNABIUS.

634. *Hanc ferat*] Indignum eſt, ô Hercule, tuam virtutem hac infamiae nota ſugillari, ut poſt tot egregia facinora tam ignavi hominis ſanguinem haurias. Ego potius vado interfecturus Lycum. FARNABIUS.

637. *Ingruat,*] A tergo. ſumta vox à gruibus, quae hoc ordine volant, ut una alteram à tergo conſequatur. DELRIUS.

638. *Differ*] *Amphit. & Megaram ipſum amplexantes jubet differre amplexus, donec Lycum ultus fuerit.* FARNABIUS.

 639. *Nun-*

Conjuxque differ: nunciet Diti Lycus
Me jam rediſſe. *Theſ.* Flebilem ex oculis fuga
Regina vultum: tuque nato ſoſpite
Lachrimas cadentes reprime: ſi novi Herculem,
Lycus Creonti debitas poenas dabit:
Lentum eſt, dabit; dat: hoc quoque eſt lentum; dedit.
Amph. Votum ſecundet, qui poteſt, noſtrum deus,
Rebuſque lapſis adſit. O magni comes
Magnanime nati, pande virtutum ordinem:
Quam longa moeſtos ducat ad Manes via;
Ut vincla tulerit dura Tartareus canis.
Theſ. Memorare cogis acta, ſecurae quoque
Horrenda menti: vix adhuc certa eſt fides
Vitalis aurae: torpet acies luminum,
Hebeteſque viſus vix diem inſuetum ferunt.
Amph. Pervince, Theſeu, quidquid alto in pectore
Remanet pavoris; neve te fructu optimo
Frauda laborum. quae fuit durum pati,
Meminiſſe dulce eſt. fare caſus horridos.
Theſ. Fas omne mundi, teque dominantem precor
Regno capaci; teque, quam tota irrita

Quae-

GRONOVII.

654. *Quidquid alto pectore*] Flor. *quicquid alto in pectore*. Plenius.

VARIORUM.

639. *Nunciet*] Caeſus ibit nuncius Plutoni dicturus me rediiſſe ab inferis. FARNABIUS.

641. *Tuque*] Abige, ô Megara, moeſtitiam, tuque ô Amphitryon, Hercule ſalvo ſerena vultum. FARNABIUS.

642. *Si novi*] Si bene novi Herculis commoti vires fulmineas. FARNABIUS.

651. *Vix adhuc*] Non mihi certa ſatis eſt fiducia me ad vitales auras rediiſſe, caligant ex diutinis tenebris oculi, nec ferunt ſolis lucem. FARN.

655. *Fructu*] Gloria, ſeu voluptate ex ſecura & jucunda recordatione praeteriti doloris. FARN.

658. *Fas omne mundi*,] Vos ô numina ſupera, Voſque inferna numina, Pluto & Proſerpina, *Dii quibus imperium eſt animarum, umbraeque ſilentes*, &c. *Sit mihi fas audita loqui, ſit numine veſtro Pandere res altas terra & caligine merſas*. FARN.

658. *Teque dominantem*] O Pluto, qui dominaris regno omnes capienti. FARNABIUS.

659. *Teque*,] O Proſerpina, quam anxia tua mater Ceres labore caſſo quaeſivit per omnem Siciliam, Aetnam maxime, unde, dum flores colligeres, à Plutone rapta es. FARNABIUS.

659. *Ir-*

Quaeſivit Aetna mater; ut jura abdita
Et operta terris, liceat impune eloqui.
Spartana tellus nobile attollit jugum,
Denſis ubi aequor Taenarus ſilvis premit:
Heic ora ſolvit Ditis inviſi domus,
Hiatque rupes alta, & immenſo ſpecu
Ingens vorago faucibus vaſtis patet,
Latumque pandit omnibus populis iter.
Non coeca tenebris incipit primo via:
Tenuis relictae lucis à tergo nitor,
Fulgorque dubius ſolis afflicti cadit,
Et ludit aciem. nocte ſic mixta ſolet
Praebere lumen primus aut ſerus dies.
Hinc ampla vacuis ſpatia laxantur locis;
In quae omne merſum pereat humanum genus.
Nec ire labor eſt, ipſa deducit via:

Ut

VARIORUM.

659. *Irrita Quaeſivit Aetnâ mater;*] Sic noſtri omnes. nec video qnomodo heîc locus eſſe queat illi, *erutâ*, quod erat in uno cod. Commentatoris, potius *Aetnâ* mutarim in *aethrâ*, ut divinaſſe Simonem Ulricum Piſtoris, prodidi in Suſpicionibus: quod ita ſtatim placuit Jano Douſae filio, ut exclamaret non eſſe quod hanc ulterius lectionem probarem, ſatis ipſam tuente merâ Veritate; quaeſitam certe, & terrâ totâ & mari toto, hoc eſt *aethrâ*, Proſerpinam; teſtatum paſſim Poëtis omnibus. GRUT.

663. *Taenarus*] Promontorium Laconiae, ubi ad inferos deſcenſus patere credebatur. Supra verſ. 586. FARNABIUS. Etiamſi nonnulli è ſpelaeo Heracleae vicino Cerberum extractum memorent, inter quos Xenophon ἀναβάσ. ζ. Euripides tamen ἐν τῷ μαινομένῳ, à Senecae partibus ſtat. non deſunt qui haec omnia fabuloſa credentes, hunc fuiſſe quendam immanem ſerpentem ſtabulantem in ſpecu Taenario arbitrentur, eumque ab Hercule ſuperatum. Pauſanias in Laconicis. Plutarchus in Theſeo, perhibet fuiſſe canem Aïdonei regis Moloſſorum. DELRIUS.

664. *Ora ſolvit*] Oſtia & deſcenſum. FARN.

668. *Caeca*] In totum tenebroſa, ut non videatur, vel quae viſum adimit. FARNABIUS.

670. *Solis afflicti cadit,*] Solis tanqum nebulis vel Luna operti, deficientis. FARNABIUS.

671. *Et ludit aciem.*] Ubi viſa nec plane, nec longe diſcernuntur. FARNABIUS.

671. *Nocte ſic mixta ſolet*] *Qualia ſublucent fugiente crepuſcula Phoebo, Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.* Alii leg. *tale non dubie ſolet*. FARN.

673. *Vacuis ſpacia*] Nec tamen datur vacuum intra mundum. FARNABIUS. Stoicis intra mundum nullum, extra eundem infinitum vacuum. Ariſtoteles omnino nullum eſſe vacuum contendit, lib. 4. Phyſic. lib. 1. de ortu, lib. 2. de coelo. ſed contra Ariſtotelem Cleomedes, finitum mundum in ſpacio ſeu vacuo infinito conſiſtere, nititur probare. DELRIUS.

675. *Nec ire labor eſt,*] *Facilis deſcenſus Averni, Noctes atque dies, &c.* FARNABIUS.

676. *Ut*

Ut ſaepe puppes aeſtus invitas rapit;
Sic pronus aër urget atque avidum chaos:
Gradumque retro flectere haud unquam ſinunt
Umbrae tenaces. intus immenſi ſinus
Placido quieta labitur Lethe vado,
Demitque curas: neve remeandi amplius
Pateat facultas, flexibus multis gravem
Involvit amnem. qualis incerta vagus
Maeander unda ludit, & cedit ſibi,
Inſtatque; dubius, littus an fontem petat.
Palus inertis foeda Cocyti jacet;
Hic vultur, illic luctifer bubo gemit,
Omenque triſte reſonat infauſtae ſtrigis;

Hor-

GRONOVII.

679. *Intus immenſo ſinu*] Melius Florent. *immenſi ſinus.* Vadum dicit immenſi ſinus, late ſe & immenſis ambagibus ſinuans vel circumagens, vel infinitae altitudinis. Intra v. 780. *Stygiae paludis ultimos quaerens ſinus.*

683. *Qualis incerta vagus*] Etruſcus: *qualis incertis vagus Maeander undis errat, ludit & cedit ſibi.* Ex quo apparet, utrumque verbum, & *errat* & *ludit*, eo loco in diverſis antiquiſſimis libris inventum fuiſſe. Et neutrum eſt in ea reſpernendum. *Ludere* eſt apud Ovidium: *recurvatis ludit Maeander in undis.* Et rurſum: *liquidis Phrygius Maeandros in undis ludit.* At *errare* non minus elegans. Phoeniſſis: *nec latis minus Maeandros arvis flectit errantes aquas.* Lucanus lib. 3. *deſcendens Marſya ripis Errantem Maeandron adit.* Et in genere Ovidius lib. 1. amnes, *qui, qua tulit impetus illos, In mare deducunt feſſas erroribus undas.* In Oedipo habes *errantes aquas* Alphei. Elige utrum malis.

VARIORUM.

676. *Ut ſaepe puppes*] Veluti naves attrahit aeſtus, invitis nautis; ita craſſus & proclivis aër praecipites dat, inſatiatumque illud barathrum ad ſe trahit. FARNABIUS.

677. *Sic pronus agger*] Eleganter, de pronâ iſtâ ad inferos viâ. ſed malene Vetus, *pronus aër?* ut velit ab aëre & occulto vento quodam rapi nos ad atram ſedem. LIPSIUS.

678. *Gradumque*] *At revocare gradum ſuperaſque evadere ad auras, hoc opus hic labor eſt.* FARN.

679. *Umbrae tenaces.*] Manes avidi, *vel* tenebrae palpabiles. FARNABIUS.

680. *Lethe vado,*] Fluvius τῆς λήθης, id eſt oblivionis apud inferos, cujus latex potus demit curas, id eſt facit manes oblviſci omnium rerum praeteritarum. FARNABIUS.

682. *Flexibus*] Involvit amnem gravem, triſtem, id eſt Styga flexibus novem. *Novies Styx interfuſa coërcet.* FARNABIUS.

682. *Gravem amnem Lethes.*] Farnabius *triſtem* interpretatur. minus accurate. immo ſic dictum, quia oblivionem inducat, & animas quaſi vi quadam ſoporifera opprimat. an, quia tarda & languida ſit illius unda? vid. Virgil. G. IV. 479. SCHR.

684. *Maeander*] Celeberrimus Phrygiae fluvius multis anfractibus ſinuoſus & flexuoſus. FARNABIUS. Deſumtum hoc ex Ovidio in Metamorph. vide Hippol. 15. DELRIUS.

686. *Palus inertis foeda Cocyti*] Cocytus fluvius infernalis, ſtagnat iners Pyriphlegetonti in Acheruſia obvius *flumine languido Cocytus errans.* FARN.

687. *Vultur, bubo gemit,*] Aves inauſpicatae & ferales.

689. *Co-*

Horrent opaca fronde nigrantes comae,
Taxo imminente; quam tenet ſegnis Sopor,
Fameſque moeſta tabido rictu jacens;
Pudorque ſerus conſcios vultus tegit:
Metus, Pavorque, Funus, & frendens Dolor,
Aterque Luctus ſequitur, & Morbus tremens,
Et cincta ferro Bella: in extremo abdita
Iners Senectus adjuvat baculo gradum.
Amph. Eſtne aliqua tellus Cereris aut Bacchi ferax?
Theſ. Non prata viridi laeta facie germinant;
Nec adulta leni fluctuat Zephyro ſeges;
Non ulla ramos ſilva pomiferos habet:
Sterilis profundi vaſtitas ſquallet ſoli,
Et foeda tellus torpet aeterno ſitu;
Rerumque moeſtus finis & mundi ultima:
Immotus aër haeret; & pigro ſedet
Nox atra mundo. cuncta moerore horrida,
Ipſaque morte pejor eſt Mortis locus.
Amph. Quid, ille opaca qui regit ſceptro loca,

Qua

VARIORUM.

689. *Comae*,] Arborum cacumina. FARN.

690. *Taxo*] Taxo lethali & venenana arbore Cocyto imminente ſeu incumbente. FARNABIUS. Ovidius 4. Metamorph. *Eſt via declinis funeſta nubila taxo, Ducit ad infernas per muta ſilentia ſedes.* DELRIUS.

690. *Quam tenet ſegnis Sopor*,] Virgilius: *In medio ramos, annoſaque brachia pandit Ulmus opaca, ingens; quam ſedem ſomnia vulgo Vana tenere ferunt.* illa quoque, quae mox late noſter proſequitur, omnia ad Virgilii imitationem dicta ſunt. ait Maro: *Veſtibulum ante ipſum, primiſque in faucibus Orci Luctus & ultrices poſuere cubilia curae, Pallenteſque habitant morbi, triſtiſque ſenectus, Et metus, & maleſuada fames, & turpis egeſtas. Terribiles viſu formae, letumque laborque, Tum conſanguineus leti ſopor, & mala mentis Gaudia, mortiferumque adverſo in limine bellum.* DELRIUS.

690. *Segnis Sopor*,] *Adverte nativa & ſignantia epitheta.* FARNABIUS.

691. *Tabido*] Herbipol. *rapido.* Moguntinenſ. & unus Venetus: *rabido.* ceteri; *tabido.* melius. fames enim, quaſi tabes, conficit. DELR.

696. *Baculo*] Scipione. FARNABIUS.

697. *Cereris*] Frumenti aut vini ferax. FARN.

699. *Fluctuat*] More undarum fluctuat à ventis agitata. FARNABIUS.

700. *Non ulla ramos*] Ait apud inferos nullam felicem arborem eſſe, ſed omnes (ut Cato loquitur) infelices. DELRIUS.

703. *Mundi*] Res hujus mundi ultimae & infimae decidunt ad centrum illud, quo infernum locant poëtae. *vel* illic mors & rerum exitus. FARN.

707. *Quid*,] Ubi autem ponit regiam ſedem

Plu-

Qua ſede poſitus temperat populos leves?
Theſ. Eſt in receſſu Tartari obſcuro locus,
Quem gravibus umbris ſpiſſa caligo alligat.
A fonte diſcors manat hinc uno latex:
Alter quieto ſimilis (hunc jurant Dei)
Tacente ſacram devehens fluvio Styga:
At hic tumultu rapitur ingenti ferox,
Et ſaxa fluctu volvit Acheron invius
Renavigari. cingitur duplici vado
Adverſa Ditis regia, atque ingens domus
Umbrante luco tegitur: hic vaſto ſpecu
Pendent tyranni limina: hoc umbris iter;
Haec porta regni, campus hanc circa jacet,

In

GRONOVII.

711. *Diſcors*] Florentinus à manu ſecunda, *diſſors.* de quo vocabulo vide N. Heinſium ad primam Sabini Epiſtolam.

720. *Haec porta regni*,] Verbum de barbaricis regnis & olim hodieque uſurpatum. Xenophon ἀναβάσ. β. παραδόντας τὰ ὅπλα, ἰόντας ἐπὶ τὰς βασιλέως θύρας, εὑρίσκεσθαι ἄν τι δύνωνται ἀγαθόν. Diodorus Siculus lib. 14. ὅτι λέγει ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης, ἐπειδὴ νενίκηκε Κῦρον ἀπεκτεινώς, παραδόντας τὰ ὅπλα, καὶ ἐπὶ τὰς θύρας αὐτοῦ βαδίζοντας, ζητεῖτε, πῶς αὐτὸν ἐκθεραπεύσαντες ἀγαθοῦ τινὸς μεταλάβητε.

VARIORUM.

Pluto? FARNABIUS.

708. *Populos leves?*] Manes, umbras. Hercul. Oet. 1706. FARNABIUS.

709. *Tartari*] Vid. Hippol verſ. 841. FARN.

711. *Manat hinc imo*] Mogunt. *Manat hinc uno latex.* hoc ſenſu; ab uno eodemque fonte duo manant latices, hinc quieto ſimilis & ſtagnans, Styx, inde turbulentus, & ſpumans, Acheron. DELRIUS.

711. *Diſcors*] Duo latices diverſae naturae, alter quietus, alter impetuoſus. FARNABIUS.

712. *Hunc jurant Dei*,] Inviolabilem, *Dii cujus jurare timent & fallere numen.* Qui vero pejerat, annum unum & dies novem, *aliis novem annos*, nectare & ambroſia interdictus, Deorum epulis arcetur. hic autem honos Stygi habitus propter auxilium quod Jovi adverſus Titanas tulerunt Stygis filiae Vis, Robur, Victoria: vel propter indicium conſpirationis deorum: *vel* quod beati coelites per inferni odium triſtitiamque jurantes ſe obligant ad rem eorum naturae contrariam ſi pejerent; στύξ enim à στυγέω, odi, vel quod diis & hominibus odio habentur, qui ad perjurium procliviores ſunt: *vel* quod omnibus elementis antiquior eſt aqua. FARNABIUS.

713. *Tacente ſacram*] Sine murmure, *vel* quod ipſe fluvius fere immotus eſt; *vel* quia fluit in locis ſilentibus. FARNABIUS.

714. *At hic tumultu*] Immiſcuerunt quidam libris lectionem unius m. ſ. *Aſt hinc*: male. *Hic* enim diſerte opponitur voci *Alter* verſ. 712. tuenturque ipſam noſtri omnes. GRUT.

715. *Acheron*] Agamemn. verſ. 13. FARNABIUS. De Acheronte & palude Acheruſia multa Stobaeus à loco fol. 129. & Scholiaſtes Apollonii ad lib. 2. verſ. 353. & ſeq. & verſ. 731. & 748. ubi etiam multa de hoc Herculis ad inferos deſcenſu. DELRIUS.

717. *Duplici*] Utroque fluvio Styge & Acheronte. FARNABIUS.

717. *Ditis regia*,] De Plutone quae ſcire cupis, à Lilio petas Syntag. 6. quod eſt de inferis, valde copioſum. DELRIUS.

719. *Pendent*] Propter ſpecum inflexum & deſcen-

Digitized by Google

In quo ſuperbo digerit vultu ſedens
Animas recentes. dira majeſtas deo,
Frons torva; fratrum quae tamen ſpeciem gerat,
Gentiſque tantae: vultus eſt illi Jovis,
Sed fulminantis. magna pars regni trucis
Eſt ipſe dominus; cujus aſpectum timet,
Quidquid timetur. *Amph.* Verane eſt fama, inferis
Tam ſera reddi jura, & oblitos ſui
Sceleris nocentes debitas poenas dare?
Quis iſte veri rector, atque aequi arbiter?
Theſ. Non unus alta ſede quaeſitor ſedens
Judicia trepidis ſera ſortitur reis.

Adi-

GRONOVII.

Adde Leonclavium ad Xenophontem.

722. *Dira majeſtas Deo*,] Flor. *deo*.

726. *Cujus aſpectum timet*,] Flor. *adſpectus*. ut & Mogunt. editique quidam olim apud Delrium.

732. *Judicia trepidis ſera ſortitur reis.*] Obſervant tranſlatum à Romano ritu. Vere, ſed quo? In gravibus enim & dubiis cauſſis tabellas literis, *C.* condemnationis, *A.* abſolutionis, *N. L.* ampliationis inſcriptas, in ciſtam vel urnam conjeſcendentem. FARNABIUS.

VARIORUM.

722. *Recentes.*] Quae de novo advectae ſunt. FARNABIUS.

722. *Dira majeſtas*] Plutonis forma etiam à Claudiano deſcribitur de raptu Proſerpin. *Ipſe rudi fultus ſolio, nigraque verendus Majeſtate ſedet: ſquallent immania foedo Sceptra ſitu: ſublime caput moeſtiſſima nubes Aſperat, & dirae riget inclementia formae.* Sed Senecam non adaequavit. DELR.

723. *Fratrum*] Jovis & Neptuni. FARN.

725. *Sed fulminantis.*] Sed Jovis irati & fulminantis. FARNABIUS.

427. *Quidquid*] Ipſi manes horridi. FARN.

728. *Tam ſera reddi jura*,] Poſt tot annos fieri judicia de nocentibus & examinari, *Quiſquis apud ſuperos furto laetatus inani Diſtulit in ſeram commiſſa piacula mortem.* ſup. v. 579. FARNABIUS.

731. *Alta ſede*] Tribunali. *à ritu Rom.* Tribunali, non ſubſellio. tribunal altius, & fixum: minorum judicum ſubſellia inferiora, & loco movebantur: tribunal erat judicum ordinariorum, maxime ejus, qui inter ceteros primus, & quaſi praeſes. vide Polletum lib. 1. Fori Romani cap. 6. DELRIUS.

731. *Quaeſitor*] Vide Agam. verſ. 24. FARNABIUS. Quaeſitores, qui judicio praeerant: ideo illi tribunal tribuit. Cicero pro Fontejo: *quid mihi opus eſt ſapienti judice? quid aequo quaeſitore?* Quaerere, nonnunquam ſignificat judicio praeeſſe. Cicero pro Rabirio: *Accuſavi de pecuniis repetundis, judex ſedi, Praetor quaeſivi.* porro quaeſitorum genus duplex, de quo Broideus in Corollar. ad Polletum lib. 5. cap. 7. num. 2. vide Polletum lib. 3. de foro Roman. DELRIUS.

731. *Sedens*,] Sedere ſollemne judicibus dum judicabant, de quo alibi: interea conſulere potes Pollet. l. 1. c 5. DELRIUS.

733. *Cnoſſius*] Cretenſis, à Cnoſſo Cretae urbe. FARNABIUS.

733. *Minos foro*;] Rhadamanthum & Aeacum Jovis filios reges juſtos umbrarum judicio praefecit Pluto, Minoa arbitrum inſtituit, ſi quid difficile aut ἀπόρημα incideret, *Et de te ſplendida Minos Fecerit arbitria.* FARNABIUS. Poëtae tres inferorum judices conſtituerunt, ſicut & Plato in Gorgia. Idem tamen Plato in Apolog. Socratis, & Cicero 1. Tuſcul. Minoi, Rhadamantho, & Aeaco, quartum adjungunt Triptolemum. DELRIUS.

734. *The-*

Digitized by Google

Aditur illo Gnoſſius Minos foro;
Rhadamantus illo; Thetidis hoc audit ſocer.
Quod quiſque fecit, patitur: auctorem ſcelus
Repetit, ſuoque premitur exemplo nocens.
Vidi cruentos carcere includi duces,
Et impotentis terga plebeja manu
Scindi tyranni. Quiſquis eſt placide potens,
Dominuſque vitae ſervat innocuas manus,
Et incruentum mitis imperium regit,

Ani-

GRONOVII.

ctas ſortitione dediſſe reis vel ſalutem vel capitis periculum. Sed tam dubiae & graves cauſſae poſſunt eſſe privatorum quam publicorum judiciorum. Debebant ergo dicere, in publicis judiciis ſeu quaeſtionibus hoc eſſe factum. Deinde ſupervacuum bis annotant illum ritum, qui nihil ad rem pertinet. Aliud eſt ſententiam ferre, aliud *judices ſortiri*. Nemo unquam veterum ſententiae lationem, etſi in urnam tabellae conjicerentur, *ſortionem* dixit. *Judicia ſortiri* eſt judices legere, id enim fiebat per ſortem: judices ſorte ducere: quod erat quaeſitoris, conjectis omnium judicum nominibus in urnam, eum nnmerum educere, qui lege, qua judicium exercebatur, definitus erat: inde *rejectio*, & poſtea *ſubſortitio*. Hoc proprie: hic porro per ſynecdochen partis *judicia ſortiri* pro exercere judicia ponitur. Quemadmodnm *poſtulare*, *deferre nomen*, *ſubſcribere*, *jurare calumniam*, quae ſingulae partes ſunt accuſationis, pro legitima accuſatione, ſeu omni accuſandi ordine & opere ſatis frequenter accipiuntur.

733. *Auditur illo*] Legebam, *Auditor*. Nota in libris Juris, *Auditorium principis*, *auditorium praefecti praetorio*, *auditoria judicum & magiſtratuum*, ſic *auditorio adeſſe*, pro in judicio praeſto eſſe, & *recipere auditorium*, pro recipere judicandi munus, & ſimilia. Auctor Dialogi de cauſſis corr. eloq *Quantum virium detraxiſſe orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus jam fere plurimae cauſſae explicantur.* Sic & in veteri membrana ſcriptum inveneram, & in margine ſui libri notaverat Grotius. Potior tamen mihi ſemper Etruſci codicis auctoritas, in quo, *Aditur illo*: cum praeſertim hoc quoque verbum fori Romani ſit proprium hac ſignificatione. Cicero poſt reditum in Senatu: *Cum L. Caecilius direptoribus meorum bonorum in jus adeundi poteſtatem non fecerit.* Caeſar, Civilis primo: *quaſcunque poſtea controverſias inter ſe milites habuerunt, ſua ſponte ad Caeſarem in jus adierunt.* lib. 2. in Verr. *antequam in jus aditum eſſet, antequam mentio controverſiae facta.* Valer. Maxim. lib. 3. 7. *Scipio cum oppidum Badium circumſederet, tribunal ſuum adeuntes in aedem, quae intra moenia hoſtium erat, vadimonia in poſterum diem facere juſſit.* Idem lib. 7, 7. *A quibus aditus divus Auguſtus & nuptias mulieris & ſuprema judicia improbavit.* Seneca de Tranquill. animi: *qui inter peregrinos & cives, aut urbanus praetor adeuntibus adſeſſoris verba pronunciat.*

734 *Thetidis hoc audit ſocer.*] De Benef. 3, 22. *Atqui de injuriis dominorum in ſervos qui audiat, poſitus eſt.*

VARIORUM.

734 *Thetidis*] Aeacus pater Pelei, cui Thetis peperit Achillem. FARNABIUS.

735. *Quodquiſque*] Vid. ſupra verſ. 226. FARN.

738. *Impotentis*] Sibi non imperantis, crudelis, qui vivus plebi infligere verbera gaudebat. FARNABIUS.

739. *Quiſquis*] Quicunque in vivis citra inſolentiam uſus eſt ſua potentia, vel qniſquis placide ſibi ſuiſque affectibus imperavit, vitae ſuae aequus moderator. FARNABIUS.

740. *Dominuſque vitae*] eſt is, qui habet jus vitae & necis. Virgil. *rerum dominos.* & noſter Hippol. *regni dominus.* Videtur aliud hic intellexiſſe Farnabius. SCHRODERUS.

642. *Ani-*

Digitized by Google

Animaeque parcit: longa permenſus diu
Felicis aevi ſpatia, vel coelum petit,
Vel laeta felix nemoris Elyſii loca,
Judex futurus. Sanguine humano abſtine,
Quicunque regnas. ſcelera taxantur modo

Ma-

GRONOVII.

742. *Animoque parcit:*] Si vera eſſet lectio, verior quoque foret interpretatio Gruteri, *animo parcere* eſſe, minus commoveri & moderari animo. Sed plane liber optimus *Animaeque parcit*. Troadib *Mors individua eſt noxia corpori, Nec parcens animae.*

744. *Nemoris Elyſii loca, Judex futurus.*] Haec diſtinctio eſt à Grutero, volente dici, reges omnes, qui comi animo populos regunt, fieri à morte judices inferorum: non enim tantum tres facere judices Platonem, ſed & Triptolemum *καὶ ἄλλους ὅσοι τῶν ἡμιθέων δίκαιοι ἐγένοντο*; idemque Herculi promittere Chorum in Oetaeo, v. 1556. Addo Lucianum, qui Rhadamanthi conſilium facit & alios multos, & Athenienſem Ariſtidem, lib. 2. verae hiſt. *Συνήδρευον δὲ ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ Ἀριστείδης ὁ δίκαιος ὁ Ἀθηναῖος*. Non illepide. Primo enim meminiſſe debemus in Elyſio fingi quemque imaginem priſtini muneris, quo vivus fungebatur, referre: ut mirum non ſit illos judicare, qui religioſi judices in ſuperis fuiſſent. Ovidius lib. 4. *Parſque forum celebrant, pars imi tecta tyranni: Pars aliquas artes antiquae imitamina vitae Exercent: aliam partem ſua poena coërcet.* Dein convenit haec fictio pulchre illis, quae modo notavimus de fortitione judicum apud inferos. nam auctor Minoi, Aeaco, Rhadamanto, non tam judicum aptat perſonam, quam Quaeſitorum vel praetorum, qui cum ſuo quiſque conſilio ſelectorum judicum cauſas cognoſcant. Has ergo decurias vult conſcribi ex Umbris piorum & magiſtratuum. Ceterum M. Tullius in 1. Tuſc. 41. ubi verba Socratis apud Platonem in Latinum vertit, neſcio quo pacto hac parte à ſententia utriuſque diſceſſit. Nam cum illic ſit, *εὑρήσει τοὺς ἀληθῶς δικαστὰς, οἵπερ καὶ λέγονται ἐκεῖ δικάζειν. Μίνως τε καὶ Ῥαδάμανθυς καὶ Αἰακὸς καὶ Τριπτόλεμος καὶ ἄλλοι, ὅσοι τῶν ἡμιθέων δίκαιοι ἐγένοντο ἐν τῷ ἑαυτῶν βίῳ*, tranſtulit, *ad eos venire, qui vere judices appellantur, Minoëm, Rhadamanthum, Aeacum, Triptolemum, convenireque eos, qui juſte & cum fide vixerunt.* Quaſi legiſſet, *καὶ ἄλλους*, idque retuliſſet ad *τὸ εὑρήσει*. At Platoni dicuntur judicare Minos &c. & quotquot horum. Neque enim auſim corrigere: *Triptolemum, heroumque eos.*

746. *Scelera taxantur modo Majore veſtra.*] Sic & Etruſcus, non *noſtra*. Interpres: plectuntur majore modo quam hic apud nos vel majore menſura & poena, quam ſcelera commiſſa erant, cum quiſque patiatur eodem genere quo peccavit. Vir magnus adhibet hunc locum, ut oſtendat non injuſte per poenam aliquanto plus damni dari peccanti, quam peccans dedit immerito at-

VARIORUM.

742. *Animaeque parcit;*] Id eſt, vitae civium. FARNABIUS. Haud aliter triga noſtrorum, & Scholiaſtes: tantoque confidentius admiſi, quod placeret Lipſio, Delrio, Commelino. Qui tamen, *Animo parcit*, heic interpretantur, *non contaminat animum crudelitate*. neſcio an ſatis exprimant vim verborum: parcit enim animo, qui ei moderatur, qui ei non indulget. Ovidius lib. 1. de Ponto Eleg. vi. *Parcendum eſt animo miſerabile vulnus habenti.* Arnobius lib. 7. adverſ. Gentes: *Ut parvuli puſiones quo animis parcant, abſtineantque ploratibus, paſſerculos, pupulos, equuleos, panes accipiunt, quibus avocare ſe poſſint.* Quem locum injurie vexat Colvius Notis in Apulejum lib. 8. dum modo tentat reſcribere, *quo lacrimis parcant*; modo, *quo animos paſcant*. GRUT.

742. *Longa*] Poſt longam & felicem vitam. FARNABIUS.

743. *Vel coelum*] Vel per ἀποθέωσιν, in divorum numerum refertur. FARNABIUS.

743. *Vel coelum petit,*] De ἀποθεώσει principum hoc capit Farnabius. malim intelligere de circulo lacteo, quem juſtorum ſedem poſt mortem ſtatuunt Platonici. Vid. Cic. Som. Scip. c 3. Opponitur enim hoc loco coelum Elyſio nemori, tamquam natura deſignatus beatis locus, non opinione conſecrantium. SCHRODERUS.

744. *Vel laeta*] Vel migrat in Elyſium. vid. Troad. verſ. 942. FARNABIUS.

Majore veſtra. *Amph.* Certus incluſos tenet
Locus nocentes ? utque fert fama , impios
Supplicia vinclis ſaeva perpetuis domant?
Theſ. Rapitur volucri tortus Ixion rota.
Cervice ſaxum grande Siſyphia ſedet.
In amne medio faucibus ſiccis ſenex
Sectatur undas, abluit mentum latex;
Fidemque cum jam ſaepe decepto dedit,
Perit unda in ore: poma deſtituunt famem.
Praebet volucri Tityos aeternas dapes.
Urnaſque fruſtra Danaides plenas gerunt.
Errant furentes impiae Cadmeides.
Terretque menſas avida Phineas avis.

Amph.

GRONOVII.

que inſonti. Perperam. Ait enim: veſtra, ô reges & magiſtratus, ſcelera habentur graviora & majore modo poenae afficiuntur quam ſcelera privatorum & tenuiorum hominum. Eſt autem verbum, quo amat uti Seneca. De clementia, 2, 7. *& abſolvere illi licet & quanti vult. taxare litem.* Ad Marciam c. 19 *tanti quodque malum eſt quanti illud taxavimus.* Epiſt. 24. *quodcumque illud eſt malum, tecum ipſe metire, & timorem tuum taxa.* De benef. 4, 36. *quanti promiſſi mei verba taxentur.*

757. *Danaides plenas ferunt*] Etruſcus, *gerunt.* Parum intereſſe putes: tamen hoc fere verbo hac in re uti malunt. Plautus Pſeudolo: *Non pluris refert, quam ſi imbrem in cribrum gerat.* Cato de re ruſtica cap. 152. *ſi quando non pluet, uti terra ſitiat, aquam irrigato leniter in areas: ſi non habebis, unde irriges, gerito inditoque leniter.* Plautus Caſina: *Ita te aggerunda curvom aqua faciam pro-*

VARIORUM.

750. *Rapitur*] Junonem de adulterio interpellare auſus è nube, quam Jupiter pro Junone ſubjecit, Centauros genuit. Dum vero gloriatur ſe cum regina Deorum rem habuiſſe, fulmine ad inferos detruſus rotae ſerpentibus implexae alligatus *volvitur aſſiduus, dum ſe refugitque ſugitque.* FARNABIUS.

751. *Cervice*] Vid. Hippolyt verſum 1226. FARNABIUS

752. *In amne*] Tantalus, vel quod Pelopem diis epulandum appoſuiſſet, vel quod ad deorum ſecreta admiſſus ea evulgaſſet, apud inferos Eridano fluvio mento tenus immerſus, *Quaerit aquas in aquis & poma fugacia captat.* vid Thyeſt. act. 1. FARNABIUS.

754 *Fidemque*] Cum jam feciſſet Tantalo ſpem ſe poſſe eam capere FARNABIUS.

756 *Praebet*] Vide Hippol. verſum 1228. FARNABIUS

756. *Tityus*] Lucretius: *Sed Tityus nobis hic eſt, in amore jacentem, Quem volucres lacerant; atque exeſt anxius angor, Aut alia quavis ſcindunt torpedine curae.* eleganter haec explicat Pierius lib. 18. Hieroglyph DELRIUS.

757. *Urnaſque*] L Danai filiae, quae & Belides ab avo Belo, patris juſſu maritos ſuos, filios Aegypti, prima nocte peremerunt omnes ad unam, hac poena damnatae, ut aquam pertuſis ſitulis ſeu urnis haurientes dolium item perforatum implere nitantur. FARNABIUS.

758. *Cadmeides.*] Cadmi filiae Agave, Ino, Autonoë, quae Pentheum dilaceraverunt. FARN.

759. *Avis.*] Harpya. vide Thyeſten, verſ. 153. FARNABIUS.

761. *Pa-*

Digitized by Google

Amph. Nunc ede nati nobilem pugnam mei.
Patrui volentis munus, an ſpolium refert?
Theſ. Ferale tardis imminet ſaxum vadis,
Stupent ubi undae, ſegne torpeſcit fretum:
Hunc ſervat amnem cultu & aſpectu horridus,
Pavidoſque manes ſquallidus geſtat ſenex;
Impexa pendet barba, deformem ſinum
Nodus coërcet, concavae lucent genae,
Regit ipſe conto portitor longo ratem:
Hic onere vacuam littori puppim applicans
Repetebat umbras; poſcit Alcides viam,

Ce-

GRONOVII.

be. Poenulo: *Aggerundaque aqua ſunt viri duo deſeſſi.*

763. *Stupente ubi unda,*] Etruſcus: *Stupent ubi undae, ſegne torpeſcit fretum.* Non pejus profecto quam caeteri.

765. *Squallidus geſtat ſenex;*] Deſ. Heraldus non ſatis aequo animo fert *geſtat*, malitque *vectat*, 1. Adv. 12. Illud tamen omnes habent libri. Et ne omnino condemnem, facit Cornelius Celſus, qui geſtationem navi agnoſcit. Lib. 2, 14. *Geſtationum leviſſima eſt navi vel in portu vel in flumine, vehementior in alto mari.* Nat. 5. quaeſt. ult. *Dedit ventos ut commoda cujuſque regionis fierent communia: non ut legiones equitemque geſtarent; ut perniciosa gentibus arma tranſveherent.* Tacit. lib. 2. hiſtor. *Ex urbe atque Italia irritamenta gulae geſtabantur, ſtrepentibus ab utroque mari itineribus.*

767. *Concavae lucent genae,*] Gregales libri ſic habent: lucemque vel ab oculis vel à macie extrema ſunt imaginati. Quidam *livent*, alii *lugent*, conjecere. Mulcebant aliquando, quibus *genae* oculi: ut apud Virgilium, *effuſaeque genis lacrimae:* tamquam imitaretur ejuſdem eodem libro de Charonte: *ſtant lumina flamma.* Sed potiſſimus liber accedit illis, ex quibus olim productum fuit, *ſquallent.* Quod cum praecedens tertius verſus refutet, legas cenſeo eum Nic. Heinſio: *concavae pallent genae.* Solus enim color hactenus in deſcriptione Charontis videtur omiſſus. Sic apud Ovidium, *Invidiae Pallor in ore ſedet.* Sic Statio prima Thebaide: *pallorque ruborque Purpureas hauſere genas.* Idem lib. 2. *Pallentes erecta genas.*

770. *Repetebat umbras;*] Frequenti vitio librorum omnes & editi & ſcripti ſequiores, *undas.* Quod dum numero ingerentium, velut ſuperſtitione, ligatos eruditorum animos tenet, genuit ridiculas, quod neceſſe fuit, & inſanas interpretationes. Nam, quid eſt: ut facilius exſcenderet, repetebat altam paludem? quam illi ſententiam perſpicuam eſſe ajunt. Si ad litus advertebat, non eodem momento repetebat undas: ſi revehebatur in altum, non uno tempore litori

VARIORUM.

761. *Patrui*] Accepitne Cerberum donum à volente Plutone patris ſui Jovis fratre, an ſpolium ab invito Plutone abactum? FARN.

764. *Amnem*] Styga. FARN.

765. *Pavidos manes*] Animas trementes. FARNABIUS.

765. *Senex;*] Charon, cujus deſcriptio ex Aeneid. 6. petita. FARNABIUS.

766. *Impexa*] *Cui plurima mento Canicies inculta jacet.* FARNABIUS.

766. *Deformem*] *Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.* FARNABIUS.

768. *Portitor*] Vel quia portorium capit, quo reſpexit Propertius: - *ubi portitor aera recepit*: vel quia vehit. nam pro vectore ſimpliciter utuntur Columella, Lucanus, & Martialis. DELR.

769. *Litori*] Citeriori, ad petendas animas. FARNABIUS.

Digitized by Google

Cedente turba: dirus exclamat Charon;
Quo pergis audax? ſiſte properantem gradum.
Non paſſus ullas natus Alcmena moras,
Ipſo coactum navitam conto domat,
Scanditque puppem. cymba populorum capax
Succubuit uni. ſedit, & gravior ratis
Utrimque Lethen latere titubanti bibit.
Tunc victa trepidant monſtra, Centauri truces,
Lapithaeque multo in bella ſuccenſi mero.

Sty-

GRONOVII.

puppem applicabat. At forte ſtetit in prora undas repetituro ſimilis: immo adeo undas repetens, quod animae minimo momento cymbam erant repleturae. Fateor hoc eſſe ſubtile. Quaſi tamen eviciſſent, *repetere undas* dici navem, quae ſubducta non fuit, aut portitorem, qui non eſt egreſſus in terram. Nam, ut iterando, *Undas, undas*, ſignificaverit Charon conſcendendum eſſe, (quod uni & alteri viro erudito alludiavit) certus ſum; ſi ſie loquebatur Charon, nulli quidem Latinae Umbrae intellectum fuiſſe. Putaſſent ſiquidem eum, ut Teja illa apud Propertium, aquas inclamaſſe incendio: aut laetari aquis conſpectis, ut illi apud Xenophontem & Statium: & ſic tamen poëtice magis quam humane locutum: niſi forte, contra votum navigantium optare illum tempeſtatem. Neminem certe ad navigandum vocantium illae ſuſpicarentur dicere, *Undas, undas*. Deſinamus ineptiarum. *Repetebat umbras*, ut Lipſianus, etiam Etruſcus. Hoc erat onus, quod ille ex litore vacua nave identidem petere credebatur. Et ſi nullus haberet liber, tamen ita eſſet reſtituendum. Peccant ſecurae nimium ſollicitaeque manus Verbum ſic habes apud Livium lib. 21. *Ita primis expoſitis, alii deinde repetiti ac trajecti ſunt.* Idem lib. 29. *naves, quae praedam in Siciliam vexerant, cum commeatu rediere, velut ominatae ad praedam alteram repetendam ſeſe veniſſe.* Suetonius Oct. 16. *Trajecto in Siciliam exercitu cum partem reliquam copiarum continenti repeteret.* Ubi offendit cum ſuo codice Fulv. Urſinus.

776. *Sedit, & gravior ratis*] Scripſit opinor, *ſidit.*

778. *Tunc vaſta trepidant monſtra,*] Optime Florent. *Tunc victa trepidant.* Senſus formatus è Virgilii ſexto: Aen. *At Danaûm proceres Agamemnoniaeque phalanges, Ut videre virum, fulgentiaque arma per umbras, Ingenti trepidare metu.*

779. *Multo ad bella ſuccenſi mero.*] Aberat editis olim praepoſitio. Adjecit Delrius hanc è ſuis, ſpreta quae erat in Lipſiano, *in bella:* ſubſcripſitque Gruterus, etſi omnes Pall. carerent utrovis. Sed Lipſiano praeſtat auctoritatem Etruſcus. Virgilius lib. 7. Aeneid. *ſaevoſque gerunt in bella dolones.* Idem lib. 11. *Quos ubi confertos ardere in praelia vidi.* Silius Italicus lib. 6. *in pugnamque & Martem & praelia & hoſtem Igneus.*

VARIORUM.

771. *Charon*] Arbiter & Juvenalis vocant Porthmea: hic Sat. 3. *— tetrumque novitius horret Porthmea*: ille vero, *vix navita Porthmeus*: nec fruſtra geminantur hae voces. aliud enim navitae, aliud ſaepe portitoris officium. DELR.

775. *Cymba*] *Gemuit ſub pondere cymba Sutilis, & multam accepit rimoſa paludem.* FARN.

776. *Gravior*] Onerata majori pondere, quam ſolebat advectis umbris. FARNABIUS.

778. *Centauri*] Omnium rerum ſimulachra apud inferos eſſe perhibentur, ſicut animae apud ſuperos: haec vero viſo victore tremuerunt. Hercul. Oet. 1706. FARNABIUS. Hos etiam cum Hydra Virg. 6. Aneid. in foribus inferorum ſtatuit. DELRIUS. Quos Ixion è nube genuiſſe fingitur ſuperne humana forma, inferne equina: hi primi ex equis pugnabant, ut & Lapithae frenos & ſtrata equorum inveniſſe dicuntur. Uterque Theſſaliae populus ſuper mero ferox, ut in Pirithoi

Stygiae paludis ultimos quaerens ſinus
Fecunda mergit capita Lernaeus labos.
Poſt haec avari Ditis apparet domus:
Hic ſaevus umbras territat Stygius canis,
Qui trina vaſto capita concutiens ſono
Regnum tuetur: ſordidum tabo caput
Lambunt colubrae: viperis horrent jubae:
Longuſque torta ſibilat cauda draco;
Par ira formae. ſenſit ut motus pedum,
Attollit hirtas angue vibrato comas,
Miſſumque captat aure ſubrecta ſonum,
Sentire & umbras ſolitus. ut propior ſtetit
Jove natus, antro ſedit incertus canis,
Et uterque timuit. ecce, latratu gravi

Lo-

GRONOVII.

790. *Aure ſubjecta ſonum*,] Lipſius emendat, *ſubrecta*. Cui correctioni etſi accedentem veterem librum, *ſurrecta* exhibendo, inveniſſet, tamen refragatur vir doctus: primum cum videatur *comis ſublatis* opponere Poëta *ſubjectas aures*; deinde quia cernamus canes aliquos, ubi ex longinquo ſonitum perſentiſcunt, auribus & oculis ſubmiſſis, eundum quaſi venari. Sed his rationibus pendendis aptior erit locus, cum oſtenderit *ſubjicere oculos* vel *aures* eſſe idem quod ſubmittere vel dejicere: id enim priuſquam teſtimonium videam, pro Latino admittere non poſſum. Interim nos cum Etruſco retinebimus, *aure ſubrecta*: vel propter Terentianum, *arrige aures, Pamphile*, & Virgilii, *arrectiſque auribus adſtant*; atque etſi *ſubjicere* ſciamus interdum eſſe mittere in altum, tamen nec hic id tempeſtivum & vetuſtiſſimo codici ſerviendum cenſemus. Plinius 8, 32. de Cervis: *cum erexere aures, acerrimi auditus; cum remiſere, ſurdi*. Et l. 10, 48. *Phaſianae geminas ex pluma aures ſubmittunt ſubriguntque*.

VARIORUM.

thoi nuptiis. FARNABIUS.

780. *Stygiae*] Hydra mergit ima Styge capita foecunde repullulantia, ſup. verſ. 289. FARN.

784. *Qui trina*] *Cerberus haec ingens latratu regna triſauci Perſonat*. FARNABIUS.

787. *Sibilat*] Pilos habet ſerpentinos & Draconem pro cauda FARNABIUS.

788. *Par ira formae.*] Terribilis forma, terribilis ira. FARNABIUS.

791. *Sentire*] Etiam leves umbras auditu explorare ſolitus. FARNABIUS.

792. *Sedit*] Vulgo *cedit*. Nunquam tam cito; poſtmodum forte cederet dira bellua. an ergo, *cedit*, quod habent Lipſii & Veneti omnes, ſignificat cedere coepit; praefero lectionem Eguiani, & Moguntini, & Herbipolenſ. & Lugd. *ſedit*: qui jacebat, Hercule adveniente non dignatus in pedes ſurgere, ſed dumtaxat anteriori corporis parte pauliſper ſeſe erigere, poſteriore ſedere. & hoc moloſſicum. DELRIUS. Et meus, & olim editus, *antro ſedit*. recte. Non enim fugit, nec decuit Cerberum: ſed aſſedit, ambiguus quietis an pugnae. LIPSIUS. M. S. o. *ſedit*, proba lectio; id eſt dubius haeſit. Nam ſi ceſſiſſet Canis, Herculi, utpote fugato hoſte, nihil erat timendum. at verſu demum 804. antro cedit. COMMEL.

793. *Timuit.*] Sup. verſ. 45. FARN.

795. *Ser-*

Loca muta terret, ſibilat totos minax
Serpens per armos: vocis horrendae fragor
Per ora miſſus terna felices quoque
Exterret umbras. ſolvit à laeva feros
Tunc ipſe rictus, & Cleonaeum caput
Opponit, ac ſe tegmine ingenti clepit:
Victrice magnum dextera robur gerens,
Huc nunc & illuc verbere aſſiduo rotat,
Ingeminat ictus. domitus infregit minas,
Et cuncta laſſus capita ſubmiſit canis,
Antroque toto ceſſit. extimuit ſedens
Uterque ſolio dominus; & duci jubet:
Me quoque petenti munus Alcidae dedit.
Tunc gravia monſtri colla permulcens manu
Adamante texto vincit: oblitus ſui
Cuſtos opaci pervigil regni canis
Componit aures timidus; & patiens trahi,
Herumque faſſus, ore ſubmiſſo obſequens

Utrum-

GRONOVII.

11, 37. *Aures in equis & omni jumentorum genere indicia animi praeferunt, feſſis marcidae, nutantes pavidis, ſubrectae furentibus, reſolutae aegris.*

VARIORUM.

795. *Serpens*] Serpentini pili, jubae è ſerpentibus. FARNABIUS.

798. *Rictus*,] Pellem Cleonaei leonis ſiniſtro ſuo brachio obvolutam ſolvit, qua ſe tegit oppoſito capite cani, ἡρακλῆς, inquit Apollod. χειρωσάμενος τὸν λέοντα, τὴν μὲν δορὰν ἐσκεπάσατο· τῷ χάσματι δὲ ἐχρήσατο κόρυθι. FARNABIUS.

799. *Clepit*:] A κλέπτω, quod & ipſum a καλύπτω. qui enim clam & latenter quid ſubtrahit, idem occulit tegitque. FARNABIUS.

800. *Robur*] Clavam. FARNABIUS.

802. *Infregit*] Remiſit minas, depoſuit iram. FARNABIUS.

803. *Cuncta*] Tria, al. centum, *bellua centiceps*. FARNABIUS.

804. *Antroque*] Aditum dedit Herculi. FARN.

805. *Uterque ſolio dominus*;] Pluto & Proſerpina. FARNABIUS.

805. *Duci*] Addicitque canem Herculi ducendum, quo libeat. FARNABIUS.

806. *Me quoque*] Et Herculi petenti dedit me in vinculis ibi detentum, qui cum Pirithoo adveneram ad rapiendam Proſerpinam. FARN.

808 *Adamante*] Catena è ſolido ferro ſolidas enim duraſque res appellant Poëtae adamantinas, veluti ex adamante factas, *Quis Martem tunica tectum adamantina, &c.* Legitur etiam *Adamante texto vinxit*. FARNABIUS.

808. *Sui*] Suarum virium, & ſolitae ferociae. FARNABIUS.

811. *Herumque*] Agnoſcens Hercul. ſui domitorem & dominum. FARNABIUS.

812. *Can-*

Digitized by Google

Utrumque cauda pulſat anguifera latus.
Poſtquam eſt ad oras Taenari ventum, & nitor
Percuſſit oculos lucis ignotae, novos
Reſumit animos vinctus, & vaſtas furens
Quaſſat catenas: pene victorem abſtulit,
Pronumque retro vexit, & movit gradu.
Tunc & meas reſpexit Alcides manus:
Geminis uterque viribus tractum canem
Ira furentem, & bella tentantem irrita,
Intulimus orbi. vidit ut clarum aethera,
Et pura nitidi ſpatia conſpexit poli,
Oborta nox eſt, lumina in terram dedit,
Compreſſit oculos, & diem inviſum expulit,
Aciemque retro flexit, atque omni petiit
Cervice terram: tum ſub Herculea caput
Abſcondit umbra. Denſa ſed laeto venit
Clamore turba, frontibus laurum gerens,
Magnique meritas Herculis laudes canit.

CHO-

GRONOVII.

814. *Lucis ignotae, novos Reſumit animos vinctus,*] Sic à conjectura Rutgerſii. Vulgo, *bonos.* Lipſius malle ait: *lucis ignotae bono:* non addito, fueritne libri veteris ea, an ab ipſo excogitata ſcriptura Sed quia occurrit eadem Zinzerlingo in Thuringico & Rutgerſio in Morelli exemplari ſcripto, & ante omnia nobis in Etruſco, veriſimile eſt fuiſſe illius quoque membranarum. Commendat eam Zinzerlingus loco Senecae epiſt. 79. *adhuc nondum fruitur bono lucis*, & Statii 8. Theb *Jucundaque offenſus luce profatur.* Cenſeo ſcripſiſſe auctorem, *ignoto bono.* Et nitor lucis percuſſit oculos ignoto bono: vel nitor coeli percuſſit oculos ignoto bono lucis Tacitus 2. annal. *ſed prompti aditus, obvia comitas, ignotae Parthis virtutes, nova vitia* Nec inſuave eſſet, *ignotum bonum*, per *ὑπαλλαγήν*.

826. *Sub Herculea caput*] Florentiae legitur: *Herculeas umbras.*

VARIORUM.

812. *Cauda*] Adulando in obſequium FARN.

813. *Ad oras*] Ad extremas & ſummas portas ſpeluncae Tartareae. ſupra verſ. 586. FARN.

813. *Nitor*] Poſtquam clara lux ſuperae aurae ſuo fulgore Cerberi oculos hujuſmodi luci non aſſuetos perſtrinxit, reſumit priorem ferociam & indignans reluctatur. FARNABIUS.

818. *Reſpexit*] Profeſſus ſibi mea ope & manu auxiliari opus eſſe. FARNABIUS.

819. *Geminis*] Herculis & meis. FARN.

823 *Oborta*] Tenebris aſſueto caliginem induxit Sol, declinavit oculos ad terram, imo clauſit, ne lucem admitterent. FARNABIUS

825. *Omni*] Vel tota cervice, id eſt, pervicaciter, vel *omni*, id eſt, triplici cervice. FARNABIUS.

828. *Clamore turba,*] Chorus è plebe Thebana lauro in laetitiae atque victoriae ſignum coronatus canit, FARNABIUS.

830. *Pro-*

CHORUS THEBANORUM.

Chorus Herculis victoriam ex inferis reportatam canit, & caeteras illius laudes admiſcet.

NAtus Euryſtheus properante partu,
Juſſerat mundi penetrare fundum:
Deerat hoc ſolum numero laborum,
Tertiae regem ſpoliare ſortis.
Auſus eſt coecos aditus inire,
Ducit ad manes via qua remotos
Triſtis, & ſilva metuenda nigra:
Sed frequens magna comitante turba.
Quantus incedit populus per urbes
Ad novi ludos avidus theatri:
Quantus Eleum ruit ad Tonantem,

Quin-

GRONOVII.

839. *Ad novi ludos avidus theatri:*] Tunc enim res exſpectatior. Eo magis placere hoc poterat ſcriptum illo aevo; quod ludos hujuſmodi viderant homines Romae, ſive ſub Claudio dedicante Pompejanum theatrum, quod ambuſtum reſtituerat, ut eſt apud Suetonium cap. 21. ſive ſub Nerone in amphitheatro ligneo in regione Martii Campi intra anni ſpatium fabricato ludos dante, cujus meminit cap. 12. & Tacitus lib. 13.

840. *Eleum coit ad Tonantem*] Recte collegit Gruterus, quia omnes fere Mſſ. *currit*, videri verum, quod in antiquo fuit Col. *ruit*. Et nobis obvium ubique fuit. Illud *currit*, praeterquam in optimo: is plane, *ruit*. Virgilius lib. 6. Aen. *omnis turba ad ripas effuſa ruebat*. Lib. 11. v. 236. *Olli convenere, ruuntque ad regia plenis Tecta viis.* Sic codex Etruſcus antiquiſſimus, majuſculis exaratus literis, cujus excerpta debemus Nic. Heinſio. Tacitus tertio annal. *multique etiam ignoti vicinis è municipiis, pars officium in principem rati,*

VARIORUM.

830. *Properante*] Cum Jupiter inter Divos dixiſſet de die quo Hercules natus foret, ceteris illum dominaturum, qui eo die naſceretur. Juno per Lucinam remorata Alcmenae partum, uxoris Stheneli regis Mycenarum partum acceleravit, unde natus eſt Euryſtheus ſeptimo menſe. FARN.

831. *Fundum:*] Medium terrae centrum, in quo inferos plerique locabant. FARNABIUS.

833. *Tertiae*] Plutonem, cui in Saturni patris poſſeſſionum diviſione inferorum imperium ſorte obvenerat. FARNABIUS.

837. *Frequens*] Frequentata magno deſcendentium numero. FARNABIUS.

838. *Quantus*] Non rarior quam coit multitudo ad novos ludos theatrales. 2. ad Olympica certamina. 3. ad Cereris Sacra. FARNABIUS.

840. *Eleum*] Concurrit ad ludos Jovis Olympici, qui prope Piſam Elidis urbem celebrantur. Elidi annumerat Strabo, quicquid inter Achajam & Meſſeniam, uſque ad mare jacet. DELR.

841. *Quin-*

Quinta cum ſacrum revocavit aeſtas:
Quanta, cum longae redit hora noctis,

Cre-

GRONOVII.

plures illos ſecuti, ruere ad oppidum Brunduſium. Ovidius, quod huc maxime proprium, l. 1. de Arte: *Sic ruit ad celebres cultiſſima foemina ludos.*

841. *Revocavit aeſtas:*] Male miſcent, quae ſeparanda ſunt. Non enim longiores horae noctis & Sol in libra Olympiorum tempus, ſed myſteriorum majuſculorum, quae poſt confectum aequinoctium Boëdriomione autumnali menſe celebrabantur. Quo & alludit in Hippolyto: *Jam quarta Eleuſin dona Triptolemi ſecat Paremque toties libra compoſuit diem.* At Olympiis aeſtatem proprie dictam exercitam fuiſſe vel illud Statii docet in Tiburtin. Vopiſci: *frangunt ſic improba ſolem Frigora, Piſaeumque domus non aeſtuat annum.*

842. *Cum longae redit hora noctis,*] Etruſcus, *nocti.* Et placet magis. Eſt dictum per hypallagen *ἀντὶ τοῦ, cum longa redit hora nocti.* Et more veterum, quibus notum eſt diem tam hibernum quam aeſtivum & noctem tam aeſtivam quam hibernam fuiſſe duodecim horarum. Ita eveniebat neceſſario, ut per aeſtatem diurnae nocturnis eſſent longiores, per hiemem breviores. Redeunt igitur longae horae noctibus, cum acceditur ad hiemem. Rutilius Numatianus ſimiliter: *jam nocturnis ſpatium laxaverat horis Phoebus.* Ubi vir doctus interpretatur: nocturnae horae jam plures erant diurnis. Immo non erant plures, ſed laxiores, productiores. Aeque enim duodecim erant, ut antea. Hinc eſt, quod *horas aeſtivas* pro longioribus, *hibernas* vel *brumales* pro brevioribus ponunt, quales nempe diurnae erant illis anni partibus: quaſi quae ſolae eſſent tempeſtatis, non etiam nocturnae: ſolis enim occaſus ſuprema tempeſtas, & omnia nocturna, etiam praeter intempeſtam noctem, intempeſtiva. Lib. 2. Antholog. Ἐν τελοῖν ὥρης τῆς θιεμιναῖς μόλις αἰθάνεῖ αὐτὸς. Martialis lib. 12. *Hora nec aeſtiva eſt, nec tibi tota perit.* Vegetius de re Milit. 1, 9. *Militari ergo gradu viginti millia paſſuum, horis quinque duntaxat aeſtivis, conficienda ſunt.* In contrarium Plautus Pſeudolo: Act. 5, ſc. 2. *Credo equidem poteſſe te Maſſici montis uberrimos quatuor Fructus ebibere in hora una.* P. *hiberna, addito.* Utpote quae brevior ſit. Ovidius lib. 4. metam. ad Phoebum amore Leucothoës captum: *Spectandique more brumales porrigis horas.* Symmachus lib. 5. epiſt. 38. *Acceſſit hiemis contemplatio, quae magno frigore & brevibus horis lucis moratur excurſus.* Sic Cenſorinus finitum tempus elegantiſſime ait *ad aetatem infinitam non eſſe brumalis unius inſtar horae.* Paullinus Natali nono Felicis: *Nunc te, cara dies, rapido nimis aëre nobis Temporis hiberni lex ſubtrahit, & breviatas Cogit hiems horas, cita lumine, pigra tenebris* Et Auguſtinus, horam brumalem aeſtivae comparatam minorem eſſe. Hinc intelligendum illud Principis Poëtarum lib. 1. Georg. *Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas.* Intellige non numero, ſed ſpatio: numero enim & ante pares erant & ſemper. Vir doctus adfectata quadam deductione, ut loquitur, quod dierum eſſet, adſcripſiſſe horis ebrium vult Pſeudolum, & multa in hanc rem effundit lib. 2. Adverſ. 19. & lib. 5, 7. Atqui nulla eſt affectatio, nulla deductio, neque opus fingere, quid poſſit videri, cum revera tales fuerint horae diurnae, aeſtate prolixiores, hieme contractiores: noctes autem, ut demonſtravimus, iu hac ratione extra tempeſtatem ſeu tempus habeantur. Praeſtrictus tamen Cenſorini & Auguſtini verbis, ſpatia horarum hieme atque aeſtate aliter ordinata fuiſſe videri agnoſcit, ut hiemales eſſent breviores & plures, aeſtivae longiores & pauciores. Si duo vocabula omiſiſſet, *plures & pauciores*, crederem in viam rediiſſe: haec enim novum produnt errorem, quaſi in univerſum tam nocturnae quam diurnae horae fuerint aeſtate longiores, hieme breviores, & propterea non pari utroque tempore numero.

VARIORUM.

841. *Quinta*] Quarto quidem expleto anno, quinto ineunte, neque enim Olympias vel luſtrum quinque abſolutos annos complectitur. FARNABIUS.

841. *Revocavit*] Feſtum Jovi celebravit. FARNABIUS.

841. *Aeſtas:*] Annus vel aeſtas confecta Autumno jam coepto, ubi longiores noctes & ſomnos reddit Sol in Libra ab aequinoctio autumnali. *Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas.* FARNABIUS. Annus, ſed inchoatus peractâ aeſtate, coepto autumno. ſic *aeſtas* ſumitur Hercul. Oet. 597. ſic *hiemes* à Catullo, & aliis. vide Corradum in lib. 1. Aen. DELRIUS.

Creſcere & ſomnos cupiens quietos
Libra, Phoebeos tenet aequa currus,
Turba ſecretam Cererem frequentat,
Et citi tectis properant relictis
Attici noctem celebrare myſtae:
Tanta per campos agitur ſilentes
Turba: pars tarda gradiens ſenecta,
Triſtis, & longa ſatiata vita:
Pars adhuc currit melioris aevi,
Virgines nondum thalamis jugatae,
Et comis nondum poſitis ephebi,
Matris & nomen modo doctus infans:
His datum ſolis, minus ut timerent,
Igne praelato relevare noctem.
Caeteri vadunt per opaca triſtes:
Qualis eſt nobis animus, remota
Luce, cum moeſtus ſibi quiſque ſentit

Obru-

GRONOVII.

Sed & cum relegat nos ad loci illius à nemine percepti, ne dum digne enarrati explicationem, veteris eſt erroris manifeſtus.

VARIORUM.

845. *Secretam*] Myſtica Cereris Eleuſiniae ſacra ſup. v. 300. FARNABIUS.

846. *Citi*] Myſtae enim δαδοῦχοι facem accenſam tenentes currebant ad templum Cereris, prius Eleuſin. FARNABIUS..

846. *Tectis relictis*] Per agros celebrabantur haec Cerealia, & noctu. Attici enim diem à ſolis occaſu auſpicabantur. FARNABIUS.

848. *Tanta*] Tanta multitudo frequentat viam illam ad inferos. FARNABIUS.

851. *Pars adhuc*] Qui ſunt fortioris aetatis currere valent. FARNABIUS.

853. *Comis*] Ephebi, qui nondum comam (quam, ut dignoſcerentur impuberes à puberibus, aluerunt) detondebant, eamque pro more, numinis alicujus arae conſecrabant. FARN.

854. *Matris*] Qui jam primum didicerat appellare matrem, quam modo mammam vocabat. vel, matris nomen pronunciare. *Infantumque animae flentes in limine primo, Quos dulcis vitae exerteis, & ab ubere raptos, Abſtulit atra dies & funere merſit acerbo.* Virg. Aeneid. 6 FARN.

855. *His datum*] His infantibus conceſſum praeferre cereum vel candelam, quae tenebras & timorem arceat; ut adultis facem. FARNABIUS. Ex priſca conſuetudine funerum. Seneca de tranq. animi cap. 11. *toties praeter limen immaturas exſequias fax cereuſque praeceſſit.* Idem de brev. vitae extremo: *At mehercule iſtorum funera, tanquam minimum vixerint, ad faces cereoſque ducenda ſunt.* DELRIUS.

857. *Caeteri*] Caeteri manes per loca illa obſcura deſcendunt, animo non minus triſtes, quam ſi quis noſtrum hic per tenebras praeceps decideret in foveam ſeu antrum profundum. FARNABIUS.

860. *Obru-*

Obrutum tota caput eſſe terra.
Stat chaos denſum, tenebraeque turpes,
Et color noctis malus, ac ſilentis
Otium mundi, vacuaeque nubes.
Sera nos illo referat ſenectus.
Nemo ad id ſero venit, unde nunquam,
Cum ſemel venit, potuit reverti.
Quid juvat durum properare fatum?
Omnis haec magnis vaga turba terris
Ibit ad Manes, facietque inerti
Vela Cocyto. tibi creſcit omne,
Et quod Occaſus videt, & quod Ortus:
Parce venturis; tibi, Mors, paramur:
Sis licet ſegnis, properamus ipſi.
Prima quae vitam dedit hora, carpit.
Thebis laeta dies adeſt:
Aras tangite ſupplices,
Pingues caedite victimas:

Per-

GRONOVII.

874. *Dedit hora, carpſit.*] Etruſcus, *carpit.* Tractat eundem locum leviter Seneca epiſt. 24. non repente nos in mortem incidere, ſed minutatim procedere. Hoc eſt enim, *vitam carpi*, vel nos à morte carpi. Juſtinus eleganter lib. 15. *cum carpi ſe ſingulos ab Antigono viderent.* Manilius: *Naſcentes morimur, finiſque ab origine pendet.* Quem ſenſum multis illuſtrat Barthius.

VARIORUM.

860. *Obrutum*] Alludit hic poëta ad loca ſubterranea ſimilia Cryptae Neapolitanae, quam ipſemet nobis deſcripſit Epiſtola LVII. *Nihil illo carcere longius, nihil illis faucibus obſcurius, quae nobis praeſtant, non ut per tenebras videamus, ſed ut ipſas, &c.* Quae conſulantur: ex iis enim lux petenda eſt huic loco. GRUT.

861. *Stat chaos*] Non moventur confuſe illius voraginis tenebrae denſae & quaſi palpabiles. FARN.

862. *Color noctis*] Tenebrae coloris expertes ſunt: nocti tamen Poëtae tribuunt atrum colorem, qui doloris & luctus proprius eſt. malum appellant Romani *nigrum.* FARNABIUS.

863. *Vacuaeque*] Pluviae inanes, & nubium tantum ſimulachra. FARNABIUS.

867. *Properare*] Nos periculis objiciendo, & fatis quaſi eundo obviam. FARNABIUS.

869. *Facietque*] Omne humanum genus Stygiam paludem trajiciet. FARNABIUS.

872. *Tibi*] Neque aliud vita eſt quam ad mortem via. *Ut enim in utero praeparamur vitae; ſic in hac vita illi loco, &c.* Senec. epiſt. 102. FARN.

875. *Thebis*] Hortatur populum, ut ſoſpite Hercule Diis gratias agant. DELRIUS.

875. *Thebis*] Ab Euripide, ut multa alia, *Θήβαις ἱερὸς φῶς.* Et paulo ante, *χοροὶ χοροὶ καὶ θαλίαι μέλουσι Θήβαις.* Quod noſter, *Solennes agitent choros.* SCALIGER.

876. *Aras*] Sacrificate: Supplicibus enim precantibus, ſacra facientibus & jurantibus manu aras tangere moris erat. FARNABIUS.

 879. *Cho-*

Permiſtae maribus nurus
Solemnes agitent choros:
Ceſſent depoſito jugo
Arvi fertilis incolae.
Pax eſt Herculea manu
Auroram inter & Heſperum:
Et qua Sol medium tenens
Umbras corporibus negat.
Quodcunque alluitur ſolum
Longo Tethyos ambitu,
Alcidae domuit labor.
Tranſvectus vada Tartari
Pacatis redit inferis.
Jam nullus ſupereſt timor:
Nil ultra jacet inferos.
Stantes ſacrificus comas
Dilecta tege populo.

ACTUS

GRONOVII.

886. *Quodcunque abluitur ſolum*] Etruſcus, *alluitur*. Rectius. Virgilius Lib. VIII. Aen. verſ. 149. *mare quod ſupra, memorem, quodque alluit infra.* Nempe, Italiam. Curtius lib. 4. *Terrarum, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Helleſpontus.* Lib. 8. *Mare, quo alluitur, ne colore quidem abhorret à caeteris.* Frontinus Strateg. 1, 4. *Cum alterum latus eius tranſitus abſciſi montes premerent, alterum mare allueret.* Ubi vulgo idem vitium. Prudentius 1. [illegible] *colonos, quos Iberus alluit.*

VARIORUM.

879. *Choros:*] Choreas, in ſacris enim ſaltare ſolitum. FARNABIUS.

880. *Ceſſent*] Ferientur. agricolae à laboribus. FARNABIUS.

883. *Auroram*] Ab Aurorae ortu ad occaſum veſperi. *ſupra* v. 35. Ab India ad mare Atlanticum. FARNABIUS.

884. *Et qua*] Meridiem verſus, ubi Sol verticalis non reddit corporibus umbram, ut in Syene civitate in confinibus Aethiopiae atque Aegypti, directa & perpendiculari linea ſub aeſtivo Tropico ſita, ſole in Cancro exiſtente, nulla de corporibus ſexta hora jactatur umbra. FARN.

886. *Quodcunque abluitur ſolum*] Subjungit Gronovius ex Etruſco cod. *alluitur*, idque rectius pronunciat. Sed nec minus rectum *τὸ abluitur*, quod retinent MS. Traj. & duo excuſi. paſſim Melae uſurpatum de fluminibus terras praeterlabentibus, vel rigantibus; lib. 2. de ſitu orbis c. 1. *tum Boryſthenes gentem ſui nominis abluit.* Et noſter Oedip. verſu 474. *quaſque Maeotis alluit gentes.* ubi MS. Traj. itidem *abluit*. SCHRODERUS.

887. *Tethyos*] Uxoris Oceani, pro mari. *Metonymice.* FARNABIUS.

891. *Jam nullus*] Et ipſis inferis devictis non eſt quod ultra timeamus. FARNABIUS.

893. *Stantes*] Horrentes & arrectas, ſacerdote ſc. afflato divinitus in re divina. FARN.

893. *Sacrificus*] Sacrifice: Antiptoſ. FARN.

894. *Populo.*] Herculi ſacra, qua coronatus deſcendit ad inferos: alii ferunt Herculem ex alba populo in ripa Acherontis inventa ſibi coronam contexuiſſe Κρατὶ δ' ἔχων, λεύκης ἑρμαλίῳ ἱερὸν ἔρνος. FARNABIUS.

896. *Ter-*

ACTUS QUARTUS.

Hercules. Theseus. Amphitryon. Megara.

Hercules à caede Lyci reverſus advocatis Diis ſacra facturus in furorem vertitur, & ὑπὸ μανιάδος νόσου τὰς φρένας διαστραφεὶς ſuam uxorem cum liberis occidit, deinde in ſomnum labitur.

Herc. Ultrice dextra fuſus adverſo Lycus
Terram cecidit ore: tum quiſquis comes
Fuerat tyranni, jacuit & poenae comes.
Nunc ſacra patri victor & ſuperis feram,
Caeſiſque meritas victimis aras colam.
Te, te, laborum ſocia & adjutrix, precor,
Belligera Pallas, cujus in laeva ciet

GRONOVII.

895. *Ultrice dextra fuſus*] Etruſcus, *Victrice*. Idem ſequenti, *cecidit*, pro quo pugnavit Gruterus, non *petivit*.

VARIORUM.

896. *Terram cecidit*] Solus forte Ariſtides Orat. contra proditores myſteriorum, ea negat Herculi contigiſſe, quae de furore illius hoc actu narrantur. DELRIUS. Cur Critici retinere maluiſtis? *Terram petivit*: an quia minus Latine? at dicitur, opinor, *cadere pugnis, calcibus, &c.* an quia prima ſyllaba producitur? ita arbitrabatur amicus meus; falſo. nam & infra ecce verſu 1036. *Tibi hunc dicatum maximi conjux Jovis Gregem cecidi.* & Juvenalis Satyrâ III. *petulans qui nullum forte cecidit.* Bonum igitur factum, quod lectionem omnium M.SS. revocaverim, ejectâ aliâ ſpuriâ. Ceterum quod placet Commentatori novo, fortes fere terram momordiſſe, ne quis gemitus anteactâ vitâ indignus à circumſtantibus exciperetur; haud ei acceſſerim, gnarus tale ab omnibus promiſcue fieri, qui proni cadunt. proni, inquam: caditur namque etiam in latera, in tergum; ut pluribus demonſtravi in Diſſertatiunculis meis ad Cornelium Tacitum. GRUT.

899. *Meritas aras*] Deorum ſic meritorum. FARNABIUS. Quibus pro accepto beneficio victimae debentur. ſic ſumunt Ovidius & alii, quos congerit Briſſonius l. I. Formul. pag. 114. DELR.

900. *Laborum ſocia*] Pallas Herculi ſe ad omnia certamina ducem praebuit, & Hercules quandocumque ſibi contra hoſtes, quorum metuenda vis videbatur, tela dirigenda, in Minervae auxilio ſpem ponebat. auctor Ariſtides orat. in Minervam, eo reſpicit. DELRIUS.

901. *Belligera*] Quam belli & conſilii Deam (ut quae clypeo & haſta armata è Jovis cerebro ſit nata) Hercules in omni certamine praeſentem habuit ducem, praeſidem, auxiliatricem. FARN.

Aegis feroces ore ſaxifico minas.
Adſit Lycurgi domitor & rubri maris,
Tectam virenti cuſpidem thyrſo gerens:
Geminumque numen, Phoebus & Phoebi ſoror,
Soror ſagittis aptior, Phoebus lyrae;
Fraterque quiſquis incolit coelum meus,
Non ex noverca frater; huc appellite
Greges opimos. quidquid Indorum ſeges,
Arabeſque odoris quidquid arboribus legunt,
Conferte in aras; pinguis exundet vapor.
Populea noſtras arbor exornet comas:
Te ramus oleae fronde gentili tegat,
Theſeu. Tonantem noſtra adorabit manus:
Tu conditores urbis, & ſilveſtria

Tru-

GRONOVII.

915. *Dii conditores*] Hanc vitio natam ſcripturam omnes fatentur. Poſt Delrii & Gruteri con-

VARIORUM.

902. *Aegis*] Vide Agamem. v. 524. FARNABIUS. Scutum Palladis, cui Meduſae caput infixum contectum pelle caprae Amaltheae; quam poëtae modo Jovi, modo Palladi tribuunt. Martialis ait fuiſſe thoracem Palladis, Muſaeus & Homerus Jovis thoracem: Lactantius Jovis clypeo; Seneca & Pauſanias Minervae ſcuto inducunt. Palladis autem hic habitus, pro lorica, ei pellis Pallantis necati; in caſſide, Typhon caelatus; in dextra, haſta pluſquam cubitûm quatuor; in laeva ſcutum cum eburneo Gorgonis capite; in talis, pennae ejuſdem Pallantis & pone cubans draco. dicitur è Jovis capite haſtam vibrans, unde & nomen ſortita, proſiluiſſe. Eadem belli praeſes & oleae inventrix fingitur: quia videlicet juſtis bellis pax invenitur, & bella ad pacem ſtabiliendam geri debent. DELRIUS.

903. *Lycurgi*] Bacchus, qui, Lycurgi Thraciae regis vites omnes e Thracia in Bacchi odium exſcindere conantis falcem in ſua crura convertit, illique furorem immiſit, quo correptus uxorem & liberos trucidavit, ipſe denique à pantheris in Rhodope dilaniatus eſt. FARNABIUS.

903. *Rubri maris*,] Quod Bacchus tranſvectus Indiam primus devicit. Thyeſt. 370. FARN.

904. *Cuſpidem*] Pampinis inviolatam haſtam. ſupra v. 72. FARNABIUS.

905. *Phoebus*] Diana ſemper venatrix. Apollo Arcitenens & ἑκηβόλος, ſed lyrae ſibi à Mercurio donatae ſaepe vacans: Muſarum ſcil. praeſidio celebris. FARNABIUS.

907. *Fraterque*] Et quicunque indigetes Jovis filii ſunt, ſed non ex Junone. FARNABIUS.

908. *Huc appellite*] Admovete huc ô famuli victimas pinguiores. FARNABIUS.

909. *Opimos.*] Oves *lectae*, porci *eximii*, boves *egregii* dicebantur vel *opimi*. FARN.

909. *Quidquid*] Quicquid aromatum vel thuris praebet India terra ferax & Arabia. FARN.

910. *Odoris*] Odoriferis arboribus, Oed. 117. FARNABIUS.

911. *Pinguis*] E victimis incenſis pinguis vapor, id eſt, κνίσσα exundet, alii leg. *exudet*. vel thus pingue. FARNABIUS.

912. *Populea*] Supra v. 893. FARNAB.

913. *Gentili*] Theſeus enim rex Athenarum. Olea autem ejuſdem urbis propria eſt, utpote pacis ſymbolum, nata in contentione Palladis cum Neptuno de nomine & tutela urbis. FARN

915. *Conditores*] Cadmum, qui Jovis monitu primus Thebas condidit, & Amphiona, qui teſtu-

Digitized by Google

Trucis antra Zethi, nobilis Dircen aquae,
Laremque regis advenae Tyrium coles.
Date thura flammis. *Amph.* Nate, manantes prius
Manus cruenta caede & hoſtili expia.
Herc. Utinam cruorem capitis inviſi Deis
Libare poſſem, gratior nullus liquor
Tinxiſſet aras: victima haud ulla amplior
Poteſt, magiſque opima mactari Jovi,
Quam rex iniquus. *Amph.* Finiat genitor tuos

Opta

GRONOVII.

jecturas adſcripſerat illuſtris manus: *Diis conditae arces.* Sed verum exſpectandum fuit ex membranis Etruſcis. Hae tres hos verſus cum quarto dimidiato continuant in perſona Herculis; verba autem ſic concipiunt: *Tu conditores:* mox, *nobilis Dircenaque;* quod eſt, *nobilis Dircen aquae.* & in fine tertii, *Tyrium coles.* Senſu prompto & aptiſſimo: Ego adorabo Jovem; tu, Theſeu, veneraberis deos patrios & penates Thebanorum. Nam Theſea praevertere precari, antequam thus eſſet impoſitum arae, deinde in mediis precibus hoc recordari, & thura poſcere; aut hic praeire Theſea, mox continuare Herculem, aut cum Theſeus jam incepiſſet, demum Herculem ab Amphitryone moneri; quae vulgata ſignificat: aut Herculem tanto ambitu & circumlocutione ſacrorum miniſtros poſcere thura, vel denique Theſei precationem, dum accelerare vult ſacrum, ab Hercule interpellari: haec, inquam, omnia paria monſtra ſunt.

VARIORUM.

ſtudinis à Mercurio donatae ſono ſaxa ad arcis Thebanae conſtructionem traxit. FARNABIUS.

915. *Silveſtria*] Speluncas Cithaeronis Boeotiae montis, quo Dirces vinculis ſoluta Antiope fugiens peperit enutrivitque Zethum agreſtem, immanem, ἄμουσον cum fratre Amphione. *Alii legunt*, Ceti, ut ſit antrum immanis illius ſerpentis & *ingentis & inſtar Ceti* à Cadmo caeſi, ſupra verſ 259. FARNABIUS.

916. *Trucis antra Zethi,*] Alii, *Theti*, al. Ceti. utrumque falſum exiſtimo. nam quum deos urbis conditores invocet, non dubito quin ex Apollodori Bibliothecae libr. 3. legendum ſit *Zethi*; Γαμεῖ Ζῆθος τὴν Θήβην, ἀφ' ἧς ἡ πόλις Θῆβαι. verum ſi hoc nomine ſerpentem intelligas, ut veteres Gloſſatores omnes, haerebis. ſerpentem enim occidit Cadmus, Cadmum vero Zethus. adde quod ſerpentem qui ad fontem Dircen à Cadmo necatus fuit, Dercyllum Euripidis interpres Graecus nominat. COMMEL.

916. *Dirces aquas,*] Vid Theb. v. 126. FARNABIUS. Dirce quia Antiopam, Amphionis & Zethi matrem, perſequebatur; ab iis crudeliter necata, ut declarat Nicocrates in Cypriis, poſtea in fontem converſa fuit, Euripid. in Bacchis. DELRIUS.

917. *Regis advenae*] Cadmi à Tyro huc advecti quaeſitum ſororem Europam. FARNABIUS.

918. *Manantes*] Nam *ſacra manus à caede recentes Attrectare nefas donec te flumine vivo Ablueris.* FARNABIUS.

920 *Capitis*] Tyranni. FARNABIUS.

923. *Opima*] Sicut oves pinguiores & candidiores, *lectae;* & porci maximi, excepti ad ſacrificia, *eximii;* ſic boves totius armenti pulcherrimi & electiſſimi, *egregii*, vel *opimi.* ideo rite ait, *victima opima;* ut & Seneca 1. de benefic. & in Oedip. & Plinius lib. 10. & Ovid. 4. de Ponto Eleg. 9. *Albave opimorum colla ferire boum.* Varro lib. 2. de re ruſt. *Boves altiles ad ſacrificia publica ſaginati, dicuntur opimi.* Feſtus autem: *Hoſtiae*, inquit, *opimae, praecipuae, pingues: & ſpolia opima, magnifica & ampla. Graeci* κάλλιστα λάφυρα vocant, ut Plutarch. in Marcello. Etymologiam nominis Plutarchus tradit in Romulo. DELR.

925. *Opta*

Opta labores: detur aliquando otium,
Quieſque feſſis. *Herc.* Ipſe concipiam preces
Jove meque dignas. Stet ſuo coelum loco,
Telluſque & aether: aſtra inoffenſos agant
Aeterna curſus: alta pax gentes alat:
Ferrum omne teneat ruris innocui labor:
Enſeſque lateant: nulla tempeſtas fretum
Violenta turbet: nullus irato Jove
Exſiliat ignis: nullus hiberna nive
Nutritus agros amnis everſos trahat:
Venena ceſſent: nulla nocituro gravis
Succo tumeſcat herba: non ſaevi ac truces
Regnent tyranni. Si quod etiamnum eſt ſcelus
Latura tellus, properet; & ſi quod parat
Monſtrum, meum ſit. Sed quid hoc? medium diem
Cinxere tenebrae: Phoebus obſcuro meat
Sine nube vultu. quis diem retro fugat,
Agitque in ortus? unde nox atrum caput
Ignota profert? unde tot ſtellae polum
Implent diurnae? primus en noſter labor
Coeli refulget parte non minima Leo,

Ira-

VARIORUM.

925. *Opta*] Precare, ut Jupiter finem tandem ſtatuat tuis laboribus. FARNABIUS.

927. *Stet ſuo*] *Vota haec concipit ac pronunciat Hercules.* Conſtans & inviolata maneat mundi machina. FARNABIUS.

928. *Aſtra inoffenſos*] Illaeſa & inconcuſſa maneat coeli machina. DELRIUS.

930. *Ferrum*] Nullus ſit ferri uſus niſi in agro colendo, in ruſtica inſtrumenta conflentur arma omnia. FARNABIUS.

933. *Ignis*] Fulmen. FARNABIUS.

934. *Agros*] Sata & agrorum proventus. FARNABIUS.

939. *Meum*] Me adhuc vivo, me monſtrorum domitore, qui illa deleam. FARNABIUS.

939. *Sed quid*] Arrogantiam hanc Herculis excipit furor, quo correptus videtur, quae non ſunt, videre. FARNABIUS.

940. *Phoebus*] Obſcuratur ſol, nulla tamen nube interpoſita. FARNABIUS.

941. *Retro*] Orientem verſus. FARNABIUS.

942. *Unde nox*] A qua coeli parte? *vel* unde fit ut media die oriatur noctis facies, ſtellaeque appareant. FARNABIUS.

944. *Primus*] Ecce Leo Cleonaeus qui mihi e laboribus primus, jam vero in Zodiaco poſitus, minax & jubam ſtellis rutilam jactans, uno ſaltu tranſmittet ſigna autumnalia & hiemalia. FARNAB.

948. *Et*

Iraque totus fervet, & morſus parat;
Jam rapiet aliquod ſidus: ingenti minax
Stat ore, & ignes efflat, & rutila jubam
Cervice jactat: quidquid autumnus gravis,
Hiemſque gelido frigida ſpatio refert,
Uno impetu tranſiliet: & verni petet
Frangetque Tauri colla. *Amph.* Quod ſubitum hoc malum eſt?
Quo nate vultus huc & huc acres refers?
Acieque falſum turbida coelum vides?
Herc. Perdomita tellus, tumida ceſſerunt freta,
Inferna noſtros regna ſenſere impetus:
Immune coelum eſt; dignus Alcidae labor.
In alta mundi ſpatia ſublimis ferar:
Petatur aether, aſtra promittit pater.
Quid ſi negaret? non capit terra Herculem,
Tandemque ſuperis reddit. en ultro vocat

Omnis

GRONOVII.

948. *Et rutila jubam Cervice jactat:*] Sic à Lipſii conjectura receptum eſt. At Etruſcus: *& rutilam jubam Cervice jactans.* Quo impellor, ut rectius editum ante Lipſium putem, *rutilat:* ſive accipias οὐδετέρως, ut *rutilantia ſidera* dicuntur: ſive, quaſi *τὸ jubam* bis poſitum eſſet: rutilat jubam jactans eam cervice mota. Eſt enim de capillis idem quod criſpare. Sic apud Catonem, *crinem cinere rutilare*, & apud Tacitum, Lib. IV. Hiſtor. c. 61. *propexum rutilatumque crinem.*

VARIORUM.

948. *Et rutila jubam Cervice jactat:*] MS. Traj. *& rutilat jubam Cervice jactans.* id quod Gronovius rectius editum pronunciat. bene autem *rutilat* per *criſpat* interpretatur vir ſummus, & a recepta notione, qua *rutilandi* verbum *flavum reddere* ſignificat, recedit. neque enim Leonis eſt *colorare* jubas. SCHRODERUS.

949. *Quidquid*] Ait videre ſe leonem ad ſaltum paratum, uno ſaltu cuncta autumnalia & hiemalia ſimul ſigna, medium Zodiacum, tranſmiſſurum, ut Taurum, ſidus vernale invadat. DELR.

949. *Gravis,*] Foecundus fructibus. vel, febrium cohorte gravis. FARNABIUS.

954. *Acieque*] Veluti caligant oculi à ſublato de ventriculo vapore: ita ubi halitus turbidi ab atra bile ſurſum feruntur concipiunturque in cerebri venis, imaginatio laeditur, unde falſo judicant ſenſus: & inſequitur θηριώδης παραφροσύνη & μελαγχολία, quae tamen ſummis ingeniis plerumque accidit. ſic Herculi coelum falſum; i. e. obſcurum apparebat, cum ſudum eſſet. FARN.

955. *Perdomita*] Terra, mari, inferis devictis reſtat coelum viribus meis intentatum, quod opus cum labore meo dignum ſit, proxime aggrediar. FARNABIUS.

959. *Aſtra*] Sup. v. 23. FARNABIUS.

960. *Non capit*] Non eſt capax mei, nihil habet amplius circa quod verſetur labor meus. Imitatur Varronis illud apud Nonium de Hercule, in voc. *recipere. Iccirco quem terra non cepit, coelum recepit.* FARNABIUS.

961. *Superis*] *Vel* quia, Jove genitum. *Vel*, ex diſciplina Platonicorum qui animas in coelis prius fuiſſe cenſebant, quam in corpora demitterentur. FARNABIUS.

Omnis deorum coetus, & laxat fores,
Una vetante. recipis, & reſeras polum?
An contumacis januam mundi traho?
Dubitatur etiam? vincla Saturno exuam,
Contraque patris impii regnum impotens
Avum reſolvam. Bella Titanes parent
Me duce furentes: ſaxa cum ſilvis feram,
Rapiamque dextra plena Centauris juga.
Jam monte gemino limitem ad ſuperos agam.
Videat ſub Oſſa Pelion Chiron ſuum:
In coelum Olympus tertio poſitus gradu
Perveniet, aut mittetur. *Amph.* Infandos procul
Averte ſenſus: pectoris ſani parum,
Magni tamen, compeſce dementem impetum.
Herc. Quid hoc? gigantes arma peſtiferi movent:
Pro-

GRONOVII.

957. *Dignus Alcidae labor.*] Nic. Heinſius legit, *Alcida.*

968. *Saxa cum ſilvis traham,*] Quicumque fide ſuorum Mſſ. hoc reſtituerunt, (Delrium feciſſe puto) fecere. quod Etruſcus factum non mutat. Attamen, *feram*, lepidius Grutero. Memini apud Virgilium 1. Georg. de Eridano: *campoſque per omnes Cum ſtabulis armenta tulit.* Sed nec in altero quidquam illepidi. Nam apud eundem ſecunda Aeneide verſ. 498.: *campoſque per omnes Cum ſtabulis armenta trahit.*

VARIORUM.

963. *Una*] Junone. FARNABIUS.

963 *Recipis,*] Ad quam furens convertit ſermonem, inquiens, utrum reſerabis coelum ô Juno, meque recipies? an mavis me obſtantis indignantiſque coeli janua diffracta per vim intrare? FARNABIUS.

965. *Vincla*] Ni facias, Saturnum avum meum vinculis illi à filio Jove injectis exuam, ut regnum à Jove occupatum repetat. FARNABIUS.

966. *Patris*] Patris mei, id eſt, Jovis in patrem ſuum impii. FARNABIUS.

966. *Regnum*] Regnum inſolenter occupatum, Tyrannidem. FARNABIUS.

967. *Titanes*] Titanis filii, qui paterni regni (quo Titanem expulerat Saturnus) recuperandi cauſa contra Jovem bella moverunt. ſup. v. 79. FARN.

969. *Plena*] Montes Theſſaliae, quos incolunt Centauri, ſupra v. 777. FARN.

970. *Monte*] Iter & aſcenſum ad coelum ſtruam injecto Pelio Oſſae, & huic tertium ſuperſtruam gradum Olympum, qui ſi ad coelum non perveniat, montem ego illum in coelum jaculabor. FARNABIUS.

971. *Oſſa Pelion*] Montes Theſſaliae. FARNABIUS.

971. *Chiron*] E Centauris juſtiſſimus, qui in coelum tranſlatus Sagittarius eſt. Thyeſt. 859. FARNABIUS.

971. *Suum:*] Montem, quem ipſe incoluerat. FARNABIUS.

975. *Magni*] Ut ut magni. FARNAB.

976. *Quid hoc?*] *Imaginatur ſe videre Gigantes bella Jovi inferentes.* FARNABIUS.

976. *Peſtiferi*] Perinicioſi, anguipedes. FARN.

977. *Pro-*

Digitized by Google

Profugit umbras Tityos, ac lacerum gerens
Et inane pectus, quam prope à coelo ſtetit?
Labat Cithaeron, alta Pallene tremit,
Macetumque Tempe. rapuit hic Pindi juga.
Hic rapuit Oeten. ſaevit horrendum Mimas.
Flammifera Erinnys verbere excuſſo ſonat,
Rogiſque aduſtas propius ac propius ſudes
In ora tendit. ſaeva Tiſiphone caput
Serpentibus vallata, poſt raptum canem,
Portam vacantem clauſit oppoſita face.
Sed ecce proles regis inimici latet,
Lyci nefandum ſemen. inviſo patri
Haec dextra jam vos reddet. excutiat leves
Nervus ſagittas. tela ſic mitti decet

Her-

GRONOVII.

980. *Marcentque Tempe.*] Non Tempe profecto, ſed ſenſus hic marcet. Ocius reſcribe ex optimo libro: *alta Pallene tremit Macetumque Tempe.* Hic enim, in Macedonia dico, *ſacro nemore nobilia Tempe*, Melae verbis, 2, 3. Hoc autem vocabulum paſſim apud Poëtas corruptum eſt. Bis apud Lucanum, lib. 2, 647. *Grajorum Macedumque.* & lib. 5, 22. *In Macedum terras:* nam utrobique boni codices, *Macetum.* Ut & apud Silium lib. 13. extremo: *bella vocet Macetum inſtaurare ſub armis.* Et lib. 15. *Macetum ſubitis perculſa ruinis.* Et alibi.

988. *Inviſo patri Haec dextra jam vos reddet.*] Alloquitur per furorem filios ſuos, quaſi Lyci ſuboles eſſent. Nihil hic mutant lib. veteres, nihil hucuſque ſuſpicati ſunt eruditi. Cenſeo tamen auctorem ſcripſiſſe, *Invito.* Nam in eo eſt acumen. Solent alias volentes gaudenteſque patres recipere liberos, à quibus ſeparati fuere. At vos ille recipiet ingratiis, quippe quos ſupereſſe mallet & genus propagare & patrem ulciſci.

VARIORUM.

977. *Profugit*] Ruptis vinculis aufugit ex inferis Tityus, de quo ſupra verſ. 755. FARN.

977. *Lacerum*] Laniatum & exeſum jecur. verſ. 1206. FARNABIUS.

978. *Quam prope*] Quam prope coelum contigit? FARNABIUS.

979. *Cithaeron*] Boeotiae mons. FARN.

979. *Pallene*] Urbs Thraciae. FARN.

980. *Tempe.*] Sup. verſ. 285. FARN.

981. *Horrendum*] Horrende. FARNAB.

981. *Mimas.*] Gigas. FARNABIUS.

982. *Flammifera*] Face armata furia. FARNABIUS.

982. *Verbere*] Flagello. FARNABIUS.

983. *Rogiſque*] Intentat faces in rogis accenſas. FARNABIUS.

984. *Tiſiphone*] Ultrix furia anguibus crinita loco Cerberi à me rapti januam cuſtode vacantem oppoſita face defendit. FARNABIUS.

987. *Proles*] *Hercules filios ſuos, quos pernicioſo furore correptus Lyci eſſe exiſtimat, interimit.* FARNABIUS.

988. *Inviſo*] Demittet vos in Orcum ad patrem à me caeſum. FARNABIUS.

990. *Nervus*] Chorda arcus. FARNABIUS.

990. *Sic mitti*] Non à ſcopo propoſito aberrantia, verum quodcunque minabuntur, ferientia. vid. Oeteum v. 1652. FARNABIUS.

Herculea. *Amph.* Quo ſe coecus impegit furor?
Vaſtum coactis flexit arcum cornibus,
Pharetramque ſolvit. ſtridet emiſſa impetu
Arundo. medio ſpiculum collo fugit
Vulnere relicto. *Herc.* Caeteram prolem eruam,
Omneſque latebras. quid moror? majus mihi
Bellum Mycenis reſtat: ut Cyclopea
Everſa manibus ſaxa noſtris concidant,
Huc eat & illuc aula disjecto objice,
Rumpatque poſteis. columen impulſum labet.

Per-

GRONOVII.

991. *Quo ſe coecus invergit furor?*] Non eſſe putat Delrius, cur cuiquam haec lectio diſpliceat: at multis placiturum haud dubitat, quod ipſe ex Moguntino, ex Pall. quibuſdam protulit Commelinus, *immergit*. Ex multis illis ego quidem non ſum: eſt quoque cur vulgata diſpliceat: ſcilicet, quia liber antiquiſſimus: *quo ſe coecus impegit furor?* Quam & in ſuo Lipſius invenit. Sane *invergere* ſenſu ignavum & minus efficax quam *impingere*: & eſt hoc verbum ex crebro Senecae uſurpatis. De ira 2, 8. *Expulſo melioris aequiorisque reſpectu, quocumque viſum eſt, libido ſe impingit.* Virgilius 5. Aen. *cum Troia Achilles Examinata ſequens impingeret agmina muris.*

993. *Pharetramque ſolvit*] Ovidii eſt lib. 5. met. *ille pharetram Solvit, & arbitrio matris de mille ſagittis Unam ſepoſuit.*

996. *Omneſque latebras*] Forte, *eruam Omnem è latebris.* Nec vero quod ſequitur eſt: Prius hic omnia loca ſcrutabor, deinde exſcindam Mycenas &c. Immo jam nunc per furorem imaginatur ſe Mycenis eſſe: nec poſſe reperire latitantes de hoſtium domo, niſi everſa regia & angulis omnibus apertis. Quicquid eſt inimicae gentis protraham & delebo. Sed deliteſcunt in arcanis & abditis locis. Igitur nulla eſt mihi compendioſior conſilii via, quam ut haec (Thebarum dicere debuerat, ſed mente turbata dicit) Mycenarum regiae moenia Cyclopibus ſtructa diſſipem & diruam.

999. *Aula disjecto objice*] Flor. *dejecto.* Petronius: *fera ſua ſponte delapſa cecidit, recluſaeque ſubito fores admiſerunt intrantem.* Ovidius lib. 14. met. *portae cecidiſſe repagula.*

VARIORUM.

991. *Quo ſe cæcus*] *Amph. Herculem è ſcena ne pueros coram trucidet exeuntem inſequitur obſervaturus quid agat, redit, narratque, quid intus geſtum ſit.* FARNABIUS. Veteri, *caecus impedit.* ſed apparet ante fuiſſe, *impegit.* eraſum eſt. LIPSIUS.

994. *Medio ſpiculum*] Hoc eſt, per medium collum tranſivit. Fugiſſe autem dicit, ut ſagittae emiſſae velocitatem indicet. DELRIUS.

996. *Omneſque latebras.*] Conſtabit furibundae Herculis imaginationi ſua vis atque efficacia, ſi haec de Mycenis dici ponas. quare retinendam arbitror vulgatam, ut dicat: ceteram prolem Lyci protraham; quin latebras omnes, in quibus hactenus delituerunt, deſtruam & evertam. id enim eſt *eruam*, gemina *protrahendi* & *evertendi* ſignificatione. Virgil. Aeneid. lib. 2. verſu 628. *crebriſque bipennibus inſtant Eruere.* SCHRODERUS.

997. *Cyclopea*] Mycenae Cyclopum opus perhibentur, eorum, qui turrium conſtruendarum inventores feruntur, numero ſeptem è Lycaea, ἵνα τείχεα λάϊνα κυκλώπια, οὐράνια νέμονται. Eurip. Troad. verum omnia magnae molis opera Cyclopum credebantur, *Moenia magna vides manibus fabricata Cyclopum.* DELRIUS.

1000. *Columen*] Hoc eſt, culmen. ſic paſſim capit noſter. DELRIUS.

1001. *Hic video*] *Alterum è liberis ſuis comprehendit, receditque è ſcena.* FARNABIUS.

1001. *Per-*

Digitized by Google

Perlucet omnis regia. hic video abditum
Gnatum ſceleſti patris. *Amph.* En, blandas manus
Ad genua tendens, voce miſeranda rogat.
Scelus nefandum, triſte, & aſpectu horridum,
Dextra precante rapuit, & circa furens
Bis ter rotatum miſit: aſt illi caput
Sonuit; cerebro tecta diſperſo madent.
At miſera parvum protegens natum ſinu
Megara, furenti ſimilis è latebris fugit.
Herc. Licet Tonantis profuga condaris ſinu,
Petet undecunque temet haec dextra, & feret.
Amph. Quo miſera pergis? quam fugam, aut latebram petis?
Nullus ſalutis Hercule infenſo eſt locus:

Am-

GRONOVII.

1001. *Procumbat omnis regia.*] Etruſcus: *Perlucet omnis regia.* Paſſim ſcilicet parietibus columniſque dejectis perforata. Sic furens imaginatur. Plautus Rudente: *Ita omnes de tecto deturbavit tegulas. Illuſtriores fecit, feneſtraſque indidit.* Virgilius lib. 9. Aeneid. *Qua rara eſt acies, interlucetque corona Non tam ſpiſſa viris.* Frontinus Strateg. 2, 3. *ea ipſa intervalla expeditis velitibus implebit, ne interluceret acies.*

1005. *Dextra precantem rapuit,*] Etruſcus: *precante.* Manu, qua rogabat, illum prehendit: nam manus tendere ſupplicantium.

1012. *Quam fugam aut latebras petis?*] Etruſcus, *latebram.* Cicero 2. de divin. *Sed te mirificam in latebram conjeciſti.* Et infra noſter: *latebram longinquam abditam.* Et ſtatim: *Hercule infeſto*: ut & omnes Delrii. non *infenſo.* Malit autem N. Heinſius: *Nullus ſaluti eſt Hercule infeſto locus.*

VARIORUM.

1001. *Perlucet omnis regia*] MS. Traject. & impreſſi, *procumbat omnis regia*, quod cur Etruſci codicis reverentia mutemus, cauſa nulla videtur. Eſt enim non inelegans κλίμαξ in *rumpat, labet, procumbat*, quam perimit Florentinus. SCHROD.

1002. *En, blandas*] Riccius lib. 1. de imitat. omnia putat in ſcena coram geri. Melius Oblanca: Amphitryonem tamquam introſpicientem iſta loqui; ſic tamen, ut cum haec intus gerantur, quandocunque loquitur, quaſi per tranſennam populum adſpiciat, Hercules vero iſta gerens non videatur à populo, ſed audiatur tantum. DELRIUS.

1003. *Genua*] V. Troad. verſ. 689. FARN.

1005. *Dextra precantem*] *Introſpiciens Amphitryon narrat quam miſeranda morte perierit puer à patre circumactus & parieti alliſus.* FARNABIUS.

1005. *Dextra precante*] Duo impreſſi *dextram precantem.* MS. Traject. *dextra precantem.* quorum utrumque haud paulo melius puto. SCHROD.

1007. *Sonuit; cerebro tecta*] Ita novem Mſſ. unus tantum, *Sonuit; cerebro terra*; quomodo perperam hactenus vulgatur. nam in ſublime miſſus infans tecta aſperſit cerebro, non terram. Sed nec illud *Sonat*, quod nonnulli modo revocarunt, heic convenit, planeque abit à Mſſ. GRUTERUS.

1008. *Miſera*] *Megara infantem complexa fugit è penetralibus quibus latuerat, quam inſequitur Hercules, per furorem Junonem eam eſſe putans.* FARNABIUS.

1010. *Licet*] Confugias licet in complexum Jovis tui, ego te inſequutus inde eripiam. FARNABIUS.

1013. *Hercule infenſo*] Omnino adſtipulandum

 co-

Amplectere ipſum potius, & blanda prece
Lenire tenta. *Meg.* Parce jam conjux precor,
Agnoſce Megaram; natus hic vultus tuos,
Habituſque reddit: cernis, ut tendat manus?
Herc. Teneo novercam: ſequere, da poenas mihi,
Jugoque preſſum libera turpi Jovem.
Sed ante matrem parvulum hoc monſtrum occidat.
Meg. Quo tendis amens? ſanguinem fundes tuum?
Amph. Pavefactus infans igneo vultu patris
Perit ante vulnus: ſpiritum eripuit timor.
In conjugem nunc clava libratur gravis.
Perfregit oſſa: corpori trunco caput
Abeſt, nec uſquam eſt. cernere hoc audes nimis
Vivax ſenectus? ſi piget luctus, habes
Mortem paratam. pectus in tela indue;

Vel

GRONOVII.

1020. *Parvulum hoc monſtrum auferam.*] Simplicius Etruſcus: *monſtrum occidat.*

1023. *Spiritum rapuit timor.*] Etruſcus & Voſſianus: *eripuit.*

VARIORUM.

codici Etruſco, exhibenti hic, *infeſto*. Eſt enim *infenſus* idem quod valde iratus: at *infeſtus*, qui malum infert cuipiam. vid. Agell. Noct. Actic. lib. IX. c. 12. SCHRODERUS.

1016. *Megaram*] Me uxorem tuam. FARN.

1016. *Vultus*] Filius hic facie & corpore patrem ſuum refert cum meae pudicitiae argumentum, tum cauſa ſatis digna cur & ipſi parcas. FARNABIUS.

1017. *Cernis*,] Cernis ut ad te tendat manus ſupplices? FARNABIUS.

1018. *Teneo novercam:*] Videtur ſibi Junonem tenere in uxore, eamque interficit. FARNAB.

1018. *Sequere*,] Filios tuos ad necem *vel* me trahentem. *Amovetque è ſcena intus digna geri.* FARNABIUS.

1018. *Da poenas*] Tot laborum mihi imperatorum, odiique tui in me. FARNABIUS.

1019. *Jugoque*] Zelotypae & rixoſae conjugio. FARNABIUS.

1020. *Ante*] *Vel* in conſpectu matris. *vel* priuſquam matrem interficiam. FARNABIUS.

1021. *Sanguinem*] Filium, quem ipſe genuiſti. FARNABIUS.

1022 *Pavefactus*] Vide quae ad verſ. 991. & verſ. 1004. FARNABIUS.

1022. *Igneo*] Ardentibus & ſcintillantibus Herculis furioſi oculis. *Et igneo quodam ſplendore radiaſſe Hercul. oculos tradidit Ion Chius.* FARNABIUS.

1023. *Perit*] Timore exſpiravit infans, antequam percuſſus ſit. FARNABIUS.

1025. *Trunco*] Detruncato. FARNABIUS.

1026. *Nec uſquam*] Caput clava conciſum in minuta fruſtula & contritum periit, evanuitque *more animae.* FARNABIUS.

1026. *Cernere*] *Cur haec in tempora duro? Cur diu vivendo ea, quae nolo video?* Imo cur ſuſtineo videre aut iam triſti ſpectaculo ſuperſum. FARN.

1027. *Habes*] Habes mortem ad manum, portum & liberationem ab his malis. *Stoice*, ſup. v. 425. FARNABIUS.

1029. *Vel*

Vel ſtipitem iſtum caede monſtrorum illitum
Converte. falſum ac nomini turpem tuo
Remove parentem, ne tuae laudi obſtrepat.
Theſ. Quo te ipſe, ſenior, obvium morti ingeris?
Quo pergis amens? profuge, & obtectus late,
Unumque manibus aufer Herculeis ſcelus.
Herc. Bene habet: pudendi regis exciſa eſt domus,
Tibi hunc dicatum maximi conjux Jovis
Gregem cecidi. vota perſolvi libens
Te digna: & Argos victimas alias dabit.
Amph. Nondum litaſti nate, conſumma ſacrum.
Stat ecce ad aras hoſtia, exſpectat manum
Cervice prona. praebeo, occurro, inſequor:
Macta. Quid hoc eſt? errat acies luminum,

Vi-

GRONOVII.

1032. *Quo te ipſe, genitor, obvium*] Agnoverat Lipſius poſſe ferri ex more, quo ſenes omnes *patres* dicimus: tamen cum haec Theſei ſint verba, non eſſe cauſſam, cur non ſtaret à veteri & veritate: *te ipſe, ſenior.* Repugnavit amicus, quaſi alterum ſit adfectui magis movendo, cum minus ſit ſenem occidere quam patrem. Inde fidentior Gruterus, apage, inquit, illum, qui contextui inducit, *ſenior:* cui nullus favet Pall. Tanto hercle pejores. Favet enim illi vetuſtiſſimus liber, nec indiget affectus illa ſignificatione locus. Par culpa librariorum apud Statium in Lacrimis Etruſci, ubi fecere, *genitor mitiſſime patrem*, pro *ſenior*, quod vult res & libri veteres.

1038. *Et Argos victimas alias*] Nic. Heinſius legebat: *at Argos.* Et eſt certe hic aliquid ſuſpecti. Forſan. *ad Argos victimas alias dabo.* Hic autem quaſi deſtertuit eſſe ſe Mycenis, quod ſupra putaverat v. 997.

VARIORUM.

1029. *Vel ſtipitem*] Objice te clavae iſti Herculis FARNABIUS.

1030. *Converte.*] In me. FARNABIUS.

1030. *Falſum*] Me patrem tuum falſo habitum, cum Jup. vere ſit & qui gloriae tuae ſplendorem offuſcare poſſim, amove neci datum. *Et haec dicit irritans & provocans Herculem, ut & eum tollat.* FARNABIUS.

1033. *Profuge*,] Ne & te patrem occidat. FARNABIUS.

1035. *Pudendi*] Lyci tyranni, ut putabat. FARNABIUS.

1036. *Tibi hunc*] Hoc dicit in Junonis, quae Lyco favebat, irriſionem, *nimis autem vere praedicat ſe Junoni vota ſolviſſe, neque enim quicquam Junoni amplius in votis erat, quam ut uxorem & liberos interimeret. atque furens obliviſcitur ſe modo Junonem voluiſſe occidere.* FARNABIUS.

1038. *Te digna*] Mihi infeſtos & malos mactavi infeſto maloque numini. *Vel*, digna te crudeli numine. FARNABIUS.

1038. *Et Argos victimas alias*] Argos profectus tibi & Euryſtheum mactabo. Euryſtheus quidem Mycenarum rex, ſed Argos & Mycenas poëtae confundunt. FARNABIUS.

1039. *Nondum*] *Urget Hercul. Amphitryon inquiens*, uxori & liberis à te caeſis ego ſuperſum, ego placida ante aras hoſtia ſto, mortem à te expectans, expetens. FARNABIUS.

1042. *Errat acies luminum*,] *Herc. vehementi labo-*

Viſuſque mœror hebetat. An video Herculis
Manus trementes? vultus in ſomnum cadit,
Et feſſa cervix capite ſummiſſo labat;
Flexo genu jam totus ad terram ruit:
Ut caeſa ſilvis ornus, aut portus mari
Datura moles. vivis? an leto dedit
Idem, tuos qui miſit ad mortem, furor?
Sopor eſt, reciprocos ſpiritus motus agit.
Detur quieti tempus, ut ſomno gravi
Vis victa morbi pectus oppreſſum levet.

Re-

GRONOVII.

1051. *Ut ſomno gravis Vis victa*] Immo, *ſomno gravi Vis victa morbi*, ut habet Etruſcus. Tali enim opus eſt adverſus ingentem vim mali. Infra: *Preme devinctum torpore gravi.* Statius lib. 10. *& Aoniis longe gravis imminet arvis.* Sic contra *leves* eorum, qui non ſecure dormiunt ac ſupine. Horatius: *Nec leves ſomnos timor aut cupido Sordidus aufert.* Medici Latini ſomnum gravem & contra naturam vocant *preſſuram.* Caelius Aurelianus l. 1. Acut. 17. *Atque haec omnia gravando preſſuram magis quam ſomnum facere videntur.* Idem alibi *oppreſſionem* dicit.

VARIORUM.

bore exagitantis furiae defatigatus, tremebundus denique in ſomnum labitur. Sic autem Sophocles Ajacem, Euripides hunc ipſum Herculem conſopitos prius inducunt, quam menti reſtitutos. verſ. 1050. & 1078. FARNABIUS. Hoc Steſichorus & Panyaſis tradidere. addunt Thebani, prae inſania ipſum quoque Amphitryonem fuiſſe occiſurum, niſi lapide à Minervâ jacto ictus ſomno ſe dediſſet, eumque lapidem vocant, *auctorem reminiſcentiae.* ita Pauſan. in Boeot. ſeu lib. 9. DELRIUS.

1043. *An video*] Fallor an video, &c. FARNABIUS.

1045. *Et feſſa cervix*] Nimii labores ſomnum conciliant. nam illis vehemens calor excitatur; quo liquantur humores; hi cerebrum petentes ibi refrigerantur, & denſati ſomnum adferunt: vel cum labore nimio vitales ſpiritus conſumantur, refrigeratum corpus vim ſomni proferre non valet, ſed opprimitur. Vide Argenterium lib de ſomno. unde mirari non oportet tam laborioſum furorem Herculi ſomnum excitaſſe. DELRIUS.

1047. *Ut caeſa ſilvis ornus,*] Virg. 2. Aeneid. *Ac veluti ſummis antiquam in montibus ornum Cum ferro acciſam, crebriſque bipennibus inſtant Eruere agricolae certatim: illa uſque minatur, Et tremefacta comam concuſſo vertice nutat: Vulneribus donec paulatim evicta, ſupremum Congemuit, traxitque jugis avulſa ruinam.* Simili comparatione tribus locis Iliad. δ'. ν'. & π'. uſus fuit Homerus: item Lucanus lib. 1. Pharſal. & Statius lib. 9. Thebaid. DELRIUS.

1047. *Aut portus mari Datura moles.*] Sic Virgil. 9. Aeneid. verſ. 708. *collapſa ruunt immania membra. Dat tellus gemitum, & clypeum ſuper intonat ingens: Qualis in Euboico Bajarum litore quondam Saxea pila cadit; magnis quam molibus ante Conſtructam jaciunt Ponto; ſic illa ruinam Prona trahit, penituſque vadis illiſa recumbit.* DELRIUS.

1047. *Aut portus*] Aut pars rupis exciſae & ruentis in mare, quae objectu ſuo tranquillum reddat mare, portumque efficiat. FARNABIUS.

1048. *Vivis?*] Appropinquans Amphitryon inquit, vivis-ne, an idem furor qui te tuos occidere coëgit, & te interfecit? FARNABIUS.

1050. *Sopor eſt,*] Hoc dicit tacta arteria vel obſervatis ſpirituum meatibus. FARNABIUS.

1050. *Motus.*] Scilicet arteriarum. FARN.

1051. *Ut ſomno gravis*] Vide quae ad v. 1041. FARNABIUS.

1053. *Te-*

Digitized by Google

Removete famuli tela, ne repetat furens.

Chorus Thebanorum.

Deos, Sidera, & elementa quae lymphatis, lunaticis, & mente captis dominantur, in luctum, commiſerationem & auxilium Herculis Chorus advocat; ſomnum, qui furorem ſedare ſolet, precatur, ut gravi ſopore preſſum Herculem menti reſtituat, pueros denique caeſos deflet.

Lugeat aether, magnuſque parens
Aetheris alti, telluſque ferax,
Et vaga ponti mobilis unda.
Tuque ante omnes, qui per terras,
Tractuſque maris fundis radios,
Noctemque fugas ore decoro,
Fervide Titan. obitus pariter
Tecum Alcides vidit & ortus,
Novitque tuas utraſque domos.
Solvite tantis animum monſtris;
Solvite ſuperi: rectam in melius
Flectite mentem. tuque ô domitor

So-

GRONOVII.

1054. *Lugeat aether*,] id eſt, omnes dii. Quid planius? Et tamen neſcio quid hîc nugantur.
1064. *Solvite ſuperi*:] Etruſcus: *Solvite ô ſuperi.*
1065. *Domitor Somne laborum*,] Non modo

VARIORUM.

1053. *Tela*,] Clavam, arcum, & ſagittas ne à ſomno furens repetat. FARNABIUS.
1054. *Lugeat aether*,] Coelum coelique creator. Cleanthes, Anaximenes aliique cum philoſophi veteres tum poetae aethera ſummum Deum nuncupabant. *Tum pater omnipotens foecundis imbribus aether*, &c. Alii, Aether Coeli pater, Coelum Saturni, &c. Cum vero aether ſive aër ſaepiſſime pro Jove ponatur, exponas licebit, Jupiter Joviſque pater Saturnus calamitatem Herculis filii & nepotis lugeant. FARNABIUS.
1057. *Tuque*] O ſol; ſuprà verſ. 37. & verſ. 884. FARNABIUS.
1063. *Tantis*] Tam nefando & monſtroſo furore. FARNABIUS.

L 1067. *Me-*

Somne malorum, requies animi,
Pars humanae melior vitae,
Volucer, matris genus Aſtraeae,
Frater durae languide Mortis,
Veris miſcens falſa, futuri
Certus, & idem peſſimus auctor:
Pater ô rerum, portus vitae,
Lucis requies, noctiſque comes,
Qui par regi famuloque venis,
Placidus feſſum leniſque fovens:
Pavidum leti genus humanum
Cogis longam diſcere mortem:
Preme devictum torpore gravi.
Sopor indomitos alliget artus;
Nec torva prius pectora linquat,

Quam

GRONOVII.

omnes Delrii, ſed Etruſcus etiam & Voſſianus, *malorum*. Et hoc certe hic expreſſius, etſi alterum vocabulum pro altero ſaepe ponatur. Sic & *labor* ſignificat malum, quo corpus animuſve laborat, & *malum* ſaepe idem quod labor, quo exercitamur, fatigamur. Virgilius: *Adſuetumque malo Ligurem.* Idem de vitibus: *dum frons tenera imprudenſque laborum.* Rurſum: *ſubeunt morbi triſtiſque ſenectus Et labor.*

1075. *Leniſque fovens*:] Ab Scaligero eſt: nam prius vulgati, *foves*. Florentiae habetur: *famuloque venis, Pavidum leti genus humanum Cogis longam diſcere mortem; Placidus feſſum leniſque fove: Preme devinctum, &c.* Recte forſan, modo juves ſcribendo *Cogens* & *fovens*.

VARIORUM.

1067. *Melior*] Quae nec agit nec cogitat malum, raro patitur. *vel*, quoniam quibuſdam magnam ſi non majorem vitae partem abſumat, quid ſi dicamus, *major pars*, ut, *at bona pars procerum* pro *magna*. Perſ. 2. ſat. FARNABIUS.

1068. *Volucer*,] O alate ſomne. filium autem Juſtitiae Aſtraei gigantis filiae vocat, quod beneficio juſtitiae tuto & ſecure dormitur, qui tamen pleriſque Noctis & Erebi filius dicitur. unde & addit *Frater, &c.* FARNABIUS.

1069. *Frater*] Frater Mortis, quae ex eadem progenie. FARNABIUS.

1070. *Veris miſcens falſa*,] Inſomnia vera quandoque, falſa ut plurimum, ut quae ex Eburnea porta. FARNABIUS.

1071. *Peſſimus*] Frequentiora enim ſomnia vera ex mentis praeſagae metu, quam laeta ex ſpe. FARNABIUS.

1072. *Pater*] Chaos & tenebrae primae. *Vel*, qui digeſtionem juvas, alis, vireſque reparas, adeoque genitalis. FARNABIUS.

1073. *Lucis*] Laboris diurni. FARNABIUS.

1074. *Par regi*] Ex aequo. FARNABIUS.

1077. *Mortem*:] *J. Deuza fil. legit* Noctem. *Nox autem longa mors eſt, cujus ſomnus imago*, & alioqui cum ſomnus cenſeatur mors brevis; haud male dicatur aſſuefacere nos longae illi morti & perpetuo dormiendae. FARNABIUS.

1078. *Preme*] Tantiſper dormiat quoad concoxerit pernicioſum hunc humorem, qui furoris cauſa. FARNABIUS.

1082. *En*,

Quam mens repetat priſtina curſum.
En, fuſus humi ſaeva feroci
Corde volutat ſomnia. nondum eſt
Tanti peſtis ſuperata mali:
Clavaeque gravi laſſum ſolitus
Mandare caput, quaerit vacua
Pondera dextra, motu jactans
Brachia vano: nec adhuc omnes
Expulit aeſtus. ſed, ut ingenti
Vexata Noto ſervat longos
Unda tumultus, & jam vento
Ceſſante tumet. pelle inſanos
Fluctus animi. redeat pietas,
Virtuſque viro: vel ſit potius
Mens veſano concita motu;
Error coecus, qua coepit, eat.
Solus te jam praeſtare poteſt
Furor inſontem. Proxima puris
Sors eſt manibus, neſcire nefas.
Nunc Herculeis percuſſa ſonent

VARIORUM.

1082. *En, fuſus*] Veluti, ſi quando mare ventorum vi agitatur, etiam ſi ponant venti, non tamen ſtatim ceſſat undarum aeſtus: ita quamvis Herculis *μελαγχολικὸς πάθος* ſomno mulceatur ac ſedetur, non tamen plane atrum atque acrem humorem expiravit. videte enim quam turbida etiam dormientem vexent inſomnia, per ſomnum enim clavam quaerit, quam dormiturus capiti ſupponere ſolet. FARNABIUS.

1082. *Saeva feroci*] Quia humor ille ater & acer, quo Hercules abundabat, talia ſomnia ſolet excitare, ut ſanguineus placida, teſtibus Hippocrate & Ariſtotele in libris de Inſomniis; accedit, quod furioſi & melancholia perciti flatibus abundant, à quibus immodice concitati humores, monſtruoſas & confractas reddunt imagines, ut in aqua commota videmus. DELRIUS.

1086. *Vacua*] Nec enim invenit, quod quaerit. FARNABIUS.

1087. *Pondera*] Clavam. FARNABIUS.

1094. *Vel*] Vel etiam furore detineatur. ita nec ipſe quod admiſerit ſcelus agnoſcet, nec crimini dabitur illi, cui furor arbitrii libertatem ademit. FARNABIUS.

1097. *Solus*] Proxime innocentiam eſt ignorantia. quae, ſi non ſit affectata & malae diſpoſitionis, reddit facta invita, & peccata excuſat. maxime vero ſi ſubſequatur dolor: *Chorus itaque Herculem ad poenitentiam adhortatur.* FARNABIUS.

Digitized by Google

Pectora palmis: mundum ſolitos
Ferre lacertos verbera pulſent
Victrice manu: gemitus vaſtos
Audiat aether, audiat atri
Regina poli, vaſtiſque ferox
Qui colla gerit vincta catenis,
Imo latitans Cerberus antro.
Reſonet moeſto clamore chaos,
Lateque patens unda profundi,
Et, qui melius tua tela tamen
Senſerat, aër.
Pectora tantis obſeſſa malis
Non ſunt ictu ferienda levi:
Uno planctu tria regna ſonent.
Et tu collo decus ac telum
Suſpenſa diu fortis arundo,
Pharetraeque graves, date ſaeva fero

Ver-

GRONOVII.

1105. *Regina*] Etruſcus quoque, *Regia*.

1109. *Lateque patens*] Flor. *Latique.*

1111. *Senſerat, aether.*] Etruſcus: *Senſerat aër.* Verius, etſi Poëtae confundant.

1117. *Pharetraeque leves*,] Poſſis credere *leves*, quaſi exhauſtas. Sed mox appellatur, ut tum quoque erat, *Lernaeis frequens Pharetra telis.* Magiſque convenit Herculeis viribus, ut Choro videantur *graves*, quod habet Etruſcus.

VARIORUM.

1102. *Verbera*] Planctu, flagellis, gemitu teſtetur ſe dolere & poenitere. FARNABIUS.

1104 *Aether*,] Coelum, ſuprà verſu 69. FARNABIUS.

1104 *Atri*] Proſerpina regina inferorum, qui polo Antarctico ſubiecti vulgo creduntur, ſupra verſu 607. FARNABIUS.

1105. *Regina*] Moguntinenſ. *Regia.* hoc eſt; aula Plutonis. at *Regina*, hoc eſt, Proſerpina. DELRIUS

1107. *Cerberus*] Quem ab Euryſtheo dimiſſum Pluto priſtinae cuſtodiae iterum praepoſuerat. FARNABIUS.

1108. *Chaos*,] Rerum & elementorum confuſio, cujus imago apud inferos.

1109. *Unda*] Mare. FARNABIUS.

1109. *Lateque patens*] Cum Etruſco conſentiunt duo impreſſi & ſcriptus Traject. item Voſſianus vid. Cl Burm. Val. Flac. Argonaut. lib. 1. v. 585. SCHRODERUS.

1110. *Melius*] Melius in aëra, dum inſequereris Stymphalidas, miſſa quam in tuos liberos. FARNABIUS.

1112. *Tantis*] Polluta tantis malis, vel furore. ut ſup. v. 1062. FARNABIUS.

1114. *Tria*] Coelum, mare, infernus. FARNABIUS.

1115. *Et tu*] Et vos ô Herculis tela, arcus, ſagittae, &c. FARNABIUS.

1119. *Ro-*

Verbera tergo : caedant humeros
Robora fortes, ſtipeſque potens
Duris oneret pectora nodis :
Plangant tantos arma dolores.
Non vos patriae laudis comites,
Ulti ſaevo vulnere reges ;
Non Argiva membra palaeſtra
Flectere docti, fortes caeſtu,
Forteſque manu ; jam tamen auſi
Telum Scythici leve coryti
Miſſum certa librare manu,

Tu-

GRONOVII.

1120. *Duris oneret pectora nodis :*] Sic Plautus Amphitruone : *Onerandus eſt pugnis probe.* Sed vide ne nimis Comicum ſit. Vellem in Mſſ. reperiſſem : *Duris urat pectora nodis.* Ut *virgis uri*, & *ſubverbuſtus.*

1127. *Telum Scythici leve coryti*] Scribe cum Florentino : *Scythicis leve corytos Miſſum certa librare manu.*

VARIORUM.

1119. *Robora*] Clava caedite & gravate pectus, humeros, tergum Herculis, exigiteque poenas ab eo, quod vobis abuſus ſit. FARNABIUS.

1122. *Non vos*] Vos ô Herculis pueri miſere periiſtis, priuſquam paternam gloriam poſſetis per aetatem aemulari, & morte tyrannos plectere. FARNABIUS.

1123. *Saevo*] *Legitur &* ſaevos. *quod non diſplicet.* FARNABIUS.

1124. *Argiva*] Synecdoche pro *Graeca.* FARNABIUS.

1124. *Palaeſtra*] Palaeſtra & caeſtu pro *integro pentathlo.* FARNABIUS. Palaeſtram à quodam Mercurii filio inventam & nominatam, prodidit Philoſtratus in Imaginibus. Horatius ipſi Mercurio hanc laudem tribuit l. 1. Od. 10 Pauſanias in Attic. Theſeo. erat exercitatio liberalis, juxta illud Terentii : *Fac periculum in literis, in palaeſtra, in muſicis ; Quae liberum eſt aequum ſcire adoleſcentem, ſollertem dabo.* In Arcadia inventam ſcribit Philoſtratus ; noſter vocat *Argivam* communi nomine, pro Graeca, .ut in illo, -- *qua vecti Argivi delecti viri* Palaeſtra proprie luctationem ſignificat ; ſed hic, ut alias ſaepe, integrum Pentathlum, ſeu Quinquertium, quo tota puerorum ingenuorum exercitatio conſtabat : nempe diſci jactum, curſum, ſaltum, luctam, jaculationem. DELRIUS.

1127. *Telum*] Sagittas. FARNABIUS.

1127. *Scythici*] Hoc ait, quia Scythae puerulos adhuc filios ſagittis aſſuefaciebant : ita ſingularem dexteritatem ſibi parabant, & eâ genti ſuae laudem. quare Lucanus de Parthis, Scytharum ſobole, lib. 8 *Nec puer aut ſenior letales tendere nervos Segnis, & à nullâ mors eſt incerta ſagittâ.* DELRIUS.

1127. *Coryti*] Errant in hoc nomine recentiores, qui primam corripiunt, & ultimam aſpirant : diſſentiunt in exponendo veteres : nam Servius corytum interpretatur pharetram. Nonius Marcellus miſſile. Latini in pronunciando tenuem, quae eſt apud Graecos, mutant in mediam. Eſt autem γωρυτὸς, τοξοθήκη : & Silius poëta, qui corytum vocat ſagittiferum, oſtendit Marcelli interpretationem eſſe falſam, quod Poëtae probant meliores ; ſeparatim enim ponit corytum & arcum Virgilius : item corytum & tela Ovidius : ille praeterea teſtatur ejuſmodi pharetrâ uſos Etruſcos ; hic Getas & Sarmatas ; Seneca hoc loco Scythas. *Leve telum* heic intelligo, habile & pondere minus oneroſum. FABRITIUS.

Tutoſque fuga figere cervos,
Nondumque ferae terga jubatae;
Ite ad Stygios umbrae portus,
Ite innocuae, quas in primo
Limine vitae ſcelus oppreſſit
Patriuſque furor: ite infauſtum
Genus, ô pueri, noti per iter
Triſte laboris: ite, iratos
Viſite reges.

VARIORUM.

1129. *Tutoſque*] Qui pedum velocitate freti, ſalutis fiduciam in fuga ponunt. FARNABIUS.

1130. *Nondumque*] Necdum auſi eſtis leonem jubatum aggredi. FARNABIUS.

1130. *Nondumque ferae terga jubatae*;] Intelligit Farnabius, nondum auſos leonem jubatum ferire. vide, num *τὸ nondum* ad *τὸ jubatae* referendum ſit potius, & velit Tragicus, pueros Herculis praeter cervos auſos eſſe figere, & leonum catulos, quippe nondum jubatos, nec magnopere metuendos. Diſtinguit enim, primo, quid per aetatem non potuerint iſti pueri v. 1122. *Non vos patriae laudis comites, Ulti ſaevo vulnere reges.* Deinde v. 1126. *Jam tamen auſi.* cet. oſtendit, quid iidem efficere potuerint. Quare poſteriora haec prioribus oppoſita ſententiam requirunt affirmantem. Similiter Thyeſt. v. 800. *Stupet ad ſubitae tempora coenae nondum feſſis bubus arator.* & ibid. v. 873. *Cuſtoſque ſui tardus plauſtri jam non ſtabilis ruet Artophylax.* quibus in locis *τὸ nondum* itidem cum adjectivis, non cum verbis copulandum. SCHRODERUS.

1135. *Noti*] Generaliter, vel, noti patri veſtro qua deſcendit, rediitque. FARNABIUS.

1136. *Iratos*] Plutonem & Proſerpinam patri veſtro indignatos propter vim illatam. *vel*, ut verſ. 610. triſtes deos. *vel* Tyrannos quos Hercul. demiſerat. FARNABIUS.

ACTUS

Digitized by Google

ACTUS QUINTUS.

HERCULES. AMPHITRYON. THESEUS.

Hercules experrectus & menti reſtitutus, poſtquam ſuos à ſe interfectos comperiſſet, manus ſibi inferre parat: patris precibus victus ſibi parcit, Athenaſque Theſei conſilio purgandus proficiſcitur.

QUis hic locus? quae regio? quae mundi plaga?
Ubi ſum? ſub ortu Solis, an ſub cardine
Glacialis Urſae? nunquid Heſperii maris
Extrema tellus hunc dat Oceano modum?
Quas trahimus auras? quod ſolum feſſo ſubeſt?
Certe redimus. unde proſtrata domo
Video cruenta corpora? an nondum exuit
Simulacra mens inferna? poſt reditus quoque
Oberrat oculos turba feralis meos.
Pudet fateri. paveo: neſcio quod mihi,
Neſcio quod animus grande praeſagit malum.
Ubi eſt parens? ubi illa natorum grege
Animoſa conjux? cur latus laevum vacat
Spolio leonis? quonam abiit tegimen meum,

Idem-

GRONOVII.

1146. *Oberrat oculos turba*] Etruſcus: *oculis turba feralis meis*. Ut infra: *jamdudum mihi monſtrum impium*, &c. *Oberrat*. Statius 8. Theb. *dilecta genis morientis oberrant Taygeta*.

VARIORUM.

1139. *Cardine*] Polo Arctico. ſup. verſ. 6. FARN.
1140. *Nunquid*] Aut in Hiſpania ubi Oceanus terrae facit terminum. FARNABIUS.
1141. *Modum?*] Finem, terminum. ita apud Horatium, *modus agri non ita magnus*, dicitur DELR.
1142. *Quas trahimus auras?*] Superas aut inferas? vel ſub quo coelo? in qua regione? *Quia fulcit*, quod ſolum feſſo ſubeſt. FARNABIUS.
1143. *Unde*] *Videns cadavera humi ſtrata dubitat, an redierit ab inferis, necne, tandem ait*, certe redimus. FARNABIUS.
1145. *Inferna?*] Qualia vidi apud inferos. FARN.
1146. *Feralis*] Mortuorum. FARNABIUS.
1151. *Tegimen*] Leonis pellis, qua me interdiu tegere ſolebam, quae mihi dormituro ſtrata pro lecto erat. FARNABIUS.

1153. *Ve-*

Idemque ſomno mollis Herculeo torus?
Ubi tela? ubi arcus? arma quis vivo mihi
Detrahere potuit? ſpolia quis tanta abſtulit?
Ipſumque quis non Herculis ſomnum horruit?
Libet meum videre victorem, libet.
Exſurge victor, quem novum coelo pater
Genuit relicto: cujus in foetu ſtetit
Nox longior, quam noſtra. quod cerno nefas?

Na-

GRONOVII.

1157. *Exſurge victor*] Etruſcus. *Exſurge virtus.* Nec mirum ſit virum fortem appellari virtutem, quando & Tacitus lib. 16. *Ad poſtremum Nero virtutem ipſam exſcindere concupivit interfecto Barea Sorano & Thraſea Paeto.* Plautus Curcul. 2. 3. *Invoco almam meam nutricem Herculem.* qui ſcilicet per decumas ei praeſtabat officium idem, quod infanti nutrix. In quo mutando fruſtra ingenioſi fuerunt. Trinummo de agro, quem Lesbonicus ſorori dotem dicebat, 2, 4. *Noſtramne vis nutricem, quae nos educat, Abalienare à nobis?* Apud Suetonium, *Cato grammaticus, Latina Siren.* Livius lib. 21. *hunc juvenem tanquam Furiam facemque hujus belli.* Cicero de Clodio pro Sextio: *producti in circo Flaminio in concionem ab illa Furia ac peſte patriae.* Iterum: *omnibus in concionibus illa Furia clamabat.* Pro domo: *diſrumpatur licet iſta Furia.* In Vatinium: *ab eadem illa teterrima furia productus ad populum.* Quare optimus Manutius aemulatione prava repugnat Victorio apud Ciceronem ſcribenti lib. 1. fam. ep. 9. *Primum illa Furia muliebrium religionum, qui non pluris fecerat Bonam deam, quam tres ſorores, impunitatem eſt illorum ſententiis aſſecutus.* Nam in illo *furta* nihil ſalis. Ille Clodius, ait, qui muliebrem religionem turbavit quaſi Furia interveniens (exemplum Furiae ſic turbantis eſt apud Statium Thebaide 11, v. 208.) quique non pluris &c. *Furia qui*, ut apud Terentium Eunucho: *illum ſenium, qui me hodie remoratus eſt.* Cicero ipſe lib. 10. fam. 28. *Quod vero à te viro optimo, ſeductus eſt tuoque beneficio vivit haec peſtis.* Gellius lib. 17. cap. 1. *Ut quidam fuerunt monſtra hominum, qui de diis immortalibus impias falſaſque opiniones tradiderunt.* Haec oppido pulcra & frequentiora veteribus, quam nos putamus. Atque de hoc quoque genere eſt, *Virtus quem.* Exſurge, quem non hominem eſſe oportet, ſed ipſam virtutem, cui ſuccubuit Hercules. Velim etiam diſtingui: *Exſurge, Virtus. Quem novum coelo pater Genuit relicto, cujus in foetu ſtetit Nox longior, quam noſtra?*

1158. *Cujus inceſtu ſtetit Nox longior,*] Docent nos *inceſtare* eſſe vitiare & corrumpere; inde *inceſtum* late pro quovis ſtupro vel adulterio. Quomodo tot viri docti hoc praeterire potuerunt ſine nota? Ut ipſe Hercules ex inceſto ſe procreatum dicat? At quanto pudentius apud Siatium prima Thebaide de ſuis natalibus Polynices? Praeclare Florentinus: *cujus in foetu ſtetit Nox longior.* Latini *foetam* dicunt & gravidam & partu liberatam, ut recte Servius ad primam Aeneida. Hinc *foetus* & conceptus & partus. Prius hic: poſterius Amphitruone: *Pater curavit, uno ut foetu fieret.* Varro lib. 2. de re ruſt. *Appello foeturam à conceptu ad partum: hi enim praegnationis primi & extremi fines.* Plinius lib. 22, 13. *Si quadrupes foetum non admittat.* Idem lib. 8, 40. *Primo & ſecundo foetu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant.* Sed hic utrovis modo poteſt accipi.

VARIORUM.

1153. *Vivo*] *Emphatice ἐμοὶ ζῶντι ϗ ἐπὶ χθονὶ δερκομένῳ.* FARNABIUS.

1154. *Tanta*] Mihi, tam forti. FARNABIUS.

1155. *Ipſumque*] Etiam Herculem dormientem. DELRIUS.

1158. *Cujus inceſtu*] Si quem me fortiorem genuerit Jupiter adulterata & vitiata aliqua foemina per longiorem noctem, quam qua ego genitus ſum. ſupra verſ. 24. FARNABIUS.

1160. *Na-*

Nati cruenta caede confecti jacent:
Perempta conjux. quis Lycus regnum obtinet?
Quis tanta Thebis ſcelera moliri auſus eſt,
Hercule reverſo? quiſquis Iſmeni loca,
Actaea quiſquis arva, qui gemino mari
Pulſata Pelopis regna Dardanii colis,
Succurre, ſaevae cladis auctorem indica,
Ruat ira in omnes. hoſtis eſt, quiſquis mihi
Non monſtrat hoſtem. victor Alcidae lates?
Procede: ſeu tu vindicas currus truces
Thracis cruenti, ſive Geryonae pecus,
Libyaeve dominos: nulla pugnandi mora eſt.
En nudus aſto, vel meis armis licet
Petas inermem. cur meos Theſeus fugit
Paterque vultus? ora cur condunt ſua?

Dif-

GRONOVII.

1167. *Ruat ira in omnes.*] Sic optimus & quicquid hactenus viſum librorum, praeter unum, in quo *hoſtes*. Satis placet alterum. *Omnes* dicit quoslibet, quoſcumque obvios. Ut apud Horatium: *Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.*

1170 *Sive Geryonis pecus*,] Florentinus, *Gerionae:* ut & vetuſtiores habere Pall. indicavit jam dudum Comelinus Sic Agamemnone: *Geryonae ſpolium triformis.* Ut plane liber Etruſcus, & alludunt alii. Propertius 3, 21. *Geryonae ſtabula.* Silius libr. 13. *Monſtrum Geryones immane tricorporis irae.*

VARIORUM.

1160 *Nati*] Pindarus octo fuiſſe ſcribit: Iſacius quatuor, Oniten, Therimachum, Democoontem & Creontiadem: Apollodorus Therimachum, Creontiadem, Deicoontem, & Deïona: Euripides & Philoſtratus tres: Higynus duos, Theremachum & Ophytem. DELRIUS.

1161. *Quis Lycus*] Quis tyrannus Lyci ſimilis vel deterior, &c ille enim me abſente regnum occupavit: hic autem reverſo me. FARN.

1163. *Quiſquis*] Aliquis ex iis, qui Boeotiam, aut Peloponneſum incolit, indicet mihi hujus cladis auctorem. FARNABIUS.

1163 *Iſmeni*] Boeotiae, quam rigat fl. Iſmenus. Supra verſ. 334. FARNABIUS.

1164. *Actaea*] Attica, maritima, ab ἀκτὴ litus: aliis, ab Atthide Cranai filia. FARN.

1164. *Gemino*] Aegaeo & Ionio mari. Supra verſ. 336. FARNABIUS.

1165. *Pulſata*] Peloponneſum Pelopi filio Tantali Regis Phrygum regnatam, à quo & nomen habuit illa Peninſula. FARNABIUS.

1165. *Dardanii*] Phrygem fuiſſe docebo poſtea: tamen Apollonius lib 2 Paphlagonem facit; Euphorion, Lydum. DELRIUS

1169. *Seu tu*] Seu tu ulciſceris interfectum à me Diomedem. ſupra verſu 226. FARNABIUS.

1169. *Currus*] Jugales equos, qui carne humana veſcebantur. FARNABIUS.

1170. *Geryonae*] Seu Geryonis abacta pecora, verſ. 231. FARNABIUS.

1171. *Libyaeve*] Seu Antaeum verſu 482. & Atlantis hortos verſ. 239. FARNABIUS.

1174 *Ora cur condunt*] Manu inter lacrymandum. *vel* prae pudore. FARNABIUS.

M 1175. *Dif-*

Digitized by Google

Differte fletus. quis meos dederit neci
Omnes ſimul, profare: quid, genitor, ſiles?
At tu ede Theſeu, ſed tua, Theſeu, fide.
Uterque tacitus ora pudibunda obtegit;
Furtimque lacrymas fundit. in tantis malis
Quid eſt pudendum? nunquid Argivae impotens
Dominator urbis? nunquid infeſtum Lyci
Pereuntis agmen clade nos tanta obruit?
Per, te, meorum facinorum laudem precor,
Genitor, tuique nominis ſemper mihi
Numen ſecundum; fare, quis fudit domum?
Cui praeda jacui? *Amph.* Tacita ſic abeant mala.
Herc. Ut inultus ego ſim? *Amph.* Saepe vindicta obfuit.
Herc. Quiſquamne ſegnis tanta toleravit mala?
Amph. Majora quiſquis timuit. *Herc.* His etiam pater
Quidquam timeri majus aut gravius poteſt?
Amph. Cladis tuae pars iſta, quam noſti, quota eſt?
Herc.

GRONOVII.

1175. *Differte fletus.*] Membranae antiquiſſimae: *Defer tellus.* Vix audeo fateri me dubitaſſe, an olim fuerit: *Differte leſſum.* Notum illud Plauti: *Thetis lamentando leſſum fecit filio.* Nic. Heinſius conjiciebat, *Referte juſſi.*

1180. *Nunquid Argivae potens*] Scribe cum Etruſco: *numquid Argivae impotens Dominator urbis?* Tyrannum enim facit, impotentem ejus dominationem toties expertus. Statim corrupti libri: *numquid infeſtum mihi Parentis agmen.* Cujus interpretationem excogitavit Scaliger, & fuere, qui ſic ederent. Sed alteri fundus Etruſcus.

VARIORUM.

1175. *Differte fletus.*] Ut ſupra. *Differte amplexus.* verſ. 638. quin miſſis lacrymis dicite. quis meos, &c. FARNABIUS.

1177. *Tua,*] Emphaſis, id eſt, bona fide: Theſeus enim amicis erat fidus, utcunque uxoribus fidem non praeſtaret. FARNABIUS.

1183. *Per te,*] *Ordo eſt*, Precor te per laudem meorum facinorum. FARNABIUS.

1185. *Secundum;*] A Jove, cujus numen mihi primum. FARNABIUS.

1186. *Cui praeda jacui?*] Quis arma me praeſente diripuit? ſic Claudian. —— *cui praeda feror?* DELRIUS.

1186. *Tacita*] *Μὴ κρῖνε, μὴ ἐξέταζε.* Sophoc. Ait, ne inquire curioſius ea quae neſcire praeſtat. *τὰ δ᾽ ἄλλ᾽ ἔα.* FARNABIUS.

1187. *Ut inultus*] Itane abeant ignota, ut ego non ulciſcar? FARNABIUS.

1188. *Segnis*] Etiam ignavus? FARN.

1189. *Majora*] Fortis tamen minora tolerabit, ut majora devitet. FARNABIUS.

1191. *Cladis*] Quam vides & noſti, caedes, minima pars eſt calamitatis tuae, quam non vides. *innuit multo pejus eſſe, quod ab ipſo caeſi ſunt.* FARNABIUS.

1192. *Ma-*

Herc. Miſerere, genitor: ſupplices tendo manus.
Quid hoc? manus refugit. hic errat ſcelus.
Unde hic cruor? quid illa puerili madens
Arundo leto, tincta Lernaea nece?
Jam tela video noſtra, non quaero manum.
Quis potuit arcum flectere? aut quae dextera
Sinuare nervum vix recedentem mihi?
Ad vos revertor: genitor, hoc noſtrum eſt ſcelus?
Tacuere; noſtrum eſt. *Amph.* Luctus eſt iſtic tuus;
Crimen novercae. caſus hic culpa caret.
Herc. Nunc parte ab omni genitor iratus tona,
Oblite noſtri: vindica ſera manu
Saltem nepotes: ſtelliger mundus ſonet,
Flammas & hic & ille jaculetur polus:

Ru-

GRONOVII.

1193. *Hic errat ſcelus.*] Sic boni libri, & ſic in Thyeſte verſ. 474. *errat hic aliquis dolus.* Ne quem inducant Delriani codices, *hic erat*, vel *hoc erat*, venditantes: aut interpres audiatur conjectans: *hinc erat ſcelus.*

1197. *Quae potuit arcum flectere?*] Bene Gruterus à fronte verſus, *Quis:* ſed dein liber optimus: *aut quae dextera Sinuare nervos vi cedente mihi.* Hinc illae varietates apud Delrium: ut enim quiſque novus acceſſit librarius, voluit complere verſum. Alius, *vix jam cedentem:* quod cum lex metri refutet, fruſtra explicatur: alius, *vix poene cedentem:* alius, *pene vix cedentem:* quartus, *vix cedentem*, ut & meae membranae, Voſſianae: *quae dextra S. nervum pene cedentem.* Vix tamen videtur aliud reſtitui potuiſſe quam quod receptum eſt.

1205. *Flammas & hic & ille*] Etruſcus: *Flammaſque & hic & ille.*

VARIORUM.

1192. *Manus.*] Manus mea ſibi male conſcia refugit contactum patris. Sic infra verſ. 1317. *alii exponunt*, pater refugit tangere meas manus, *non placet.* FARNABIUS.

1193. *Hic errat ſcelus*] Scelus, cujus author me latuit, in his manibus errat. FARN.

1195. *Tincta*] Hydrae ſanguine & felle tincta. FARNABIUS.

1196. *Non quaero manum*] Non ambigo de manu, quae iis uti potuerit, quod nulla valuit praeter meam. FARNABIUS.

1197. *Sinuare nervum vix recedentem mihi?*] Totidem atque iiſdem verbis editio Pariſ. non concoquo tamen illud *recedentem.* certe dicere voluit *cedentem* i. e. obſequentem viribus; ni lex metri obſtaret. SCHRODERUS.

1200. *Tacuere*] Φασὶ σιωπῶντες, tacent, conſentire videntur. FARNABIUS.

1200. *Luctus*] Luctus quidem cauſa tua eſt; at crimen eſt Junonis. FARNABIUS.

1202. *Genitor*] Jupiter. FARNABIUS.

1203. *Noſtri:*] Qui curam non habuiſti mei, filii tui à mente abalienati & nepotum tuorum à me interfectorum. Vel obliviſcere me filium eſſe tuum. FARNABIUS.

1203. *Sera manu*] Poſt admiſſum ſcelus, quod ante oportuit. FARNABIUS.

1204. *Nepotes*] Tuos ex me nepotes à me caeſos. FARNABIUS.

1205. *Hic*] Uterque polus. FARN.

1206. *Ca-*

Rupes ligatum Caſpiae corpus trahant,
Atque ales avida. cur Promethei vacant
Scopuli? paretur vertice immenſo feras
Volucreſque paſcens Caucaſi abruptum latus,
Nudumque ſilvis. illa, quae Pontum Scythen
Symplegas arctat, hinc & hinc vinctas manus
Diſtendat alto: cumque revocata vice
In ſe coibunt ſaxa, quae in coelum exprimunt
Actis utrinque rupibus medium mare,
Ego inquieta montium jaceam mora.
Quin ſtructum acervans nemore congeſto aggerem,
Cruore corpus impio ſparſum cremo?
Sic, ſic agendum eſt; inferis reddam Herculem.
Amph. Nondum tumultu pectus attonito caret.

Mu-

GRONOVII.

1215. *Ego inquieta montium*] Convenit magnus Scaliger conſcientiam lectoris, an hoc intelligat. Non tantum conſcii nobis ſumus nos haec recte intelligere, ſed etiam conſcios alios non recuſamus. Optat ſe medium jacere inter duas Symplegades, illarum velut *moram*, impedimentum, obicem: qui eas moretur, vetet aut ſatis arcte conjungi aut rurſus diſtrahi: eamque *moram inquietam*, ſeu quae identidem à commiſſis ſcopulis ſollicitetur, impetatur, inquietetur. Ut apud Virgilium, Abantem *pugnae nodumque moramque:* apud Florum, *ſcopulus & nodus & mora publicae ſecuritatis Antonius:* in proſis Senecae, *commiſſuras & moras*, quod etiam male ſollicitarunt. Scaliger, *in quieta mora:* explicatque, in illa mora, in illo quieto momento. Idque jam oſtentant aliquae editiones. Veſtram fidem, Viri doctiſſimi! hoccine eſt Latine loqui?

1219, *Tumultu pectus attonitum caret*] Etruſcus, *attonito*. Sic in Thyeſte: *Fateor, tumultus pectora attonitus quatit.* Hypallage frequenti. At mox:

VARIORUM.

1206. *Caſpiae*] Montis Caſpii, qui Tauri pars fuit. FARNABIUS.

1207. *Cur Promethei*] Abripiar in locum Promethei, cujus Caucaſo catenis alligati jecur renaſcens aſſidue depaſcebatur aquila ob ignem Jovi ſurreptum, quem tamen jam poena illa liberavit Jupiter praemonitus à Prometheo, ut à Thetidos connubio abſtineret. FARNABIUS.

1208. *Paretur*] In meum ſupplicium. FARN.

1211. *Symplegas*] Symplegades vel Cyaneae inſulae ſunt ſcopuli in Ponti Euxini oſtio, quae finguntur concurrentes, eo quod non multum à ſe diſtantes navigantibus modo disjungi, modo coire videantur. Optat Hercules, ut ubi hae invicem colliduntur, manu altera ipſe utrique alligatus intermedius concutiatur. Vide Medeam verſ. 341. FARNABIUS.

1215. *Ego*] Moram iis injiciam, corpore ſcil. meo ne coëant, interjecto FARN.

1216. *Quin ſtructum*] Aut cur non potius ipſe in conſtructam pyram me conjicio? *triſte de morte ſua omen.* FARNABIUS.

1217. *Impio*] Natorum à me impie effuſo. FARNABIUS.

1218. *Reddam*] Ut qui prius ibi fuerim. FARNABIUS.

1219. *Nondum*] Non receſſit furor ejus in totum. FARNABIUS.

1220. *Mu-*

Mutavit iras: quodque habet proprium furor,
In ſe ipſe ſaevit. *Herc.* Dira Furiarum loca
Et inferorum carcer, & ſonti plaga
Decreta turbae, & ſi quod exilium latet
Ulterius Erebo, Cerbero ignotum & mihi,
Huc me abde tellus: Tartari ad finem ultimum
Manſurus ibo. pectus ô nimium ferum!
Quis vos per omnem, liberi, ſparſos domum
Deflere digne poterit? hic durus malis
Lacrymare vultus neſcit. Huc enſem date;
Date huc ſagittas; ſtipitem huc vaſtum date.
Tibi tela frangam noſtra; tibi noſtros, puer,
Rumpemus arcus, ac tuis ſtipes gravis
Ardebit umbris: ipſa Lernaeis frequens
Pharetra telis in tuos ibit rogos.
Dent arma poenas: vos quoque infauſtas meis

Cre-

GRONOVII.

In ſe ipſe ſaevit: non *furit*; quod fruſtra adjutum ivit Lipſius.

1223. *Et ſi quod exilium latet*] Copulativam & hic & ſequenti verſu loco priore arcet liber optimus.

1232. *Ac tuis ſtipes*] Forte: *hic tuis ſtipes gravis*.

1235. *Infauſtas meis*] Parum concoquo, etſi tranſeant. Quid enim, *manus infauſtas meis telis*? aut *vos cremabo meis telis*? Sic tamen & ſcripti. Conjiciebam: *Vos quoque infeſtas meis Cremabo teneris & novercales manus.* Niſi malis *infeſtae*.

VARIORUM.

1220. *Mutavit iras:*] Ab aliis in ſe. FARN.

1221. *Dira*] Supplicii loca. FARNABIUS.

1224. *Erebo*,] Infernalium fluviorum infimo. FARNABIUS.

1224. *Mihi*] Qui omnia ibi perſcrutatus ſum. FARNABIUS.

1226. *O nimium*] Quod non ſolvatur in lacrymas, ſed quis vos digne deflere poterit? &c. FARNABIUS.

1228. *Durus*] Induratus malis. FARN.

1231. *Tibi tela*] *Converſus ad unum filiorum dicit.* Tibi ſagittas frangam: *ad alterum*, tibi arcum: *ad tertium converſus dicit*, tuis manibus quaſi inferiae comburetur clava haec; *ad quartum*, tuo rogo ardebit pharetra, atque *ita quatuor Herculem filios* (*quorum nomina Onitem, Therimachum, Deicoonta, Creontiadem ferunt*) *interfeciſſe vult*, *quos alii duos*, *alii octo ſtatuunt*. FARNABIUS.

1233. *Lernaeis*] Supra verſ. 1195. FARN.

1235. *Vos quoque*] Voſque una cremabo manus meae, quae nimis obſequutae eſtis odio novercae meae Iunonis. FARNABIUS.

1235. *Infauſtas meis cremabo telis*,] Nihil hic ſollicito vulgatam, ſenſu, ni fallor, liquido: minante Hercule, igne telorum, quae modo dari ſibi in rogum poſtulaverat, ſe perditurum ſaevas iſtas, atque in ſuam ſuorumque perniciem ſibi datas manus. SCHRODERUS.

1239. *Nunc*

Cremabo telis, ô novercales manus.
Theſ. Quis nomen unquam ſceleris errori addidit?
Herc. Saepe error ingens ſceleris obtinuit locum.
Theſ. Nunc Hercule opus eſt. perfer hanc molem mali.
Herc. Non ſic furore ceſſit extinctus pudor,
Populos ut omnes impio aſpectu fugem.
Arma, arma, Theſeu, flagito propere mihi
Subtracta reddi. ſana ſi mens eſt mihi,
Referte manibus tela: ſi remanet furor,
Pater recede. mortis inveniam viam.
Amph. Per ſancta generis ſacra, per jus nominis
Utrum-

GRONOVII.

1237. *Nomen ſceleris errori indidit?*] Sic Aldus. Delrius *dedit*. Pall. omnes & cum illis Gruterus *addidit*: quae lectio caeteras praegravat fulta codicis Etruſci auctoritate. Habet aliquid veneris arcanae hoc verbum. Apud Virgil. Teucris *addita Juno*; Macrobio eſt, *adfixa & per hoc infeſta, inimica & infeſta*: notaturque ſic dixiſſe Lucilium: *Si mihi non praetor ſiet additus atque agitet me.* Sane tam honos additur quam contumelia: tamen frequenter adhibetur in pejorem partem. Virgilius 1. Georg. *malum virus ſerpentibus addidit atris.* Et, *Mox & frumentis labor additus.* Plautus Captivis 201. *multam oculis miſeriam additis.* Nam in loco vexatiſſimo nihil adhuc Camerarii lectione commodius vidi. Sic *addere virgas*, apud Livium, lib. 26. *Lictor, viro forti adde virgas, & in eum primum lege age.* Et ſic ſcribendum apud Silium lib. 2, 591. *agit addita Erinnys.* non *abdita*, ut editur. Nam in factis ejuſmodi *cuncto ſua regnat Erinnys Pectore*, ut de Lemniis mulieribus loquitur Statius. Idem Silius alibi: *naſcentique addita fata.* Arnobius lib. 1. *Morſu animam ſerpens tollit, maledicam ſi primordiis rerum, quod tam ſaeva prodigia genituris ſpirantibus addiderunt.* Quem locum olim contra Stewechium, Gelenium, Urſinum, Heraldum defendebamus, accepto τῷ *maledicam ſi*, propria quadam Arnobio figura, pro illo, *an maledicam.* His omnibus *additum* eſt, male, infeliciter, vice poenae additum. Sic *errori nomen ſceleris additum*, eſt, error vocabulo ſceleris infamatus. Ovidius lib. 9. Met. *namque hoc avus Eurytus illi Addiderat nomen.* Ubi tamen ſine crimine eſt. Caeterum hunc verſum, ut &, *Nunc Hercule*, Amphitruonis perſonae adſignat Florentinus.

1245. *Mortis inveniam viam.*] Sic liber optimus & omnes, praeter unum: ſic poſtulat ſenſus. Viriliore, *inveni*, & aurium iſto judicio fruatur, qui volet: nos nihil offendimur veteri lectione. Anchiſes apud Virgilium: *Ipſe manu mortem inveniam.*

VARIORUM.

1239. *Nunc Hercule*] Nunc tibi opus eſt ſolita tua tolerantia. FARNABIUS.

1240. *Non ſic furore*] Nec tamen adeo mihi pudorem excuſſit furor, ut tanto ſceleri ſupereſſe velim, & perfricta fronte occurram hominibus, qui me horrentes fugiant è conſpectu meo FARNABIUS.

1243. *Sana*] Quae ſciat uti armis, *vel* quae ſentiat quid admiſerim, ſtatuatque poenas ſceleris exigere. FARNABIUS.

1245. *Mortis*] Etiam abſque armis mortem inveniam: mori enim certum eſt. FARN.

1246. *Per ſancta generis ſacra,*] Per ſancta generis jura mutuaque patris precor. *Vel* per ſacrificia gentilitia. FARNABIUS. Gentilitia ſacra intelligit: quorum mentio apud Livium, quae gentilibus erant communia. Gentiles vero dicuntur, qui ex eodem genere orti ſunt, ut Sex.
Pom-

Utrumque noſtri, ſive me altorem vocas,
Seu tu parentem; perque venerandos piis
Canos, ſenectae parce deſertae precor,
Anniſque feſſis: unicum lapſae domus
Firmamen, unum lumen afflicto malis
Temet reſerva. nullus ex te contigit
Fructus laborum. ſemper aut dubium mare,
Aut monſtra timui. quiſquis in toto furit
Rex ſaevus orbe, manibus, aut aris nocens,
A me timetur. ſemper abſentis pater
Fructum tui, tactumque & aſpectum peto.
Herc. Cur animam in iſta luce detineam amplius,
Morerque, nihil eſt: cuncta jam amiſi bona:
Mentem, arma, famam, conjugem, natos, manus;
Etiam furorem. nemo polluto queat
Animo mederi: morte ſanandum eſt ſcelus: (dam.
Amph. Perimes parentem? *Herc.* Facere ne poſſim, occi-
Amph.

GRONOVII.

1255. *Manibus, aut aris nocens,*] Notat Raphelingius, in aliis eſſe *armis:* quod melius etiam judicat manus illuſtris Alii explicant in homines crudelem, in deos impium. Et nimis laxe, & non ſatis. *Aris nocentem*, intellige, per aras nocentem, qualis fuit Buſiris: unde *illaudati Buſiridis arae.* Statim liber optimus etiam, *A me timetur.*

1263. *Perimes parentem?*] Hoc quoque Florentiae dicit Amphitruo: nec non ſequens: *Genitore coram?* Et videtur Theſeus demum interfari verſu 1272.

VARIORUM.

Pompejus ſcribit, & qui ſimili nomine appellantur, ut ait Cincius, gentiles mihi ſunt. Quo ſenſu, ſecundum quoſdam Cicero Servium Tullium regem gentilem ſuum appellavit, cum interim ab eo genus non traheret. Vide Paul. Manutium ad 1. epiſtol. familiar. Ciceron. DELRIUS.

1246. *Nominis*] Alumni & parentis. FARN.

1251. *Unum*] Te mihi amicis deſtituto, ſoli, ſeni, malis afflicto ſolamen unicum reſerva. FARNABIUS.

1252. *Nullus*] Hactenus de te abſente ſolicitus fui: mihi jam tandem liceat tua praeſentia frui. FARNABIUS.

1158. *Cur animam*] Non eſt cur diutius vivam. FARNABIUS.

1260. *Manus;*] Quondam egregia & laude digna aggreſſus, nunc dedecoroſa & ſcelerata. FARNABIUS.

1261. *Furorem.*] Quo me tenente nec culpam agnovi, nec dolorem ſenſi. FARNABIUS.

1262. *Morte*] Inſanae menti nulla eſt niſi à morte medela. FARNABIUS.

1263. *Perimes*] An te tollendo eris mihi cauſa mortis? FARNABIUS.

1263. *Facere*] Imo ipſe me occidam, ne quando in furorem relapſus te interficiam, ut nuper, &c. FARNABIUS.

1264. *Ge-*

Amph. Genitore coram? *Herc.* Cernere hunc docui nefas.
Amph. Memoranda potius omnibus facta intuens,
Unius à te criminis veniam pete.
Herc. Veniam dabit ſibi ipſe, qui nulli dedit?
Laudanda feci juſſus, hoc unum meum eſt.
Succurre genitor, ſive te pietas movet,
Seu triſte fatum, ſive violatae decus
Virtutis: effer arma; vincatur mea
Fortuna dextra. *Theſ.* Sunt quidem patriae preces
Satis efficaces. ſed tamen noſtro quoque
Movere fletu. ſurge, & adverſa impetu
Perfringe ſolito: nunc tuum nulli imparem
Animum malo reſume. nunc magna tibi
Virtute agendum eſt; Herculem iraſci veta.
Herc. Si vivo, feci ſcelera: ſi morior, tuli.
Purgare terras propero: jamdudum mihi
Monſtrum impium, ſaevumque & immite, ac ferum
Oberrat: agedum dextra, conare aggredi
Ingens opus, labore biſſeno amplius.
Ignave ceſſas? fortis in pueros modo,

Pa-

VARIORUM.

1264. *Genitore*] An te occides coram patre? FARNABIUS.

1264. *Cernere*] Aſſueſeci eum hujuſmodi ſpectaculis, qui in conſpectu ejus interfeci uxorem & natos FARNABIUS.

1265. *Memoranda*] Caeteras tuas virtutes perpende, iiſque hanc unam culpam condona. FARN.

1267. *Veniam*] Egone, qui ab aliis ſontibus poenas popoſci, mihi ignoſcam? FARN.

1268. *Laudanda*] Ab Euryſtheo juſſus, laudanda feci, ſcelus hoc à me profectum eſt FARNABIUS

1269 *Pietas*] Nepotum caedis pia vindicta. *Vel*, filii tui ſibi & aliis deteſtabilis commiſeratio. FARNABIUS.

1275. *Nulli*] Nulli malo inferiorem, imo majorem. FARNABIUS.

1277. *Virtute*] Ut te virum praebeas. FARN.

1277 *Herculem*] Dolorem tuum, iramque vince. FARNABIUS.

1278. *Si vivo*,] Si mihi poſt tale flagitium vitae uſum indulſero, videbor conſulto feciſſe & approbare FARNABIUS.

1278. *Si morior*,] Si vero morte ulciſcar, credar per vim aliunde illatam & extrinſeco morbi impulſu hoc perpetraſſe FARNABIUS

1280. *Monſtrum*] Monſtroſum ſc. ſcelus hoc meum. FARNABIUS.

1281. *Agedum*] Aggredere itaque, ô dextra, hoc monſtrum extingue, cujus laboris gloria duodecim illorum à te geſtorum laudem ſuperabit. FARNABIUS.

1284. *Pa-*

Pavidaſque matres? arma niſi dantur mihi,
Aut omne Pindi Thracis exſcindam nemus,
Bacchique lucos, & Cithaeronis juga
Mecum cremabo: tota cum domibus ſuis,
Dominiſque tecta, cum Deis templa omnibus
Thebana, ſupra corpus excipiam meum,
Atque urbe verſa condar. &, ſi fortibus
Leve pondus humeris moenia immiſſa incident,
Septemque opertus non ſatis portis premar,
Onus omne media parte quod mundi ſedet,
Dirimitque ſuperos; in meum vertam caput.
Amph. Reddo arma. *Herc.* Vox eſt digna genitore Hercu-
(lis,
Hoc en peremptus ſpiculo cecidit puer.

Amph.

GRONOVII.

1284. *Arma niſi dentur mihi*] Etruſcus, *dantur*, & ſequenti, *excidam.*

1291. *Moenia inverſa incident*,] Non alii legunt *immerſa*: ut ſupine annotat homo eruditus: ſed eſt ea vet. codicis unius interpolati lectio pro *immiſſa*: quod ſervat Etruſcus, omneſque alii: neque eſt mutandum. Neque elegantius *excident*, ut viſum nonnemini: conjungendum enim, *leve pondus incident*: ſi, inquit, immiſſa & conjecta in me moenia hos humeros non gravabunt, deprimient. *Immiſſa incident*, ut apud divinum Poëtam, *Lapſa cadunt folia.*

1293. *Media parte qua mundus ſedet*,] Duas afferunt explicationes: unam de toto quod inter terram & coelum ſupremum interjacet: alteram de mole ipſa terrae Prior eſt nugatoria, poſterior vera. Quod ut certius ſtatuas, emenda ex Florentino: *Onus omne media parte quod mundi ſedet.* Hoc enim ſuperos dirimit, puta nos & Antipoda:

1295. *Redde arma. A. Vox eſt*] Quamquam decrerint viri ſummi, qui perſonas aliter ponunt, eos errare: tamen verum eſt, quod notat Delrius, haec frigere & jacere, qualia peccare non ſolet hic auctor. Neque culpa eſt ejus (didicimus ex Etruſco exemplari) ſed librariorum, qui & verba leviter corruperunt, & perſonas male ſic ordinarunt. Caput igitur hujus verſus dandum eſt Amphitruoni. Is animadvertens amotis armis Herculem magis irritari, & prope ſecundum furorem eſſe, ſatius ducit ea reſtituere nondum prorſus efferato: id quod facit ſimul cum

VARIORUM.

1284 *Pavidaſque*] *Per indignationem dixit*, prò matrem pavidam: ut Theb. 368. Med. 1005. Agam. 122 FARNABIUS. MSS. uno conſenſu omnes, *Pavidaſque matres:* & recte, ſic enim ſaepius utitur plurali numero auctor noſter, idque eleganter, ad augendam invidiam. cui malo dum medicinam non neceſſariam adhibere conantur imperiti, gravius multo afficiunt. COMMEL.

1285. *Pindi*] Montis in confinibus Theſſaliae verſus Thraciam. FARNABIUS.

1286. *Bacchique*] Sylvas incaeduas prope Thebas, quae Baccho conſecratae ſacrificiis lucent. FARNABIUS.

1290 *Et, ſi*] Quod ſi domus, templa, moenia, portae ſeptem, univerſa urbs Thebarum nimis leve pondus ſit ad me opprimendum, vertam ego in caput meum omnia inter terram & coelum ſummum. *Vel*, molem ipſam terrae, quae in medio librata ſuo interpoſitu alterum hemiſphaerium, ſeu coeli faciem mediam ab altera ſeparat & occulit. FARNABIUS.

Amph. Hoc, Juno, telum manibus emiſit tuis.
H. Hoc nunc ego utar. *A.* Ecce, quam miſerum metu
Cor palpitat, corpuſque ſollicitum ferit.
H. Aptata arundo eſt. *A.* Ecce, jam facies ſcelus
Volens, ſcienſque. pande, quid fieri jubes?
Nihil rogamus; noſter in tuto eſt dolor.
Natum potes ſervare tu ſolus mihi,

Eri-

GRONOVII.

his dictis: A. *Reddo arma.* Ita namque Florentiae legitur, non *Reddo.* Quae Hercules recipiens, paullo placatior, ait: H. *Vox eſt digna genitore Herculis:* facis quod te dignum eſt: neque enim decet, qui Herculis audiat pater, inſtrumenta gloriae filio involare aut arcere. Porro Hercules tenens manu telum, & inſpiciens, & ſtimulans dolorem ſuum ad manus ſibi adſerendas ait. *Hoc en peremptus ſpiculo cecidit puer:* quibus mactatum filium & patratum parricidium ſibi ipſe exprobrat. At leniens invidiam facti Amphitruo ſubjicit opportune arietem illum, *telum manu fugiſſe*, ceu non tantum bonus imperator, verum etiam juriſconſultus. A. *Hoc Juno telum manibus emiſit tuis.* Immo non tu auctor hujus mali, ſed divûm regina, quae in feriendo puero tuis neſcii atque inviti manibus uſa eſt: quae fecit, ut telum manu fugeret. Hercules nihil motus hac extenuatione facti, magis aperit conſilium de ſe interficiendo: H. *Hoc nunc ego utar.* Fuctis ante hoc telo uſa Juno: nunc duntaxat ipſe ego utar. Territus tam praecipiti denuntiatione Amphitruo, & ad ultimum timoris admotus non invenit verba, quibus eum pergat dehortari, ſed extremum metum ſuum & ſummam ſollicitudinem rebus & argumento exhibet: A. *Ecce quam miſerum metu Cor palpitat, pectuſque ſollicitum ferit.* Ita namque Florentinus, neque aliter legendum eſt. Eſt autem illud, quod Ovidio: *Attoniti micuere ſinus.* Et, *Corque timore micat.* Et, *Corda micant regis.* Maniliojue: *magnis concita cauſſis Corda micant.* Pergit tamen Hercules, & telum in ſe vertit, dicens: H. *Aptata arundo eſt.* Ita ſtanti & de extremo momento deliberanti trenidns rurſum inſtat Amphitruo: A. *Ecce jam facies ſcelus Volens ſcienſque*: & hujus unius perſonae eſt omnis ſermo uſque ad verſum 1314. ubi reſpondet jam ſedatus & concedens Hercules.

1302. *Nihil rogamus;*] Vox ad eos, quos deſperamus exorari poſſe, quique ut ait Cicero 2. fam. 17. *deteriores fiunt rogati* Pro Quinctio: *Quod ſi facere nolit, atque inhibuerit ejuſmodi rationibus illum ad ſuas conditiones perducere, ſeſe nihil precari, & ſi quod agere velit, judicio defendere.*

1303. *Tu ſolus mihi, Theſeu, ipſe necdum*] Merito ineptiſſime exteri illam diphthongum cenſuerunt ſummi viri: ſed reſtituere locum totum non erat niſi codicis Etruſci. Ejus eſt: *tu ſolus mihi, Eripere nec tu. Maximum evaſi metum.* Continuanturque omnia ſub una Amphitruonis perſona, neque vel Theſei vel Herculis hic admittuntur partes. Verba ſunt deſperantis de pervincenda obſtinatione Herculis eoque precibus omiſſis jam indignantis & ſuſque deque habere ſe fingentis, quicquid tandem in ſe conſulat. Quod naturaliter evenit, ut magnis precibus noſtris rejectis dolore accendamur in iram, & quod rogavimus, prope impetratum nolimus. ſed & verbis contrariis interdum indignationem teſtemur. Ita tamen deſperat & objurgat, ut arte interim ſpem & hortamenta ingerat. Age, inquit, quando non potes flecti, fac, aperi & monſtra, quod me vis cogiſque facere: (hoc eſt enim: *pande, quod fieri jubes:* occide te, quod vis, ut ego quoque faciam, & me occidam) deſino precum, ceſſat & dolor: venit in mentem, te quidem poſſe, parcendo tibi, ſervare mihi natum: ſed nec tu, licet te interficias, potes illum mihi eripere. (Sive quia antecedere & prior mori con-

VARIORUM.

1300. *Jam facies*] Tibi & patri mortem inferendo. FARNABIUS.

1301. *Volens,*] Sanus, non per furoris errorem & ignorantiam, ut dudum. FARN.

1305. *Mi-*

Eripere nec tu. maximum evaſi metum.
Miſerum haud potes me facere, felicem potes.
Sic ſtatue quidquid ſtatuis, ut cauſam tuam
Famamque in arcto ſtare & ancipiti ſcias.
Aut vivis, aut occidis. hanc animam levem,
Feſſamque ſenio, nec minus quaſſam malis,
In ore primo teneo. tam tarde patri
Vitam dat aliquis? non feram ulterius moram,
Letale ferro pectus impreſſo induam:

Hic,

GRONOVII.

ſtituit, ſive quia etiamſi mortuo, filio tamen Hercule, erat futurus glorioſus.) Liber igitur ſum metu: neque enim potes mihi, ut nunc eſt, miſeriam augere; potes minuere: quod ſi non fiat, non tam malum eſt deſperantibus non levari, quam bonum eſt miſeriores fieri non poſſe. Et quae ſequuntur ſine dubio ejuſdem Amphitruonis. Sed & Flor. *potes facere*, ſine τῷ *me*. Itaque Nic. Heinſius: *potes efficere*.

1309. *Feſſamque ſenio, nec minus quaſſam malis,*] Etruſcus: *nec minus feſſam malis*. Non inſuavi repetitione.

1312 *Letale ferro pectus impreſſo induam:*] Recte ſic Gruterus, & auctorem habet Florentinum: non etiam in verſu, quem addit ex Thyeſte, quamvis & in Rhetorum libellis jactato: *Brutium Coro feriente pontum.* Sic, inquam, liber optimus. Nec neſcire debebat vir eximius, quomodo illa hypallage Seneca potiſſimum delectatus fuerit. Non enim aliter loquebantur: *induere ſe telo, ferro,* &c. vel *in telum* Cicero 4. Acad. *Philo ut docuit Antiochus, in id ipſum ſe induit, quod timebat.* Lucretius lib. 4. *At nos in fraudem induimus, fruſtramur & ipſi.* His ſimile noſtri hac tragoedia: *pectus in tela indue.* Hinc firmatur, quod aſſerit Quintiliano 12. Inſt. 1. Gebhardus 3. Crep. 6. *Neque prudentiam* (conceſſeris) *iis, qui in graviſſima frequenter legum, ſemper vero malae conſcientiae poenas à ſemetipſis improviſo rerum exitu induantur* Ubi ſubjecerant *inducantur* Caeſar 7. de Gall. *Aut ſemetipſi ſtimulis inopinanter induebant, aut in ſcrobes delapſi transfodiebantur.* Livius lib. 44. *Induiſſent ſe haſtis nec confertam aciem ſuſtinuiſſent.* Virgilius lib. 10. *An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens Induat.* Ovidius 2. Amor. 10. *Induat adverſis contraria pectora telis.* Quare apud eundem 9. Met. 82. ubi vulgo, *Induit ille toris à laeva parte lacertos*, non dubitem refingere, *toros à laeva parte lacertis.* Et lib. 12, 340, quod eſt, *& pondere corporis ornum Ingentem fregit, ſuaque induit ilia fractae*, ajo Naſonis fuiſſe: *ſuaque induit ilia fractâ.* Nam *induit aliqua re*, vel *in aliquam rem*, *ſeſe* aut *partem ſui*; item *induitur* is, cui nocetur, qui fauciatur: *induitur res*, quae nocet fauciatve. Latinus Pacatus in Paneg. *aut obviis ſudibus induebantur, aut portas, quas eruptione patefecerant, morte claudebant.* Hinc ſcilicet Gebhardum fruſtra

VARIORUM.

1305. *Miſerum*] Miſeriorem me reddere non potes tua morte, felicem, ſi vivas. FARNAB.

1306. *Sic ſtatue*] Ad Herculem, jam deliberata morte ferocior ſe convertit: non ſupplicans, ut prius, ſed minitans. DELRIUS.

1308. *Aut vivis*.] Niſi mutata ſententia vivere ſtatuas, mihi cauſa eris necis. FARN.

1308. *Levem*,] Quae mihi jam ſeni miſero facile diſcedat. FARNABIUS.

1310. *In ore*] ψυχὴν ἐπὶ χείλεσιν ἔχω. in primoribus labris, in extrema hac ſtatione, hinc ſigno quaſi dato facile avolaturam. FARNAB.

1310. *Tam tarde*] Tantum rogatus, cunctaris adhuc vitam, id eſt, cauſam cur in vita maneam, donare mihi patri? FARNABIUS.

1310. *Tarde*] Hoc addit, quia multum beneficio detrahit, qui cunctatur. Bis dabis, ſi cito dederis. Vide Senecam lib. 2. de benefic. c. 1. 2. & ſeqq. DELRIUS.

Hic, hic jacebit Herculis ſani ſcelus.
Herc. Jam parce, genitor, parce; jam revoca manum.
Succumbe virtus, perfer imperium patris.
Eat ad labores hic quoque Herculeos labor;
Vivamus. artus alleva afflictos ſolo,
Theſeu, parentis: dextra contactus pios
Scelerata refugit. *Amph.* Hanc manum amplector libens:
Hac nixus ibo, pectori hanc aegro admovens
Pellam dolores. *Herc.* Quem locum profugus petam?
Ubi me recondam? quave tellure obruam?
Quis Tanais, aut quis Nilus, aut quis Perſica
Violentus unda Tigris, aut Rhenus ferox,
Taguſve Ibera turbidus gaza fluens,

Ablue-

GRONOVII.

genus hoc loquendi applicare Quintiliano lib. 5. Inſt. 7. *Turbantur enim & à patronis diverſae partis inducuntur in laqueum.* Reperit in ſcripto: *induuntur in latus:* & eo exultat. Sed *in latus indui* nihil eſt: latus enim pars quae laeditur, quum in id fit impetus: at illud, *in quod induimur*, hoc ſermone ſignificat, quod laedit. Admitto tamen *induuntur*, ſed ut maneat *in laqueum.* Sic enim Tullius 2 in Verr. *Hic videte, in quot laqueos ſe induerit. quorum ex nullo ſe unquam expediret.* Eodemque libro: *Videte, ut, dum expedire ſe vult, induat.* Lib. 5. ejuſdem corporis: *ſua confeſſione induatur ac juguletur, neceſſe eſt.*

1322 *Quave tellure obruam?*] Faruſcus: *obruar.*

1323 *Quis Perſica Violentus unda*] Equidem in Perſicum ſinum fertur Tigris: ſed an hoc ſatis cauſſae, cur ejus unda *Perſica?* Sane magna poëtarum licentia in gentium vicinarum nominibus inter ſe confundendis. An mavis, quod placebat Nic. Heinſio: *perita Violentus unda Tigris.* nam à celeritate, qua defluit, nomen illi inditum vult Curtius.

VARIORUM.

1313. *Sani*] Volentis ac ſcientis, ut modo verſ. 1301. FARNABIUS.

1315. *Succumbe*] Cedat juſtitia, quae impietatem meam in natos vindicatura erat, pietati in patrem. FARNABIUS.

1316. *Hic quoque*] Quod dolorem meum vicerim, & quod, ut patrem ſervem, tantae impietatis conſcientiae ſuperſtes eſſe velim. FARN.

1317. *Vivamus.*] Ego, & propter me pater. FARNABIUS.

1317. *Artus*] Tu, ô Theſeu, tolle humo patrem, manus meae pollutae non audent tangere. Vide ſup. verſ. 1193. FARNABIUS.

1319. *Hanc manum*] Hanc Herculis manum amplector potius. FARNABIUS.

1321. *Quem locum*] Coëgiſtis me vivere, ſed in qua orbis parte latebo, ubique notus? aut quo flumine vivo ablutus expurgabo me, cui alto infixa animo ſedet tam dirae impietatis memoria? FARNABIUS.

1323. *Tanais,*] Scythiae fluvius. FARN.

1323. *Nilus,*] Aegypti fluvius FARNAB.

1323. *Perſica Tigris,*] Qui in Armenia majore naſcens magnam Aſiae partem perfluens in ſinum Perſicum defertur. fluvius rapidiſſimus, unde & nomen habet: ſagittam enim Perſae Tigrin appellant; & hinc ferae nomen. FARNABIUS.

1324. *Ferox*] Ipſe fl. impetuoſus. *vel* propter feroces accolas Gallos & Germanos, quos diſterminat. FARNABIUS.

1325. *Taguſve*] Fl. Luſitaniae, quae Iberiae, id eſt, Hiſpaniae pars. FARNABIUS

1325. *Gaza*] Aureis arenis. FARNABIUS.

1327. *Mace-*

Abluere dextram poterit? Arctoum licet
Maeotis in me gelida tranſfundat mare,
Et tota Tethys per meas currat manus,
Haerebit altum facinus. in quas impius
Terras recedes? Ortum, an Occaſum petes?
Ubique notus perdidi exilio locum.
Me refugit orbis. aſtra tranſverſos agunt
Obliqua curſus; ipſe Titan Cerberum
Meliore vultu vidit. ô fidum caput
Theſeu, latebram quaere longinquam, abditam.
Quoniamque ſemper ſceleris alieni arbiter
Amas nocentes, gratiam meritis refer
Vicemque noſtris: redde me infernis precor
Umbris reductum, meque ſubjectum tuis
Reſtitue vinclis. ille me abſcondet locus.
Sed & ille novit. *Theſ.* Noſtra te tellus manet.
Illic ſolutam caede Gradivus manum
Reſtituet armis. illa te, Alcida, vocat,
Facere innocentes terra quae ſuperos ſolet.

GRONOVII.

1336. *Quicumque ſemper*] Quando ſolum alloquitur Theſea, & illum amare dicit etiam nocentes, propter Pirithoum, ne in ſcelere quidem relictum, nemo non videt ineptum hic illud, *Quicumque.* Succurrit in tempore codex Etruſcus: *Quoniamque ſemper.* Quae omnino vera lectio eſt.

1343. *Illa te, Alcide, vocat,*] Etruſcus, *Alcidae.* Lege cum Nic. Heinſio: *Alcida.* Ut ſequenti tragoedia: *Bonum eſt, Thyeſta, quod mala ignoras tua.*

VARIORUM.

1327. *Maeotis*] Palus Scythiae FARN.

1327. *Mare,*] Septentrionale, vel Euxinum. FARNABIUS.

1328. *Tota Thetys*] Uxor Oceani. *Metonym.* mare. Mari autem polluta cuncta expiari credebantur: Θάλασσα κλύζει πάντα τ᾽ ἀνθρώπων κακά. FARN.

1332. *Me refugit*] Homines me abhorrent, dii oderunt. FARNABIUS.

1333. *Ipſe*] Sol plus obſcuratur me viſo, quam Cerbero. vid. verſ. 60. FARNABIUS.

1334. *O fidum*] Ὦ φίλη κεφαλὴ πιστὸς ἑταῖρε. Qui Pirithoo fidus extitiſti comes in rapienda Proſerpina, mihi in furore meo. FARNABIUS.

1337. *Amas nocentes,*] Hoc dicit, quia Theſeus amaverat Pirithoum, atque eum juverat in rapienda Proſerpina; nunc ſe liberos necantem & ſummum furentem furorem non deſeruerat. DELRIUS.

1337. *Meritis*] Ego bene de te merui, cum te catenis infernis exemerim, ſupra verſ. 805. tu referes mihi hanc gratiam, ſi me vinclis illis reſtituas. FARNABIUS.

1341. *Noſtra*] Athenas, quae patria mea & regnum, profectus expiabere; nam & ibi Mars à Neptuno in judicium vocatus de caede filii ſui Halirrothii omnium deorum ſententiis abſolutus eſt. FARNABIUS.

L. ANNAEI SENECAE

*THYESTES.

DRAMATIS PERSONAE.

THYESTES. ATREUS. TANTALUS. MEGAERA. PLISTHENES. THYESTIS F. CHORUS SENUM MYCENAEORUM.

TANTALUS THYESTIS F. } Mutae Perſonae,
ALIUS THYESTIS F. }

SATELLES. NUNCIUS.

ARGUMENTUM.

Alternis annis regnandi vices pacti Atreus & Thyeſtes Pelopis ex Hippodamia filii Argis imperabant. Thyeſtes, adjuvante Aërope fratris uxore, quam in adulterium pellexerat, aureum arietem, in cujus poſſeſſione erat fatum regni, amovet, & male conſcius in exilium abit. Atreus evaſiſſe dolens, miſſis ſuis filiis velle ſe in gratiam redire ſimulat, oblata regni parte reditum illi ſuadet & perſuadet. Tres Thyeſtis liberos, quos obſides acceperat, ad aras immolatos, partim aſſos, partim elixos patri neſcienti epulandos apponit, miſtumque vino cruorem illi praebet. ſub finem nefandi convivii (quod Sol, ne videret, refugit) capita illi & manus filiorum oſtendit, quaſque dapes abſumpſerit, narrat, inſultans fratris luctui, dolori, & imprecationibus.

ACTUS PRIMUS.

UMBRA TANTALI. MEGAERA.

Adducitur ab inferis Tantalus à furia, cogiturque miſcere nefaria odia inter ſuos ex Pelope nepotes Atreum & Thyeſtem.

Tant. QUIS me inferorum ſede ab infauſta extrahit,
Avido fugaces ore captantem cibos?
Quis

GRONOVII.

1. *Quis me furor nunc*] Scio apud Virgilium Eurydicen, cum retraheretur ad inferos, dicere:

VARIORUM.

* *Thyeſtes.*] Haec M. Annaei Senecae tragoedia, nulla caeterarum interior. Et quis dubitat, quin

Quis male deorum Tantalo vivas domos
Oſtendit iterum? pejus inventum eſt ſiti
Arente in undis aliquid, & pejus fame
Hiante ſemper? Siſyphi numquid lapis
Geſtandus humeris lubricus noſtris venit?
Aut membra celeri differens curſu rota?

Aut

GRONOVII.

Quis & me miſeram & te perdidit, Orpheu? Quis tantus furor? Unde ſi amaremus hanc lectionem, explicaremus eam: quae ira deorum: non vero, quo furore furia Megaera percita. Sed ſatis hac glande ſumus paſti, quam remittemus in poſterum, quibus anima pro ſale erit: nos verum accipiemus à Lipſiano & Florentino: *Quis me inferorum ſede ab infauſta extrahit:* hos duos ego non modo Pall. novem & octo Delrianis, ſed omnibus, qui tota ſunt Europa, libris obduco, & jubeo victores volitare. Nam quid accidit Grutero, ut cogitaret: *Quis me Furiarum:* & τὸ *Quis* foeminino genere acciperet? Attium aut Pacuvium verſare ſe credidit, non Senecam. Vox *inferorum* conjungenda eſt cum vocabulo *ſede*, non cum pronomine. Fuere & quibus *abſtrahit* placeret. Quaſi non in Phoeniſſis: *quae me ab hac vita extrahat.*

3. *Quis male deorum Tantalo vivas*] Sic omnes Mſſ. priore quidem loco: & particula *male* conjungenda eſt cum verbo *oſtendit*: ut ſit *male oſtendere*, in poenam oſtendere, inutiliter & magno eum pretio atque malo oſtendere, ut obſervabamus olim. Agamemnone: *cum tranquillo Male confiſae, credunt iterum Pelago audaces. Vivas* etiam *domos* intelligebam per hypallagen vivorum domos, ut apud Livium lib. 6. *gregatim quotidie de foro addictos duci, & repleri vinctis nobiles domos, & ubicumque patricius habitet, ibi carcerem privatum eſſe.* Liber tamen Etruſcus, *viſas.* Unde Nic. Heinſii conjectura: *inviſas domos*

8. *Aut membra celeri differens*] Si bene diſtinguas, nihil eſt fere, quo offendaris. Numquid, ait, lubricus Siſyphi lapis, geſtandus humeris noſtris, venit mihi tanquam poena nova vice poenae priſtinae? numquid venit mihi rota illa differens membra Ixionis celeri curſu? num denique poena Tityi mihi venit, qui aeternuſ avem paſcit? num haec vel illa mihi adſignabitur? num cadet aut eveniet forte? num illam ſortiar? Hoc enim eſt *venit.* Caveamus igitur refingere *differar* aut *differet.* Bene repetitur ἀπὸ κοινοῦ τὸ *venit*, quod non ita adſociandum τῷ *geſtandus*, ut ſequentibus attribui non poſſit. Concedamus autem, *geſtandus venit*, eſſe idem quod, geſtandus eſt, & poſtea ſcriptum, *differet*, quid facient de illis: *Aut poena Tityi*? num hic poſſunt repetere ex praecedente verſu idem *differet*? Sed fovent pravam lectionem, *ſemper accreſcens jecur:* quae tamen ſeparatis illis quatuor verſibus de Tityo ſenſum eſſe patitur, ſed non patitur eos

VARIORUM.

quin Vario aliquid debuerit? Ut omittam octo minimum apud Graecos in hoc argumento laudari. Chori ſunt divini. Ὑποθῆκαι fere omnes: & qui non τῇ τῶν γνωμῶν παραθήκῃ, ſed perpetua oratione hoc agunt. Omnes fere ad hoc facti, ut emendent mores. Etiam quae à Stoicis ſumpſit, omnibus accommodavit. Qualia de vero Rege, qui idem ſit ſapiens, in illo divino, cujus eſt exordium, *Tandem regia nobilis.* In MS. codice, ATREUS inſcribebatur. Sane Accii cognominis laudatur Et ὁ πρωτόλογος hiſtrio, eſt Atreus, non Thyeſtes. Caetera pro vulgari inſcriptione ſunto. HEINSIUS. Chorus hujus tragoediae conſtat ex ſenibus Mycenaeis, non ex mulieribus, quod vel ex verſ. 392. conſtat. Mycenaeos ita intellige, ut etiam Argivi eſſe poſſint. Quod poëtae Argos Mycenis confundunt: ut verſ. 179. Argos nominant, verſ. 187. Mycenas. Id nos ſaepiſſime notavimus, & jamdudum Strabo monuerat. De tribus autem Thyeſtis filiis Pliſthenes maximus natu interloquitur: Tantalus autem, & minimus natu, inducuntur mutae perſonae. SCALIGER.

4. *Pejus*] An graviorem aliquem mihi excogitaverunt cruciatum, quam qui mihi jam addictus eſt? FARNABIUS.

6. *Siſyphi*] Hippol. v. 1226. FARNABIUS.

8. *Aut membra*] Hercul. Fur. 750. FARN.

Alt

Aut poena Tityi: qui ſpecu vaſto patens
Viſceribus atras paſcit effoſſis aves;

Et

GRONOVII.

cohaerere cum praegreſſis. Quae enim haec connexio? Numquid Siſyphi lapis eſt mihi volvendus? rota Ixionis? aut jecur ſemper accreſcens Tityi, quae poena illius eſt, paſcit vulturem & reparat nocte, quod die perdidit, & ſufficit iteratis morſibus. Quis tantum non puer non videat hanc orationem eſſe ſtolidam, ineptam, male ſibi reſpondentem? Cui non ſuccurrat ſequi aliquid debere, quo non ſimpliciter narretur, quid fiat Tityo, ſed oſtendatur dubitare ipſum Tantalum an ſibi eadem poena immineat? Itaque miror ſecuritatem illius, qui nihil ad ſententiae plenitudinem ait deſiderati. Sane nihil deſideratur, ſi in eloquendo ſatis eſt, quodvis membrum per ſe habere ſenſum, etiamſi ſenſus ille à proximis abhorreat.

9. *Semper accreſcens jecur*] Jam demonſtravimus hanc lectionem ſtare nullo modo poſſe, ut ſalva & honeſta ſit oratio. Lipſius adſcriptum in codice ſuo invenit: *qui ſpecu vaſto patens:* quod merito amplexus eſt Raphelengius, viſus etiam ſibi deprehendiſſe, unde alterum proceſſerit, videlicet, cum adſcriptum eſſet ex Hippolyto: *Meumque poenae ſemper accreſcat jecur.* Quod quidem vere animadverſum puto, utcumoue frivolum dicant alii: nec diſſimulo idem mihi, antequam apud illum viderem, in mentem veniſſe. Praefidenter ajunt expungi *ſemper accreſcens jecur.* At imprudenter illi, qui non percepta ſententia de ſcriptura verborum judicant. Nam *τὸ patens vaſto ſpecu* Latinum minus eſſe quam *jacens*, ne Grutero quidem approbarunt, etſi & ille ſex malis Codd. plus tribuat quam uni bono Lipſiano, ſperetque ſe excogitaſſe, unde attextum fuerit, *qui ſpecu vaſto patens.* Sed non eſt attextum: prima immo & antiqua lectio eſt, & ſola exſtat in membranis Florentinis Vidit tamen Gruterus nec vulgatam bene ſe habere, ſeque fatetur impeditum, & molitur correctionem potius ex ſua quam auctoris mente, ſcriptiſque illis, quibus tamen ipſe fidit, ait nocuiſſe ungues exſcribentium. Dum *τὸ venit*, nimis arcte conjungit *τοῦ geſtandus*, non potuit illud repetere ἀπὸ κοινοῦ ad ſequentia: hoc autem quia non fecit, nec cepit ipſe ſenſum, nec illum cepit verae lectionis facilitas.

VARIORUM.

9. *Aut poena Tityi: qui vaſto ſpecu patens.*] Sic edidit Gronovius, unius Florentini codicis auctoritate, contra tot conſpirantes ceterorum MSS. lectiones ablatus. Ut quod ſentio, dicam, mihi quidem acumen viri, quo is receptam ſcripturam configete intendit, non adeo animum percuſſit, ut aliud potius hic egiſſe ſummus Criticus mihi videatur. Contendit lectionem vulgatam ſtare nullo modo poſſe; & Gruterum fruſtra ſatagere de expedienda ſententia. At ſi Pariſienſem Aſcenſii inſpiciamus nullus video, quid ſalebroſi quemquam hic remorari poſſit, eoque redigere, ut tot auctoritatibus unam opponat Florentini cod. ſcripturam. Ea autem ſic habet

Siſyphi numquid lapis
Geſtandus humeris lubricus noſtris venit?
Aut membra celeri differens curſu rota?
Aut poena Tityi, ſemper accreſcens jecur
Vulneribus atras paſcet effoſſis aves?
Et nocte reparans quidquid amiſit die
Plenum recenti pabulum monſtro iacet?

Ubi primum animadvertenda eſt inſignis viri hallucinatio, qui in concinnanda hujuſce loci ſtructura verba iſta *ſemper accreſcens jecur* ad Tityum referat; quo pacto facile largior hiulcam fore orationem, cum ſic ἀποδόσεως deſtitueretur ſermo, nec quidquam ſupereſſet, quod ad Tantali umbram applicari poſſet. At vero diſtinguenda ſunt, tamquam diſparata, *poena Tityi*, ab illis *ſemper accreſcens jecur*, ſic ut poſteriora ſibi directo adſcribat umbra, priora vero non aliter quam per ſimilitudinem, hoc modo: *aut num ſemper accreſcens mihi jecur* (quibus per oppoſitionem cohaeret illud *poena Tityi*, ſupple *exiſtens*, vel *quae poena Tityi fuit.*) *paſcet vulneribus meis effoſſis atras aves?* Et num jecur illud meum (intellige haec ſequentia per epexegeſin) reparans nocte, quidquid amiſit die, *pabulum plenum monſtro recenti jacet*, h. e. in cruciatum meum poſitum eſt, ſive adponitur pabulum foedae recenti volucri? Mihi quidem iſta, *qui vaſto ſpecu patens* languidiora videntur, quam ut furori concitatae umbrae convenire poſſint. Dijudicet Lector eruditus, qui legitimum ſonum aure caller, SCHRODERUS.

9. *Specu vaſto patens*] Illa ſcilic parte corporis, qua admittebat aves rapaces. FARNABIUS.

10. *Aves;*

Digitized by Google

Et nocte reparans quidquid amiſit die,
Plenum recenti pabulum monſtro jacet?
In quod malum tranſcribor? ö quiſquis nova
Supplicia functis durus umbrarum arbiter
Diſponis! adde, ſi quid ad poenas potes,
Quod ipſe cuſtos carceris diri horreat,
Quod moeſtus Acheron paveat, ad cujus metum
Nos quoque tremamus. quaere: jam noſtra ſubit
E ſtirpe turba, quae ſuum vincat genus,
Ac me innocentem faciat, & inauſa audeat.
Regione quidquid impia ceſſat loci,
Complebo. numquam ſtante Pelopeja domo

Mi-

GRONOVII.

13. *In quod malum tranſcribor?*] Verbum Senecae, Epiſt. 4. *cum puerilem animum depoſueris, & te in viros philoſophia tranſcripſerit.* Conſolatione ad Marciam cap. 16. *Cloelium, contempto hoſte & flumine, ob inſignem audaciam tantum non in viros tranſcripſimus.* A Virg. 5. Aeneid. *Tranſcribunt urbi matres, populumque volentem Deponunt.* Lib. 7. Aen. verſ. 422. *Et tua Dardaniis tranſcribi ſceptra colonis?*

15. *Adde ſi quid ad poenas potes,*] Etruſcus, *poteſt.* Nempe *addi.* Qua figura frequenter Plautus: *Abduce me hinc; quantum poteſt. Congrum exdorſua, quantum poteſt.* Sed non modo intelligendum, verum plane reſtituendum τὸ *addi*, & diſtinctio mutanda hoc modo: *Diſponis, addi ſi quid ad poenas poteſt, Quod ipſe cuſtos carceris diri horreat, Quod moeſtus Acheron paveat, ad cuius metum Nos quoque tremamus, quaere.* Ita enim cohaeret oratio: *O quiſquis diſponis* &c. *quaere, ſi quid addi poteſt ad poenas, quod ipſe* &c. Salvianus lib. 3. contra avarit. *Et hoc, ſi quid addi ad poenam poteſt, per illum ſibi tribui poſtulabat, quem aliquando contempſerat.*

VARIORUM.

10. *Aves;*] Ita & alii. Virg. 6. Aeneid. unicum vulturem agnoſcit.

13. *Transcribor?*] Tranſlatum ab iis, qui in novas colonias ſcripti deducuntur. FARNABIUS.

16. *Cuſtos*] Cerberus. FARNABIUS.

18. *Nos quoque*] Malis indurati, qui in vivis dira fecimus, apud inferos miſerrima patimur. FARNABIUS.

19. *Stirpe*] Pelope FARNABIUS.

19. *Turba,*] Atreus & Thyeſtes. FARN.

19. *Suum*] Me progenitorem infando ſcelere ſuperet. FARNABIUS.

20. *Innocentem*] Reſpectu & comparatione ipſorum. FARNABIUS.

20. *Inauſa*] Quae nec ego, nec alius quiſpiam auſus eſt. FARNABIUS.

21. *Regione*] Vacua omnia ſupplicii apud inferos loca progenies mea complebit. FARN.

22. *Nunquam*] Quamdiu quiſquam ſupereſt è noſtra familia, & *ſaeva Pelopis domo* nullo non ſcelere contaminata, habebunt, quae torqueant, crimina inferni judices. FARNABIUS.

22. *Pelopeja domo*] Nullum ſcelus fuit, quo ſe Pelopidae abſtinuerint. nam parentes liberos, liberi parentes, uxor maritum, maritus uxorem, frater fratrem, affines affinitate junctos occiderunt; pater liberos comedit; demum affinem patruelis, glorem levir, filiam pater ſtupravit. merito igitur eorum familia conviciis omnium proſciſſa fuit adeo, ut *Pelopeja domus*, pro ſaeva & impia, adagii loco etiam hodie uſurpetur. Xenarcho dicitur *ἄσεπτος οἶκος*, Euripidi *δυστυχῶν δόμος*, Horatio *ſaeva Pelopis domus.* DELRIUS.

O 28. *Pa-*

Minos vacabit. *Meg.* Perge deteſtabilis
Umbra, & penateis impios furiis age.
Certetur omni ſcelere, & alterna vice
Stringantur enſes. ne ſit irarum modus,
Pudorve. mentes coecus inſtiget furor;
Rabies parentum duret, & longum nefas
Eat in nepotes. nec vacet cuiquam vetus
Odiſſe crimen, ſemper oriatur novum,
Nec unum in uno: dumque punitur ſcelus,
Creſcat. ſuperbis fratribus regna excidant,
Repetantque profugos: dubia violentae domus
Fortuna reges inter incertos labet.
Miſer ex potente fiat, ex miſero potens;
Fluctuque regnum caſus aſſiduo ferat.
Ob ſcelera pulſi, dum dabit patriam deus,
In ſcelera redeant: ſintque tam inviſi omnibus

Quam

GRONOVII.

23. M. *Perge deteſtabilis*] Etruſcus: *FURIA. Perge d.* Et ſic etiam perſonam eam vocat in inſcriptione: *TANTALI UMBRA. FURIA.* Et inferius verſ. 101. *FUR. Hunc hunc furorem.*

26. *Stringantur enſes.*] Etruſcus: *Stringatur enſis.*

29. *Nec vacet cuiquam*] Scribo: *non vacet.* Ut ſit, & ne vacet. Ne cuiquam ſit ſpatium reſipiſcendi & vetera ſcelera horrendi, fac recens continenter alii ſuccedat.

33. *Repetantque profugos:*] Sic Florentinus, non *repetat.* Senſus: regna excidant & elabantur tenentibus, ac deinde redeant ac revertantur ad ejectos, exſules, profugos. Eodem jure quo *excidere* dicuntur illis, quibus auferuntur, & *repetere* poſſunt dici illos, in quorum ditionem redeunt. Si quis codex ἀντὶ τοῦ *regna* haberet *ſceptra*, valde probarem ob *regnum*, quod eſt verſ. 36. Poteſt tamen & vulgatum ſatis ferri.

VARIORUM.

28. *Parentum*] Tantali & Pelopis. *vel indignanter pro* parentis, id eſt, avi. ſcilicet tui ô Tantale, ut Hercul. Fur. verſ 1284. *pavidas matres.* FARNABIUS.

30. *Oriatur novum,*] Ita dum Atreus ulciſcebatur adulterium Thyeſtae cum Aeropa uxore ſua, filios ipſius illi epulandos appoſuit. Thyeſtes ut hoc vindicaret, conſulto oraculo, ex inceſto ſuae filiae Pelopejae ſtupro Aegiſthum genuit, qui Atreum interfecit & Agamemnonem. FARNABIUS.

32. *Superbis*] Atreo & Thyeſtae alternis vicibus regnantibus regnum excidat, uti Thyeſtae, qui corrupta fratris uxore in exilium ivit, à quo ſimulata conciliatione revocatus eſt. *Vide Argument.* FARNABIUS.

33. *Repetantque profugos:*] Gronovius τὸ *regna* ſubaudit, ut illa *repetere* dicantur *profugos.* mihi quidem duriuſculum hoc videtur. malim explicare ex praecedenti, *ſuperbi fratres repetant profugos*; ut alludatur ad Atreum, qui fratrem Thyeſten revocavit ad regnum: SCHRODERUS.

37. *Ob ſcelera*] Uterque pulſus, ſimul ac revocatus fuerit, in ſcelera redeat. FARNABIUS.

40. *Fra-*

Quam ſibi. nihil ſit, ira quod vetitum putet,
Fratrem expaveſcat frater, & gnatum parens,
Gnatuſque patrem: liberi pereant male;
Pejus tamen naſcantur: immineat viro
Infeſta conjux. bella trans pontum vehant:
Effuſus omnes irriget terras cruor;
Supraque magnos gentium exultet duces
Libido victrix. impia ſtuprum in domo
Leviſſimum ſit. fratris & fas, & fides,
Juſque omne pereat. non ſit à veſtris malis
Immune coelum. cum micant ſtellae polo,

Flam-

GRONOVII.

41. *Gnatuſque patrem*] Non ſatisfacit ingenium Gruteri. Forte, *Gnatique patrem.* nempe, quem erat in fatis veſci viſceribus illorum. Aut maneat vulgatum, ut ſit, aliquis filiorum Thyeſtae. nam & de ſingulis verum eſt, quod de omnibus.

49. *Cum micant ſtellae polo*] Hugo Grotius per interrogationem: *cur micant ſtellae polo? Flammaeque ſervant debitum mundo decus?* Nicolaus Heinſius non modo retinet vulgatum, ſed etiam ex Flor. probat, *Nox alia fiat.* quod ſit, nox quaſi duplicetur. Si deſignatur id tempus, quo in ſcena haec aguntur, recte Grotius: noctu enim fingitur umbram Tantali ducere Furia: & huc quadrat etiam *Nox alia.* Sed videtur potius exigi futurum & tenebras diurnas in epulis Thyeſtaeis: quo pacto commodius *τὸ cum.* Sed ita vehementer incommodae *ſtellae* iſtae: neque enim ſtellae micuerunt, cum iſtud prodigium exſtitit. Diſplicet etiam *nox alia.* non enim alia poteſt fieri aut nox in noctem addi, quoties nulla eſt. Videndum an ſcripſerit: *cum micant ſolis polo Servantque flammae debitum mundo decus, Nox alta fiat.* Cum flammae ſolis micant & ſervant mundo decus debitum. *τὸ alta* & Commelinus in ſcripto reperit. Et ſic noſter in Troaſin: *alta nocte diviſit diem.* Appulejus lib. 2. met. *cum ecce crepuſculum, & nox provecta, & nox altior, & deinde concubia.*

VARIORUM.

40. *Fratrem*] Atreus Thyeſtem & è contrario. FARNABIUS.

40. *Et gnatum*] Clytaemneſtra Oreſtem. FARNABIUS.

41. *Gnatuſque patrem:*] Quis? quem? cum de futuris ſceleribus loquatur, & de Clytaemneſtra & Oreſte mentio ſit, puto caſtigandum: *Natuſque matrem.* hanc enim fugit. DELRIUS. Sic MSS. omnes. nec mutari debet, quamvis ſermo de Oreſte & Clytaemneſtra. nihil enim vetat maſculino contineri ſexum deteriorem. l. 62. de legat. & fideic 3. & lex 45. de leg. 2. ſi quid mutandum, maluerim, *Gnatus parentem.* GRUT.

41. *Pereant*] Thyeſtae filii, quos patruus occidit, voravit pater. FARNABIUS.

42. *Pejus*] Ex inceſtu leviri cum glore, patris cum filia. FARNABIUS.

42. *Viro*] Clytaemneſtra Agamemnoni. FARN.

43. *Bella*] Agamemnon & Menelaus repetitum Helenam ad Trojanum bellum profecti. FARN.

45. *Supraque*] Ita Agamemnon magnus dux Graeciae Chryſeida & Caſſandram deperiit. FARNABIUS.

47. *Leviſſimum, &c.*] Commelin ſic diſtinguendum cenſet: *Leviſſimum ſit fratris: & fas & fides.*

49. *Cum micant ſtellae polo,*] Locus qui crucem figat interpretibus. Etenim ſi in hujuſmodi diris obſervare ſoleant poëtae, ut eas fingant ex facto, & nihil dicant, quod eventu careat, ut

Flammaeque ſervant debitum mundo decus;
Nox atra fiat, excidat coelo dies.
Miſce penateis: odia, caedes, funera
Arceſſe, & imple Tantalo totam domum.
Ornetur altum columen, & lauro fores
Laetae vireſcant; dignus adventu tuo

Splen-

GRONOVII.

53. *Et implo ſcelere Tantaleam domum,*] Pulchre Flor. *& imple Tantalo totam domum.* Intellige, animo, fortuna & caſibus Tantali. Mittebatur enim, *ut dirus vapos tellure rupta, vel gravem populis luem ſparſura peſtis*, ut ipſe mox ait. Statius in diverſam partem: *ille penates implet, & ingenti genio iuvat.*

54. *Ornetur altum columen*] Sic liber optimus & omnes: & cur mutavit Fabricius? *Columen* proprie materia ſuſpenſa, quae totius aedificii faſtigium percurrit ac ſuſtinet, apud Vitruvium. Quod eleganter oſtendit Rutilius Numatianus lib. 1. verſ. 348. etſi propter verſum *culminis* voce utatur. *Parvula ſubrectis facimus tentoria remis, Transverſus ſubito culmine contus erat.* Ubi male interpres, contum navalem erectum cuſpide in terram fixa culmen ſubitario aedificio fuiſſe, ſcribit. Ex columine columnam, ex vara vibiam. Immo remorum ordo pronorum ac faſtigatorum cum ordine contrario ita junctus, ut ſupremis in partibus leviter decuſſati eſſent, atque in terram ſtatutus eſt: his ſuper impoſitus contus, ad quem revincirentur & contextum inter ſe opus haereret. *Subrectis* autem legendum. non *ſubjectis*: quod eſt quidem interdum in altum movere, ſed huc non congruit. Varro de re ruſtica lib. 3. *Columbarum unum genus agreſte, quod habetur in turribus & columinibus villae.* Seneca transfert, & pro quavis conſpectiſſima domus parte accipit.

VARIORUM.

ἰ πάιν Gronovius contendit ad Phoeniſſas v. 358. ſequetur pari ratione *futurum* quoque hic reſpici à furia. ſed cum iſtud prodigium exiſtitit, non *ſtellae* micuerunt, ſed *ſol*. namque ad parricidales Thyeſtis epulas obſtupeſcens ſol retroceſſit. Senſit quoque id incommodum Aſcenſius; quare is lepido commento lucis & tenebrarum confinia ſimul hic comprehendit; ut per *diem*, quem *coelo excidere* vult umbra, intelligat *apparitionem ſolis in ſtellis repercuſſis.* Qua ratione ipſa precetur, ut creperus ille ſolis fulgor una cum ſtellis evaneſcat. Et ſane cum id diei tempus coenae Thyeſtis accommodiſſimum ſit, ſtare poſſe videatur hoc quidquid eſt interpretamenti, quando alia deſunt, niſi illud obſtaret, quod *medio Olympo ſol diem perdidiſſe* dicatur infra v. 792. quae deſcriptio in veſpertinum tempus, quo ſol occaſus heſperum ceteraſque ſtellas fulgore adhuc propinquo adficere poſſit, non cadit. Non diſpliceret Cl. Gronovii emendatio, *cum micant ſolis polo ſervantque flammae* ſi fundus ei eſſet codex aliquis MS. Nunc Grotii conjecturae ſubſcribo, tum quod leviore mutatione nitatur; tum vero, quod furiae convenientior ſit interrogatio, qua nocti umbram Tantali ducens, horrorem & tenebras impreecetur, quaſi jam tum praeſagiens futurum aliquando, ut in epulis Thyeſteis & ſol & ſtellae ſpiſſiſſimis tenebris obducantur. SCHRODERUS.

51. *Excidat*] Menſae enim Thyeſteae atrocitatem ſol videre non ſuſtinens ortus retroceſſit. FARNABIUS.

53. *Imple Tantalo totam domum.*] Geminum huic illud Syllae Dictatoris Suet. Jul. c. 1. *Caeſari multos Marios ineſſe*, hoc eſt, mentem & conſilia Marianis ſimillima. Quem locum poſtea vidi Cl. Gronovium occupaſſe infra ad v. 242. quibus addas verſum 937. *veterem ex animo mitte Thyeſten.* Et Pompon. Melam lib. 1. c. 9. §. 30. de Nilo intra ripas ſe recipiente, *ac ſe ſibi reddidit.* & Horat. lib. 1. Epiſt. 14. initio: *Villice ſilvarum & mihi me reddentis agelli* i. e. qui reddat mihi animum priſtinum. SCHRODERUS.

54. *Ornetur*] Inſimulata conciliatione, quod in feſtis ſolet, ornentur poſtes floribus, frondibus, lauri ramis, lucernis, foco ſed crudeli, qui inceſtum Thyeſtae vindicet. FARNABIUS.

56. *Thra-*

Splendeſcat ignis. Thracium fiat nefas
Majore numero. dextra cur patrui vacat?
Nondum Thyeſtes liberos deflet ſuos?
Ecquando tollet ignibus jam ſubditis
Spumante aheno? membra per partes eant
Diſcerpta: patrios polluat ſanguis focos:
Epulae inſtruantur, non novi ſceleris tibi
Conviva venies; liberum dedimus diem,
Tuamque ad iſtas ſolvimus menſas famem.
Jejunia exple. miſtus in Bacchum cruor

Spe-

GRONOVII.

59. *Tollet ignibus jam ſubditis Spumante aheno?*] Aliquid hic vitii ſubeſſe jam olim ſuſpicatus Lipſius, ſed non illud videtur ſublatum diſtinctione, quam facit: *Spumante aheno membra*; nam vocabulum, *membra*, ſequenti à membro orationis decerpi non debet. Quid autem eſt, *tollet aheno membra?* Quod ſi manet diſtinctio prior, vel ſic quoque, quis aut quid *tollet?* Hoc erat quaerendum; & invenimus; ut puto. *Nondum*, inquit, *Thyeſtes liberos deflet ſuos? Ecquando tollet?* Erat in fatis Eumenidum nigro vellere conditum, ut Thyeſtes ſceleſte liberos amitteret, ſceleſtius rurſum crearet ac tolleret vel ſuſciperet è filia. Utrumque exigit Furia, & miratur rem differri praeſenti propemodum die. *Ecquando tollet?* ſubaudi ex praecedenti membro *liberos*: quae vox & de uno pignore ſaepe priſcis effertur. Nondum luget devoratos? quando igitur erit, ut in eorum locum quaerat ſuſcipiatque inceſto, quem nobis debet, Aegiſthum? Age, ocius apparetur illa parricidalis coena, &c. Reddendum ergo, quod ſequitur: *ignibus jam ſubditis Spument abena. membra per, &c.* Uti olim conjeci & omnino approbabat optimus codex,

VARIORUM.

56. *Thracium*] Quale admiſerunt Progne & Philomela in vindicta Terei regis Thraciae. vid. Herc. Fur. verſ. 149. FARNABIUS. A Pauſania in Atti. Terei hiſtoria ſic narratur, ut praeter metam. iſtas, omnia vere videantur accidiſſe. DELR.

57. *Matere*] Sed illae unum Terei peremere filium Ityn: tu ô Atreu, duos Thyeſtae; *imo tres.* FARNABIUS.

57. *Patrui*] Atrei. *& inſtat Furia feſtinare jubens, ut ipſe famelicus cruentis his dapibus ſe exſatiet.* Sarcaſ. FARNABIUS.

59. *Ecquando tollet*] Si cui conjectura Gronovii *τὸ tollet* referentis ad inceſtum Thyeſtis, ſubtilior videatur, is non abſurde, meo judicio, cum increpatione iſta, *dextra cur patrui vacat?* poſterius illud copulabit, hoc modo: *dextra cur patrui vacat? Ecquando tollet*, ſupple, *dextra* patrui Atrei liberos Thyeſtis. Hac ratione per totum periodi filum dirae filiorum Thyeſtis necis mentio continuabitur. quod ut ſimplicius, ſic veriſimile magis videtur eſſe, quam interjecta leviter inceſti ſuſpicione, inchoatum modo abominandi facinoris & calamitatis ſermonem abrumpi. Adde quod haud paulo concinnior ſic evadat oppoſitio verborum *vacat*, & *tollet* q. d. quid eſt, quod dextra Atrei in praeſentia ceſſat ab opere? an tandem & aliquando illa diro iſthoc facinore occupabitur, ut tollat & eximat aheno liberos fratris coctos? SCHRODERUS.

62. *Non novi*] Qui filium tuum Pelopem coctum olim diis epulandum appoſuiſti. FARNABIUS.

63. *Liberum*] Hunc diem à fame tibi vacuum permiſi, ut apud tuos ad ſatietatem uſque convivareris. FARNABIUS.

65. *Miſtus*] Vinum cruore puerorum Thyeſtae miſtum. FARNABIUS.

67. *Ipſe*

Spectante te potetur. inveni dapes,
Quas ipſe fugeres. Siſte, quo praeceps ruis?
Tant. Ad ſtagna, & amnes, & recedentes aquas,
Labriſque ab ipſis arboris plenae fugas,
Abire in atrum carceris liceat mei
Cubile: liceat, ſi parum videor miſer,
Mutare ripas: alveo medius tuo
Phlegethon relinquar, igneo cinctus freto.
Quicunque poenas lege Fatorum datas
Pati juberis: quiſquis exeſo jaces
Pavidus ſub antro, jamque venturi times
Montis ruinam: quiſquis avidorum feros
Rictus leonum, & dira Furiarum agmina
Implicitus horres: quiſquis immiſſas faces
Semiuſtus abigis, Tantali vocem excipe
Properantis ad vos: credite experto mihi,
Amate poenas. quando continget mihi

Eſ-

GRONOVII.

76. *Quique venturi times*] Melius Florentiae: *jamque venturi times.* De eiſdem enim utrumque pronuntiatur. Virgilius in ſexto Aen. 601.: *Quid memorem Lapithas, Ixiona Pirithoumque? Quos ſuper atra ſilex jam jam lapſura cadentique imminet adſimilis* verſ. 605. *Furiarum maxima juxta Accubat.* Statius 1. Thebaid. *ultrix ubi torva Megaera Jejunum Phlegyam ſubter cava ſaxa jacentem Aeterno premit accubitu.* Macrobius alludens in Somnium lib. 1. cap. 10. *atram ſilicem lapſuram ſemper & cadenti ſimilem illorum capitibus imminere.* De ipſo Tantalo Lucretius lib. 1. *impendens magnum timet aëre ſaxum Tantalus*, ut *fama eſt*, *caſſa formidine torpens.* E Pindaro 1. Ὀλυμπ. *οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασε καρτερὸν αὐτῷ λίθον· τὸν αἰεὶ μενοινῶν κεφαλᾶς βαλῶν, εὐφροσύνας ἀλᾶται.* Ubi videndus Scholiaſtes.

82. *Amate poenas.*] Ut Virg 3. Aen. *Hortor*

VARIORUM.

67. *Ipſe fugeres*] Tu, quem caeterae dapes fugiunt: namque hoc audito, Tantalus refugit, repetitque inferas potius famis poenas, quam tales accedat menſas. *Furia itaque* ſiſte *ait*, quo praeceps ruis? FARNABIUS.

69. *Arboris*] Arborem fugientem ab ipſis labris. FARNABIUS.

71. *Liceat*] Si in ſolita ripa non ſatis miſer videar, in magis diras ſaevaſque me tranſmitte, modo ne ad has epulas cogar FARNABIUS

73. *Phlegethon*] *Quae rapidus flammis ambit torrentibus amnis Tartareus. Phlegethon* à φλέγω. FARNABIUS.

78. *Furiarum*] Trium, ut in Herc. Fur. verſ. 101. quas ab impetu, furore & aſſiduitate ſupplicii vocat *agmina ſaeva ſororum.* FARNABIUS.

79. *Quiſquis*] Qui manu repellis à facie intentatas ab ultricibus Furiis faces. FARNABIUS.

81. *Properantis*] Feſtinanter revertentis ad vos. FARNABIUS.

81. *Experto*] Qui tuli poenas inferorum, & ab inferis excitus vidi ſcelera vivorum. FARN.

82. *Amate poenas*] Contenti ſitis & amate poenas,

Effugere ſuperos? *Meg.* Ante perturba domum,
Inferque tecum praelia, & ferri malum
Regibus amorem: concute inſano ferum
Pectus tumultu. *Tant.* Me pati poenas decet,
Non eſſe poenam: mittor, ut dirus vapor
Tellure rupta, vel gravem populis luem
Sparſura peſtis. ducam in horrendum nefas
Avus nepotes. Magne divorum parens,
Noſterque, quamvis pudeat; ingenti licet
Taxata poena lingua crucietur loquax;
Nec hoc tacebo: moneo, ne ſacra manus
Violate caede, neve furiali malo
Aſpergite aras. ſtabo, & arcebo ſcelus.
Quid ora terres verbere, & tortos ferox
Minaris angues? quid famem infixam intimis

Agi-

GRONOVII.

amare focos, arcemque attollere tectis. Id eſt, ipſos ſibi approbare & conciliare has ſedes, non deſerere. Nec enim proprie *domos conſtruere*, ut Onomaſticon vetus apud Turneb. 28. Adv. c. 5. *Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige curſum: Littus ama.* Statius 9. Thebaid. *nec unquam Longius indulget dextrae, motuſque per omnes Corpus amat.* Utcumque ſe moveat, à corpore non abit.

92 *Lingua crucietur, loquar;*] Nec male, ſi non melius Etruſcus cum Voſſiano, *loquax*: ſublata, quae huic voci praeponitur, diſtinctione. Licet garrula lingua, cui lis grandi pretio eſt taxata, crucietur; tamen nec illud tacebo. Statim recte juſſit Lipſius, ſcriberemus, *violate*, & *adſpergite*: nam utrumque ſic exhibet princeps codicum. Fruſtra ſubjiciunt, *violenta*, aut verentur ulcus in proximis. Senſus depromptus ex illo ſextae Aeneidos: *Phlegyaſque miſerrimus omneis Admonet, & magna teſtatur voce per Umbras: Diſcite juſtitiam moniti, & non temnere divos.*

97. *Famem infixam intimis Agitas medullis?*] Seneca epiſt. 94. *Oſtendis eſurienti, quid tanquam*

VARIORUM.

nas, quas datis apud inferos, potius quam revertamini ad ſuperos. FARNABIUS.

83. *Ante*] Non reverteris priuſquam domum tuam perturbaveris, diſſidiique faces nepotibus tuis admoveris, FARNABIUS.

87. *Non eſſe*] Non aliis poenas faceſſere. FARN.

87. *Vapor*] Exhalatio peſtifera. FARNABIUS.

90. *Magne*] Quamvis te pudeat, ô Jupiter, genuiſſe hominem tam ſceleratum. FARNAB.

92. *Taxata*] Tantalus enim ad Deorum ſecreta admiſſus, quum ea evulgaſſet, ad inferos Eridano fl. mento tenus immerſus. *Quaerit aquas in aquis, & poma fugacia captat.* Vide Hercul. Fur. verſ. 753. *ἀκόλαστον ἔχε γλῶσσαν.* FARNABIUS.

93. *Moneo*,] Monebo nepotem Atreum & repellam à tanto ſcelere. FARNABIUS

93. *Sacra*] Execranda. Sacra caedes dictum ut ſacra fames. FARNABIUS.

95. *Aras.*] Ad aras enim filios Thyeſtae Atreus mactavit. FARNABIUS.

96. *Quid ora*] *Talia dicenti Megaera flagello inſonat, vipereas arrecta comas minitatur ſe omnes illi injecturam angues, & famem ſitimque auget.* FARN.

102. *Sit*,

Digitized by Google

Agitas medullis? flagrat incenſum ſiti
Cor, & peruſtis flamma viſceribus micat.
Sequor.
Meg. Hunc, ô, furorem divide in totam domum.
Sic, ſic ferantur, & ſuum infenſi invicem
Sitiant cruorem: ſenſit introitus tuos
Domus, & nefando tota contactu horruit.
Actum eſt abunde. gradere ad infernos ſpecus,
Amnemque notum: jam tuum moeſtae pedem
Terrae gravantur. cernis, ut fontes liquor
Introrſus actus linquat; ut ripae vacent;
Ventuſque raras igneus nubes ferat?
Palleſcit omnis arbor, ac nudus ſtetit

Fu-

GRONOVII.

ſatur faciat? fixam potius medullis famem detrahe. Porro *agitas* plene codex optimus, ne quis curet aliorum *accitas.*

100. *Sequor.* M. *Hunc, ô furorem*] Etruſcus quoque ſupervacuam ſyllabam habet: *FUR. Hunc hunc furorem.* Nec diſplicet Hugonis Grotii, uno ut verſu legatur: T *Sequor.* F. *Hunc furorem divide.* Sequenti verſu etiam Etruſcus: *Sic ſic ferantur.* non *feratur.*

106. *Jam tuo moeſtae pede*] Lipſii liber: *tuum m. pedem Terrae gravantur.* Non paullo rotundius, inquit Gruterus, ſed nullae membranae ei adſentiuntur. Quid tum? ille enim εἷς πάντων, καὶ ὁ σκιαὶ ἀίσσουσι. Neque aliter Etruſcus. Sed ecce virum alium doctum, qui haud ſcit an quadret haec lectio, ſi reſpicias ad verbum *gravantur.* Poſthac ſciet. Seneca de Clementia 1, 12. *At illum acerbum & ſanguinarium neceſſe eſt graventur ſtipatores ſui.* Thiodamas apud Statium ad deam Tellurem, poſt abſorptum Amphiaraum: *Nos tantum portare negas? nos, diva, gravaris.* Qui locus huc valde conveniens. Reſtituimus eam phraſin Statio in Silvis. Nunc quoque Juſtino lib. 20, 2. *Illi, longinquam militiam gravati, auxilium à Caſtore & Polluce eos petere jubent.* Hoc eſt, recuſantes, gravem ducentes. Vulgo, *longinqua militia*, Et lib. 39, 4. *At in Aegypto Cleopatra cum gravaretur ſocium regni filium Ptolomaeum* i. e. non ferret. Ubi etiam ſubjecerunt, *ſocio regni filio Ptolomaeo.* Ter idem vitium Appulejo oblatum: Lib. 5. *confeſtimque praeſentiam noſtram gravatae:* & in Apolog. *Eſt enim pudentis animi & verecundi vel falſas vituperationes gravari.* Sic enim & Mſſ. ut viri docti monuere: tamen editur *praeſentia noſtra & falſa vituperatione.* Nec aliter in eadem Apologia: *quoniam oſtendis humaniſſimo vultu auditionem te iſtam non gravari:* ſcripſit ille, quamvis fecerint *additione* iſta. Sed non *gravamur aliqua re*, niſi quam cum maxime ſuſtinemus & utcunque aegre ferimus: *gravamur aliquam rem*, quam vel ſi jam ferimus, tentamus

VARIORUM.

102. *Sic, ſic*] Quantum tu aquam, tantum illi ſitiant cruorem. *vel* ita ut tu facis, ſparge furoris & odii ſemina. FARN. *Imo*, ita ut tu exagitaris à fame & ſiti, infenſi fratres odiis & vindictae cupiditate incitentur. SCHRODERUS.

105. *Actum*] Satis ſuperque flammas concitaſti, jam redi ad locum ſupplicii. FARNABIUS.

107. *Cernis*] Cernis ut omnes aquae ſubſidant tuo conſpectu, arboreſque veluti ſideratione tactae areſcant? FARNABIUS.

100. *Raras*] Sine pluvia, quas in Herc. Fur. verſ. 863. vocabat *vacuas*, *vel*, paucas. FARN.

111. *Qui*

Fugiente pomo ramus; & qui fluctibus
Illinc propinquis Iſthmos atque illinc fremit,
Vicina gracili dividens terra vada,
Longe remotos latus exaudit ſonos.
Jam Lerna retro ceſſit, & Phoronides
Latuere venae: nec ſuas profert ſacer
Alpheos undas, & Cithaeronis juga
Stant parte nulla cana depoſita nive,
Timentque veterem nobiles Argi ſitim.

En

GRONOVII.

excutere, vel nondum ſuſceptam recuſamus ac procul habemus.

114. *Latus exaudit ſonos.*] Vocem *latus* obelo Ariſtarchorum objicit Delrius, etſi omnibus in ejus ſcriptis reperiatur. Quomodo enim *latus*, ſi vicina vada gracili terra dividit? Cenſetque feliciter emendaſſe Lipſium *laetus*, quod ſcilicet remoto jam mari mergi non verebatur. At fanum eſſe alterum adfirmat Gruterus: velle auctorem ita inhorruiſſe pelagus adventu Tantali, ut ſe ſubduxerit, utroque latere aquis ſuis nudato; ideoque anguſtias Iſthmi minus fuiſſe anguſtas, quod pluſculum hinc & illinc terrae ſit additum litori. Non male, ſi de lectione conſtaret: nam Florentiae non *latus* habetur, ſed *litus*. Quam lectionem & ante productam neſcio quos exponere ait tentaſſe Farnabius. Sed fruſtra: quid enim, *Iſthmos exaudit litus, ſonos?* aut quomodo ſtare poſſunt ſimul hi duo accuſativi? Emenda: *Longe remotis litus exaudit ſonis.* Nempe reducto utrimque pelago Iſthmos, ſolitus ante littus, ſeu fluctus littori alliſos aut fragorem littoris, ſonis propinquis audire & vehementibus, nunc eos percipit longinquis & levioribus. Ovidius in epiſt. Phaedrae: *Et tenuis tellus audit utrimque mare.* Noſter Nat. quaeſt. 6, 7. *Villas in conſpectu collocatas fluctus, qui longe audiebatur, invaſit.*

116. *Nec ſuas profert ſacras Alpheus*] Scribe cum Florentino: *ſacer Alpheos undas.* Sic mox

VARIORUM.

110. *Qui fluctibus, &c.*] Binaque maria Aegaeum & Ionium, quae Iſthmon Corinthiacum utrinque alluunt, recedunt à litore longiuſque remoti exaudiantur ipſorum fremitus. FARNABIUS.

114. *Longe remotos latus exaudit ſonos.*] Ex Florentino legit Gronovius *litus*. Sed vel ſic de ſenſu loci deſperat ὁ πάνυ, & medicam manum admovet corrigendo *litus exaudit ſonis.* Quid ſi τὸ *litus* recto caſu accipias? ſic: *litus ſeu tractus terrae ad mare exaudit ſonos remotos*, qui *Iſthmos*, h. e. *ejus Iſthmi, qua Iſthmos fluctibus illinc propinquis atque illinc fremit.* Geminum illud Plauti Moſtell. v. 1. 5. *Oſtium, quod in angiportu eſt, patefeci fores:* h. e. patefeci fores oſtii, quod oſtium cet. Horat. Epod. 6. *agam per altas aure ſublata nives, quaecumque praecedet fera.* vid. Cl. Periz. ad Sanctii Minerv. Lib. 2. c. 9. SCHRODERUS.

115. *Lerna*] Palus in agro Argivorum. FARN.

115. *Phoronides*] Undae fluvii Inachi filii Phoronei regis Argivor. FARNABIUS.

116. *Sacras Alpheus*] Nullus fons numine vacare credebatur, propter perennem aeternamque ſcaturiginem, unde & filii deorum dicti fluvii. *vel* quod huic fl. tanquam Deo & Jovis amico (cujus quippe ſolius aqua aram Jovis Olympici dilui ſancitum) Elei honores habuerunt, ſignumque in templo Jovi dedicato poſuerunt. FARN.

117. *Alpheos*] Fluvius Elidis, in Arcadia Piſas alluens. FARNABIUS.

117. *Cithaeronis*] E Cithaeronis jugis ſolutae evanuerunt nives. FARNABIUS.

119. *Veterem*] Inepte Aſcenſius *ſitum* legit: ineptius Marmita *ſitim* ad ſiccitatem, quae fuit tempore Phaethontis, refert. Recte Aegid. Maſenus, in comment. Valerii Flacci, & Coelius Rhodiginus ſcribunt loqui Senecam de ſiti, quae ante Danai tempora fuit: eum, nondum inventis puteis, Argos, in loco arido ſitum, aquarum penuria la-

P bo-

En ipſe Titan dubitat, an jubeat ſequi,
Cogatque habenis ire periturum diem.

GRONOVII.

verſ. 131. *Alpheos ſtadio notus Olympico.* Et verſ. 627. *maris gemini premens Fauces Corinthos.* verſ. 790. *numquid Tityos.* Ovidius : *Et ſacer admiſſas exigit Hebrus aquas.*

VARIORUM.

borabat , quam Danaus teſte Plinio natur. hiſt. lib. 7. ſuſtulit inventis puteis. unde Heſiodus teſte Euſtathio Iliad δ΄. *Ἄργος ἄνυδρον ἐὸν Δαναὸς ποίησεν ἔνυδρον.* DELRIUS.

120. *Ipſe Titan*] Sol dubitat an curru quadrijugo vectus jubeat diem procedere, per te periturum , id eſt , obſcurum futurum ; neque enim luceſcente die daemoniis , furiis , umbriſve vagari permiſſum. ſic Anchiſae umbra Aeneid. 5 *Et me ſaevus equis oriens afflavit anhelis* & Tireſiae 2. lib. 5 Sat Horat. *ſed me Imperioſa trahit Proſerpina, vive , valeque.* FARNABIUS.

CHORUS.

Chorus ex ſenibus Mycenaeis vel Argivis conſtans (Argos enim cum Mycenis confundunt poëtae) deos urbium in Peloponneſo praeſides, ut mala & ſcelera in domo Pelopis concepta & imminentia probibeant avertantque, precatur. & Tantali impium facinus ac poenam canit.

Argos de Superis ſi quis Achaïcum,
Piſaeiſque domos curribus inclitas:
Iſthmi ſi quis amat regna Corinthii,
Et portus geminos, & mare diſſidens:

Si

GRONOVII.

123. *Piſaeiſque domos turribus inclitas:*] Dolent à Raphelengio ſibi inſcribi , *curribus* : nihil enim ſe mutandum duxiſſe , ſed quid in libris contineretur , monuiſſe. Gallus gallinaceus unionem. Gaudere potius debebant & grates agere. Sic enim & Florentinus , & vel de conjectura ſatis polito ingenio probaretur. Gruteri codices pejorem lectionem habuiſſe non miror Cyclopum *turres* novimus Argis vel Mycenis : ſed Oenomai regia *Piſaeis curribus* inclita : qui tantum negotii dederunt Poëtis , ut turres ejuſdem regiae nihil ſint morati. Nec victoris tantum , ſed & victis

VARIORUM.

122. *Achaïcum*,] Ad differentiam aliorum, qui decem. huic autem Juno praeeſt. FARN.

123. *Piſaeiſque*] Piſae civitatis in Elide, quae Jovi curae propter Olympia , quae juxta hanc celebrantur. FARNABIUS.

125. *Geminos*,] Ab utraque parte Iſthmi , de quo in Hercul. Fur. verſ 336. FARNABIUS.

125 *Diſſidens*:] Iſthmo interjecto dividente Ionium & Aegaeum. FARNABIUS.

146. *Tay-*

Si quis Taygeti conſpicuas nives,
Quas, cum Sarmaticus tempore frigido
In ſummis Boreas compoſuit jugis,
Aeſtas veliferis ſolvit Eteſiis:
Quem tangit gelido flumine lucidus
Alpheos, ſtadio notus Olympico:
Advertat placidum numen, & arceat
Alternas ſcelerum, ne redeant, vices;
Neu ſuccedat avo deterior nepos;
Et major placeat culpa minoribus.

Tan-

GRONOVII.

curribus inſignem domum cogita ex illo Virgilii: *in poſtibus arma, Captivi pendent currus.* Et Silii, *In foribus*, &c. *Captivi currus, belli decus.* Noſter infra verſ. 658

132. *Et arceat, Alternas ſcelerum,*] Etruſcus: *&* *arceat, Alternae ſcelerum ne redeant vices.* Sermo non inſolens. *Arceat, ne redeant*, eſt arceat redire, ut alibi loquitur. Infra: *Utinam arcuiſſet, ne tegat functos humus.* Silius Italicus lib. 13. *Arce, quae putres artus medicamina ſervant.* Idem tamen ſenſus vulgatae.

135. *Et major placeat*] Sic omnes Mſſ. Sunt verba per artem ominantia, dum videntur avertere omen. Ita enim factum eſt, & revera *major* fuit culpa & avitam exceſſit noxa, quae minoribus ſeu nepotibus placuit. Nihil igitur ridiculum, ut properanti Scaligero viſum. Vide ad primum Silvarum. Petronius: *culpaeque ignoſce minori.*

VARIORUM.

126. *Taygeti*] Montis prope Lacedaemona. FARNABIUS.

127. *Quas,*] Quas Boreas à Septentrione, ubi Sarmatae populi, flans hyeme congelavit, Eteſiae venti aeſtivi ab alia atque alia coeli parte ſpirantes ſolvunt. FARNABIUS.

129 *Veliferis Eteſiis:*] Stati enim venti ſunt, & conſtantes. unde eos Varro *Navales* appellat FARNABIUS Aeſtivos eſſe ventos conſtat ex Ariſtot. lib. de mundo ad Alex. Plutarcho in Dione, & Gellio lib. 2. cap. 22. item de genere Aquilonum ex Plinio lib. 2 & lib 18. & D. Iſidoro lib. 13. cap. 11. ideo Lucretius dixit: *Eteſia flabra Aquilonum.* DELRIUS.

131. *Stadio*] Curriculo; ita dicto quod ſtadii menſuram expleret: ſtadii, inquam, Olympici de quo Gellius lib. 1. Noct. Attic cap. 1. *Nam cum fere conſtaret curriculum ſtadii; quod eſt Piſae apud Jovem Olympium, Herculem pedibus ſuis metatum: idque feciſſe longum pedes ſexcentos, caetera quoque ſtadia in terra Graecia ab aliis poſtea inſtituta, pedum quidem eſſe numero ſexcentum; ſed tamen eſſe aliquantulum breviora.* Cenſorin. vero in lib. de die Natali: *Stadium in hac mundi menſura id potiſſimum intelligendum eſt, quod Italicum vocant, pedum ſexcentorum viginti quinque. Nam ſunt praeterea & alia, longitudine diſcrepantia, ut Olympicum, quod eſt pedum ſexcentûm, Pythicum quod eſt mille pedum* Teſte Plinio ſtadium efficit paſſus centum vigintiquinque noſtros, hoc eſt pedes ſexcentos vigintiquinque, l. 2 Nat. hiſt. c. 23. octo vero ſtadia conficiunt unum milliare, Polybio lib. 3. & Plutarcho in Gracch & haec dimenſio Romanis hiſtoricis in uſu eſt. Unde apparet Plinium de Italico ſtadio locutum: & D. Iſidorum lib. 15. cap. 16. (quando ſtadium definit octavam milliaris partem, viam ſcilicet centum vigintiquinque paſſuum; eoque modo dicit Herculem id terminaſſe, cum illud uno ſpiritu confeciſſet, ac proinde ſtadium appellaſſe; quod in fine reſpiraſſet, ſimulque ſtetiſſet) vera quidem tradere, ſed non diſtinxiſſe inter Olympicum, quod Herculis ſtadium, & Romanum, ſeu Italicum quod cxxv. paſſuum. Gellium denique Pythici ſtadii vel ignarum vel immemorem fuiſſe. DELRIUS.

139. *Pro-*

Tandem laſſa feros exuat impetus
Sicci progenies impia Tantali.
Peccatum ſatis eſt. fas valuit nihil,
Aut commune neſas. proditus occidit
Deceptor domini Myrtilus, & fide
Vectus, qua tulerat, nobile reddidit
Mutato pelagus nomine. notior
Nulla eſt Ioniis fabula navibus.
Exceptus gladio parvulus impio
Dum currit patrium natus ad oſculum,
Immatura focis victima concidit:
Diviſuſque tua eſt, Tantale, dextera,
Menſas ut ſtrueres hoſpitibus deis:
Hos aeterna fames proſequitur cibos,
Hos aeterna ſitis: nec dapibus feris
Decerni potuit poena decentior.
Stat luſus vacuo gutture Tantalus,

Im-

GRONOVII.

140 *Deceptor dominae*] Undecumque, recte notavit Delrius legendum eſſe, *domini:* hoc enim vult hiſtoria & membranae Etruſcae. Claudianus in laude Serenae v. 167. *nam perfidus obice regis Prodidit Oenomai deceptum Myrtilus axem.* Ubi malim *defectum.* nempe objice. Sic enim ad Lycophronem Tzetzes: Ὁ δὲ ταῖς χοινικίσι τῶν τροχῶν τὰς ἥλους οὐκ ἐνέβαλεν. Et, ἢ ἀντὶ σιδηρείων ἥλων ἐμβαλὼν τῷ ἄξονι τοῦ ἅρματος κηρίνους. Taceat igitur factio corruptorum librorum, & valeat veritas.

VARIORUM.

130. *Proditus*] Oenomaus oraculo monitus ſibi à genero imminere mortem, ſuorum equorum velocitati confiſus filiam uxorem procis propoſuit ea lege, ut certans curru auferret Hippodomiam, & pater à tergo lancea inſequutus eum ſi aſſequeretur conficeret. Pelops Myrtilum, cui primam noctem, vel ut alii, partem regni promiſerat, corrupit, ut ſublata fibula, qua modiolus axis affigitur, currum everteret. Oenomao ab equis diſcerpto, Pelops Hippodamia & regno potitus eſt. Myrtilus autem eadem fide, quam domino praeſtiterat, id eſt, falſa deceptus à Pelope in mare è Geraeſto praecipitatus dedit nomen mari Myrtoo quod tamen à Myrto puella dictum tradit Pauſanias in Arcadicis. FARNABIUS

140. *Fide vectus*,] Sicuti hoc loco Myrtilus, ſi communem traditionem ſequimur. nam Iſtrus, in Atticis, ſcripſit Myrtilum ſingulari certamine pro Hippodamiâ cum Pelope decertantem cecidiſſe.

143 *Ioniis navibus*,] Navigantibus Ionium mare FARNABIUS.

144. *Exceptus*] Pelopem filium currentem ad patrium oſculum Tantalus pater interfecit, coctumque diis epulandum appoſuit, abſtinuerunt omnes praeter Cererem, &c. FARNABIUS.

149 *Hos*] Vide Hercul. Fur. v. 751. FARN.

154. *Phi-*

Digitized by Google

Impendet capiti plurima noxio
Phineis avibus praeda fugacior:
Hinc illinc gravidis frondibus incubat
Et curvata ſuis foetibus, ac tremens
Alludit patulis arbor hiatibus:
Haec, quamvis avidus, nec pátiens morae,
Deceptus toties tangere negligit,
Obliquatque oculos, oraque comprimit,
Incluſiſque famem dentibus alligat:
Sed tunc divitias omne nemus ſuas
Demittit propius, pomaque deſuper
Inſultant foliis mitia languidis,
Accenduntque famem; quae jubet irritas

Exer-

GRONOVII.

156. *Incurvata ſuis foetibus:*] Delrii eſt ex uno Moguntino prolatum. Et ſuccinit Voſſianus, arridetque Grutero, etſi novem ejus, *Et curvata.* Sed hoc etiam modo Tuſcus, nec quidquam video cauſſae quare illud magis placeat. Arbor, inquit, gravidis fructu frondibus ab omni parte impendet ac tantum non incubat Tantalo, & curvata non alio onere quam ſuorum foetuum trepidanſque & ſe motitans hiatibus eſurientis *alludit*, vel adblanditur. Nam ſic quoque liber optimus, non *Illudit.* De tranquill. animi c. 10. *Relictis his, quae aut non poſſunt fieri aut difficulter poſſunt, prope poſita ſpeique noſtrae alludentia ſequamur,* Fab. decl. 298. *Fructus curvatis ramis ad manum paratos habemus.*

158. *Haec, quamvis avidus,*] Itane vero Tantalus negligit tangere appoſita poma? Certe toties deceptus negligit aliquantiſper & obdurat, ut fingit eleganter auctor. Cur enim ſubjicit: *Sed tunc divitias*, &c. nempe, quia hoc in poenam Tantali ſapiens nemus videt illum obfirmato animo & clauſo ore perſtare? ideo plura illi admovet ocliferia, ideo ſe magis demittit, & cum famem auget, tum ſpem apprehendendi incitat. Cur ſequitur: *has ubi protulit, Et falli libuit?* niſi quia continuit eas aliquamdiu, & falli dedignatus eſt. Male quidam ſcriptus, *Nec*, & contra ſententiam auctoris. Florentinus & fere omnes alii, *Haec.* ſed ille diphthongo expreſſa & ſoluta.

165. *Jubet irritas Exercere manus:*] Hic certe non licuit correctoribus, quod in proſis Senecae, cujus haec propria phraſis. Nat. Quaeſt. 7, 13. *Solvere iſta quid aliud eſt, quam manum exercere, & in ventum jactare brachia?* De clementia 1, 7. *Humili loco poſitis exercere manum, litigare, in rixam procurrere, ac morem irae ſuae gerere, liberius eſt.* De otio Sapientis cap. 32. *nec tantum, quid faciendum ſit, cogitare, ſed etiam aliquando manum*

VARIORUM.

154. *Phineis*] Harpyis Phineus Arcadiae rex filios ſuos ex priore uxore, ſuaſu Harpalices ſuperinductae iis novercae, excoecavit. quam impietatem dii ulti & ipſum oculis privarunt immiſſis tetris his volucribus ore virgineo, manibus aduncis, quae cibos ejus foedarent. FARN.

154. *Fugacior:*] *Celerique fuga ſub ſidera lapſae, &c.* FARNABIUS

160 *Obliquatque*] Demittit, ne videat. vel limis ocellis aſpicit. FARNABIUS.

160 *Oraque*] Ore clauſo famem coercet. FARNABIUS.

162. *Divitias*] Omnis arbor poma demittit ad labra, illumque allicit. FARNABIUS.

Exercere manus: has ubi protulit,
Et falli libuit, totus in arduum
Autumnus rapitur, ſylvaque mobilis.
Inſtat deinde ſitis non levior fame;
Qua cum percaluit ſanguis, & igneis
Exarſit facibus, ſtat miſer obvios
Fluctus ore vocans, quos profugus latex
Avertit, ſterili deficiens vado,
Conantemque ſequi, deſerit. hic bibit
Altum de rapido gurgite pulverem.

GRONOVII.

exercere, & ea, quae meditata ſunt, ad verum perducere. Sic omnes Mss & obſervavit in parte Iſacius Pontanus. Tale eſt lib. 5. Nat. Quaeſt. 18. *Nos ſine ulla parcimonia noſtri alteniuque ſanguinis movemus manum & navigia deducimus.* Sic enim meliores Mſſ. ubi vulgo *maria.*

171. *Stat miſer obvios Fluctus ore vocans,*] Lipſii liber, *petens.* Si admittam, non commovebor, quod hoc verbum aptius (nam *vocans* eodem ſenſu & ſimplex & in compoſitis paſſim Seneca) ſed ſola reverentiâ tot indubitata bona nobis elargiti codicis Etruſci: quamvis ſuſpicari poſſis interpretantium eſſe.

175. *Altum de rapido gurgite pulverem.*] Ubi expromſerint viri ſummi rationes, quibus inducti docent nos, finem huic Choro deeſſe; quid nobis ſtatuendum ſit, conſiderabimus. Nunc nolumus damnare inauditos: ſed neque apparet cauſſa, cur lectorem moremur aſteriſcis.

VARIORUM.

167. *Falli*] Nec enim ſperabat ſe poſſe prehendere: tantum experiri voluit. FARNABIUS.

168. *Autumnus*] Pomorum maturi fructus copia, ramique fugaces FARNABIUS.

170. *Igneis exarſit facibus,*] MS. Traject. *faucibus;* quod haud dubie praeferendum. SCHROD.

171. *Exarſit*] Sitis. FARNABIUS.

172. *Fluctus ore vocans,*] Rectius hoc, quippe ἐμφατικώτερον quam *petens*; quod poſterius ſola Etruſci codicis reverentia, quaſi non is compluribus in locis, infelix lolium & ſteriles avenas pro frumento exhiberet, admiſſurum ſe teſtatur Gronovius. Virg Georgic. lib 1. v. 388. *Tum cornix rauca pluviam vocat improba voce* SCHROD.

174. *Hic bibit*] Arenas capit pro aqua, quae fuit. FARNABIUS.

175. *Gurgite*] Ex alveo fugitivi gurgitis. DELRIUS.

ACTUS

ACTUS SECUNDUS.

* ATREUS. SATELLES.

Atreus ulciſcendi fratrem certus de vindictae ratione cum ſatellite deliberat, quem honeſta conſulentem non audit, impiam tandem & infandam ultionis rationem excogitat.

Atr. IGnave, iners, enervis, & (quod maximum
Probrum tyranno rebus in ſummis reor)
Inulte, poſt tot ſcelera, poſt fratris dolos,
Faſque omne ruptum, queſtibus vanis agis
Iratus Atreus? fremere jam totus tuis

De-

GRONOVII.

* ATREUS. SERVUS] Non Cruſerianus tantum, ſed & Florentinus, cum hic in inſcriptione, tum per totum hoc colloquium, ubi & Voſſianus, habet: SATELLES & SAT. pro illis, SERVUS & SER. Itaque non dubitavimus ita reſtituere.

180. *Iras? at Argos*] Longe aliter principes membranae: *queſtibus vanis agis Iratus Atreus. Fremere jam totus tuis Debebat armis orbis, & geminum mare Utrimque claſſes agere: jam flammis agros Lucere & urbes decuit.* Quae etſi mirum quantum à vulgatis & vulgaribus ſcriptis libris ducentis abeant, tamen, quia & verbis & ſenſibus conſtant, non poſſum & hic unici atque antiquiſſimi codicis auctoritatem ſpernere. *Iratus Atreus* nomine perſonae multum addit gravitati ſententiae. Ut in illo: *Medea fugiam?* Apud Livium: *Hannibal peto pacem.* Apud Suetonium: *tantis rebus geſtis C. Caeſar condemnatus eſſem.* Queſtibus agis, ut Juſtinus lib. 12. *nec jam precibus, ſed convicio agebant.* Illud, *fremere jam totus tuis Debebat armis orbis*, cauſſari poſſis Neronem potius decere quam Atrea, Romanum Principem quam regulum Peloponneſi, & vix totius. Sed nec novum aut inobſervatum eruditis Senecam vetuſtis perſonis tribuere verba ſuum aevum decentia: nec abſurdum eſt impotentem & injurias ſuas non parvi aeſtimantem tyrannum ſuperbius de viribus ſuis loqui, denique eodem jure *orbem* dicere poterat imperii ſui, quo Minos apud Ovidium, *Jovis incunabula Creten, Qui meus eſt orbis.* Nam *claſſes agere mare*, ſeu mare claſſibus agi, agitari, inquietum haberi, ut Hercule Fur. verſ.

VARIORUM.

177. *Rebus*] In magna potentia & rerum ſumma. FARNABIUS.

179. *Queſtibus vanis agis iratus Atreus? Fremere jam totus tuis Debebat armis orbis*,] Sic auctoritatem Florentinam ſequi viſum ſummo Viro. Non concoquo tamen illud inuſitatae μεγαλαυχίας de *toto orbe* in tantulo rege. Quanto verius & efficacius editio Veneta? *Queſtibus vanis agis iras, at Argos fremere jam totum tuis Debebat armis, omnis & geminum mare Innare claſſis.* Adde, quod illa, quae ſequuntur, qualia ſunt, *Argolica tellus, Mycenae, Pelopis domus*, belli tumultum non *toto* orbe, ſed iſtis tantum limitibus graſſaturum declarent. SCHRODERUS.

181. *Ge-*

Debebat armis orbis, & geminum mare
Utrimque claſſes agere: jam flammis agros
Lucere & urbes decuit; ac ſtrictum undique
Micare ferrum. tota ſub noſtro ſonet
Argolica tellus equite: non ſilvae tegant
Hoſtem, nec altis montium ſtructae jugis
Arces. relictis bellicum totus canat
Populus Mycenis. quiſquis inviſum caput
Tegit ac tuetur, clade funeſta occidat.
Haec ipſa pollens incliti Pelopis domus
Ruat vel in me, dummodo in fratrem ruat.
Age anime, fac quod nulla poſteritas probet;
Sed nulla taceat. aliquod audendum eſt nefas
Atrox, cruentum; tale, quod frater meus
Suum eſſe mallet. ſcelera non ulciſceris
Niſi vincis. & quid eſſe tam ſaevum poteſt,
Quod ſuperet illum? numquid abjectus jacet?
Numquid ſecundis patitur in rebus modum,
Feſſis quietem? novi ego ingenium viri
Indocile: flecti non poteſt, frangi poteſt.
Proin antequam ſe firmet, aut vires paret,

Pe-

GRONOVII.

352. *Si aeterna ſemper odia mortales agant.* Ubi Etruſcus ſane, *gerant.* Sed vide Gruterum. Vulgo: *tremere jam totum tuis D. a. omnis & g. m. lunare claſſis: jam tuis.*

195. *Suum eſſe malit.*] Florentiae, *mallet.* Et verſ. 201. *Proinde antequam ſe firmat aut vires parat.*

VARIORUM.

181. *Geminum*] Ionium & Aegaeum, quae Peloponneſum utrinque alluunt FARNABIUS.

185. *Equite*:] Equitatu, equitibus. FARN.

186. *Hoſtem*,] Thyeſtem, quem nominare non dignatur. FARNABIUS.

194. *Tale*,] Quod mallet frater ſe in me feciſſe, quam me in illum. FARNABIUS.

196. *Niſi*] Niſi majora ſcelera facis. FARNABIUS.

196. *Et quid*] Nec tamen video, qua ratione illum vincam, quem nulla domat fortuna aut ſui memorem reddit: in adverſis enim rebus non deprimitur, in proſperis ſupra modum inſoleſcit, neque in laboribus admittit quietem etiam exul modo machinatur mihi malum. FARNABIUS.

200. *Indocile:*] Indomitum. FARNABIUS.

201. *Antequam*] Prius ipſum invadam, quam ille me. FARNABIUS.

203. *In*

Petatur ultro; ne quieſcentem petat.
Aut perdet, aut peribit. in medio eſt ſcelus
Poſitum occupanti. *Sat.* Fama te populi nihil
Adverſa terret? *Atr.* Maximum hoc regni bonum eſt,
Quod facta domini cogitur populus ſui
Tam ferre, quam laudare. *Sat.* Quos cogit metus
Laudare, eoſdem reddit inimicos metus.
At qui favoris gloriam veri petit,
Animo magis quam voce laudari volet.
Atr. Laus vera & humili ſaepe contingit viro:
Non niſi potenti falſa. quod nolunt, velint.
Sat. Rex velit honeſta; nemo non eadem volet.
Atr. Ubicunque tantum honeſta dominanti licent,
Precario regnatur. *Sat.* Ubi non eſt pudor,
Nec cura juris, ſanctitas, pietas, fides;
Inſtabile regnum eſt. *Atr.* Sanctitas, pietas, fides,
Privata bona ſunt: qua juvat, reges eant.
Sat. Nefas nocere vel malo fratri puta.

Atr.

GRONOVII.

207. *Quam ferre tam laudare.*] Scribe cum Etruſco: *Tam ferre quam laudare.* Et vel hac nota agnoſce L. Annaeum, cui proprium & frequentiſſimum in uſu harum particularum naturalem ordinem inverrere. Ut de clementia 1, 3. *Illius demum magnitudo ſtabilis fundataque eſt, quem omnes tam ſupra ſe eſſe quam pro ſe ſciunt.* Cum ſignificaret, tam pro ſe quam ſupra ſe, vel non tantum ſupra ſe, ſed etiam pro ſe. Quod primus obſervavit Petrus Faber Semeſtrium 1, 23.

VARIORUM.

203. *In medio*] Uterque noſtrum meditatur ſcelus, qui autem prius coeperit, melius perficiet. FARNABIUS.

211. *Laus vera*] Infimo cuique ex merito praebetur laus: potenti etiam immerito. FARN.

212. *Quod nolunt,*] Etiam inviti cogantur laudare. FARNABIUS

313. *Rex velit honeſta;*] Plinius, in Panegyrico: Vita principis cenſura eſt, eaque perpetua: ad hanc dirigimur. item, Melius homines exemplis docentur. Claudianus: — *componitur orbis Regis ad exemplum: nec ſic inflectere ſenſus Humanos edicta valent, quam vita regentis. Mobile mutatur ſemper cum principe vulgus* DELRIUS. Fac velit, dic regem velle. FARNABIUS.

215. *Precario*] Non abſolute, ſed ex alieno arbitrio. FARNABIUS.

218. *Privata bona ſunt:*] Privatorum propria ſunt bona. FARNABIUS. Curam juris omiſit: quia illa potius publicum bonum ſit, & potiſſimum ad principem pertinet. DELRIUS.

218 *Qua juvat,*] Qua placet, pro lubidine ſua. FARNABIUS.

219. *Vel malo*] Etiamſi ſcelerato. FARNABIUS.

Atr. Fas eſt in illo, quidquid in fratre eſt nefas.
Quid enim reliquit crimine intactum? aut ubi
Sceleri pepercit? conjugem ſtupro abſtulit,
Regnumque furto: ſpecimen antiquum imperii
Fraude eſt adeptus; fraude turbavit domum,
Eſt Pelopis altis nobile in ſtabulis pecus,
Arcanus aries, ductor opulenti gregis;
Cujus per omne corpus effuſo coma
Dependet auro; cujus è tergo novi

Au-

GRONOVII.

221. *Quod enim reliquit crimen intactum?*] Delrius teſtatur hoc ſolam proſeminaſſe Lipſienſem, in qua praeter omnes ſcriptos & editos is, quem illi religio eſt nominare, ex margine Baſileenſis ſic ediderit: nec male feciſſe illum innominatum, ſi Mſſ. confirmarent. Si nihil intereſt, qui qualeſve, acta res eſt: nam, potiorem Pall. partem aliter habuiſſe docendo, Commelinus videtur fateri quoſdam ſic habuiſſe. Nobis tamen ſine magna ratione abeundum à caſtiſſimis membranis minime videtur, quae cum Voſſiano meoque & infinitis aliis: *Quid enim reliquit crimine intactum?* Et quid quaeſo hic incommodi? Quid enim, puta fratris, vel meum, reliquit incontaminatum crimine? aut qua in re ſcelus in me meoſve aut mea patrandum reſervavit? Nam quod quis putet huic poſteriori membro melius convenire, *quod crimen intactum*; crederem, ſi hic eſſet, *cui*, non *ubi*: nunc longe congruentius antiquum.

223. *Specimen antiquum imperii*] Nonnemo librorum *antiqui*. Quod arripit vir eruditus, quia in Phoeniſſis: *Non te ut reducam veteris ad ſpecimen domus.* Sed in hoc hypallage eſt: illo autem loco *antiquum* ſervat liber optimus. *Specimen* ſumſit à Virgilio in 12. Aeneidos. ꝟ. 162. *Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt, Solis avi ſpecimen* Ammianus lib 22 *Cteſiphon, quam rex Pacorus, incolarum viribus amplificatam & moenibus, Graeco indito nomine, Perſidis efficit ſpecimen ſummum.*

227. *Corpus infuſo coma*] Gruterus è ſuis hoc: ac Florentinus cum prioribus edd. *effuſo*. Nec video cur neceſſe ſit mutare. Hujus coma dependet auro per omne corpus effuſo, dejecto, circumjecto, late ſuperfuſo: hoc eſt, aurea per omne corpus ſparſa & effuſa. Virgilius quarto Aeneidos: *& crines effuſa ſacerdos.* An hoc aliud, quam ſacerdos crinibus effuſis, vel crines effuſos habens.

VARIORUM.

220. *In illo*,] Tam egregie impio. FARN..

222. *Stupro*] Hoc eſt, adulterio. loquitur καταχρηστικῶς quemadmodum & lex Julia de adulteriis, teſte Papiniano & Modeſtino l. inter liberas, l. ſtuprum D. ad leg Jul. de adulter. lib. 101. D. de verb. ſignific. vide Alciatum lib. 1. diſpunct. cap. 26. & 2. praetermiſſor. Catellianum Cottam in Memor. in voce Adulterium. dixi in Repet. l. tranſigere, C. de tranſaction. DELRIUS.

223. *Specimen*] Indicium, argumentum, omen regni. arietem ſcil. aurei velleris, cum fatale eſſet illum regnaturum apud quem ille aries eſſet, hunc prius adeptus eſt Atreus interfecto Chryſippo fratre. FARNABIUS. Pro indicio & argumento poni ſolet. Lucretius lib. 4. *Hoc etiam supremis ſpecimen verum eſſe videtur.* & lib. 5. *Si non ipſa dedit ſpecimen natura creandi.* quoniam vero omina & portenta earum, quas praeſignificant, rerum quaedam indicia ſunt, recte arietem aureum, noſter *ſpecimen* nuncupavit: quem Attius *prodigium portento miſſum* vocarat. DELRIUS.

225. *Eſt Pelopis*] Apud Ciceron. 3 de natura Deorum exſtant de hoc ariete antiqui poëtae, fortaſſis Attii in Atreo, carmina hujuſmodi: *Addo huc: quod mihi portento coeleſtum pater Prodigium miſit, regni ſtabilimen mei; Agnum inter pecudes aurea clarum coma, Quondam Thyeſtem clepere auſum*

Ut

Aurata reges ſceptra Tantalici gerunt;
Poſſeſſor hujus regnat: hunc cunctae domus
Fortuna ſequitur. tuta ſepoſitâ ſacer
In parte carpit prata, quae claudit lapis,
Fatale ſaxeo paſcuum muro tegens;
Hunc, facinus ingens auſus, aſſumpta in ſcelus
Conſorte noſtri perfidus thalami avehit:

Hinc

GRONOVII.

230. *Hunc tantae domus*] Lege cum Flor. & Voſſiano: *hunc cunctae domus fortuna ſequitur.* Doctus editor aſſeverat Voſſiani margini forte legendum eſſe *cunctae.* Verius eſt vetus. *Fortuna cunctae domus*, eſt cuncta vel ſumma fortuna domus regiae, atque adeo regnandi poteſtas, quae penes caput familiae eſt.

233. *Fatale ſacro paſcuum*] Sic ab Avantio & Beccatio accepit Fabricius, cum legeretur: *ſaxeo pecus muro:* quare & per *paſcuum* non intelligit pratum, ſed pecus; & *pecus paſcuum* hic dici, quod Columellae *paſcuale.* Sed haud dubie *fatale paſcuum* eſt illud arcanum & ſepoſita in parte pratum, locus ipſe. Abſit autem *more*, quod ingerunt quidam pro *muro*; abſit, inquam, ut vivat verſus. Neque ideo tantum, ſed & quia ſenſu eſt ineptum: ne pergat juvare vir doctus: *more integens:* vel, *Fatale ſacro more cingens paſcuum.* Etruſcus: *Fatale ſaxeo paſcuum muro tegens.* Synaloephe Poëtis frequens. Virgilius: *villis oneroſum atque unguibus aureis.* Et alibi: *optato conduntur Tibridos alveo.* Et, *centum aerei claudunt vectes.* Silius lib. 7. verſ. 408. *Ducit ſinuato captivum ad litora lino.* Ita enim Mſ. Oxonienſis, non *captivum ſinuato*, ut vulgo tranſpoſitum eſt. Et eodem alludit Romana editio prima: *Duce ſummato captivum.* Silius lib. 6. *Sinuatis*, & lib. 10. *Sinuatur*, eodem modo τεσσαρισύλλαβως ponit.

VARIORUM.

eſſe è regia: Qua in re adjutricem conjugem cepit ſibi. DELRIUS.

229. *Aurata*] Tantali nepotes Peloponneſiaci reges ſceptrum aurea hujus arietis lana ornare ſolent. Phialam autem fuiſſe, in cujus medio inſculptus prominebat caper, tradit Herodotus Heracleotes apud Athenaeum lib. 6. cap. 4. FARN.

229. *Sceptra*] Ait hujus arietis lanâ aureâ ſolitos Pelopidas ſceptrum ornare; de quo Pauſan. in Boeot. ſcriptum reliquit Deorum omnium maxime conſuevíſſe Cheronenſes illud ſceptrum colere, quod Jovi fabricaſſe Vulcanum Homerus cecinit, à Jove accepium Mercurium dediſſe Pelopi, Pelopem Atreo reliquiſſe, Atreum Thyeſti, à Thyeſte per manus traditum tenuiſſe Agamemnonem: & hoc illos praecipue ſceptrum veneratos, & haſtam nominaſſe. plura deinde de hujus ſceptri cultu & ſacris ſubjungit. Unde manifeſtum fit hoc ſceptrum haſtae ſimile fuiſſe, nec mentitum Juſtinum lib. 43 cum tradidit; adhuc Romulo regnante, reges haſtas pro diademate habuiſſe, eaſque Graecos *ſceptra* nominaſſe: quod intelligendum puto de haſtis brevioribus, qualia ſunt pila Romanorum, vel venabula Theſſalorum, ferro tamen minus lato; non de oblongis illis Macedonum ſariſſis, quibus hodie pedites utuntur. DELRIUS

230. *Poſſeſſor hujus*] Hoc non abs re confictum fuit, nam in libro Etruſcorum, teſte Macrob. 3. Saturn. traditur, ſi aries inſolito colore fuerit indutus, portendi imperatori rerum omnium felicitatem; & Tarquitius in Epitomâ Oſtentarii Tuſci, inquit: Purpureo aureove colore ovis arieſve ſi aſpergetur, principi ordinis & generis ſumma cum felicitate largitatem auget, genus progeniemque propagat in claritate, laetioremque efficit. non eſt igitur mirum, ſi Phryxus & Helle ab aureo ariete ſervati fingantur, &, qui agnum aurea clarum coma poſſideret, Argis imperaturum eum reſponſum fuerit. Hunc agnum Atreus, interfecto Chryſippo fratre, fuit adeptus; eundem amiſit Aëropes uxoris & Thyeſtae fratris fraude. DELR.

231. *Sacer*] Propter fatum & oſtentum imperii. FARNABIUS.

234. *Facinus ingens*] Haec verba, *facinus ingens*, ſi in parentheſi ponantur majorem exprobrationem habent, & odium juſtius concitant. FABR.

235. *Conſorte*] Ordo. Ille perfidus, auſus ingens facinus, avehit hunc arietem, conſorte mei

Hinc omne cladis mutuae fluxit malum.
Per regna trepidus exùl erravi mea:
Pars nulla generis tuta ab inſidiis vacat.
Corrupta conjux, imperii quaſſa eſt fides,
Domus aegra, dubius ſanguis: eſt certi nihil,
Niſi frater hoſtis. quid ſtupes? tandem incipe,
Animoque ſume Tantalum, & Pelopem aſpice:
Ad haec manus exempla poſcuntur meae.
Profare, dirum qua caput mactem via.
Sat. Ferro peremptus ſpiritum inimicum exſpuat.

Atr.

GRONOVII.

237. *Exul erravit mea:*] Quem ſenſum habet? An Thyeſtes, exſul trepidus regnum meum occupavit? Hoc profecto non eſt *errare per regna.* Potius reſcribe cum Flor. *erravi* Ego, inquit, conſpiratione fratris & uxoris exactus regia, per meum ipſius regnum, velut exſul trepidus ac latitans erravi, latebraſque mutavi. Sequenti verſu quoque Lipſianum, *generis*, confirmat idem primae fidei codex: ubi vulgo *noſtri.*

242. *Animoſque ſume Tantalum,*] Hoc à Fabricio eſt: notante, alios aliter haec verba legiſſe & diſtinxiſſe, quibuſcum ſentire non poſſit. Huic quidem ignoſco. Sed quum Commelinus notarit Mſſ. & edd. veteres exhibere: *Animoque ſume Tantalum*: miror tot ſequentes editores non animadvertiſſe hanc lectionem multo eſſe elegantiorem. Dictum Sullae de Caeſare aliquid ſimile habet, *Caeſari multos Marios ineſſe.* Statius lib. 10. de Capaneo: *ſociam coiiſſe animas & corpore in uno Stare omnes: ita cuncta replet.* Pertinet eodem Ciceronis poſt reditum in Senatu: *ut haberet in conſilio & fratrem, ab inferis, ſocium rerum mearum, & omnes Metellos, praeſtantiſſimos cives, poene ex Acheronte excitatos.* Utroque enim intelligitur ob oculos ſibi ponere animum & facta ſive Tantali ſive Metellorum, & ad ea exempla imitanda ſe ſtimulare.

VARIORUM.

thalami, i. e. uxore mea Aërope in ſcelus aſſumpta & *aſſociata.* FARNABIUS. Conjugem Atrei, *arietis chryſomalli proditricem* idem Bocatius vocat *Meropem*, Raviſius *Europen*, Aegius Apollodori Athenienſis interpres, *Aeropen.* Sed hi omnes ſunt libris depravatis, & nominum aliorum ſimilitudine decepti; cum ejus nomen ſit diſtinctis vocalibus *Aërope*, cum apud alios, tum apud Euripidem in Oreſte, λέκτρα κρύψας Ἀἰεροπᾶς δολίας. Ovid. 11. Triſtium. *Si non Aëropen frater ſceleratus amaſſet.* In quo loco & Gallicae & Germanicae editiones fere ſunt corruptae. FABRITIUS.

236. *Mutuae*] Quam uterque noſtrum in alterum molimur. FARNABIUS.

237. *Exul erravi mea:*] Retineo vulgatam, quam confirmant duo typis excuſi, & MS. Traj. *Erravit:* ut de Thyeſte, qui ablato aureo ariete, cum Aërope uxore Atrei fugerit, haec intelligantur; & pariter hinc initium ducatur narrationis mutuae cladis, quae utrumque fratrem afflixerit. quin hactenus cum praeda ſua exul oberravit Thyeſtes inhians regno: unde poſt, verſu 297. de eodem ſic Atreus: *relictis exul hoſpitiis vagus regno ut miſerias mutet, atque Argos regat ex parte dominus.* SCHRODERUS

239. *Fides,*] Qua inter nos conveniebat de viciſſitudine regnandi per alternos annos. FARN.

240. *Dubius*] Incerti filii & haeredes. FARNABIUS.

241. *Quid ſtupes?*] *Se ad vindictam excitat.* FARNABIUS.

242. *Tantalum,*] Aude aliquid immane & nefarium, & propone tibi exemplum Tantali, qui Pelopem interfecit, & Pelopis qui &c. ſupra verſ. 145. FARNABIUS.

246. *De*

Atr. De fine poenae loqueris, ego poenam volo.
Perimat tyrannus lenis. in regno meo
Mors impetratur. *Sat*. Nulla te pietas movet?
Atr. Excede pietas; (ſi modo noſtra in domo
Unquam fuiſti,) dira Furiarum cohors,
Diſcorſque Erinnys veniat, & geminas faces
Megaera quatiens. non ſatis magno meum
Ardet furore pectus: impleri juvat
Majore monſtro. *Sat*. Quid novi rabidus ſtruis?
Atr. Nil quod doloris capiat aſſueti modum.
Nullum relinquam facinus; & nullum eſt ſatis.
Sat. Ferrum? *Atr*. Parum eſt. *Sat*. Quid ignis?
Atr. Etiamnum parum eſt.
Sat. Quonam ergo telo tantus utetur dolor?
Atr. Ipſo Thyeſte. *Sat*. Majus hoc ira eſt malum.
Atr. Fateor. tumultus pectora attonitus quatit,
Penituſque volvit: rapior, & quo neſcio;
Sed rapior. imo mugit è fundo ſolum;
Tonat dies ſerenus; ac totis domus
Ut fracta tectis crepuit; & moti lares

Ver-

GRONOVII.

249. *Si modo noſtra in domo*] Flor. *ſi modo in noſtra domo*. Iſtiuſmodi levia ſunt verſ. 259. *Majus hoc ira eſt malum*. Et verſ. 266. *facere quid tandem paras?* Et verſ. 268. *moris humani tumet*.

VARIORUM.

246. *De fine*] Tu de morte reſpondes, ego de genere mortis & cruciatu quaero. FARNABIUS.

247 *Perimat tyrannus lenis*.] Mors cita gratiae & beneficii loco indulgetur. vide verſ. 512. Herculis Fur. FARNABIUS.

248. *Impetratur*.] Sic diſtinxi, perſuaſus à MSS. aliquot & judicio Commelini, praeſertim cum id etiam poſceret nexus ac vis ſententiae. Ante diſtinguebatur: *Perimat tyrannus lenis in &c.* directe contra mentem Atrei, qui qualemcunque mortem beneficii loco ducebat, tanquam finem poenae. GRUTERUS.

251 *Geminas*] Quae geminent mihi furorem. FARNABIUS

259. *Ipſo*] Ipſius Thyeſtis in ſe & ſuos ſaevitia. FARNABIUS.

262. *Imo*] *Haec forte propter Tantalum à Megaera excitum, ipſumque ad furorem irae & vindictae incitantem* FARNABIUS.

263. *Serenus*:] Quod malum omen. *Fulgura fallaci micuerunt crebra ſereno* FARNABIUS.

264. *Lares*] Dii domeſtici, praeſtites, domus tutelares, Mercurii & Larae filii. FARNABIUS.

272. *Uter-*

Vertere vultum: fiat hoc, fiat nefas,
Quod dii timetis. *Sat.* Facere quid tandem paras?
Atr. Neſcio quid animus majus, & ſolito amplius,
Supraque fines moris humani tumet,
Inſtatque pigris manibus: haud, quid ſit, ſciō:
Sed grande quiddam eſt. ita ſit; hoc anime occupa.
Dignum eſt Thyeſte facinus, & dignum Atreo.
Uterque faciat. vidit infandas domus
Odryſia menſas. fateor; immane eſt ſcelus,
Sed occupatum: majus hoc aliquid dolor
Inveniat. animum Daulis inſpira parens,

So-

GRONOVII.

270. *Hoc, anime, incipe.*] Scribe cum Etruſco: *hoc, anime, occupa.* Quaſi dicat, ne ille faciat prior. Supra: *in medio eſt ſcelus Poſitum occupanti.* Cato apud Gellium: *Gladiatori compoſito ad pugnandum pugnae haec propoſita ſors eſt, aut occidere, ſi occupaverit; aut occumbere, ſi ceſſaverit.* Mox idem liber: *Quod uterque faciat.* Ut hic quoque intelligatur ex praecedenti: *Dignum eſt.*

275. *Animum filio inſpira parens,*] Et hic fruſtra omnes ingenii nervos intendêre ſummi viri: neque enim citra veteres membranas hoc mendum eximi poterat. Igitur ex Etruſco refinge: *Animum Daulis inſpira parens Sororque.* Prognen & Philomelan invocat ſimile flagitium ulturus ſimili ſcelere. Utrobique dolor ζηλοτυπίᾳ permiſtus, illic ob ſororem vitiatam & mutilatam, hic ob uxorem violatam & theſaurum regni interverſum. Propterea dicit, *cauſa eſt ſimilis.* Aliis *Daulia* & *Daulias ales*, cum ipſum πολίχνιον ſit *Daulis.* Sed quaſi populus Δαυλοὶ (ſic Megarenſibus τὰ δάνη vocari ſcribit Strabo, unde quidam nomen oppido inditum velint) appelletur, *Daulida* dicit Seneca: perinde ut *Colchis* & regionem ſignificat & Medean. Secus πολίτας dici Δαυλιέας & Δαυλίους & Δαυλιδίους, teſtis Euſtathius in ſecundam Iliada. Et ſi cui durum videbitur, ſcribat: *Daulia inſpira parens.* Sed ſervat veterem ſcripturam Plutarchus Συμποσ. π. Λέξ ὢν τ̄ Τηρέα κ̀ τὰς γυναῖκας, τὰς μὲν ἐρέας, τὰς δ̀ παθεῖν ὑβρισμα κ̀ χίτλια λέγουσι, κ̀ μίχρι νῦν Δαυλίδας ὀνομάζουσι τὰς ἐρίθας. Invocatio autem ſimilis Hippolyto verſ. 663. *Te, te, ſoror, quacumque ſiderei poli In parte fulges, invoco ad cauſſam parem.* Et in argumento meliore, Alexander Aſiatica expeditione cum Eleuntem veniſſet, ſacrum fecit Proteſilao, quod is primus Graecorum ad Trojam euntium pedem in Aſia poſuiſſet. Καὶ ὁ νοῦς τ̄ θύσιας ἦν, inquit Arrianus, ἐπιτυχεστέραν οἱ γενέσθαι ἢ Πρωτεσιλάῳ τὴν ἀπόβασιν. Curtius lib. 3. in praelio ad Iſſon: *Victor adhaec Athenienſium Philippus invocabatur.* Sic minor Decius, apud Livium, *patrem nomine compellans, quid ultra moror*, inquit, *familiare fatum?* Sic Germanicus apud Tacitum precatur Druſum, *ut ſe eadem auſum libens placatuſque exemplo ac memoria conſiliorum atque operum ju-*

VARIORUM.

272. *Uterque*] Ego interficiendo fratris natos, ille comedendo ſuos. FARNABIUS.

273. *Odryſia*] Domus Terei regis Thraciae, cujus Odriſii incolae ab Abderis ad Euxinum. verſ. 145. Hercul. Fur. FARNABIUS. De Tereo loquitur, qui fuit rex Odryſarum, (Thraciae pars eſt, Thucydides lib. 2. Plinius lib. 5 hiſt. natural.) quibus ſollemne fuit in conviviis proeliari, & ſe invicem vulneribus deformare, teſte Ammiano Marcellino. de his loqui puto Horatium lib. 1. ode 18. & 27. —— *monet Sithoniis non levis Evius.* &, *Natis in uſum laetitiae ſcyphis Pugnare, Thracum eſt. tollite barbarum Morem* —— DELRIUS.

274. *Sed occupatum:*] Ab aliis inventum, & factum, ego novum velim. FARNABIUS.

280. *Tan-*

Pororque. cauſa eſt ſimilis. aſſiſte. & manum
Impelle noſtram: liberos avidus pater.
Gaudenſque laceret, & ſuos artus edat.
Bene eſt. abunde eſt. hic placet poenae modus
Tantiſper. ubinam eſt? tam diu cur innocens
Verſatur Atreus? tota jam ante oculos meos
Imago caedis errat; ingeſta orbitas
In ora patris. anime, quid rurſus times?
Et ante rem ſubſidis? audendum eſt, age:
Quod eſt in iſto ſcelere praecipuum nefas,
Hoc ipſe faciet. *Sat.* Sed quibus captus dolis,
Noſtros dabit perductus in laqueos pedem?
Inimica credit cuncta. *Atr.* Non poterat capi,
Niſi capere vellet. regna nunc ſperat mea:
Hac ſpe minanti fulmen occurret Jovi;
Hac ſpe ſubibit gurgitis tumidi minas;
Dubiumque Libycae Syrtis intrabit fretum;
Hac ſpe, quod eſſe maximum retur malum,

Fra-

GRONOVII.

varet. Sic ille apud Valerium Flaccum lib. 6. *patrias coeptis ferus advocat umbras: Sancte mihi Vorapte pater, tua pectora nato ſuggere nunc animumque patem.*

277. *Liberos avidus parens,*] Florentinus: *avidus pater.* Et placet, quoniam altera vox de matre proxime praeceſſit.

289. *Niſi capere vellet*] Forte; *Ni capere.* quamvis ſaepius iſthoc loco uti hoc pede videatur.

VARIORUM.

280. *Tantiſper.*] Sed interea ubinam eſt Thyeſtes? qua ratione illum inventum adducam, ut partes ſuas agat in hoc ſcelere? FARNABIUS.

280. *Tam diu*] Cur à nocendo tamdiu moror? FARNABIUS.

282. *Errat;*] Ut *oberrat* verſ 1146. in Herc. Fur. pro *obverſatur* FARNABIUS.

282. *Ingeſta*] Ipſe ſuos liberos, quibus jam orbatus fuerit, vorabit FARNABIUS.

284. *Subſidis?*] Deficis, labaſcis? FARN.

286. *Hoc ipſe faciet.*] Comedet ſc. ſuos. FARNABIUS. Proletaria lectio, *faciat:* ſed altera reſtat in MSS. melioribus; eſtque extenuantis facinus. Itaque faceſſat prior. GRUTERUS.

288. *Non poterat*] Inhiat regno. quod captans ipſe, ut piſcis eſcam dum capit, capietur. FARNABIUS.

291. *Gurgitis*] Adriatici maris tempeſtatibus maxime obnoxii: ſic infra verſ. 362. FARN.

292. *Libycae*] Syrtes, ſinus duo in mari Libyco cumulis arenae, qui ventorum arbitrio agitati, varie vadoſi, & fluxu refluxuque impetuoſi naves ad ſe trahunt: unde & nomen iis à *σύρω trabo.* Vide Herc. Fur. verſ. 319. FARNABIUS.

294. *Fra-*

Fratrem videbit. *Sat.* Quis ſidem pacis dabit?
Cui tanta credet? *Atr.* Credula eſt ſpes improba.
Gnatis tamen mandata, quae patruo ferant,
Dabimus: relictis exul hoſpitiis vagus
Regno ut miſerias mutet, atque Argos regat
Ex parte dominus. ſi nimis durus preces
Spernet Thyeſtes; liberos ejus rudes,
Maliſque feſſos gravibus, & faciles capi,
Praecommovebunt. hinc vetus regni furor,
Illinc egeſtas triſtis, hinc durus labor,
Quamvis rigentem tot malis ſubigent virum.
Sat. Jam tempus illi fecit aerumnas leves.
Atr. Erras: malorum ſenſus accreſcit die.
Leve eſt miſerias ferre, perferre eſt grave.
Sat. Alios miniſtros conſilii triſtis lege:
Pejora juvenes facile praecepta audiunt:
In patre facient, quidquid in patruo doces.
Saepe in magiſtrum ſcelera redierunt ſua.
Atr. Ut nemo doceat fraudis & ſceleris vias,

Re-

GRONOVII.

302. *Preces movebunt.*] Florentinus quidem cum Lipſiano: *Prece commovebo*: ſed unde conficiendum eſt, *Praecommovebunt*, ut recte factum in quatuor Pall. noſque in duobus Germanicis codd. ſcriptum vidimus: & jam probaverunt Commelinus, Gruterus, Scaliger. Ut apud Ovidium *praeconſumere*, *praecontrectare*, *praedelaſſare*. Fortaſſis & deinceps legendum: *tunc vetus regni furor.*

308. *Conſiliis iſtis lege:*] *Conſili triſtis*, quod ex libris reſtituit Scaliger, non eſt à ſciolo, ut cenſent ſummi viri: nam & in Florentino, Voſſiano, duobuſque in Germania collatis olim, obvium nobis fuit. Nam de anapaeſto, nec *conſilii* nec *conſiliis* anapaeſtum facit, ſed utrumvis τετρασυλλάβως pronuntiandum eſt. Cur autem *conſilii triſtis* ſit magis coactum quam *conſiliis iſtis*, non video. Immo diligenter *triſtis*, non *ſaevi*, non *diri*, quia perſona eſt à principe ſuo adhibiti. *Suppliciis* in Medea & Oedipode eadem regione haud dubie τετρασυλλάβως eſt. In caeteris ex prava lectione anapaeſtus obſidet.

VARIORUM.

294. *Fratrem*] Me, *Emphaſ.* FARNABIUS.

294. *Quis*] Quis faciet ut credat? FARN

299. *Ex parte*] In regni ſocietatem aſſumptus. FARNABIUS.

302. *Regni*] Inſatiata & immenſa regnandi cupiditas. FARNABIUS.

304. *Rigentem*] Induratum. FARNABIUS.

307. *Perferre*] Gnaviter, & ad exitum perferre. ſic Martialis: *Nam vigilare leve eſt, pervigilare grave.* FARNABIUS.

312. *Ut nemo*] Etſi nemo doceat. FARN.

314. *Na-*

Regnum docebit. ne mali fiant, times?
Naſcuntur iſtud. quod vocas ſaevum, aſperum,
Agique dire credis, & nimium impie,
Fortaſſe & illic agitur. *Sat.* Hanc fraudem ſcient
Gnati parari? *Atr.* Tacita tam rudibus fides
Non eſt in annis, detegent forſan dolos.
Tacere multis diſcitur vitae malis.
Sat. Ipſoſne, per quos fallere alium cogitas,
Falles, ut ipſi crimine & culpa vacent?
Atr. Quid enim eſt neceſſe liberos ſceleri meo
Inſerere? per nos odia ſe noſtra explicent:
Male agis, recedis anime: ſi parcis tuis,
Parces & illi: conſilî Agamemnon mei
Sciens miniſter fiat, & patri ſciens

GRONOVII.

313. *Ne mali fiant, times? Naſcuntur iſtud.*] Nempe mali. Et hoc Senecae Epiſtola 95 *Habeamus in commune, quod nati ſumus.* nempe cognati, mutuo amantes, ſociabiles. Tales nos natura edidit, tales igitur omnibus & in commune nos praeſtemus. Sane, quod labore & induſtria acquiſivimus, ejus ſimus parci atque avari: at ejus, quod innatum eſt, ſimus liberales in omnes, nempe amoris mutui, humanitatis, de illo nemini invideamus. Particula, *quod*, pronomen eſt, non conjunctio. Adde quae notavimus obſerv. in Script. Eccleſ. cap. 1. Facile aliquis poſſis mutare diſtinctionem: *ne mali fiant, times? Naſcuntur iſtud, quod vocas ſaevum, aſperum, Agique dure credis.* Sic autem Etruſcus: non *dire.* Refertur ad *conſilium*, quod altera perſona vocaverat *triſte.*

317. *Tacita tam rudibus fides*] Hoc cum duobus ſequentibus verſibus Atreo dat Florentinus: & rectius, ut videtur. Non audeo, inquit, illos adſumere in conſcientiam parati facinoris, ne per imprudentiam aetatis rem prodant & irritam faciant. Secreta tegere neſciunt rerum inexperti. Inde diverſum rogat Satelles

321. *Falles? A. At ipſi*] Florentinus haec continuat uni perſonae ita mutata: *Falles, ut ipſi crimine & culpa vacent.* Tum reſpondentem facit A. *Quid enim neceſſe eſt liberos.* Optime. Intellige hoc nunc potius probare tyrannum, quaſi diceret: Ita prorſus faciam, ut dicis: nam quid opus eſt illos participare meam vindictam. Pari brevitate apud Tacitum lib. 14 annal *At quidam inſontes peribunt? nam & ex fuſo exercitu cum decimus quiſque fuſte feritur, etiam ſtrenui ſortiuntur.* Pars prior eſt objectio, altera reſponſio. Integrum foret: Peribunt, fateor, idque excuſabile eſt. nam & ex fuſo; &c. Troadib. *quis tuos artus teget Tumuloque tradet? N. quos enim praeceps locus Reliquit artus?*

326. *Et patris cliens Menelaus adſit.*] Quam belle *patris cliens* hic dicatur filius, viderint. In

VARIORUM.

314. *Naſcuntur*] Sive ex me nati, ſive ex illius adulterio, mali naſcuntur. non ad hoc duce vel magiſtro opus eſt. FARNABIUS.

316. *Illic agitur.*] Apud Thyeſtem, id eſt, forte & ipſe Thyeſtes idem in me ſcelus meditatur. FARNABIUS.

324. *Recedis*] Quid dubitas & filios corrumpere. quibus ſi parcas, parces & fratri FARN.

325. *Agamemnon*] Fil. Atrei FARNABIUS.

326. *Patri ſciens Menelaus adſit.*] Praefert hoc

Menelaus adſit. prolis incertae fides
Ex hoc petatur ſcelere. ſi bella abnuunt,
Et gerere nolunt odia; ſi patruum vocant;
Pater eſt. eatur. multa ſed trepidus ſolet
Detegere vultus; magna nolentem quoque
Conſilia produnt: neſciant quantae rei
Fiant miniſtri. noſtra tu coepta occule.
Sat. Haud ſum monendus. iſta noſtro in pectore
Fides, timorque; ſed magis claudet fides.

GRONOVII.

optimo codice legitur una vo.e: *patriſciens.* Quod dividendum: *& patri ſciens Menelaus adſit.* Statim omnes veteres: *Ex hoc petatur.* non *paratur.*

333. *Noſtra tu coepta occule.*] Flor. *ocules.*

VARIORUM.

Gronovius, quia ei dux Etruſcus. malim *patri cliens*, quod exhibet MS. Traject. Eſt autem *patricliens*, idem quod *addictus* patri, tamquam cliens. SCHRODERUS.

327. *Prolis*] Etiam hinc experiar, filii ne mei ſint, an Thyeſtis, qui uxorem meam corrupit. FARNABIUS.

330. *Eatur.*] Ibunt. FARNABIUS.

330. *Multa ſed trepidus ſolet*] Reprehendit caſtigatque conſilium illud Atreus quo decreverat indicare liberis dolum patruo paratum. Si hoc, inquit, ſcierint, prodar: neque enim tam rudi aetate magnum iſtud ſcelus diſſimulent vultu, quamvis maxime cupiant: quare neſciant quantae rei fiant miniſtri. GRUTERUS.

330. *Multa*] Et tamen in dubio ſum, an expediat, eos conſilii mei eſſe conſcios, ne forte non bene diſſimulent, ſed vultu etiam inviti conſilium prodant. FARNABIUS.

335. *Fides.*] Hoc dicere decebat. ſed an ita erat? non opinor. imo tyrannis nullis fides: timent omnes & quos timent odére. an ergo melior lectio? *timor.* non arbitror. nam quamvis hoc verum, dici tamen coram tyranno non oportuit, nec tutum muſſitare. DELRIUS.

CHORUS.

A diſſidiis fratrum, qui ad tempus minas componunt, ſumpta occaſione, chorus regum ambitionem taxat, quis vere rex ſit docet, vitam denique latentem collaudat.

TAndem regia nobilis,
Antiqui genus Inachi,
Fratrum compoſuit minas.
Quis vos exagitat furor,

AL-

Alternis dare ſanguinem,
Et ſceptrum ſcelere aggredi?
Neſcitis cupidi arcium,
Regnum quo jaceat loco.
Regem non faciunt opes,
Non veſtis Tyriae color,
Non frontis nota regiae,
Non auro nitidae fores.
Rex eſt, qui poſuit metus,
Et diri mala pectoris:
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam ſtabilis favor
Vulgi praecipitis movet.
Non quidquid fodit Occidens;
Aut unda Tagus aurea

Cla-

GRONOVII.

340. *Alternis dare ſanguinem,*] Scioppius fatetur neſcire, quo auctore ſatis locuplete, vel *dare* vel *haurire* ſanguinem dicatur, cumque iſtud legat in Thyeſte Senecae, facilius ſe credere eidem alibi conquerenti, iſta aetate homines Romae deſiſſe Latine loqui. Cur ergo Ovidius lib. 13. met. *& quid dederit domus una cruoris.* Et lib. 14. met. *multumque ab utraque cruoris parte datur.* Aut ſi non ſatis hic ei locuples auctor, cur Livius lib. 3. *Dandus eſt invidiae ſanguis.* Et lib. 26. *tanta aviditas ſupplicii expetendi, tanta ſanguinis noſtri hauriendi eſt ſitis.* Ovidius rurſum lib. 13. *licet exſecrere meumque Devoveas ſine fine caput, cupiaſque dolenti Me tibi forte dari, noſtrumque haurire cruorem.*

342. *Neſcitis cupidi artium,*] Epiſtola 95. *O quam ignorant homines cupidi gloriae, quid illa ſit, aut quemadmodum petenda?*

347. *Non auro nitidae trabes.*] Flor. *fores.* Cicero lib. 4. in Verr. *nam bullas omnes aureas ex his valvis, quae erant & multae & graves, non dubitavit auferre.*

VARIORUM.

337. *Genus*] Nec tamen de genere Inachi fuerunt Tantalidae, ſed ſucceſſores ejus in regno Argivorum, ſupra verſ. 137. FARNABIUS.

338. *Compoſuit*] *Adſpirat ſcenae chorus videturque pacem ſperare miſſis Agamemnone & Menelao ad Thyeſtem cum mandatis de conciliatione.* FARN.

339. *Vos*] O fratres Atr. & Thyeſt. *vel* ô reges *generaliter.* FARNABIUS

342. *Arcium.*] Dominationis, quam quo tueantur & pro ſua lubidine exerceant tyranni, arces in urbibus exſtructas colunt FARNABIUS.

345. *Tyriae*] Purpureae quo colore claret Tyros in Phoenicia, ubi piſcium, quorum ſucco tingitur, piſcatus uberrimus. FARNABIUS.

346. *Nota*] Diadema, faſcia ſeu pannus quo reges caput redimire ſoliti, vid verſ. 523. FARN.

347. *Auro*] Auratae FARNABIUS.

348. *Rex eſt,*] Rex eſt, qui non ſervit perturbationibus. FARNABIUS.

353. *Non quidquid*] Non aurum & argentum, quod foditur in Hiſpania. FARNABIUS.

354. *Tagus*] Luſitaniae flu. aureas volvens arenas. FARNABIUS.

 356. *Li-*

Claro devehit alveo:
Non quidquid Libycis terit
Fervens area meſſibus.
Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis:
Non Eurus rapiens mare;
Aut ſaevo rabidus freto
Ventoſi tumor Adriae;
Quem non lancea militis,
Non ſtrictus domuit chalybs:
Qui tuto poſitus loco,
Infra ſe videt omnia:
Occurritque ſuo libens
Fato: nec queritur mori.
Reges conveniant licet
Qui ſparſos agitant Dahas;
Qui rubri vada littoris,
Et gemmis mare lucidum
Late ſanguineum tenent:

Aut

GRONOVII.

361. *Aut ſaevo rapidus freto*] Flor. *rabidus*. Probe, vel quia praecedente verſu, *rapiens*. Horatius: *Inſanientem navita Boſporum Tentabo.* Et alibi: *Neptunum procul è terra ſpectare furentem.*

370. *Qui ſparſas agitant Dacas*;] Lege cum Etruſco: *Dahas*. Populus Scythicus in Margiana,

VARIORUM.

356. *Libycis*] Libya frumenti feraciſſima eſt. FARNABIUS.

357. *Fervens*] Nativum epitheton. eſt enim area, in qua frumenta teruntur & areſcunt. fervens à pedibus boum qui exterunt ἀλοῶντες; qui priſcis triturandi mos erat; ut & hodie plerisque. FARNABIUS.

359. *Obliqui*] In obliquum delati. FARNABIUS. Omnes ignes coeleſtes maximâ ex parte in obliquum feruntur, maxime fulmina: ut docet Ariſtotel. in Meteor. DELRIUS.

362. *Adriae*,] Maris Adriatici procellis obnoxii, utpote ventis, maxime Noto expoſiti. FARNABIUS.

364 *Chalybs:*] Gladius è chalybe. FARN.

366. *Infra*] Quia magnanimus & humanis caſibus ſuperior ſub pedibus fortunam videt captivam, omniaque minoris aeſtimat quam ſe & conſcientiam rectam. FARNABIUS.

367. *Occurritque*] *Ex Stoica illa Naenia quam ubivis in Epiſtolis ingerit Seneca*, Mortem portum eſſe nunquam recuſandum, aliquando petendum. FARNABIUS.

373. *Sanguineum*] Conveniant licet reges, maris rubri accolae, quod cum Ἐρυθραῖον diceretur Grae-

Aut qui Caſpia fortibus
Recludunt juga Sarmatis.
Certet, Danubii vadum
Audet qui pedes ingredi;
Et quocunque loco jacent
Seres vellere nobiles;
Mens regnum bona poſſidet.
Nil ullis opus eſt equis;
Nil armis, & inertibus
Telis, quae procul ingerit
Parthus, cum ſimulat fugas:
Admotis nihil eſt opus
Urbes ſternere machinis,
Longe ſaxa rotantibus.

Rex

GRONOVII.

habens ad orientem Bactra vicina, ad occaſum Hyrcanos & Parthos, ad meridiem Arianos, ad Septentrionem finem Caſpii maris & oſtium Oxi fluminis. *Dacae* nulli ſunt, ſed *Daci*, & hujus vocabuli prior ſyllaba producitur.

374. *Caſpia fortibus Recludunt*] Sumpſit ex hiſtoria Tiberii temporum, de quibus Tacitus 6. Annal. *Contra Pharaſmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas, quorum Sceptuchi, utrimque donis acceptis, more gentico diverſa induere. Sed Iberi locorum potentes, Caſpia via, Sarmatam in Armenios raptim effundunt.* Valerius Flaccus lib. 5. *Jam pervigil illum Medus & oppoſitis expectat Iberia clauſtris.* Hos igitur intelligit.

376. *Certet Danubium, licet,*] Non temere eſt, quod Etruſcus: *Certet, Danubii vadum Audet qui pedes ingredi.* Paſſim in his tragoediis *vadum* pro ipſo flumine ſeu fluvialibus undis ponitur. Sic in Hippolyto: *Et victa prono puppis aufertur vado.* Phoeniſſis: *trahens opulenta Pactolus vada.*

VARIORUM.

Graecis ab Erythra filio Perſei & Andromedae qui ibi regnavit, Latini Rubrum verterunt, cujus coloris vel arenas vel undas eſſe credebant. Heb. סוף. id eſt, papyroſum. FARNABIUS.

374. *Aut*] Et licet conveniant Armenii qui portas, id eſt, iter per juga Caſpia non claudunt adverſus Sarmatas, eorum incurſus non timentes. FARNABIUS.

375. *Sarmatis.*] Vide Herc. Fur. verſ. 539. FARNABIUS.

376. *Certet,*] Licet illi conveniant ac certent, qui Danubium Germaniae fluvium hiberna glacie concretum pedibus calcare non metuunt FARN.

379. *Seres*] Pop. Scythiae Aſiaticae, qui ex arboribus crebra aquarum aſpergine mollitis lanuginem depectunt; unde ſericum conficiunt. FARN.

38r. *Nil ullis*] Ad regnum verum, quod bonae mentis eſt, nil equis, telis, &c. opus erit. FARNABIUS.

382. *Inertibus*] Quae ignaviae & timiditatis ſpeciem ferant: cum Parthi fugam ſimulantes *mittant poſt terga ſagittas.* FARNABIUS.

386. *Machinis,*] Baliſtis, è quibus πολιορκηταὶ ſaxa mittunt ad labefactanda & demolienda moenia. FARNABIUS Vitruvius tradit, machinam eſſe continentem ex materia conjunctionem, maximas ad onerum motus habentem virtutes: eaque movetur ex arte circulorum rotundationibus, per κυκλικὴν κίνησιν. DELRIUS.

 396. *Nul-*

Rex eſt, qui metuit nihil.
Rex eſt, qui cupiet nihil.
Hoc regnum ſibi quiſque dat.
Stet quicunque volet potens
Aulae culmine lubrico:
Me dulcis ſaturet quies.
Obſcuro poſitus loco,
Leni perfruar otio.
Nullis nota Quiritibus
Aetas per tacitum fluat.
Sic cum tranſierint mei
Nullo cum ſtrepitu dies,
Plebejus moriar ſenex.
Illi mors gravis incubat,
Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur ſibi.

GRONOVII.

389. *Rex eſt, quique cupit nihil.*] Hunc verſum ὀβελίζει Scaliger tanquam eorum temporum, quum *quiſque* pro *quiſquis* uſurpabatur: igitur *quiſque*, non *quique* ſcripſiſſe Monachum verſiculi auctorem. Sed hoc argumentum eluditur ſcriptura optimi codicis: *Rex eſt, qui cupiet nihil.* Neque Monachi ulla culpa eſt. At obloquitur etiam Gruterus, Poëtam hac ſtropha non perſequi duplicem affectum, ſpem & metum, ſed ea tantum, quibus regnum adquiritur impugnaturque vi mera. Immo totus hic Chorus perſequitur ambitionem, quae utroque affectu mixto torquetur. Sic ſuperius dixit, regem eſſe qui poſuit metus & morbos pectoris, inter quos haud dubie cupiditates. tum quem non ambitio & favor vulgi moveat. quo? nempe ad cupienda plus quam civilia. Nam ſi legamus *cupiet*, quod ipſe quoque in nonnullis libris reperit, legendum item priore *metuet*, neceſſarium non putamus: nec negant Grammatici, hanc temporis mutationem poëtis eſſe uſitatam.

395. *Leni perfruar otio.*] Epiſt. 94. *laudant otium lene & ſui juris.*

VARIORUM.

396. *Nullis*] Vita à populari aura publiciſque muneribus remota, non nota civibus. *Prolepſis, nondum enim erant Romani, Quirites dicti, vel a Curibus, id eſt, Sabinis in partem urbis receptis, vel à Romulo Quirino cognominato, quod haſtam, quae Sabinis Quiris eſt, geſtare ſolebat, vel à κύριος, ut alii volunt.* FARNABIUS.

402. *Qui notus*] Aliis conſpiciendus propter potentiam, ſibi ignotus, utpote, felici fortuna ebrius & ignorantia ſtupidus, cum ſapiens ſe primum noſſe debeat. FARNABIUS.

403. *Ignotus*] Qui magis publice vivit, quam ſibi.

ACTUS

Digitized by Google

ACTUS TERTIUS.

* THYESTES. PLISTHENES.

TANTALUS Junior & } Mutae Perſonae.
FRATER Tertius. }

Thyeſti à fratre Atreo per filios Atrei revocato redeuntique in patriam non ſine diffidentia ac mente malum praeſagiente, revertendi fiduciam addunt filii ſui.

Thyeſt. O Ptata patriae tecta, & Argolicas opes,
Miſeriſque ſummum ac maximum exulibus (bonum,
Tactum ſoli natalis, & patrios deos
(Si ſunt tamen dii) cerno; Cyclopum ſacras
Turres, labore majus humano decus,
Celebrata juveni ſtadia, per quae nobilis
Palmam paterno non ſemel curru tuli.

Oc-

GRONOVII.

* THYESTES. PLISTHENES.] Florentinus rubrica perſonas ſic praeponit: *THYESTES TANTALUS. PLISTHENES. TACITUS.* Sic & per totam ſcenam Thyeſtae reſpondet *TAN.*

VARIORUM.

405 *Exulibus bonum,*] Patria omnibus chara: exulibus maxime, quibus interdicitur, quippe *Nitimur in vetitum ſemper cupimuſque negata.* FARN.

407. *Si ſunt tamen dii*] Si modo vel illi, vel alii omnino Dii ſunt, qui me in exilium & tot miſerias incidere ſunt paſſi. FARNABIUS. Vel illi patrii, vel ulli omnino digna impio Thyeſte dubitatio; digna irato, propter miſerias, in quas illum paſſi incidere. Et autem hic Diagoreus Thyeſtes: ille alius in Attii Antigonâ; qui negat Deos regere, vel curare omnia, Epicureus eſt. Nam Diagoras & Theodorus tollebant Deos, Protagoras & Epicurus non Deos, ſed Dios providentiam, ut docent Cicero de Nat. Deor. & Lactantius lib. 5. cap. 12. & de ira Dei cap. 9. unde Claudianus in Rufin. —— *quae numina ſenſu ambiguo, vel nulla putat, vel neſcia noſtri.* DELR.

407. *Cyclopum*] Mycenae Cyclopum opus perhibentur, eorum, qui turrium conſtruendarum inventores feruntur. Tum omnia magnae molis opera Cyclopum credebantur: *Maenia magna vides manibus fabricata Cyclopum.* Vide Hercul. Fur. v. 997. FARNABIUS.

409 *Juveni*] Mihi juveni. FARNABIUS.

409 *Stadia,*] Supra verſ. 131. FARNABIUS.

409. *Per quae nobilis*] Unus m. ſ. *nobilem.* Licet autem hic notare ſenilem iactantiam: quam in Neſtore Homerus, in Euandro Virgilius bene expreſſerunt. Ariſtoteles Rhetoric. hujus jactantiae cauſam reddit; [illegible]

[illegible]

Occurret Argos, populus occurret frequens;
Sed nempe & Atreus. repete ſilveſtres fugas,
Saltuſque denſos potius, & mixtam feris
Similemque vitam. clarus hic regni nitor
Fulgore non eſt quod oculos falſo auferat.
Cum quod datur ſpectabis, & dantem aſpice.
Modo inter illa, quae putant cuncti aſpera,
Fortis fui, laetuſque: nunc contra in metus
Revolvor. animus haeret, ac retro cupit
Corpus referre: moveo nolentem gradum.
Pliſth. Pigro (quid hoc eſt?) genitor inceſſu ſtupet,
Vultumque verſat, ſeque in incerto tenet.
Thyeſt. Quid anime pendes? quidve conſilium diu
Tam facile torques? rebus incertiſſimis,
Fratri atque regno credis? ac metuis mala
Jam victa, jam manſueta, & aerumnas fugis
Bene collocatas? eſſe jam miſerum juvat.
Reflecte greſſum, dum licet, teque eripe.
Pliſth. Quae cauſa cogit, genitor, à patria gradum
Re-

GRONOVII.

416. *Cum quid datur ſpectabis,*] Sic Lugdun. & Lipſienſ. bene; tamen Erb. Mog. Herbip. & Ven. *Cum quod datur ſpect. & tandem aſpice*, mendoſe habere notat Delrius. Sane *tandem* pro *dantem*: at non *quod datur*: ita enim & Florentinus & poſcit ratio. nam, *Quid detur*, dicendum fuiſſet, quod lex verſus reſpuit. Virgilius: *ulla putatis Dona carere dolis Danaum? ſic notus Ulyſſes?*

424 *Rebus incertiſſimis, Fratri atque regno*] De vita beata cap. 5. *quem voluptates doloreſque, incertiſſima dominia impotentiſſimaque, alternis poſſidebunt.*

VARIORUM.

γονῆες· ἀναμιμνησκόμενοι τῶν ἰδόντων. DELRIUS.

411. *Occurret*] Urbs viſui occurret. *vel* populus. FARNABIUS.

412. *Atreus.*] Quem nollem. Revertar itaque. FARNABIUS.

414. *Clarus*] Non eſt cur hic clarus regni nitor animi mei oculos perſtringat, mentemque auferat, ut ſpe regnandi occaecatus adeo in pernicioſas fortaſſis inſidias ruam. nec tam munus, quam dantem aſpice, ἐχθρῶν γὰρ ἄδωρα δῶρα κοὐκ ὀνήσιμα. FARNABIUS.

417. *Illa,*] Exilium & pauperiem. FARN.

418. *Nunc*] In regni partem accitus. FARN.

425. *Fratri atque*] Fratri inimico & regno, quibus nil magis metuendum. FARNABIUS.

425. *Mala*] Exilium & pauperiem, quae jam aſſuefaciendo ac ferendo reddidi mollia. FARN.

427 *Bene*] Quae me docuerunt aequanimitatem & animi magnitudinem. FARNABIUS.

430. *Si-*

Referre viſa? cur bonis tantis ſinum
Subducis? ira frater abjecta redit;
Partemque regni reddit: & laceras domus
Componit artus, teque reſtituit tibi.
Thyeſt. Cauſam timoris, ipſe quam ignoro, exigis.
Nihil timendum video; ſed timeo tamen.
Placet ire: pigris membra ſed genubus labant,
Alioque, quam quo nitor, abductus feror.
Sic concitatam remige & velo ratem
Aeſtus, reſiſtens remigi & velo, refert.
Pliſth. Evince quidquid obſtat, & mentem impedit;
Reducemque quanta praemia exſpectent, vide.
Pater, potes regnare. *Thyeſt.* cum poſſim mori?
Pliſth.

GRONOVII.

430. *Cur bonis tantis ſinum Subducis?*] Gaudet hinc transferre Seneca. Sic *ſinum implere*, de benef. 2, 31. & 6, 42. de vita beata 9: *in ſinum fundere*, de benef. 7, 10. *in ſinu condere*, 2, 16. *in ſinu invenire*, 7, 28. *ſinu onerato fugere*, de conſtant. 6. *ſinum expandere*, epiſt. 74. *in ſinu poſitae divitiae*, epiſt. 20.

437. *Alioque, quam quo nitor, adductus*] Rectius Fl. *abductus*. Saepe hoc verbum ubi antiquis placuit, recentioribus diſplicuit. Vide ad Livium.

439. *Remigi & vento, refert.*] Flor. quoque, ut alios fere omnes habere monuit H. Commelinus, *remigi & velo.* nam in repetitione vocabulorum luſit.

440. P. *Pervince quicquid*] Etruſcus: Tan. *Evince quicquid.* Virgilius: *concepit furias evicta dolore.* Et, *Tu lacrimis evicta meis.*

442. *Cum poſſim mori?*] Delrius interpretatur, offerri poteſtatem cum ſummo mortis periculo conjunctam: vel, regnare ais me poſſe: atque adeo jam regno, quum mortis meae penes me arbitrium ſit. H. Commelino reſpondet Thyeſtes, ſe vere regnare poſſe, quum mortem non timeat, occurratque libens ſuo fato, ex Choro & Agam. verſ. 606. Lipſius corrigit: *quin poſſum mori.* quod ſit, ſed fortaſſe mors in propinquo. Quod ex vulgata etiam colligit Gruterus. Vetat quoque Lipſium mutare vir ſummus, quum ſit è Stoicorum paradoxis, regem eſſe, qui mori didicit. Nihil horum voluit auctor, ſed Thyeſten fecit deteſtari regnum & mortem eo potiorem ducere. Itaque exaudiendum cum interrogationis nota: *cum poſſim mori?* Ego poſſim vel ſuſtineam regnare, cum poſſim rem tam gravem ac moleſtam vel morte evadere? Quiſquamne tam ſtultus ſit, ut cum ei ſit integrum mori, velit regnare? Ut apud Juvenalem Sat. 6. *Ferre potes dominam ſalvis tot reſtibus ullam? Cum pateant altae caligantesque feneſtrae? Cum tibi vicinum ſe praebeat Aemilius pons.* Ille regnet, qui non audet mori, & mavult in miſeriis & curis & ſplendida ſervitute vivere. Tale reſponſum, licet ex alia cauſa, putetur Germanici, qui cum à milite ſeditioſo ad imperium vocaretur, ferrum à latere deripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prehenſam dextram vi attinuiſſent.

VARIORUM.

430. *Sinum*] Metaph. ab iis qui ſinum vel gremium pandunt captantes miſſilia, vel quae decidunt FARNABIUS.

431. *Redit;*] In gratiam redit. FARNABIUS.

433. *Tibi.*] Dignitati priſtinae. FARN.

442 *Cum poſſim mori?*] Interpretationem Gronovii juvat illud Cic. ad Attic. Epiſt. 11. lib. VII.

Pliſth. Summa eſt poteſtas. *Thyeſt.* nulla, ſi cupias nihil.
Pliſth. Gnatis relinques. *Thyeſt.* non capit regnum duos.
Pliſth. Miſer eſſe mavult, eſſe qui felix poteſt?
Thyeſt. Mihi crede, falſis magna nominibus placent.
Fruſtra timentur dura. dum excelſus ſteti,
Nunquam pavere deſtiti, atque ipſum mei
Ferrum timere lateris. ô, quantum bonum eſt,
Obſtare nulli! capere ſecuras dapes
Humi jacentem! ſcelera non intrant caſas.
Tutuſque menſa capitur anguſta cibus.
Venenum in auro bibitur. expertus loquor,
Malam bonae praeferre fortunam licet.
Non vertice alti montis impoſitam domum,
Et eminentem civitas humilis tremit;

Nec

GRONOVII.

443. *Summa eſt poteſtas.* Th. *Nulla,*] Interpretantur nullam poteſtatem eſſe nullam cupienti: vel leg. *ſumma, ſi cupias nihil,* q. d. ſummam poteſtatem eſſe nihil cupienti. Potius, quum dixiſſet Pliſthenes, ſummam poteſtatem eſſe regnare, reſpondet Thyeſtes, regem, ſi abſit libido & improba cupiditas, ut abeſſe debet, nihil plus poſſe privato: neque enim ſibi permittit poſſe, & magis continetur reverentia famae, nullum ei ſecretum indulgenti.

454. *Praeferre fortunam licet.*] Si verum volumus, ſatis eſt, inquit, cauſae, cur illam, quae vulgo mala vocatur fortuna, bonae praeferamus. Non placet, igitur, *libet.*

VARIORUM.

Unam mehercule apricationem in Lucretino tuo ſole malim, quam omnia iſtiuſmodi regna; vel potius mori millies, quam ſemel iſtiuſmodi quidquam cogitare. Gronovianis paria fere attulit ad h. l. vetus commentator Bernardinus Marmita, qui ſic: *ſi poſſum regnare, poſſum etiam mori. melius eſt exulem mori, quam iſto modo regnare.* SCHRODERUS.

444. *Non capit*] Neque nos fratres capit, neque vos capiet. *Nulla fides regni ſociis omniſque poteſtas Impatiens conſortis erit.* μία λόχμη ὐ τρέφει δύο ἐριθάκες. Non capit mundus duos ſoles. FARN.

449. *Lateris.*] Vel etiam ſatellitum, qui latus meum ſtipabant. FARNABIUS.

453. *Venenum*] *Nullis aconita bibuntur Fictilibus, tunc illa time cum pocula ſumes Gemmata:* FARN.

453. *Expertus*] Utramque fortunam expertus, adverſam & ſecundam. FARNABIUS.

455. *Non vertice alti montis*] Scena Argiva eſt. Cum vero Romae agatur tragoedia, taxatur luxus Romanorum in aedificiis, piſcinis, balneis, agris, &c. & quae ſequuntur ſtudio quodam deſumuntur è Senecae epiſt. 60. 89. 90. 123 Hic, in humili fortuna cives non coërcentur arcibus in ſublimi poſitis. infra verſ. 641. FARNABIUS. Dictum videtur propter Valerium Poplicolam; qui, cum in ſumma Velia aedificaret, venit in ſuſpicionem affectati regni. itaque ne à civibus ſuis timeretur, non in planum modo aedes ſuas detulit, ſed etiam colli ipſi ſubjecit, id ſe facere inquiens, ut populus ſupra ſuſpectum ſe civem habitaret, & in Velia aedificarent, quibus melius publica libertas, quam ſibi patriae liberatori, credebatur. Livius libro ſecundo. DELRIUS.

457. *Ebur;*

Digitized by Google

Nec fulget altis ſplendidum tectis ebur;
Somnoſque non defendit excubitor meos:
Non claſſibus piſcamur; & retro mare
Jacta fugamus mole: non ventrem improbum
Alimus tributo gentium; nullus mihi
Ultra Getas metatur & Parthos ager:
Non thure colimur; nec meae, excluſo Jove,
Ornantur arae: nulla culminibus meis
Impoſita nutat ſilva; nec fumant manu
Succenſa multâ ſtagna: nec ſomno dies,

Bac-

GRONOVII.

463. *Non thure colimur;*] Caligulam, Domitianum alioſque imperatores taxari ait interpres. Scilicet ante nemini id contigit, non Julio, non Auguſto, non Tiberio, non Claudio, non ipſi Neroni. Caligulam tamen feras: ſed cur adjecit Domitianum?

VARIORUM.

457. *Ebur;*] Eburneum lacunar. FARN.

459. *Claſſibus*] *Dum gula ſaevit Retibus aſſiduis penitus ſcrutante macello Proxima.* FARNABIUS.

459. *Retro*] Fundamentis in mare jactis quae ipſum mare anguſtent, & *Contracta piſces aequora ſentiant.* FARNABIUS. Exemplum praebet Surrentinum Pollii, apud Papinium lib. 2. Silv. DELRIUS.

460. *Ventrem improbum*] Gulam inſatiatam & delicatam. FARNABIUS. Vili ſumtu paſcimur: non egemus nec abutimur tributis aut publicis vectigalibus explendae ingluviei, ut apud Athenaeum lib. 4. Xerxes, & alii apud Boyſleum hiſtor. prodig. c. 25. huc pertinent iſta Satyrici: *Atque ita defecit noſtrum mare, dum gula ſaevit Retibus aſſiduis, penitus ſcrutante macello Proxima, Tyrrhenum patitur nec creſcere piſcem. Inſtruit ergo focum provincia.* Seneca epiſt. 16. *Quamdiu ergo ſationibus implebimus magnarum urbium campos? quamdiu nobis populus metet? quamdiu unius menſae frumentum multa navigia, & non quidem ex uno mari, ſubvehent? taurus pauciſſimorum jugerum paſcuis impletur. una ſilva elephantis pluribus ſufficit: homo & terrâ paſcitur & mari. quid ergo? tam inſatiabilem nobis alvum natura dedit, cum tam modica corpora dediſſet, &c.* Vix autem dubito, quin noſter hoc loco Caji gulam notare voluerit. ſic enim de illo; lib. de Conſolat. ad Helviam matrem cap. 9. *Caius Caeſar, quem mihi videtur natura edidiſſe, ut oſtenderet, quid ſumma vitia in ſummâ fortunâ poſſent, centies ſeſtertio coenavit uno die, & in hoc omnium adjutus ingenio, vix tamen invenit, quomodo provinciarum tributum una coena fieret.* DELRIUS.

463. *Non thure*] Non uſurpamus divinos honores Diis veris negatos. FARNABIUS.

464. *Nulla culminibus*] Seneca l. 5. Declamat. *Alunt in ſummis culminibus mentita nemora, & navigabilium piſcinarum freta.* haec parens: at filius epiſt. 123. *Non vivunt contra naturam, qui pomaria in ſummis turribus ſerunt: quorum ſilvae in tectis domorum ac faſtigiis nutant; inde ortis radicibus, quo improbe cacumina egiſſent;* & Tibullus de iſtis hortis, lib. 3. Eleg. 3. *Et nemora in domibus ſacros imitantia lucos.* tales forte illi Babylonii penſiles, & alii Thebis, apud Plin. lib. 36. DELRIUS.

465. *Nec fumant manu*] O ſuaves hic interpretes! Stagna ajunt ſuccendi ut fundus dulcior dulciores reddat piſces. Tu ſcito de balneis domeſticis & ambitioſo in eas apparatu Poëtam loqui. LIPSIUS. Ammianus libro 16. ſcribit vaſtiſſima lavacra in urbe exſtructa, quae dicebantur *Oceani.* DELRIUS.

466. *Nec ſomno*] Non contra naturam viventes diem ſomno, noctem compotationibus tranſigimus, Epiſt. Sen. 122. FARNABIUS.

467. *Bac-*

Bacchoque nox jungenda pervigili datur.
Sed non timemur. tuta ſine telo eſt domus.
Rebuſque parvis alta praeſtatur quies.
Immane regnum eſt, poſſe ſine regno pati.

Pliſtb.

GRONOVII.

467. *Bacchoque nox ducenda*] Etruſcus, *jungenda.* Id eſt, continuanda diei. Eſt enim *jungere* interdum idem quod continuare, connectere, perpetuum ducere. Sic enim apud Statium *junctam lunam* legimus pro duabus noctibus continuatis. Et apud eundem: *Sicut anhelabant, juncto ſudore, volantes Mars impellit equos.* Item, *Junge, puer, cyathos:* quod eſt, continenter da, alium poſt alium porrige. Livius l. 21. *ut non petiſſe Saguntinos, ſed rerum ſerie, finitimis domitis gentibus jungendoque tractus ad id bellum videri poſſet* Juſtinus lib. 12. *cum diei noctem pervigilem junxiſſet.* Hippolyto: *iungitur ſemper nefas.*

468. *Sed non timemus.*] Omnes MſſT. *timemur.* Gruterus ait hoc improbare nexum orationis. At non improbat, ſi cogitemus, ut ipſum *timeri* invidioſum eſt infeſtumque periculis, tam hercle & magis interdum quam *timere*, ſic etiam *non timeri* eſſe juxta jucundum, gratum ac tutum ſane ſapientibus quam *non timere*: ut non immerito iſtud pro maximo bono multis incommodis paupertatis obducat. Deinde quod ſequitur, *ſine telo tuta domus*, tam argumentum eſt nos non terrere quam non timere: adeo haec implicita inter ſe ac propemodum indiviſa ſunt. Unde Claudianus: *Ancipites habeant arces, trepidique minentur.* Adde epiſt 105. ubi inter caetera: *Illud, ne timearis, praeſtabit tibi & fortunae mediocritas & ingenii lenitas. cum te eſſe hominem ſcient, quem offendere ſine periculo poſſint. Timeri autem tam domi moleſtum eſt quam foris; tam à ſervis quam à liberis. Nulli non ad nocendum ſatis virium eſt. Adjice nunc quod qui timetur, timet. nemo potuit terribilis eſſe ſecure.* Quinetiam ut priore parte verſus dicit, ſe non timeri, ita poſteriore, ſe non timere.

470. *Immane regnum eſt, poſſe ſine regno pati.*] Monſtraverant hunc locum pro dubio & obſcuro Delrius & Gruterus & toto capite Adverſariorum Barthius Grotius primus ei deterſit nubem: quod tanti putavit Heinſius, ut ſuis insereret notis: Salmaſius ipſum intulit meridiem: ita tres maximi viri, de quorum meritis, ut adoleſcentiae noſtrae ducum, libenter loquimur, feliciter hic operas junxerunt. *Pati*, nullo adjecto nominis caſu, eſt durare, obdurare, ſuſtinere, καρτερεῖν, vivere & utcumque ſe habere. Sic Virgilius: *Certum eſt in ſilvis inter ſpelaea ferarum Malle pati.* Id eſt, καρτερεῖν ἐν ταῖς ὕλαις καὶ σπηλαίοις. Malo ſuſtinere duram & difficilem in antris & ſpeluncis vitam. Ex quo verſu ridicule vir doctus, pium & Chriſtianum uſum verbi *Pati*, cum morte Servatoris mundi & agonibus martyrum, & Chriſtiana pietate natum, etiam extra Eccleſiam Latinam fuiſſe probare contendit Terentius Eunucho: *Verum ſi incipies, neque pertendes gnaviter, Atque ubi pati non poteris, quum nemo expetet, Infecta pace ultro ad eam venies.* Id eſt, durare & vivere ſine Thaide, ferre illam vitam ſolitariam, quam nunc tam fortiter tibi proponis. Idem Hecyra: *Fugere è conſpectu illico. Videre nollo, deni-*

VARIORUM.

467 *Bacchoque nox jungenda*] Placet aliis *ducenda.* vid. Cl. Burm. ad Val. Flac. Argon. lib. 1. v. 251. Retinent quoque *ducenda* MS. Traject. & duo typis excuſi. SCHRODERUS.

468 *Sed non timemus.*] Noſtri fere *timemur*; quod improbat nexus orationis. An fuit? *timetur.* Ita certe extat in MS. uno: neque aliter Commentaria Bernardini. GRUTERUS.

468. *Sed non timemur.*] Malim *timetur*, id quod Gruterus in MS. uno extare adfirmat. Maxime eam ob rationem, quod ſequentia hoc ipſum poſtulare videantur: nihil enim frequentius, quam per poſteriora confirmari prius Orationis membrum. Itaque τὸ *Sed nihil timetur* explicatur videlicet per ſequentia iſta, *tuta ſine telo eſt domus, rebuſque parvis alta praeſtatur quies.* Ut velit Thyeſtes, vitam agi ſine timore periculi externi, nec proinde ullis telis opus eſſe ad praeſtandam ſecuritatem. MS. Traject *timemus.* quod noſtram interpretationem confirmat. SCHRODERUS.

469. *Rebuſque*] Humili fortunae. FARN.

470. *Poſſe ſine regno pati*] Maximum imperium eſt poſſe regno ſine difficultate carere ſic Lucan. *Non poſſunt ſine rege pati.* FARNABIUS.

472. *Fra-*

Pliſth. Nec abnuendum eſt, ſi dat imperium Deus.
Thyeſt. Nec appetendum. *Pliſth.* Frater, ut regnes, rogat.
Thyeſt. Rogat? timendum eſt. errat hic aliquis dolus.
Pliſth. Redire pietas, unde ſummota eſt, ſolet:
Reparatque vires juſtus amiſſas amor.
Thyeſt. Amat Thyeſten frater? aethereas prius
Perfundet Arctos pontus; & Siculi rapax
Conſiſtet aeſtus unda, & Ionio ſeges
Matura pelago ſurget; & lucem dabit
Nox atra terris: ante cum flammis aquae,
Cum morte vita, cum mari ventus fidem
Foeduſque jungent. *Pliſth.* Quam tamen fraudem times?
Thyeſt. Omnem. timori quem meo ſtatuam modum?
Tantum poteſt, quantum odit. *Pliſth.* In te quid poteſt?
Thyeſt.

GRONOVII.

que ubi non quit pati. Ubi non poteſt diutius vivere cum ſocru, durare apud illam. Sic Hercule Oetaeo verſ. 1523. *Quique ſub plauſtro patiuntur Urſae* i. e. vivunt, durant. Ubi male Scaliger, *pariuntur.* Sic *poſſe pati ſine aliquo* eſt poſſe vivere ſine aliquo, perferre vel deſiderium perſonae vel inopiam rei alicujus. *Pati poſſe ſine regno eſt immane regnum*, hoc eſt, poſſe aequo animo carere regno & potentia eſt magni regni & potentiae inſtar: nam qui hoc poſſunt, carent laboribus & invidia & periculis, quibus regnantes, ſed magis regnandi avidi, ſunt expoſiti: fruuntur autem quiete & tranquillitate, qua illi carent utrique. Sic Lucanus, *ſine rege pati poſſe*, pro poſſe ferre libertatem: quod non poterant Cappadoces apud Juſtinum, nec Junii Vitelliique apud Livium. Hoc genus loquendi Patri Controverſ. 9. & filio Senecis Nat. quaeſt. 3. reſtituimus. Terentius Heautont. *Non poſſum pati, quin tibi caput demulceam.* Non contineo me: nequeo durare. Auctor de bello Africano: *miles hic non potuit pati, quin ſe armatum beſtiae offerret.* Tale eſt & illud Plauti Menaechmis a. 5. ſc. 1. *Non patiar praeterhac, Quin vidua vivam, quam tuos mores perferam.* Ubi vulgo male poſt *τὶ praeterhac τελεία ὑποςιγμὴ* ponitur, & diſcerpitur continua periodus. Nihil me, inquit, tenebit, quo minus malim eſſe vidua, quam cum tali viro nupta. Sic *Patiens*, qui obdurat, contentus anguſtiis praeſentibus, Horatio lib. 1. Sat. 1. *& illum utitur arte Quaeſitis patiens.* Ubi corrigere Lambinus voluit, *ſapiens*: ſed merito rejectus à J. Douza majore, accommodante ſimilem locum ex lib. 2. Sat. *quid te juvat, inquit, amice, Praerupti nemoris patientem vivere dorſo?*

484. *Quantum poteſt, tantum odit.*] Solus Delrius hic obſervat in aliis codd. eſſe: *Tantum pa-*

VARIORUM.

472. *Frater*,] Neque enim ut appetas opus eſt, cum frater ut regnes roget. FARNABIUS.

475. *Juſtus*] Neceſſarius ut amor fratrum poſt iras firmius reſarcitur. FARNABIUS.

476. *Aethereas*] Nunquam fiet ut amet. *impoſſibilis conditio negat.* FARNABIUS.

477. *Arctos*] Urſae ſidera arctico circulo incluſae non deſcendunt ſub Horizontem noſtrum, non itaque tingi videntur in aequore, ut ceterae ſtellae. FARNABIUS.

477. *Siculi*] Fretum illud rapidiſſimum inter Italiam & Siciliam prius quieſcet. FARN.

Thyeſt. Pro me nihil jam metuo: vos facitis mihi
Atrea timendum. *Pliſth.* Decipi captus times?
Serum eſt cavendi tempus in mediis malis.
Thyeſt. Eatur: unum genitor hoc teſtor tamen;
Ego vos ſequor, non duco. *Pliſth.* Reſpiciet Deus
Bene cogitata. perge non dubio gradu.

GRONOVII.

teſt, quantum odit. Caeteri ne tralaticia quidem mentione dignam hanc ſcripturam cenſuere. At ego vix ullum vidi paulio melioris notae (vidi autem variis in locis plurimos, nec paucos integros contuli) in quo non ſic legeretur. Et ſane diligentius conſideranti vulgatae ſenſus plebejus ac futilis videtur. Alter hic eſt: Vis ſcire quam fraudem timeam? Nullam non timeo. Vis ſcire quis ſit mihi modus timendi? nullus. Neque enim ſcelus eſt ullum tantum, neque ulla fraus tam deteſtabilis, quod ſcelus, quamque fraudem in ſe admittere ille vereatur. Denique tantum poteſt fraudis ac ſcelerum concipere, quantum in me ſuſcepit odii: id autem infinitum eſt, & neque rationem neque terminum habet.

489. *Reſpiciat Deus Bene cogitata.*] Flor. *Reſpiciet.* quod ſpei ac fiduciae juvenis magis convenit.

VARIORUM.

485. *Pro me*] De me, qui mortem contemno, ſecurus: de vobis ſolicitus ſum. FARNABIUS.

487. *Serum eſt*] Cum vero nimis appropinquaris, ſerum eſt jam reverſum tibi conſulere, perge itaque. FARNABIUS. Et iſtum verſum patri potius dederim quam filio. GRUTERUS

488. *Eatur:*] Al. volunt verbum illud *Eatur* eſſe Pliſth. & Thyeſt. incipere, *Unum genitor, hoc teſtor tamen.* Sed continenter haec Thyeſtes dicit, evictus tandem ſuadela ſive precibus liberorum. Age, inquit, eamus, tamen ego hoc pater vobis teſtor, ſequi me, non ducere. FARN.

489. *Ego*] Proteſtor vos mihi duces praeiviſſe; me invitum ſubſecutum. DELRIUS.

ATREUS. THYESTES. PLISTHENES.
TANTALUS. F. & Tertius Frater, } Mutae Perſonae.

Tacite ſibi applaudit Atreus irretitum fratrem, cui obviam procedit, & ſimulata in gratiam reditione eum circumvenit.

Atr. Plagis tenetur cluſa diſpoſitis fera.
Et ipſum, & una generis inviſi indolem
Junctam parenti cerno. jam tuto in loco
Ver-

VARIORUM.

491. *Fera.*] Thyeſtes. FARNABIUS.

492. *Generis*] Filios patrem malum vultu & indole referentes. FARNABIUS.

495. *To-*

Verſantur odia: venit in noſtras manus
Tandem Thyeſtes; venit, & totus quidem.
Vix tempero animo, vix dolor frenos capit.
Sic cum feras veſtigat, & longo ſagax
Loro tenetur Umber, ac preſſo vias
Scrutatur ore; dum procul lento ſuem
Odore ſentit, paret, & tacito locum
Roſtro pererrat: praeda cum propior fuit;
Cervice tota pugnat, & gemitu vocat
Dominum morantem, ſeque retinenti eripit.
Cum ſpirat ira ſanguinem, neſcit tegi.
Tamen tegatur. aſpice, ut multo gravis
Squallore vultus obruat moeſtos coma:

Quam

GRONOVII.

504. *Cum ſpirat ira ſanguinem*,] Quod ex margine Baſil. & Libro refert Delrius, *ſperat*, confirmat Etruſcus. Quum homo iratus & vindictae cupidus confidit adeſſe tempus hauriendi ſanguinis hoſtilis, difficulter animum diſſimulat.

507. *Praeſtatur fides.*] Ab Atreo, an Thyeſte, quaerit Gruterus, & ſtatim, ab Thyeſte puto. Immo ab Atreo. Cicero Famil lib. 1. ep. 9. *Ut officium meum memoremque in bene meritos animum fidemque fratris mei praeſtarem.* lib. 5. ep. 11 *De Dionyſio, ſi me amas, confice. quamcumque ei fidem dederis, praeſtabo.* De divinat. lib 2. *Virtutis auſpiciis video eſſe uſum Dejotarum, quae vetat ſpectare fortunam, dum praeſtetur fides.* Flor. tamen, *Praeſtetur.* Haec inde, *Aſpice ut multo*, clariore voce loquitur, ita ut frater exaudire poſſit: atque hoc ultimo quaſi ſibi ſuiſque imperat, ut praeſtent fidem, quam nomine ejus filii dederant.

VARIORUM.

495. *Totus*] Cum filiis. FARNABIUS.

498. *Umber*,] Etſi Argivae Scenae magis conveniſſet Spartanus, aut Moloſſus, eum tamen Romae agatur, non multum refert, ſi Umbrum ut notae ſagacitatis canem citet. FARNABIUS.

498. *Preſſo*] In terram inclinato. FARN.

501. *Roſtro*] Uſitatius de avibus dicitur, ſed & de quadrupedibus, cum à *Rodo* deſcendat, & de ipſo homine, quod etiamdum in Hiſpanico *roſtro* manet. FARNABIUS.

502. *Et geſtu vocat*] Antiquitus, *gemitu*, ſic m. s. ſic Interpres vetuſtior. ſequioris aevi, *& geſtu vocat.* male. neque unquam venaticis canibus adfuere qui defendunt: vere enim tum gemunt. GRUTERUS.

504. *Spirat*] Affectat. FARNABIUS.

504. *Cum ſpirat ira ſanguinem*,] Gronovius τὸ *ſperat*, confirmat explicatque pro Etruſco. At quicumque legitimum ſonum aure callet, vix dubio, quin *ſpirat* malit. Innuit Atreus habitum hominis irati, ore, oculis, totoque vultu ſanguinem inimici haurire cupientis. Reſpondet autem iſtiuſmodi habitus adprime exemplo canis modo adducto; qui conſpecta propius fera, omni niſu ſeſe retinenti domino eripit praedae inhians. Flor. Hiſt. lib. 1. c. 22. *ita quae inerat quaedam adhuc ex paſtoribus feritas, quiddam ſpirabat indomitum*: de populo Romano, agreſte illud atque immite priſci aevi ingenium, ferociamque animi, retinente adhuc ac prae ſe ferente. MS. Traject. tamen & Venetus excuſus *ſperat.* Sed Pariſ. *ſpirat.* SCHRODERUS.

505. *Aſpice.*] *Superiora apud ſe, quae ſequuntur converſus ad fratrem loquitur.* FARNABIUS.

507. Prae-

Quam foeda jaceat barba. praeſtatur fides.
Fratrem juvat videre: complexus mihi
Redde expetitos. quidquid irarum fuit,
Tranſierit. ex hoc ſanguis ac pietas die
Colantur: animis odia damnata excidant.
Thyeſt. Diluere poſſem cuncta, niſi talis fores.
Sed fateor, Atreu, fateor, admiſi omnia
Quae credidiſti. peſſimam cauſam meam
Hodierna pietas fecit. eſt prorſus nocens,
Quicunque viſus tam bono fratri eſt nocens.
Lacrymis agendum eſt: ſupplicem primus vides.
Hae te precantur pedibus intactae manus.
Ponatur omnis ira, & ex animo tumor
Eraſus abeat: obſides fidei accipe
Hos innocentes. *Atr*. Frater, à genubus manus
Aufer, meoſque potius amplexus pete.
Vos quoque, ſenum praeſidia, tot juvenes, meo
Pendete collo. ſqualidam veſtem exue,

Ocu-

GRONOVII.

518. *Pedibus intactae manus.*] Sic liber optimus: non *injectae*, *injunctae*, *victae*, *vinctae*.

523. *Senum praeſidia, vos juvenes,*] Reſtitue ex Mſſ. & editis antiquis, *tot juvenes*. Non inane vocabulum *tot*. Statius ad Julium Menecratem: *Tot dominis clamata domus*. Hi quoque non ultra tres erant. Ibidem: ——— *ulterius ſed enim producere queſtus Non licet, en hilaris circumſtat turba tuorum, Defenſatque patrem. quem non hoc agmine vincas.* Vox tenerrima Peponillae ad Veſpaſianum apud Dionem: Ταῦτα καὶ ἐγέννησα ἐν τῷ μνημείῳ καὶ ἔθρεψα, ἵνα σε πλείονες ἱκετεύσωμεν.

VARIORUM.

507. *Praeſtatur*] Praeſto tibi fidem, quam nunciarunt tibi filii mei. FARNABIUS.

510. *Sanguis*] Neceſſitudo ſanguinis. FARN.

512. *Diluere*] Excuſare quidem admiſſa mea conarer; ſi te adeo placabilem & ad veniam facilem non cernerem, jam itaque fateor. FARN.

514. *Peſſimam*] Tua in me pietas quanto major, tanto mea in te ſcelera ſunt graviora. FARNABIUS.

518. *Intactae manus.*] Quae ſupplices hucuſque nullius pedes tetigere; tu enim primus me ſupplicem vides. FARNABIUS

518. *Hae te precantur pedibus intactae manus.*] Pariſ. excuſus *pedibus injunctae*. quod retinendum puto, quia exprimat geſtum apprehendentis genua, à quibus eum mox repellit Atreus, *à genubus manus aufer* SCHRODERUS.

523. *Vos juvenes,*] Alii leg. *tot juvenes*, i e. Tres: Pliſthenes qui loquebatur, Tantalus, & natu minimus, mutae perſonae, verſ. 715. 723. & 737. infra. FARNABIUS.

525. *Ocu-*

Oculiſque noſtris parce, & ornatus cape
Pares meis: laetuſque fraterni imperii
Capeſſe partem. major haec laus eſt mea,
Fratri paternum reddere incolumi decus.
Habere regnum, caſus eſt: virtus, dare.
Thyeſt. Dii paria, frater, pretia pro tantis tibi
Meritis rependant. regiam capitis notam
Squallor recuſat noſter, & ſceptrum manus
Infauſta refugit. liceat in media mihi
Latere turba. *Atr.* Recipit hoc regnum duos.
Thyeſt. Meum eſſe credo, quidquid eſt, frater, tuum.
Atr. Quis influentis dona Fortunae abnuit?
Thyeſt. Expertus eſt quicunque quam facile effluant.
Atr. Fratrem potiri gloria ingenti vetas?
Thyeſt. Tua jam peracta gloria eſt, reſtat mea.
Reſpuere certum eſt regna conſilium mihi.
Atr. Meam relinquam, niſi tuam partem accipis.
Thyeſt. Accipio. regni nomen impoſiti feram:
Sed jura & arma ſervient mecum tibi.
Atr. Impoſita capiti vincla venerando gere.
Ego deſtinatas victimas Superis dabo.

GRONOVII.

541. *Niſi tuam partem accipis.*] Fl. *ni tuam.*

VARIORUM.

525 *Oculiſque*] Ne videant, nón ſine lacrymis, ſquallorem tuum. FARN.

528. *Paternum*] Regnum. FARN.

531. *Regiam*] Regni inſigne diadema, inf. verſ. 544. FARN.

532. *Recuſat*] Vide Hercul. Fur verſ. 1193. & 1319. FARN.

534. *Turba*] Plebe. FARN.

540. *Reſpuere*] Certum eſt mihi conſilium regna quamvis oblata renuere. FARN.

543. *Jura*] Quaecunque ad pacem ſive ad bellum ſpectant, illa omnia ut & ego ipſe tibi inſerviemus. FARN.

544 *Vincla*] Redimiculum ſive faſciam ex panno pretioſiſſimo, ſic & Graece διάδημα à διαδεῖν revincio. FARN.

CHORUS.

Inſerviens actui praecedenti Chorus Atrei collaudat pietatem, qua ſimultates & diſſidia fratrum compoſuit, non ſecus ac ſerenitas tempeſtatem ſequuta.

CRedat hoc quiſquam? ferus ille & acer,
Nec potens mentis, truculentus Atreus,
Fratris aſpectu ſtupefactus haeſit.
Nulla vis major pietate vera eſt.
Jurgia externis inimica durant,
Quos amor verus tenuit, tenebit.
Ira cum magnis agitata cauſis
Gratiam rupit, cecinitque bellum;
Cum leves frenis ſonuere turmae,
Fulſit hinc illinc agitatus enſis;
Quem movet crebro furibundus ictu
Sanguinem Mavors cupiens recentem;
Opprimit ferrum, manibuſque junctis
Ducit ad pacem pietas negantes.
Otium tanto ſubitum è tumultu
Quis Deus fecit? modo per Mycenas
Arma civilis crepuere belli.
Pallidae natos tenuere matres;

Uxor

GRONOVII.

546. *Credat hoc quiſquam?*] Ep. 97. *Credat hoc quiſquam? qui damnabatur uno adulterio, abſolutus eſt multis.* Epiſt. 91. *Quis hoc credat, ubique armis quieſcentibus, Lugdunum, quod oſtendebatur in Gallia, quaeri?*

563. *Pallida matres timuere natis;*] Flor. ordine

VARIORUM.

547. *Nec potens*] Affectibus, non rationi parens. FARN.

552. *Ira*] Conſanguineos, etſi ad tempus acerrime diſſideant, pietas tamen & verus amor in gratiam reducit: alios non item. FARN.

556. *Quem movet*] Quem enſem ſtrinxit vibravitque ira belli, hanc in vaginam recondit & comprimit pietas. FARN.

563. *Tenuere*] *Tenere* eſt aut complecti, adprimere ad pectus infantes, aut inhibere ne ruerent ad bellum adoleſcentes. GRUTERUS.

565. *In-*

Uxor armato timuit marito,
Cum manum invitus ſequeretur enſis,
Sordidus pacis vitio quietae.
Ille labentes renovare muros;
Hic ſitu quaſſas ſtabilire turres;
Ferreis portas cohibere clauſtris
Ille certabat; paviduſque pinnis
Anxiae noctis vigil incubabat.
Pejor eſt bello timor ipſe belli,
Jam minae ſaevi cecidere ferri;
Jam ſilet murmur grave claſſicorum;
Jam tacet ſtridor litui ſtrepêntis;
Alta pax urbi revocata laetae eſt.

Sic

GRONOVII.

ordine verborum quoque commutato: *Pallidae natos tenuêre matres* Ex Virgilii, *Et pavidae matres preſſere ad pectora natos.* Unde & Statius: *Ipſa ſuum genitrix curvo delphine vagantem Arripuit frenis, gremioque Palaemona preſſit* Vidit & Delrius.

571. *Anxiae noctis vigil*] Immo *noctis*, ut habet Etruſcus. non enim nocti, ſed murorum pinnis incubabat.

VARIORUM.

565. *Invitus*] Civilem ſcilicet hauſturus ſanguinem. FARN

566 *Sordidus*] Rubiginoſus. FARN.

570. *Pinnis*] Murorum minis. FARN.

574. *Claſſicorum*;] Claſſicum olim buccinâ ſeu cornu ſolitum cani. & convocationis militum ad bellum inſtans ſignum: ſed proelii conferendi ſignum, tubâ dabatur: litui, opinor, ipſam buccinam comitabantur vel praecedebant. ſignificat hoc Lucanus lib 7. —— *ſtridulus aër Eliſus lituis, conceptuque claſſica cornu: Tunc auſae dare ſigna tubae* —— Aperte etiam Iſidorus lib. 17 Origin. c. 4. qui Lucano lucem aliquam tribuit his verbis: *Inter tubam autem & buccinam veteres diſcernebant nam buccinae inſonans ſollicitudinem ad bella denunciabat. Virg.* —— *qua buccina ſignum Dira dedit. Tuba autem proelia indicabat, ut:* At tuba terribilem ſonitum dedit aere canoro. *Cujus ſonitus varius eſt, nam interdum canitur ut bella committantur; interdum ut inſequantur eos, qui fugiunt; interdum receptui nam* receptus *dicitur, quo ſe exercitus recipit: unde & ſigna receptui canere dicuntur.* Claſſica *ſunt cornua, quae convocandi cauſa erant facta, & à calando claſſica dicebantur. de quibus Virgilius:* Claſſica namque ſonant. *Apud Amazonas autem non tuba, ſicut à regibus, ſed à regina ſiſtro vocabatur feminarum exercitus* Gloſſar. Graeco Latinum, [illegible] *Claſſica.* De Claſſicum canendi modo, nonnulla Dion Caſſius lib. 47 hiſt. Auguſtae: ita tamen, ut tubae & claſſici differentiam aperte confundat, ſi recte N. interpretatur. Etſi generali vocabulo buccinator, tubicinem & cornicinem comprehendat; propric tamen tuba aeneatorum eſt, buccina cornicinum. Cornua lituis plerumque conjungunt, ut hic Seneca, & Lucanus loco citato, & Horatius quando minaci cornuum murmuri addit lituos ſtrepentes; etſi etiam lituo tubae ſonitum permiſcuit. DELRIUS.

575. *Litui ſtrepentis*;] Lituus incurvus erat, auctore Feſto, ideo ſonum ſtreperum & acutum edebat. Ennius: *Inde loci lituus ſonitus effudit acutos*, idcirco ait *ſtrepentis* imitatus Horatium, qui 2 carmin. ait, *Jam nunc minaci murmure cornuum Perſtringis aures, jam litui ſtrepunt.* DELRIUS.

T 2 578. Co-

Sic ubi ex alto tumuere fluctus,
Brutium Coro feriente pontum;
Scylla pulſatis reſonat cavernis,
Ac mare in portu timuere nautae,
Quod rapax hauſtum revomit Charybdis;
Et ferus Cyclops metuit parentem
Rupe ferventis reſidens in Aetnae,
Ne ſuperfuſis violetur undis
Ignis aeternis reſonans caminis;
Et putat mergi ſua poſſe pauper
Regna Laërtes, Ithaca tremente.

Si

GRONOVII.

580. *Ac mare in portu timuere*] Ita & vetuſtiſſimae membfanae, non *intortum*, vel *in totum*: eaedemque ſequenti verſu *hauſtum*, non *auſter*, ut junctae umbone phalanges codicum nugatoriorum, ſi cum uno illo compatentur. Joculare autem, *auſtrum Charybdis* dici violentiam Charybdis. Scilicet non Senecam, ſed fabulatorem illum decuiſſet haec elegantia, qui ſperavit ſe mire locutum eſſe, cum dixit: *quid aget tanta caloris hiems?* Si omnino turbare hic *auſtrum* illum oporteret, ſcriberemus: *Quod rapax auſtro revomit Charybdis.* Nempe auſtro flante. Ovidius: *auſtroque agitata Charybdis.* Juvenalis Sat. 5. *nam dum ſe continet auſter, Dum ſedet & ſiccat madidas in carcere pennas Contemnunt ipſam temeraria lina Charybdim.* Sed glandes legimus ac digerimus jam inventis frugibus. Epiſt 79. *quicquid illo freti turbine arreptum eſt, per multa millia trahi conditum, & circa Tauromenitanum litus emergere.*

VARIORUM.

578. *Coro*] Vento ab Occaſu ſolſtitiali flante, adverſus Aquilonem, excitante jam mare, quod Brutios alluit Italiae extremos juxta fretum Siculum. FARNABIUS.

579. *Scylla*] Saxum in freto Siculo, quod fluctuum concurſu & illiſione in ſcopulos reſonans dedit locum fabulae de Scylla Phorci filia in monſtrum hoc converſa, canibus pube tenus ſuccincta. FARNABIUS.

580. *Mare in portu*] Cum Scylla ſaevit, & tempeſtas ubique atrox: nautae vix in portu ſecuros ſe putant, illic etiam timent. at cum ſerenum rediit, non ſolum naves, ſed & cymbae (ut infra ſequitur) perſultant, & ludunt in illo ipſo freto. FARNABIUS.

581. *Quod rapax*] Ab Homero Odyſſ. μ'. ——— δῖα χάρυβδις ἀναῤῥοιβδεῖ μέλαν ὕδωρ τρὶς μὲν γὰρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναροιβδεῖ δεινὸν ——— quae ſic expreſſit P. Virgilius Aeneid. 3. ——— *Charybdis Obſidet, atque imo barathri ter gurgite vaſtos Sorbet in abruptum fluctus, rurſusque ſub auras Erigit alternos, & ſidera verberat unda.* DELRIUS.

582. *Cyclops*] Polyphemus timet ne pater ſuus Neptunus, id eſt, mare extinguat ſemper ardentes fornaces Aetnae. FARNABIUS. Conon in Heraclea ſcribit Polyphemi patrem fuiſſe Elaſum; quem Andron Teïus, in lib. de affinitatibus, Elatam appellat; Homer. Odyſſ. α'. Euripides in Cyclope, Apollonius 1. Argonaut. & Lucianus in dialog. marinor. deor. Neptunum fuiſſe dicunt. quod noſter hic ſequitur: forte quia ut Tzetza chil. 2. hiſtor. 51. ſcribit, τοὺς θυμικοὺς γὰρ σύμπαντας καὶ πάντας τοὺς ἀνδρείους, ὡς καὶ βιαίους, υἱεῖς φασὶ τοῦ Ποσειδῶνος. Praeterea recte noſter per Neptunum voluit vim maris ſignificare. nam Cicero lib. 1. de nat. deor. ex Chryſippi ſententia prodidit Neptunum nihil eſſe aliud quam ſpiritum qui mare commovet. DELRIUS.

583. *Fer-*

Si ſuae ventis cecidere vires,
Mitius ſtagno pelagus recumbit;
Alta quae navis timuit ſecare
Hinc & hinc fuſis ſpacioſa velis,
Strata ludenti patuere cymbae:
Et vacat merſos numerare piſces;
Hic ubi ingenti modo ſub procella
Cyclades pontum timuere motae.
Nulla ſors longa eſt, dolor ac voluptas
Invicem cedunt. brevior voluptas.
Ima permutat levis hora ſummis.
Ille qui donat diadema fronti,
Quem genu nixae tremuere gentes,
Cujus ad nutum poſuere bella
Medus, & Phoebi propioris Indus;
Et Daae Parthis equitem minati;

GRONOVII.

598. *Ima permutat brevis hora*] Non Gruteri modo omnes, ſed etiam Etruſcus, *levis hora.* Id eſt, inconſtans fortuna in horas varians. Ut enim *tempus*, *dies*, ſic & *hora* pro fortuna.

603. *Et Ducae Parthis equitem*] Hic quoque liber optimus: *Dahae.* Genus eſt, uti dictum, finiti-

VARIORUM.

583. *Ferventis*] Aetnaei incendii cauſam tradit Lucretius lib. 6. his verſibus: ——— *primum totius ſubcava montis Eſt natura fere, ſilicum ſuffulta cavernis: Omnibus eſt porro in ſpeluncis ventus & aer, &c.* addit Claud. lib. 1. de raptu Proſerp. *Quae ſcopulos tormenta rotant? quae tanta cavernas Vis glomerat? quo fonte ruit Vulcanius ignis? Sive quod obicibus diſcurrens ventus opertis Offenſo per ſaxa ruens rimoſa meatu, Dum ſcrutatur iter, libertatemque repoſcens Putrida multivagis populatur flatibus antra: Seu mare Sulphurei ductum per viſcera montis Oppreſſis igneſcit aquis & pondera librat, &c.* Auctor libri de mundo docet terram multos flatus & ignis fontes in ſe continere: quorum alii ſub terra ſint occulti & obſcuri, alii vero, *ἀναπνοὰς ἔχοντα ϗ ἀναφυσήσεις, ὥσπερ Λιπάρα τε ϗ Αἴτνη ϗ τὰ ἐν Αἰόλου νήσοις.* DELRIUS.

586 *Putat*] Timetque ſuae inſulae ne mergatur, Laërtes, ſeu quis alius Rex Ithacae, eſt enim *Prolepſis ex perſona poetae, necdum enim erat Laërtes.* FARN.

590. *Alta*] Maria, quae modo procelloſa, non auſa eſt tentare valida & velivola navis, modo pacata, etiam cymbae pervia facta ſunt. FARNABIUS.

595. *Cyclades*] Inſulae illae in cycli formam diſpoſitae in mari Aegaeo ventis motae timuere, ne abſorberentur. FARN.

599. *Fronti*,] Qui aliis regna diſtribuit. FARN.

600 *Quem genu*] Cujus arbitrio & imperio parent remotiſſimae gentes, Medi, Perſae, Parthi, Indi directis Solis radiis viciniores; *reſpicit autem Poeta imperatores Romanos, maxime Neronem quocum foedus percuſſerunt reges externi, & à quo Tiridates diadema accepit.* FARN.

Anxius ſceptrum tenet, & moventes
Cuncta divinat metuitque caſus
Mobiles rerum, dubiumque tempus.
Vos, quibus rector maris atque terrae
Jus dedit magnum necis atque vitae,
Ponite inflatos tumidoſque vultus:
Quidquid à vobis minor extimeſcit,
Major hoc vobis dominus minatur.
Omne ſub regno graviore regnum eſt.
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
Nemo confidat nimium ſecundis,
Nemo deſperet meliora lapſis.
Miſcet haec illis, prohibetque Clotho
Stare fortunam. rotat omne fatum.
Nemo tam divos habuit faventeis,
Craſtinum ut poſſit ſibi polliceri.
Res Deus noſtras celeri citatas
Turbine verſat.

ACTUS

GRONOVII.

num Parthis: equis inhaerens, perinde ut illi: ſed eiſdem ferocius, ut vere Scythicum, nec delicatiore Aſia, ut nonnihil Parthi, emollitum. Ideo *equitem minari Parthis* dicuntur, tanquam formidabilem, quamvis & huic equeſtri populo. Statim idem liber optimus, ut Lipſianus: *& moventes Cuncta divinat*: probaveruntque merito Lipſius & Scaliger. Quid opus eſt turba, ubi conſtat de optimis? Nec libet vellere aures ſermonem reſpuentes. Age, vel ſolutis cum numerſs conſidera: *& caſus rerum mobiles* valde ipſos, ſecum autem *moventes cuncta* praevidet atque extimeſcit. Sic regi ab eo qui regitur, indignamur: ſic Martialis ſe ſalutatum ire ad eum, qui ante ierit ſalutatum. Epiſt. 94. *Oſtendat ex conſtitutione vulgi beatos, in iſto invidioſo faſtigio ſuo trementes*

VARIORUM.

608 *Jus*] Imperium. FARN.
611. *Major*] Deus. FARN
612. *Omne*] *Regum timendorum in proprios greges, reges in ipſos imperium eſt Jovis.* FARN.
613. *Veniens*] Oriens. FARN.
614. *Fugiens*] Occidens. FARN.
616. *Meliora*] In rebus adverſis. FARN.
617. *Haec illis*,] Adverſa ſecundis. FARN.
617. *Clotho*] Una è Parcis. Herc Fur. 559 FARN.
618. *Stare*] Diu in eodem ſtatu manere. FARN.
622. *Turbine*] Volubilitate, FARNABIUS. Turbo celerior & concitatior eſt vento. De turbine Seneca lib. 7. nat. quaeſt. cap. 9 *mira velocitas eius & mira brevitas eſt.* quid ſit docet, inquiens: *efficit turbinem, plurium ventorum inter ipſos luctatio.* DELRIUS.

625. Pe-

ACTUS QUARTUS.

NUNCIUS. CHORUS.

Crudele Atrei facinus & epulas nefandas, in quibus apponebantur Thyeſtae ſui liberi, digna quae ex oculis ſpectatorum ſublata intus gererentur, narrat nuncii facundia praeſens.

Nunc. QUis me per auras turbo praecipitem vehet,
Atraque nube involvet, ut tantum nefas
Eripiat oculis? ô domus, Pelopi quoque
Et Tantalo pudenda! *Chor.* Quid portas novi?
Nunc. Quaenam iſta regio eſt, Argos & Sparte pios
Sortita fratres? & maris gemini premens
Fauces Corinthos? an feris Iſter fugam
Praebens Alanis? an ſub aeterna nive
Hyr-

GRONOVII.

& attonitos, longeque aliam de ſe opinionem habentes, quam ab aliis habetur. Nam quae aliis videntur excelſa, ipſis praerupta ſunt. Itaque examinantur & trepidant, quoties deſpexerunt in illud magnitudinis ſuae praeceps. Cogitant enim varios caſus, & in ſublimi maxime lubricos: tunc appetita formidant, & quae & illos graves aliis reddit, gravior ipſis felicitas incumbit. Hic *lubrici*, qui illic, *mobiles*. Poſſes alioqui non inepte facere *Flebiles*.

627. *Argos & Sparte impios*] Sic fecit Gruterus è Pall. quum eſſet antea: *Sparte & Argos*: quod hoc minus conveniret τῷ *Sortita*. Recte ille: ſed ut omne mendum è verſu tollatur, ſcribe cum Etruſco: *Argos, & Sparte pios Sortita fratres.* Puta Caſtorem & Pollucem. Phoeniſſis: *Sparteque fratre nobilem gemino.* Hinc belle Statius Jovem inducit loquentem de inſtanti Thebanorum frattum certamine: *Ledaei videant nec talia fratres.* Nec tam pii exemplum impietatis norint in fratribus.

629. *An feris Iſter fugam Praebens Alanis?*] Interpretantur Danubium fuga celeri fluentem per Alanos crudeliſſimos Scythiae populos. At Se-

VARIORUM.

625. *Pelopi*] Vel ipſis crudelibus tyrannis erubeſcenda. FARN.

627. *Quaenam*] Civiliſne Graecia an barbara Scythia? FARN.

628. *Maris*] Corinthus ſita in Iſthmo*, i. e. in anguſtiis inter Aegaeum & Ionium maria. FARN.

630. *Alanis?*] Hi juxta Plinium & Ammianum Sarmatiam Europaeam incoluerunt; juxta alios vel Daciae partem, vel ulterioris Scythiae. Alanorum formam habes apud Claudianum, de bello Gethico: *Cui natura breves animis ingentibus artus Finxerat, immanique oculos infecerat ira: Vulne-*

Hyrcana tellus? an vagi paſſim Scythae?
Quis hic nefandi eſt conſcius monſtri locus?
Chor. Effare: & iſtud pande, quodcumque eſt malum.
Nunc. Si ſteterit animus, ſi metu corpus rigens
Remittet artus. haeret in vultu trucis
Imago facti. ferte me inſanae procul
Illo procellae; ferte, quo fertur dies
Hinc raptus. *Chor.* Animos gravius incertos tenes.
Quid ſit, quod horres, ede, & auctorem indica.
Non quaero quis ſit, ſed uter. effare ocius.
Nunc. In arce ſumma Pelopeae pars eſt domus
Converſa ad Auſtros; cujus extremum latus
Aequale monti creſcit, atque urbem premit,
Et contumacem regibus populum ſuis
Habet ſub ictu: fulget hic turbae capax
Immane tectum, cujus auratas trabes

Va-

GRONOVII.

necae *Iſter praebens fugam*, qui citatum acceſſum & receſſum dat vagis illis populatoribus hiberno tempore quum conglaciatus eſt *Fuga* huic auctori quaevis velox itio. Habet complures in Naturalibus Quaeſtionibus

632. *Quis hic nefandi eſt conſcius, &c*] Hunc verſum in eadem Nuntii perſona continuat Flor. & ſolum ſequentem dat Choro. Haud dubie commodius. Et obſervavit Delrius.

639. *Effer, auctorem indica*] Flor. cum illis facit, qui, *ede & auctorem indica.* Non tam vivide, inquit Gruterus. Oro te, propter quid? Oedipo: *Quem memoret, ede, Phoebus.* Hippolyto: *Quis, ede, noſtri decoris everſor fuit*

641. *Pelopis una eſt pars domus*] Aſſentior magis veteri: *Pelopeae pars eſt domus.* nam *Pelopeum* brevi penultima, ut *Dioneum* Catullo.

VARIORUM.

neribus pars nulla vacat, reſciſſaque contis Gloria foedati ſplendet jactantior oris. Lucanus lib. 10. feritatis & crudelitatis exempla, Mauros, Scythas, & Alanos proponit. DELRIUS.

630 *An ſub aeterna nive*] An perenni nive vexata adeoque inculta & fera Hyrcania, pardis & tigribus famoſa? FARN.

631. *Vagi*] Vide Herc. Fur. v. 533. FARN.

534. *Si ſteterit*] Si animus ſe collegerit & firmarit, corporis jam metu ſtupidi organis & membris reſolutis. FARN.

635. *Haeret*] Etiamdum ante oculos verſatur trucis imago facti FARN.

637. *Illo*] Ad Antipodas, ad alterum Hemiſphaerium FARN.

638. *Animos*] Morando & refugiendo, in graviori metu animos noſtros ſuſpendis. FARN.

640. *Non quaero*] Procul dubio alter eſt è fratribus. ſed uter? FARN.

643. *Urbem*] Urbi imminet, quam vi reprimit metuque coërcet cives. ſup. verſ. 455 FARN.

645. *Habet*] Unde telis cogant feriantque rebelles. FARN.

645. *Turbae*] Huc enim populus convenire ſolebat ad munia publica. FARN.

950. *Ar-*

Variis columnae nobiles maculis ferunt.
Poſt iſta vulgo nota, quae populi colunt,
In multa dives ſpatia diſcedit domus.
Arcana in imo regia ſeceſſu patet,
Alta vetuſtum valle compeſcens nemus,
Penetrale regni. nulla qua laetos ſolet
Praebere ramos arbor, aut ferro coli:
Sed taxus, & cupreſſus, & nigra ilice
Obſcura nutat ſilva; quam ſupra eminens
Deſpectat alte quercus, & vincit nemus.
Hinc auſpicari regna Tantalidae ſolent,
Hinc petere lapſis rebus & dubiis opem.
Affixa inhaerent dona: vocales tubae;
Fractique currus: ſpolia Myrtoi maris;
Victaeque falſis axibus pendent rotae:
Et omne gentis facinus; hoc Phrygius loco
Fixus tiaras Pelopis: hic praeda hoſtium;
Et de triumpho picta Barbarico chlamys.

Fons

GRONOVII.

658. *Lapſis*] Flor. *laeſis*. Ut & ſupra v. 616.

VARIORUM.

650 *Arcana*] Si *arcana*, quomodo *patet*? Libet, *jacet*. LIPSIUS.

650. *Patet*,] quia erat amplus ſeceſſus; non quod omnes ingrediantur. DELRIUS.

652. *Penetrale*] Lararium, in quo Dii Penates. FARNABIUS.

753. *Ferro*] Falce putari, ut ſolent fructiferae. FARNABIUS.

654. *Nigra*] Propter frondes opacas. *vel* medullam nigram, unde & μελανόφυλλος dicitur Theophraſto. l. 9. c. 10. FARN.

656. *Vincit*] Altitudine ſuperat. FARN.

657. *Auſpicari*] Per auguria & auſpicia ſortiri & inire regna. FARN.

658. *Lapſis*] Sic Lipſienſ. ſed pleriquelib. *laſſis*. non quae corruerint jam, ſed quae ruinam minantur. DELRIUS.

659. *Dona*:] Ἀναθήματα, votiva donaria & monumenta Diis conſecrata, affixa huic quercui pendent. FARN.

660. *Fractique*] Currus Oenomai fractus & Pelopis quo Hippodamiam abſtulit, uſus fraude Myrtili, quem petentem mercedem in mare praecipitavit, unde Myrtoum dictum. ſupra verſ. 139. FARNABIUS.

661. *Falſis*] Sublata modiolis fibula, *vel* fibula, ſeu axe ſecundum alios, plumbea affixa. FARN.

662. *Omne*] Tantaleae gentis facinorum omne monumentum. FARN.

663. *Tiaras*] Infula Phrygibus in uſu. cujus lobi ſub mento connectebantur. & ipſe Pelops è Phrygia Elidem advenerat. FARN.

664. *De triumpho*] Acu picta chlamys, ſpolium Phrygibus ademptum. FARN.

Fons ſtat ſub umbra triſtis, & nigra piger
Haeret palude. talis eſt dirae Stygis
Deformis unda, quae facit coelo fidem.
Hic nocte coeca gemere ferales deos,
Fama eſt: catenis lucus excuſſis ſonat,
Ululantque Manes. Quidquid audire eſt metus,
Illic videtur. errat antiquis vetus
Emiſſa buſtis turba, & inſultant loco
Majora notis monſtra. Quin tota ſolet
Micare flamma ſilva, & excelſae trabes
Ardent ſine igne. ſaepe latratu nemus
Trino remugit: ſaepe ſimulacris domus
Attonita magnis. nec dies ſedat metum.
Nox propria luco eſt, & ſuperſtitio inferûm
In luce media regnat. Hinc orantibus
Reſponſa dantur certa, cum ingenti ſono
Laxantur adyto fata, & immugit ſpecus
Vocem Deo ſolvente. Quo poſtquam furens
Intravit Atreus liberos fratris trahens;
Ornantur arae. quis queat digne eloqui?

Poſt

GRONOVII.

668. *Hic nocte tota*] Sic Mſſ. non *coeca*: qnod vulgo circumfertur, inquit Gruterus. At quod vulgo ante illum circumferebatur, perſpicue habet vetuſtiſſimus codex. Ergo reſtituatur.

VARIORUM.

665. *Stat*] Stagnat inſtar Stygis. FARN.

666 *Stygis*] Vide Hercul. Fur. v. 713. FARNABIUS.

667. *Quae facit coelo fidem.*] Facit ut diis credatur, qui ejus jurare timent & fallere numen, juxta Heſiodum in Theogon. Homerum Odyſſ. ί. & Apollonium Argonaut. ϛ. vid. Hercul. Fur. 712. DELRIUS.

673. *Majora notis*] Majora, quam quae nos vidimus monſtra. *Vel* apparent umbrae majores humano corpore & auguſtiores. FARN.

676. *Trino*] Velut Cerberi trifaucis latratu. FARNABIUS.

677. *Nec dies*] Etiam interdiu haec videntur & audiuntur. FARN.

678. *Nox*] Lucus tenebroſus eſt. FARN.

678. *Superſtitio*] Et vana inferorum apparitio hic dominatur mediae diei luce. FARN.

678, *Superſtitio inferum.*] Minus recte Farnabius hic παραφρίζει, *vana inferorum apparitio.* immo, umbrarum & manium inanis metus hic interdiu tenet mortales. Reſpondet enim per epexegeſin, ut ſaepe, prioribus illis, *nec dies ſedat metum.* SCHRODERUS.

781. *Laxantur*] Panduntur, emittuntur FARN.

686. *Vi-*

Poſt terga juvenum nobiles revocat manus,
Et moeſta vitta capita purpurea ligat:
Non tura deſunt, non ſacer Bacchi liquor,
Tangenſve ſalſa victimam culter mola.
Servatur omnis ordo, ne tantum nefas
Non rite fiat. *Chor.* Quis manum ferro admovet?
Nunc. Ipſe eſt ſacerdos. ipſe funeſta prece
Letale carmen ore violento canit.
Stat ipſe ad aras. ipſe devotos neci
Contrectat, & componit, & ferro admovet.
Attendit ipſe. nulla pars ſacri perit.
Lucus tremiſcit. tota ſuccuſſo ſolo
Nutavit aula, dubia quo pondus daret,
Ac fluctuanti ſimilis. è laevo aethere
Atrum cucurrit limitem ſidus trahens.

Li-

GRONOVII.

685. *Nobiles religat manus,*] Jam reſtituit Gruterus: *nobiles revocat manus.* Idem nobis in duobus Florentinis, duobus Tholoſatibus Foxienſis bibliothecae, Heinſiano, Voſſiano, Norico, & quem domi habeo, apparuit. Alii *renodat*, vel *revocat*, quae eodem alludunt. Vide Obſervat. 2. 19.

695. *Attendit ipſe.*] Sic praeclare Lipſius è codice ſuo, in cujus annotatione fidenter expungas licet illud poſtremum & ſuperſtitioſum, *Tamen.* Nihil eſt enim, quod deterrere debeat nos ab illa ſcriptura etiam Florentino probata. Plinius lib. 28. cap. 2. *Vidimus certis precationibus obſecraſſe ſummos magiſtratus: & ne quid verborum praetereatur aut praepoſterum dicatur, de ſcripto praeire aliquem; rurſuſque alium cuſtodem dari, qui attendat; alium vero praeponi, qui favere linguis jubeat.*

699. *Atrum cucurrit limitem*] Veſtigium atrum ajunt mortis ſceleriſque imminentis ſignum. Ego

VARIORUM.

686. *Vitta*] Et vitta purpurea obnubit regalium victimarum capita. FARN.

687. *Sacer*] Vinum capitibus victimarum aſperſum. FARN.

688. *Mola.*] Mola ex hordeo & è ſale confecta: qua frontem victimae, focum & cultros aſpergere moris erat. hinc *Immolare.* Vide Hippol. verſ. 497. FARN.

690. *Quis manum*] Quis feriebat victimas? FARNABIUS.

690 *Ferro*] Cultros ſuppoſitos impellit. *Supponunt alii cultros.* Virgil. 6. Aeneid. & 3. Georg. *Suppoſiti tinguntur ſanguine cultri.* FARN.

695. *Attendit*] *Hoc agit*: obſervat, pro ritu extiſpicii, motus geſtuſque hoſtiarum ad aras. Vide Oedip. v. 352. In ſacris enim dicebatur *hoc age.* id eſt, attende. Ipſe praecone aut monitore opus non habet, ipſemet *hoc agit.* FARN.

695. *Nulla*] Nullus ſacrificii ritus omittitur. FARNABIUS.

696. *Succuſſo*] Commoto. FARN.

697. *Quo pondus*] In quam partem caderet. FARNABIUS.

698. *E laevo*] E ſiniſtra parte coeli, quod Graecis omen malum, ut quibus auguria capientibus antica pars ſeptentrio: ut Romanis contra bonum

V 2 omen,

Libata in ignes vina mutato fluunt
Cruenta Baccho. regium capiti decus
Bis terque lapſum eſt, flevit in templis ebur.
Movére cunctos monſtra: ſed ſolus ſibi
Immotus Atreus conſtat, atque ultro deos
Terret minantes. jamque dimiſſa mora
Aſſiluit aris, torvum & obliquum intuens.
Jejuna ſilvis qualis in Gangeticis
Inter juvencos tigris erravit duos,
Utriuſque praedae cupida, quo primos ferat
Incerta morſus, flectit huc rictus ſuos,
Illo reflectit, & famem dubiam tenet;
Sic dirus Atreus capita devota impiae
Speculatur irae. quem prius mactet ſibi,
Dubitat; ſecunda deinde quem caede immolet.
Nec intereſt: ſed dubitat. & ſaevum ſcelus

Ju-

GRONOVII.

ſidus illud craſſa ac nebuloſa velut tegula vel linea telicta viam, qua tranſiit aerem, ſignans, intelligo omen interciſae lucis & tenebrarum diurnarum per epulas Thyeſteas, In contrarium Virgilius: *noctiſque per umbram Stellarum longos à tergo albeſcere tractus.*

715. *Sed dubitat. & tantum ſcelus*] Flor. *ſaevum ſcelus.* Quum ſaeva gaudeant impetu (unde &

VARIORUM.

omen, quibus in auſpiciis pars antica Meridies, cum utriſque conveniat Orientem eſſe dextram coeli partem, Occidentem ſiniſtram. FARN.

700. *Mutato*] Vino in ſanguinem mutato. FARNABIUS.

701. *Regium*] Diadema non ſemel è capite Atrei decidit. FARN.

702. *Flevit in templis ebur.*] Eburneae ſtatuae flevere. FARNABIUS. Solemne prodigium. Tibullus lib. 2. *Et ſimulacra Deûm lachrymas fudère repentes.* Ovidius 15. Metamorph. *Mille locis lachrymavit ebur* —— Lucanus lib. 7. *rorantia fletu Uſque ad Theſſaliam Romana & publica ſigna.* Silius lib. 8. *lachrymaeque vetuſta Effigie patris late fluxere Quirini.* Julius Obſequens, in lib. de prodigiis teſtatur, L. Aemilio Paullo & Cn. Baebio Tamphilo coſſ. Lanuvii Junonis Soſpitae ſimulacrum lacrymaſſe, Ap. vero Claudio & M. Perperna coſſ. Apollinis effigiem per quatriduum fleviſſe. DELRIUS. Fere enim dii ex ebore. Ovidius de arte amandi. *At cum pompa frequens coeleſtibus ibit eburnis.* Sic ſane erui è codice antiquo. De cujus ſcripturae ſinceritate nullus dubitarit Pyrrhonius. Vulgo: *certantibus ibit ephebis.* GRUTERUS.

703. *Movêre*] Prodigia haec terruerunt omnes, qui ea in coelo vel templis animadverterant. FARNABIUS.

705. *Minantes.*] Illi exitium, & his oſtentis ab inſtituto ſcelere deterrentes. FARN.

707. *Gangeticis*] Indiae ſylvis per quam fluit Ganges. FARN.

708. *Inter juvencos*] Ovid. 5. Metamorphoſ. *Tigris ut auditis diverſa valle duorum Exſtimulata fame mugitibus armentorum, Neſcit utro potius ruat,*

&

Juvat ordinare. *Chor.* Quem tamen ferro occupat?
Nunc. Primus locus (ne deeſſe pietatem putes)
Avo dicatur; Tantalus prima hoſtia eſt.
Chor. Quo juvenis animo, quo tulit vultu necem?
Nunc. Stetit ſui ſecurus, & non eſt preces
Perire fruſtra paſſus: aſt illi ferus
In vulnere enſem abſcondit, & penitus premens
Jugulo manum commiſit. educto ſtetit
Ferro cadaver: cumque dubitaſſet diu,
Hac parte, an illa caderet, in patruum cadit.
Tunc ille ad aras Pliſthenem ſaevus trahit,
Adicitque fratri: colla percuſſa amputat.
Cervice caeſa truncus in pronum ruit:
Querulum cucurrit murmure incerto caput.
Chor. Quid deinde gemina caede perfunctus facit?
Puerone parcit? an ſcelus ſceleri ingerit?

Nunc.

GRONOVII.

ſaevitia interdum pro impetu ponitur, & *ſaevire* eſt furioſo impetu agere) ille deliberat, quamvis nihil interſit, hunc prius invadat an alium, partem voluptatis in crudelitate putat, quod licet eam per commodum & diſpoſite exſequi. Medea: *Perfruere lento ſcelere, ne propera, dolor, &c.* *Dubitare* eſt deliberare. Suetonius Claudio cap. 35. *Dubitavit adhibitis principibus viris, an obtemperaret.* Nerone cap. 21. *Dubitavit etiam, an privatis ſpectaculis operam inter ſcenicos daret, quodam praetorum ſeſtertium decies offerente.* Ita optime Salmaſii Mſ codex, i. e Deliberavit advocatis amicis, conſultavit inter amicos. Quod qui non intelligerent, ſubjecerunt: *Non dubitavit operam dare*

716. *Juvat ordinare.*] Latinus Pacatus in Panegyr. *Et plane ita cuncta ceciderunt, ut non ſervata modo ultio, ſed ordinata videatur.*

VARIORUM.

& ruere ardet utroque. DELRIUS.

717. *Primus locus*] Filii Thyeſtae, quos ei frater appoſuit, tres fuerunt: unde alibi, —— *liberis plenus tribus In me ſepultis.* Tragicus eorum nomina dicit fuiſſe, Tantalum & Pliſthenem, tertium nomine non exprimit; quem & Hyginus omittit. Tres itidem recenſet Interpres Euripidis, ſed aliis nominibus, Aglaum, Orchomenum, Calcum. FABRICIUS.

717. *Ne deeſſe*] Per ironiam. FARNABIUS.

718. *Avo*] Sup. v. 523. fil. Thyeſtae qui avi nomen tulit. FARN.

723 *Jugulo*] In Jugulo Tantali *capulo tenus abdidit enſem.* FARN.

725. *Hac parte, an illa,*] Nam & hoc extiſpices obſervabant. lege Briſſon. lib. 1. de Formul. & hunc locum adde. DELRIUS.

726. *Pliſthenem*] Secundum Thyeſtae filium. FARNABIUS.

727. *Adicitque*] Adjicit, addit, fratri comitem necis. FARN.

730. *Gemina*] Tantali & Pliſthenis. FARN.

731. *Puerone*] Tres ergo nepotes ex fratre jugulavit. DELRIUS.

Digitized by Google

Nunc. Silva jubatus qualis Armenia leo
In caede multa victor armento incubat,
Cruore rictus madidus, & pulſa fame
Non ponit iras; hinc & hinc tauros premens
Vitulis minatur, dente jam laſſo piger:
Non aliter Atreus ſaevit, atque ira tumet,
Ferrumque gemina caede perfuſum tenens,
Oblitus in quem rueret; infeſta manu
Exegit ultra corpus. at pueri ſtatim
Pectore receptus enſis, in tergo exſtitit.
Cadit ille, & aras ſanguine extinguens ſuo,
Per utrumque vulnus moritur. *Chor.* O ſaevum ſcelus!
Nunc. Exhorruiſtis? hactenus ſiſtat nefas,
Pius eſt. *Chor.* An ultra majus aut atrocius
Natura recipit? *Nunc.* Sceleris hunc finem putas?
Gradus eſt. *Chor.* Quid ultra potuit? abjecit feris
Lanianda forſan corpora, atque igne arcuit.
Nunc. Utinam arcuiſſet, ne tegat functos humus,
Ne ſolvat ignis! avibus epulandos licet
Feriſque triſte pabulum ſaevis trahat;
Votum eſt ſub hoc, quod eſſe ſupplicium ſolet.

Pa-

GRONOVII.

741. *Enſis, in tergo exſtitit*] Non diſplicere quidem ait Gruterus, abblandiri ſibi tamen, *exiit*. Lipſius è ſuo annotat, *ſtetit*. Sed *exſtitit* eſt in Flor. pluribuſque aliis, & id probamus unice. Eſtque idem quod apparuit, conſpectus eſt. Cicero lib. 1. de divin. *Lyſandri ſtatuae in capite corona ſubito exſtitit ex aſperis herbis & agreſtibus.* Lib. 2. *At in Lyſandri ſtatuae capite Delphis exſtitit corona ex aſperis herbis & quidem ſubita.*

744. *Hactenus non ſtat nefas, Plus eſt.*] Elegantiſſime liber Magni Ducis: *hactenus ſiſtat nefas, Pius eſt.* Si non ultra progrediatur, etiam pius poſſit haberi. Defectus particulae *Si.* Ut apud Propertium: *Illa velit, poterit magnes non ducere ferrum.* Virgilius in ſexto Aen. *Partem opere in tanto, ſineret dolor, Icare haberes.* Sunt quidem, quae

VARIORUM.

743. *Utrumque*] Pectoris & tergi. FARN.

748. *Igne*] Rogo illis interdixit. Graeci, Romani & Barbari cadavera comburebant, igne ea purgari credentes. FARN.

749. *Ne tegat*] Non optamus ut ſepeliſſet, non ut combuſſiſſet, utinam avibus & feris abjeciſſet, neque, &c. & hoc voto dignum eſt. i. e. optandum quod alibi eſt ſupplicium, ut inſepultum parentes & amici videant. FARN.

753. *Pa-*

Digitized by Google

Pater inſepultos ſpectet. ô nullo ſcelus
Credibile in aevo, quodque poſteritas neget!
Erepta vivis exta pectoribus tremunt,
Spirantque venae, corque adhuc pavidum ſalit.
At ille fibras tractat, ac fata inſpicit;
Et adhuc calentes viſcerum venas notat.
Poſt quam hoſtiae placuere, ſecurus vacat
Jam fratris epulis. ipſe diviſum ſecat
In membra corpus; amputat trunco tenus
Humeros patentes, & lacertorum moras;
Denudat artus dirus, atque oſſa amputat:
Tantum ora ſervat, & datas fidei manus.
Haec verubus haerent viſcera, & lentis data
Stillant caminis: illa flammatus latex,

Que-

GRONOVII.

audiſtis, ſcelerata: ſed quae poſſint pia vocari in comparatione illorum, quae reſtanr. Medea: *quicquid admiſſum eſt adhuc, Pietas vocatur.*

763. *Denudat artus dirus,*] Auctoritate codicis perveteris calamo exarati delet hunc verſum Barthius 10. Adverſ. 15. Nobis ille nuſquam defuit. quin & ſcripti fere, *durus.* Diſplicet tamen illud repetitum *amputat.* Si *eligit* aut tale quid ſubſtitui poſſet, reliquum facile ferrem. Ut apud Ciceronem *fibrae ſtirpium perſequendae & eligendae* apud Columellam, *gramina exſtirpare, quae niſi manu eliguntur & in ſummum rejiciuntur.* Niſi tamen verbum alio ſenſu repetere non duxit religioni. priori enim loco eſt abſcindere, poſteriori circumcidere. Et eodem codice mox Barthius: *haec lentis data Stillant caminis.*

VARIORUM.

753. *Pater*] Janus Gruterus horum verborum trigam *Pater inſepultos ſpectet*, Choro adſcriptam vult, ut interruperit ſermonem Nuncii; conjectanti coactum patrem inſpectare hanc lanienam filiorum; ſubjiciatque ſtatim Nuncius; Non, non; nemo conjecturis ullis aſſequetur ſcelus illud, adeo eſt inuſitatum, ſupraque omnem fidem. FARNABIUS.

754. *Neget!*] Neget factum eſſe, non credat. FARN.

756. *Venae,*] Arteriae, in quibus ſpiritus. FARN.

757. *Fibras*] Jecinorum venas & radices FARNABIUS.

757. *Fata*] Per extiſpicia diſquirit futura. FARNABIUS.

759. *Vacat*] Parandis fratri epulis vacat. FARNABIUS.

762. *Lacertorum*] Pulpas. FARN.

762. *Lacertorum moras;*] Interpretatur Farnabius *pulpas.* male. at recte MS. Traj. ab alia manu ſuperſcripta *juncturas.* Eodem ſenſu in Phoeniſſis v. 246. *uterique nondum ſolveram cluſi moras.* SCHRODERUS.

764. *Datas*] Quas dederant, ubi eos fratri obſides Thyeſtes fratri tradidit. FARN.

765. *Haec verubus*] Haec pulpamenta è denudatis artubus partim torret, partim coquit, nam *viſcera*, proprie interiora ſunt pulmo, jecur, cor, ilia, praecordia, & in his *Exta* quae extant eminentque vel quae exſecantur, Aruſpicibus inſpicienda. FARN.

766. *Flammatus*] Aqua calida. FARN.

767. Quæ-

Querente aheno, jactat: impoſitas dapes
Tranſiluit ignis, inque trepidantes focos
Bis ter regeſtus, & pati juſſus moram,
Invitus ardet. ſtridet in verubus jecur.
Nec facile dicam, corpora an flammae magis
Gemuere. piceus ignis in fumos abit:
Et ipſe fumus triſtis, ac nebula gravis
Non rectus exit, ſeque in excelſum levans,
Ipſos penates nube deformi obſidet.
O Phoebe patiens, fugeris retro licet,
Medioque ruptum merſeris coelo diem;
Sero occidiſti: lancinat gnatos pater,
Artuſque mandit ore funeſto ſuos.
Nitet fluente madidus unguento comam,

Gra-

GRONOVII.

767. *Querente aheno*,] Videtur bellum. Optimus liber tamen: *Candente aheno*. Sequente piget, *crepitantes foci*, non ferri modo & teneri, ſed etiam defendi, poſtquam *trepidantes* legendum eſſe Zinzerlingus planiſſimum fecit. Delrius quoque & Commelinus hoc in ſuis, nos in quinque ſcriptis ſuper Florentinum notavimus. Statius 12. Thebaid. *primos ut contigit artus Ignis edax, tremuere rogi*. Mox, *piceos ignis*. Flor.

768. *Tranſiluit ignis*,] Sic duos ſuorum habere annotat Gruterus, & ita ſcribendum id verbi. nam *tranſiluit*, inquit, à *ſileo* potius derivetur quam à *ſalio*: Virgilium dixiſſe, *unctos ſaliere per utres*. Ergo duos tantum in tanta copia? Quid autem Diomedes lib 1. *Perfectum ſuavius enuntiari videtur Salii quam Salivi, ſed plerique veterum Salui dixerunt.* Virgilius. *ſaluere per utres id eſt, ſaluerunt*. Item Livius ab V. C. libro primo, *novos tranſiluiſſe muros* &c. Similia Priſcianus & Cledonius, quorum alter addit Ovidii *Per flammas saluiſſe pecus, ſaluiſſe colonos*. *Tranſileo* autem quis dixit? niſi qui & *tranſileo*. Scribe igitur, *Tranſiluit*.

771. *An flammae magis Gemuere*] Vide an fuerit: *corpora an flammas magis Gemuiſſe*.

780. *Nitet fluente*] Hinc Plauto *nitidiuſculum caput*.

VARIORUM.

767. *Querente*] Sibilo inter coquendum veluti condolentiam teſtante. *Pathos, ut & de igne qui*. FARNABIUS.

767. *Querente aheno*,] Heroicis temporibus carne non minus elixa uſos eſſe, ex hoc loco contra Servium probat Caſtalio; quem vide variarum Lect. c. 5. Grut. Fac. Crit. Tom. 4. SCHRODERUS.

768. *Tranſiliit*] Officio tam nefario defungi abhorruit, ne & ipſe, qui alia purgat, cantaminaretur. FARN.

769. *Bis ter*] Vi ſubactus aheno, ne tranſiliret. FARNABIUS.

774. *Non rectus*] Non in altum rectus aſcendit. *quia gravis neb*. FARN.

775. *Penates*] Deos Domeſticos, qui prope focum. Penatibus enim cura aeterni ignis credita, qui vitae ſymbolum. Sunt enim Penates per quos penitus ſpiramus & animae rationem habemus. *al*. penes nos nati. FARN.

776. *O Phoebe*] O Sol, qui alia complurima videre ſcelera ſuſtines, hoc tamen in tantum horrebas ut etſi propere refugeres, ſero tamen occidens. FARN.

780. *Nitet fluente*] Horat. 2. car. 7. *coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos*. DELRIUS.

781. *Prae-*

Graviſque vino: ſaepe praecluſae cibum
Tenuere fauces. in malis unum hoc tuis
Bonum eſt, Thyeſta, quod mala ignoras tua.
Sed & hoc peribit. verterit currus licet,
Sibi ipſe Titan obvium ducens iter;
Tenebriſque facinus obruat tetrum novis
Nox miſſa ab ortu tempore alieno gravis;
Tamen vivendum eſt. tota pateſient mala.

CHORUS.

Videns Chorus ſolem retrocedere obſtupeſcit, veritus ne diſſoluta mundi machina omnia in antiquum Chaos recidant.

QUo terrarum ſuperûmque parens,
Cujus ad ortus noctis opacae
Decus omne fugit, quo vertis iter,
Medioque diem perdis Olympo?
Cur Phoebe tuos rapis aſpectus?
Nondum ſerae nuncius horae
Nocturna vocat luminá veſper:

Non-

GRONOVII.

782. *Tenuere fauces.*] Puta in ore, nec deglutire potuerunt. Epiſt. 82. *Non in ore crevit cibus, non haeſit in faucibus.* Suſpicabar aliquando: *Renuere.* Silius lib. 14. *deſcendere fauces Abnuerant ſiccae juſſorum alimenta ciborum.*

VARIORUM.

781. *Praecluſae*] Etiam naturae praeſagio non deglutivere hos cibos. FARN.

784. *Sed &*] Sed & hoc bonum, ſcilicet quod ignoras quas voraveris dapes, tandem peribit, reſciſces enim. FARN.

785. *Sibi ipſe*] Itineri conſueto contrarium Orientem ſcilicet repetens. FARN

586. *Novis,*] Inſolitis. FARN.

787. *Nox miſſa*] Occidente ſole, unde ortus. FARNABIUS.

787. *Tempore*] Meridie. FARN.

788. *Tota*] Innoteſcet tibi, qualibus dapibus veſcereris FARN.

789. *Terrarum*] Sol calore tuo, quae in terris, ipſoſque homines generans. FARN.

790. *Cujus*] Quo oriente ſtellae fugiunt, id eſt, non apparent. FARN.

794. *Nondum*] Veſper noctis praenuncius nondum evocavit ſtellas lucere ſolitas. FARN.

X 796. *Non-*

Nondum Heſperiae flexura rotae
Jubet emeritos ſolvere currus:
Nondum in noctem vergente die
Tertia miſit buccina ſignum:
Stupet ad ſubitae tempora coenae
Nondum feſſis bubus arator:
Quid te aetherio pepulit curſu?
Quae cauſa tuos limite certo
Dejecit equos? numquid aperto
Carcere Ditis victi tentant
Bella gigantes? numquid Tityos
Pectore feſſo renovat veteres
Saucius iras? num rejecto
Latus explicuit monte Typhoëus?
Numquid ſtruitur via Phlegraeos
Alta per hoſtes? & Theſſalicum
Threſſa premitur Pelion Oſſa?
Solitae mundi periere vices:

Ni-

GRONOVII.

806. *Tityus Pectore feſſo*] Flor. *Tityos*. *Feſſo* explices licet fatigato & jam indignante carpi eoque per impatientiam rebellionem tentante. Niſi ſcripſit, *fiſſo*, id eſt, lacero, inciſo.

VARIORUM.

796. *Nondum*] Inclinatio currus ad occaſum vergentis nondum jubet te ſolvere equos diurnum iter emenſos. FARN.

798. *Nondum in*] Buccina non dedit ſignum ultimae partis diei, id eſt, nondum eſt hora nona. Graeci diem in ſtationes tres quaternis horis emenſi, noctem in vigilias totidem diviſerunt. Hebraei autem & Romani in quatuor diſtinctiones, quas buccinae vel tubae ſonitus indicabat. FARN.

802. *Quid te*] Quod horrendum facinus vidiſti ô Sol, ut refugeres? FARN.

804. *Aperto*] Diffracto. FARN.

805. *Victi*] Gigantes quondam à Diis victi: *vel*, *Ditis victi*, id eſt, quem jam Gigantes vicerunt, adeoque è vinculis evaſerunt. FARN.

806. *Tityus*] Herc. Fur. verſ 756. & Hippolyt. verſ. 1228. FARN.

808. *Iras?*] Bella in Deos. FARN.

809. *Monte*] Aetna ſecundum Pindarum & Ovidium: Virgilio, quem ſecuti ceteri Latini poëtae, Inarime ab Homeri εἰν ἀρίμοις inſula in ſinu Puteolano quam Typhoëo uni è gigantibus ſuperjectam, quod flammas quandoque vomat, ferunt. FARN.

810. *Phlegraeos*] A Phlegra valle Theſſaliae, in qua gigantes cum Diis pugnavere. Herc Fur. verſ. 444. FARNABIUS.

812. *Threſſa*] Oſſa quae in Thraciam prominet. Herc. Fur. 971. FARN.

815. *Stu-*

Nihil Occaſus, nihil Ortus erit.
Stupet, Eoos aſſueta deo
Tradere frenos, genitrix primae
Roſcida lucis, perverſa ſui
Lumina regni. neſcit feſſos
Tingere currus, nec fumantes
Sudore jubas mergere ponto.
Ipſe inſueto novus hoſpitio
Sol auroram videt occiduus,
Tenebraſque jubet ſurgere, nondum
Nocte parata. non ſuccedunt
Aſtra, nec ullo micat igne polus.
Nec Luna graves digerit umbras.
Sed quidquid id eſt, utinam nox ſit!
Trepidant, trepidant pectora magno
Percuſſa metu, ne fatali
Cuncta ruina quaſſata labent.

Ite-

GRONOVII.

818. *Lumina regni.*] Flor. *limina.* Forte *perverſa ſui Munia regni.* Quis autem *neſcit?* neque enim vel ad auroram vel ad ſolem referre hoc verbum commode poſſis. Cenſeo Senecam ſcripſiſſe, *pontus.* Ille enim nondum exſpectat hoc officium, neque paratus eſt ad tingendum & mergendum. ideoque *neſcit.*

VARIORUM.

815. *Stupet,*] Aurora ſolita inſtruere ſolis orientalis equos ſtupet ſole retrocedente. FARN.

819. *Tingere*] Herc. Fur. v. 26. FARN.

819. *Nec fumantes*] Solem veteres aſtrologi cum apparere deſinebat occidere & interire; & cum rurſus apparere incipiebat naſci credebant, in quo errore etiam Epicurum fuiſſe docet Cleomedes libr. 2. quo loco miram quandam veterum Hiſpanorum fabulam narrat. *ἐμπίπτοντα τὸν ἥλιον τῷ ὠκεανῷ ψόφον ἐμποιεῖν παραπλήσιον ὡς διάπυρον σίδηρον ἐν ὕδατι.* DELRIUS.

818 *Neſcit feſſos tingere currus,*] Quaerit vir *νεαλωνάτος*, quis autem neſcit? repono, *aurora.* Neſcit illa *Deum* Phoebum, cui aſſueta tradere frenos, tingere currus, ceu modo feſſos. Non conſcia ſibi eſt quaſi curriculi diurni, quod ſol modo emenſus ſit, ideoque ſtupet obductas tam repente tenebras. SCHRODERUS.

821. *Novus*] Indis exceptus, qui ſolitus eſt occidere apud Iberos. FARNABIUS.

823. *Nondum nocte parata.*] Ecce enim Sol ſeſe condens, noctem inducebat & ſurgere jubebat ante tempus, ideoque imparatam. LIPSIUS.

826. *Graves*] Tenebras denſas vel graves, id eſt, noxias nec ſalubres. Poëtae enim umbram poſitivum quiddam eſſe volunt. FARN.

827 *Utinam*] Et non defectio naturae rerumque diſſolutio. FARN.

829. *Ne fatali*] Ne confuſa illa, quae ab initio, unitas vel inanitas, omnia, coelum & elementa miſceat. FARN.

833. *Fa-*

Digitized by Google

Iterumque deos hominesſque premat
Deforme chaos: iterum terras,
Et mare & ignes, & vaga picti
Sidera mundi Natura tegat.
Non aeternae facis exortu
Dux aſtrorum ſecula ducens
Dabit aeſtatis brumaeque notas.
Non Phoebeis obvia flammis
Demet Nocti Luna timores,
Vincetque ſui fratris habenas,
Curvo brevius limite currens.
Ibit in unum congeſta ſinum
Turba deorum.
Hic, qui ſacris pervius aſtris
Secat obliquo tramite zonas,
Flectens longos Signifer annos,
Lapſa videbit ſidera labens.
Hic, qui nondum vere benigno

Red-

GRONOVII.

846. *Flectens longos*] Fruſtra ſunt hic ſubtiles. *Longus annus* non eſt alius quam ordinarius & vertens. Ovidius lib. 1. met. *& deplorata colonis Vota jacent, longique perit labor irritus anni.* Et lib. 5. *Ille ego ſum, dixit, qui longum metior annum.* Lib. 4. faſtor. *pater Iliades cum longum ſcriberet annum.*

VARIORUM.

833. *Vaga*] Coeli ſtellati errantes nec non fixas ſtellas. FARN.

836. *Dux*] Sol anni tempeſtates & ſecula dimenſus. FARN.

838. *Non Phoebeis*] Nec Luna Soli oppoſita per totam noctem lucens tollet terrores noctis, quos inducunt tenebrae. FARN

840. *Vincetque*] Nec luna curſu celeri, utpote 29 diebus, 12 horis, 44 min. conſequetur ſolem. FARNABIUS.

841. *Curvo*] Per Zodiaci obliquum limitem. FARNABIUS.

842. *Ibit*] Confundentur ſidera & elementa, quae Stoicis Dii. FARN.

844. *Hic,*] Zodiacus, ſub quo Sol & Luna decurrunt *vel* in quo ſigna duodecim Deorum totidem praeſidio. *Manil.* 2. lib. FARN.

845 *Obliquo*] Ab utroque tropico per Aequinoctialem tranſverſo. unde obliqui anguli nec non ſigna oblique oriuntur & occidunt. FARN.

845. *Zonas,*] Geminas mediae Zonae partes, quae ab utroque Aequinoctialis latere Tropicis terminantur. FARN.

846 *Flectens*] Varians anni longitudinem ad motum ſolis per Zodiac. *vel* annum longum 36000. ſolarium perficiens ſuper ſuos polos. FARN.

848 *Hic,*] Aries ſub ortu ſolis inducit Zephyrum, quo flante tempus navigationis aperitur. FARNABIUS.

850. *Aries*]

Reddit Zephyro vela tepenti,
Aries praeceps ibit in undas,
Per quas pavidam vexerat Hellen.
Hic, qui nitido Taurus cornu
Praefert Hyadas, ſecum Geminos
Trahet, & curvi brachia Cancri.
Leo flammiferis aeſtibus ardens
Iterum è coelo cadet Herculeus.
Cadet in terras Virgo relictas;
Juſtaeque cadent pondera Librae;
Secumque trahent Scorpion acrem.
Et, qui nervo tenet Aemonio
Pennata ſenex ſpicula Chiron,
Rupto perdet ſpicula nervo.
Pigram referens hiemem gelidus
Cadet Aegoceros, frangetque tuam,

Quiſ-

VARIORUM.

850. *Aries*] Aries ille aureo vellere inſignis fingitur Hellen, à cujus caſu Helleſpontus dicitur, & Phryxum, Athamantis iram fugientes per mare vexiſſe, deinde inter aſtra collocatus. DELRIUS.

850. *Praeceps*] De Zodiaco cadet in mare, &c. alludit autem ad fab. Arietis aurei velleris, vide Ttoad. 1032. FARN.

852. *Hic*,] Hippol. v 202. FARN.

853. *Hyadas*,] Suculas ſtellas 7. Atlantis filias à fratre Hyante (quem deplorantes in coelum tranſlatae ſunt) denominatas. FARN

853. *Geminos*] Signum tertium ſive Caſtora & Pollucem, ſeu Jaſonem & Ttiptolemum. FARN.

854. *Curvi*] Chelas incurvi Cancri, à Junone inter aſtra poſiti, quod Hydrae adverſus Herculem ſubſidiarius fuerit. FARN.

856. *Iterum*] Semel enim deciderat ex Lunari globo. vide Herc. Fu v 83. FARN

856. *Herculeus*.] Ab Herc. victus & à Junone in coelum tranſlatus. FARN.

857. *Virgo*] Erigone ſeu Aſtraea Jovis & Themidos filia jam recidet in terras quas *caede madentes* olim reliquerat. FARN.

858. *Juſtaeque*] Quae juſte ponderat, *vel* quae noctes diebus aequat. FARN.

859. *Secumque*] Ineſt enim Librae ſpatio pars Scorpii prior. FARN.

859. *Scorpion*] Quod Orionem tentarat interimere, in aſtra relatum. FARN.

860. *Et, qui nervo*] Chiron Centaurus, non quidem, ut Suidas nugatur, Ixionis; ſed potius Saturni filius ex Cratini & Acuſilai comicorum ſententia, vulneris impatiens ſagittâ Herculis in pedem ejus delapſâ, vel teſte Mneſagora, longioris vitae taedio à Jove impetravit ut ſibi mori liceret; itaque inter ſidera fuit tranſlatus, Higino auctore. DELRIUS.

861. *Senex*] Theocritus: Κρητῆρ' Ἡρακλῆι γέρων ἐστάσατο Χείρων. DELRIUS.

863. *Pigram*] Primum ſignum Hiemale. FARNABIUS.

864. *Aegoceros*,] Capricornus, qui coelum meruit, quod Pan hujus ſpecie indutus Gigantes terruerat. ab αἴξ αἰγὸς capra & κέρας cornu. FARNABIUS.

865. Quiſ-

Quiſquis es, Urnam. tecum excedent
Ultima coeli ſidera Piſces.
Monſtraque numquam perfuſa mari
Merget condens omnia Gurges.
Et qui medias dividit Urſas,
Fluminis inſtar, lubricus Anguis:
Magnoque minor juncta Draconi
Frigida duro Cynoſura gelu:
Cuſtoſque ſui tardus plauſtri
Jam non ſtabilis ruet Arctophylax.
Nos è tanto viſi populo
Digni, premeret quos everſo
Cardine mundus.
In nos aetas ultima venit.
O nos dura ſorte creatos,
Seu perdidimus ſolem miſeri,
Sive expulimus! Abeant queſtus.
Diſcede timor. Vitae eſt avidus,
Quiſquis non vult, mundo ſecum
Pereunte, mori.

VARIORUM.

865. *Quiſquis*] Neque enim conſtat de Aquario, an fuerit Deucalion, Cecrops, Hylas, an Ganymedes. FARN.

866. *Ultima*] Ultimum Zodiaci in anni ordine ſignum. FARN.

867. *Monſtraque*] Arctos ſupra verſ. 477. FARNABIUS.

868. *Gurges.*] Mare. FARN.

869. *Et qui*] Ruet anguis ille maximus, &c. Heſperidum quondam cuſtos ab Hercul. interfectus. FARN.

871. *Minor*] Scil. Urſa. FARN.

872. *Frigida*] Ad polum poſita. FARN.

873. *Tardus*] Qui polo poſitus gyrum minorem lentius oberrat. FARN.

874. *Stabilis*] Prope polum qui ſtabilis. FARNABIUS.

874. *Arctophylax.*] Cuſtos plauſtri Bootes, Arcton enim quae plauſtrum dicitur inſequutus agitare videtur. FARN.

875. *Nos è tanto*] Qui hucuſque fuerit. FARNABIUS. Non male animentur aut interrogationis aut alià notulà, quà utuntur attoniti. GRUTERUS.

880. *Miſeri*,] Non noſtra culpa, *merita nec morte perimus, ſed miſeri ante diem* FARN.

881. *Expulimus!*] Per ſcelus noſtrum, culpa noſtra. FARN.

ACTUS

ACTUS QUINTUS.

ATREUS.

Exultans impius Atreus nefariam de fratre vindictam ſibi gratulatur, diriſque appoſitis dapibus de natorum ſanguine praebendo deliberat.

AEqualis aſtris gradior, & cunctos ſuper
Altum ſuperbo vertice attingens polum.
Nunc decora regni teneo, nunc ſolium patris.
Dimitto ſuperos: ſumma votorum attigi.
Bene eſt; abunde eſt; jam ſat eſt etiam mihi.
Sed cur ſatis ſit? pergam, & implebo patrem
Funere ſuorum: ne quid obſtaret pudor,
Dies receſſit. perge, dum coelum vacat.
Utinam quidem tenere fugientes deos
Poſſem, & coactos trahere, ut ultricem dapem
Omnes viderent! quod ſat eſt, videat pater.
Etiam die nolente diſcutiam tibi

Te-

GRONOVII.

892. *Perge, dum coelum vocat.*] Florentinus, *vacat.* Multo melius. Vacat enim coelum, quum abierint dii, hoc eſt Stoicis ſidera. Idem margini adſcripſerat H. Grotius.

VARIORUM.

887. *Decora*] Jam denique rex, recepto ariete regni fato, ſup. verſ. 223. jam Deus mihi videor, poſtquam injurias plene ultus ſum. FARN.

888. *Dimitto*] Dehinc non precibus fatigo, non votis ſollicito Deos, voti abunde compos. FARNABIUS.

889. *Etiam mihi.*] Etiam mihi ultionis cupientiſſimo. FARN.

891. *Ne quid*] Invitant ſublata cum luce verecundia tenebrae. FARN.

892. *Dum coelum vacat.*] MS. Traject. *vocat*, cum vulgo editorum. Quod non minus arridet: indicat enim tyrannus *invitari* ſe ad audendum facinus *ab opportunitate tenebrarum.* SCHRODERUS.

893. *Deos*] Solem & caeteras ſtellas quae Stoicis Dii, *aliis* faces & lampades Diis praeviae. FARNABIUS.

895. *Pater.*] Thyeſtes. FARN.

897. *Tenebras,*] Ignorantiae tuae, ut videas quam miſer ſis. ſupra verſ. 786. FARNAB.

898. *Ja-*

Digitized by Google

Tenebras, miſeriae ſub quibus latitant tuae.
Nimis diu conviva ſecuro jacet
Hilarique vultu. jam ſatis menſis datum eſt,
Satiſque Baccho. ſobrio tanta ad mala
Opus eſt Thyeſte. turba famularis fores
Templi relaxa; feſta pateſiat domus.
Libet videre, capita natorum intuens
Quos det colores, verba quae primus dolor
Effundat, aut ut ſpiritu expulſo ſtupens
Corpus rigeſcat. fructus hic operis mei eſt.
Miſerum videre nolo, ſed dum fit miſer.
Aperta multa tecta collucent face.
Reſupinus ipſe purpura atque auro incubat,
Vino gravatum fulciens laeva caput.
Eructat. ô me coelitum excelſiſſimum,
Regumque regem! vota tranſcendi mea.
Satur eſt, capaci ducit argento merum.

Ne

GRONOVII.

909. *Purpura atque auro incubat*,] Flor. *purpureae.*

VARIORUM.

898. *Jacet*] Ex more conviviorum priſcorum. nam in his jacebant ſeu recumbebant. DELRIUS.

900. *Sobrio*] Quo mala ſua ἐμπαθεστέρως ſentiat vehementiuſque doleat quam ebrius. FARN.

901. *Turba*] O famuli, aperite fores templi vel domus feſtae. FARN.

903 *Libet*] Nimium videre vellem. FARN.

904. *Quos det*] Palleſcatne an rubeſcat. FARNABIUS.

904 *Primus*] Prima doloris apprehenſio. primus motus FARN.

905. *Ut ſpiritu*] Velut expulſo: ſopitis ſcil. ſenſibus, ut animae deliquio. FARN.

907. *Miſerum*] Miſerum jam factum non tam delectat videre, quam ubi primum miſer fieri incipit. FARN.

908. *Multa*] Multis lucernis, quas in feſtis accendere mos fuit. FARN.

909. *Reſupinus*] Jam ſatur & bene potus reclinis in lecto purpureis auroque intertextus ſtragulis ornato diſcumbit. FARN.

910. *Fulciens*] *Languidus in cubitum jam ſe conviva reponit.* FARN.

911. *Eructat.*] Prae ſaturitate & ingluvie ex veſcendi aviditate. FARN.

912. *Vota*] Etiam ultra votum felix ſum, plus quam optaram conſecutus. FARN.

913. *Capaci*] Argenteo poculo majori vinum non dilutum ebibit. FARN.

913. *Merum*] Meri potationem, ἀκρατοποσίαν veteres probro vertebant, ut docet Athenaeus lib. 10. eamque *Scythicam potationem* appellabant, unde jactatum in Romanum Imperatorem ridiculum illud nomen *Caldius Biberius Mero.* Semper enim modeſtis & temperantibus in more fuit, vinum aqua diluere, & temulentum Bacchum ſobriis Nymphis temperare: quod à quo, & quando

Ne parce potu, reſtat etiamnum cruor
Tot hoſtiarum. veteris hunc Bacchi color
Abſcondet. hoc haec menſa claudatur ſcypho.
Miſtum ſuorum ſanguinem genitor bibat;
Meum bibiſſet. ecce jam cantus ciet,
Feſtaſque voces, nec ſatis menti imperat.

Thyestes.

Thyeſtis epulantis cantus: quo invitat ſe ad laetitiam, quam tamen mens ejus praeſaga mali non admittit.

Pectora longis hebetata malis,
Jam ſollicitas ponite curas.
Fugiat moeror, fugiatque pavor.
Fugiat trepidi comes exilii
Triſtis egeſtas, rebuſque gravis
Pudor afflictis. magis unde cadas,

Quam

GRONOVII.

916. *Hoc haec menſa claudatur ſcypho.*] Animam novam affudiſſe huic loco laetatur Gruterus ſcribendo, hoc *hoc menſa.* Adde & Nic. Heinſium ad Claudiani lib. 2. in Rufin. verſ. 402. Nec ſane aliter Florentinus. Alterum tamen auctoris videtur. Conſentiat cibo potio: *hoc ſcypho claudatur haec menſa*, nempe liberorum artubus patri structa. Quintilianus lib. 8. Inſtit. 5. *Huic ſimile in illo, cui pater ſua membra laceranti venenum dedit: Qui haec edit, debet hoc bibere.*

925. *Magis unde cadas, Quam quo, refert*] Manus illuſtris appinxerat: Forte, *minus:* me non probante. Conſiderat triplex ſuum tempus, a-

VARIORUM.

do coeperit, quot etiam modis & quantâ aquâ vinum veteres temperare ſint ſoliti, petendum ex Hier. Mercuriali lib. 1. Var. lection cap. 18. & N. lib. 3 Conviv antiquit. cap. 11 DELRIUS.

915 *Tot hoſtiarum.*] Trium natorum tuorum. FARNABIUS

915. *Hunc*] Sanguis rubro vino miſtus non ſe prodet. FARN.

916. *Abſcondet:*] Pro *abſcondit*, ſuppoſui *abſcondet*, ut viſo fratre plus ſatis delectato poculis, novum capiat conſilium, conſummarique velit prandium poculo ſanguinis GRUTERUS.

916. *Claudatur*] Coenam clauſerunt veteres poculo quod *boni Genii vel daemonis* appellabant. FARNABIUS.

918. *Meum bibiſſet.*] Si potuiſſet. FARN.

918. *Cantus*] Παροινεῖ, cantillat potus. FARN.

922. *Moeror,*] Ex praeterito aut praeſenti malo. FARN.

922. *Pavor.*] E futuro. FARN.

925. *Magis unde*] Quia felicem fuiſſe, miſerum. FARN.

Quam quo, refert. magnum, ex alto
Culmine lapſum, ſtabilem in plano
Figere greſſum: magnum, ingenti
Strage malorum preſſum, fracti
Pondera regni non inflexa
Cervice pati; nec degenerem
Victumque malis, rectum impoſitas
Ferre ruinas. ſed jam ſaevi
Nubila fati pelle, ac miſeri
Temporis omnes dimitte notas:
Redeant vultus ad laeta boni.
Veterem ex animo mitte Thyeſten.
Proprium hoc miſeros ſequitur vitium,
Numquam rebus credere laetis.
Redeat felix Fortuna licet,
Tamen afflictos gaudere piget.
Quid me revocas, feſtumque vetas
Celebrare diem? quid flere jubes
Nulla ſurgens dolor ex cauſa?
Quis me prohibet flore recenti

Vin-

GRONOVII.

miſſionem regni, exilium, praeſentem ſtatum. Amiſſile regnum erat grave: poſtea quocumque recidas, nihil eſt tam grave quam ſummum non tenuiſſe. Itaque poſtquam illud ferre potuerit, quaecumque deinde eveniant, non juſtam dare cauſam novi doloris ſignificat. Pertinet huc dictum Caeſaris: *difficilius ſe principem civitatis à primo ordine in ſecundum, quam ex ſecundo in noviſſimum detrudi.*

932. *Rectum impoſitas*] Et hic prodit ſe Seneca. Vide notas noſtras ad epiſtolam 104.

VARIORUM.

926. *Magnum,*] Magni animi & fortis eſt ubi quis è ſublimi rerum ſtatu deciderit, patienter adverſa tolerare. FARN.

930. *Non inflexa*] Non ſuccumbente cervice, erecto animo. FARN.

937. *Thyeſten.*] Thyeſten, id eſt, meam triſtitiam & moerorem, quae me quondam exulem comitabantur. FARN.

939. *Numquam*] Quia fortunae varietatem edocti timent, ne *bonorum apicem rapax fortuna tollat, & ſuperbos vertat funeribus triumphos.* FARN.

945. *Flore*] Florum faſciculis, ſertis coroniſque capita revincti in conviviis potare ſoliti erant: primum quidem hederaceis, vid. Oed. verſ. 414. & ex apio; mox myrteis, quippe quae adſtringunt & vinis exhalationes arcent; tum e roſis quae & gravitatem capitis ſedant & potione aeſtuantes refrigerant. Corona inſuper plenitudinis & liberta-

Vincire comam? prohibet, prohibet.
Vernae capiti fluxere roſae;
Pingui madidus crinis amomo
Inter ſubitos ſtetit horrores;
Imber vultu nolente cadit.
Venit in medias voces gemitus;
Moeror lachrimas amat aſſuetas,
Flendi miſeris dira cupido eſt.
Libet infauſtos mittere queſtus.
Libet & Tyrio ſaturas oſtro
Rumpere veſtes. ululare libet.
Mittit luctus ſigna futuri
Mens, ante ſui praeſaga mali.
Inſtat nautis fera tempeſtas,
Cum ſine vento tranquilla tument.
Quos tibi luctus, quoſve tumultus
Fingis demens? credula praeſta
Pectora fratri. jam quidquid id eſt,
Vel ſine cauſa, vel ſero times.
Nolo infelix; ſed vagus intra

Ter-

GRONOVII.

961. *Quos tibi vultus, quoſve tumultus*] Lege cum optimo: *Quos tibi luctus.*

VARIORUM.

tatis ſymbolum feſtis conviviiſque competit & capiti quod rationalis animae ſedes. Neque me fugit lacertis etiam ſerta, cervicique τὰς πλεκτὰς ὑποθυμίδας circumdare ſolitos. FARN.

946. *Prohibet,*] Neſcio quis dolor, aliquis certe prohibet. FARN.

947. *Fluxere*] Marceſcunt in capite. vel, deciderunt è capite. FARN.

948. *Madidus*] Unguentis delibuti veteres convivabantur cum valetudinis tum voluptatis cauſa amomo comas inungentes. FARN.

949. *Stetit*] Inhorruit. FARN.

950. *Imber*] Lacrymae etiam nolenti excidunt, *humor & in genas furtim labitur.* FARN.

955. *Saturas*] Bis vel plene tinctas purpura Tyria. ſupr. verſ. 345 FARN.

961. *Quoſve tumultus*] Reprehendit ſuum dolorem & metum tanquam inanem. FARN.

964. *Sine cauſa,*] Si nihil in te molitur Atreus. DELRIUS.

964. *Sero*] Si quid molitur. nunc enim in manu ipſius conſtitutus nequis evadere debebas itaque vel prius timuiſſe, vel nunc timere non debes. DELRIUS.

965. *Nolo*] Nollem quidem timere ſed, &c. FARN.

968. *An*

Terror oberrat; ſubitos fundunt
Oculi fletus, nec cauſa ſubeſt.
Dolor, an metus eſt? an habet lachrimas
Magna voluptas?

VARIORUM.

968. *An habet*] Habet ſane, quae prae intenſo gaudio effluant, frigidas: quae prae moerore, calidas. Tolet. 2. de Anima. 4. 30. FARN.

Atreus. Thyestes.

Atreus feſtivitatem ſimulans fratrem ad poculum invitat. Cupienti illi videre liberos, quo plenius gauderet, oſtendit capita & palmas, & quid actum ſit aperit; hinc dolor, ira, convicia, execrationes ortae.

Atr. FEſtum diem, germane, conſenſu pari
Celebremus: hic eſt, ſceptra qui firmet mea,
Solidamque pacis alliget certae fidem.
Thyeſt. Satis dapis me, nec minus Bacchi tenet,
Augere cumulus hic voluptatem poteſt,
Si cum Meis gaudere felici datur.
Atr. Heic eſſe natos crede in amplexu patris.
Heic ſunt, eruntque; nulla pars prolis tuae
Tibi ſubſtrahetur: ora, quae exoptas, dabo,
Totumque turba jam ſua implebo patrem.
Satiaberis, ne metue: nunc miſti meis,

Ju-

VARIORUM.

972. *Solidamque*] *Ambigue.* Thyeſt. de conciliatione, Atreus de caeſis nepotibus ſentit. FARNABIUS.

975. *Meis*] Liberis. FARN.

977. *Heic ſunt*,] *Et haec ambigue.* FARN.

979. *Totumque*] Ventrem & oculos, corpus & mentem. FARN.

980 *Nunc*] *Mentitur eos eſſe in convivio cum patruelibus.* FARN.

983. *Gen-*

Digitized by Google

Jucunda menſae ſacra juvenilis colunt.
Sed accientur. poculum infuſo cape
Gentile Baccho. *Thyeſt.* Capio fraternae dapis
Donum. paternis vina libentur deis,
Tunc hauriantur. Sed quid hoc? non vult manus
Parêre: creſcit pondus, & dextram gravat.
Admotus ipſis Bacchus à labris fugit,
Circaque rictus ore decepto effluit.
En, ipſa trepido menſa ſubſiluit ſolo.
Vix lucet ignis. ipſe quin aether gravis
Inter diem noctemque deſertus ſtupet.
Quid hoc? magis magiſque concuſſi labant
Convexa coeli: ſpiſſior denſis coit
Caligo tenebris, noxque ſe in noctem abdidit.
Fugit omne ſidus. quidquid eſt, fratri, precor,
Gnatiſque parcat; omnis in vile hoc caput

Ab-

GRONOVII.

981. *Sacra juvenilis colant.*] Optimus, *colunt.* Quod videtur melius quadrare proximo membro.

985. *Non vult manus*] Flor. *Nolunt manus Parere.*

994. *Noxque ſe in noctem abdidit.*] Sic egregie Palatinos conſenſu uno reddere ait Gruterus, quum antea eſſet, *in nocte.* Ego vero nec hoc, nec illud intelligo, cenſeo interim auctorem ſcripſiſſe: *noxque ſe in noctem addidit.* Sententia, quae Ovidii lib XI. *Omne latet coelum, duplicataque noctis imago eſt.* Dictio, qualis ejuſdem lib VIII *Ultiſtor facioque nefas mors morte pianda eſt. In ſcelus addendum ſcelus eſt, in funera funus.* Lib. X. *quo ſe fortiſſimus heros Addat in hunc florem.* Sic Livio *album in veſtimentum addere.* Salluſtius in orat. Caeſaris: *Sed per deos immortales, quamobrem in ſententiam non addidiſti.* L. 9. ad l. Corneliam de falſis: *Lege Cornelia cavetur & qui in aurum vitii quid addiderit, quique argenteos nummos adulterinos flaverit falſi crimine teneri. Nox addidit ſe in noctem* eſt conduplicavit tenebras.

VARIORUM.

983. *Gentile*] Gentis noſtrae proprium, quod nos admoneat conſanguinitatis & amoris. poculum φιλοτήσιον FARN.

984. *Paternis*] Laribus & familiae Diis prima in feſtis conviviis libamina fiebant, effuſo in terram vini pauxillo, ut & dapum parte in focum injecta. FARN.

985. *Non vult manus*] Praeſagio mentis abominatus hauſtum, ſentit poculum gravius fieri & vinum quaſi refugere FARN.

990. *Ignis.*] Coenationi adhibitus, obſoniis ſubjectus. FARN.

991. *Deſertus*] A Sole, Luna, ſideribus. FARNABIUS.

993. *Spiſſior*] Condenſantur ſolis tenebrae ſpiſſiores. FARN.

994 *In noctem*] Naturali & uſitata tenebricoſiorem. FARN

996. *Gnatiſque*] Meis, aut utriuſque. FARN.

996. *Hoc caput*] Meum. FARN.

 998. T-

Abeat procella. redde jam gnatos mihi.
Atr. Reddam, & tibi illos nullus eripiet dies.
Thyeſt. Quis hic tumultus viſcera exagitat mea?
Quid tremuit intus? ſentio impatiens onus,
Meumque gemitu non meo pectus gemit.
Adeſte nati, genitor infelix vocat:
Adeſte; viſis fugiet hic vobis dolor.
Unde obloquuntur? *Atr.* Expedi amplexus pater.
Venêre. gnatos ecquid agnoſcis tuos?
Thyeſt. Agnoſco fratrem. ſuſtines tantum nefas
Geſtare tellus? non ad infernam Styga
Te noſque mergis? rupta & ingenti via
Ad chaos inane regna cum rege abripis?
Non tota ab imo tecta convellens ſolo
Vertis Mycenas? ſtare circa Tantalum,
Avoſque noſtros, ſi quis intra Tartara eſt,

Uter-

GRONOVII.

1012. *Si quis intra Tartara eſt,*] Non deeſt his verbis ſenſus commodus. De ſceleratiſſimis, quaſi quibus nec unquam contingeret beata quies defunctorum, nec inferi ſatis ſuppliciorum haberent, dubitabant, orco recepti eſſent. Valerius Maximus lib. IX. 11. Ext. 4. *Etiam apud inferos, ſi tamen illuc receptus eſt, quae meretur, ſupplicia pendet.* Quo reſpexit etiam Plautus Pſeudolo: *Orcus recipere ad hunc ſe noluit.* Catoniſque inimicus apud Plutarchum: *οὐδὲ θανόντα Πόρκιον εἰς Ἀΐδεω Περσεφόνη δέχεται.* Et declamator ille apud M. Senecam contr. 3. *à ſuperis dejecta, ab inferis non recepta.* Tum Hannibal apud Silium lib. 16. *tum manes inimica ſede repellat Aeternum, ſocioque abigat me frater averno.* Sed aliud ſuadet Etruſcus codex: cujus partem una cum vulgatis exhibet Pal. unus: nam quum ſuperiora teneret, ut eduntur, continuat; *Et hinc revulſis, ſi quid infra Tartara eſt Avoſque noſtros, huc tuam:* adeoque cepit Gruterum, ut ille omnino vulgatis ob ſimilitudinem priorum excidiſſe haec exiſtimet, & non levem pro hac admonitione gratiam poſcat. Sed tollit quod ſupervacuum

VARIORUM.

998. *Tibi illos*] Ut qui jam in alimentum abierunt. *abitque petitum capita* FARN.

1004. *Unde*] Male praeſagus videtur ſibi audire filios vocatos è viſceribus dare reſponſum. FARN.

1004. *Expedi*] *Redit Atreus & allata capita Thyeſti oſtendit.* FARN.

1006. *Fratrem.*] Te crudelem, impium, perfidum mihi, ut ſemper, fratrem. FARN.

1007. *Styga*] Herc. Fur. verſ. 712. FARN.

1008. *Rupta*] Annon hiatu facto abſorbes Mycenas cum Atreo? FARN.

1009. *Chaos inane*] Ovid. l. 4 Faſt. *Poſſidet alter aquas, alter inane chaos*, uterque de inferis loquitur, apud quos maximum inane, de quo ſupra in Hercul. Fur. dictum eſt ſatis. vide Med. 9. DELRIUS.

1011. *Stare*] Amandari in eaſdem cum Tantalo poenas, majoris ſceleris rei. verſ. 750. Hercules Fur. FARN.

1012. *Tartara*] Imam partem terrae, *vel* infra Tartara vid. Herc. Fur. v. 709. & Hippol. verſ. 841. FARN.

1016. *Athe-*

Digitized by Google

Uterque jam debuimus. hinc compagibus
Et hinc revulſis huc tuam immani ſinu
Demitte vallem, noſque defoſſos tege
Acheronte toto: noxiae ſupra caput
Animae vagentur noſtrum, & ardenti freto
Phlegethon arenas igneus tortas agens,
Exitia ſupra noſtra violentus fluat.
Immota tellus pondus ignavum jaces?
Fugere Superi. *Atr.* At accipe hos potius libens
Diu

GRONOVII.

habet ille, liber Etruſcus: *ſtare circa Tantalum Uterque jam debuimus. hinc compagibus Et hinc revulſis, ſi quid infra Tartara eſt Avoſque noſtros, hoc tua immani ſinu Lemitte valles.* Quae omnia ſatis bene habent, modo ſcribas poſtrema: *huc tuam immani ſinu Emitte vallem.* Dicit primum meruiſſe ſe & fratrem eum avo inter parata aeternum eſurire ac ſitire. Dein non contentus hac poena, infra ipſos inferos vult eoſdem amandari. Hic eſt locus ille imaginarius, quem in Hercule Furente, *ultra nocentum exſilia*, & *exſilium ulterius Erebo*; in Phoeniſſis, *ſi quid ultra Tartarum eſt*, vocat: quo *infra terram deduci* (nam terrae pars inferi) dicit de Clementia 1, 6. ut hinc quoque Senecam agnoſcas. Statius l. 8. Thebaid. *& ſi quos procul inferiore barathro Altera nox, aliiſque gravat plaga coeca tenebris.* Habent à patre poëtarum. Ἰλ. Θ. Ἤ μιν ἑλὼν ῥίψω ἐς Τάρταρον ἠερόεντα Τῆλε μάλ' ἧχι βάθιστον ὑπὸ χθονός ἐστι βέρεθρον, Ἔνθα σιδήρειαί τε πύλαι καὶ χάλκεος οὐδὸς, Τόσσον ἔνερθ' Ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης. Virgilius 6. Aen. *Tum Tartarus ipſe Bis patet in praeceps tantum, tenditque ſub umbras, Quantus ad aetherium coeli ſuſpectus Olympum. Tartara* ait *Avoſque noſtros*, quia hos, quae inferos faciebat fabula, etiam ponebat in inferis. Tantalum enim ipſum intelligit per enallagen numeri. *Vallem immani ſinu* appellat inane vel immenſum vacuum ſub Tartareo inani. Ea non poteſt dici iſtuc *demitti*, quia jam demiſſiſſima eſt, ſed *emitti*, hoc eſt, aperiri hiatu terrae, ut in eam abſorbeantur fratres. Quod hic *emittere*, id *trahere ex imo ſinu* eſt in Troadibus verſ. 169. ubi vide, quae notamus.

1018. *Arenas igneus tortas*] Poteſt tolerari, ut vortices fluvii ſignificet. Haudquaquam tamen ſpreverim Raphelingii *toſtas*. Utrumvis videtur probare Silius, cui lib. 13. Phlegethon *ſaxeſa incendia torquet*: & iterum, *atque uſtas ſub gurgite cautes Egerit, & ſcopulis pulſat flagrantibus ora.*

1019 *Exitia ſupra noſtra*] Puto, *Exſilia*, ut in Hercule Furente. Poenalem locum.

1021. *Recipe hoſce citus*:] Jam olim notavit Commelinus, ante hunc verſum in nonnullis antiquis libris apparere hemiſtichion: *Fugere Superi*: in aliis vero exſtare: *Fugere ſuperi. A. At accipe hoc potius libens*: ſed poſterius ſibi non placere. Gruterus quoque prius recipit, excluſis aliis, ut ait, quod non videantur genuina, attexta ab iis, qui conſultum ibant verſui. Immo & velit recidere, *Recipe hoſce citus*, tanquam nihil ſapientia Senecae, & refingere: *Fugere Superi. A. liberis tandem tuis Diu expetitis.* Sed enim cum membranae unicae repraeſentent: *Fugere Superi A. accipe hos potius libens Diu expetitos*: *nulla per fratrem eſt mora*: non dubito, quin haec ipſa ſit auctoris manus, adjuvanda ſolummodo particula *At* inſerta, quam tum perſonae vocabulum, tum ſequens verbum facile abſorpſit. Cum diras ſibi & fratri diceret Thyeſtes, Atreus gaviſus ejus dolore, placidi inſtar & nihil commoti, omi-

VARIORUM.

1016 *Acheronte*] Ex ἄχος & ῥέω, quod luctuoſis fluat undis. vel ab α, & χαίρειν, quaſi illaetabilis unda. Vide Agam. 13. FARN.

1018. *Phlegethon*] *Qui rapidis flammis ambit torrentibus amnis Tartareus Phlegethon.* à φλέγω. Supr. verſ. 73. FARN.

1020. *Immota tellus*] Non recedis ut Sol & ſidera, nec tantum ſcelus deteſtaris & ulciſceris? FARN.

1024. *Hoc*

Digitized by Google

Diu expetitos, nulla per fratrem eſt mora,
Fruere: oſculare: divide amplexus tribus.
Thyeſt. Hoc foedus? haec eſt gratia? haec fratris fides?
Sic odia ponis? non peto, incolumes pater
Gnatos ut habeam: ſcelere quod ſalvo dari
Odioque poſſit, frater hoc fratrem rogo;
Sepelire liceat. redde, quod cernas ſtatim
Uri. nihil te genitor habiturus rogo,
Sed perditurus. *Atr.* Quidquid è gnatis tuis
Supereſt, habebis: quodque non ſupereſt, habes.
Thyeſt. Utrumne ſaevis pabulum alitibus jacent?
An belluis ſervantur? an paſcunt feras?
Atr. Epulatus ipſe es impia gnatos dape.
Thyeſt. Hoc eſt deos quod puduit! hoc egit diem
Averſum in ortus! quas miſer voces dabo,
Queſtuſque quos? quae verba ſufficient mihi?
Abſciſſa cerno capita, & avulſas manus,
Et rupta fractis cruribus veſtigia.
Hoc eſt, quod avidus capere non potuit pater.
Volvuntur intus viſcera, & clauſum nefas

Si-

GRONOVII.

te, inquit, male ominari, & potius illos caros deſideratoſque tradente fratre libens accipe Neque τὸ *fruere*, neceſſario requirit *Diu expetitis.* Lib 3. de ira cap. 23. *hoc duntaxat Pollioni Aſinio dixit*: θρεψονταφεῖς. *Parans deinde excuſationem obſtitit, &, fruere, inquit, mi Pollio, fruere.*

1031. *Supereſt, habebis: quodque*] Flor. *Supereſt, habes: quodcumque non ſupereſt, habes.*

1040. *Capere non potuit pater.*] Forte, *potui.* Ipſe enim loquitur.

VARIORUM.

1024. *Hoc foedus?*] Itane ſimulaſti te odia depoſuiſſe rediiſſeque in gratiam. FARN.

1025. *Incolumes*] Quod fieri non poſſe novi, cum videam ipſorum capita. FARN.

1026. *Salvo*] Non ſublata vindicta & odio tuo. FARN.

1028. *Sepelire*] Redde truncos ad ſepulturam.

1029. *Nihil*] Nihil quo fruar, ſed quod igne abſumam peto. FARN.

1030. *Quidquid*] Quod abſumptum eſt habebis: quod aſſumptum eſt habes ſcilicet in ventre. *Hoc autem quid ſit nondum intelligit Thyeſt.* FARN.

1035. *Deos*] Solem & ſidera. *Agnoſcit jam miſer deliquii ſolaris cauſam.* FARN.

1039. *Veſtigia.*] Pedes. FARN.

1040. *Hoc eſt,*] Sup. v. 781 FARN.

1041. *Viſcera,*] Carnes natorum. ſupra 765. FARN.

1041. *Nefas*] Nefandus cibus. FARN.

1043. *San-*

Sine exitu luctatur, & quaerit viam.
Da, frater, enſem, ſanguinis multum mei
Habet ille. ferro liberis demus fugam.
Negatur enſis? pectora illiſo ſonent
Contuſa planctu. ſuſtine, infelix, manum;
Parcamus umbris. tale quis vidit nefas?
Quis inhoſpitalis Caucaſi rupem aſperam
Heniochus habitans? quiſve Cecropiis metus
Terris Procruſtes? genitor en gnatos premo,
Premorque gnatis. ſceleris eſt aliquis modus?
Atr. Sceleri modus debetur, ubi facias ſcelus,
Non ubi reponas. hoc quoque exiguum eſt mihi.
Et vulnere ipſo ſanguinem calidum in tua
Diffundere ora debui; ut viventium
Biberes cruorem. verba ſunt irae data;

Dum

GRONOVII.

1042. *Luctatur, & quaerit viam.*] Flor. *quaerit fugam*, Optime Nat. quaeſt. 2, 40. *ſubtile & flammeum, cui per anguſtiſſimum fuga eſt.* Lib. 6. 12. *ut terrae ſpiritu luctante & fugam quaerente, moveantur.* Cap. 30. *cum fortaſſe illo ſe ſpiritus, quaerens fugam, incluſerit.* Adde ſupra verſ. 629. & ad Herc. Fur. verſ. 280.

1044. *Liberis demus viam.*] Flor. *detur via*

1046. *Concuſſa planctu.*] Flor. *Contuſa.* Troadibus: *Pulſu vaſto tundite pectus.*

1056. *Verba ſunt irae data;*] Et hoc Lucio amatum. Epiſt. 32. *Verba dare non potes: tecum ſum.*

VARIORUM.

1043. *Sanguinis*] Meorum liberorum ſanguinem hauſit. FARN.

1044. *Viam.*] Qua exeant. FARN.

1046. *Concuſſa*] Pugnis & planctu dilaniata dabunt viam. FARN.

1046. *Suſtine,*] Sed planctu & verberibus abſtine, ne & natorum ventri tuo ingeſtorum ſepulchro atque animabus vim facias. FARN.

1049. *Heniochus*] Popul. ferus juxta Colchos in monte Caucaſo ab Amphito & Telchio Caſtoris & Pollucis ἡνιόχοις, id eſt, aurigis ortus. FARN.

1049. *Cecropiis*] Atticae regionis (à Cecrope primo rege dictae) terror Procruſtes latro, qui hoſpites ad lecti ſui menſuram vel longiores decurtabat vel breviores extendebat. FARN.

1051. *Premorque*] Ventrem quippe meum torquent. FARN.

1052. *Sceleri*] Minori enim ſceleri major poena debetur. FARN.

1052. *Sceleri modus debetur,* Cet.] Minus plene hic Farnabius, *minori ſceleri major poena debetur.* Immo hoc vult Atreus, *ubi prior injuriam illaturus ſis non excedendum eſſe modum ſaevitiae; ceterum in rependenda injuria, quam indigne acceperis, temperamentum poenae & acerbitatis adhibendum eſſe nullum.* SCHRODERUS.

1054 *Sanguinem*] Natorum tuorum. FARN.

1055. *Diffundere ora debui;*] Eſt qui annotat nihil heîc elidendum. at niſi id fiat, non ſtabit verſus. GRUTERUS.

1056. *Verba ſunt irae data;*] Dum vindictam nimis feſtinarem fraus facta eſt, id eſt, *non ad plenum ſatisfeci irae meae.* FARN.

 1058. *Te-*

Digitized by Google

Dum propero, ferro vulnera impreſſo dedi.
Cecîdi ad aras, caede votiva focos
Placavi: & artus, corpore exanimo amputans,
In parva carpſi fruſta: & haec ferventibus
Demerſi ahenis. illa lentis ignibus
Stillare juſſi. membra, nervoſque abſcidi
Viventibus: gracilique trajectas veru
Mugire fibras vidi, & aggeſſi manu
Mea ipſe flammas. omnia haec melius pater
Feciſſe potuit. cecidit incaſſum dolor.
Scidit ore natos impio, ſed neſciens,
Sed neſcientes. *Thyeſt.* Cluſa littoribus vagis
Audite maria. vos quoque audite hoc ſcelus,
Quocumque dii fugiſtis. audite Inferi.
Audite Terrae. Noxque Tartarea gravis
Et atra nube, vocibus noſtris vaca.
Tibi ſum relictus. ſola tu miſerum vides,
Tu quoque ſine aſtris. vota non faciam improba,
Pro me nihil precabor. ecquid jam poteſt

Pro

GRONOVII.

Epiſt. 49. *proſpicienda tantum & à limine ſalutanda, in hoc unum, ne verba nobis dentur.* Epiſt. 88. *an Penelopa impudica fuerit, an verba ſeculo ſuo dederit.*

1059. *Artus, corpore exanimo amputans,*] Sic quidem notavit in nonnullis haberi Commelinus: at optimus & multis partibus plures cum priſcis editionibus: *corpora exanima amputans.* Videtur enim non tantum recidere, ſed & circumcidere eſſe *amputare*: ut poſſit *amputari* dici & quod detrahitur, & cui detrahitur aliquid ſectione.

1069. *Vos dei audite hoc ſcelus, Quocumque diffugiſtis*] In pleriſque libris, *Voſque audite*: in Flor. *Vos quoque audite*, ſine mentione deorum, quae tamen neceſſaria eſt, eoque in ſequenti verſu reſtituenda: *Vos quoque audite hoc ſcelus, Quocumque dii fugiſtis.*

VARIORUM.

1058. *Focos*] Deos Lares qui ad focos ſtant, vel quibus in focis ſacra fiunt. FARN.

1059. *Artus, corpore*] Haec ſupra v. 763 FARNABIUS.

1065 *Omnia*] Major fuiſſet vindicta, ſi te patrem haec facere coëgiſſem. FARN.

1066. *Cecidit*] Non eſt adeptus expetitam ultionem. FARN.

1067. *Sed neſciens,*] Cum potuiſſem te ſciente hoc feciſſe. FARN.

1068. *Neſcientes.*] Cum potuiſſem ex ipſo morientium vulnere ſanguinem calidum tibi in os infundere. ſup verſ. 1054. FARN.

1070 *Diffugiſtis*] Sup. verſ. 893. ne videretis ſcelus tantum. FARN.

1073. *Tibi*] O Nox. FARN.

1076. *Vo-*

Digitized by Google

Pro me eſſe? vobis vota proſpicient mea.
Tu ſumme coeli rector, aetheriae potens
Dominator aulae, nubibus totum horridis
Convolve mundum, bella ventorum undique
Committe; & omni parte violentum intona:
Manuque, non qua tecta & immeritas domos
Telo petis minore; ſed qua montium
Tergemina moles cecidit, & qui montibus
Stabant pares gigantes; haec arma expedi,
Ignesque torque. vindica amiſſum diem.
Jaculare flammas; lumen ereptum polo
Fulminibus exple. cauſa, ne dubites diu,
Utriuſque mala ſit: ſi minus; mala ſit mea.
Me pete. triſulco flammeam telo facem
Per pectus hoc tranſmitte. ſi gnatos pater
Humare, & igni tradere extremo volo,
Ego ſum cremandus. ſi nihil ſuperos movet,
Nullumque telis impios numen petit;
Aeterna nox permaneat, & tenebris tegat
Immenſa longis ſcelera. nil Titan queror,

Si

GRONOVII.

1081. *Qua tecta & immeritas domos Telo petis*] Videtur ſcripſiſſe: *non quae tecta & immeritas domos Telo petit minore*: etſi ſolent antiqui duos illiuſmodi diverſos ablativos adhibere: ut in illo, *quo, numine laeſo*. Mox Gruterus & Scaliger: *hac arma expedi*. Mihi alterum, quod ſervant omnes codices, ſatis placet.

VARIORUM.

1076. *Vobis*] In rem veſtram. ne rerum ordo immutetur, vobis prae horrore fugientibus. FARNABIUS

1082. *Sed qua*] Sed illa fulminea manu qua perfregiſti tres montes Pelion, Oſſam, & Olympum, quos Gigantes Diis bellum indicentes congeſtos alios aliis ſuperſtruxerant. v. 970 Herc. Fur. & Herc. Oet 847. FARN

1083. *Qui montibus*] *Coelo capita alta ferentes Abietibus juvenes patriis & montibus aequos. Aeneid.* 3. & 9. FARN.

1084. *Hic*] Scil. dextra. FARN.

1085. *Vindica*] Compenſa. FARN.

1089. *Triſulco*] Fulmine quod ſcindit, comburit, afflat. ſubtili, urenti, fuliginoſo. vid Herc. Oet. v. 1994 FARN.

1090 *Hoc tranſmitte.*] In quo filii conduntur. FARNABIUS

1092. *Si nihil*] Deus *nec bene pro meritis capitur nec tangitur ira*. ex Epicur. & Protagorae mente. FARNABIUS.

Si perſeveras. *Atr.* Nunc meas laudo manus,
Nunc parta vera eſt palma. perdideram ſcelus,
Niſi ſic doleres. liberos naſci mihi
Nunc credo; caſtis nunc fidem reddi toris.
Thyeſt. Quid liberi meruere? *Atr.* Quod fuerant tui.
Thyeſt. Gnatos parenti? *Atr.* Fateor; & quod me juvat,
Certos. *Thyeſt.* Piorum praeſides teſtor deos.
Atr. Quid conjugales? *Thyeſt.* Scelere quis penſat ſcelus?
Atr. Scio quid queraris. ſcelere praerepto doles:
Nec, quod nefandas hauſeris, tangit, dapes:
Quod non pararis. fuerat hic animus tibi
Inſtruere ſimiles inſcio fratri cibos,
Et adjuvante liberos matre aggredi,
Similique leto ſternere. hoc unum obſtitit,
Tuos putaſti. *Thyeſt.* Vindices aderunt dei:
His puniendum vota te tradunt mea.
Atr. Te puniendum liberis trado tuis.

GRONOVII.

1103. *Quid conjugales?*] Lege omnino cum Nic. Heinſio: *Quin conjugales?*

1105. *Hauſeris, tangit, dapes:*] Flor. *Non quod nefandas hauſeris, angit, dapes.*

VARIORUM.

1096. *Perſeveras.*] Fugere & latere. FARN.

1097. *Scelus,*] Delectationem meam ex hoc ſcelere FARN.

1097. *Perdideram ſcelus,*] Non, ut Farnabius, *delectationem ex ſcelere.* Sed vult hoc, *fruſtra admiſiſſem tantum ſcelus.* Ovid. Amor. III. Eleg. XI. *Deſine blanditias, & verba potentia quondam Perdere.* vid. Agam 519. SCHRODERUS.

1098. *Mihi*] Inſultatio confidentiae plena. FARNABIUS.

1101. *Gnatos*] *Sup.* edendos appoſuiſti? FARN.

1102. *Certos.*] Quos tu non dubitaſti tuos eſſe, ſicut ego de meis propter te dubito an mei ſint. FARNABIUS.

1102. *Praeſides*] Jovem ἱκετήσιον & Deos praeſides vindiceſque piorum natorum. FARN.

1103. *Quid conjugales*] Cur non potius teſtaris conjugales quos adulterio violaſti? *Ironia*; de conjugalibus Diis vid Medeam verſ. 1. FARN.

1105. *Nec, quod*] Nec tam doles quod has dapes abſumpſeris, quam quod mihi non appoſueris. FARN.

1108. *Liberos*] Meos. FARN.

1108, *Matre*] Aërope uxore mea quam corrupiſti. FARN.

1109. *Hoc unum*] Et feciſſes, niſi putaſſes illos eſſe tuos filios. FARN.

1112. *Liberis*] Qui nulli jam, *vel* qui à te comeſi. verſ. 1047. FARN.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE
* PHOENISSAE,
QUAE VULGO
† THEBAIS.

DRAMATIS PERSONAE.

OEDIPUS. ANTIGONE. NUNCIUS. JOCASTA. POLYNICES.

ARGUMENTUM.

Oedipus, ſibi oculis ubi ſcelus ſuum (de quo vide argumentum Oedipi) agnoviſſet erutis, in exilium ſpontaneum profectus amolitur à ſe filiam Antigonen. quae patri vitales auras pertaeſo ducem ſe viae offert, utque mortis cupidinem deponat, multis precibus orat, tandem exorat. Cujus interea filios Eteoclem & Polynicem, violato regnandi per vices foedere, impia moventes arma, incaſſum laborat mater Jocaſta in gratiam reducere. Deſunt mutilae huic tragoediae caetera.

ACTUS

GRONOVII.

* *Phoeniſſae*,] Mira libelli hujus fortuna fuit, & vices ſane quam notabiles. Nam ut ſubito deliciis & gratia ſummi viri frequentibus punctis in coelum abiit, ita poſt paullo non levioribus ſententiis poene ad inferos dejectus eſt. Jam longinqua vetuſtas aevi barbarieſque ſuperiorum temporum quum hoc omne tragoediarum corpus miſerum habuerit, hanc prae caeteris unam prorſus exempla fecit, ut cum Comicò loquar: detracti & expuncti chori, quaſi fuiſſent nulli: ſuper hos magna pars intercepta: ne nomen quidem relictum: quod reſtat, paſſim foedis vulneribus ita deformatum, ut etiam, quod aliquando integrum fuit, infame ac minus deſideratum reddiderit. Neſcio quis poëmatis laceri, inſtar Deiphobi, nullo titulo, miſertus, quum Oedipum & par Thebanum in eo agnoſceret, de P. Papinii Statii opere, *Thebaidem* proſcripſit. Quem errorem vetus auctor, qui tamen hactenus nihil

VARIORUM.

† *Thebais.*] Haec fabula Senecae, omnium, quae à magno illo viro & (auſim dicere) Philoſopho ſcriptae ad nos pervenerunt, longe excellentiſſima, & cum Oedipo ejuſdem quaſi gemina: imo cultu & nitore, ſi principem criticum audimus, Graecas fabulas ſuperat. *Q. Septimius Florens.* Thebaidem tragoediam olim Latine Attius ſcripſit. Heroïcis verſibus Graece Thebaides ſcripſerunt Antimachus & Menelaus Aegeus, quorum imitatorem fuiſſe Statium Papinium ſuſpicor: ſane Antimacho non eſt diſſimilis, utrinſque enim tumor reprehenditur. Ponticus etiam, teſtibus Ovidio ac Propertio, hoc argumentum tractavit. hac tragoedia noſter multa ex Euripidis Phoeniſſis accepit. DELRIUS. Haec fabala eſt perpetuum canticum, nullis diverbiis interruptum. Eſt autem totum ſcholaſticum drama, declamatorio charactere. Multa putida ſunt & affectata. SCALIGER.

ACTUS PRIMUS.

OEDIPUS. ANTIGONE.

Oedipum ab inſtituta morte revocat perſuadetque filia Antigone dux patris coeci.

Oedip. Coeci parentis regimen, ac feſſi unicum
Patris levamen, gnata, quam tanti eſt mihi
Genuiſſe vel ſic; deſere infauſtum patrem.
In recta quid deflectis errantem gradum?
Permitte labi. melius inveniam viam
Quam quaero ſolus, quae me ab hac vita extrahat,
Et hoc nefandi capitis aſpectu levet
Coelum atque terras. quantulum hac egi manu?
Non video noxae conſcium noſtrae diem:
Sed videor. hinc jam ſolve inhaerentem manum,
Et patere coecum, qua volet, ferri pedem.

Ibo,

GRONOVII.

peccarat, magna mercede expiavit. Ipſe dixerat *Phoeniſſas*, Euripidem imitatus. nam hanc ſolam inſcriptionem horum fragmentorum novit aureus ille codex Florentinus, eamque & in fronte voluminis, ubi omnes promittuntur tragoediae, & in fronte ac fine hujus ipſius, denique in ſummis omnibus paginis, quibus continetur, praefert. Ut autem à Troadum choro *Troades*, à Trachiniarum choro Sophoclis *Trachiniae*, ſic à choro Phoeniſſarum appellaviſſe noſtrum *Phoeniſſas*, hoc quoque Euripidis imitatione, valde credibile ac mihi penitus perſuaſum eſt.

1. *Ac feſſi unicum Patris levamen*,] Quam pulcre *coecus parens* & *feſſus pater*, quaſi diverſi eſſent, in tanta vicinia appellantur? Merito faſſus eſt Florens Chriſtianus hanc repetitionem ſibi non placere. Aliis elegans videtur, & impingere in limine, quibus haec culpata. Fruantur judicio ſuo. Sed ſcripſit auctor: *& feſſi unicum Lateris levamen.* Sic apud Sophoclem idem Oedipus ἐπὶ Κολωνῷ ad filiam: Ἐρείσατ' ὦ παῖ, πλάγιον ἀμφιδέξιον.

4. *In recta quid deflectis*] Hippol. 136. *Ad recta flecti.*

7. *Capitis aſpectu*] Herc. Fur. 1241. *Populos ut omnes impio adſpectu fugem.*

VARIORUM.

4. *Errantem*] Errare malentem. FARN.

8. *Quantulum*] Quaſi dicat, paululum vel nihil potius profeci me mea ſolum excoecando manu, & vitae parcendo: nam quamvis diem ſceleris mei conſcium non videam, videor tamen. FARNABIUS.

11. *Coecum*,] Meum coeci. FARN.

13. *Ci-*

Digitized by Google

Ibo, ibo, qua praerupta protendit juga
Meus Cithaeron: qua peragrato celer
Per ſaxa monte jacuit Actaeon, ſuis
Nova praeda canibus. qua per obſcurum nemus,
Silvamque opacae vallis inſtinctas deo
Egit ſorores mater, & gaudens malo,
Vibrante fixum praetulit thyrſo caput.
Vel qua cucurrit corpus inviſum trahens
Zethi juvencus, qua per horrentes rubos
Tauri ferocis ſanguis oſtentat fugas.
Vel qua alta maria vertice immenſo premit
Inoa rupes, qua ſcelus fugiens ſuum,

No-

GRONOVII.

18. *Thyrſo praetulit fixum*] Ut edidimus, tranſponit voces Florentinus.

20. *Zethi juventus,*] Apage illam Zethi juventutem, quam dum per helleniſmum defendunt viri docti, oſtendunt nihil eſſe tam inſanum & abſurdum, ut non aliquo fuco oblitum poſſit mentiri ſanum colorem. Taurus fuit, qui Dircen alligatam traxit. Cur igitur dubitarunt reponere, *Zethi juvencus?* quod ipſis in mentem venerat. Et ita Florentinus. Oedipo v. 610.

22. *Vertice immenſo premit, Inoque praeceps*] Delrius ſuſpicabatur priorem verſum erroneum eſſe, & collocandum ſuperius poſt illum, *Ibo, ibo.* Gruterus non videt, quare verſus ſit illo reponendus, quum alio loco montis perierit Actaeon, alio Ino. Tamen & Scaliger totam ſententiam ſuſpendi cauſatus eodem rejicit. Nimirum vitium ſubeſſe intelligebant, ſed id initio verſus ſequentis & ſimul medicinam oſtendunt principes membranae: habent enim: *premit Minor rupes.* Legendum igitur: *Vel qua alta maria vertice immenſo premit Inoa rupes.* Virgilius 1. Georgic. *Inoo Melicertae.* Statius: *cunabula Bacchi Inoamque fugam.* Nec vero placet: *ſcelus fugiens ſuum:* neque enim ob calumniam, qua Phrixon & Hellen Ino perculit, aut quod Orchomeniis famem comparaſſet, immiſit ei furias Juno, ſed quod Bacchi nutrix fuiſſet. Omnino legendum: *ſcelus fugiens viri.* Nam cum is Learchum per furorem interfeciſſet, jamque Melicertae immineret, eripuit eum mater fuga Athamanti. In Voſſiano erat: *fugiens ſui.*

VARIORUM.

13. *Cithaeron:*] Mons prope Thebas ſub meo quondam imperio, *vel*, in quo ego quam primum natus ſum expoſitus eram. inf. verſ. 203. FARNABIUS.

14 *Actaeon,*] Venator in cervum à Diana, quam nudam viderat, mutatus atque à canibus ſuis devoratus. FARN

16. *Inſtinctas*] Bacchi furore percitas. FARN.

17. *Egit*] Agave Penthei mater & Bacchae filium ejus Pentheum diſcerpſerunt. FARN.

17. *Gaudens*] Furore Bacchico percita vitulum eſſe putans, qui ſuus erat filius. FARN

18. *Vibrante*] Caput Penthei praefixum ferebat haſtae pampinis involutae. FARN.

19. *Vel qua*] Hercul. Fur. verſ 915. & Phoeniſſ. verſ. 126. FARN.

22. *Vel qua*] Lipſius & Joſ. Scalig. hunc verſum poni volunt poſt duodecimum, *Ibo, ibo, &c.* ſupra. FARN.

23 *Qua ſcelus fugiens ſuum,*] Recte ſollicitat hanc lectionem Gronovius quod nam enim ſcelus illud, quod fugerit Ino? an *ſcelus* vocat, contemtam ab Ino ſuperbe Junonem? quod innuit haec Ovid metam. lib IV. 467. *qui* (Athamas) *mecum conjuge ſemper ſprevit.* ob quem contemtum, à Ti-

Novumque faciens, mater inſiluit freto
Merſura gnatum, ſeque. felices, quibus
Fortuna melior tam bonas matres dedit!
Eſt alius iſtis noſter in ſilvis locus,
Qui me repoſcit; hunc petam curſu incito:
Non haeſitabit greſſus, huc omni duce
Spoliatus ibo. quid moror ſedes meas?
Mortem Cithaeron redde, & hoſpitium mihi
Illud meum reſtitue, ut exſpirem ſenex,
Ubi debui infans. recipe ſupplicium vetus
Semper cruente, ſaeve, crudelis, ferox,
Cum occidis, & cum parcis. olim jam tuum
Eſt hoc cadaver. perage mandatum patris,
Jam & matris. animus geſtit antiqua exſequi
Supplicia. quid me, gnata, peſtifero tenes

Amo-

GRONOVII.

31. *Montem Cithaeron redde,*] Quid ſi *Mortem* pro *monte* hic admittamus ſecundum votum Oedipodis, dixerat Florens Chriſtianus. At Delrius: Qui *Mortem* reponunt, mere nugantur. Subdubito: ita enim Etruſcus, *mortem*, non *montem*. Nec video, quam belle mons Cithaeron hic jubeatur reddere montem. Id parum erat, nec negabar Antigone ſeni. Aliquid amplius Cithaeron debebat jam infanti, *mortem* ſcilicet Ideo enim illic exponebatur, ut periret: nec fuiſſet creditus Cithaeroni, niſi quaſi fidem dediſſet ille periturum. Quam fefellit ſervando expoſitum, donec à paſtote collectus ferretur ad Polybum. Itaque vel nunc ſero *mortem* olim abjutatam ſibi reddi poſtulat.

35. *Cum occidis, & cum parcis.*] Medea: *Cum ſaevit & cum parcit, ex aequo malam.*

VARIORUM.

à Tiſiphone, inſtigante Junone, in inſaniam verſa, paſſis capillis aufugit Ino. An *ſcelus ſuum* dicit *ſceleſtum maritum?* dijudicet Lector eruditus. SCHRODERUS.

25. *Merſura*] Merſura Melicertam alium filium ſeque. FARN.

26. *Tam bonas*] Quae filios interficiebant. quod utinam & mihi contigiſſet, nec vixiſſem futurus parricida, inceſtus, &c. FARN.

30. *Sedes*] Inf. verſ. 256. FARN.

31. *Mortem Cithaeron redde,*] Delrius *montem*, concinentibus duobus excuſis & MS. Traj. Recte. Quomodo enim *mortem reddi* ſibi expetat potius quam *montem*; cum in hoc infans expoſitus fuerit, ſed ſervatus in vita, quam nunc omni voto ibidem perdere exoptet? Firmant noſtram interpretationem ſequentia, *hoſpitium mihi illud meum reſtitue.* Quae huc per epexegeſin trahenda, q. d. *montem*, qui olim hoſpitium mihi fuit. Nec inconcinne dictum puta, *Cithaeron redde montem:* eſt enim, *redde te mihi*; & ſimile huic, *me mihi, perfide, prodis.* Ovid. metam. lib. 11. v. 703. SCHROD.

35. *Occidis,*] Ut Actaeona, Penthea; Dircen alioſque in Orgiis. FARN.

35. *Parcis.*] Ut mihi cui tum infanti multo melius mori fuiſſet. FARN.

36. *Patris,*] Olim quidem patris de parricidio admoniti oraculo, ſed & jam matris. quae mihi necem imprecatur propter inceſtum. FARN.

38. *Peſtifero tenes*] Qui me invitum in vita manere cogat. FARNABIUS. Cave quid mutemus.

que-

Amore vinctum? quid tenes? genitor vocat.
Sequor, ſequor. jam parce. ſanguineum gerens
Inſigne regni Laïus rapti furit.
Et ecce inanes manibus infeſtis petit
Foditque vultus. gnata, genitorem vides?
Ego video. tandem ſpiritum inimicum exſpue,
Deſertor animi, fortis in partem tui:
Omitte poenas languidas longae morae,

Mor-

GRONOVII.

44. *Spiritum inimicum exſue, Deſertor anime,*] Lipſius haec ita continenter legenda monuerat ſublata [illegible] poſt *exue.* Delrius contra eam reducit: nam his verbis umbram Laji ſalutari, ut odium ponat: dein ad ingenium redire Oedipum, ſeque ipſum caſtigare Subſcribit Gruterus: priora Laji (non enim Laïdis, ut ſtultae operae fecerunt) umbrae, ſequentia ſibi loqui Oedipum ipſi: male feciſſe, qui repagulo puncti ſublato illhaec continuarint, *exue Deſertor anime:* quod & animadvertiſſe Delrium, quo nemo Criticorum hunc auctorem melius concoxerit. Fieri poteſt: ſed repagulum illud puncti tolerare hic nullus poſſum: ut nec umbrae Laji ſupplicem Oedipum. Non ille patrem ſibi viſum imaginatur, ut oret, infeſtare ſe deſinat, ſed unum agit, ut ſe ipſe ad moriendum ſtimulet, etiam viſi & poſcentis id Laji argumento Hoc plane oſtendit Florentina ſcriptura: *Spiritum inimicum exſpue.* Ut in Thyeſte: *Ferro peremptus ſpiritum inimicum exſpuat.* Et in Troadibus: *Ubi hanc anilis exſpuam leti moram.* Sed aliud etiam vitium ſubeſt nemini adhuc animadverſum. Scribe: *tandem ſpiritum inimicum exſpue, Deſertor animi.* Sic ſe ipſe appellat: nam animum non accuſat, quippe paratum in omnem poenam, ſed ſeſe, qui animo morem non geſſerit, & ejus impetum deſtituerit. Hinc paullo ante: *animus geſtit antiqua exſequi Supplicia.* Et infra: *haeret etiamnum mihi Ille animus haeret, quum recuſantem manum Preſſere vultus.* Hujus animi ſe deſertorem hic appellat, & illic paullo poſt: *audias verum, Oedipe: Minus eruiſti lumina audacter tua Quam praeſtitiſti.* Praebuiſſe erat animi, quem ſe deſeruiſſe ſignificat timide eruendo. Agnoſcis, unde acceperit Statius lib. 8. Thebaidos: *odi artus fragilemque hunc corporis uſum Deſertorem animi.* Latinus Pacatus in Paneg. *Tardum ſolem, deſertorem diem, annuum noctis aeſtivae tempus criminaretur.*

46. *Poenas languidas longae morae,*] Grotius adſcripſerat margini: *Omitte poenae languidas longae moras.*

VARIORUM.

queritur enim ita cuſtodiri tenerique à filiâ, ut ſibi necem inferre nequeat *Vinctum* ſcimus non eſſe ſui juris. *peſtiferum amorem* gnatae vocat. quia *Invitum qui ſervat, idem facit occidenti*, ut loquitur alibi Horat. GRUTERUS.

39. *Vinctum?*] Quid me, noxio & injuſto amore ſic tibi colligas & aſtringis, ut adimas omnem, invitâ te, moriendi poteſtatem? quid me manibus quoque tuis, ut hederae ſuis quercum brachiis ſolent, vincis; & prohibes manum meam, hanc animam impiam, ex latebris ſuis extrahere? non vult, non amari à gnatâ; ſed vult non ſic amari, ut amor ipſi amaram vitam producat; ut amor illum mori prohibeat, & teneat in vitâ invitum. DELRIUS.

39. *Genitor*] Meus ſc. Lajus à me occiſus, cujus umbram ex phantaſia audire videreque videtur. FARN

40. *Sanguineum*] A me per ſanguinem rapt. FARNABIUS

42. *Inanes*] Evulſis ſc oculis. FARN.

43. *Gnata,*] Non tu, inquit, ô filia patrem meum vides? Certe ego. Ille enim ut verſ. 39. genitorem videre per phantaſiam videtur Age anime, vita & ſpiritu tandem te priva: quem pater repetit. FARN

44. *Tandem ſpiritum*] O anime puſille, qui imperium & inſtitutam mortem detrectas, fortis in partem tui, ſc. oculos, man lata exequere & tandem in totum me deſere. FARN.

46. *Omitte poenas languidas longae morae,*] Haec ad ſe ipſum Oedipus; quibus hoc ait, omittenda

Mortemque totam recipe. quid ſegnis traho?
Quid vivo? nullum facere jam poſſum ſcelus.
Poſſum miſer. praedico, diſcede à patre;
Diſcede, virgo. timeo poſt matrem omnia.
Antig. Vis nulla, genitor, à tuo noſtram manum
Corpore reſolvet. nemo me comitem tibi
Eripiet umquam. Labdaci claram domum,
Opulenta ferro regna germani petant;
Pars ſumma magni patris è regno mea eſt
Pater ipſe. non hunc auferet frater mihi,
Thebana rapto ſceptra qui regno tenet;

Non

GRONOVII.

47. *Quid ſegnis traho? Quid vivo?*] Scribe una litera & diſtinctione mutata: *Quid ſegnis traho, Quod vivo?* hoc eſt, quam partem aut illud quatenus vivo. Quid parte mei praemortua, reliquam partem vivam ſegnis traho? Sic infra: *& in cineres dabo Hoc quicquid in me vivit.* Et infra: *Nec me redemi parte: membratim tibi volui perire.* Eodem ſenſu placuerat Nic. Heinſio: *Quo vivo.* Caeterum pro *Recipe* hoc verſu Lipſius & Commelinus in Mſſ. notarunt *Admitte.* Florentinus habet utrumque: *Mortemque totam recipe admitte quid ſegnis traho.* Unde apparet hanc varietatem eſſe antiquiſſimam. Epiſt 30. *Acceſſus mortis quam perturbationem adferat, optime hi dicent, qui ſecundum illam ſteterunt, qui venientem & viderunt & receperunt.* Plinius l. 7. c. 45. *deſtinatio moriendi & quatridui inedia magna pars mortis in corpus recepta.*

55. *Pars magna patris optimo*] Florens Chriſtianus malebat *optima:* Gruterus *optimi:* idem aſſert ex uno Mſ. *Pars ſumma:* quod inde receptum. Sed Etruſcus: *Pars ſumma magni patris è.* Scribe igitur: *Pars una magno patris è regno mea eſt, Pater ipſe.* Utcumque magnum patris regnum raptent ac ferro dividant fratres, unam tamen ex eo partem mihi relinquant, oportet, ipſum nempe patrem.

57. *Thebana rapto*] Hic nonnemo: Eteocles, & videſis, quid ſit trihorias notas dare: adeo caecutiunt, ut putent de Polynice illud dictum. Septimium Florentem Chriſtianum pungit, qui laborem trihorium ſuas ad hanc ſabulam notas in praefatione appellat. Sed homo acer caecutivit ipſe. Nuſquam enim Florens, Polynicen dici Thebanum ſceptrum rapuiſſe tradit: ſed in contrarium, Antigonam, immo jus bonum plus videri adjuvare Polynicem quam Eteoclem, ut et-

VARIORUM.

eſſe ſupplicia parva, quae de ſe ſumat ob diuturnam moram, qua moretur ſedes ſuas, verſu 29. Nec enim ſatis eſſe ſupplicii ereptum lumen oculorum; quin vitae ipſius interitu, non corporis mutilatione aliqua multandam eſſe dilationem adeo longam. Quod ſi Grotii conjectura legentis, *Omitte poenae languidas longae moras*, recipiatur; ſenſus erit, *tolle tandem lenta impedimenta ſupplicii, quod me dudum manet.* ſupra *recipe ſupplicium vetus.* SCHRODERUS.

47. *Mortemque*] Metaph. à gladiatoribus. FARN.

48. *Nullum facere*] Cum ad quod natus ſum, amplius peccare non poſſim. Poſſum tamen natam meam ſtuprare. Poſſum ergo ſcelus facere. Diſcede à me nata, dum virgo es, ne te violem. cum enim nec a matre me abſtinuerim, nullam non auſim. DELRIUS.

50. *Virgo.*] Dum virgo &c. ne & te violem ut matrem. FARN.

53. *Labdaci*] Regnum Thebanum, Labdacus autem erat pater Laji. FARN.

54. *Germani*] Fratres mei Polynices & Eteocles. FARN.

56. *Frater*] Eteocles, qui regnum contra foedus & pactam fidem occupat. FARN.

58. *Al-*

Non hunc catervas alter Argolicas agens.
Non ſi revulſo Juppiter mundo tonet,
Mediumque noſtros fulmen in nexus cadat,
Manum hanc remittam. prohibeas, genitor, licet;
Regam abnuentem, dirigam inviti gradum.
In plana tendis? vado. praerupta expetis?
Non obſto, ſed praecedo. quovis utere
Duce me: duobus omnis eligitur via.
Perire ſine me non potes; mecum potes.
Heic alta rupes arduo ſurgit jugo,
Spectatque longe ſpatia ſubjecti maris.
Vis hanc petamus? nudus heic pendet ſilex;
Heic ſciſſa tellus faucibus ruptis hiat.
Vis hanc petamus? heic rapax torrens cadit,

Par-

GRONOVII.

iam Graecos Tragicos: itaque hunc (quem niſi Eteoclem) regnum rapuiſſe, imperium occupaſſe, foedus laeſiſſe & fidem; illum (quem niſi Polynicen?) Argivos quidem duxiſſe, ſed foederis icti teſtes deos invocare & hic & alibi tradi. Forte autem: *Thebana rapto regna qui ſceptro tenet.*

58. *Non hunc catervas*] Nic. Heinſius malit: *Non huc.*

62. *Regam abnuentem, dirigam invitum*] Lipſius è ſuo attulit: *invitum patrem.* Unde Florens offenſus iſta quaſi ταυτολογίᾳ *regam, dirigam*, tentat: *diligam invitum patrem.* Quod rejicit quidem Delrius: ſed Florentinus merito confirmat quod è Mſ. notat Commelinus: *dirigam inviti gradum.* Nec pejus ſit à fronte: *Ducam abnuentem.* Statim idem Flor. *praerupta appetis.* non *expetis.*

64. *Quovis utere. Duc è duobus.*] Bene Lipſius; *Duce me. duobus.* Sed non eſt neceſſe, *quovis vertere*, quod in ſcripto apparuit. Itaque ſagax amicus ejus, ſe unius literae additione & interpunctorum tranſpoſitione (quaſi non feciſſet idem Lipſius) reddere ait haec clariora, *quovis utere Duce me Duobus.* At Scaliger: *quovis vertero. Duc è duobus. omnis eligitur via.* Quis non miretur? *Duc è duobus*, explicat, elige è duobus, ſive in praeceps, ſive in plana, omnis via mihi eligitur. Quis ita loquitur? niſi urnam in promptu habuit Antigone, ex qua Oedipus planum aut praeceps ſorte duceret. Recte ſe habet, quod nunc editur è conjectura Lipſii, totumque exſtat in Etruſco: *quovis utere Duce me. duobus, &c. Duobus* autem indefinitum pro nobis aut certis duobus vel am-

VARIORUM.

58. *Alter*] Polynices exercitum ducens ſoceri ſui Adraſti regis Argivorum contra fratrem. FARNABIUS.

60. *In nexus*] In dextram meam, quae te tenet. FARN.

70. *Tellus*] Rectius: tellurem, dixit notandae hiatus profunditati. nam *terra*, proprie ipſa ſuperficies, à terendo; *tellus*, interior & penitior pars, quae arborum radices ſinu ſuo fovet & amplectitur, juxta quoſdam. DELRIUS.

71. *Rapax*] Proprium torrentis epithetum. Lucretius & Virgilius fluvios rapaces dixerunt. DELRIUS.

71. *Torrens*] Torrens, inquit Feſtus, ſignificat fluvium ſubitis imbribus concitatum, qui alioquin ſiccitatibus exareſcit. Graece, teſte I C. dicitur χείμαῤῥος l. 1. D. de flumin. DELRIUS.

74. *Non*

Parteſque lapſi montis exeſas rotat.
In hunc ruamus. dum prior, quó vis, eo;
Non deprecor, non hortor. extingui cupis,
Votumque, genitor, maximum mors eſt tibi?
Si moreris, antecedo: ſi vivis, ſequor.
Sed flecte mentem; pectus antiquum advoca;
Victaſque magno robore aerumnas doma.
Reſiſte, tantis in malis vinci mori eſt.
Oedip. Unde in nefanda ſpecimen egregium domo?
Unde iſta generi virgo diſſimilis ſuo?
Fortuna, credis? aliquis eſt ex me pius?
Non eſſet unquam (fata bene novi mea)
Niſi ut noceret. Ipſa ſe in leges novas
Natura vertet; regeret in fontem citas
Revolutus undas amnis; & noctem afferet
Phoebea lampas; Heſperus faciet diem.
Ut ad miſerias aliquid accedat meas;
Pii quoque erimus. unica Oedipodae eſt ſalus,

Non

GRONOVII.

bobus Senecam dicere ſolere ad Philoſophumena ejus notavimus.

78. *Victaſque magno pectore*] Ὁ δεῖνα, ubique iniquus Vindocino Critico, hic tandem appellare hominem ſuſtinet. Diſplicuit merito Lipſio poſt *pectus* praecedenti verſu nominatum, rurſus hic poſitum *pectore*. in Mſ. manifeſte fuiſſe ait aliam vocem, qua eraſa ſubjectum *pectore*. quaerit, numquid ea fuerit *robore*? Oppugnat hoc Florens infeliciter Delrio ſecundo, & non de nihilo repetitum vocabulum putant. Ecce & Gruterus diſplicere quidem iterationem fatetur, ſed, abſit, inquit, ut *robore*, merum conjectaneum, admittam: quis enim id praeſtabit germanum? Praeſtabit vir optime, codex Etruſcus, qui ſine ambiguitate: *Victaſque magno robore aerumnas doma.*

79. *Tantis in malis vinci malum eſt.*] Flor. *Tantis in malis vinci mori eſt.* Sophocles in Oedipo Coloneo: Ὤμοι, θάνατος μὲ ταῦτ᾽ ἀκούειν.

89. *Unica Oedipodae eſt ſalus;*] Sic & Florentinus Mirifice vero hic Florenti ſatisfecit aemulus. Verba hujus ad verſum 82. Florens ſic: *Fortuna (credis?) aliquis eſt ex me pius:* non male. Et

VARIORUM.

74. *Non deprecor,*] In utrumque parata; non ſuadeo, non diſſuadeo. FARN.

80. *Unde*] Unde tantae pietatis ſpecimen in domo impia? FARN.

84. *Niſi*] Quod facit illa, mortem meam remorando. FARN.

84. *Ipſa*] Omnia praepoſtera fient; & quod omnium maxime naturae contrarium eſt, ego ipſe quoque pius ero, ut miſerior ſim & nocentior. FARN.

87. *Phoebea*] Phoebus, Sol. FARN.

92. *Quid-*

Digitized by Google

Non eſſe ſalvum. liceat ulciſci patrem
Adhuc inultum. dextra quid ceſſas iners
Exigere poenas? quidquid exactum eſt adhuc,
Matri dediſti. mitte genitoris manum,
Animoſa virgo. funus extendis meum,
Longaſque vivi ducis exequias patris.
Aliquando terra corpus inviſum tege.
Peccas honeſta mente. pietatem vocas,
Patrem inſepultum trahere. qui cogit mori
Nolentem, in aequo eſt, quique properantem impedit.
Occidere eſt, vetare cupientem mori.
Nec tamen in aequo eſt. alterum gravius reor.
Malo imperari, quam eripi mortem mihi.
Deſiſte coepto, virgo. jus vitae ac necis
Meae penes me eſt. regna deſerui libens,
Regnum mei retineo. ſi fida es comes,

En-

GRONOVII.

mox optime: *unica Oedipo eſt ſalus*, more Graeco producta media, ut poſtea verſu 313. Hoc quum legerem, mirabar illum morem Graecum vocabulum *Oedipus* media producta ponendi. Inſpicio Florentem: nihil apud eum tale invenio. Sed ad v. 313. *Hic Oedipus Aegea.* More Graeco (annotat) *Oedipus* producit ultimam ſyllabam, eſt enim Οἰδίπους. Vide quam diligens fuerit, qui tres horas Vindocino Critico toties exprobrat. Ille verſ. 313 vocabulum *Oedipus* ultima producta Graeco more poſuiſſe Senecam ſcribit: hic quaſi media producta verſu 89. & 313. utroque vitiato poni ſcriptum ab illo accipit, & utrumque probat. Quin & ad verſum 313. Graeca terminatione ultimam & penultimam produxiſſe repetit. Quomodo, ô bone, penultimam? Spondaeum igitur pro jambo, ſi diis placet, poſuit.

VARIORUM.

92. *Quidquid*] Erui oculos expiaturus ſcelus in matrem, quae oculis placebat meis. FARN.

94. *Funus*] Qui jam dudum mortuus ſum. *Illo enim die nocens moritur quo peccat.* FARN.

97. *Honeſta*] Dum pia & officioſa eſſe velis. FARNABIUS.

101. *Nec tamen in aequo eſt,*] Aeque peccat. *Invitum qui ſervat idem facit occidenti.* FARNABIUS. Aſcenſius & Daniel exiſtimant Senecam dicere, plus peccare eum qui invitum occidit, quam qui nolentem ſervat: contra Bernardinus, hunc quam illum peccare gravius; cujus ſententiam ſequor. loquitur enim Oedipus, cui mors erat optatiſſima. DELRIUS.

101. *Alterum*] Ut nolentem cogat quis vivere. FARNABIUS.

104. *Regna*] Thebana, externa, aliorum. FARNABIUS.

105. *Regnum mei retineo.*] Animi & voluntatis meae. FARNABIUS. Stoicum. nam haec ſecta nihil homini proprium cenſebat, praeter animum & voluntatem; membra, corpus, vitam aliena eſſe prorſus. qua de re & imperio ſui, pulcherrima Epictetus apud Arrianum lib. 2. cap. 29. & cap. 22. & lib. 3. cap. ult. DELRIUS.

106. *No-*

Enſem parenti trade ſ. ſed notum nece
Enſem paterna. tradis? an gnati tenent
Cum regno & illum? faciet, ubicumque eſt, opus.
Ibi ſit. relinquo. gnatus hunc habeat meus,
Sed uterque. flammas potius & vaſtum aggerem
Compone. in altos ipſe me immittam rogos.
Erectam ad ignes funebrem eſcendam ſtruem,
Pectuſque ſolvam durum, & in cineres dabo
Hoc quidquid in me vivit. ubi ſaevum eſt mare?
Duc, ubi ſit altis prorutum ſaxis jugum,
Ubi torta rapidus ducat Iſmenos vada:
Duc, ubi ferae ſint, ubi fretum, ubi praeceps locus,
Si dux es. illuc ire morituro placet,
Ubi ſedit alta rupe ſemifero dolos

Sphinx

GRONOVII.

108. *Faciet, ubicumque eſt, ſcelus.*] Flor. eleganter: *faciet, ubicumque eſt, opus.* Etenim *opus* interdum eſt officium, aut quod cujuſque perſonam vel naturam decet, in utramque partem. Plautus Moſtellar. a. 2. ſc. 1. *Verum id videndum eſt, id viri docti eſt opus.* Pſeudolo a. 1. ſc. 2. *Bibe, es, fuge: hoc eorum eſt opus.* Aelianus lib. 1. de animal. 9 id exprimit ὅμως τὸ ἑαυτοῦ.

112. *Erectam ad ignes*] Verſus de Gruteri ſententia ſupervacuus: nec meminiſſe ejus Scholiaſten veterem, & quia jam immiſerit ſe in rogos, quomodo nunc dicere, ſe adſcenſurum funebrem ſtruem? Florentinus: *Herebo ad ignes funebre eſcendam ſtruem.* In prima voce aliquid monſtri eſt. An forte, *Erepam.* Certe non dedecet hoc caecum. Oedipo: *repet incertus viae, Baculo ſenili triſte praetentans iter* Sic videtur: *Erepam ad ignes, funebrem eſcendam ſtruem.* Immittam me, inquit, in rogos: ſi aliter non potero ob caecitatem, erepam, &c. Nam τὸ *erepere* ſemper altius quid reſpicit. Seneca ep. 53. *Quae putas me paſſum, dum per aſpera erepo.* 5 Benef. 12. *Modo ſcabri aliquid & confragoſi obiiciendum per quod erepant, & ſollicite veſtigium faciant.* Suetonius Tib. 6. *Turbatus, quod is a tergo inſulae per aſpera & devia erepſiſſet ad ſe.* Itaque temere notant ad IV. Metamorph. Apuleji *erepere* & *derepere* nonnunquam idem ſignificare.

115. *Praerutum ſaxis jugum,*] Florent. *prorutum.* Tacitus lib. 2. annal. *alios prorutae arbores adflixere.* Lib 12. *prorutae terrae motibus domus.*

116. *Ubi torva rapidus*] Lipſius malit *torta.* Sane Mſſ. *torva.* Quod probare debebant eſſe ſpurium, inquit Gruterus, qui contextui inferunt, *torta* At ille alterius ſenſum dare: nam aliud eſt *torvos* facie amnes ταυρωποιῶν, aliud eſt *torva* vada fluviorum dicere. Nemo denique ſic locutus eſt: neque potuit: niſi etiam *cornigera vada* vel *cornigeras undas* pugnemus dici poſſe. Voſſianus melior, *curva.* Suſpicari poſſis: *Ubi curva rapidus.* Ovidius: *Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis.*

119. *Semifero dolos Sphinx ore nectens.*] Non ſentit auctor partim hominis, partim ferae vultu fuiſſe Sphingem, ſecus atque caeteri tradunt totum πρόσωπον γυναικὸς habuiſſe; ſed eſt hypallage & omnibus Poëtis & huic auctori frequentiſſima, ἀλλὰ ἡ *ſemifera Sphinx dolos ore nectens.* Ut centau-

VARIORUM.

106. *Notum nece*] Quo patrem Laïum occidi. FARNABIUS.

120. *Sphinx*

Sphinx ore nectens. dirige huc greſſus pedum,
Heic ſiſte patrem. dira ne ſedes vacet,
Monſtrum repone majus. hoc ſaxum inſidens
Obſcura noſtrae verba fortunae loquar,
Quae nemo ſolvat. quiſquis Aſſyrio loca
Poſſeſſa regi ſcindis, & Cadmi nemus
Serpente notum, ſacra quo Dirce latet,
Supplex adoras, quiſquis Eurotam bibis,
Spartenque fratre nobilem gemino colis,
Quique Elin & Parnaſon, & Boeotios
Colonus agros uberis tondes ſoli;

Ad-

GRONOVII.

ri quoque & Tritones & monſtra ejuſmodi *ſemifera* dicuntur. Hippolyto: *ſi ille remeet arte Mopſopia potens.* Ubi allinunt, arte Daedali Athenienſis. Quis eſt igitur alius ille, qui ſtruxit labyrinthum, quam Daedalus? Immo *ille arte Mopſopia potens* dicitur, quaſi eſſet, *ille Mopſopius arte potens.* hoc eſt, ipſe Daedalus Athenienſis.

126. *Serpente notum*,] Allinunt Hercul. Fur. verſ 393. ubi Cadmus in ſerpentem verſus dicitur *Illyrica permenſus juga.* Sed nempe *Illyria.* Hic vero intelligitur ſerpens, quem ſociorum ſuorum interfectorem punivit ipſe Cadmus. Ovidius initio tertii metam.

127. *Supplex ad aras*] Quod potiſſimum eſt in feliciſſima emendatione Rutgerſiana, perſpicue in optimo codice viſitur: nempe *Supplex adoras*, & *Quique Elin & Parnaſſon.* Itaque ſine ſcrupulo ſic reſtituimus. *Sacra quo Dirce latet* videtur ferri poſſe, ut intelligatur in ſecreta & umbroſa parte aquas ejaculari. Tentabat Rutgerſius: *ſacra quod Dirce lavat.* Non male. Poſſes etiam, *quo ſcatet.* id eſt, ſcaturit. Flor. etiam, *Eurotam.*

VARIORUM.

120. *Sphinx ore nectens.*] Monſtrum facie virginis, corpore volucris, pedibus leonis, quod in monte Sphincio prope Thebas reſidens viatoribus terror erat, nec habiturum finem, priuſquam aenigma ab eo propoſitum quis ſolviſſet. Scilicet quodnam animal mane quadrupes, meridie bipes, veſperi tripes eſſet. Quod Oedipus tandem de hominis infantia, juventute, ſenio interpretatus Sphingi perniciem, ſibi Jocoſtam cum imperio Thebano praemium (Jocaſtae fratre Creonte proponente) tulit. trifaria autem Sphingis fabula, *vel* monſtrum fuiſſe ex dicta fabula, *vel* maritimam fuiſſe manum, quae cum duce efferа quadam muliere Boeotiae montem occupaſſet, ab Oedipo deleta eſt: *vel* denique notham fuiſſe filiam Laji edoctam à patre oraculum de ſucceſſione filiorum, quod ubi Oedipus ſolviſſet illa ejecta Oedipo regnum debitum traditum. FARN.

124 *Aſſyrio*] Cadmo ex Aſſyria advenae, miſſo quaeſitum ſororem Europam ab Agenore patre, Phoenicum rege. FARN.

125. *Scindis*,] Arando ſecas. FARN.

126. *Sacra*] Occulta, vel divina. hoc fontibus Propert. lib. 1. eleg. 18. & alii tribuunt. DELR.

126. *Dirce*] Dircen Lycus rex Thebarum Antiopa repudiata duxit, quae Antiopam à Jove in Satyrum converſo gravidam in vincula conjecit, quibus illa commiſeratione exuta in Cithaeronem confugit, ubi Amphiona & Zethum peperit. qui adulti Lycum interfecerunt & Dircen taurorum caudis alligatam per ſentes raptarunt, quae tandem in fontem converſa eſt. FARN.

127. *Eurotan*] Fluv. prope Lacedaemona FARN.

128. *Spartenque fatre nobilem*] Caſtore & Polluce. FARN.

129. *Parnaſon*,] Montem Phocidos. FARN.

130. *Tondes ſoli*;] Hanc vocem Lati[illegible] tione ad agros traxerunt, ſicut apud V[illegible] & Ovidium videre eſt, Graecos ſecuti: qu[illegible] non hominibus modo aut pecoribus, ſed [illegible]

Adverte mentem; ſaeva Thebarum lues
Luctifica coecis verba committens modis,
Quid ſimile poſuit? quid tam inextricabile?
Avi gener, patriſque rivalis ſui,
Frater ſuorum liberûm, & fratrum parens;
Uno avia partu liberos peperit viro,
Ac ſibi nepotes. monſtra quis tanta explicet?
Ego ipſe, victae ſpolia qui Sphingis tuli,
Haerebo, fati tardus interpres mei.
Quid perdis ultra verba? quid pectus ferum
Mollire tentas precibus? hoc animo ſedet,
Effundere hanc cum morte luctantem diu
Animam, & tenebras petere. nam ſceleri haec meo
Parum alta nox eſt. Tartaro condi juvat,
Et ſi quid ultra Tartarum eſt. tandem libet,

Quod

GRONOVII.

134. *Patriſque rivalis ſui,*] Καταχρησις eſt haud diſpar illi apud Lucanum, ubi Iulia in ſomnis ad Pompejum lib. 3. *Innupſit tepido pellex Cornelia buſto.* Et ipſa Cornelia ad Juliam lib. 8. *placataque pellice caeſa Magno parce tuo.* Eodem modo inferius Oedipus: *quid heic Manes meos detineo?* Atqui illi proprie mortuorum, ut rivales vivorum. In declamatorum ſchola, quae fingitur veneno interemiſſe filiam, ne collocaretur adultero matris, appellatur *generi adultera, filiae pellex*, apud M. Senecam lib. 6. controv. 6.

137. *Ac ſibi nepotes.*] Flor. *Sibi & nepotes.*

VARIORUM.

tatibus, arboribus, fruticibus ac agris accommodarunt. Pindarus etiam longe alia in re: *οὐκ λεχίων ἀπειρον μελιηδέα ποίαν* DELRIUS.

131. *Saeva*] An Sphinx ipſa tam obſcurum aenigma propoſuit quam hoc meum eſt. FARN.

134. *Avi gener,*] Haec Oedipi nuptiis competunt; *durius tamen dicitur patris mortui rivalis.* FARN. Simile eſt illud in marmore Italico.

L HERSILUS HIC JACEO, MECUM MARULLA QUIESCIT,
QUAE SOROR ET GENITRIX, QUAE MIHI SPONSA FUIT
VERA NEGAS, FRONTEMQUE TRAHENS, ENIGMATA SPHYNGIS
CREDIS? SUNT PYTHIO VERA MAGIS TRIPODE.
ME PATER E NATA GENUIT, MIHI JUNGITUR ILLA;
SIC SOROR ET CONJUX, SIC FUIT ILLA PARENS DELRIUS.

134. *Patriſque rivalis ſui,*] Verum quidem eſt, non ſtatim rivalem dicendum, qui defuncti alicujus conjugem ducit Nam hoc pacto Meſſala Corvinus, qui, defuncto Cicerone, Terentiam duxit, rivalis Ciceronis fuerit. At alia hîc ratio eſt. Oedipus enim non ſimpliciter defuncto, ſed occiſo patre, matrem duxit. Atque eo praecipue aſpectu eleganter hîc Poëta *rivalem* eum & quaſi *ἀντεραστὴν* patris appellat. PONTANUS.

141. *Animo ſedet*, Preſſe ſumit. Attius: *Sapimus animo, fruimur animâ, ſine animo, anima eſt debilis.* Nonius: *Animus eſt quo ſapimus, anima, qua vivimus.* DELRIUS.

144. *Nox eſt.*] Oculorum erutorum. FARN.

144. *Tartaro*] Profundiſſimo inferorum loco. Hipp. v. 841. FARN.

146. *O.*

Quod olim oportet. morte prohiberi haud queo.
Ferrum negabis? noxias lapſo vias
Cludes? & arctis colla laqueis inſeri
Prohibebis? herbas, quae ferunt letum, auferes?
Quid iſta tandem cura perficiet tua?
Ubique mors eſt. optime hoc cavit Deus.
Eripere vitam nemo non homini poteſt;
At nemo mortem: mille ad hanc aditus patent.
Nil quaero. dextra noſter & nuda ſolet
Bene animus uti. dextra nunc toto impetu,
Toto dolore, viribus totis veni.
Non deſtino unum vulneri noſtro locum.
Totus nocens ſum. qua voles, mortem exige.
Effringe corpus. corque tot ſcelerum capax
Evelle. totos viſcerum nuda ſinus.
Fractum incitatis ictibus guttur ſonet;
Laceraeve fixis unguibus venae fluant.
Aut dirige iras, quo ſoles. haec vulnera
Reſciſſa multo ſanguine ac tabe irriga.
Hac extrahe animam, duram, inexpugnabilem.
Et tu, parens, ubicumque poenarum arbiter
Adſtas mearum (non ego hoc tantum ſcelus
Ulla expiari credidi poena ſatis
Umquam, nec iſta morte contentus fui,

Nec

GRONOVII.

165. *Hac extrahe animam,*] Epiſt. 70. *qui quam ferre non emiſerat animam, manu extraxit.* De providentia: *animam indignam, quae ferro contaminaretur, manu educit.*

169. *Iſta morte contentus*] Sane poteſt explica-

VARIORUM.

146. *Olim*] Infra verſ. 258. FARN.

149. *Herbas, quae ferunt letum, auferes?*] Scribo, *ferant* NIC. HEINSIUS.

153. *Mille*] Patent undique ad libertatem à neceſſitate vivendi viae multae, breves, faciles, inedia, capitis in parietem illiſio, ſpiritus retentio, &c. Notum eſt illud Martial. epigr. de Bruti Porcia. FARN.

157. *Non deſtino*] Ut in oculis eruendis. FARN.

1-0. *Mem-*

Nec me redemi parte: membratim tibi
Volui perire) debitum tandem exige:
Nunc ſolvo poenas; tunc tibi inferias dedi:
Ades, atque inertem dexteram introrſus preme,
Magiſque merge. timida tum parvo caput
Libavit hauſtu, vixque cupientes ſequi
Eduxit oculos. haeret etiam nunc mihi
Ille animus, haeret; cum recuſantem manum
Preſſere vultus. audies verum, Oedipe:
Minus eruiſti lumina audacter tua,
Quam praeſtitiſti. nunc manum cerebro indue.
Hac parte mortem perage, quae coepit mori.
Antig. Pauca, ô parens magnanime, miſerandae precor
Ut

GRONOVII.

ri, quia paſſim de ſe, ut funere, ut vivo cadavere, ut partim mortuo loquitur. Suſpicor tamen ſcripſiſſe: *nec iſta nocte contentus fui.* i. e. caecitate. Supra: *nam ſceleri haec meo Parum alta nox eſt.*

178. *Audias verum, Oedipe:*] Flor. quoque, ut omnes Gruteri: *audies.* Dicam tibi verum. Eorum, quae ſequuntur, verborum ſenſum dedimus in Diatribe cap. 49. Non tam fortes fuerunt manus tuae ad eruendos oculos quam fortis fuit animus ad eos ſupplicio praeſtandos & exhibendos. Saepe hoc evenit, ut conſilium ſit fortius exſecutione. Ita Leonidas hortatur Spartanos apud Juſtinum, *caverent, ne fortius manſiſſe quam dimicaſſe viderentur.* Repraeſentatur hoc etiam in Oedipo: *Oculique vix ſe ſedibus retinent ſuis.* Et rurſus: *at contra truces Oculi ſteterunt, & ſuam intenti manum Ultro inſequuntur vulneri occurrunt ſuo.* hoc eſt, audacter ſe praeſtant. Sic de Vulteji militibus Lucanus lib. 4. *percuſſum eſt pectore ferrum Et jugulis preſſere manum.* Ubi & belle poſſet legi, *jugulis praeſtare*, ut epiſt. 4. *C. Caeſar juſſit Lepidum Dextro tribuno praebere cervicem, ipſe Chaereae praeſtitit.* Epiſt. 40. *intenta ſecuri ſubjectum praeſtantibus caput* M. Seneca controv. 23. *Eſt quaedam proxima innocentiae verecundia praebere ſe legibus.*

181. *Qua coepiſti mori*] Ita nuper receptum de ſententia doctorum virorum. Editi antehac & Mſſ. vel *coepi* vel *coepit.* Scribe: *quae coepit mori.* Idem viſum Grotio fuerat.

VARIORUM.

170. *Membratim*] Paulatim per membrorum aliorum poſt alia amiſſionem. FARN.

172. *Inferias*] Oculorum ſanguinis libamen, veluti inferias umbrae tuae. ſunt autem *inferiae* ſacra quae Diis manibus *inferuntur*, unde & nomen iis inditum, ad placandas ſc. defunctorum animas tumulis ſuperfuſa. infundebant autem lac, mel, aquam, vinum, oleum. *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte.* quin & flores ſpargebant. vide Troad. 374. FARN.

174. *Caput*] Oculos è capite. FARN.

175. *Libavit*] Laribus & familiae diis prima in feſtis conviviis libamina fiebant, effuſo in terram vini pauxillo, ut & dapum parte in focum injecta Thyeſt. verſ. 984. FARN.

176. *Vix eduxit*] Nec fortiter peregit inſtitutum FARN.

177. *Ille*] Qui erat mihi timide oculos eruenti. FARN.

178. *Audias verum*] Quod ſi verum dicam, animo non ſatis magno oculos evulſi mihi. FARN.

181. *Hac parte*] Oculos intellige. FARN.

184. *Spe-*

Ut verba gnatae mente placata audias.
Non te ut reducam veteris ad ſpecimen domus,
Habitumque regni flore pollentem inclyto,
Peto, aſt ut iras tempore aut ipſa mora
Fractas remiſſo pectore ac placido feras.
Et hoc decebat roboris tanti virum,
Non eſſe ſub dolore, nec victum malis
Dare terga. non eſt, ut putas, virtus, pater,
Timere vitam, ſed malis ingentibus
Obſtare, nec ſe vertere, ac retro dare.
Qui fata proculcavit, ac vitae bona
Projecit, atque abcidit, & caſus ſuos

One-

GRONOVII.

194 *Projecit, atque abcidit,*] Sic Mſſ. à *caedo* nimirum. Ovidius lib 12. *nam Crantoris alti Abcidit jugulo pectus.* Martialis 3. 66. *Abcidit vultus enſis uterque ſacros.* Lucanus 4. 503. *Abſcidit noſtrae multum ſors invida laudi.* ut habent. Mſſ. Quamquam idem verbum cum praepoſitione *Abs* geminatum cogitare poſſis, & ſcribere *Abſcidit* media longa.

194. *Et caſus ſuos Oneravit;*] Quid eſt *caſus ſuos onerare*, inquit Lipſius? Reſpondeo, facere quale fecit Oedipus. Florentem illum ingenio, viribus corporis, moribus, domo & ſpe regni (nam Polybi Corinthiorum regis filius credebatur) huc dejecerat fortuna, ut patrem occideret, ex matre liberos procrearet. Satis hic gravis caſus, etſi non aliunde aggravaretur. At ille pondus immane & onus ultro addidit, regnum, & cum eo opes, honores, potentiam deponendo, caecitatem ſibi inſerendo, exſilium indicendo. Quintilianus decl. 9. id vocat *graviſſimae per ſe fortunae manu pondus imponere.* Quod ſequitur, *ipſi ceu video, nullo eſt opus*, in eo non labor deſeruit homines doctos, deſeruit felicitas Cogitatum, *ipſi, ceu video, nullum eſt opus*: &, *ipſi ſaevitia nulla eſt opus.* Placuit tandem Florentis & Scaligeri: *ipſi ceu deo.* Sed legendum eſt: ut habetur Florentiae: *Oneravit ipſe, cui deo nullo eſt opus; Quare ille mortem cupiat aut quare petat?* Nam hoc bene vidit Scaliger poſteriorem verſum cum interrogatione eſſe legendum. Prava erat atque impia obſtinatio veterum, putantium in extremis malis atque extra ſpem poſitos nec diis nec votis indigere, idque pro ultimo ſolatio habentium. Sic apud Ovidium lib. 14. Agnon ex ſociis Diomedis: *quid habet Cytherea quod ultra (Velle puta) faciat? Nam dum pejora timentur, Eſt locus in voto: ſors autem ubi peſſima rerum eſt, Sub pedibus timor eſt, ſecuraque ſumma malorum.* Sic Caſſandra in Agamemnone: *Equidem nec ulla caelites placo prece: Nec ſi velint ſaevire, quo noceant, habent.* Sic in Troadibus Andromache reſpiciens Aſtyanacta: *cogit hic aliquid deos Adhuc rogare.* Ergo, *cui deo nullo eſt opus*, eſt, qui nihil habet, quod roget

VARIORUM.

184. *Specimen*] Decus inſigne. FARN.

185. *Flore*] Inclyte florentem. FARN.

186. *Tempore*] Quod etiam ſaepe imbecillis animi eſt medicina. FARN.

190. *Dare*] Metaph. ab ignavis militibus, cedere, fugere. FARN.

190. *Non eſt,*] *Mori enim fugientem paupertatem vel amorem non eſt fortitudinis, ſed ignaviae* FARN.

193. *Qui fata proculcavit,*] Qui mortem ſpernit, qui res proſperas abjecit, adverſas perferendas ſuſcepit, ille ſane mortem & vitam ex aequo habet, & quaerenti cur, cum mors à vita nihil differat, non moriatur, reſpondebit cum Thalete; ob hoc ipſum, quia nihil differt. FARN.

196. *Qua-*

Oneravit ipſe, cui deo nullo eſt opus,
Quare ille mortem cupiat, aut quare petat?
Utrumque timidi eſt. nemo contempſit mori,
Qui concupivit. cujus haud ultra mala
Exire poſſunt, in loco tuto eſt ſitus.
Quis jam deorum (velle fac) quidquam poteſt
Malis tuis adjicere? jam nec tu potes,
Niſi hoc, ut eſſe te putes dignum nece.
Non es; nec ulla pectus hoc culpa attigit.
Et hoc magis te, genitor, inſontem voca,
Quod innocens es, diis quoque invitis. quid eſt
Quod te efferarit; quod novos ſuffixerit
Stimulos dolori? quid te ad infernas agit
Sedes? quid ex his pellit? ut careas die?

Ca-

GRONOVII.

deos, qui cum ſpe & votis tranſegit. Atque huc intenderat etiam Grotius, qui adſcripſerat margini: *ipſo cui Deo nil eſt opus.* Qui tamen & malebat cum Lipſio, *mortem fugiat.* Sed non videtur monendus fuiſſe Oedipus, mortem tali homini fugiendam non eſſe: potius nec optandam aut deſiderandam, nec ſumendam aut manu faciendam. Hoc etiam Scaliger, hoc H. Commelinus viderunt.

197. *Contemſit mori, Qui concupiſcit.*] Sic priſtinae editiones. Lipſianus & quidam alii: *Qui non concupiſcit* Quod cum verſum impediat, ex mente Antigones fecit Lipſius, *Qui non cupiſcit*, in editiones receptum. Delrius: *belle contemſit mori, Qui non cupivit:* parum belle. Manus illuſtris: *non temnit mori Qui concupiſcit.* Sed horum omnium nobis gratiam faciunt nobiles illae membranae Etruſcae, quae altius oſtendunt tolluntque ulcus: *Utrumque timidi eſt. Nemo contempſit mori Qui concupivit.* Totidem illae literis. Nihil ultra deſideras, quod addam. Eſt etiam. Jam magis liquet, bene retineri praecedenti verſu *cupiat.* nam hoc ad *τὸ velle* relatum, non ita placebat. Utrumque, ſcilicet & optare & ſumere mortem, timidi eſt.

VARIORUM.

196. *Quare*] Cur ipſe *cupiat.* i. e. optet ut mors ultro veniat, aut *petat.* i. e. vi illam ſibi inferat. FARNABIUS.

197. *Contempſit*] Non vult mori qui optat. hic mortis fructus eſt, optare deſinere. FARN.

197. *Nemo contemſit mori, qui concupivit.*] Hic Farnabius: *non vult mori, qui optat.* Nugae. ſenſus eſt; *is, qui malis prementibus impar mori exoptat, mortem ipſam, id quod viri fortis eſt, contemnere haud dici poterit. Quare ſi is velis haberi, puter, qui cuncta minora ducas tua virtute, mortemque adeo ipſam contemnas, cave igitur ne quid indignum tua perſona admittas, concupiſcendo mortem tam impatienter.* SCHROD.

198. *Cujus*] Deinde cujus miſeriae non poſſunt majores fieri, non eſt cur morte illas fugere velit. FARN.

205. *Innocens*] Per ignorantiam. neque enim nocens eſt qui ſponte non eſt nocens. FARN.

207. *Quid te ad infernas agit Sedes? &c.*] Diviſione utitur, & membratim rogat ac concludit. Cur vis mori? quid te à ſuperis locis pellit ad inferos? An ut diem non videas? non vides, ſponte tua caecus. uti patriam fugias? jam es in ea nec es, vivum cadaver.

208, *Ut careas*] An ut luce careas? jam cares, à te ipſo excaecatus. FARN.

217. *Ma-*

Cares. ut altis nobilem muris domum,
Patriamque fugias? patria tibi vivo periit.
Gnatos fugis, matremque? ab aſpectu omnium
Fortuna te ſummovit: & quidquid poteſt
Auferre cuiquam mors, tibi hoc vita abſtulit.
Regni tumultus, turba fortunae prior
Abſceſſit à te juſſa. quem, genitor, fugis?
Oedip. Me fugio; fugio conſcium ſcelerum omnium
Pectus, manumque hanc fugio, & hoc coelum, & deos:
Et dira fugio ſcelera, quae feci innocens.
Ego hoc ſolum, frugifera quo ſurgit Ceres,
Premo? has ego auras ore peſtifero traho?
Ego laticis hauſtu ſatior? aut ullo fruor
Almae parentis munere? ego caſtam manum
Nefandus, inceſtificus, execrabilis
Attrecto? ego ullos aure concipio ſonos,
Per quos parentis nomen, aut gnati audiam?
Utinam quidem reſcindere has quirem vias,

Ma-

GRONOVII.

214. *Turba fortunae prior*] Hoc quoque frequentatum Senecae monuimus ad 3. de ira 8. Quod ſequitur, habent ſcripti vulgares: *Abſceſſit ante juſſa*, non *juſta*, ut Commelinus etiam notat. Lege cum optimo: *Abſceſſit à te juſſa*. Mox, *qua feci innocens*, idem ille, perinde ut Lipſianus, contra quem fruſtra diſputat Delrius. Sed, inquit, cur ſe vocat conſcium ſcelerum, ſi innocentem ipſe pronunciat? Reſpondeo, non ſe dicit nunc innocentem, ſed ea feciſſe innocentem, ſeu veniſſe ad ſcelera ſe innocentem, hoc eſt, honeſta mente, non deliberato, inſcium atque imprudentem: quae tamen ſcelera eſſe horrenda, quibus ſe tamen maculatum & inquinatum faciendo agnoſcit. Vide Sophoclis Oedipum Colon. à verſu 1015.

VARIORUM.

217. *Manumque*] Quae patrem occidit. FARN.

221. *Ego laticis hauſtu*] Credam peccatum in legem metri. Edidiſſem. *Et laticis hauſtu*. RAPHELENG.

222. *Almae*] Terrae, quae fructibus ſuis omnes alit. FARN.

222. *Caſtam*] Tuam. FARN.

225. *Parentis*] Utrumque nomen mihi horrendum; *parentis*, qui liberos ſuſceperim ex matre; *gnati*, qui patrem occiderim. FARN.

226. *Vias*,] Senſorii auditus meatus, & organa, ſive nervus ſit cum tympano, ſive myrinx, ſive aër innatus. FARN.

226. *Has vias*,] Pellicula in aure, à perioſtio producta, ſive ſeptum illud membranaceum, aërem externum ab interno ſeparans. Ariſtoteli μήνιγξ, Arabibus corrupte myrinx dicitur. vid. Schenckii obſervat. Med. de auribus lib. 1. pag. 183. & Caſtelli Lexic. Med. *Ne quis nimiam hic diligentiam meam fuiſſe arguat, illa admiſſe me, ſciat, expertum doctos etiam haeſiſſe ad vocem hanc, prolatam ſono tam barbaro*. SCHRODERUS.

Manibuſque adactis omne, qua voces meant,
Adituſque verbis tramite anguſto patet,
Eruere poſſem, gnata: jam ſenſum tui,
Quae pars meorum es criminum, infelix pater
Fugiſſem. inhaeret ac recrudeſcit nefas
Subinde; & aures ingerunt, quidquid mihi
Donaſtis oculi. cur caput tenebris grave
Non mitto ad umbras Ditis aeternas? quid heic
Manes meos detineo? quid terram gravo?
Miſtuſque ſuperis erro? quid reſtat mali?
Regnum, parentes, liberi, virtus quoque,
Et ingenii ſolertis eximium decus
Periere. cuncta ſors mihi infeſta abſtulit.
Lachrimae ſupererant. has quoque eripuit mihi.
Abſiſte. nullas animus admittit preces,
Novamque poenam ſceleribus quaerit parem.
Et eſſe par quae poterit? infanti quoque

De-

GRONOVII.

227. *Omne, quo voces meant,*] Flor. *qua.* Lucretius: *iter qua vox it in auras.*

232. *Quicquid mihi Negaſtis oculi.*] Altum dormiunt hic plauſtra codicum. At pulcerrime vigil ille Tuſcus: *& aures ingerunt, quicquid mihi Donaſtis oculi.* Nam *Donare* idem interdum eſt quod gratiam facere, remittere, concedere ne cui quid obveniat, occurrat, accidat, ne quid ſuſtinere ac perferre neceſſe habeas. Ut *donare metum* Lucio vindicavimus: ut Marco, *Dono quod indicaverim.* Vide & ad verſum 456. & lib. 3. Obſerv. 23.

240. *Has quoque eripui mihi.*] Malit Florens, *eripuit mihi.* Non tulit tacitum Delrius: fruſtra intrudunt, *eripuit*, invitis libris, inquit. Sane libris vulgaribus: ſed non unico illo Florentino, qui plane, *eripuit.* Neque adverſatur, quod ipſe manibus ſuis effoderat oculos. Nam & ultro regno ſe abdicarat, & patrem ipſe occiderat; eadem tamen etiam infeſtae ſorti attribuit.

VARIORUM.

230. *Pars*] Ex inceſtu meo nata. FARN.

235. *Manes*] Animam meam jamdudum inferis debitam. FARN.

237. *Virtus*] Fortitudo mea quae vetereribus ſola virtus dicebatur, *ἀνδρεία* ab *ἀνὴρ*, ut virtus à viro. FARN.

238. *Ingenii*] Quo Sphyngis aenigma ſolvi. FARN.

240 *Eripuit*] Erutis oculis. an & cum his lacrymas? FARN.

243. *Infanti*] Pater meus Lajus ab oraculo praemonitus fore ut manu filii periret, me, ut primum natus ſum, feris exponendum ſervo tradidit. is me perforatis plantis ad arborem ſuſpendit, ubi à paſtore Polybi Corinthiorum regis Phorbante inventus ſervatuſque Meropae reginae donatus ſum, quae me pro ſuo habuit. ego autem ubi idem conſulto oraculo accepiſſem, Corintho profugiens, ne falſo creditum patrem Polybum aliquando interficerem, Phocidem adveni, ubi in

tri-

Decreta mors eſt. fata quis tam triſtia
Sortitus unquam? videram nondum diem,
Uterique nondum ſolveram cluſi moras;
Et jam timebar. protinus quoſdam editos
Nox occupavit, & novae luci abſtulit.
Mors me anteceſſit. aliquis intra viſcera
Materna letum praecoquis fati tulit:
Sed, numquid & peccavit? abſtruſum, abditum,
Dubiumque an eſſem, ſceleris infandi reum
Deus egit. illo teſte damnavit parens,
Calidoque teneros tranſuit ferro pedes,
Et in alta nemora pabulum miſit feris,
Avibuſque ſaevis, quas Cithaeron noxius
Cruore ſaepe regio tinctas alit.
Sed quem deus damnavit, abjecit pater,

Mors

GRONOVII.

249. *Mors me anteceſſit.*] Senecae hoc eſſe intelligas ex pallulum inverſo epiſt. 61. *Qui latitant & torpent, ſic in domo ſunt, quomodo in conditivo. Horum licet in limine ipſo nomen marmori inſcribas, mortem ſuam anteceſſerunt.*

250. *Praecocis fati*] Florentinus confirmat Mog. & caeterorum *praecoquis*.

254. *Tranſtulit ferro pedes,*] Sic etiam Lipſianus: & adiunt huic lectioni, ſi diis placet, notando *transfero* dictum eſſe, quaſi *transforo*. Lipſius, *tranſtudit*, vel *tranſiit*: quorum prius in editiones receptum. In quibuſdam editt. *tranſſuit*: quod poſſe defendi dubitanter Lipſius ac Delrius adfirmant. At, ô boni, hoc erat, quod unum debebat defendi, procul habitis conjecturis. Sic enim ille primae bonitatis codex. Ovidius lib 2. Faſtor. *ſacerdotes verubus tranſuta ſalignis Exta parant.* Sic enim Mſſ. ubi vulgo, *transfixa*. Cornelius Celſus lib. 5. cap. 26. *quo ſaepius acus corpus tranſuit, quoque plura loca injectum vinculum mordet.* Ubi etiam male ſollicitarunt. Lib. 7. cap. 25. *tum quae notae ſunt, cutis acu filum ducente tranſuitur.* Columella lib. 6. de re ruſt. cap. 5. *media pars deſcripti orbiculi eadem ſubula tranſuitur, & facto foramine praedicta radicula inſeritur.*

256. *Avibus & avidis,*] Vulgares ſcripti: *Avibuſque avidis* Et fuere, qui hunc hiatum pati, fuere qui *Avibuſque avitis* divinare potuerunt. Conquieſcant in poſterum & cum omnium antiquiſſimo legant: *Avibuſque ſaevis, quas.* Idem firmat in ſequenti verſu Delriani & Lipſiani *tinctas*, non *attractas*.

VARIORUM.

trivio de via contendens patrem inſcius interfecit. Oedip. 280 & 782. FARN.

247. *Protinus*] Quam primum editi ſunt, perimuntur aliqui: ego nondum natus morti addictus ſum. FARN.

248. *Nox occupavit,*] Vulgo *nex*. non repugnabo, ſi quis volet ex v. l. reponere *nox*. tum propter ſequens *luci*, tum etiam quia Aeſchylo in Agamemn. & frequenter Catullo, Virgilio, Horatio & Ovidio, *nox* mortem ſignificat. DELRIOS.

249. *Aliquis*] Alii in utero moriuntur, an forte quia peccaturi, ut ego? FARN.

252. *Dubiumque*] Embryonem. FARN.

254. *Ferro*] Gladio, ſeu ſubula. FARN.

257. *Cruore*] Ut Actaeonis & Penthei FARN.

258. *Deus*] Apollo edito oraculo. FARN.

259. *De-*

Digitized by Google

Mors quoque refugit. praeſtiti Delphis fidem.
Genitorem adortus impia ſtravi nece.
Hoc alia pietas redimet. occidi patrem,
Sed matrem amavi. proloqui hymenaeum pudet,
Tedaſque noſtras. has quoque invitum pati
Te coge poenas. facinus ignotum, efferum,
Inuſitatum effare, quod populi horreant,
Quod eſſe factum nulla non aetas neget,
Quod patricidam pudeat. in patrios toros
Tuli paterno ſanguine aſperſas manus.
Scelerīſque pretium majus accepi ſcelus.
Leve eſt paternum facinus. in thalamos meos
Deducta mater, ne parum ſcelerum foret,
Fecunda. nullum crimen hoc majus poteſt
Natura ferre. ſi quod etiamnum eſt tamen;
Qui facere poſſent, dedimus. abjeci necis
Pretium paternae ſceptrum, & hoc iterum manus
Armavit alias. optime regni mei

Fa-

GRONOVII.

263. *Has quoque invitum pati Te coge poenas.*] Tale, quale Ovidii in perſona Lucretiae: *Hoc quoque Tarquinio debebimus, eloquar, inquit, Eloquar infelix dedecus ipſa meum.*

271. *Ne parum ſcelerum foret, Foecunda.*] Flor. *ſceleris.* Ovidius in 2. Met. *Scilicet hoc etiam reſtabat adultera, dixit, Ut foecunda fores.*

VARIORUM.

259. *Delphis*] Oraculo Delphico. FARN.

261. *Hoc alia*] Ironia. FARN.

262. *Hymenaeum*] Nuptias [illegible] *Vel* à membranula illa, quae virginibus in primo Veneris aditu rumpitur. *alii* ad hiſtoriam de Hymenaeo quodam Argivo referunt, & ab ejus (quod virginibus Atticis à Pelaſgis raptis praeſtiterat) ſubſidio inſtitutum ferunt hymnum, qui Hymenaeus dicitur, *qualis Romanis Thalaſſio. FARN.

263. *Tedaſque*] Faces quinque, in nuptiis adhibitas, ut & in ſacris, è teda arbore de laricum genere, è qua ſuccus pice liquidior. Vide infra v. 507. FARN.

264. *Poenas.*] Ut audias quod meminiſſe horret. FARN.

272. *Fecunda.*] Quatuor enim Oedipo peperit liberos: maſcul. Eteoclem, Polynicem: foemin. Antigonem, Iſmenen. FARN.

274. *Qui facere poſſent*,] Filios, qui ſcientes peccare velint. FARNABIUS. De Eteocle & Polynice loquitur; quos Euripides, Ovidius, Seneca & Papinius Oedipi & Jocaſtae filios fuiſſe ſcripſerunt, ſed hoc refellit in Boeoticis Pauſanias, fretus teſtimonio auctoris Oedipodiorum carminum, contenditque illos Oedipi ex Euryganea filios fuiſſe. DELRIUS.

276. *Regni*] Herc. Fur. verſ. 386. FARN.

277. *Sa-*

Digitized by Google

Fatum ipſe novi: nemo ſine ſacro feret
Illud cruore. magna praeſagit mala
Paternus animus. jacta jam ſunt ſemina
Cladis futurae. ſpernitur pacti fides.
Hic occupato cedere imperio negat:
Jus ille, & icti foederis teſtes deos
Invocat, & Argos exul atque urbes movet
Grajas in arma. non levis feſſis venit
Ruina Thebis. tela, flammae, vulnera
Inſtant, & iſtis ſi quod eſt majus malum;
Ut eſſe genitos nemo non ex me ſciat.
Antig. Si nulla, genitor, cauſa vivendi tibi eſt,
Haec una abunde eſt, ut pater gnatos regas
Graviter furentes. tu impii belli minas
Avertere unus, tuque vecordes potes
Inhibere juvenes, civibus pacem dare,
Patriae quietem, foederi laeſo fidem.
Vitam tibi ipſe ſi negas, multis negas.
Oedip. Illis parentis ullus aut aequi eſt amor,
Avidis cruoris, imperii, armorum, doli,
Diris, ſceleſtis; breviter ut dicam, meis?
Certant in omne facinus, & penſi nihil
Ducunt, ubi illos ira praecipites agat:

Ne-

VARIORUM.

277. *Sacro*] Execrando, impie fuſo. FARN.

280. *Pacti*] Ut alternis annis regnarent. FARN.

281. *Hic occupato*] Eteocles. ſup. verſ. 56. FARNABIUS.

282. *Ille*,] Polynices verſ. 58. FARN.

282. *Icti foederis*] Foedus icere, ferire, percutere dicitur à caeſo porco, *ut Livio*; porca, *ut Virgilio & Suetonio: ſed & Cic. 2. de leg. Porco femina piaculum dare dixit* In ſacris vero plus valere foeminas victimas obſervatum eſt. In foedere itaque Foecialis ſive ſacerdos porcum ſilice feriens dicebat; Jupiter ſic populum qui foedus non ſervarit, ferito, ut ego hunc porcum ferio, tantoque magis ferito, quanto magis potens pollentque es. *& à porco foede & crudeliter caeſo Servius foedus dici vult.* FARN.

293. *Foederi*] Modo verſ. 280. FARN.

294. *Multis*] In bello perituris illo, quod tu vivendo inhibere poteris. FARN.

297. *Meis?*] Impiis, utpote ex inceſtu genitis. FARN.

308. U-

Nefaſque nullum, per nefas nati putant.
Non patris illos tangit afflicti pudor,
Non patria. regno pectus attonitum furit.
Scio quo ferantur, quanta moliri parent:
Ideoque leti quaero maturi viam,
Morique propero, dum in domo nemo eſt mea
Nocentior me. gnata, quid genubus meis
Fles advoluta? quid prece indomitum domas?
Unum hoc habet fortuna, quo poſſim capi,
Invictus aliis. ſola tu affectus potes
Mollire duros, ſola pietatem in domo
Docere noſtra. nil grave aut miſerum eſt mihi,
Quod te ſciam voluiſſe. tu tantum impera.
Hic Oedipus Aegaea tranabit freta,
Jubente te; flammaſque quas Siculo vomit
De monte tellus igneos volvens globos,
Excipiet ore, ſeque ſerpenti offeret,
Quae ſaeva furto nemoris Herculeo furit;
Jubente te praebebit alitibus jecur,
Jubente te vel vivet. ——

ACTUS

GRONOVII.

319. *Jubente vivet.*] Flor. cum Lipſiano, & aliis: *Jubente te vel vivet.*

VARIORUM.

308. *Unum*] Te, tuas preces, tuam pietatem. FARNABIUS.

313. *Oedipus*] Graeca terminatione ultimam produxit. FLORENTIUS.

313. *Aegaea*] Mare Europam ab Aſia diſterminans. ab Aegaeo, Theſei patre. *alii*, à ſcopulo, qui αἰγὸς id eſt, caprae ſpeciem praefert. FARNABIUS.

314. *Siculo*] Aetna. verſ. 80. Herc. Fur. FARN.

316. *Serpenti*] Draconi vigili, qui furit ſaevus propter aurea mala ab Hercule ſurrepta. verſ. 240. Herc. Fur. FARN.

317. *Furto nemoris*] Quia Hercules aurea mala cuſtodiae ejus commiſſa avertit. Lucretius: *Aureaque Heſperidum ſervans fulgentia mala, Aſper, acerba tuens, immani corpore ſerpens, Arboris amplexus ſtirpem* —— Lucanus: *Abſtulit arboribus pretium, nemorique laborem Alcides, paſſuſque inopes ſine pondere ramos, Rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.* Agroetas, in Libycis, ait, non poma fuiſſe, ſed oves fulvi coloris: ortam vero fabulam ex ambigua ſignificatione vocis μῆλα. DELRIUS.

318. *Praebebit*] Ut Tityus Herc. Fur. 756. FARNABIUS.

319. *Vivet.*] Quod omni cruciatu majus. extremum enim malorum illi vita. FARN.

321. Par-

ACTUS SECUNDUS.

NUNCIUS. OEDIPUS. ANTIGONE.

Nuncius à Thebanis miſſus Oedipum obſecrat, ut rediens componat filios, abnuit Oedipus, & in ſylvas ſe recipiens filiis diras imprecatur.

Nunc. EXemplum in ingens regia ſtirpe edite,
Thebae paventes arma fraterna invocant,
Rogantque tectis arceas patriis faces.
Non ſunt minae. jam propius áccessit malum,
Nam regna repetens frater & pactas vices
In bella cunctos Graeciae populos agit;
Septena muros caſtra Thebanos premunt,
Succurre; prohibe pariter & bellum & nefas.
Oedip. Ego ille ſum, qui ſcelera committi vetem,
Et abſtinere ſanguine à caro manus

Do-

GRONOVII.

320. *Regia ſtirpe edite,*] Implet verſum & Flor. *Exemplum in ingens regia ſtirpe edite.* Nec poteſt hic verſus cum ſuperiore hemiſtichio conglutinari, quia medius intervenit Choreus. Juſtinus lib. 23. *Admirabilis utriuſque rei caſus in exemplum fuit.* Plinius 23, 1. *Non eſt praetereundum in eo exemplum ingens.*

VARIORUM.

321. *Paventes*] Paventes bella, te tuamque opem invocant. FARN.

324. *Regna*] Supra verſ. 282. & verſ. 58. FARNABIUS.

326. *Septena*] Caſtra ſeptem ducum, qui Adraſtus, Tydeus, Polynices, Capaneus, Hippomedon, Amphiaraus, Parthenopaeus. qui ſinguli ſingulas portas Thebarum obſedere. FARNABIUS. Vide Aeſchylum, in tragoedia, Septem ad Thebas; ex qua nonnulla Seneca in hac tragoedia accepit. DELRIUS.

328. *Ego ille ſum,*] Imo vero ſceleſtus cum ſim Diiſque iratis genitus; qui potius jubeam & doceam. Sui itaque deteſtatione & ſtirpis odio diras natis imprecatur. FARNABIUS. Praeſtat, ut opinor, haec lectio illi, quam Lipſius ex veteri libro repraeſentat. Nam ſi uterque frater regno potiretur, tunc recte *ſceptra committi* diceretur. Sed ſolus Eteocles ſceptro occupato fratrem exſulem tunc habebat neque in pactas vices reſtitui ſinebat. Itaque recte mater infra ad Polynicem —— *& nondum imperas, Quid ſceptra facient?* FLORENS.

 330. *Ma-*

Doceam? magiſter juris & amoris pii
Ego ſum? meorum facinorum exempla appetunt.
Me nunc ſequuntur. laudo, & agnoſco libens.
Exhortor, aliquid ut patre hoc dignum gerant.
Agite ô propago clara, generoſam indolem
Probate factis; gloriam ac laudes meas
Superate: & aliquid facite, propter quod patrem
Adhuc juvet vixiſſe. facietis, ſcio.
Sic eſtis orti. ſcelere defungi haud levi,
Haud uſitato, tanta nobilitas poteſt.
Ferte arma. facibus petite penetrales deos,
Frugemque flamma metite natalis ſoli.
Miſcete cuncta. rapite in exitium omnia.
Dejicite paſſim moenia, in planum date.
Templis deos obruite, maculatos lares
Conflate. ab imo tota conſidat domus.
Urbs concrenetur. primus à thalamis meis
Incipiat ignis. *Antig.* Mitte violentum impetum
Doloris, ac te publica exorent mala,
Auctorque placidae liberis pacis veni.

Oedip.

GRONOVII.

343. *Dejicite paſſim moenia,*] Flor. *Diſſicite.* Significat: *Disjicite.* Virgilius lib. 8. Aen. *duo praeterea disjectis oppida muris.* Ovidius lib. XII. *vel cum Lyrneſia primum Moenia disjeci.* Ubi etiam quidam codd. *dejeci.*

VARIORUM.

330. *Magiſter juris*] Recte: amoris erga prolem aut fratrem, vel parentes. Non minus tamen elegans exiſtimem, *juris & moris.* Jus ad ſcriptam legem referas, morem ad natam. RAPHEL.

333. *Patre*] *Emphaſis.* me parricida, inceſto. FARNABIUS.

334. *Clara,*] Certe mea; vel Ironice, ut & ſequentia. FARN.

339. *Nobilitas*] In malam & in bonam partem ſumi poteſt; hic in malam ſumitur. DELRIUS.

340. *Penetrales*] Penates Deos domeſticos, qui prope focum. Penatibus enim cura aeterni ignis crédita, qui vitae ſymbolum. Sunt enim Penates per quos penitus ſpiramus & animae rationem habemus, quaſi penes nos natos dicas. Thyeſt. 775. FARN.

344. *Lares*] Imagines Deorum domeſticorum aureas, argenteas, aereaſve incendiis conflate. FARNABIUS.

349. *Placidaeque*] Mène invitas ad ſedandas partium iras, ac ſi eſſem pacificus? Fruſtra. Tumet enim animus ira. FARN.

355. *Fra-*

Oedip. Vides modeſtae deditum menti ſenem?
Placidaeque amantem pacis ad partes vocas?
Tumet animus ira, fervet immenſum dolor,
Majuſque, quam quod caſus & juvenum furor
Conatur, aliquid cupio. non ſatis eſt adhuc
Civile bellum. frater in fratrem ruat.
Nec hoc ſat eſt. quod debet, ut fiat nefas
De more noſtro, quod meos deceat toros;
Date arma patri. nemo me ex his eruat
Silvis: latebo rupis exeſae cavo,
Aut ſepe denſa corpus abſtruſum tegam.
Hinc aucupabor verba rumoris vagi,
Et ſaeva fratrum bella, quod poſſum, audiam.

* * * * * * *

GRONOVII.

358. *Date arma patri.*] Hic vero Τιπτ' αὖτ' ἰθύσατε καρηκομόωντες Ἀχαιοί; tanquam nihil ſit, quod lectorem moretur. At ego nunquam haec verba tranſii, quin obhaeſerim ſenſerimque aliquid ſubeſſe, quod parum aſſequerer. Quid enim reſtat poſt mutuum fratrum parricidium, quo facinus illud augeatur, ſi *patri dent arma?* aut qui dabunt, poſtquam ipſi perierunt? Nam illud *frater in fratrem irruat*, non congreſſionem modo, ſed duplicem etiam caedem complectitur. Solent autem in hiſce diris obſervare Poëtae, ut eas fingant ex facto, & nihil dicant, quod eventu careat. Suſpicor Senecam ſcripſiſſe: *Date arma matri*, quibus ipſa ſemet interficiat. Ut ſceleſtius fiat & majore invidia quod agetis, eſtote matri quoque cauſa & occaſio quaeſitae mortis. Armate matrem ad inferendam ſibi necem. Sic enim creſcit, quod in ſe invicem ſtatuiſſent, ſcelus, ſi ſecum illam ἀπαρτηρῶσαν traherent. Et reſpexit ad Euripidis: Μήτηρ δ' ὅπως εἰσεῖδε τήνδε συμφοράν, Ὑπερπαθήσασ' ἥρπασ' ἐκ νεκρῶν ξίφος, Κἄπραξε δεινά· διὰ μέσου γὰρ αὐχένος Ὠθεῖ σίδηρον· ἐν δὲ τοῖς φιλτάτοις Θανοῦσα κεῖται περιβαλοῦσ' αὐτοῖν χέρας. Et cum caſum Jocaſtae in poſtrema quoque Latina tragoedia, quae periit, vel exhibitum vel nuntiatum fuiſſe certum habeo. Nec me fugit contendere aliquem poſſe retinendum hoc ſenſu τὸ *patri*, quaſi minetur Oedipus, quod tentat apud Statium: *paullatim ſumpſerat irae Mortis & occulte telum, ni nata vetaret, Quaerebat: ſed caſta manu ſubtraxerat enſes Antigone.* Sed ſic vanum fuiſſet impium votum, contra inſtitutum vatis.

VARIORUM.

355. *Frater in fratrem*] Has diras à Sophocle accepit: quibus reſpondit eventus. nam cum in fraterno duello Eteocles vulneratus corruiſſet, mortuum ratus Polynices, ſpolia lecturus ei incubuit; ille aſſurgens gladio excepit & transfodit. ſic in jacentem frater fratrem ruit. vide Statium lib. 11. Thebaid. DELRIUS.

357. *Quod meos*] Immane & inauditum. FARN.

357. *Toros;*] Quo probent ſe ex me genitos. FARNABIUS.

361. *Hinc aucupabor*] Captabo. FARN.

ACTUS TERTIUS.

* Ἀκέφαλος

JOCASTA. ANTIGONE. NUNCIUS.

Jocaſta audito in procinctu ſtare utramque aciem propere fertur, filios (ſi fieri poſſit) in gratiam reductura.

Jocaſta. FElix Agave, facinus horrendum, manu
Qua fecerat, geſtavit; & ſpolium tulit
Cruenta nati Maenas in partes dati.
Fecit ſcelus, ſed miſera non ultra ſuum
Scelus hoc cucurrit. hoc leve eſt, quod ſum nocens,
Feci nocentes. hoc quoque etiamnum leve eſt;
Peperi nocentes. deerat aerumnis meis,
Ut & hoſtem amarem. Bruma ter poſuit nives,
Et tertia jam falce decubuit Ceres,

Ut

GRONOVII.

366. *Non ultra ſuum Scelus hoc cucurrit.*] Flor. *non ultra ſuo Sceleri occurrit.* Locus deſperatus, utcumque Lipſius, *haec cucurrit.* An *occucurrit*? Ut apud Juſtinum lib. 18. *neve amara admonitio oculis ejus occurrat.*

VARIORUM.

* Ἀκέφαλος.] Multa deſunt in fine praecedentis Actus. Deeſt etiam hujus Actus tertii principium. FARNABIUS.

363. *Agave,*] Penthei mater & Bacchae filium ejus Pentheum diſcerpſerunt. Sup. verſ. 17. FARNABIUS.

363. *Facinus*] Thyrſo affixum caput Penthei. FARNABIUS.

365. *Cruenta nati*] Perſius: *Et raptum vitulo caput ablatura ſuperbo Baſſaris, & lyncem Moenas flexura corymbis.* Agaven, ut noſter, Maenadem appellat. Vide Apollodor. lib. 3. Bibl. DELR.

365. *Maenas*] Bacchis, à μαίνεσθαι furere FARNABIUS.

365. *In partes dati.*] Diſcerpti. FARN.

366. *Sed miſera*] Sed illa non ulterius progreſſa in alia incidit ſcelera, ut ego. FARN.

368. *Nocentes.*] Lipſius *nocentem* reponit, quia de Oedipode ſolo ſermo eſt. ſed & alias ſcelus indignanter adaugens pluralem pro ſingulari ponit: Hercul. Fur. 285. Quin & Sophocl. πατέρας de unico Oedip. & μητέρας de Jocaſta ſola dixit; *vel*, feci nocentes me & Oedipum. FARN.

370. *Hoſtem*] Polynici enim jus ſuum armis repetenti faveo. FARN

371. *Tertia*] Hic Euripidem ſequutus inducit Jocaſtam tertio poſt anno quam inceſtum agnovit, viventem: cum in Oedipo, agnito facinore ſtatim ſibi mortem conſciſcat. FARN.

373. *Pro-*

Ut exul errat gnatus, & patria caret,
Profugusſque regum auxilia Grajorum rogat.
Gener eſt Adraſti, cujus imperio mare,
Quod cingit Iſthmon, regitur. hic gentes ſuas,
Septemque ſecum regna ad auxilium trahit
Generi. quid optem, quidve decernam, haud ſcio.
Regnum repoſcit. cauſa repetentis bona eſt;
Mala, ſic petentis. vota quae faciam parens?
Utrumque natum video. nil poſſum pie
Pietate ſalva facere. quodcumque alteri
Optabo nato, fiet alterius malo.
Sed utrumque quamvis diligam affectu pari;
Quo cauſa melior, ſorſque deterior trahit,
Inclinat animus, ſemper infirmo favens.
Miſeros magis fortuna conciliat ſuis.
Nunc. Regina, dum tu flebiles queſtus cies,
Teriſque tempus, tota nudatis ſtetit
Acies in armis. aera jam bellum cient,
Aquilaque pugnam ſignifer mota vocat.

Se-

GRONOVII.

375. *Quod cingit Iſthmon*,] Livius lib. 5. *Mari ſupero inferoque quibus Italia inſulae modo cingitur.* In Flor. eſt *Iſthmos*. Forte, *Quod ſcindit Iſthmos.* Vel, *findit* Hercul Fur. 336. *Et bina findens Iſthmos exilis freta.*

385. *Semper infirmo favens.*] Livius lib. 42. *Fama equeſtris pugnae nudavit voluntates hominum: non enim ſolum, qui partis Macedonum erant, ſed plerique ingentibus Romanorum obligati beneficiis laeti eam famam excepere; non ob aliam cauſam, quam pravo ſtudio quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur, deteriori atque infirmiori favendi.* Quintil. declam 5. *Hunc primus naſcendi locus*, &c. *quoſdam magis ſeveritas probitaſque commendat: in quibuſdam diliguntur impatientius calamitates: & damna corporum debilitateſque membrorum notabilius miſeratione complectimur.*

388. *Tota nudatis ſtetit*] Flor. *ſalva nudatis adeſt Aciens in armis* Videtur monſtrare, *ſaeva*. Pro Nuntio autem idem codex & in fronte ſcenae & per illam ponit, *SATELLES* & *SAT.* In eadem fronte apponuntur POLYNICES, ETEOCLES, quae duae perſonae in ſequentem ſcenam trajici debent, ubi vulgo male Eteocles omittitur.

VARIORUM.

373. *Profuguſque*] Sup. verſ 58. & 325 FARN.

379. *Sic petentis.*] Contra patriam arma externa inferentis. FARN.

385. *Infirmo*] Polynici. Sup. v. 370. FARN.

389. *Aera*] Tubae. FARN.

390. *Aquilaque*] Romano more vexillum Aquilam vocat Poëta. forte & Graeci habuerunt nam & Perſae, à quibus Romani aquilae uſum ſumpſere. FARN.

391. Se-

Septena reges bella diſpoſiti parant.
Animo pari Cadmea progenies ſubit.
Curſu citato miles hinc illinc ruit.
Vide, ut atra nubes pulvere abſcondat diem,
Fumoque ſimiles campus in coelum erigat
Nebulas, equeſtri fracta quas tellus pede
Submittit: &, ſi vera metuentes vident,
Infeſta fulgent ſigna: ſubrectis adeſt
Frons prima telis: aurea clarum nota
Nomen ducum vexilla praeſcriptum ferunt.
I, redde amorem fratribus, pacem omnibus;
Et impia arma mater oppoſita impedi.
Antig. Perge, ô parens, & concita celerem gradum;
Compeſce tela, fratribus ferrum excute.
Nudum inter enſes pectus infeſtos tene.

Aut

GRONOVII.

402. *Matris oppoſitu impedi.*] Mirum hoc potuiſſe placere Florenti, quum haberet in promptu jam etiam editum, *mater oppoſita.* Sed, inquit Gruterus, hoc eſt praeſcribere auctori modum loquendi. Non eſt: nam ipſum ſic auctorem locutum fidem faciunt Florentinae & Voſſianae membranae.

VARIORUM.

391. *Septena*] Hi ſeptem Reges, Adraſtus (teſte Tyrtaeo, linguâ mellifluâ) Amphiaraus, Parthenopaeus, Tydeus, Capaneus, Hippomedon, Polynices: his Thebani totidem oppoſuére duces, qui, Creon, Eteocles, Aemon, Hypſeus, Eurymedon, Dryas, Menoeceus. DELRIUS.

392. *Cadmea*] Thebani à Cadmo orti. FARN.

394. *Atra*] Pulveris ab equitatu excitati. FARNABIUS.

399. *Frons*] Acies inſtructa. FARN.

399. *Aurea*] Aureis characteribus. Non enim ſolum ducum nomina aureis literis ferebant in vexillis, ſed & ſigno cum minis inſertis. FARN.

400. *Vexilla*] Paullus ex Feſto, vexillum inquit, diminutivum à velo. videntur autem vexilla fuiſſe proprie vela, ſeu flammulae illae, quae etiamnum hodie equitibus praeferuntur. Sane Vegetius lib. 2. cap. 1. ſcribit, equitum alas dici vexillationes, ab eo quod velis, id eſt, flammulis utantur. idem pene ad verbum Modeſtus in lib. de re milit. qua de re conſule B Briſſonium de verb. ſignific lib. 19. & P. Pratejum theſauri Juris Civilis & Canonici l. 20. DELRIUS.

403. *Perge,*] Veteres lib. novam hîc conſtituunt ſcenam.

403. *Parens,*] Quam, parens cum ſis, diſcordes revereantur filii. Alii tribuunt haec *Nuncio*, non enim, ut ajunt, veriſimile eſt, ut haec jam Thebis dicat Antigone, quae nec prece, nec vi à patre avelli poterat, qui in Cithaeronis ſylva. Sed minus recte. Sunt enim verba minus decora, magiſque pathetica, quam ut conveniant nuncio. Ne autem miremur filiam deſeruiſſe patrem, ut ſuccurreret fratribus: ſic requirit pietas. & jam morti renunciarat Oedipus: unde eſt ſupra verſ. 319. *Jubente vivet.* Item v. 361. *Hinc aucupabor, &c.* FARN.

405. *Nudum*] Quod nutritionis illos admoneat. verſ. 447. infra. FARN.

406. *Pri-*

Aut ſolve bellum, mater, aut prima excipe.
Joc. Ibo, ibo, & armis obvium opponam caput.
Stabo inter arma. petere qui fratrem volet,
Petat ante matrem. tela, qui fuerit pius,
Rogante ponat matre: qui non eſt pius,
Incipiat à me. fervidos juvenes anus
Tenebo. nullum teſte me fiet nefas.
Aut ſi aliquod & me teſte committi poteſt,
Non fiet unum. *Antig.* Signa collatis micant
Vicina ſignis: clamor hoſtilis fremit:
Scelus in propinquo eſt: occupa, mater, preces.
Et ecce motos fletibus credas meis;
Sic agmen armis ſegne compoſitis venit.
Procedit acies tarda, ſed properant duces.
Joc. Quis me procellae turbine inſanae vehens
Volucer per auras ventus aetherias aget?
Quae Sphinx, vel atra nube ſubtexens diem
Stymphalis, avidis praepetem pennis feret
Aut quae per altas aëris rapiet vias
Harpyia, ſaevi regis obſervans famem?

Et

GRONOVII.

413. *Aut ſi quod & me teſte*] Etruſcus: *Aut ſi aliquod & me.*

VARIORUM.

406. *Prima*] Aut primum belli ictum excipe. FARNABIUS.

408. *Petere*] Ferro. FARN.

412. *Teſte*] Me vidente. FARN.

414. *Non fiet unum.*] Nam & ipſa una peribo. FARNABIUS.

414. *Signa*] Quae tria. *Muta* ut vexilla; *vocalia*, quae voce humana: *ſemivocalia*, quae claſſico, tuba, buccina dantur. FARNABIUS. Et haec Nuntio adſcripſere nuperae edd. mea ſententia minus recte.

417. *Et ecce motos*] Iſta & ſequentia nuperae edd. attribuunt Jocaſtae. inepte, inepte. nec tale quid patitur votum ſequens: ex quo patet matrem longius adhuc abſuiſſe ab exercitu. ſcilicet Antigona ab exercitu ad matrem cucurrit, eam è gynaeceo produxit in publicum, haecque appoſitiſſime loquitur, ſub conſpectum armorum. GRUTERUS.

422. *Sphinx,*] Monſtrum facie virginis, corpore volucris, pedibus leonis. Vide ſup. verſ. 120. FARN.

422. *Atra*] Solem obſcurans alis expaſſis. Hercul. Fur. verſ. 243. FARN.

423. *Stymphalis,*] Aves à Stymphalo Arcadiae palude ſic dictae. vide Hercul. Fur. ỳ. 244. FARN.

425. *Saevi regis*] Phinei. verſ. 154. Thyeſt. FARNABIUS.

Et inter acies projiciet raptam duas?
Nunc. Vadit furenti ſimilis, aut etiam furit,
Sagitta qualis Parthica velox manu
Excuſſa fertur; qualis inſano ratis
Premente vento rapitur; aut qualis cadit
Delapſa coelo ſtella, cum ſtringens polum
Rectam citatis ignibus rumpit viam;
Attonita curſu fugit, & binas ſtatim
Diduxit acies. victa materna prece
Haeſere bella, jamque in alternam necem
Illinc & hinc miſcere cupientes manum,
Vibrata dextra tela ſuſpenſa tenent.
Paci favetur. omnium ferrum latet
Ceſſatque tectum, vibrat in fratrum manu.
Laniata canas mater oſtendit comas;
Rogat abnuentes: irrigat fletu genas.
Negare matri, qui diu dubitat, poteſt.

GRONOVII.

427. *Vadit furenti ſimilis*,] Similes ſenſus apud Ciceronem ad Quintum: *ego vero facile patior Caeſarem exiſtimare, illum quam maximum fuiſſe plauſum: & prorſus ita fuit.* Virgiliumque lib. 6. Aeneid. *qui ſurgere menſe Aut videt aut vidiſſe putat per nubila lunam.* Et Ovidium lib. 6. met. *pennis pendere putares: Pendebant pennis.* Lib. 8. *Aut dedit aut viſus gemitus eſt ille dediſſe Stipes.* Lib. 9. *modo crura micantia captat Aut captare putes.* Lib. 13. *utinam aut verus furor ille aut creditus eſſet.* Seneca epiſt. 114. *Si furit, aut quod furori ſimile eſt, iraſcitur.* Tacitus lib. 16. Annal. *Credres laetari, & fortaſſe laetabantur per incuriam publici flagitii.* Silius lib. 16. *Nec fruſtra aequare videtur Aut etiam aequavit juga praecedentia.*

438. *Omnium ferrum latet Ceſſatque telum*,] Ut legendum & diſtinguendum olim cenſuimus, repertum etiam nobis in caſtiſſimo librorum: *Ceſſatque tectum. Vibrat in fratrum manu.* Significat ſolos fratres adhuc in dextris ſtrictos habere gladios, caeteros in vaginas eos condidiſſe. Vide Diatriben cap. 41.

VARIORUM.

430. *Premente*] Urgente à puppi ſecundo vento. FARN.

431. *Delapſa*] *De coelo lapſa ſereno, Quae ſi non cecidit potuit cecidiſſe videri.* Eſt autem exhalatio ſuperius inflammata deorſum decurrens, ut cadere videatur. FARN.

431. *Stringens*] Aëra dividens. FARN.

433. *Binas*] Inter utramque aciem conſiſtit. FARNABIUS.

438. *Omnium ferrum latet Ceſſatque telum*] In vaginas reconditi gladii non vibrantur. FARN.

ACTUS

ACTUS QUARTUS.

JOCASTA. POLYNICES. ETEOCLES.

Jocaſta utrumque filium ſerio precatur, ut ſimultate poſita in gratiam & amorem redire velint. Polynices impie reſpondet.

IN me arma & ignes vertite. in me omnis ruat
Unam juventus; quaeque ab Inachio venit
Animoſa muro; quaeque Thebana ferox
Deſcendit arce. civis atque hoſtis ſimul
Hunc petite ventrem, qui dedit fratres viro.
Haec membra paſſim ſpargite, ac divellite:
Ego utrumque peperi. ponitis ferrum ocius?
An dico, & ex quo? dexteras matri date.
Date, dum piae ſunt. error invitos adhuc
Fecit nocentes. omne Fortunae fuit

Pec-

GRONOVII.

448. *Mea membra paſſim*] Flor. *δευλωῶς*, *Haec membra paſſim.*

449. *Ponitis ferrum ocius Ac dico & ex aequo mihi*] Sic ſcribunt feciſſe N. cum inveniret in Baſileenſ. *Ex quo dexteras lege datis.* Mogunt. & Lugd. *ex aequo dextras matri datis.* Sed veteres impreſſos, Ven. & Herbip. *ex aequo dextras matri date:* retinere ſe tamen innominati ſui lectionem, quia verſui conſona, non quia melior aliis. Bene diffidunt. Nos in quibuſdam reperimus: *An dico & ex aequo dextras matri datis* vel *date.* Haec omnia plus aut minus divertunt ab eo, quod habet Etruſcus: *Ego utrumque peperi. ponitis ferrum ocius? An dico &, ex quo? dexteras matri date.* An exſpectatis donec & veſtrum & meum pudorem prodam, & addam, ex quo vos pepererim, nempe, ex ipſo filio meo.

VARIORUM.

444. *Ab Inachio*] Ab Argis, Inacho quondam regnatis. FARN.

447. *Fratres*] Natos eoſdem & fratres Oedipo. FARNABIUS.

449. *Ponitis*] An deponitis arma dicto citius? FARNABIUS.

451. *Piae ſunt*] Nec fraterna caede pollutae. FARNABIUS.

452. *Omne*] Quae hactenus peccata ſunt vel à me vel à patre veſtro de origine veſtra, fortunae dirae imputanda ſunt, adeoque ignorantia excuſanda: vos primum ſcientes peccatis, an etiam volentes in veſtra eſt poteſtate. FARN.

 453. *Pec-*

Peccantis in nos crimen. hoc primum nefas
Inter ſcientes geritur. in veſtra manu eſt,
Utrum velitis. ſancta ſi pietas placet,
Donate matrem pace. ſi placuit ſcelus,
Majus paratum eſt. media ſe opponit parens.
Proinde bellum tollite, aut belli moram.
Sollicita nunc cui mater alterna prece
Verba admovebo? miſera quem amplectar prius?
In utramque partem ducor affectu pari.
Hic abſuit. ſed pacta ſi fratrum valent,
Nunc alter aberit. ergo jam numquam duos,
Niſi ſic, videbo? junge complexus prior,
Qui tot labores totque perpeſſus mala,

Lon-

GRONOVII.

456. *Donate matrem pace.*] Retinuiſſe ait hoc Gruterus verſus cauſa, exploſo illo, *Donate matri pacem*, quod tamen occupet omnes membranas, injucundiore etiam vocum ſonitu. At illud Scaligero ineptum, & hoc poſtulat ſententia & libri Mſſ. Sed lex carminis repugnat, inquit ipſe. Certe repugnat, nec unquam credam, ita impegiſſe vatem aut dedita opera violaſſe legem jamborum. Attamen omnes ita ſcripti, omnes. Quid exſpectas? Prodigioſe corrupta haec tragoedia, & in primis ultima pars, quae ἔλαυνε βοῦς. Venit in mentem hic fuiſſe: *ſi pietas placet, Donate matri bella:* eodem ſenſu verbi *donare*, de quo ad verſ. 232. monuimus: quem non aſſequutus corrector, cogitans matrem intervenire pacificatricem, *pacem* ingeſſit ἀντὶ τοῦ *bella:* ut ſuperius *Negaſtis* pro *Donaſtis.* Nimis quam veriſimilis haec mihi conjectura videtur, utcumque ſit audacior. Fruſtra autem Gruterus laudat in ſequenti è quatuor ſuis: *ſi placet ſcelus.* Nam in ea regione ſemper cavit jambum ponere Seneca, & hoc verbum eſt ex iis, in quibus praeteritum placet interdum pro praeſenti. Statim Flor. *Sollicita nunc cui mater.*

465. *Tu tot labores.*] Flor. *Qui tot labores.* quod male mutavit Fabricius, & deſiderare filum orationis recte animadvertit Gruterus: ſed hic fallitur, quum *tot* potius abeſſe vult, quam *tu.*

VARIORUM.

453. *Peccantis in nos, &c.*] Ita malim: minuſque habet invidiae, ſi & ſe & maritum complectatur. Aliis placuit *in vos*: nec repugno, dummodo norint alterum propugnari à pleriſque MSS. vix unum eſſe qui ſtet pro illo, *vos*. GRUTER.

456. *Donate*] Legitur &, *Donate matri pacem*, melius; niſi repugnaret lex carminis. FARN.

456 *Si placuit*] Si pergitis, & frater in fratrem ruit, non ea meta ſceleri: majus ſupereſt; quia primum interficienda ego mater. Peti neuter veſtrûm niſi per me poteſt, quae me objicio mediam. FARN.

458. *Belli moram.*] Me moram belli mediam. FARNABIUS.

462. *Hic abſuit.*] Polynices. FARN.

462. *Pacta*] Sup. verſ. 280. FARN.

463. *Nunc alter*] Eteocles. FARN.

463. *Ergo jam numquam*] Adpoſui interrogationem, quod abſque eâ ſententia videretur minus nervoſa, minus ex voto matris, abominantis potius quam deſperantis. GRUTERUS.

463. *Ergo jam numquam duos, niſi ſic videbo?*] De exilio fratrum per vices accipit Farnabius τὸ *ſic:* quod de congreſſu hoſtili intelligendum eſſe, recte adnotant Aſcenſius & Galetanus. SCHROD.

464. *Sic,*] Alterum per vices exulantem. FARNABIUS.

465. *Tu tot labores, &c.*] Lectio in ſpeciem ſa-

Longo parentem feſſus exilio vides.
Accede propius, clude vagina impium
Enſem; & trementem jamque cupientem excuti
Haſtam ſolo defige. maternum tuo
Coire pectus pectori clypeus vetat.
Hunc quoque repone. vinculo frontem exue,
Tegimenque capitis triſte belligeri leva,
Et ora matri redde. quo vultus refers,
Acieque pavida fratris obſervas manum?
Affuſa totum corpus amplexu tegam.
Tuo cruori per meum fiet via.
Quid dubius haeres? an times matris fidem?
Polyn. Timeo: nihil jam jura naturae valent.
Poſt iſta fratrum exempla, ne matri quidem
Fides habenda eſt. *Joc.* Redde jam capulo manum,
Adſtringe galeam, laeva ſe clypeo ingerat;
Dum frater exarmatur, armatus mane.
Tu pone ferrum, cauſa qui es ferri prior.
Si pacis odium eſt, furere ſi bello placet,
Inducias te mater exiguas rogat,
Ferat ut reverſo poſt fugam nato oſcula
Vel prima, vel ſuprema. dum pacem peto,

Au-

VARIORUM.

ſana; ſed arguunt eam omnes MSS. in quibus: *Tu qui tot labores, totque.* & vero vix mihi dubium ſit exterminandam potius voculam *tot*, quam *qui:* quod hanc deſideret filum ſermonis; illam includat enclitica mox ſequens *que*, adpoſita enim dictioni alicui notat inter alia & hoc, bis ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetendam. GRUTERUS.

470. *Coire*] Conjungi. FARN.

471. *Vinculo*] Galeae. FARN.

472. *Tegimenque*] Galeam. FARN.

473. *Quo vultus*] Quo reſpicis aut vultum torques, ac ſi fratrem timeres? FARN.

479. *Fratrum*] Fraternae perfidiae. FARN.

480. *Redde*] Recipe quae depoſueras à me rogatus arma. FARN.

482. *Dum frater exarmatur*,] Interea dum frater ponit arma, inquit, tu retine.

482. *Exarmatur*,] Legitur &, *eſt armatus.* FARNABIUS.

483 *Tu pone*] O Eteocles, qui violaſti fidem pactam. FARN.

485. *Inducias*] Exiguam ſaltem belli moram. FARNABIUS.

487. *Prima*,] Poſt multos annos quibus eum

Audite inermes: ille te, tu illum times;
Ego utrumque, ſed pro utroque. quid ſtrictum abnuis
Recondere enſem? qualibet gaude mora.
Id gerere bellum cupitis, in quo eſt optimum
Vinci. vereris fratris infeſti dolos?
Quoties neceſſe eſt fallere, aut falli à ſuis,
Patiare potius ipſe, quam facias, ſcelus.
Sed ne verere: mater inſidias & hinc
Et rurſus illinc abiget. exoro, an patri
Invideo veſtro? veni, ut arcerem nefas,
An ut viderem propius? hic ferrum abdidit
Reclinis haſtae, & arma defixa incubant.
Ad te preces nunc, nate, maternas feram,
Sed ante lachrimas. teneo longo tempore
Petita votis ora. te, profugum ſolo
Patrio, penates regis externi tegunt:
Te maria tot diverſa, tot caſus vagum
Egere: non te duxit in thalamos parens

Co-

GRONOVII.

499. *Haſtae, & arma defixa incubant.*] Lipſius *incubat.* At amicus ejus, *incubant*, inquit, non arma, ſed ipſe armis infixis incubabat, poëtice dictum. Grutero nec placet, quod addit Scholiaſtes, *gramini*, nec acquieſcere poteſt illi *incubat*, quod alii nuperae editioni ſuae intulerint obſecuti nudae conjecturae, nec ſatisfacit interpretatio commentatoris, ut ait, optimi, nec occurrit ferrum Criticum, quod ſpinam iſtam commode extrahat. Scribe: *Reclinis haſtam & arma defixa incubans.* Livius lib. 44 *Scuto prae ſe erecto ſtare galeatos: dein, ubi feſſi ſint, innixos pilo capite ſuper marginem ſcuti poſito ſopitos ſtare.* *Scuta* κα.' ἐξοχὴν veteribus arma. *Incubat haſtam & arma*, ut Statius lib. 10. *ſoporifero ſtipatos flere tapetas incubat.* Salluſtius l. 3. hiſtor. *ut ſuſtinere corpora plerique nequeuntes feſſi, arma ſua quiſquis ſtantes incumberent.* Plautus Caſina: *Gladium faciam culcitam, eumque incumbam.*

VARIORUM.

non viderim. *vel* prima futurae pacis pignora. FARNABIUS.

487. *Suprema.*] Perituro fortaſſe in hoc bello, ſi bellum gerere perſiſtatis. FARN.

491. *In quo*] In quo melius foret occidi, quam injuriae fratriſque caedi ſupereſſe. FARN.

496. *Patri*] Qui abſens & caecus eſt, ego autem adſum, an ut repellam, an ut videam nefarium hoc bellum; infra verſ. 552. FARN.

498. *Hic ferrum abdidit*] Eteocles precibus meis motus arma depoſuit, & haſtae ſolo defixae incubat reclinis. Solet autem miles ſi hoſtis à ſiniſtro latere appareat. in ſcutum ſe inclinare; ſi à dextro, in haſtam. FARN.

503. *Regis*] Adraſti. FARN.

505 *Non te*] Ego non conciliavi tibi nuptias, non nuptam in thalamum duxi, nec in lecto collocavi. *quod pronubae officium eſt, quae plerumque mater.* FARN.

506. *Fe-*

Comitata primos, nec ſua feſtas manu
Ornavit aedes, nec ſua laetas faces
Vitta revinxit. dona non auri & graves
Gazas ſocer, non arva, non urbeis dedit.
Dotale bellum eſt. hoſtium es factus gener,
Patria remotus, hoſpes alieni laris.
Externa conſecutus, expulſus tuis,
Sine crimine exul. ne quid è fatis tibi
Deeſſet paternis, hoc quoque ex illis habes,
Erraſſe thalamis. nate, poſt multos mihi
Remiſſe ſoles; nate, ſuſpenſae metus
Et ſpes parentis, cujus aſpectum deos
Semper rogavi; cum tuus reditus mihi
Tantum eſſet erepturus adventu tuo,
Quantum daturus; quando pro te deſinam,

Dixi,

GRONOVII.

516. *Nate, ſollicitae metus*] Membranae principes: *Nate ſuſpenſae metus. Et ſpes parentis.* Bene lib. 4. de benef. 34. *ancipitem rerum ac lubricam ſortem ſuſpenſus ſequitur.* Eidem *pendere* ſaepe eſt anxium ſollicitumque eſſe. Oedipo; *Gravis Senectus ſibimet & pendens Metus.*

VARIORUM.

506. *Feſtas manu*] In nuptiis januae feſta fronde, ramis & ſertis ornari ſolitae FARNABIUS. Domus ergo ornabatur, maxime poſtes januarum, teſtis Juvenalis Sat. 6. Claudian. de nupt. Hon. & Mariae: *Hi noſtrâ nitidos poſtes obducere myrto Contendant: pars nectareis aſpergere tecta Fontibus & flammâ lucos adolere Sabaeos.* Iidem oleo inungebantur, & lanea vitta circumdabantur apud Romanos, teſte D. Iſidoro lib. 9. Orig. cap. ult. alii non oleum, ſed adipem lupinum vel ſuillum memorant. ut Alexander lib. 2. Genial. cap. 5. DELRIUS.

507. *Laetas*] Sponſa primum ad mariti limen veniens poſtes laneis vittis ornabat eoſque adipe ſuillo ungebat, unde *unxor* dicta. pronuba autem ut plurimum ſponſae mater ademptas nupturae virginales vittas facibus (quae quinque, pro numero partus naturali, *vel* in honorem v. deorum, Jovis adulti, Junonis adultae, Veneris, Suadelae, Lucinae praeferebantur à pueris patrimis & matrimis apud Romanos, à ſponſae matre apud Graecos) urendas implicuit ſponſamque matronalibus vittis redimibat. FARN.

513. *Fatis*] Exulare utrumque ſine culpa: oraculo uxorem accipere. FARN.

514. *Hoc quoque*] Ut Oedipus matris erravit thalamis quos inſecuta eſt peſtis, ita tu hoſtilis uxoris quos comitatur bellum dotale. FARN.

515. *Erraſſe thalamis*] Quomodo erraſſe? quia cum civem, vel ſaltem non hoſtem ducere debuiſſet, externi ſanguinis & hoſtilis uxorem duxit. erravit ergo Polynices thalamis, ſicut Oedipus: oraculo uxorem accepit, quemadmodum Oedipus, exulavit quoque ſine culpa Thebis, ut Corintho Oedipus. DELRIUS.

515. *Poſt multos*] Poſt multos mihi reddite dies. FARNABIUS.

519. *Tantum*] Fratre in exilium alternum receſſuro. FARN.

535. De-

Dixi, timere? dixit irridens Deus,
Ipſum timebis. nempe, niſi bellum foret,
Ego te carerem: nempe, ſi tu non fores,
Bello carerem, triſte conſpectus datur
Pretium tui, durumque: ſed matri placet.
Hinc modo recedant arma, dum nullum nefas
Mars ſaevus audet. hoc quoque eſt magnum nefas,
Tam prope fuiſſe. ſtupeo, & exſanguis tremo,
Cum ſtare fratreis hinc & hinc video duos
Sceleris ſub ictu. membra quaſſantur metu.
Quam pene mater majus adſpexi nefas,
Quam quod miſer videre non potuit pater!
Licet timore facinoris tanti vacem,
Videamque jam nil tale, ſum infelix tamen,
Quod pene vidi. per decem menſium graves
Uteri labores, perque pietatem inclitae
Precor ſororis, & per irati ſibi
Genas parentis; ſcelere quas nullo nocens,
Erroris à ſe dira ſupplicia exigens,
Hauſit; nefandas moenibus patriis faces
Averte: ſigna bellici retro agminis
Flecte. ut recedas, magna pars ſceleris tamen
Veſtri peracta eſt. vidit hoſtili grege

Cam-

GRONOVII.

536. *Perque pietate inclitas Precor ſorores,*] Etruſcus: *perque pietatem inclitae Precor ſororis.* nam ſola inter perſonas nominatur Antigone, & verſus 551. ubi altera ſoror Iſmene monſtratur, vitiatus eſt.

VARIORUM.

535. *Decem*] Quibus te in utero geſtavi. etſi autem de partus tempore variant, alii menſes numerando *Solares* alii *Lunares*, & hos quidem vel Peragrationis vel Conſecutionis v. 838. Thyeſtis, vel denique Apparitionis: commodius tamen ad menſes ſolares xxx. dierum referunt pariendi tempus; cujus communiſſimus, menſis nonus: proximus menſis decimus aut ſeptimus. de ſexti menſis vitalitate diſputant medicorum filii: an menſis undecimi partus ſit legitimus, quaetunt Juriſconſulti. FARN.

546. *Ex-*

Campos repleri patria, fulgentes procul
Armis catervas: vidit equitatu levi
Cadmea frangi prata, & excelſos rotis
Volitare proceres; igne flagrantes trabes
Fumare, cineri quae petunt noſtras domos,
Fratreſque (facinus quod novum & Thebis fuit)
In ſe ruentes. totus hoc exercitus,
Hoc utrimque populus omnis, hoc vidit ſoror,
Genitrixque vidit: nam pater debet ſibi,
Quod iſta non ſpectavit. occurrat tibi
Nunc Oedipus: quo judice, erroris quoque
Poenae petuntur. ne, precor, ferro erue
Patriam, ac penates; neve, quas regere expetis,
Everte Thebas. quis tenet mentem furor?
Patriam petendo perdis. ut fiat tua,
Vis eſſe nullam? quin tuae cauſae nocet
Ipſum hoc, quod armis uris infeſtis ſolum,

Se-

GRONOVII.

551. *Et utraque hoc vidit*] Flor. *totus hoc exercitus, Hoc utrimque populus omnis, hoc vidit ſoror.* etiam nempe ſola Antigone.

560. *Quod armis vertis infeſtis*] Obverſabatur hic Grutero vera ſcriptura, quam tamen ipſe probare non eſt auſus: adeo nimia erat cauti hominis ſuperſtitio in ſervando, quod expreſſum in membranis reperiſſet. At vel omnium optimae, & aevo ſacroſanctae, quales Pandectae Florentini, quales Gallici Livii, & rurſum Florentinae harum tragoediarum, ſaepe non tam exhibent quam ſub nube & crepuſculo vitiorum intermicanrem oſtendunt veritatem. Poſſet quibuſdam arridere, *uris*, ſed vulgatam probiſſimam arbitror air. Immo ſolum, *uris*, omnibus debet arridere, qui locum ſalvum cupiunt: eſt enim expreſſum in optimo librorum: & quod pars maxima, *veſtris*, aut *noſtris*, inde factum, quod illud ceu compendio ſcriptum, cum integrum eſſet, acceperunt. Livio quoque hoc proprium & frequens. Lib. 27. *Achaeos Machanidas tyrannus Lacedaemoniorum finitimo bello urebat.* Eodemque: *Punici belli, quo duodecimum annum Italia urebatur.* Lib. 28. *quum diu Sicilia Punico bello ureretur.* Lib. 32. *tanquam non inteſtino & haerente in viſceribus uramur bello.* Silius Italicus lib. 15. verſ. 539. *Hunc*

VARIORUM.

546. *Excelſos*] Sublimes in curribus, è quibus pugnare veteribus mos erat. FARN.

547. *Igne*] Faces incendia Thebis minitantes. FARNABIUS.

548. *Cineri*] Ad cinerem. FARN.

549. *Et Thebis*] Et Thebis, quibus nullum fere ſcelus novum eſt. FARN.

552. *Debet*] Pro beneficio habet erutos à ſe oculos, ne haec videat. FARN.

553. *Occurrat*] Si pater etiam ignorantiae poenas exegerit, tu vide ne ſciens volenſque in ſcelus irruas. FARN.

559. *Nullam?*] Nullius itaque erit. FARN.

Ee   566. *Am-*

Segeteſque adultas ſternis, & totos fugam
Edis per agros. nemo ſic vaſtat ſua.
Quae corripi igne, quae meti gladio jubes,
Aliena credis? rex ſit è vobis uter,
Manente regno, quaerite. haec telis petes
Flammiſque tecta? poteris has Amphionis
Quaſſare moles? nulla quas ſtruxit manus,
Stridente tardum machina ducens onus;
Sed convocatus vocis & citharae ſono
Per ſe ipſe turres venit in ſummas lapis.
Haec ſaxa franges victor? hinc ſpolia auferes,
Vinctoſque duces patris aequales tui?
Matres ab ipſo conjugum raptas ſinu
Saevus catena miles impoſita trahet?
Ut adulta virgo mixta captivo gregi
Thebana nuribus munus Argolicis eat?
An & ipſa palmas vincta poſt tergum datas
Mater triumphi praeda fraterni vehar?

Po-

GRONOVII.

etiam, vaſtis qui nunc ſeſe intulit oris, Perpetiar, miſeras quaerentem exurere belli Relliquias. Ita enim legendum. Vulgo, *Nunc.*

561. *Segeteſque aduſtas ſternis,*] Immo *adultas*, ut legitur Florentiae, Hercule Furente 699. *Nec adulta leni fluctuat Zephyro ſeges.*

566. *Poteris has Amphionis*] Fabula veteribus non ingenii tantum luſus ſed deorum hiſtoria & honor erat. Καὶ γὰρ τ ποιητῶν οἱ θεόληπτοι, καὶ τ φιλοσόφων οἱ ἄριστοι, οἵ τε τὰς τελετὰς καταδείξαντες, καὶ αὐτοὶ ἐν χρησμοῖς οἱ Θεοὶ, μύθοις ἐχρήσαντο, ut inquit Salluſtius de diis & mundo. Ita quoque non Poetae modo finxerunt, ſed & τ Θεολογουμένων auctores pro vero tradiderunt muros Thebarum Amphionis lyra ſtructos. Apollodor. περὶ θεῶν γ'. τὴν μὲ πόλιν ἱστοροῦσι ἐπακολουθησάντων τ Ἀμφίονος λύρᾳ τ λίθων. Haec antiquitatis fata venerabatur & credebat vulgus, ut de religionibus aliquod caput. Unde & Thebis ex lapidibus, οἱ τῇ ᾠδῇ τ Ἀμφίονος ἠκολούθησαν, circa tumulum monſtrabantur quidam, οὐκ εἰργασμένοι σφίσι τὸ ἀκριβέστατον, teſte Pauſania in Boeoticis. Quare τὸ ἀπίθανον καὶ ψυχρὸν hujus loci, quod nullum eſt, nemini riſum aut contemtum movere debet: utique Thebanorum, quibus haec ἀληθῆ ἱερὰ τ ἐπὶ Σάγων, & pro impio habebatur & hoſte publico, ſi quis obtrectaret. Denique videmus hodieque in tanta luce veri pleraſque nationes fabuloſarum de majorum monumentis & locorum miraculis narrationum eſſe tenaciſſimas, ut odio, vi, malo plectant diffidentes.

VARIORUM.

566. *Amphionis*] *Dictus & Amphion Thebanae conditor arcis Saxa movere ſono teſtudinis.* Vid. Herc. Fur. 262. & 915. FARN.

572. *Patris*] Coaevos patris, id eſt, ſenes. FARNABIUS.

578. *Fraterni*] De fratre acti. FARN.

584. *Quid*

Digitized by Google

Poteſne cives laetus exitio datos
Videre paſſim? moenibus caris potes
Hoſtem admovere? ſanguine & flamma potes
Implere Thebas? tam ferum & durum geris
Saevumque in iras pectus, & nondum imperas?
Quid ſceptra facient? pone veſanos, precor,
Animi tumores, teque pietati refer.
Polyn. Ut profugus errem ſemper? ut patria arceat,
Opemque gentis hoſpes externae ſequar?
Quid paterer aliud, ſi fefelliſſem fidem,
Si pejeraſſem? fraudis alienae dabo
Poenas; at ille praemium ſcelerum feret?
Jubes abire. matris imperio obſequor.
Da, quo revertar. regia frater mea
Habitet ſuperbus; parva me abſcondat caſa:
Hanc da repulſo. liceat exiguo lare
Penſare regnum. conjugi donum datus
Arbitria thalami dura felicis feram,
Humiliſque ſocerum lixa dominantem ſequar?
In ſervitutem cadere de regno, grave eſt.
Joc. Si regna quaeris, nec poteſt ſceptro manus
Vacare ſaevo; multa, quae poſſunt peti
In orbe toto, quaelibet tellus dabit.

Hinc

GRONOVII.

592. *Regia frater mea Habitet ſuperbus*:] Sane & Flor. *meus Habitet ſuperba.* etſi alterum invidioſius.

VARIORUM.

584. *Quid ſceptra*] Quid quaeſo facies ſi quando Rex fueris? FARN.

588. *Si fefelliſſem*] Quod fecit Eteocles. FARN.

595. *Conjugi*] In conjugis opulentae domum receptus pro uxore heram habeam, imo habeat lixa & inſerviam ſocero FARN.

597. *Lixa*] Nonio, qui ligna vehunt exercitui, *calones*; qui vero aquam ſubminiſtrant, *lixae*: ipſae quoque naviculae quae ligna ſubvehunt, D. Iſidoro lib. 19. Orig. cap 1. DELRIUS.

598. *In ſervitutem*] Quia felicem fuiſſe miſerum. Sed magni animi & fortis eſt, ubi quis è ſublimi rerum ſtatu deciderit patienter adverſa tolerare. Verſ. 928. Thyeſt. FARN.

 602. *Tmo-*

Hinc nota Baccho Tmolus attollit juga,
Qua lata terris ſpatia frugiferis jacent,
Et qua trahens opulenta Pactolus vada
Inundat auro rura. nec laetis minus
Maeandros arvis flectit errantes aquas,
Rapiduſque campos fertiles Hebrus ſecat.
Hinc grata Cereri Gargara, & dives ſolum
Quod Xanthus ambit nivibus Idaeis tumens:
Hinc, qua relinquit nomen Ionii maris,
Fauces Abydi Seſtos oppoſitae premit:
Aut, qua latus jam propior Orienti dedit,
Tutamque crebris portubus Lyciam videt:
Haec regna ferro quaere. in hos populos ferat
Socer arma fortis: has paret ſceptro tuo

Tra-

GRONOVII.

607. *Campos fertiles Hebrus ſecat.*] Quum loca, quae deſcribit omnia, Phrygiae, Helleſponti, Lydiae, Lyciae in Aſia ſint, mirum eſt hic interponi *Hebrum* Thraciae & Europae. Fortaſſis, *Hermus*. Hunc enim ex monte Dindymenae ſacro per Catacaumenen in Sardianam ferri κατὰ τὰ συνεχῆ πεδία μέχρι τῆς θαλάττης teſtis Strabo l. 13.

610. *Relinquit*] Et Helleſpontus dici coepit; in cujus faucibus Abydus à latere Aſiatico oppoſita eſt Seſto à latere Europaeo

610. *Nomen Ionii maris, Fauces Abydi Seſtos oppoſitae*] Seſtos non magis urget fauces Abydi, quam Meſſana Siciliae premit fauces Rhegii Italici, aut Abyla urget fauces Calpes. Delrius è Mogunt. & aliis notat, *Fauces Abydos*, ex Lugd. *Abydos Seſtoſque oppoſitae premunt*. Commelinus è Pal. *Abydos*. Florentinus: *Fauceſque Abydo Seſtos oppoſita*. Scribe: *qua relinquit nomen Ionii, maris Fauces Abydo Seſtos oppoſitâ premit*. Utraque enim premunt fauces maris, Seſtos oppoſitam habens Abydon, Abydos Seſton. Thyeſte 628. *& maris gemini premens Fauces Corinthos*. Poſſes etiam: *qua relinquit nomen Ionii mare, Fauceſque Abydo*.

612. *Qua latus jam propior Orienti*] Ridicule ad Xanthum referunt, quaſi non intervenerit Seſtos, & tamen ſenſu nullo. Lege, *propius*, & refer ad *Mare*. Qua illud ſe flexit in latus circa Cnidum Rhodumque jam propius Orienti ſoli, & Lyciam alluit. Forte & mox: *Hic regna ferro quaere*.

VARIORUM.

602. *Tmolus*] Mons Lydiae à Baccho ſuperatus vitium & croci ferax. FARN.

604. *Pactolus*] Lydiae fl. aureas trahens arenas. FARN.

606 *Maeandros*] Maeander celeberrimus Phrygiae fluvius, multis anfractibus ſinuoſus & flexuoſus. v. 684. Herc. Fur FARN.

608. *Gargara*,] Montis Idae cacumina frumento fertilia. FARN.

609. *Xanthus*] Scamander fl. Trojanus. FARNABIUS.

610. *Hinc, qua relinquit nomen Ionii maris*,] Conjecturae, qua huic loco mutationem inducere tentat, magno viro gratiam facit Pariſienſis noſter excuſus; qui ſic habet: *hinc, qua reliquit nomen: Ionii maris fauces Abydos, Seſtoſque oppoſitae premunt*. Quod ut ſimplicius ſic verius putandum. Adſtipulatur MS. Traj. niſi quod hic pro *premunt*, exhibet *premit*. SCHRODERUS.

618. *Re-*

Digitized by Google

Tradatque gentes. hoc adhuc regnum puta
Tenere patrem. melius exilium eſt tibi,
Quam reditus iſte. crimine alieno exulas,
Tuo redibis. melius iſtis viribus,
Nova regna nullo ſcelere maculata appetes.
Quin ipſe frater, arma comitatus tua,
Tibi militabit. vade, & id bellum gere,
In quo pater materque pugnanti tibi
Favere poſſint. regna cum ſcelere ,. omnibus
Sunt exiliis graviora. nunc belli mala
Propone; dubias Martis incerti vices.
Licet omne tecum Graeciae robur trahas;
Licet arma longe miles ac late explicet;
Fortuna belli ſemper ancipiti in loco eſt,
Quodcunque Mars decernit. exaequat duos,
Licet impares ſint, gladius: & ſpes & metus
Sors coeca verſat. praemium incertum petis,
Certum ſcelus. Faviſſe fac votis deos
Omnes tuis: ceſſere, & averſi fugam
Petiere cives. clade funeſta jacent.
Obtexit agros miles. Exultes licet,
Victorque fratris ſpolia dejecti geras;

Fran-

GRONOVII.

619. *Melius uſus viribus*] Etruſcus: *melius iſtis viribus.*

629. *Fortuna belli ſemper*] Interpunctio minus apta videtur Grutero. Tentat igitur: *ac late explicet Fortuna belli: ſemper ancipiti:* & quia ne ſic quidem his acquieſcit, detracta litera legit: *Quocumque Mars decernit.* Sed nihil eſt ſuſpecti. Anceps eſt, inquit, fortuna belli, quod bellum praelio & acie dijudicatur, non ratione & colloquio componitur. Ut apud Livium: *Primus impetus rem decrevit.* Caelius ad Ciceronem: *Exanimatus, dum haec decernuntur.*

VARIORUM.

618. *Reditus iſte.*] Per vim & nefas. FARN.

627. *Licet*] Exercitu & copiis licet ſis numeroſior & inſtructior, imo melior: non tamen numero, non virtuti militum ſemper reſpondet fortuna, ſed anceps belli alea, & κοινὸς ἄρης impares aequat & potentioris ſpem impotentioris ſaepe metui ſubjicit. FARN.

633. *Faviſſe*] Haec ab Euripide ſumſit, ſed melius tractavit. DELRIUS.

 638. *Fran-*

Frangenda palma eſt. Quale tu id bellum putas,
In quo exſecrandum victor admittit nefas,
Si gaudet? hunc, quem vincere infelix cupis,
Cum viceris, lugebis. infauſtas, age,
Dimitte pugnas. libera patriam metu,
Luctu parentes. *Polyn.* Sceleris & fraudis ſuae
Poenas nefandus frater ut nullas ferat?
Joc. Ne metue; poenas & quidem ſolvet graves.
Regnabit. *Polyn.* Haecne eſt poena? *Joc.* Si dubitas, avo
Patrique crede. Cadmus hoc dicet tibi,
Cadmique proles. ſceptra Thebarum fuit
Impune nulli gerere; nec quiſquam fide
Ruptâ tenebat illa. jam numeres, licet,
Fratrem inter iſtos. *Polyn.* Numero: & eſt tanti mihi
Cum regibus jacere. *Joc.* Te turbae exulum
Adſcribo. regna, dummodo inviſus tuis.
Polyn. Regnare non vult, eſſe qui inviſus timet.
Simul iſta mundi conditor poſuit Deus,
Odium atque regnum. regis hoc magni reor,
Odia iſta premere. multa dominantem vetat
Amor ſuorum. plus in iratos licet.

Qui

GRONOVII.

656. *Regis & magni reor,*] Delrius non male alicubi legi ait: *regis eſt magni reor.* Raphelingius, *regis at magni.* Gruteri unus, *regis hoc magni*: nec tamen rejecerit aliorum *at.* Etruſcus: *regis hoc magni reor.* Itaque ceſſent conjecturae.

VARIORUM.

638. *Frangenda*] Non tamen ſincera erit tibi & integra victoria, quia non honeſta. FARN.

947. *Patrique*] Lajo & Oedipo, quorum ille interfectus, hic, omni aerumnarum genere accumulatus. FARN.

647. *Cadmus*] Regno pulſus & in ſerpentem mutatus. Herc. Fur. verſ. 303. FARN.

648. *Sceptra*] Ibi verſ. 386. FARN.

649. *Fide*] Quod fecit Eteocles. FARN.

651 *Et eſt*] Et ego tanti regnum aeſtimo; ut vel cum his regibus rex mori velim. FARN.

953. *Dummodo*] Quamdiu, ſi modo. porro pro *regna*, forte legendum, *regnas.* hac mente; quamdiu inviſus tuis regnabis, non rex mihi, ſed exſul videbere. ſane ut mater inviſum eſſe velit filium regem, non convenit, niſi iratae & convicianti, ut dixi. DELRIUS.

654. *Regnare*] Ars prima regni eſt, poſſe te invidiam pati. Verſ. 353. Herc. Fur. Oed. 703. FARNABIUS.

659. *Qui*

Qui vult amari, languida regnet manu.
Inviſa numquam imperia retinentur diu.
Joc. Praecepta melius imperii reges dabunt;
Exilia tu diſpone. *Polyn.* Pro regno velim
Patriam, penates, conjugem flammis dare.
Imperia pretio quolibet, conſtant bene.

* * * * * * * *

Deeſt, & magna Pars hujus Tragoediae intercidit.

GRONOVII.

660. *Inviſa nunquam*] Hunc verſum Jocaſtae attribuit Raphelingius, ſequentem cum reliquo Polynici. Delrius de duobus conſentit: ſed, *Exſilia tu diſpone*, rurſum dat Jocaſtae, reliquum Polynici. Gruterus & Scaliger omnia Polynici praeter, *Praecepta melius*, cum ſequenti hemiſtichio, ut vulgo editur. Subtilius & commodius Grotius verſ. 652. *te turbae exſulum Adſcribo*, tanquam matri minus conveniens, tradit Eteocli, Senſus, (non, ſi haec tua ſit politice, melior eris exul, quam rex, ut volunt: ſed,) fruſtra ducis tanti: non enim tibi continget cum regibus jacere: exſul es, & manebis. quod ſequitur, Polynici, *Regna dummodo inviſus tuis*; Mox illud vere tyrannicum, *Regnare non vult*, iterum Eteocli: mitiora, *Qui vult amari*, Polynici: denique Eteocli: *Praecepta melius*, cum reliquo.

VARIORUM.

659. *Qui vult amari,*] Precario regnat & ſubditorum arbitratu, qui amari vult. FARN.

661. *Praecepta*] Quaecumque, inquit, à te dicta ſunt, praecepta ſunt regni. ſed regum eſt, non tuum iſta edicere. Reges ergo melius praecepta regnandi dabunt, quam tu, qui exulas. Ipſi viderint quomodo diſponant regna ſua: tu (ut modo verſ. 652.) quomodo in exſilio degas. Tam tibi praecepta exſilii quam illis imperii opus ſunt. FARNABIUS.

664. *Imperia*] Euripides: Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρή, τυραννίδος πέρι κάλλιστον ἀδικεῖν, τἄλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών. hos verſus auctor eſt Suetonius lib. 1. ſic à Cicerone converſos fuiſſe: *Si violandum eſt jus, imperii gratia violandum eſt: aliis in rebus pietatem colas.* quae cum Caeſar Julius continuo haberet in ore, omnia jura divina & humana, inquit Cicero l. 1. offic. pervertit, propter eum quem ſibi opinionis errore finxerat principatum. Merito Ennius ſcripſit: *Nulla ſancta ſocietas, nec fides regni eſt.* Porro ab hoc verſu cetera deſiderantur. DELRIUS.

L. ANNAEI SENECAE
* HIPPOLYTUS.

DRAMATIS PERSONAE.

HIPPOLYTUS. PHAEDRA. THESEUS. CHORUS CIVIUM ATHENIENSIUM. NUNCIUS. NUTRIX. FAMULI.

ARGUMENTUM.

Hippolyti Theſei ex Antiope Amazone filii Dianam virginem ac venatricem colentis, abſente apud inferos Theſeo, noverca Phaedra caſtitatem oppugnat, nec expugnat. Repulſa impudica mulier Theſeo reduci privignum oblati per vim ſtupri inſimulat. Ille credulus, filio, qui jam domum impudicam fugerat, è votis quod reſtabat tertio fretus, abſenti mortem imprecatur: ratum facit votum Neptunus, emiſſo tauro marino, qui equos Hippolyti conſternat, unde per vepres & ſaxa diſtractus auriga dilamatur. Quod ubi reſcivit male ſibi conſcia mulier, ſcelus ſuum falſumque crimen apud maritum confeſſa, gladio ſe transfigit. Theſeus innoxii filii caſum lugens, iramque ſuam deteſtatus, collectos paſſim artus componit.

ACTUS

VARIORUM.

* HIPPOLYTUS.] Sic tragoedias inſcripſerunt, Euripides, cujus exſtat; & Lycophron, cujus interiit. Sopatri Hippolytum citat Athenaeus. Hippolyti hiſtoriae plane ſimilem Comminii cujuſdam refert Plutarchus in Parallelis, ex Doſithei Italica hiſtoria. DELRIUS. Vet. lib. nonnulli hanc tragoediam vocant, *Phaedram.* atque ita citat Priſcianus lib. 6. ubi ait: Seneca, in Phaedra: *Hippolyte me nunc compotem voti facis.* DELRIUS. Etiam Phaedra haec fabula veteri meo libro dicitur. LIPSIUS. Tragoedia divina, & quae paucis Latinorum cedit. Sane niſi Troadas excipias, nulli eſt ſecunda. Character eſt caſtus. oeconomia optima. Nutrix tamen longe inferior Euripidis, cum Hippolytum accedit. Habet enim autor ille τὰ κομψὰ ϗ παιδάγον. Neque quicquam eſt tam ſceleſtum, quod non ab eo εὐτόξως dicatur. Profecto, aliam illius temporis rhetoricam fuiſſe oportet, quam eſt paedagogulorum hodie, qui ad ſuas neſcio quas praeceptiunculas ϗ τεχνύδρια, puerorum ingenia aſtringunt. Etiam aliam, quam quae in Thebaide elucet. In qua animam imitationis τὸ ἦθος, ſententiolae comminuunt & intercludunt. Haec Dianae auxilium; illa Veneris implorat. Sane optime. Non enim virgo contra caſtitatem invocari debet. Chorus Graeci, cujus eſt initium: Ἔρως, Ἔρως ὁ καὶ ὀμμάτων Στάζεις πόθον, eſt inimitabilis. Et primum ſuum Seneca oppoſuit, non tam bono ſucceſſu. Reliqui quoque fere omnes è Graeco ſunt adumbrati. In caeteris ſuperiores ſumus. Ibi Theſeo Hippolytus occurrit: quod hic ſapienter vitatur. Nulla enim verba digna tanto ſcelere excogitari poterant. Et tamen, res leviſſime tranſigitur. Jam de juramento, cujus cauſa factum Phaedrae ab Hippolyto celatur, cum

ſe

ACTUS PRIMUS.

Hippolytus.

Hippolytus varia loca & munera miniſtris & venationis comitibus diſpertit; Dianamque venationis Deam invocat.

ITe, umbroſas cingite ſilvas,
Summaque montis juga Cecropii
Celeri planta luſtrate vagi.
Quae ſaxoſo loca Parnethi

Sub-

GRONOVII.

4. *Quae ſaxa ſole Carpeneite*] Flor. ut ex Delrianis unus: *ſaxoſa loca Parnethe.* Itaque recte Scaliger: *quae ſaxeſa loca Parnethi.*

5. *Et quae Thriaſiis Vallibus*] Reſtituit Fr. Raphel. Poſt quem miror Gruterum crepare conſtantiam codicum, qui *Tyaſis*, vel *Tiaſis*, vel *Thyaſis*, ut videatur gignendi caſus, inquit, applicandumque illi *amnis*. Quis novit amnem Thyaſin? Omnes codices corrupti. Ipſe etiam Florentinus, qui *triſtis*. Recte *Thriaſiis*. niſi malis *Thriaſii*, ſcilicet campi.' Nam Θριασίων πεδίον appellare ſolent.

VARIORUM.

ſe uno verbo expedire potuiſſet, ſignum poenitentis eſt poëtae, ut qui male oeconomiam ſuam orſus eſſet. Accedit τὸ ἄλογον. Ante enim dixerat, cum nullum periculum immineret, Ἡ γλῶσσ᾽ ὀμώμοχ᾽, ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος. Sed & talis eſt inventio tabellae, quam cum Phaedra jam pendentem Theſeus invenit. Niſi enim hoc excogitaſſet, unde ſcire poterat quid eveniſſet? Plane haerebat illi aqua. Quare quod in Comico λυσιτελὲς vocari ſolet & laudatur, hoc in Tragico ἀπονοού-μενον dicendum eſt. Quod perpetuum eſſe Euripidis vitium, magnus Ariſtoteles notavit. Ergo ſucceſſum vide. poenas dat uterque; & poëta & Hippolytus. Hic diripitur ab equis: ille ut actionem, quam tot modis intricaverat, abſolvat, it ad machinam, & Dianam introducit, quae rem Theſeo exponit. Sic Hippolytus in urbem rurſus redit, & quod fieri non poterat, ſi vel nomen tueretur ſuum, placide expirat. Noſter quia rem praeceperat, ſine ullo protenus labore ad finem perducit. Duas ὄψεις σκηνικὰς adjunxit: quibus oculorum lenocinium quaeſivit. Nam & Phaedra coram populo ſibi manum infert, & Hippolyti reliquiae exhibentur. De quibus ſupra. Sed in ſingulis haec perſequi Tragoediis, non eſt animus. Cum id ſuo ſibi loco melius futurum ſit. Et jam properamus. HEINSIUS.

1. *Cingite*] Indagine, odora canum vi, retibus. FARNABIUS.

2. *Cecropii*] Attici à Cecrope qui oppidum Cecropiam condidit, quod poſtea in arcem Athenarum mutatum eſt, unde regio & mons vicinus nomen habent. FARN.

4. *Quae ſaxa ſolo Carpeneito*] Solus meus codex ſcriptus: *Quae ſaxoſa loca Parnetho.* benę, ſane perbene, ſi unicam litterulam mutes: *ſaxoſo.* nam Parnes Atticae mons nobilis, Thucydidi, Ariſtophani, Luciano, Straboni, Stephano prope Hymettum: laudatus à Pauſania in Attic. copioſâ urſorum & aprorum venatione: *vitibus benignum* vocat Statius in Thebaid. DELRIUS. Πάρνης mons Atticae. unde merito ſaxoſum vocat. Ariſtophanes νεφέλαις extulit feminino genere, βλέπε νῦν αὐτὰς τὴν Πάρνηθα. Sed alibi extulit maſculino, ἐς κόρυμβος ἔξω φέρων τε δεῦρο τὸν Πάρνηθ᾽ ὅλον. SCAL.

5. *Thri-*

Subjecta jacent; & quae Thriaſiis
Vallibus amnis rapida currens
Verberat unda; ſcandite colles
Semper canos nive Riphaea.
Hac hac alii, qua nemus alta
Texitur alno; qua prata jacent,
Quae rorifera mulcens aura
Zephyrus vernas evocat herbas:
Ubi per glacies lenis Iliſſus
Ubi Maeander ſuper aequales

La-

GRONOVII.

13. *Ubi per glacies lenis Iliſſus*,] Convenit inter omnes, haec non ab auctore ſic exiiſſe, ut vulgo leguntur. Lipſius cum Raphelingio, *per glareas*. Gruterus totum verſum ſuſpectum facit, utpote novem ſcriptis exſulem, magiſque eum ſuo judicio premit Scaliger. Manus illuſtris aliique ſummi viri *par glacie*: & explicant, adeo lenis, ut ſtare veluti glaciatum putes, nullis fluctibus tumidum & inaequalem. Eſt cui vera ſcriptura in mentem venerit, ſed talibus firmata exemplis, ut ludere videatur. Quid enim *gracile vadum*, & *graciles viae petauri* ad agros Atticos? Tamen legendum eſt *graciles*. nam Flor. *per glaciles lenis Iliſſos Labitur agros*. Hi non uberes, non pingues putreſque & optimi terreni, ſed ſicci & macri & ſteriles. Columella lib. 5, 6. *hoc in ſolo pingui melius, illud in gracili*. Plin. 18, 19. *Ubi ſiccae & graves aeſtates, terra cretoſa aut gracilis*. 21, 6. *Gracili ſolo nec humido provenit*. 26, 8. *Naſcitur in campeſtri & gracili ſolo*. Talis erat terra Attica, τραχεῖα καὶ δύσεργος, ut eam vocat Plutarchus in Sulla. Livius lib. 43 *Primi Athenienſes introducti*, &c. *quamquam ſterilem terram ararent, ipſoſque etiam agreſtes peregrino frumento alerent*. Scholia Ariſtophanis ad Plutum: Οἱ τὴν Ἀττικὴν οἰκοῦντες πένητες μὴ ἔχοντες τὰς ἐκ τῶν σπερμάτων τροφάς· ἀνεπιτήδειος γὰρ ὁ τόπος ἦν εἰς γεωργίαν κατάξηρος ὤν. Gracilis ager λεπτόγεως. Thucydides lib. 1. τὴν γοῦν Ἀττικὴν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον διὰ τὸ λεπτόγεων ἀστασίαστον οὖσαν ἄνθρωποι ᾤκουν οἱ αὐτοὶ ἀεί. Auctor de vita Pythagorae apud Photium: διὸ καὶ ὀξεῖ ἐπιδεκτικὸς ἐστι, ὡς εἰπεῖν, ἡ παιδεία ἐν ταῖς Ἀθήναις, ἀλλ' ἐκ φύσεως ὑπάρχοντα. τοῦ τοιούτου ἀέρος ἰσχνοτάτου ὄντος καὶ καθαρωτάτου. ὡς μὴ μόνον τὴν γῆν λεπτύνειν (δι' ἣν αἰτίαν καὶ λεπτόγεώς ἐστιν ἡ Ἀττική) ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Add. Max. Tyrius diſſert. 13.

14. *Ubi Maeander ſuper aequales*] Hunc potius obelis verſum figere debebant. Quis enim Maeander in Attica? Nec ubi editi, ponit eum optimus codex, ſed ante illum, quem vulgo ſequitur, hoc modo: *lenis Iliſſos Labitur agros piger & ſterilis Ubi Maeander ſuper inaequales Amne*. Vide

VARIORUM.

5. *Thriaſiis*] Thriaſiis vallib. *Thria* enim vicus Atticus in tribu Oenoa. FARN.

5. *Thriaſiis vallibus*] Omnino rectum hoc. vid. Scop. collect. Fac. Crit. Grut. Tom. 1. c 35. & Strab. lib. 9. Venetus excuſus quoque *Triaſiis*. SCHRODERUS.

8. *Nive*] Indurata à Borea flante à Riphaeis montibus Scythiae. FARN.

12. *Zephyrus*] Favonius veris comes & pater, genitalis mundi ſpiritus. FARN.

14. *Maeander*] De quo in Herc. Fur. verſ. 684. FARNABIUS. Seneca: *Qualis incerta vagus Maeander unda ludit, & cedit ſibi*. Ovidius autem: *Ludit, & ambiguo lapſu refluitque, fluitque*. DELRIUS.

14. *Ubi Maeander ſuper aequales Labitur agros piger*,] De hoc verſu ſic Iſacius Pontanus Epiſt. ad Petrum Scriverium. Rectum adhuc & γνήσιον judico. Nec refert, quod praecipue objici animadverto, ſi Atticam Maeander non perfluat, cum ſuf-

Labitur agros piger, & ſteriles
Amne maligno radit arenas.
Vos, qua Marathon tramite laevo
Saltus aperit; qua comitatae
Gregibus parvis nocturna petunt
Pabula foetae. vos, qua tepidis
Subditus auſtris, frigora mollit
Durus Acharnan. alius rupem
Dulcis Hymetti: parvas alius
Calcet Aphidnas. pars illa diu

Va-

GRONOVII.

tamen an poſſit ſervari ſuo loco ita conceptus: *Uti Maeander inter aequales.* Iliſſum confert cum Maeandro, quia prae caeteris fluminibus, ut ait Statius, *amfractu riparum incurvus Iliſſus.* Quid quod & *errantes* ejus *aquas* dicit in Oedipo ut alibi Maeandri? Et videtur ab *εἰλίσσειν* nomen ejus ductum putaſſe. Inter *aequales* autem agros labi Maeandrum confirmat Strabo l. 12. *τὸ Μαίανδρον, συμβάλλοντα κỳ ἄλλον ποταμὸν Ὀργᾶν, δι' ὁμαλοῦ φερόμενον πεδίου κỳ μαλακοῦ.* Cogitabam aliquando: *Tibi, Maeander, par & aequalis.* Cicero in Oratore: *nec ſatura jejune, nec grandia minute, nec item contra, ſed erit rebus ipſis par & aequalis.* Lib. I. de Orat. *qui unam virtutem haberet, omneis habere, eaſque eſſe inter ſe aequales & pares.* Hoc magis placet. Meurſius: *Uti Maeander, ſuper aequales Labitur agros*, Athen. ATT. 2, 5.

21. *Frigora mollit Durus Acharnan.*] Acarnanes, inter Aetoliam & Epirum ſiti, hinc remoti. Scribe: *Durus Acharneus.* Ἀχάρναι, δῆμος τῆς Ἀττικῆς notiſſimus, unde Ἀχαρνεύς. *Durus*, id eſt, laborioſus. Ἀνθρακεῖς ex illis producit Ariſtophanes & πρινίνους vocat. *Mollit frigora*, id eſt, mitiora habet & praebet.

VARIORUM.

ſufficiat in Aſia minore eſſe, ubi è regione Atticae intra Miletum & Epheſum in mare Myrtoum exoneratur Et ſolet fere ita Seneca etiam longinquiora in unum compingere. Sic in Phoeniſſ., poſtquam Tmolum Aſiae minoris montem, & tractus ejuſdem Pactolum nominaſſet, Maeandrum Hebro, qui in Thracia eſt, jungit: ait enim verſ. 605. & ſeqq. ——— *nec laetis minus Maeandros arvis flectit errantes aquas, Rapiduſque campos fertiles Hebrus ſecat.* at Nicolaus Heinſius ſic conſtituendos eſſe hos verſus pronunciabat: *Suppar gracili lenis Iliſſus Ubi Maeandro ſuper aequales Labitur agros piger & ſteriles Amne maligno radit arenas. σύγχυσις.* vid. ejus Epiſt. 180. ad Graev. ſylloges Epiſt. Tom. IV. SCHRODERUS.

16. *Maligno*] Parco, non irriganti terras. FARNABIUS. Quia nullum limum, quo agri foecundi fiunt, adducit; ſed ſteriles volvit arenas.

17. *Marathon*] Ex urbibus Tetrapoleos Atticae una, Miltiadis victoria de Perſis inſignis. FARN.

18. *Comitatae*] Ferae comitatae foetibus noctu paſcuntur. FARN.

20. *Qua tepidis*] Qua ſtrenui bellatores Acharnenſes meridionalem Atticae partem incolunt. *Vel* qua mons ſaxoſus prope Acharnas vicum Atticae frigora mollit. FARN.

23. *Hymetti:*] Montis Atticae marmore clari: ut & thymo ac melle celebris. FARNABIUS. Dulcis ergo ob mellis copiam.

24. *Aphidnas.*] Vicum Athenienſium, ubi Theſeus Helenam raptam occultavit. FARNABIUS. *Aphidna* vicus Athenienſium, in tribu Antiochidâ, etiam *Titacides* dictus: nomen accepit à Theſei ſocio Aphidno, de quo Plutarchus in Theſeo. vide Diodorum Siculum lib. 4. Pauſaniam in Attic. & Strabonem libro 9. Stephanus docet *Aphidnam* differre ab Aphidnis. DELRIUS.

Vacat immunis, qua curvati
Littora ponti Sunion urget.
Si quem tangit gloria ſilvae,
Vocat hunc Phlyeus. hic verſatur
Metus agricolis, vulnere multo
Jam notus aper. At vos laxas
Canibus tacitis mittite habenas:
Teneant acres lora Moloſſos.
Et pugnaces tendant Creſſae
Fortia trito vincula collo.
At Spartanos (genus eſt audax
Avidumque ferae) nodo cautus
Propiore liga. veniet tempus,
Cum latratu cava ſaxa ſonent:

Nunc

GRONOVII.

28. *Vocat hunc Philipis.*] Ignotum vocabulum. Varie tentavit Delrius: *Pitthis*, *lapis*, *Pelex*, *Sphettos*: tandem proxime verum, *Phlyeis.* Scaliger, *Phikalis.* Sed Etruſcae membranae: *Vocat hunc fluis.* Urbs Peloponneſi non longe diſtabat Argis *Phlius*, unde *ἐθνικὰ Phliuntius* & *Phliaſius* faciunt: ſed prius reprehenditur à Cicerone ad Atticum lib. 6. epiſt. 2. Ea huc non pertinet. Legendum: *Vocat hunc Phlyeus.* Is δῆμος τῆς Πτολεμαΐδος φυλῆς ut Heſychius, ἢ τῆς Κεκροπίδος, ut Harpocration. Ariſtophanes Veſpis: συγγενὴς δ᾽ ἐστι τῷ τουτῳὶ ἢ χαβὲς ὁ Φλυεύς. Vide Meurſii Populos Atticae.

29. *Metus agricolis*] Ovidius lib. 7. Metamor. *Protinus Aoniis immittitur altera Thebis Peſtis, & exitio multi pecorumque ſuoque Rurigenae pavere feram.* *Metus agricolis* aper, ut Valerio Flacco Pelias: *Jam gravis & longus populis metus.*

32. *Et pugnaces tendant Creſſae*] Membranae optimae cum Voſſianis, *Cretes.* Ovidio in Actaeonis turba: *Gnoſſius Ichnobates*: &, *patre Dictaeo, ſed matre Laconide, Labros.* Lucanus: *Venator tenet ora levis clamoſa Moloſſi; Spartanos Cretaſque ligat.*

VARIORUM.

25. *Immunis*,] A venatione noſtra & praeda. FARNABIUS.

25. *Curvati*] Sinuati. FARN.

26. *Sunion*] Promontorium Atticae. FARNABIUS. Pomponius Mela libro 2. Aegaeum ſtatim pelagus vaſte longum litus impellit, hinc ad promontorium quod *Sunion* vocatur, magno ambitu mollique circumagit. DELRIUS.

29. *Metus agicolis*,] Terror metuendus agricolis, quos multoties vulneravit. *Vel* notus multo venatorum vulnere, quos tamen effugit. FARNABIUS.

31. *Canibus tacitis*] Non argutis, vocalibus, clamoſis-ve. FARN.

31. *Habenas:*] Quas copulas vocant. *Vel* lora. FARNABIUS,

32. *Moloſſos.*] Epiroticos canes, qui fortitudine laudantur: ut Spartani, ſeu Lacones velocitate FARN.

33. *Creſſae*] Canes Cretenſes foemellae acres loris extenſis indagent. FARN.

35. *At Spartanos*] Sed Laconas arctiori nodo coërce. FARNABIUS. Laconici canes etiam ab Euſtathio Odyſſ. ρ'. Ariſtaeneto in epiſtolis, Xenophonte, Oppiano & Nemeſiano in Cynegeticis, Virgilio 3. Georg. demum Sophocle, Nonno & Claudiano commendantur. DELRIUS.

37. *Veniet tempus*,] Feris ſcil. excitatis FARNABIUS.

39. De-

Digitized by Google

Nunc demiſſi nare ſagaci
Captent auras, luſtraque preſſo
Quaerant roſtro: dum lux dubia eſt;
Dum ſigna pedum roſcida tellus
Impreſſa tenet; alius raras
Cervice gravi portare plagas,
Alius teretes properet laqueos.
Picta rubenti linea penna
Vano cludat terrore feras.
Tibi libretur miſſile telum.
Tu grave dextra laevaque ſimul
Robur lato dirige ferro.

Tu

GRONOVII.

44. *Cervice gravi portare plagas,*] *Rotare*, quod Grutorus in ſeptem codd. me quoque qui in tribus inveneram, commovit, donec alterum bona fide approbavit mihi Florentinus. Tibullus lib. 1. eleg. 4 *Nec, velit inſidiis altas ſi claudere valles, Dum placeas, humeris retia ferre neges.* Plinius 19, 1. *Vidimuſque tantae tenuitatis, ut annulum hominis cum epidromis tranſirent, uno portante multitudinem, qua ſaltus cingerentur.* Juſtinus lib. 1. *Addita retia, ut ſub ſpecie venatoris dolus lateret.*

47. *Vano cludat terrore*] Scribe *Vano ludat.* Nic. Heinſius. Vide tamen Lipſium ad Senecam l. 1. Clement. 16.

VARIORUM.

39. *Demiſſi*] In terram inclinati. Vide Thyeſt. verſ. 497. FARN.

39. *Nare ſagaci*] Propter odoratus acumen aptâ & idoneâ inveniendis ferarum latibulis. Plautus: *Canem eſſe oportuit, ſagax naſum habet.*

40. *Captent auras,*] Ad percipiendum odorem ferarum, qui per aërem multiplicatis ſpeciebus (ut vocant) illis offertur. declarant hoc comti imprimis & politi verſus L. Varii. *Seu canis umbroſam luſtrans Gortynia vallem, Si veteris potuit cervae comprendere luſtra; Saevit in abſentem, & circum veſtigia luſtrant, Aethera per nitidum tenues ſectatur odores.* tenuia odorum ſimulacra. DELR.

41. *Lux dubia*] Primum diluculum. FARN.

44. *Gravi*] Gravata. FARN.

46. *Linea penna*] *Linea*, ſeu *Formido*, retis genus eſt, alterno plumarum verſicolorium, maxime rubricatarum, contextu ornatum: quas interdum uſtulabant, ut gravi odore amplius feras terrerent: & tunc pennae odoratae dicebantur. comparatum id genus retis, ut ferae, maxime cervi, vel in veros caſſes vano terrore impellerentur, quos vicinis in locis occultabant (ut innuit Lycophron) vel dum latratu canum attoniti, inſequentem à tergo haſtatum equitem fugiunt, & circum lineam vagantur, ab occultis ſagittarus certo ictu ſternerentur. quam venationem Seneca his verbis lib. 2. de Clementia ſignificat: *Sic feras lineae & pinnae clauſas continent. eaſdem à tergo telis eques inceſſat; tentabunt fugam, per ipſa quae fugerant, proculcabuntque formidinem.* Idem lib. 2. de Ira cap. 12. *Nec eſt mirum; cum maximos ferarum greges linea pennis diſtincta conterreat & ad inſidias agat ab ipſo effectu dicta formido.* Formidinis texturam docet Gratius in lib. de venatione; uſum, non minus jucunde quam fuſe Pierius lib. 7. Hieroglyph cujus verba prolixitatis vitandae gratia praetereo. DELRIUS.

48. *Libretur*] Quidam v. l *Vibretur.*

50. *Lato ferro.*] Venabulo. FARN.

52. Saô-

Tu praecipites clamore feras
Subſeſſor ages : tu jam victor
Curvo ſolves viſcera cultro.
Ades en comiti Diva virago,
Cujus regno pars terrarum
Secreta vacat : cujus certis
Petitur telis fera, quae gelidum
Potat Araxen, & quae ſtanti
Ludit in Iſtro: tua Gaetulos
Dextra leones, tua Cretaeas
Sequitur cervas: nunc veloces
Figis damas leviore manu.
Tibi dant variae pectora tigres,
Tibi villoſi terga biſontes,

La-

GRONOVII.

60. *Tua Cretaeas Sequitur cervas :*] Res nota de cervis in Creta vel ex dictamno. Et Propertius: *Cretaei faſtus quae paſſa juvenci.* Cur ergo liber optimus: *Creſſeas.* An voluit *Criſſaeas*, à campo Criſſaeo? Tutius nihil mutare.

VARIORUM.

52. *Subſeſſor ages* :] In inſidiis latens, unde occaſione capta repente exiliens territas feras in laqueos agat. FARNABIUS. In venatione, & in exercitu, *ſubſeſſores* dicuntur, qui ſunt in inſidiis: unde etiam domeſtici hoſtes pudicitiae *ſubſeſſores* nominantur à Val Maximo. 2. 1. 5. & 7. 2. ext. 1. [illegible], ut Sophocles. Abſente Agamemnone, ut canit Virgilius, *domi ſubſedit adulter*, quia Aegiſthus patruelis ſui uxorem inceſtu polluit, & reverſum è bello regem per inſidias interfecit. FABRITIUS.

54. *Ades*] Fave mihi ô Diana venationis Dea virilis. FARN.

55. *Pars terrarum*] Inferi. eadem enim quae Proſerpina. *vel ad rem praeſentem*, nemora, ſylvae, ferarum luſtra. FARN.

57. *Quae gelidum*] *Ubivis terrarum*, & quae bibit Araxen fl. Armeniae. FARN.

58. *Quae ſtanti*] Et quae ludibunda percurrit Danubium in Germania ortum fl. congelatum. FARNABIUS

59. *Gaetulos*] Libycos. Gaetuli enim antiquiſſimi incolae Africae, *quae Leonum arida nutrix.* FARNABIUS.

60. *Dextra leones*,] At negat Homerus eam leonum venatione delectari: ſcilicet, quia de Taygetis & Erymantho illi ſermo. quae loca leonibus carent: Vide Pierium lib 7. Hieroglyph. Nam quod noſter, idem quoque Claudianus in Panegyri de conſulatu Manlii. DELRIUS.

60. *Cretaeas*] Creta enim cervis nobilis, & dictamno, cujus uſum docuerunt cervae. FARN.

63. *Dant pectora*] Reſiſtentes finguntur. FARN.

63. *Variae*] Maculoſae. FARN.

63. *Tigres*] Herc. Fur. verſ. 1324. FARN.

64. *Biſontes*,] Boves ſilveſtres. FARNABIUS. Biſontem lib. 6. Caeſar cervi figurâ eſſe ſcribit; à mediâ fronte inter aures unum cornu exſtare valde excelſum & rectum, & ab ejus ſummo ramos, ſicut palmas, late diffundi: collum jubis villiſque contectum, (unde Plinio lib. 8. cap. 15. jubati) tradunt Strabo lib. 4. & Solin. cap. 29. Agit de iiſdem Wotton. lib. 6. cap. 92. DELRIUS.

65. *La-*

Digitized by Google

Latiſque feri cornibus uri.
Quidquid ſolis paſcitur arvis,
Sive illud inops novit Garamas,
Sive illud Arabs divite ſilva,
Sive ferocis juga Pyrenes,
Sive Hyrcani celant ſaltus,
Vacuiſque vagus Sarmata campis,
Arcus metuit, Diana, tuos.
Tua ſi gratus numina cultor
Tulit in ſaltus; retia vinctas
Tenuere feras; nulli laqueum
Rupere pedes; fertur plauſtro
Praeda gementi. tum roſtra canes
Sanguine multo rubicunda gerunt;
Repetitque caſas ruſtica longo
Turba triumpho.
En, Diva favet. ſignum arguti

Mi-

GRONOVII.

70. *Sive Hyrcani celant ſaltus*,] Manus illuſtris: *Sive Hercynii.* Credo, quod hi aptius inter Pirenes juga & Sarmaticos campos nominarentur. Foret tamen magis ex perſona Senecae quam Hippolyti: qualia plura in his tragoediis.

VARIORUM.

65. *Latiſque feri*] Uros fingit ὠμοὺς αἴτας, ut loquitur Heſiodus, quod Plautus *patales* reddidit. DELRIUS.

65. *Uri:*] Feri boves in Germania vi & velocitate excellentes. FARN.

66. *Solis arvis*] Deſertis. FARN.

67. *Inops Garamas*,] Interioris Africae populus egenus & vagus. FARN.

68. *Divite ſylva*,] Aromatum feraci. FARN.

69. *Juga Pyrenes*,] Montes Pyrenaei à Pyrene filia Bebricis ibi compreſſa ab Hereule, ut volunt fabulae, vel ἀπὸ τοῦ πυρὸς, propter incendium, quo flagravit illorum montium ſylva, injecto à paſtoribus igne. FARN.

70. *Hyrcani*] Hyrcania Scythiae contermina, hod. *Hyrach.* FARN.

71. *Vacuiſque*] Incultis, ſolis, ſine opidis DELR.

71. *Vagus*] Herc. Fur. verſ. 539. FARN. Carens certis ſedibus. Papinius; *Quae modo Marcomanos poſt horrida bella vagoſque Sauromatas.* & alio loco, —— *mutatoreſque domorum Sauromatae* —— Sauromatae & Sarmatae iidem ſunt. DELR.

73. *Tua*] Si numen tuum invocanti, partem praedae voventi, venationem rite aggreſſo adfueris praedam largita. FARN.

77. *Gementi.*] Virgilius: *Nec ceſſant plauſtris vectare gementibus ornos.* DELRIUS.

77. *Roſtra*] Improprie pro rictibus

80. *Turba triumpho.*] In morem triumphi à venatione rediens praeda onuſta: ſed & venatores Idib. Aug. ſolenniter feriati ſpicatas faces accenſas in nemora Dianae ſacra ferebant caneſque infulis ornatos cum caeteris inſtrumentis venatoriis Deae ſiſtebant. FARN.

81. *Fave*,] Scribendum opinor *favet*, nam fa-

veti-

Miſere canes. vocor in ſilvas.
Hac, hac pergam, qua via longum
Compenſat iter.

VARIORUM.

ventis ſignum agnoſcit canum vocem. FARN.

81, *Arguti*] Latratores. ſic loquacem vocat Plautus; *ſine virtute argutum civem mihi habeam pro praeſicâ.* & Nonio, argutari, loquaciter proloqui. DELR.

83. *Qua via*] Per iter mage compendioſum. FARNABIUS.

PHAEDRA. NUTRIX.

Phaedra amore Hippolyti ardere ſe fatetur apud nutricem, fruſtra eam à tam nefando amore dehortantem.

Phaed. O Magna vaſti Creta dominatrix freti,
Cujus per omne littus innumerae rates
Tenuere pontum, quidquid Aſſyria tenus
Tellure Nereus pervium roſtris ſecat;
Cur me in penates obſidem inviſos datam,
Hoſtique nuptam, degere aetatem in malis
Lachrimiſque cogis? profugus en conjux abeſt,
Praeſtatque nuptae, quam ſolet, Theſeus fidem.
Fortis per altas invii retro lacus
Vadit tenebras miles audacis proci;

So-

GRONOVII.

88. *Nereus pervium roſtris ſecat;*] Flor. *pervius.* Quicquid ſpatii ab Syria uſque ad contrarias partes dividit vel interluit Nereus pervius navibus.

VARIORUM.

85. *O magna*] O patria mea Creta inſula ad dominatum Graeciae ſita. Nam & Minos ſibi vicinas inſulas & maximam Graeciae partem ſubdidit FARN.

89. *Obſidem*] Neque enim filiarum raptum ulciſcebatur Minos. infra verſu 244. FARN.

89. *Inviſos*] Eorum qui fratrem meum Androgeon interfecerunt. FARN.

90. *Hoſtique*] Theſeo, qui Athenienſis Minotaurum occidit, ſororem deſeruit, meque adeo. FARNABIUS.

92. *Quam*] Helenae, Hippolytae ſeu Antiopae, Meliboeae, Ariadnae. FARN.

93 *Invii*] Stygis irremeabilis. FARN.

94. *Miles*] Secutus Pirithoum, Hercul. Fur. verſ. 806. FARN.

94. *Audacis proci;*] Pirithoi, Proſerpinam Ditis thalamo deducere adorti. DELRIUS.

96. *Fu-*

Solio ut revulſam regis inferni abſtrahat,
Pergit furoris ſocius. haud illum timor,
Pudorque tenuit. ſtupra & illicitos toros
Acheronte in imo quaerit Hippolyti pater.
Sed major alius incubat moeſtae dolor.
Non me quies nocturna, non altus ſopor
Solvere curis: alitur & creſcit malum,
Et ardet intus; qualis Aetnaeo vapor
Exundat antro. Palladis telae vacant,
Et inter ipſas penſa labuntur manus.
Non colere donis templa votivis libet;
Non inter aras, Atthidum miſtam choris,
Jactare tacitis conſcias ſacris faces;
Nec adire caſtis precibus aut ritu pio
Adjudicatae praeſidem terrae deam.
Juvat excitatas conſequi curſu feras,

GRONOVII.

106. *Atthidum miſtam choris*,] Flor. *choros*. Voluit, *choro*, opinor, etſi parum interſit.

VARIORUM.

96. *Furoris*] Inſani amoris. FARN.

96. *Illum*] Hinc & ſibi illiciti amoris licentiam captat non ſedatae libidinis mulier. FARN.

98. *Hippolyti*] Hic primo vocabatur *Demophoon*, teſte Plutarcho in Theſeo; teſte vero Pauſania, *Tyndarides*: quomodo illum vocavit Plinius lib. 29. hiſt. nat. cap. 1. poſtea dictus Virbius. DELR.

102. *Aetnaeo*] Herc. Fur. verſ. 106. FARN.

103. *Palladis*] A Pallade inventae artes textoriae & lanificae, id eſt, non nere non texere juvat. πολλ. ... FARN.

105 *Votivis*] Pro mariti reditu. FARN.

106. *Atthidum*] Matronatum Atticarum. Vid. Hercul. Fur. verſ. 300, & 845, & 1164. FARN.

107. *Conſcias ſacris faces*;] *Pathos*, facibus ſenſum dat tanquam myſticis. FARNABIUS. Loquitur de Eleuſiniis ſacris quae ab Atticis virginibus & matronis honeſtis, Eleuſina proficiſcentibus in Cereris honorem fieri ſolebant, quod Thelytus Methymnaeus apud Theocriti Scholiaſt. docet. Dicta ſunt *Eleuſinia*, quia Eumolpi operâ, Athenienſes ea ab Eleuſiniis acceperunt: ſive illa invenerit Eumolpus; ut vult Androtion lib. 2. de ſactificiis; ſive Danai filiae, ut cenſet Herodotus in Euterpe. dicta etiam *Theſmophoria*. Fuêre majora & minora Majora antiquiora, & in Cereris potiſſimum honorem; minora in Proſerpinae, diu poſterius inſtituta, ut illis Hercules initiaretur. nam majoribus, quod peregrinus eſſet, non licebat, teſte Caelio Rhodigino. Quod ſi verum, ambo Senecae loca de minoribus erunt, ut & illud Ciceronis lib 1. de nat. Deorum: *Omitto Eleuſina ſanctam illam & auguſtam, ubi initiantur gentes orarum ultimae.* & Ariſtidis in Panathenaicis, quando docet quotannis maximam multitudinem initiatorum albo adſcribi conſueviſſe. DELRIUS.

109. *Praeſidem*] Minervam: cui Deorum judicio & populi ſuffragio adjudicatum praeſidium & nomen Athenarum, cum olivam pacis ſymbolum eduxiſſet, donum praeſtantius Neptuni bellatore equo. Vid. Hercul. Fur. verſ. 913. FARN.

110. *Juvat*] Me Hippolyti comitem. FARN.

Et rigida molli gaeſa jaculari manu.
Quo tendis, anime? quid furens ſaltus amas?
Fatale miſerae matris agnoſco malum.
Peccare noſter novit in ſilvis amor.
Genitrix, tui me miſeret; infando malo
Correpta, pecoris efferi ſaevum ducem
Audax amaſti. torvus, impatiens jugi,
Adulter ille, ductor indomiti gregis.
Sed amabat aliquid: quis meas miſerae deus,
Aut quis juvare Daedalus flammas queat?
Non, ſi ille remeet arte Mopſopia potens,
Qui noſtra coeca monſtra concluſit domo,
Promittat ullam caſibus noſtris opem.
Stirpem peroſa Solis inviſi Venus,
Per nos catenas vindicat Martis ſui,
Suaſque. probris omne Phoebeum genus
Onerat nefandis. nulla Minois levi
Defuncta amore eſt. jungitur ſemper nefas.
Nutr. Theſea conjux, clara progenies Jovis,
Nefanda caſto pectore exturba ocius:
Extingue flammas: neve te dirae ſpei

Prae-

VARIORUM.

111. *Gaeſa*] Tela Romanis uſurpata ab Hiſpanis, *ut alii*, à Gallis. *Virg.* Gaeſa Alpina. FARN.

113. *Fatale*] Mater enim Paſiphaë taurum in ſilvis paſcentem, ego Hippolytum venatorem ſilvis gaudentem amo. FARN.

119. *Aliquid:*] *Vaccam, quam in magno ſequitur grege*, unde ſpes aliqua matri fruendi amoris, mihi autem nulla, Hippolytus enim ἀναίσθητος nihil amat. FARN.

120. *Daedalus*] Ingenioſus artifex, qui amati tauri copiam fecit matri meae ligneae vaccae incluſae. FARN.

121. *Mopſopia*] Attica, à Mopſopo rege, *vel* Mopſopia Oceani filia. hoc eſt, arte Daedali Athenienſis. FARN

122. *Qui noſtra*] Qui concluſit Minotaurum matre mea natum in Labyrintho. FARN.

124. *Stirpem*] Venus odio & vindicta noſtram proſequitur familiam (Paſiphaë enim filia Solis) cujus adulterium cum Marte detexit Sol detulitque ad Vulcanum, qui ipſos ferreis reticulis irretitos Diis deridendos exhibuit. FARN.

127. *Minois*] Patronymicum, foemina è familia Minois. FARN.

129. *Clara*] Filia Minois qui Jove ſatus. FARNABIUS.

134. *Qui*]

Praebe obſequentem. Quiſquis in primo obſtitit
Pepulitque amorem, tutus ac victor fuit.
Qui blandiendo dulce nutrivit malum,
Sero recuſat ferre, quod ſubiit, jugum.
Nec me fugit, quam durus & veri inſolens
Ad recta flecti regius nolit tumor.
Quemcumque dederit exitum caſus, feram.
Fortem facit vicina libertas ſenem.
Obſtare primum eſt velle, nec labi via:

Pu-

GRONOVII.

138. *Quemcumque dederit*] Placet omnino quod Delrius & Gruterus hinc perſonam Phaedrae ſuſtulere. Nutricis ſunt, cujus alioqui abruptus & imperfectus ſermo ſine ullo operae pretio hiat. Se non ignorare praefatur, quantum periculi adeat reginae reſponſando & retinendo: ſed ita paratam eſſe, ut dum vera moneat, quemcumque caſum non extimeſcat: licere enim ſibi, quamvis ſervae, forti & intrepidae eſſe aetatis beneficio, cui ſit *vicina libertas*. Quae illa? Mors. De ira 3, 15. *Vides illum praecipitem locum? illac ad libertatem deſcenditur. Vides illud mare, illud flumen, illum puteum? libertas in imo ſedet. Vides illam arborem, brevem, retorridam, infelicem; pendet inde libertas. Vides jugulum tuum, guttur tuum, cor tuum, effugia ſervitutis ſunt.* Sic Caſſandra Agamemnoni, dicenti, *Ne metue dominam famula*, reſpondet, *libertas adeſt*. Stupentibus ad ſaevam dominationem Ariſtotimi Eliorum tyranni caeteris, Hellanicus, ſenex & orbus, vindicandam patriam ſuſcepit, *ut qui nec aetatis nec pignoris reſpectu timeret*, inquit Juſtinus l. 26. *Fortem*, id eſt, audacter agentem, quamvis ob verba libera mihi verbera & vincula metuenda ſint. Fortitudinis togatae pars eſt vera invitis auribus imprimere, potentium negligere gratiam & ſuſcipere inimicitias reipublicae aut amicorum aut juris & aequi cauſa. Hinc multi apud Ciceronem *fortes* appellantur, qui bellicis factis inclaruere nullis: & *fortes conſules*, qui reſtiterunt male popularibus tribunis. Idque optime convenit in perſonam nutricis, quae & ſerva erat & ſenex, & dominae obloquutura: non Phaedrae, quae verſu demum 253. de morte aliquid conſtituit.

140. *Obſtare primum eſt velle,*] Tranſponit hos verſus Delrius poſt 257. *Quod eſſe temet*, interpoſito 249. *Pars ſanitatis*: dein corrigit, *ſecundum, & noſſe*. Nimium hoc. Gruterus mitius, & recte explicat, quid ſit *ſecundus pudor*. Vide nos ad lib. 5. de beneſic. cap. 25. Sed legendum cum optimo: *Non iſta primum eſt velle*. Aut ut ex hoc conjicit Nic. Heinſius: *Honeſta primum eſt velle*. nam & infra verſu 598. *Honeſta quaedam ſcelera*: codex idem, *Non iſta quaedam*. Modeſtus eſt ingreſſus acris caſtigationis. Sumpſit ab Euripide: *Εἴ τοι δοκεῖ σοι, χρῆν μὲν οὔ σ' ἁμαρτάνειν. Εἰ δ' οὖν, πιθοῦ μοι· δευτέρα γὰρ ἡ χάρις.* Caecina ad Ciceronem lib. 7. famil. *Nam quod praeclare facere non poteram, primum erat non attingere: ſecundum beneficium, quam parciſſime facere.*

VARIORUM.

134. *Qui*] Vitare enim plagas facilius, quam retibus ſe expedire, aut validos Veneris perrumpere nodos. FARN.

136. *Nec me fugit,*] Novi ego regum & nobilium ſuperbum ingenium, quam non libenter verum audiant aut ad rectum flecti velint. v. 574. Octav. FARN.

140. *Obſtare primum eſt velle,*] Et hic praerogativae codicis ſui, exhibentis, *non iſta primum eſt velle* obſequendum eſſe vult Gronovius. Sed recte habet vulgata, quae hoc dicit, voluntatem & firmum animi propoſitum reſiſtendi foedae libidini primum eſſe mentis pudicae conatum. modo dixerat verſu 132. *Quiſquis in primo obſtitit Pepulitque amorem, tutus ac victor fuit.* Et eadem nutrix paulo poſt v. 165. *Compeſce amoris impii flammas.* & v. 249. *Pars ſanitatis, velle ſanari fuit.*

 Ad-

Pudor eſt ſecundus, noſſe peccandi modum.
Quo miſera pergis? quid domum infamem aggravas,
Superaſque matrem? majus eſt monſtro nefas.
Nam monſtra fato, moribus ſcelera imputes.
Si, quod maritus ſupera non cernit loca,
Tutum eſſe facinus credis, & vacuum metu;
Erras. teneri crede Lethaeo abditum
Theſea profundo & ferre perpetuam Styga.
Quid ille, lato maria qui regno premit,
Populiſque reddit jura centenis pater,
Latere tantum facinus occultum ſinet?
Sagax parentum eſt cura. credamus tamen
Aſtu doloque tegere nos tantum nefas.
Quid ille rebus lumen infundens ſuum
Matris parens? quid ille, qui mundum quatit,
Vibrans coruſca fulmen Aetnaeum manu,
Sator deorum? credis hoc poſſe effici,
Inter videntes omnia, ut lateas, avos?
Sed, ut ſecundus numinum abſcondat favor
Coitus nefandos, utque contingat ſtupro

Ne-

GRONOVII.

142. *Quid domum infamem gravas,*] Flor. *aggravas?* quod etiam ex Mog. Delrius monuit, & habet Voſſianus. Infra: *quae ſors aggravet quasſam domum?*

148. *Profundo: ferre perpetuam Stygem.*] Lege ex Etruſco: *profundo, & ferre perpetuam Styga.* Sic infra, *atram Styga.*

VARIORUM.

Adſtipulantur vulgatae duo excuſi, & MS. Traject. SCHRODERUS.

143. *Majus*] Inceſtus hic amor tuus major eſt bellumo illo matris tuae, unde Minotaurus. FARN.

144. *Fato,*] Stoice. nam Peripatetici monſtra peccato naturae tribuunt. FARN.

147. *Teneri*] Puta Theſeum non rediturum ab inferis; quid Minos pater tuus? FARN

147. *Lethaeo*] Infernis. vide Hercul. Fur. verſ. 292. 680. 711. FARN.

149. *Lato maria*] Supra v. 85. FARN.

150. *Centenis*] Creta centum habens urbes. FARNABIUS.

154. *Ille rebus*] Sol avus tuus maternus. FARN.

155. *Ille,*] Jupiter avus paternus. FARN

156. *Aetnaeum*] Quod in Aetna fabricant Cyclopes Vulcani miniſtri. FARN.

158. *Videntes*] Phoebum cuncta luſtrantem; Jovem omnia implentem. FARN.

159. *Sed,*] Verum puta nefas hoc tuum poſſe latere Deos conniventes, &c. quid conſcientia tua? annon illa occulto flagello & ſurdo verbere te excarnificabit? FARN.

164. *Ali-*

Negata magnis ſceleribus ſemper fides:
Quid poena praeſens, conſciae mentis pavor;
Animuſque culpa plenus, & ſemet timens?
Scelus aliqua tutum, nulla ſecurum tulit.
Compeſce amoris impii flammas, precor,
Nefaſque, quod non ulla tellus barbara
Commiſit unquam, non vagus campis Geta,
Nec inhoſpitalis Taurus, aut ſparſus Scythes.
Expelle facinus mente caſtifica horridum;
Memorque matris, metue concubitus novos.
Miſcere thalamos patris & gnati apparas,
Uteroque prolem capere confuſam impio?
Perge, & nefandis verte naturam ignibus.
Cur monſtra ceſſant? aula cur fratris vacat?
Prodigia toties orbis inſueta audiet,
Natura toties legibus cedet ſuis,
Quoties amabit Creſſa? *Phaed.* Quae memoras, ſcio
Vera eſſe, Nutrix: ſed furor cogit ſequi

Pe-

GRONOVII.

162. *Conſciae mentis pavor,*] Florentinus cum illis facit, qui habent *conſcius.* Nec mutandum fuit, multo minus *mentis* in *noctis*: nam *conſcius pavor mentis* eſt trepida & pavens conſcientia Juvenalis: *quos diri conſcia facti Mens habet attonitos.*

167. *Non vagus campis Geta,*] Parum intereſt, ſed Florent. & Voſſ. *vagi campis Getae.*

168. *Taurus*, Tauricae Cherſoneſi in Europa.

VARIORUM.

164. *Aliqua*] Mulier aut Mens. FARN.

164. *Tutum,*] Ab externa poena aliqua, nulla abſque interna anxietate. *Nocens habuit aliquando latendi fortunam, numquam fiduciam.* FARN.

167. *Vagus*] Pop. Scythiae Europaeae. vid. Thyeſt. 369. & Herc. Fur 533. FARN.

168. *Taurus,*] Nec Tauri Aſiae montis incolae. FARN.

170. *Matris,*] Paſiphaës. ſupra verſ. 112. FARNABIUS.

172. *Prolem*] Qualem mater concepit ex Minoë & tauro. FARN.

173. *Perge,*] Epitrope. conceſſio Ironica. FARNABIUS.

173. *Ignibus.*] Amoribus. FARN.

174. *Aula*] Ex te alterum monſtrum ſuppleat Labyrinthum, locum Minotauri, tui è matre fratris, quem Theſeus ſuſtulit. FARN.

175. *Prodigia*] Toties generabuntur monſtra; quoties mulier Cretenſis (maxime Minois) amabit. FARN.

177. *Quae memoras,*] *Video meliora proboque; Deteriora ſequor*, affectibus rationi reluctantibus. *Dum premitur ratione animus vincique laborat.* Euripid. τὰ χρηστ' ἐπιστάμεσθα καὶ γινώσκομεν, Οὐκ ἐκπονοῦμεν δ' FARN.

178. *Furor*] Inſanus amor. FARN.

181. *Sis*

Digitized by Google

Pejora. vadit animus in praeceps ſciens,
Remeatque, fruſtra ſana conſilia appetens.
Sic cum gravatam navita adverſa ratem
Propellit unda, cedit in vanum labor,
Et victa prono puppis aufertur vado.
Quod ratio poſcit, vicit ac regnat furor,
Potenſque tota mente dominatur Deus.
Hic Volucer omni regnat in terra potens,
Ipſumque flammis torret indomitis Jovem.
Gradivus iſtas belliger ſenſit faces;
Opifex triſulci fulminis ſenſit deus;
Et, qui furentes ſemper Aetnaeis jugis
Verſat caminos, igne tam parvo calet.
Ipſumque Phoebum, tela qui nervo regit,
Figit ſagitta certior miſſa Puer:
Volitatque coelo pariter & terrae gravis.
Nutr. Deum eſſe Amorem, turpis & vitio favens

Fin-

GRONOVII.

184. *Quod ratio poſcit, vincit*] Vividius Flor. *Quid ratio poſſit? vicit ac regnat furor.*

187. *Ipſumque*] Florentinus: *omni pollet in terra potens, Laeſumque flammis.* Poſteriori mutationi ſubſcribit Voſſianus. Utriuſque ſane verbi, *regnat* dico & *potens*, tam propinqua repetitio inſuavis eſt. An, *pollet in terra nocens.* Cui bene ſuccedit, *Laeſumque.*

195. *Turpiter vitio favens*] Delrius è quibuſdam probat, *turpi ſervitio favens.* Quod turpi ſervitio malis membranis addictus vir praeſtans in ſuam editionem recepit. Scriverius, *turpe ſervitio favens.* Quod in ſuis Raphelingius & in Cruſeriano Pontanus notarunt, *turpis & vitio furens*, totum habet & princeps codicum.

VARIORUM.

181. *Sic cum gravatam*] *Non aliter quam qui adverſo vix flumine lembum Remigiis ſubigit*, &c. FARNABIUS.

186. *Volucer*] Cupido, amoris Deus alatus. Regnat & in ſuperos jus habet ille Deos. *Regnat in terra potens.* FARN.

187. *Ipſumque*] Vide Chorum ſequentem. FARNABIUS.

188. *Gradivus*] Mars. vide Herc. Oet. 1312. FARNABIUS. Non ſine cauſa addit *belliger*, quia Romani Martem ſaevientem, & bellum ac caedes ſpirantem, *Gradivum*; eundem vero tranquillum ac pacificum, *Quirinum* appellabant, ut praeter ceteros docet Silveſter Aldobrandinus in commentar. lib. 1. Inſtitutionum Juſtiniani Imperatoris pag. 16. Unde vero *Gradivus* dicatur, docet Feſtus; & Julianus Aurel. lib. 1. de cognom. deorum cap. 6. & Lilius Syntag. 10. DELRIUS.

189. *Opifex*] Vulcanus ſupra verſu 155. FARNABIUS.

189. *Triſulci*] Fulminis, quod ſcindit, comburit, afflat. vide Thyeſt. 1089. Hercul. Oet. 1993. FARN.

191. *Igne tam*] Una Cupidinis facula. FARN.

192. *Ipſumque*] *Emph.* ἰκχῶολον. FARN.

193. *Certior*] *Noſtra tamen una ſagitta Certior*, &c. Phoebus apud Ovid. FARN.

199. *Ery-*

Finxit libido: quoque liberior foret,
Titulum furori numinis falſi addidit.
Natum per omnes ſcilicet terras vagum
Erycina mittit. ille per coelum volans
Proterva tenera tela molitur manu;
Regnumque tantum minimus è ſuperis habet.
Vana iſta demens animus adſcivit ſibi,
Venerisque numen finxit, atque arcus Dei.
Quiſquis ſecundis rebus exultat nimis,
Fluitque luxu, ſemper inſolita appetit.
Tunc illa magnae dira fortunae comes
Subit libido: non placent ſuetae dapes,
Non tecta ſani moris, aut vilis cibus.
Cur in penates rarius tenues ſubit
Haec delicatas eligens peſtis domos?
Cur ſancta parvis habitat in tectis Venus,
Mediumque ſanos vulgus affectus tenet,
Et ſe coërcent modica? contra divites,

Re-

GRONOVII.

201. *Minimus in ſuperis*] Florent. *è ſuperis.* quod prolatum antea, & male rejectum.

205. *Semper inſolita appetens*; *Hunc illa*] Melius rotundiuſque Florentiae: *inſolita appetit. Tunc illa magnae.* Monueruntque ex aliis alii.

208. *Aut vilis cibus.*] Facile adſentior Grutero latere hic mendum. Quid enim neceſſe erat poſt *ſuetas dapes* etiam commemorari *vilem cibum?* Non mutant tamen ſcripti, niſi quod optimus *ullus.* An, *aut humilis* vel *vilis torus.*

218. *Maximum regnum fero,*] Flor. *puto.*

VARIORUM.

199. *Erycina*] Venus ab Eryce Siciliae monte ubi colitur. FARN.

201. *Regnumque*] *Regnat & in ſuperos jus habet ille Deos.* FARN.

202. *Vana*] In praetextum & defenſionem culpae. vide Octav. v. 557. FARN.

204. *Quiſquis ſecundis rebus exultat*] Pariſienſis noſter excuſus, *Dum quis ſecundis rebus exultat nimis, Fluitque luxu ſemper inlicita appetens; Tunc illa magnae dira fortunae comes Subit libido.* Quod minime ſpernendum videatur; niſi *dum quis* gloſſema ſaperet τοῦ *quiſquis.* SCHRODERUS.

205. *Inſolita*] Non aſſueta: id eſt, novitatem dapum & amorum. FARN.

206. *Hunc illa*] Ex copia & affluentia ad faſtidium uſque Venus & luxus in cibis ac aedificiis. *ἐν πλησμονῇ τοι Κύπρις, ἐν πεινῶσι δ' οὔ. Caſta pudicitiam ſervat domus* FARN.

208. *Aut vilis cibus*] Judice me, latet heic mendum grandius. nam cui bono iteretur de victu, cum praeceſſiſſet? *non placent ſuetae dapes,* ſequi potius debuiſſet de veſtitu. Cogitent acutiores, excutiantque MSS. quibus ii ad manus notae vetuſtiſſimae. nam noſtri nihil diſcrepant. GRUTERUS.

213. *Medica?*] Mediocria, mediae ſortis homines. FARN.

216. *Quid*

Digitized by Google

Regnoque fulti, plura, quam fas eſt, petunt?
Quod non poteſt, vult poſſe, qui nimium poteſt.
Quid deceat alto praeditam ſolio, vides.
Metue ac verere ſceptra remeantis viri.
Phaed. Amoris in me maximum regnum fero,
Redituſque nullos metuo. non umquam amplius
Convexa tetigit ſupera, qui merſus ſemel
Adiit ſilentem nocte perpetua domum.
Nutr. Ne crede Diti. clauſerit regnum licet,
Caniſque diras Stygius obſervet fores:
Solus negatas invenit Theſeus vias.
Phaed. Veniam ille amori forſitan noſtro dabit.
Nutr. Immitis etiam conjugi caſtae fuit.
Experta ſaevam eſt barbara Antiope manum.

Sed

GRONOVII.

222. *Nr crede. Ditis cluſerit*] Rectius elegantiuſque multo Etruſcus: *Nr crede Diti. cluſerit regnum.* Orcus ſive Dis pater aviditate ſua perpetua atque diligentia veluti fidem dabat faciebatque, Theſea ab ipſo dimiſſum non iri. At tu, inquit, ne credas illi, ne fidem habeas, fallet, Livius lib. 26. *Neque opere munitus erat, ut ubi ipſius loci ac ſtagni praeſidio ſatis creditum forrt.*

224. *Invenit Theſeus vias.*] Sic non optimi tantum, ſed & longe numero plures librorum. Pauculi, nec valde boni, *inveniet:* & ſi forſan etiam in bono reperiretur, erratum librarii foret putandum. Cave detrimento ſenſus legi cenſeas *invenit.* Immo elegantius pro futuro ſic praeſens tempus ponitur eodem, niſi quod efficaciore ſenſu. Sic Medea: *Fugimus, Iaſon, fugimus: hoc non eſt novum.* Vult dicere, *Fugiemuſne?* Phaeniſſis: *Si moreris, antecedo: ſi vivis, ſequor.*

VARIORUM.

216. *Quid decrat*] Eſt qui verſum unum concedendum putat Phaedrae, ut cum enumeraſſet nutrix quam nullâ lege viverent divites potenteſque, ſuggerat: Ergo quid mirum me quoque abripi à viâ rectae rationis, quae regina? Acute quidem, ſed an non nimis acute? an non obſtat vox *deceat?* ita puto. GRUTERUS.

219. *Non unquam*] Non patet reditus ad ſuperas auras ei qui ad inferos deſcenderit. FARN.

222. *Ne crede Diti.*] Cum nulla *Ditis* mentio praeceſſerit, non video, quomodo hic *Diti* non credendum eſſe moneat nutrix. At, cum perſuaſionem iſtam Phaedrae, de non redituris ex orco ad ſupera loca mortalibus, communi omnium opinione ac lege naturae firmatam, animo reginae exuere ipſa conatur, ſubjicit: *ne crede.* q. d. *ne crede, non umquam amplius convexa tacturum ſupera, qui merſus ſemel adiit ſilentem nocte perpetua domum.* Deinde κατ' ἀντεπίθεσιν addit: *Ditis cluſerit regnum licet.* Praeterea, ſi vellet *non credendum eſſe Diti*, quia falſurus ſit, & contra morem atque ingenium Theſea dimiſſurus, id quod lepidum eſt Gronovii commentum; inconſtantiae Plutonis potius quam benignitati deorum adſcribendus foret ipſius reditus, contra quam fit infra v. 629. *Illum quidem aequi coelites reducem dabunt.* SCHRODERUS.

223. *Caniſque*] Cerberus. FARN.

227. *Antiope*] Antiopae Amazoni (*ut alii* Hippolytae) matri Hippolyti propter jurgium mortem intulit, multo minus tibi impudicae parcet.

in-

Digitized by Google

Sed poſſe flecti conjugem iratum puta:
Quis hujus animum flectet intractabilem?
Exoſus omne feminae nomen fugit.
Immitis annos caelibi vitae dicat.
Connubia vitat. genus Amazonium ſcias.
Phaed. Hunc in nivoſi collis haerentem jugis,
Et aſpera agili ſaxa calcantem pede,
Sequi per alta nemora, per montes, placet.
Nutr. Reſiſtet ille, ſeque mulcendum dabit,
Caſtoſque ritus Venere non caſta exuet?
Tibi ponet odium, cujus odio forſitan
Perſequitur omnes? *Phaed.* Precibus haud vinci poteſt?
Nutr. Ferus eſt. *Phaed.* Amore didicimus vinci feros.
Nutr. Fugiet. *Phaed.* Per ipſa maria, ſi fugiat, ſequar.
Nutr. Patris memento. *Phaed.* Meminimus matris ſimul.
Nutr. Genus omne profugit. *Phaed.* Pellicis careo metu.
Nutr. Aderit maritus. *Phaed.* nempe Pirithoi comes.
Nutr. Aderitque genitor. *Phaed.* mitis Ariadnae pater.
Nutr. Per has ſenectae ſplendidas ſupplex comas,

Feſ-

VARIORUM.

infra verſ. 396. FARN. Idem Ovidius & Higynus tradunt. Sed Pauſanias: Ἀθηναῖοι δὲ φασὶν ἐπεί τε ἦλθον Ἀμάζονες Ἀντιόπην μὲν ὑπὸ Μολπαδίας τοξευθῆναι. Ceterum Clydimus hiſtoriae ſcriptor credidit Amazona, quae fuit Theſei uxor, Hippolytam vocatam fuiſſe; ſed Plutarchus id referens, in Theſeo, perpetuo Antiopen vocat. DELRIUS.

229. *Hujus*] Hippolyti FARN.

231. *Coelibi*] Conjugii experti à κοίλιψ ex κοίτη & λείπω. FARN.

232. *Genus*] Ut enim Amazones viros averſantur, ita hic foeminas. FARN.

233. *Haerentem*] Venandi ſtudio. FARN.

338. *Tibi ponet*] Lege per interrogationem. In tuam gratiam deponet odium, cujus ſuperinductae novercae veluti matris ſuae necis cauſatione fortaſſis & alias omnes execratur mulieres? FARNABIUS.

242. *Patris memento.*] Maris domini, ſupra verſ. 148. ſi per maria ſequaris, & juſti ſcelerum vindicis, ut in Scylla Niſi filia. FARN.

242. *Patris*] Qui Scyllam per mare crinibus tractam male multavit. Virgilius in Ciri. alii aliter, ego ſic intelligo. DELRIUS.

242. *Matris*] Quae nefario amore peccavit. FARNABIUS.

243. *Genus*] Foeminas omnes averſatur. FARN

243. *Pellicis*] Non itaque de pellice ſolicita ero. FARN.

244. *Nempe*] Adulteri, atque hic in me facilior futurus eſt. FARN.

245. *Mitis*] Filiam amatorem inſecutam non ultus. FARN.

246. *Splendidas*] Canas. *Inſtat anus canaſque*

ſuat

Digitized by Google

Feſſumque curis pectus, & cara ubera,
Precor, furorem ſiſte, teque ipſam adjuva.
Pars ſanitatis, velle ſanari, fuit.
Phaed. Non omnis animo ceſſit ingenuo pudor.
Paremus, altrix. qui regi non vult, amor
Vincatur. haud te, fama, maculari ſinam.
Haec ſola ratio eſt, unicum effugium mali.
Virum ſequamur. morte praevertam nefas.
Nutr. Moderare, alumna, mentis effrenae impetus.
Animos coërce, dignam ob hoc vita reor,
Quod eſſe temet autumas dignam nece.
Phaed. Decreta mors eſt. quaeritur fati genus.
Laqueone vitam finiam, an ferro incubem?
An miſſa praeceps arce Palladia cadam?
Prô, caſtitatis vindicem armemus manum.
Nutr. Sic te ſenectus noſtra praecipiti ſinat
Perire leto? ſiſte furibundum impetum.
[Haud facile quiſquam ad vitam revocari poteſt.]

Phaed.

GRONOVII.

261. *Prô, caſtitatis vindicem*] Lipſius, *Pro caſtitate:* Scaliger, *Procacitatis:* Gruterus, *Proh caſtitatis vindicem!* Membranae Flor. *Proin caſtitatis.* Sed ne hoc quidem huic loco convenit. Fortaſſe poſt 267. verſum non male collocaretur ſervata optimi codicis ſcriptura.

264. *Haud facile quiſquam*] Hunc verſum, tanquam κοινοῦ κόμματος, Scaliger ἀθετίζει. neque ad ſententiam quicquam facere, neque à bono Poëta eſſe. Sane in metro peccatum agnoſco. Senſu autem & phraſi, modo ut oportet Phaedrae detur, adeo aptus eſt & ſcitus, ut propemodum ſequentem ei ſubjectum putem. Nam illud, *revocare ad vitam*, non eſt hominis Latine imperiti. quippe inter praecipua veterum officia. Suetonius Octavio cap. 53. *Gallum Terrinium ſenatorem, minus ſibi familiarem, ſed captum repente oculis, & ob id inedia mori deſtinantem, praeſens conſolando revocavit ad vitam.* Ubi miratus quidam,

VARIORUM.

ſuas & inania nudas Ubera, per cunas, alimentaque prima precatur. Capilli enim cani ſplendorem argenti aemulantur. Unde Martialis: *Et facies multo ſplendeat alba pilo.* Her. Oet. verſ. 925. FARN.

250. *Pudor.*] Emendari volens. FARN.

251. *Qui regi*] Qui flecti non vult amor, frangatur. FARN.

253. *Unicum*] Primum enim amoris remedium fames; ſecundum tempus, tertium reſtis, inquit Crates. FARN.

254. *Virum*] Qui apud inferos eſt, mortem ſcil. mihi inferendo. FARN.

260. *Arce*] Acropoli arce Athenienſi quae Palladi arcium praeſidi ſacra. FARN.

264. *Haud facile quiſquam*] Et hic verſus aegre admitti poteſt. FARN.

368. *Si*

Digitized by Google

Phaed. Prohibere ratio nulla periturum poteſt,
Ubi qui mori conſtituit, & debet mori.
Nutr. Solamen annis unicum feſſis, hera,
Si tam protervus incubat menti furor,
Contemne famam. fama vix vero favet,
Pejus merenti melior, & pejor bono.
Tentemus animum triſtem & intractabilem.
Meus iſte labor eſt, aggredi juvenem ferum,
Mentemque ſaevam flectere immitis viri.

GRONOVII.

quomodo lumine tantummodo captum, nondum mortuum, ad vitam revocarit, *vivere* hic eſt ait ſine ulla animi aut corporis laeſione vivere. Immo *vita* ſimpliciter hic eſt aura veſci: & hoc officium praeſtitit Auguſti humanitas, quod ſolebant amiciſſimis: ut inter alios Tiberius Coccejo Nervae apud Tacitum Annal. 6, 26. Cicero lib. 3. ad Attic. epiſt. 6. *Quod me ad vitam vocas, unum efficis, ut à me manus abſtineam.* Idem lib. 1. ad Quintum ep. 3. *Teſtor omnes deos, me hac una voce à morte revocatum, quod omnes in mea vita partem aliquam tuae vitae repoſitam eſſe dicebant.* Nempe deterritum, ne me occiderem. Lib. 1. Tuſcul. *Hegeſia liber eſt Ἀποκαρτερῶν quod à vita quidam per inediam diſcedens, revocatur ab amicis.* Plinius lib 1. epiſt. 12. *deſtinaſſe Corellium mori: nec aut ſuis aut filiae precibus flecti: ſolum ſupereſſe me, à quo revocari poſſet ad vitam.* Curtius lib. 8. de Calliſthene & Alexandro: *à quo revocatus ad vitam erat, quum interfecto Clito mori perſeveraret.* Seneca 3. Benef. 9. *Et quos deſiderabat, volentem ſequi, ad vitae conſilium reduxiſſe.* His omnibus inducor ut verſum illum ab homine vulgari factum negem. Et fane exſtat integer in Florentino, non minus quam aiter, nonnihil tamen vocibus tranſpoſitis ut & in Voſſiano: *Haud quiſquam ad vitam facile revocari poteſt.* Seneca nihilominus haud ſic in metrum peccavit. An fuit: *Haud facile quiſquam à morte revocari poteſt?* An, *Haud facile cuiquam vita rev.* Diſpiciendum. Verſu 266. liber optimus: *Ubi qui mori.* quod & ſuo exemplari adſcripſerat Grotius. Nolo me eſſe temerarium, aut mea ſenſa pro ſenſis Senecae legi: ſed ſi quis haberet liber vetus, valde probarem: Ph. *Ad vitam honeſta facile revocari poteſt. Prohibere ratio nulla moriturum valet, Ubi, qui mori conſtituit & debet mori. Proin caſtitatis vindicem armemus manum.* Matrona, inquit, cui conſtat ſuus pudor, ſi incidat cauſa, cur mori velit, facile admittit blandimenta vitae. Exemplo ſunt Plancina Piſonis, & melior Senecae Paullina apud Tacitum. At ſi ille, vel ſi vir ſit, qui conſtituit mori, ob ſuſceptum facinus etiam dignus eſt morte, quae ratio poſſit eum retinere in vita? Sequitur commodiſſime: *Proin caſtitatis.* Talis quum ego ſim meo ipſius judicio, quid reſtat, niſi ut manum adverſus me armem?

VARIORUM.

268. *Si tam*] Victa anus ſe ad lenoniam convertit, ut alumnae vitae parcat. FARN.

269. *Fama*] Saepius enim *ficti pravique tenax* FARNABIUS.

Digitized by Google

CHORUS.

Omnia amori cedere, homines omnis loci, aetatis, conditionis, ipſos Deos ſuperos ac inferos, quin & bruta animalia terreſtria, aquatilia, aërea.

DIva, non miti generata ponto,
Quam vocat matrem geminus Cupido,
Impotens flammis ſimul & ſagittis,
Iſte laſcivus Puer ac renidens
Tela quam certo moderatur arcu!
Labitur totas furor in medullas,
Igne furtivo populante venas.
Non habet latam data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas.
Nulla pax iſti Puero. per orbem
Spargit effuſas agilis ſagittas.
Quaeque naſcentem videt ora Solem,
Quaeque ad Heſperias jacet ora metas,

Si

GRONOVII.

277. *Puer ac renitens*] Flor. quoque & Voſſ. *&* *renidens*: & verſ. 286. *Quaeque ad Heſperias jacet ora metas*: & verſ. 288. *Si qua Parrhaſiae glacialis Urſae.*

VARIORUM.

274. *Diva, non miti*] Venus nata è ſpuma maris, orta ex teſticulis Coeli à Saturno exſectis & in mare projectis: unde ἀφροδίτη ab ἀφρὸς ob ſimilitudinem feminis, *vel*, propter humoris ſalſi vim animalem & foecundam. FARNABIUS. Muſaeus: ἀγνώσσεις ὅτι Κύπρις ἀπόσπορος ἐστι θαλάσσης. Ovidius: —— *quia mater amorum Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.* idem affirmant praeter Solinum in Ponticis, Tibullus, Auſonius, aliique. cur vero è mari nata fingatur, ex Porphyrii & Jubae auctoritate ſcribit Planciades Mytholog. lib. 2. Vide Euſebium lib. 3. Praeparat. Euangel. cap. 3. Clementem Aegyptium lib. 1. Paedag. Ariſtotelem lib. 2. Rhet ad Teodect. & Heraclidem Ponticum, in allegoriis Homericis. DELRIUS.

275. *Geminus*] Ἔρως & ἀντέρως. hic divinus, ille vulgaris mortaliſque amor. FARN.

276. *Impotens*] Valde potens, *vel* non temperans. FARN.

277. *Renidens*] Laſcivo ac fallaci quodam riſu, Cupido.

280. *Populante*] Conſumente. FARN.

283. *Per orbem*] Qui ad ortum, occaſum, meridiem, ſeptentrionem; vide Her. Fur. verſ. 37. 129, 884. & 443. FARN.

293. *Igno-*

Si qua ferventi ſubjecta Cancro eſt,
Si qua Parrhaſiae glacialis Urſae
Semper errantes patitur colonos,
Novit hos aeſtus. juvenum feroces
Concitat flammas: ſenibuſque feſſis
Rurſus extinctos revocat calores:
Virginum ignoto ferit igne pectus:
Et jubet coelo Superos relicto
Vultibus falſis habitare terras.
Theſſali Phoebus pecoris magiſter
Egit armentum, poſitoque plectro.
Impari tauros calamo vocavit.
Induit formas quoties minores,
Ipſe qui coelum nebulaſque ducit?
Candidas ales modo movit alas,
Dulcior vocem moriente cygno.
Fronte nunc torva petulans juvencus
Virginum ſtravit ſua terga ludo,

Per-

VARIORUM.

293. *Ignoto ferit*] Novo; quem prius non ſenſerunt. FARN.

295. *Vultibus*] Aſſumptis aliis imaginibus. FARNABIUS.

296. *Phoebus*] Apollo divinitate à Iove exutus, propter interfectos Cyclopas, *vel* quod alii ferunt & hic innuit Poëta, ut filia regis frui poſſet, per novem annos Admeti regis Theſſaliae armenta pavit. FARN,

298. *Impari*] Diſparibus compacta calamis fiſtula. FARN.

299. *Minores*,] Etiam vilium animalium. FARNABIUS.

301. *Candidas*] Jupiter ſpecie Cygni adivit Ledam uxorem Tyndari regis Laconiae. FARN.

302. *Dulcior vocem*] Cygnos tamen cum voluptate & cantu mori negant ſanioris judicii authores. FARNABIUS. Callimachus, Aeſchylus, Theocritus, Ariſtophanes, Antipater, Euripides, Plato, Ariſtoteles, Aegyptii ſacerdotes, Philoſtratus, Oppianus, Tzetzes, Lucretius, Ovidius, Seneca, Martialis, nec non Cicero Tuſcul. quaeſt. 5. Wottonus lib. 7. cap. 148. & Hieron. Cardanus de ſubtilit lib. 10. teſtantur cygnos cum cantu & voluptate mori. Athenaeus vero, Aelianus, Plinius, & ex recentioribus Jul. Scaliger exercitat. ad Cardanum libro 15. nec non Brodeus comment. in Epigr. Graeca, & Pierius lib. 23 Hieroglyph. totum illud fabuloſum eſſe contendunt. quorum ſententiam, quia veritati conſentaneam comperio, lubens amplector. DELRIUS.

303. *Fronte*] Jupiter in taurum mutatus Europam filiam Agenoris è Phoenicia in Cretam transfretavit. FARN.

304. *Stravit*] Tangenda & aſcendenda praebuit. FARN.

Hh 3 305. *Era-*

Perque fraternos nova regna fluctus,
Ungula lentos imitante remos,
Pectore adverſo domuit profundum;
Pro ſua vector timidus rapina.
Arſit obſcuri Dea clara mundi
Nocte deſerta, nitidoſque fratri
Tradidit currus aliter regendos.
Ille nocturnas agitare bigas
Diſcit, & gyro breviore flecti.
Nec ſuum tempus tenuere noctes,
Et dies tardo remeavit ortu,
Dum tremunt axes graviore curru.
Natus Alcmena poſuit pharetram,
Et minax vaſti ſpolium leonis;
Paſſus aptari digitis ſmaragdos,
Et dari legem rudibus capillis:
Crura diſtincto religavit auro,

Lu-

GRONOVII.

305. *Perque fraternos, mala regna*] Sic ſequiores, è quibus octo Gruteri cum Scholiaſte illo, qui *propter tempeſtates.* Flor. Lipſ. Mog. inter lineas & primae ed. *nova regna* quod etſi aliis arrideat, mihi tamen coactius videtur, inquit Gruterus: neque enim tunc Jupiter mari dominabatur, cum id tauri forma tranabat, aut ſi dominabatur, pluſquam precario. At mihi nihil obſequentius, mollius, ſuavius videtur. Primum Jupiter, ubicumque eſt, regnat, & ſive frater, ſive quis alius deorum hoſpitem expertus eſt, dominum in regna recepit. Dein annon regnabat, cui ſternebantur & procumbebant undae, adſpirabant venti, Neptunus tridentem & fractum

VARIORUM.

305. *Fraternos*] Neptuno imperatum mare. FARNABIUS.

308. *Rapina.*] Europa quam rapuit, ne mergeretur. FARN.

309. *Obſcuri*] Luna nocti praefecta, dum amaſio ſuo Endymioni in montibus Aſelenis Latmiiſque ſaxis in Caria conſopito vacat, Soli currus ſuos regendos tradit, *& hoc propter Lunae coitum fingitur.* FARN.

312. *Bigas*] Lunae, ipſe Sol quadrigis aſſuetus. FARNABIUS.

313. *Gyro*] Circulo terrae propiori. Celerius, ſcil. 27. diebus, 8. horis curſum ſuum perageт, quam Sol. Thyeſt. verſ. 840. FARNABIUS. Gyrus metae flexus eſt. Auſonius *ἀρχαικῶς* goerum *vocavit.* DELRIUS.

316. *Tremunt*] Mutato auriga Sole ſcil. majori lumine. FARN.

317. *Natus*] Vide Hercul. Furent. verſ. 465. FARNABIUS.

319. *Smaragdos,*] Annulos in quibus ſmaragdi. FARNABIUS.

320. *Et dari*] Incomptos capillos concinnari & reticulo implicari. FARN.

321. *Crura*] Suras alte vincit cothurnis auro diſtinctis. FARN.

322. *Lu-*

Luteo plantas cohibente ſocco.
Et manu, clavam modo qua gerebat,
Fila deduxit properante fuſo.
Vidit Perſis, ditiſque ferax
Lydia regni, dejecta feri
Terga leonis, humeriſque, quibus
Sederat alti regia coeli,
Tenuem Tyrio ſtamine pallam.
Sacer eſt ignis, (credite laeſis)
Nimiumque potens. qua terra ſalo
Cingitur alto, quaque aetherio
Candida mundo ſidera currunt;
Haec regna tenet Puer immitis;
Spicula cujus ſentit in imis
Caerulus undis grex Nereidum,
Flammamque nequit relevare mari.
Ignes ſentit genus aligerum.

Ve-

GRONOVII.

gurgitem Aegon ſubmittebant, Nereides & Tritones venerabundi adſultantes comitanteſque hymenaeum canebant, denique ſerviebant omnia *domito*, ut mox ait, *profundo?*

325. *Vidit Perſes, ditiſque ferax*] Florentinus: *Perſis ditique ferax Lydia regno.* Codici olim Grotiano adſcriptum erat: *ditiſque ferax Lydia arenae.*

332. *Quaeque aetherio Candida mundo*] Etruſcus, ut Lipſianus: *quaeque per ipſum Candida mundum.*

VARIORUM.

322. *Luteo plantas*] Objicit hunc locum Sigonius Robortello, tanquam ejus interpretationem è Guerrino deſcripſerit. Uſas luteis flammeis ſponſas, auctor eſt Lucanus II. Pharſal. *Lutea demiſſos velarunt flammea vultus.* Soccos luteos etiam in uſu fuiſſe, hic locus oſtendit: Veſtes quinimo luteas, ille in Oedipo, *Crine flaventi ſimulata virgo Luteam veſtem retinente zonâ.* Unde omnem ſponſarum ornatum primo nuptiarum die fuiſſe colore luteum, materiâ byſſinum colligimus. FABRITIUS.

324. *Properante*] Celeriter agitato. FARN.

327. *Quibus*] Hercul. Fur. verſu 68. FARN.

330. *Sacer*] Ignis amoris eſt facer. *Vel* execrandus. FARN.

330. *Credite laeſis*] Ejus vim expertis. FARN.

333. *Mundo*] In mari, terra, coelo. FARN.

336. *Grex Nereidum,*] Nympharum maris quae Nerei & Doridis filiae. FARNABIUS. Nerei & Doridis filiae, marinae nymphae quinquaginta, apud Orpheum in Hymn. Pindarum in Iſthm. Heſiodum in Theogon. qui & nominat. eaedem *Nerinae.* Aliae, *Oceaninae*, ſeu *Oceanitides*, Oceani & Thetyos natae, quas ter mille tradit Heſiodus, ducentas Virgil. 4. Georg. DELRIUS.

338. *Ignes*] *Omne adeo genus in terris hominumque, ferarumque Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres, In furias Veneremque ruunt, Amor omnibus idem.* FARN.

339. *Ve-*

Digitized by Google

Venere inſtincti quam magna gerunt
Grege pro toto bella juvenci!
Si conjugio timuere ſuo,
Poſcunt timidi praelia cervi;
Et mugitu dant concepti
Signa furoris. tunc virgatas
India tigres decolor horret.
Tunc vulnificos acuit dentes
Aper, & toto eſt ſpumeus ore.
Poeni quatiunt colla leones,
Cum movit amor. tum ſilva gemit
Murmure ſaevo.
Amat inſani bellua ponti,
Lucaeque boves. vindicat omnes

Na-

GRONOVII.

339. *Inſtincti quam magna gerunt*] Raphelingianus, tres Delrii, unus Gruteri, melior Voſſianus, denique caſtus ille Florentinus: *Venere inſtinctus ſuſcipit audax Grege pro toto bella juvencus.* At hoc viro docto ſpurium eſt, eruque, inquit, una omnibus, quibus auris non omnino agreſtis. Ne terreamur. Fallunt nos, non tantum oculi, ſed etiam ſaepius aures, & harum quoque vagi ſenſus oppreſſa ratione mentiuntur, ut cantat ille.

VARIORUM.

339. *Venero inſtincti*] Traject. MS. totidem verbis atque Florentinus & tenore fere ſimili: *Venere inſtinctus ſuſcipit audax Bella pro toto grege juvencus.* SCHRODERUS.

341. *Conjugio*] Cervae conſorti foeminae ſuae. FARNABIUS.

342. *Timidi*] Alias timidi, hic feroces. FARN.

344. *Virgatas*] Variegatas, maculoſas. FARN.

344. *Virgatas India tigres*] Ad h. l. Farnabius *virgatas* i. e. *variegatas*, *maculoſas.* minus recte; ſiquidem maculis diſtingui tigres putaverit. Sunt iſtae, ut recte noſter eas appellat, *virgatae*, at *maculoſi* leopardi. vide Iſ. Voſſium ad Pomp. Mel. lib. 3. c. 15. not. 16. Et infra Hercul. Oetaeus v. 145. *Te fera Caſpia, Quae virgata tibi praebuit ubera.* SCHRODERUS.

345. *India*] Indi nigri, fuſci. nigredinem coloris privationem ponunt Poëtae. vide Herc. Fur. 862. FARN.

347. *Spumeus*] Apri à Lucretio ſpumigeri, à Virgilio ſpumantes dicuntur. DELRIUS.

348. *Poeni*] Libyci, ſupr. verſ. 59. Poeni proprie ſunt Carthaginienſes Phoenicibus oriundi, qui Didone duce Africam è Phoenicia advenerunt. FARN.

450. *Murmure*] Ferarum in ſilva degentium. FARNABIUS.

351. *Bellua*] Cetus, balaena FARN.

352. *Lucaeque boves.*] Suaves ſunt hoc loco interpretes noſtri, reponentes, *Lucique boves*; & ne patellae dignum deſit operculum, idipſum interpretantes, *boves luci*, id eſt, in ſilva incaedua verſari ſolitos. At Ennius inquit; *Prius pariet locuſta Lucam bovem.* & Lucretius lib. 5. *Inde boves Lucas turrito corpore tetros Anguimanos belli docuerunt volnera Poeni Sufferre* —— Plinius Hiſt. natur. lib. 8. Elephantos Italia primum vidit Pyrrhi regis bello, & boves Lucas appellavit. DELRIUS. *Bos Lucans* primo dictus eſt, id eſt, Lucanus, quia in Lucania Romanis primum viſus: deinde *Lucas* & *Luca*: ut *praegnans* & *praegnas*, *Picens* & *Picenus*: *Campas* & *Campanus.* SALMASIUS.

363. *Quam.*

Natura ſibi. nihil immune eſt.
Odiumque perit, cum juſſit amor:
Veteres cedunt ignibus irae.
Quid plura canam? vincit ſaevas
Cura novercas.

ACTUS SECUNDUS.

CHORUS. NUTRIX. PHAEDRA.

Amoris morbum, impatientiam & aeſtum conqueritur nutrix, mox ipſa prodit Phaedra mutatis veſtibus in cinctum Amazonis ſeu venatricis, ut Hippolyto placeat.

Chor. Altrix, profare, quid feras? quonam in loco eſt
Regina? ſaevis ecquis eſt flammis modus?
Nutr. Spes nulla tantum poſſe leniri malum;
Finiſque flammis nullus inſanis erit:
Torretur aeſtu tacito, & incluſus quoque,
Quamvis tegatur, proditur vultu furor.
Erumpit oculis ignis, & lapſae genae

Lu-

GRONOVII.

358. CH. *Altrix profare,*] Hunc verſum in vulgatis Phaedrae peſſime attribui vidit Lipſius: itaque eum repoſuit poſt verſ. 584. *Quo ſe dabit.* Non illo tamen congruere vidit Delrius, ſed inani argumento Phaedrae eum retinet. Vere Gruterus & Scaliger, qui Choro dederunt. Sed hic praeterea eximius ille Etruſcus pulcherrimum facinus inceptat. Verſ. enim 403. qui commutaverat coloniam & loco non ſuo poſitus Lipſium & Delrium amicos, utrumque fruſtra, inter ſe commiſerat, huc reſtituit, & pariter eidem Choro aptiſſime tribuit: CH. *Altrix profare, quid feras? quonam in loco eſt Regina? ſaevis ecquis eſt flammis modus?* Reſpondet nutrix: *Spes nulla tantum.* Hoc qui juſtum, verum, neceſſarium eſſe negabit, illum ego non quamvis agreſtibus atque hiſpidis, ſed ipſius Midae aut potius cujus ad animalis inſtar illae factae fuerunt, auribus praeditum liquido jurabo.

364. *Et lapſae genae Lucem recuſant.*] Scaliger ſententiam ait poſtulare *laſſae*, & ſane ita Florentinus. Gruterus & *laxae* & *lapſae* queat ferre. Ego

VARIORUM.

363. *Quamvis tegatur,*] Ovid. 2. Metam. *Heu quam difficile eſt crimen non prodere vultu.* Oct. a. 2. DELRIUS.

364. *Ignis,*] Ardentis concupiſcentiae ſcintillae quae & in iratis elucent, FARN.

Lucem recuſant. nil idem dubiae placet;
Artuſque varie jactat incertus dolor.
Nunc ut ſoluto labitur moriens gradu,
Et vix labante ſuſtinet collo caput.
Nunc ſe quieti reddit; & ſomni immemor
Noctem querelis ducit; attolli jubet,
Iterumque poni corpus; & ſolvi comas;
Rurſuſque fingi. ſemper impatiens ſui
Mutatur habitus. nulla jam Cereris ſubit
Cura, aut ſalutis. vadit incerto pede,
Jam viribus defecta. non idem vigor;
Non ora tingens nitida purpureus rubor.
Populatur artus cura. jam greſſus tremunt;
Tenerque nitidi corporis cecidit decor.
Et, qui ferebant ſigna Phoebeae facis,

Ocu-

GRONOVII.

quid ſint *lapſae genae*, didici: illa ut explicent alii, exſpecto. Marcus Seneca contr. 12. ex Papirio Fabiano: *Ut intravi, cadentes jam oculos ad nomen meum erexit, fugientemque animam retinuit.* Lucanus lib. 2. *Vultuſque exanimes oculoſque in morte jacentes.* Statius ad Claudiam: *tenuique oculos jam morte cadentes.* In Abaſcanti Pietate: *Jamque cadunt vultus oculiſque noviſſimus error.* Suetonius de Auguſto: *Supremo die petito ſpeculo capillum ſibi comi ac malas labentes corrigi praecepit.* Claudianus de bello Gildonico: *Vox tenuis, tardique gradus, oculique jacentes, Interius fugere genae.*

379. *Et, qui tenebant*] Quod ex impreſſis quibusdam adfert Gruterus, confirmat Flor. *Et qui ferebant.* i. e. praeferebant. Virgilius: *Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.*

VARIORUM.

365. *Nil idem dubiae*] Propria amantium perturbatio. Ovidius 10. *furioſaque vota retractat, Et modo deſperat, modo vult tentare, pudetque, Et cupit & quid agat, non invenit.* FARN.

366. *Dolor.*] Amor, quem & ſupra furorem, curam, inſaniam dixit. FARNABIUS. Sic amor ab Ovidio etiam epiſt. 13. vocatur; *Tu mihi luce dolor, tu mihi nocte venis.* DELRIUS.

369. *Nunc*] Dat quidem ſe quieti, ſed illa non admittit.

370. *Attolli*] In lecto. FARN.

372. *Fingi*] Componi FARN.

373. *Cereris*] Cibi; FARN. Solent enim amantes cibos aſpernari. Ovid. Epiſt. *Fugerat ore color, macieſque adduxerat artus, Sumebant minimos ora coacta cibos.*

375. *Jam viribus defecta.*] Optime in veteſ. libris continetur, *viribus defecta.* Sic Ovidius lib. 5. Metam. *Sanguine defectos cecidit collapſus in artus.* & Metam. 9. —— *qua vires defecto reddat amori.* Sic Martialis; *Dulcia defecta modulatur carmina lingua Cantator cygnus funeris ipſe ſui.* DELR.

377. *Populatur artus cura.*] Conſumit, deſtruit. FARNABIUS. Omnem vim ac virtutem deſtruit ac depraedatur. haec vis verbi. DELRIUS.

379. *Qui ferebant*] Qui fulgore & radiis eam ſole ortam indicabant, amiſerunt jam generis ſui proprium ſplendorem. FARN.

382. *Qua-*

Oculi nihil gentile nec patrium micant.
Lachrimae cadunt per ora, & aſſiduo genae
Rore irrigantur: qualiter Tauri jugis
Tepido madeſcunt imbre percuſſae nives.
Sed, en, pateſcunt regiae faſtigia:
Reclinis ipſa ſedis auratae toro,
Solitos amictus mente non ſana abnuit.
Phaed. Removete, famulae, purpura atque auro illitas
Veſtes. procul ſit muricis Tyrii rubor,
Quae fila ramis ultimi Seres legunt:
Brevis expeditos zona conſtringat ſinus.
Cervix monili vacua; nec niveus lapis
Deducat aures, Indici donum maris.
Odore crinis ſparſus Aſſyrio vacet:

Sic

GRONOVII.

383. *Imbre perſuſae nives.*] Etruſcus: *percuſſae.* Horatius: *Non verberatae grandine vineae.* Tibullus lib. 1. eleg. 2. *Janua difficilis dominae, te verberet imber.* Virgil. *Piniferum caput & vento pulſatur & imbri.*

VARIORUM.

382. *Qualiter Tauri jugis*] Sic Ov. eleg 8. *Suſpenſaeque diu lacrymae fluxere per ora, Qualiter adjectâ de nive manat aqua.* DELRIUS.

388. *Muricis*] Purpura è muricis ſucco. vide Thyeſt. 345. FARNABIUS.

388. *Tyrii*] Tyrus, metropolis Phoenices; quondam ſeptingentis paſſibus à continente diviſa mari profundiſſimo, ſed Alexandri Magni juſſu, aggeribus congeſtis continenti juncta. nobilis tincturâ purpurae. Hebraeis צור Zor. DELR.

389. *Quae*] Thyeſt. 379. FARN.

389. *Seres*] De ſerico multa Tiraquellus in legib. connubial. leg. 3. num. 18. de eodem & bombycino Baifius lib. de re veſtiariâ, cap. 5. & 6. & Brodeus lib. 2. miſcellan. cap. 22. de iiſdem & byſſo Volaterranus lib. 28. Comment. Urban. & Pet. Faber lib. 1. Semeſtr. c. 16. Inde diſcant juvenes: ſericum arboribus depecti; byſſum inſtar lini terrâ edi; bombycinum à vermiculis gigni. priora duo, volunt quidam penitus interiſſe. falſum id, nam ſericum illud antiquorum, in Taprobanâ, Tartariâ, Chiuaque, quin & Calabriâ hodie depecti arboribus, confirmat Jul. Scalig. exercit. 158. cap. 9. de arborum lanugine docent Plinius lib. 6. cap. 17. Dion. lib. μγ'. Strabo lib. ιέ. Arrianus in Periplo maris rubri, Virgilius, Claudianus, & alii plurimi. Byſſum Hebraeorum commendat Pauſanias, & in totâ Graeciâ non niſi in Elide naſci Eliac. lib. 1. Hodie etiam apud Belgas exiſtimo byſſum naſci. quid enim aliud tenuiſſimum illud & pellucidum Cameracenſium linum? DELRIUS.

390. *Expeditos*] Breves, ſuccinctos & à latere apertos, quo ad curſum expeditior ſim. FARN.

392. *Deducat*] Pondere ſcilicet ſuo.

392. *Aures,*] Nec aures onerent elenchi, & appenſae margaritae, quae naſcuntur conchyliis in mari Indico. FARN.

392. *Donum maris,*] Nam in conchyliis marinis innaſcitur. norunt id Luſitani mercatores, quibus illa margaritarum piſcatio curae in Indico mari. DELRIUS.

393. *Odore*] Nardo ſeu amomo. FARN. Catullus: *Aſſyrio venit odore domum.*

 396. *Ven-*

Sic temere jactae colla perfundant comae
Humeroſque ſummos; curſibus motae citis
Ventos ſequantur. laeva ſe pharetrae dabit;
Haſtile vibret dextra Theſſalicum manus.
Talis ſeveri mater Hippolyti fuit.
Qualis, relictis frigidi Ponti plagis,
Egit catervas, Atticum pulſans ſolum,
Tanaitis, aut Maeotis, & nodo comas
Coëgit emiſitque, lunata latus
Protecta pelta; talis in ſilvas ferar.
Nutr. Sepone queſtus. non levat miſeros dolor,
Agreſte placa virginis numen Deae.

Re-

GRONOVII.

399 *Qualis, relictis frigidi*] Conjeceram: *Talis relictis.* Video idem placuiſſe Grotio.

401. *Aut Tanais, aut Maeotis,*] Quomodo pulſavit ſolum Tanais? Hoc non potuit, niſi fuerit ſubmerſa. nam Latine *ſolum Tanais* eſt ipſe fundus non regio Tanai circumjecta. An ergo ſignificat vado tranſiiſſe Tanaim & Maeotim. Voſſianus codex: *Tanaitis aut Maeotis.* Ut quemadmodum in univerſum ſe jactabant Martis filias, ita haec praedicetur quaſi Nympha & filia Tanais aut Maeotidos. Aut certe, ex urbe Tanai vel populis Μαιώταις oriunda. Strabo lib. 11. Ἐπὶ δὲ τῷ ποταμῷ καὶ τῇ λίμνῃ, πόλις ὁμώνυμος κεῖται Τάναϊς, τῶν τὰ Βόσπορον ἐχόντων Ἑλλήνων. νεωστὶ μὲν οὖν ἐξεπόρθησεν αὐτὴν Πολέμων ὁ βασιλεὺς ἀπειθοῦσαν. Hoc teneamus. Sic *Memphitides puellae.* Florentinus non juvat: habet enim: *Tanais alti aut Maeotis.* Alius Flor. & Germanicus. *Tanatois aut Maeotis.* Meus, *Tanais aut Maeotis.* Quae nihil aliud quam Voſſianum illud ſignificant.

404. *Sepone queſtus. non levat*] Poſt hunc verſum libri vulgares & gregales Mſſ. inculcant illum: *Regina ſaevis ecquis eſt flammis modus?* Sed quem hoc loco Magni Ducis liber optimus agnoſcit nullum: poſuit autem ſuperius, uti debuit. Poſt verſum *Sepone queſtus*, ſequitur nullo alio interpoſito: *Agreſte numen:* & finitur haec ſcena: ac majuſculis literis praeponuntur perſonae: Nutrix. Hippolytus. Neque aliter in alio Florent. & noſtro membranaceo.

VARIORUM.

396. *Ventos*] Ventis diſſluant. FARN.

397. *Haſtile*] Sariſſam, venabulum. FARN.

398. *Mater*] Antiope, ut alii, Hippolyte Amazonum Regina Boſporum Thracium gelu conſtrictum trajecit, copiiſque ſuis Graeciam aggreſſa in Attica tandem devicta eſt à Theſeo, cui nupta Hippolytum peperit. FARN.

400. *Catervas,*] Amazonum, quae ad Tanaim fluvium Scythiae & Moeotim paludem accolunt. FARNABIUS.

400 *Atticum pulſans ſolum,*] Lyſias orator prodidit Amazonas primas mortalium equo uſas fuiſſe; & gratiâ roboris periclitandi, cum alia percurriſſe loca, tum Atticam etiam; in qua aegre tandem vinci potuerint. Hellanicus Lesbius ſcripſit illas, ut in Atticam pervenirent, Thracium Boſporum gelu conſtrictum (qua de re vide Plutarchum, in Theſeo) equis plauſtriſque trajeciſſe. quo tempore Antiope capta, poſtea Theſeo Hippolytum peperit; auctore, poſt Heraclidem Ponticum, Iſacio in Lycophronem. DELRIUS.

401. *Et nodo*] In nodum collegit, & à tergo demiſit. FARN.

402. *Lunata*] Scuto brevi mediam Lunam referente. vid. Med. verſ. 214. FARN. Virgilius: *Amazonidum lunatis agmina peltis.*

405. *Agreſte*] Ἀγροτέραν Ἄρτεμιν venationum Deam: ſibi itaque patrium numen, ut cui Creta propter copioſum venatum ſacra. *Vel* ab Agre loco trans Iliſſum, ubi Dianae venatricis aedes.

Vel

Regina nemorum, ſola quae monteis colis,
Et una ſolis montibus coleris Dea,
Converte triſtes omnium in melius minas.
O magna ſilvas inter & lucos Dea,
Clarumque coeli ſidus, & noctis decus,
Cujus relucet mundus alterna face,
Hecate triformis; en ades coeptis favens.
Animum rigentem triſtis Hippolyti doma.
Amare diſcat, mutuos ignes ferat.
Det facilis aures. mitiga pectus ferum.
Innecte mentem. torvus, averſus, ferox,
In jura Veneris redeat. huc vires tuas
Intende. ſic te lucidi vultus ferant,

Et

GRONOVII.

411. *Mundus alterna face*,] Non male. Flor. tamen: *alterna vice.* Medea: *Nitiduſque certas mundus evolvet vices.*

VARIORUM.

Vel in gratiam Hippolyti ejus comitis placandum, ne obſtet, non, ut faveat. Quid enim Deae ſemper virgini cum nuptiis & amoribus? amantes tamen foeminae Lunae vota concipiebant, ut Soli viri. ita Simaetha apud Theoc. ἀλλὰ σελάνα φαῖνε καλόν. FARN.

406. *Regina nemorum*:] Vota haec concipit nutrix Phaedrae nomine aram tangens. FARNABIUS. Viri amantes ſolem, feminae lunam precabantur. teſtes Seneca hoc loco, Euripides in Hippolyto, & Theocritus εἰδυλ. β' cujus Scholiaſtes hujus conſuetudinis varias tationes reddit: unam, quod cum luna Endymionem amarit, non ſit veriſimile, foeminis eam eodem morbo laborantibus, non opitulaturam: aliam quia amori exercendo nox longe quam dies ſit accommodatior, noctique luna ſeu Diana praeſit. Multa etiam Caelius lib. 5. cap. 6. DELRIUS.

406. *Quae montes colis*,] Horatius: *Montium cuſtos, nemorumque virgo.*

406. *Regina nemorum*,] Et hic Traject. MS. cum Florentino conſentit, novae ſcenae, & perſonarum *nutricis* ſc. & *Hippolyti* conſtitutione. SCHRODERUS.

407. *Solis*] Deſertis. FARN.

408. *Ominum*] Exitii quod Phaedrae imminere ominor. FARN.

411. *Alterna*] Cum ſole altern. FARN.

412. *Hecate*] Quod centum victimis placaretur ex inſtituto Menelai. *Vel* quod inhumatos centum annos errare faciat. *Alii* à centuplicato frugum foenore quod à matre acceptum docuit, aut propter plurimas virtutes. FARN.

412. *Triformis*;] Eſt enim in coelo Luna, in terris Diana, apud inferos Proſerpina. *Vel* τρίμορφος & τρικέφαλος, à trina facie, cum ſurgit aut deſinit in cornua, cum dividua eſt, cum plena. *Vel* Trivia à triplici curſu ſub Zodiaco ſecundum longitudinem, latitudinem, & altitudinem: Triviis etiam praeeſſe fertur. referunt alii ad tres decades menſis ἱσαμένου, μεσοῦντος, φθινομένου. FARN.

412. *En ades coeptis favens.*] Scribo *eia ades.* NIC. HEINSIUS.

416. *Innecte mentem.*] Alii leg. *Inverte.* Moguntinenſ. Herbipolenſ. & tres Veneti; *Innecte.* quod in tanto manuſc. conſenſu, miror cur Baſileenſ. ni fallor, primi, mutarint. vult Hippolyti animum in amoris retia pertrahi. aptum vocabulum venatrici ac venatori. DELRIUS.

418. *Sic te*] Sic, lucida fulgeas precor, nullam patiaris Eclipſim. Lunam enim deficientem è

Ii 3 coe-

Digitized by Google

Et nube rupta cornibus puris eas.
Sic te, regentem frena nocturni aetheris,
Detrahere nunquam Theſſali cantus queant;
Nullusque de te gloriam paſtor ferat.
Ades invocata. jam faves votis, Dea.
Ipſum intuor ſolenne venerantem ſacrum,
Nullo latus comitante. quid dubitas? dedit
Tempus locumque caſus. utendum artibus.
Trepidamus? haud eſt facile mandatum ſcelus
Audere. verum juſta, qui reges timet,
Deponat. omne pellat ex animo decus.
Malus eſt miniſter regii imperii pudor.

VARIORUM.

coelo carminibus devocari vulgo creditum. infr. v. 788. FARNABIUS.

419. *Cornibus*] Taurino vultu Lunam vocat Syneſius: *Σαὶ δα ταυρῶπις μήνα. Tibi taurina fronte Luna* vel quia quando alinoides eſt, apparet cornuta; vel quia bos ei apud Aegyptios ſacra, teſte Euſebio libro 1. praeparat Euang. cap. 6. DELRIUS.

421. *Theſſali*] Theſſalia incantamentis famoſa. FARNABIUS.

422. *Nullusque*] Quemadmodum Endymion. ſupra verſ. 308. FARN.

423. *Jam*) Haec enim dicenti ſupervenit Hippolytus agreſti Dianae operaturus. FARN.

428. *Qui reges*] Qui principibus morem gerere vult, uti ego Phaedrae. FARN.

429. *Decus.*] Honeſti rationem. FARN.

HIPPOLYTUS. NUTRIX.

Nutrix Hippolyti animum mollire & ad nuptias & delicias urbanas flectere callide tentat. Ille vitae coelibis & ruſticae (quam urbanae collatam praefert) inſtitutum immotus tenet.

Hipp. QUid huc ſeniles feſſa moliris gradus,
O fida Nutrix, turbidam frontem gerens,
Et moeſta vultus? ſoſpes eſt certe parens,
Soſpeſque Phaedra, ſtirpis & geminae jugum.

Nutr.

VARIORUM.

434. *Stirpis*] Demophoon & Antigonus germani mei, quos peperit Theſeo Phaedra. *Vel* ego & illi utriuſque matrimonii liberi. FARN.

440. *Quem*

Nutr. Metus remitte. proſpero regnum in ſtatu eſt,
Domuſque florens ſorte felici viget.
Sed tu beatis mitior rebus veni:
Namque anxiam me cura ſollicitat tui,
Quod te ipſe poenis gravibus infeſtus domas.
Quem fata cogunt, ille cum venia eſt miſer.
At ſi quis ultro ſe malis offert volens,
Seque ipſe torquet, perdere eſt dignus bona,
Queis neſcit uti. potius annorum memor
Mentem relaxa. noctibus feſtis facem
Attolle. curas Bacchus exoneret graves.
Aetate fruere. mobili curſu fugit.
Nunc facile pectus, grata nunc juveni Venus,
Exultet animus. cur toro viduo jaces?

Tri-

GRONOVII.

439. *Poenis gravibus infeſtus gravas.*] Rejiciebat hunc verſum magnus Scaliger, quod abſurdum putaret *poenam* pro labore improbo ac miſero dici. Atqui hoc Latinum eſſe docuimus in Obſervationibus. Seneca ep. 5. *Frugalitatem exigit Philoſophia, non poenam.* Plinius lib. 9. cap. 6. *pondere ſuo oneratae, tunc quidem & utero graves, pariendive poenis invalidae.* Sed aliquid vitii ſubeſſe illis, *gravibus gravas*, non dubitandum. Virum autem doctiſſimum, qui ſecundum Scaligerum pronuntiavit, & verſum pro ſpurio virgulis incluſit, miror non obſervaſſe in Voſſiano: *infeſtus domas:* quo admiſſo verſus fit egregius. Et ſic etiam antiquiſſimae membranae. Ovid. lib. 1. *quibus unda pepercit, Illos longa domant inopi jejunia victu.* Oedipo: *Audita fare vel malo domitus gravi, Quid arma poſſint regis irati, ſcies* Et, *Aut, hoc ſceleſtum pectus aut ferro petat, Aut fervido aliquis igne vel ſaxo domet.* Omnia ex Homeri, Εἰ δ' ὁμοῦ πόλεμός τε δαμᾷ καὶ λοιμὸς Ἀχαιούς. Nic. Heinſius mallet: *cura ſollicitat tui. Quo te ipſe poenis gravibus infeſtus domas?*

444. *Motibus feſtis facem*] *Motus* illi *feſti* non ſunt ab auctore. Liber optimus cum Lipſiano: *noctibus feſtis.* Et ſunt non Triviae, non Eleuſiniae matri, ſed Como, Baccho, Veneri, & hujusmodi lepidis diis ſacratae. Comiſſantes adlubuiſſe pueros, qui funali praelucerent, notiſſimum eſt. Itaque pro re nova miratur in Curculione Plauti Palinurus, quod Phoedromus ipſe facem ferret: *Tute tibi puer es: lautus luces cereum.* Fingit adoleſcentem è balneo paullo ante egreſſum. *Tute*, inquit, *tibi puer es:* hoc eſt, ipſe tibi miniſtras, te ipſe, ut puero vel ſervulo, uteris. Ut ille in Mercatore: *Egomet mihi comes, calator, eques, agaſo, armiger.* Et Martia. lib. 14. *Defuerit ſi forte puer, ſoleaſque libebit Sumere, pro puero pes erit ipſe tibi.* Dein *lautus* (id eſt, nitidus, ut erat à balneo, quod de Narciſſo Seneca in Ludo) *luces cereum*, ipſe tibi loto faculam praefers. Senecae quoque verba recte cepit Petitus lib 1. Obſerv. 2. non item Plauti: ut nec Salmaſius, nec ille alter, qui Petitum reprehendit.

VARIORUM.

440. *Quem*] Qui ad miſerias natus eſt neque ex iis emergere valet. FARN.

445. *Curas*] *Diſſipet curas Evius edaces.* FARN.

448. *Cur toro*] *Solus perpetua moerens carpere juventa?* FARN.

449. *Sa-*

Triſtem juventam ſolve. nunc luxus rape.
Effunde habenas. optimos vitae dies
Effluere prohibe. propria deſcripſit Deus
Officia, & aevum per ſuos ducit gradus.
Laetitia juvenem, frons decet triſtis ſenem.
Quid te coërces, & necas rectam indolem?
Seges illa magnum foenus agricolae dabit,
Quaecunque laetis tenera luxuriat ſatis.
Arborque celſo vertice evincet nemus,
Quam non maligna caedit aut reſecat manus.
Ingenia melius recta ſe in laudes ferunt,
Si nobilem animum vegeta libertas alit.
Truculentus, & ſilveſter, & vitae inſcius,
Triſtem juventam Venere deſerta colis.
Hoc eſſe munus credis indictum viris,
Ut dura tolerent? curſibus domitent equos,
Et ſaeva bella Marte ſanguineo gerant?
Providit ille maximus mundi parens,
Cum tam rapaces cerneret fati manus,
Ut damna ſemper ſobole repararet nova.

Ex-

GRONOVII.

449. *Nunc luxus rape.*] Immo *luſus*: quod vitium etiam in Livio animadvertimus. Flor. *curſus. Rape*, ut Trogus in oratione Mithridatis: *rapienda incrementa virium.*

457. *Celſo vertice evincit nemus*,] Flor. *evincet.* Ut ante: *foenus agricolae dabit.*

467. *Rapaces cerneret fati minas*,] Florent. *fati manus.* Statius in epicedio Glauciae: *ſubitas inimica levavit Parca manus. quo, diva, feros, gravis, exſeris ungues?* Et in Philetum Urſi: *carpſitque immitis adunca Ora manu.*

VARIORUM.

449. *Solve.*] Deliciis, & voluptatibus. FARN.

449. *Nunc luxu rape.*] Traiect. alter *luſus.* quod Gronovii emendationem confirmat. SCHROD.

450. *Optimos*] Auroram, ver, florem aetatis: ut enim matutinum tempus diei pars potior: ſic juventus vitae pars melior exiſtimanda eſt. FARNABIUS.

452. *Ducit*] M. S. *duxit*, quemadmodum *deſcripſit.* DELRIUS.

459. *Recta*] Non coacta, non depreſſa: quemadmodum tu indolem rectam coërces & enecas. modo v. 454. FARNABIUS.

461. *Vitae*] Vita frui neſcius. FARNABIUS.

466. *Providit*] Hinc incipit elegans matrimonii commendatio, cui adjunge Auguſti oration. contra coelibes, apud Dionem. DELRIUS.

466. *Mundi parens*,] Deus. fatetur ergo coepiſſe & creatum eſſe mundum. DELRIUS.

469. *Ve-*

Excedat, agedum, rebus humanis Venus,
Quae ſupplet ac reſtituit exhauſtum genus,
Orbis jacebit ſquallido turpis ſitu;
Vacuum ſine ullis claſſibus ſtabit mare;
Aleſque coelo deerit, & ſilvis fera;
Solis & aër pervius ventis erit.
Quam varia leti genera mortalem trahunt
Carpuntque turbam; pontus, & ferrum, & doli!
Sed fata credas deeſſe; ſic atram Styga
Jam petimus ultro. coelibem vitam probet
Sterilis juventus, hoc erit, quidquid vides,
Unius aevi turba, & in ſemet ruet.
Proinde vitae ſequere naturam ducem:
Urbem frequenta, civium coetus cole.
Hipp. Non alia magis eſt libera, & vitio carens,
Rituſque melius vita quae priſcos colat,
Quam quae relictis moenibus ſilvas amat.
Non illum avarae mentis inflammat furor,
Qui ſe dicavit montium inſontem jugis:
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non peſtilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno ſervit; aut regno imminens,

Va-

VARIORUM.

469. *Venus*,] Alma omnium genitrix. FARN.

474. *Solis*] Ubi defecerit alitum genus in aere volitantium. FARNABIUS.

477. *Sed fata*] Dicit auctor, nos, quaſi per fata non moreremur, ultro arceſſere mortem. Ut Propertius. *Terra parum fuerat fatis, adjecimus undas.* Herc. Fur. verſ. 183. GRUTERUS.

480. *Unius aevi turba*,] Unius aetatis humanae. FARNABIUS. Sic αἰὼν Graecis *aevum*, Latini non raro. Lucretius (ut advertit Turnebus lib. 20. cap. 22.) *Perdit enim, quod non proprium fuit hujus in aevo.* &: *Multaque praeterea perdit, cum expellitur aevo.* ait ergo Seneca: ſi à nullo liberi procreentur; iis qui nunc vivunt defunctis, genus humanum interibit. Sic *aevum*, *ſeculum*, *tempus*, *aetas*, *dies*, à poëtis confundi ſolent. DELRIUS.

483. *Non alia magis*] Campeſtris & ruſticae vitae laudes perſequitur. de quo plura habes apud Xenophontem in Oeconom. Ariſt. lib. 6. Politic. Varronem lib. 1. de re ruſtica; Columellam initio ruſticani operis: Virgilium lib. 1. Georg. & Horatium in Od. & alios. DELRIUS.

483. *Et vitio*] Non inſerviens curis, avaritiae, ambitioni, invidiae, &c. ut in ſequentibus. FARNABIUS.

484. *Priſcos*] Sanctos primorum hominum mores, & Heroum vitam. FARN.

488. *Infidum*] Non meritis praemiis & honore remunerans bonos. FARN.

492. *Ni-*

Vanos honores ſequitur, aut fluxas opes;
Spei metuſque liber. haud illum niger
Edaxque livor dente degeneri petit.
Nec ſcelera populos inter atque urbes ſita
Novit; nec omnes conſcius ſtrepitus pavet,
Haud verba fingit. mille non quaerit tegi
Dives columnis; nec trabes multo inſolens
Suffigit auro. non cruor largus pias
Inundat aras; fruge nec ſparſi ſacra
Centena nivei colla ſubmittunt boves:
Sed rure vacuo potitur, & aperto aethere
Innocuus errat, callidas tantum feris
Struxiſſe fraudes novit; & feſſus gravi
Labore, niveo corpus Iliſſo fovet.
Nunc ille ripam celeris Alphei legit:
Nunc nemoris alti denſa metatur loca,
Ubi Lerna puro gelida pellucet vado;
Sedemque mutat. heic aves querulae fremunt,
Ramique ventis lene percuſſi tremunt,
Vetereſque fagi. juvit aut amnis vagi

Preſ-

GRONOVII.

510. *Juvit aut amnis vagi*] Mſſ. fere, *juvat:* quidam, *juvat hic.* quare non integrum locum judicat Gruterus. Immo quia ſic ſcripti, non aliter fuit reſtituendus. Et eſt haec Enallage temporum non inſolens. Troadibus: *Non ille duos*

VARIORUM.

492. *Niger*] Malus: Hercul. Fur. verſ. 160. FARNABIUS.

496. *Haud verba fingit. mille non* Cet.] duo excuſi & Traject. diſtinguunt: *haud verba fingit mille. non quaerit.* SCHRODERUS.

497. *Columnis;*] *Non trabes Hymettiae Premunt columnas ultima reciſas Africa.* FARNABIUS.

498. *Auro.*] *Non aureum renidet in domo lacunar.* vide Thyeſt. verſ. 457. FARN.

499. *Fruge*] Mola ex hordeo & ſale confecta: qua frontem victimae, focum, & cultros aſpergere moris erat. hinc *Immolare.* FARN.

500. *Centena*] Hecatombe centum boum ſacrificium. FARN.

504. *Niveo Iliſſo*] Iliſſum hîc *niveum*, & infra Araxem nominat, quaſi ἀργυροῤῥείτας; vel *niveos* dicit, propter aquarum perſpicuitatem. FABRIT.

504. *Niveo corpus Iliſſo fovet*] Malebat J. Rutgerſius *vivo.* Eum vid. Var. Lect. l. VI. c. 17. SCHRODERUS.

505. *Alphei*] Fluvii Elidis Piſas alluentis. Vid. Theſt. verſ. 117. FARNABIUS.

506. *Denſa*] Ad retia ponenda. FARN.

507. *Lerna*] Fons prope Corinthum gelidus & lim-

Digitized by Google

Preſſiſſe ripas, caeſpite aut nudo leves
Duxiſſe ſomnos, ſive fons largus citas
Defundit undas; ſive per flores novos
Fugiente dulcis murmurat rivo ſonus.
Excuſſa ſilvis poma compeſcunt famem:
Et fraga parvis vulſa dumetis, cibos
Faciles miniſtrant. regios luxus procul
Eſt impetus fugiſſe. ſollicito bibant
Auro ſuperbi: quam juvat nuda manu
Captaſſe fontem! certior ſomnus premit
Secura duro membra verſantem toro.
Non in receſſu furta & obſcuro improbus
Quaerit cubili, ſeque multiplici timens
Domo recondit: aethera ac lucem petit,
Et teſte coelo vivit. hoc equidem reor

Vi-

GRONOVII.

vidit Atridas, Nec fallacem cernit Ulyſſem. Debuerat, *videt* Rurſus: *Nondum ruentis Ilii fatum ſtetit.* Agamemnone: *ipſa ſe claſſis premit, Et prora prorae nocuit, & lateri latus.* Thyeſte verſ. 502. *praeda cum propior fuit, Cervice tota pugnat.* Ubi pari errore Gruterus: Legerim vel *fluit*, vel *fugit*, vel aliud quidvis quam *fuit*, prorſus meis oculis ſpurium. Phoeniſſis verſ. 456. *ſi placuit ſcelus.* Ubi idem: Cohaeſerit magis praecedentibus, ſi reponatur, *placet*, quod jam rejecimus. Sic Martialis, *ſapiſti*, pro *ſapis*, lib. 3. epiſt. 2. & lib 9. epiſt. 6. & lib. 11. epig. 107. Tale eſt Claudiani lib. 2. de laudibus Stiliconis: *Principio magni cuſtos Clementia mundi, Quae Jovis incoluit zonam.* Hoc eſt, incolit, vel habitat, habitandam & incolendam ſumſit. Neque alio ingenio opus. Adde quae ad epiſtol. 114. notavimus.

512. *Fons largus citas Diffundit undas;*] Flor. cum Lipſiano: *Defundit.* Rectius. nam ex editioribus fere locis aquam dejiciunt fontes.

VARIORUM.

limpidus. non palus illa in agro Argivo. FARN.

511. *Nudo*] Nullo ſtragulo aut pulvinari ſuppoſito. FARN.

511. *Leves*] Molles, faciles, quos *ſuadet inire ſuſurrus* foliorum vento agitatorum *vel murmur leve fluentis aquae* FARN.

518. *Eſt impetus fugiſſe.*] Libenter fugio FARNABIUS. Hanc phraſim apud Naſonem lib. 2. 5. 6 8 & 9. Metam. & paſſim in epiſt. & alibi, plus decies obſervavi. DELRIUS.

518. *Sollicito*] Ipſi ſoliciti. vid. Thyeſt. verſ. 453. FARNABIUS. Sollicitum vero aurum accipe, quemadmodum apud Tibullum; *Somnus ſollicitas deficit ante fores* DELRIUS.

519. *Superbi:*] Divites, potentes, reges. FARNABIUS.

519. *Nuda*] Cotyla. FARNABIUS.

520. *Captaſſe fontem!*] Potius quam fluvium, quia melior fontana; quia poſt pluviam leviſſima, deinde amnica, poſt ex nive vel glacie liquata; gravior hauſta ex lacu, graviſſima ex palude. vide Corn. Celſum l. 2. DELRIUS.

522. *Obſcuro*] Multa habenti conclavia & receſſus. FARNABIUS.

525. *Teſte coelo*] In aperto, ſub dio. FARN.

525. *Hoc equidem reor*] Fuſe hanc aureae aetatis innocentiam & felicitatem deſcribit Seneca epi-

ſtol.

Vixiſſe ritu, prima quos mixtos deis
Profudit aetas. Nullus his auri fuit
Coecus cupido. nullus in campo ſacer
Diviſit agros arbiter populis lapis.
Nondum ſecabant credulae pontum rates:
Sua quiſque norat maria. non vaſto aggere
Crebraque turre cinxerant urbes latus.
Non arma ſaeva miles aptabat manu.
Nec torta cluſas fregerat ſaxo gravi
Baliſta portas. juſſa nec dominum pati
Juncto ferebat terra ſervitium bove:
Sed arva per ſe foeta poſcentes nihil
Pavere gentes. ſilva nativas opes,

Et

VARIORUM.

ſtol. 91. poſt medium, adi & confer cum hoc loco. DELRIUS.

526. *Quot mixtos*] Heroas. FARNABIUS.

528. *Cupido.*] Ab effectu, officii enim ignaros & immemores abducit avaritia. FARN.

528. *Nullus in campo*] Juvenalis; 16.38. *Aut ſacrum effodit medio de limite ſaxum.* Sed quare *ſacrum?* an quia Numa Terminum pro Deo coli, eique hoſtias inanimas caedi voluit, atque illi templum conſtituit, ut Plutarchus in Numa & in Romaicis. Ovid. 2. Faſtorum docent? poſtmodum tamen etiam agnam illi immolari conſueviſſe videtur colligi ex illo Horatii: *Et agna feſtis caeſa Terminalibus.* Prudentius quoque (ni fallor) in libris contra Symmachum auctor eſt, extis gallinae, Termino fieri ſolitum. Porro ea ſacra ſub dio fiebant. nam ut Paulus Feſti abbreviator ſcribit; Terminus quo loco colebatur, ſuper eum foramen patebat in tecto, quod nefas eſſe putarent Terminum intra tectum conſiſtere. Idem Paulus; Termino, inquit, ſacrificabant, quod in ejus tutela fines agrorum eſſe putabant. denique Numa Pompilius ſtatuit eum qui Terminum exaraſſet, & ipſum, & boves ſacros eſſe. DELR.

529. *Diviſit agros arbiter populis lapis.*] Tibullus: —— *non fixus in agris, Qui regeret certis finibus arva lapis.* potuit etiam noſter hoc ab Ovidio l. 3. Amor. eleg. 7. aut lib. 2. Faſtor. deſumere. De finib. & terminis fratres Arvales cognoviſſe docet Cujacius lib. 11. Obſerv. cap. 5. DELRIUS.

529. *Lapis.*] Terminus. FARNABIUS.

932. *Turre*] Turritis moenibus. FARN.

532. *Latus,*] Urbes enim ſibi latus cingunt & claudunt aggeribus murorum & turribus LIPS.

535. *Baliſta*] Machina lapidum libratoria muros urbium concutiens. FARNABIUS. Baliſtae, machinae lapidum libratoriae, deſcriptionem habes apud Ammian. lib. 23. qui docet quid diſcrepet à ſcorpione; & apud Vitruvium lib. ult. cap. 15. & ſeqq. cujus verba recenſet Turnebus lib. 2. adverſ. cap. 5. de eadem Vegetius, Vulturius, & lib. Notitiae Orient. & Occident. DELRIUS.

535. *Juſſa*] Terra adhuc immunis & libera. FARNABIUS.

536. *Juncto bove:*] Pletiſque in regionibus bobus olim arabatur, ut & nunc; in aliis, equis. frequens etiam mulorum aratio, quam reliquis anteponit Homerus 10. Iliade. ex profeſſo tamen illam ſingulari opuſculo reprehendit, & bubulam cunctis praefert Arietha Hiſpanus. DELR.

538. *Silva nativas opes,*] Herbas, fraga, glandes, poma, &c. FARN. Glandes, & poma & herbae nondum invento frumento, eſui fuere, teſtibus Virgil. lib. 1. Georg. Tibullo lib. 1. eleg. 3 Ovid. Faſt. 4. Juven. Sat. 6. & Plutarcho in Coriol. Multa in

hanc

Et opaca dederant antra nativas domos.
Rupere foedus impius lucri furor,
Et ira praeceps: quaeque ſuccenſas agit
Libido mentes. venit imperii ſitis
Cruenta. factus praeda majori minor.
Pro jure vires eſſe. tum primum manu
Bellare nuda: ſaxaque & ramos rudes
Vertêre in arma. non erât gracili levis
Armata ferro cornus; aut longo latus
Mucrone cingens enſis; aut criſta procul
Galeae comantes. tela faciebat dolor.
Invenit artes bellicus Mavors novas,
Et mille formas mortis. hinc terras cruor
Infecit omnes fuſus, & rubuit mare.
Tum ſcelera demto fine per cunctas domos
Iēre.

GRONOVII.

548. *Aut criſta caput Galeae comantes.*] Flor. *aut criſta procul Galeae comantes.* Significat adeo eminentem, ut è longinquo conſpiciatur. Statius 2. Thebaidos: *Scuta virum galeaſque videt rutilare comantes.* Virgilius lib. 2. *tum deinde comantem Androgei galeam.*

VARIORUM.

hanc rem Bened. Curtius l. 1. hortor. à cap. 4. Ceterum videtur ſignificare, aetatis aureae homines carnibus abſtinuiſſe, quod voluit Porphyr. in lib. de abſtinent. animat. & Pythagoras apud Laërtium, & Ovid. l. 15. Metam. Et ante diluvium id verum, contendunt ex cap 9. Geneſ. nonnulli poſt Tertull. lib. de cibis Judaic. & D. Hieronym. l. 2. in Jovinian. imo non abſtinuiſſe illos modo, ſed etiam prohibitum tunc carnium uſum, inſinuat Alph. Toſtatus vulgo Abulenſis dictus, in 1. cap. Gen. Verum hoc aliis non probatur. Nam D. Juſtinus Martyr ad Orthod. q. 119. etiam ante cataclyſmum carnibus homines victitaſſe cenſuit, idque ut probabile admodum, receperunt aliquot aetatis noſtrae eruditiſſimi theologi, Victoria, Sotus, Vielmius. Thomas autem à Vio Cajetanus, in cap. 9. Geneſ. uſum carnium eo tempore voluit nec prohibitum fuiſſe, nec tamen uſurpatum, eo quod à Deo nondum illis diſerte conceſſus. DELRIUS.

540. *Rupere*] Simplicem hanc vitam violavere avaritia, ira, libido, dominandi cupido, violentia, &c. FARNABIUS.

544. *Pro jure*] Jus erat in armis. FARN.

545. *Nuda:*] Inermi. FARN.

545. *Ramos*] Sudes, nec eas praeuſtas FARN.

547. *Cornus;*] *Bona bello Cornus*, haſtis ſcil. & jaculis utilis. FARN.

548. *Criſta*] Pinna, juba, cauda equina ſolebant caſſides coronare, ſimilitudine ducta à gallorum gallinaceorum (qui Martis alites) criſtis: nec non cornibus, ut Pyrrhus Epirotarum rex in hoſtium terrorem: *alii* à forma capitis canini, vulpini, lupini, felini, unde *κυνέας, ἀλωπεκέας, λυκέας, γαλέας.* Quae tamen aliis dicuntur quod ex hiſce pellibus confici ſolitae galeae. FARN

551. *Et mille formas*] Tibullus: *Nunc Jove ſub domino caedes & vulnera ſemper, Nunc mare, nunc leti mille repente viae.* DELRIUS.

552. *Rubuit*] Praeliis navalibus. FARNABIUS.

Ière. nullum caruit exemplo nefas.
A fratre frater, dexterâ nati parens
Cecidit, maritus conjugis ferro jacet,
Perimuntque foetus impiae matres ſuos.
Taceo novercas. mitius nil eſt feris.
Sed dux malorum femina. haec ſcelerum artifex
Obſedit animos, cujus inceſtae ſtupris
Fumant tot urbes, bella tot gentes gerunt,
Et verſa ab imo regna tot populos premunt.
Sileantur aliae: ſola conjux Aegei
Medea reddit feminas dirum genus.
Nutr. Cur omnium ſit culpa paucarum ſcelus?
Hipp. Deteſtor omnes, horreo, fugio, exſecror.
Sit ratio, ſit natura, ſit dirus furor:
Odiſſe placuit. ignibus junges aquas;

Et

GRONOVII.

558. *Taceo novercas. mitius nil eſt feris.*] Petitus ita diſtinguit: *Taceo novercas (mitius nil eſt) feras.* Sed nihil mutandum. Taceo, inquit, novercas, quarum comparatione etiam ferae non ſunt ferae: quas ſi reſpicias; mites dicas feras immo nihil mitius. Haec tota clauſula ſolum ad praecedens hemiſtichion refertur.

559. *Sed dux malorum foemina & ſcelerum*] Hoc jam refertur ad omnia illa mala, quibus dixerat vexari coepiſſe vitam, ex quo homines deſerto rure maluerunt urbes colere. Legendum autem cum optimo: *Sed dux malorum foemina, haec ſcelerum artifex Obſedit animos.*

VARIORUM.

555. *A fratre*] Haec ut alia multa ab Ovidio poſt Heſiodum. FARN.

558. *Mitius nihil eſt feris.*] Magnus Hugo Grotius ad Janum Rutgerſium ſcribens pronunciat eſſe ſchema a contrario, & imitationem Ovidianam Epiſt. x. ꝟs. 1. *Mitius inveni, quam te, genus omne ferarum.* Vid. Syllog. Epiſt. à Cl. Burm. edit. Tom. 2. Epiſt. 138. & ibidem Epiſt. 203. ad Danielem Heinſium. SCHRODERUS.

561 *Bella tot gentes gerunt,*] Notum decennanale bellum, & Ilium propter Helenam everſum. Duris l. 2. hiſtoriae prodidit propter Thenno à quodam Phocenſi raptam, decennium ſolidum Thebanos cum Phocenſibus lento duello colliſos, & tandem Phocenſium urbem exciſam. Belli quod Cambyſes Aegyptiis intulit, Nicetis Apriae filia cauſa fuit, auctore Cteſia Cum Cyrrhaei Megiſthonem rapuiſſent, exarſit decennale bellum aliud Criſſaeum, nec niſi everſâ Cyrrhâ finitum, ut ex Calliſthene Athen lib. 13. cap. 4. ubi plura narrat. Vide etiam Parthenii Erotica. DELRIUS.

563. *Conjux*] Quae patrem Aetam prodidit, fratrem Abſyrtum diſcerpſit, Peliam à ſuis filiabus jugulari fecit, Crêontem cum filia Glauca, *ut alii*, *Creuſa*, medicatis ignibus abſumpſit, liberos ſuos Mormorum, ac Pheretem in odium Jaſonis coram patre occidit; Fugiens autem Athenas Aegeo nupta Medum peperit, in cujus gratiam Theſeo inſidiata eſt. FARNABIUS

565. *Cur omnium*] *Parcito paucarum crimen diffundere in omnes.* FARN.

566. *Deteſtor omnes, &c.*] Auxeſis pathetica. FARNABIUS.

570. *Syr-*

Et amica ratibus ante promittet vada
Incerta Syrtis; ante ab extremo ſinu
Heſperia Tethys lucidum attollet diem;
Et ora damis blanda praebebunt lupi;
Quam victus animum feminae mitem geram.
Nutr. Saepe obſtinatis induit frenos amor,
Et odia mutat. regna materna aſpice.
Illae feroces ſentiunt Veneris jugum.
Teſtaris iſtud unicus gentis puer.
Hipp. Solamen unum matris amiſſae fero,
Odiſſe quod jam feminas omnes licet.
Nutr. Ut dura cautes undique intractabilis
Reſiſtit undis, & laceſſentes aquas
Longe remittit, verba ſic ſpernit mea.
Sed Phaedra praeceps graditur, impatiens morae.
Quo ſe dabit fortuna? quo verget furor?
Terrae repente corpus exanimum accidit;
Et ora morti ſimilis obduxit color.

At-

GRONOVII.

577. *Unicus genitus puer.*] Non ſolus hic fuerat natus Amazone, ſed ſolus ex filiis Amazonum credebatur ſuperſtes: ſaltem ex ſententia illorum, qui, quum concubitum finitimorum iniiſſent, ſi qui mares naſcerentur, interfeciſſe tradunt, ut Juſtinus. Lege igitur cum Etruſco: *unicus gentis puer*. Nam *Unicus* interpretari praeclarum & eximium, hic neque praeclarum neque eximium eſt.

585. *Repente terrae*] Sic Gruterus ex omnibus, ut ait, ſuis, cum antea legeretur: *Terra repente*: tanquam ſimplex verbum non ferret eundem caſum quem compoſitum. Tollit omne dubium Florent. *Terrae repente corpus exanimum accidit.* Quo & verſus fit numeroſior, & res magis exprimitur.

VARIORUM.

570. *Syrtis*;] Herc. Fur. v. 323. FARN.

570. *Ante*] Orietur prius Sol è mari Hiſpan. vid. Hercul. Fur. verſ. 374. & Oct. verſ. 335. FARNABIUS.

571. *Tethys*] Uxor Oceani pro mari. Hercul. Fur. 887. FARN.

574. *Obſtinatis*] Calcitrones ſaepe ulciſcitur amor non ſecus ac matrem tuam, quam connubium averſatam Theſei tamen imperio ſubjecit, unde tu natus. FARN.

575. *Regna*] Amazonas, quae utut connubia aſpernentur, quotannis tamen ad ſobolem propagandam viros admittunt. FARN.

578. *Matris*] Quam amavi unicam, nunc omnes odio habeo FARN.

580. *Ut dura*] *Nec magis incoepto vultus ſermone movetur, Quam ſi dura ſilex aut ſtet Marpeſia cautes.* FARNABIUS.

583. *Impatiens*] Me non expectans. FARNABIUS.

587. Di-

Attolle vultus, dimove vocis moras:
Tuus en, alumna, temet Hippolytus tenet.

VARIORUM.

587. *Dimove vocis moras:*] Linguam illi praepeditam ſignificat: quod vehementiſſimi amoris ſignum. Theocrit. in Pharm. hoc, & quod praeceſſit, poſuit: Πᾶσα μὲν ἐψύχθην χιόνος πλέον, ἐκ δὲ μετώπω Ἱδρώς μευ κοχύεσκεν ἴσον νοτίαισιν ἐέρσαις· Οὐδέ τι φωνᾶσαι δυνάμαν. οὐδ' ὅσσον ἐν ὕπνῳ Κνυζεῦνται φωνεῦντα φίλαν ποτὶ ματέρα τέκνα, *Tota quidem obrigui plus nive: ex fronte vero Meâ, ſudor abunde defluebat, ſimilis auſtralibus pruinis: Neque quicquam eloqui poteram, ne tantum quidem quantum in ſomnis Murmurant clamantes caram ad matrem pueri.* DELRIUS.

588. *Tuus en,*] In terram exanimata cadit Phaedra, allevant eam nutrix & Hippolytus. FARN.

PHAEDRA. HIPPOLYTUS. NUTRIX. FAMULI.

Juvenis pudicitiam omni arte oppugnant nec expugnant: ad fraudem itaque confugiunt & calumnias.

Phaed. QUis me dolori reddit, atque aeſtus graves
Reponit animo? quam bene excideram mihi?
Cur dulce munus redditae lucis fugis?
Aude anime. tenta. perage mandatum tuum.
Intrepida conſtent verba. qui timide rogat,
Docet negare. magna pars ſceleris mei
Olim peracta eſt. ſerus eſt nobis pudor.
Amavimus nefanda. ſi coepta exſequor,
Forſan jugali crimen abſcondam face.
Honeſta quaedam ſcelera ſucceſſus facit.
En incipe anime. commodes paulum, precor,
Secretus aures. ſi quis eſt, abeat, comes.

Hipp.

GRONOVII.

599. *Age incipe anime.*] Florent. ut editum olim: *En incipe anime.* Mutavit G. Fabricius.

VARIORUM.

589. *Me dolori*] Revocatam ad vitam. FARN.

590. *Bene*] *Placide*, ſi amorem: *honeſte*, ſi caſtitatem reſpicias. FARN.

591. *Cur dulce*] Viſo tamen prope Hippolyto, vivere vult FARN.

592 *Mandatum*] Quod nutrici mandaſti ipſa perage. FARN.

595. *Olim*] Ubi primum nefarie amare coepi. FARN.

596. *Si coepta*] Si amori meo reſponderit, forſan erit ut, non redeunte ab inferis Theſeo, Hippolyto nubam. FARNABIUS.

607. *In-*

Hipp. En, locus ab omni liber arbitrio vacat.
Phaed. Sed ora coeptis tranſitum verbis negant.
Vis magna vocem emittit, at major tenet.
Vos teſtor omnes coelites, hoc, quod volo,
Me nolle.
Hipp. Animuſne cupiens aliquid, effari nequit?
Phaed Curae leves loquuntur, ingentes ſtupent.
Hipp. Committe curas auribus, mater, meis.
Phaed. Matris ſuperbum eſt nomén, & nimium potens.
Noſtros humilius nomen affectus decet.
Me vel ſororem, Hippolyte, vel famulam voca:
Famulamque potius. Omne ſervitium feram.
Non me, per altas ire ſi jubeas nives,
Pigeat gelatis ingredi Pindi jugis:
Non, ſi per ignes ire & infeſta agmina,
Cuncter paratis enſibus pectus dare.
Mandata recipe ſceptra. me famulam accipe.
Te imperia regere, me decet juſſa exſequi.
Muliebre non eſt regna tutari urbium.

Tu,

GRONOVII.

604. *Hoc, quod volo,*] Sane liber optimus aeque ut Lipſianus adjicit: *Me nolle.* Scaliger recidit *τὸ Animuſne*, & integrum verſum facit: *Me nolle.* HIPP. *cupiens aliquid effari nequit?* Melius forte foret, *nequis.* Credibile eſt enim retroceſſiſſe nutricem, ut ſoli eſſent Hippolytus & Phaedra. Quamquam & poteſt videri voluiſſe Seneca, ut acciperemus interfari Hippolytum Phaedrae, antequam illa totum ſenſum explicuiſſet. Quem cum ad marginem ſuppleviſſet aliquis iſtis *Me nolle*, librarios ea in contextum retuliſſe.

619. *Regna tutari patris.*] Et hic cum Delriano & Lipſiano Voſſianoque & Cruſeriano Florentinus: *regna tutari urbium.* Multo praegnantius. Ea tempeſtate ſingularum fere potentium Graeciae urbium regna erant. Juſtinus lib. 16. *multiſque annis per gradus ſucceſſionis Heraclienſes regnum tyrannorum fuere.* Livius lib. 1 *Sextus Gabios, tanquam in regnum ſuum profectus.* Et contra Lucanus: *vel ſceptra vel urbes Libertate ſua validas.* Quod nullus codicum Gruteri hanc ſcripturam habuit, indicio eſt non nimium bonos fuiſſe. Nam ratiuncula, qua eam oppugnat, ſophiſtica

VARIORUM.

607. *Ingentes ſtupent.*] Hominem ita ſtupere faciunt, ut nec verbis nec lacrymis exitus ullus pateat. exemplum illuſtre Pſammenitus rex apud Herodotum in Thaliâ. DELRIUS.

611. *Sororem,*] Sororis autem nomine amicae quandoque vocabantur; ut & amatores, fratris. FARNABIUS.

614. *Pindi*] Herc. Fur. v. 1285. FARN.

617. *Mandata*] Mihi à patre tuo. FARN.

620. *Ju-*

Tu, qui juventae flore primaevo viges,
Cives paterno fortis imperio rege.
Sinu receptam, ſupplicem, ac ſervam tege.
Miſerere viduae. *Hipp.* Summus hoc omen deus
Avertat. aderit ſoſpes actutum parens.
Phaed. Regni tenacis dominus & tacitae Stygis,
Nullam relictos fecit ad ſuperos viam.
Thalami remittet ille raptorem ſui?
Niſi forte amori placidus & Pluton ſedet.
Hipp. Illum quidem aequi coelites reducem dabunt.
Sed, dum tenebit vota in incerto deus,
Pietate caros debita fratres colam,
Et te merebor; eſſe ne viduam putes:

Ac

GRONOVII.

eſt. Vir doctus adſcripſerat codic. Voſſiano: *tutari virum.*

632 *Et te tuebor;*] Elegantiſſime Florentiae: *Et te merebor.* Hoc eſt, pietate & obſequio ita te demerebor, ut me cenſeas dignum, quem pro filio, non pro privigno, ducas. Sic Hercule Oetaeo: *Merui parentem: contuli coelo decus.* Etſi hoc aliud meritorum genus. Sic *mereri* quoque pro demereri, Virgilio 6. Aeneid. *Quique ſui memores alios fecere merendo.* Et Statio l. 2. Thebaid. *ſi mens accepta meretur Thure deos.*

VARIORUM.

620. *Juventae flore*] Claudian. 1. in Rufin. *fruſtraque juventae Conſumis florem patriis inglorius arvis.* Quod enim optimum puriſſimumque in unaquaque re eſt, id veteres *florem* appellaſſe ex multis ſcriptoribus conſtat. DELRIUS.

622. *Sinu*] *Ambigue.* ille de cauſa & protectione, haec de amore intelligit. FARNABIUS.

623. *Viduae.*] *Et hoc ambigue:* Phaedra enim viduam ſe abſente marito dicit. vid. Hercul. Fur. verſ. 245. & Agamemn. 156. ille patris tanquam mortui omen deprecatur. FARN.

624. *Avertat.*] Ominoſum, erat vocabulum viduae: quia ſiguificare videbatur Theſeum vixiſſe. ideo deprecationis hujuſmodi olim formulae. Octav. act. 1. —— *quod utinam numen avertat Deum.* Oedipo: *Procul ſit omen.* adi Briſſon. lib. 1. de formulis pag. 103. DELRIUS.

625. *Tenacis*] Hercul Fur. verſ. 679. FARN.

625. *Tacitae*] Tacite fluentis ut Hercul. Fur. verſ. 713. vel propter ſilentes umbras. FARN.

626. *Ad ſuperos*] Ad nos. FARN.

627. *Thalami*] Conjugis ſuae raptores dimittet Pluto? ſupra verſ. 94. & Hercul. verſ. 805. FARNABIUS.

629. *Aequi*] Fidae illius erga Pirithoum amicitiae faventes. FARN.

632. *Et te merebor: eſſe ne viduam putes:*] Praefert magnus criticus Florentinam lectionem *merebor*, pro *tuebor*. mei excuſi hoc poſterius ſervant cum Traject. MS. ſed parum refert utrum retineas: eſt enim verborum ordo, *merebor, ne putes te eſſe viduam* h. e. meritis & pietate efficiam, ne ſentias incommoda viduitatis. Quod idem ſeq. verſu, explanatius ingeminat his verbis, *ac tibi parentis ipſe ſupplebo locum.* Eamdem vero ſententiam fundit *το tuebor*; quo verbo deſolatae novercae patris vicem, opem tutelamque promittit. Male ſtudium Flor. Codicis hic acuit ſummum virum. SCHRODERUS.

633. *Sup-*

Ac tibi parentis ipſe ſupplebo locum.
Phaed. O ſpes amantum credula! ô fallax amor!
Satiſne dixit? precibus admotis agam.
Miſerere. tacitae mentis exaudi preces.
Libet loqui, pigetque. *H.* Quodnam iſtud malum eſt?
Phaed. Quod in novercam cadere vix credas malum.
Hipp. Ambigua voce verba perplexâ jacis;
Effare aperte. *Phaed.* Pectus inſanum vapor
Amorque torret. intimas ſaevus vorat
Penitus medullas, atque per venas meat
Viſceribus ignis merſus & venis latens,
Ut agilis altas flamma percurrit trabes.
Hipp. Amore nempe Theſei caſto furis.
Phaed. Hippolyte, ſic eſt: Theſei vultus amo
Illos priores, quos tulit quondam puer;
Cum prima puras barba ſignaret genas,
Monſtrique coecam Gnoſſii vidit domum,

Et

GRONOVII.

640. *Pectus inſanum vapor Amorque torret.*] Ἓν διὰ δυοῖν, *Vapor amorque*, id eſt, incendium amoris. Dein princeps liber: *torret. intimis ferit ferus Viſceribus ignis merſus.* Medius verſus, *Penitus medullas*, prorſus abeſt. Tò *ferit* autem punctis ſubnotatum, & in margine, *vorat.* Sane non belle iſta, *per venas meat*, & *venis latens*, in tanta vicinitate. Ideo Grotius adſcripſerat, *membris latens.* Quid ſi expuncto verſu iſto ſequamur Florentinum, legamuſque: *intimis ſaevit ferus Viſceribus ignis merſus, & venis latens.*

VARIORUM.

633. *Supplebo locum.*] De pietate ſentiebat Hippolytus: noverca dubium ſermonem aliter accipiebat. quod ſatis oſtendit ſequens, *Satiſne dixit?* DELRIUS.

635. *Satiſne*] Pie ille & ſimpliciter dixerat, *parentis ſupplebo locum*; illa accipit ac ſi amori ſuo ceſſiſſet. FARNABIUS.

638. *Quod*] Sc. ut privignum amet. FARN.

643. *Et venis*] Quae à jecore amoris ſede. *vulnus alit venis, & caeco carpitur igni.* FARN.

645. *Amore*] *Simpliciter ille haec, vel ſimulanter* FARN.

646. *Theſei vultus amo*] Sic apud Apulejum lib. 10. aſini, noverca privignum, quem amabat, alloquitur: *Nec te religio patris omnino deterreat, cui morituram prorſus ſervabis uxorem. illius enim recognoſcens imaginem, mutua facie te merito diligo.* DELR.

648. *Cum prima*] Pacuvius: *primum opacat flore lanugo genas.* Virgil. *prima genas veſtibat flore juventa.* Et addit *puras*: nam ut *pura lanx* caelatae, *argentum purum* caelato, *purus locus* inaedificato, ſic *genae purae* barbatis opponuntur DELRIUS.

649. *Monſtrique*] Minotauri. ſupra v. 121. FARNABIUS.

649. *Gnoſſii*] Cretenſis à Gnoſſo Cretae urbe. FARNABIUS.

649. *Domum,*] Labyrinthum. FARN.

650. *Et*

Et longa curvâ fila collegit viâ.
Quis tum ille fulſit! preſſerant vittae comam,
Et ora flavus tenera tingebat pudor.
Inerant lacertis mollibus fortes tori:
Tuaeve Phoebes vultus, aut Phoebi mei;
Tuuſque potius: talis, en, talis fuit,
Cum placuit hoſti. ſic tulit celſum caput.
In te magis refulget incomptus decor,
Et genitor in te totus: & torvae tamen
Pars aliqua matris miſcet ex aequo decus.
In ore Grajo Scythicus apparet rigor.
Si cum parente Creticum intraſſes fretum,
Tibi fila potius noſtra neviſſet ſoror.
Te, te, ſoror, quacunque ſiderei poli
In parte fulges, invoco ad cauſam parem.
Domus ſorores una corripuit duas;
Te genitor, at me natus. en, ſupplex jacet

Al-

GRONOVII.

652. *Tenera tingebat rubor.*] Flor. cum illis facit, qui *pudor*. Claudianus in ſexto Conſulatu Honorii: *Cui ſimplex calet ore pudor.* In Laevio obſervavit Gellius pro rubente aurora *pudoricolorem.* lib. 19. 7.

VARIORUM.

650 *Et longa*] Athenienſes cum per invidiam interfeciſſent Androgeum fil. Minois, quod palaeſtra omnes viciſſet, à Minoë devicti cogebantur quotannis pendere ſeptena natorum corpora Minotauro voranda. Huc forte miſſus Theſeus ab Ariadne adamatus accepit filum quo ſe Labyrintho explicaret, interfecto monſtro. FARN.

654. *Tuaeve*] Quam tu colis Hippolyte. FARN.

654. *Mei*;] Avi mei, qui ſemper juvenis, pulcher, intonſus, infra verſ. 751. FARN.

655. *Tuuſque*] Aut potius vultus inſtar tui ô Hippolyte. FARN.

656. *Cum placuit hoſti.*] Ariadnae, vel Antiopae. ſupra verſ. 398. FARN. Sic vulgus interpretum. male, ut notavit Parrhaſius. Ariadne enim Theſei formâ ſemel capta, nihil in eum hoſtile cogitavit. de Minoë potius dictum, quem inimicitias adverſus Athenienſes depoſuiſſe Theſei amore inductum, teſtis eſt Athenaeus COMMELINUS.

656. *Cum placuit hoſti.*] Parrhaſium, quem hic laudat Commelinus, vide Fac. Crit. Grut. Tom. 1. Epiſt. 16. SCHRODERUS.

657. *Incomptus*] Nativus, non fucatus. FARN.

660. *Grajo*] A Graeco patre. FARN.

660. *Scythicus*] A matre Amazone, quae è Scythia. FARN.

662. *Soror:*] Ariadne à Baccho in coelum relata. FARN.

665. *Domus*] *Placuit domus una duabus, Me tua forma capit, capta parente ſoror, Theſeides Theſeuſque duas rapuere ſorores.* FARN.

667. *Al-*

Allapſa genubus regiae proles domus.
Reſperſa labe nullâ, & intacta, innocens;
Tibi mutor uni certa deſcendi ad preces.
Finem hic dolori faciet, aut vitae dies.
Miſerere amantis. *Hipp.* Magne regnator Deûm,
Tam lentus audis ſcelera? tam lentus vides?
Ecquando ſaeva fulmen emittes manu,
Si nunc ſerenum eſt? omnis impulſus ruat
Aether, & atris nubibus condat diem;
Ac verſa retro ſidera obliquos agant
Retorta curſus. tuque ſidereum caput
Radiate, tantum ne nefas ſtirpis tuae
Speculere, lucem merge, & in tenebras fuge.
Cur dextra, Divûm rector atque hominum, vacat
Tua, nec triſulcâ mundus ardeſcit face?
In me tona. me fige. me velox cremet
Tranſactus ignis. ſum nocens. merui mori.
Placui novercae. dignus en ſtupris ego
Scelereque tanto viſus? ego ſolus tibi

Ma-

GRONOVII.

677. *Tuque ſidereum caput, Radiate Titan*] Alia, quam vulgo erat, interpunctione reddidiſſe auctori decus ſuum putat Gruterus Sane tolerabiliorem fecit ſententiam. Sed totum decus reddit auctori Florentinus: *tuque ſidereum caput Radiate, tantum ne nefas ſtirpis tuae Speculere, lucem merge.* Res ipſa loquitur.

684. *Dignus an ſtupris ego*] Etruſcus; *dignus en ſtupris ego.*

VARIORUM.

667. *Allapſa genubus*] Phaedra apud Ovid. in epiſt. Heroid. *Victa precor, genubuſque tuis regalia tendo Brachia: quid deceat non videt omnis amans.* DELRIUS.

669. *Tibi*] Hactenus caſta, intacta aliis, tua primum cauſa impudica facta ſum FARNAB.

674. *Si*] Si non nunc fulminas. FARN.

679. *Lucem merge,*] Ne videas ſcelus neptis tuae Phaedrae. FARNABIUS. Hoc ait, quia Solis obſcuratio & obtenebratio Dei iram, futuraſque miſerias praetendere credebatur: idque confirmatur exemplo menſae Thyeſteae ſupra Thyeſte, & pluribus, quae congeſſit Arias Montanus lib. Jeremiae cap. 24 idonea haec cauſſa. ſed ad mentem Hippolyti vicinior; quia nefas ſtirpis ſuae videre Phoebum & intueri turpe. decebat potius prae pudore faciem obvelare, & oculos avertere à tanta foeditate atque dedecore. DELRIUS.

680. *Cur dextra,*] *Cur agunt ſuperi tanta otia coelo? Fulmina cur ceſſant?* FARNABIUS.

682. *In me*] Si non in illam. FARN.

686. *Re-*

Materia facilis? hoc meus meruit rigor?
O ſcelere vincens omne femineum genus!
O majus auſa matre monſtrifera malum,
Genitrice pejor! illa ſe tantum ſtupro
Contaminavit, & tamen tacitum diu
Crimen biformi partus exhibuit nota,
Scelusque matris arguit vultu truci
Ambiguus infans. ille te venter tulit.
O ter quaterque proſpero fato dati,
Quos hauſit, & peremit, & leto dedit
Odium, doluſque! genitor, invideo tibi.
Colchide noverca majus hoc, majus malum eſt.
Phaed. Et ipſa noſtrae fata cognoſco domus:
Fugienda petimus. ſed mei non ſum potens.
Te vel per ignes, per mare inſanum ſequar,
Rupeſque, & amnes, unda quos torrens rapit,
Quacumque greſſus tuleris, hac amens agar.
Iterum, ſuperbe, genubus advolvor tuis.
Hipp. Procul impudicos corpore à caſto amove
Tactus. quid hoc eſt? etiam in amplexus ruit?
Stringatur enſis. merita ſupplicia exigat.
En, impudicum crine contorto caput

Lae-

GRONOVII.

702. *Hac amens ferar.*] Florentinus: *hac amens agar.*

VARIORUM.

686. *Rigor?*] Auſteritas mea & aſperitas. FARNABIUS.

688. *Matre*] Paſiphaë, quae ex promiſcuo concubitu Minois & tauri peperit Minotaurum. FARNABIUS.

692. *Truci*] Taurino. FARN.

693. *Ille te*] Qui Minotautum. inceſtus ſcil. & monſtroſus. FARN.

694. *O ter*] Perfecte. ſeptenarius enim numerus perfectus, *τετραμάκαρες ϗ τρισμάκαρες. O terque quaterque beati*, quos peremerunt odia & doli novercarum. FARN.

696. *Genitor*,] Tibi enim Medea Colchis nupta patri tuo (ut ſup. v. 563.) vitae inſidias miſto veneno ſtruxit, mihi noverca mea amorem inceſtum. FARN.

699. *Fugienda*] Mater, taurum: ſoror, hoſtem: ego, privignum. FARN.

707. *Impudicum*] Novercae impudicae. FARN.

708. *Fo-*

Laevâ reflexi. juſtior nunquam focis
Datus tuis eſt ſanguis, arcitenens Dea.
Phaed. Hippolyte, nunc me compotem voti facis.
Sanas furentem. majus hoc voto meo eſt,
Salvo ut pudore manibus immoriar tuis.
Hipp. Abſcede. vive. ne quid exores: & hic
Contactus enſis deferat caſtum latus.
Quis eluet me Tanais? aut quae barbaris
Maeotis undis Pontico incumbens mari?
Non ipſe toto magnus Oceano pater
Tantum expiarit ſceleris. ô ſilvae! ô ferae!
Nutr. Deprenſa culpa eſt. anime, quid ſegnis ſtupes?
Regeramus ipſi crimen, atque ultro impiam

Ve-

VARIORUM.

708. *Focis*] Stabant enim ad aram Dianae. ſup. verſ. 405. & 423. FARN.

709. *Arcitenens*] Ἰοχέαιρα. FARN.

713. *Ne quid*] Neque tibi gratum faciam. FARNABIUS.

713. *Et hic*] Gladium veluti Phaedrae contactu pollutum à ſe caſto abjicit inf. v. 726. FARN.

715. *Tanais?*] Vid. Hercul. Fur. verſ. 1322. FARNABIUS.

716. *Maeotis*] Palus influens in Pontum. FARNABIUS.

717. *Non ipſe toto*] Non ipſe Neptunus, univerſo mari ſuo. Herc. Fur. verſ. 1327. FARNABIUS. Scienter Seneca non niſi naturalis & juge fluentis aquae meminit; quae *viva* dicebatur. ſola haec ad expiandum idonea. Maxime maris fit mentio, quia, juxta Euripidem & Tullium pro Roſcio Amerino, omnia noſtra mare mala abluit, cunctas maculas detergit: item quia nihil in ſe ſordidum patitur, ſed confeſtim ejicit atque expuit, quicquid immunditiae, vel caſus, vel flumina, vel homines in illud devolverint. Purgaturi ſe, ſaepius caput aquae vivae immergebant. Perſius Satyr. 2. —— *Tiberino in gurgite mergis Mane caput, bis, terque, & noctem flumine purgas.* aliquando bis tantum. Ovidius 4. Faſtor. *Bis caput intonſum fontanâ ſpargitur undâ.* ſaepius ter. Ovidius 3. Faſtorum. & Juvenalis Sat. 6. Virg. 6. Aeneid. quandoque ſepties. Apulejus lib. 11 Hoc faciebant Superis facturi, idque dicebant *abluere*, ut docet Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 1. Virgilius: —— *donec me flumine vivo Abluero* —— abluebant autem manus, pedes, caput, totumque corpus. de manibus, Aurel. Victor lib. de viris Illuſtribus. idem teſtatur Scholiaſtes Sophoclis in Ajace Lorario, à Briſſonio relatus. de pedibus vetus Horatii interpres ad Satur. 3. lib. 2. probatur adagione, *illotis pedibus*, & altero, *illotis manibus*. de toto corpore accipio, quando quis dicitur ἀπλῶς lautus, vel purus. Arnob. lib. 7. *quorum templa cum adire diſponitis, ab omni vos labe puros, lautos, caſtiſſimoſque praeſtatis.* idque etiam Servius in 4. Aeneid notavit. Interdum ſe tantum adſpergebant, ſcilicet Diis inferis operaturi; teſtibus Macrobio & Servio, ſeu pura aquae circumferebant, ut Maro loquitur, utentes aſpergillo ex oleae vel lauri ramuſculo. Juvenalis Sat. 7. v. 158. DELRIUS.

718. *O ſylvae!*] Ad vos propero. *atque hoc dicto excedit.* FARNABIUS.

719 *Deprenſa*] Deprehendit jam Hippolytus culpam alumnae meae, quam ad patrem, ſi quando reverſus fuerit, deferet. Excogita itaque ô anime aliquam technam qua praeveniamus eum, atque haec eſt. FARN.

720. *Regeramus*] Prius arguamus eum novercae ſtuprum inferre voluiſſe. FARN.

Venerem arguamus. ſcelere velandum eſt ſcelus.
Tutiſſimum eſt inferre, cum timeas, gradum.
Auſae priores ſimus, an paſſae nefas,
Secreta cum ſit culpa, quis teſtis ſciet?
Adeſte Athenae. fida famulorum manus,
Fer opem. nefandi raptor Hippolytus ſtupri
Inſtat, premitque. mortis intentat metum.
Ferro pudicam terret. en, praeceps abiit,
Enſemque trepida liquit attonitus fuga.
Pignus tenemus ſceleris. Hanc moeſtam prius
Recreate. crinis tractus, & lacerae comae,
Ut ſunt, remaneant, facinoris tanti notae.
Referte in urbem. Recipe jam ſenſus, hera.
Quid te ipſa lacerans omnium aſpectum fugis?
Mens impudicam facere, non caſus, ſolet.

GRONOVII.

727. *Mortis intentans metum.*] Flor. *intentat.*

733. *Facinoris tanti notas. Referte*] Aliter legit ac diſtinguit codex optimus: *crinis tractus & lacerae comae, Ut ſunt, remaneant, facinoris tanti notae. Perferte in urbem.* Nempe ipſam reginam, jacentem & attonitam pudore & metu.

VARIORUM.

725. *Athenae.*] O Athenienſes, *invocatque quaſi in auxilium cives & famulos nutrix, lena, proditrix* FARNABIUS

731. *Crinis*] Supra verſ. 704. FARN.

732. *Facinoris tanti notae. Referte*] Traj. & duo excuſi vulgatam retinent, *notas referte.* Quod ſane efficacius videtur, ut has notas, una cum relicto enſe, tamquam argumentum ſceleris in urbem referri ac nunciari velit. SCHRODERUS.

CHORUS.

Precatur Chorus ut bene cedat Hippolyto forma, quae pleriſque fuit exitio. Theſei reditum proſpicit.

FUgit inſanae ſimilis procellae,
Ocior nubes glomerante Coro,

Ocior

VARIORUM.

736. *Fugit*] Hippolytus fugit in ſilvas non ſegnior pluvia è nube ſoluta erumpente. FARN.

737. *Coro,*] Thyeſt. v. 578. FARN.

739. *Stel.*

Ocior curſum rapiente flamma;
Stella cum ventis agitata longos
Porrigit ignes.
Conferat tecum decus omne priſcum
Fama miratrix ſenioris aevi:
Pulchrior tanto tua forma lucet,
Clarior quanto micat orbe pleno,
Cum ſuos ignes coëunte cornu
Junxit, & curru properante pernox
Exerit vultus rubicunda Phoebe:
Nec tenent ſtellae faciem minores.
Qualis eſt primas referens tenebras
Nuncius noctis, modo lotus undis

Heſpe-

GRONOVII.

740. *Corripit ignes.*] Et hic in pejus conjurant codices Gruteri. Nam, *porrigit*, Delrio editum, Etruſcus confirmat, non minus quam Raphelingianus, Cruſerianus, Voſſianus. Hoc eſt, quod ex Virgilio dicit ipſe in Natur. Quaeſt. *crinemque volantia ſidera ducunt.* Troadibus: *Et ſtella longa ſemitam flamma trahens.* Quod fruſtra negat huc facere Gruterus: tam enim bene cometa dicitur *porrigere ignes*, quam haec ſtella *ſemitam trahere.*

VARIORUM.

739. *Stella cum ventis*] Phoen. verſu 431. FARNABIUS. Ex phyſica diſciplina dictum, ut docet Ariſtoteles libro 1. Meteor. cap. 4. & 5. has trajectiones, Plinius lib. 2. cap. 36. vocat *ſtellarum diſcurſus*: quid portendant, petendum ex Ptolomaeo in Centiloquio. Virg. 1. Georg. ex Arato: *Saepe etiam ſtellas, vento impendente, videbis Praecipites coelo labi, noctiſque per umbras Flammarum longos à tergo albeſcere tractus.* DELRIUS.

739. *Longos*] Diffuſos per longum tractum. FARNABIUS.

742. *Senioris*] Priſci, veteris. FARN.

743. *Pulchrior*] *Ignes plena nitet quantum inter Luna minores; tantum formoſis formoſior omnibus hic eſt.* FARN.

744. *Orbe*] Pleno jam orbe & Soli oppoſita, per totam lucet noctem; *cum ſtellis acies obtuſa videtur* FARN.

745. *Suos ignes*] *Sui* vox proprietatem & dominium quoddam in re ſignificat. at lunam dictam volunt, quod luce luceat aliena. qua in ſententia apud Plutarchum, in lib. contra Colotem Epicureum, eſt Parmenides. Catullus: *notho eſt dicta lumine luna* Erravitne ergo Seneca? nequaquam. quia Epicuro, ut in ejus vita ſcribit Laertius, placuit fieri poſſe, ut Luna & à ſeipſa, & à Sole lumen habeat. Chaldaei vero lunam proprii & perpetui luminis compotem eſſe voluerunt, ſi Apulejo in lib. de Deo Socratis credimus. DELRIUS. Medea verſ. 97. expreſſe ponit *Phoeben lumine non ſuo.* Ergo *ſuus* hic ſimpliciter ponitur, ut alias ſaepe ſine nota proprietatis aut dominii. GRUTERUS.

748. *Nec tenent ſtellae*] Omnis, pleno lumine fulgente lunâ, ſtellarum nitor, omne decus evaneſcit. DELRIUS.

750. *Modo lotus undis*] Plerique veterum crediderunt ſtellas & ſidera humecto quodam alimento nutriri, eiſque ſplendorem & pulcritudinem illis augeri. ſic Empedocles, Plato, Stoici, Plinius lib. 2. Homerus Iliad. χ'. & noſtri poëtae: *Flumina ſuppeditant, unde aether ſidera paſcit.* Virgil. *Convexa polus dum ſidera paſcet?* Lucanus: *Nec non Oceano paſci Phoebumque polumque.* Ideo Seneca

dicit:

Heſperus, pulſis iterum tenebris
Lucifer idem.
Et tu thyrſigera Liber ab India,
Intonſa juvenis perpetuum coma,
Tigres pampinea cuſpide territans,
Ac mitra cohibens cornigerum caput,
Non vinces rigidas Hippolyti comas.
Nec vultus nimium ſuſpicias tuos.
Omnes per populos fabula diſtulit,
Phaedrae quem Bromio praetulerit ſoror.
Anceps forma bonum mortalibus,
Exigui donum breve temporis,
Ut velox celeri pede laberis!
Non ſic prata novo vere decentia

Aeſta-

GRONOVII.

758. *Nec vultus nimium*] Tranſpoſitio quidem verſuum, quam molitur hic Delrius, merito reprehenſa eſt à Grutero. Sed Flor. quoque & Voſſian *Ne vultus*. Scribe: *Neu vultus nimium*. Ipſum autem Bacchum, non Theſea, alloquitur. Nec tu nimis gloriens pulcritudine tua, Bacche: norunt enim omnes, quem Ariadne, quam te maluerit maritum, ſi retinere potuiſſet. Ipſum nempe Theſea, qui in Dia inſula eam deſeruit.

VARIORUM.

dicit: *modo lotus undis*. quaſi reſtauratus, & ſumto alimento plenior formoſiorque Sed contra hanc opinionem diſputat Ariſtoteles lib. 2 Meteor. & diſerte errorem vocat Marius Victor Commentar. in Geneſim. DELRIUS.

751. *Heſperus*,] Idem autem Lucifer & Heſperus. FARNABIUS

753. *Thyrſigera*] A Baccho thyrſigero devicta. FARN.

754. *Intonſa*] Idem enim cum ſole. uterque itaque intonſus & juvenis fingitur propter radios. Oed. 405. FARN.

755. *Tigres*] Currum Bacchi trahentes. FARN.

755. *Pampinea*] Vitium frondibus involuto thyrſo. FARN

755. *Territans*,] Herc. Fur. v. 470. FARN.

756. *Cornigerum*] An à truculentia ebriorum? An quod cornua veteribus in uſum poculorum? An quod boves primus junxit Bacchus, unde & Oſyris eſt Aegyptiis? An à robore? qua de cauſa Seleuci faciem in ſtatuis cornigeram fuiſſe ſcribit Appianus in Syriacis, quod taurum ferocem, ſacrificante Alexandro, vinculis ruptis profugum ſolus cornibus arreptum detinuerit. An [illegible] dictus ob galeam capitis arietini forma, quali Pyrrhum Epirotarum regem uſum fuiſſe refert Plutarchus, nec non Turno *rubrae cornua criſtae* tribuit Virgilius) inſignem, in honorem patris ſui Jovis Ammonis, cui & ipſe aram & templum ſub arietis ſpecie erexit? An denique à cincinnis ceu crobylis crinium utrinque in cornuum formam acuminatis atque retortis? cujuſmodi comis ſpectabiles incedebant ſacerdotes Lydii & Armenii. Neque alia creduntur Moſis fuiſſe cornua: quae tamen alii de facie ejus intelligunt quae קרן id eſt, radiabat, ſplendorem emittebat radiorum qui cornua referrent à קרם incurvare, vel קרן cornu FARN.

757. *Rigidas*] Incomptas. FARN.

768. *Lan-*

Digitized by Google

Aeſtatis calidae deſpoliat vapor:
Saevit ſolſtitio cum medius dies,
Et noctem brevibus praecipitat rotis,
Langueſcunt folio lilia pallido,
Et gratae capiti deficiunt roſae:
Ut fulgor teneris qui radiat genis
Momento rapitur! nullaque non dies
Formoſi ſpolium corporis abſtulit.
Res eſt forma fugax. quis ſapiens bono
Confidat fragili? dum licet, utere.
Tempus te tacitum ſubruet, horaque
Semper praeterita deterior ſubit.
Quid deſerta petis? tutior aviis
Non eſt forma locis. te nemore abdito,
Cum Titan medium conſtituit diem,
Cinget turba licens, Naides improbae,
Formoſos ſolitae claudere fontibus:

GRONOVII.

765. *Aeſtatis calidae diſpoliat vapor*] Flor. *deſpoliat*. Et ſtatim: *Et noctes*. Sed etiam: *Langueſcunt folio ut lilia candido:* ut Lipſianus. Sed tamen incommodum hic *τὸ ut*. Continuatur enim ſenſibus cum proximis & ſubauditur ex altero praecedente verſu *τὸ Cum*. Forte: *Langueſcunt folio & lilia*. Quum ſolſtitio meridies eſt ferventiſſimus, & contrahuntur noctes, & lilia langueſcunt. Forte etiam: *Et noctes brevibus praecipitant rotis*. *καθολικῶς* pro praecipitantur.

775. *Tempus ſed tacitum ſubruit*,] Fruſtra Gruterus *ſe*. Illi alii, qui editioni ſuae intulere, *te*, fecerunt, quod ratum habent Florentinus & Voſſianus Eſt autem Florentiae. *Tempus te tacitum ſubruet*.

778. *Te nemore abditum*,] Florent. *abdito* Et mox: *Naides improbae*. Ut ſemper ſcribendum, quoties triſyllabon eſt, non *Naiades*.

VARIORUM.

768. *Langueſcunt*] *Ellipſis*, cum langueſcunt. FARN.

769. *Gratae capiti*] Cujus dolori à calore proficiſcenti medentur. Thyeſt. verſ. 945. FARN.

770. *Ut fulgor teneris* Cet.] Videtur per modum epiphonematis pronunciatum hoc accepiſſe Gronovius qui exclamandi modo haec efferat. Quid ſi inſtitutae comparationis *ἀπόδοσιν* ex his intelligas verbis? quae reſpondeant prioribus iſtis: *Non ſic prata novo vere decentia Aeſtatis calidae deſpoliat vapor*, cet. *Ut fulgor teneris, qui radiat genis, Momento rapitur*. Comparat enim formae decus fugax brevitati decoris pratorum, liliorum & roſarum. SCHRODERUS.

772. *Formoſi*] Aliquid de forma demit, minuit. FARNABIUS.

775. *Horaque*] *Optima quaeque dies miſeris mortalibus aevi Prima fugit*. FARN.

778. *Nemore abditum*,] Meridianos aeſtus umbra levantem nemoris FARN.

780. *Naides*] Fontium Nymphae, à *νάειν* fluere. FARN.

781. *Formoſos*] Ut Hylam. Med verſ. 649. & Narciſſum umbram ſuam in fonte conſpectam amplexatum FARN.

Et ſomnis facient inſidias tuis
Laſcivae nemorum deae,
Montivagique Panes.
Aut te ſtellifero deſpiciens polo
Sidus, poſt veteres Arcadas editum,
Currus non poterit flectere candidos.
Et nuper rubuit; nullaque lucidis
Nubes ſordidior vultibus obſtitit.
At nos ſolliciti lumine turbido,
Tractam Theſſalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus. tu fueras labor,
Et tu cauſa morae. te dea noctium

Dum

GRONOVII.

783. *Nemorum deae, Montivagique Panes.*] Etruſcus: *nemorum deae, Panas quae Dryades montivagos petunt*, prorſus ut volunt Lipſius, & Moguni. Delrii, qui ſuſpicatur: *Montivagique Panes, Panes qui Dryadas montivagas petunt*. Sed non placet repetitum, *montivagus*. Forte: *Laſcivae nemorum deae, Panes quas Dryades montivagi petunt*. Laſcivae deae nemorum Dryades, quas petunt montivagi Panes: illae vero his faſtiditis inſidiabuntur ultro potius Hippolyto. Statius in Arbore Atedii: *Nympharum tenerae fugiebant Pana catervae. Ille quidem it, cunctas tanquam velit; it tamen unam in Pholoën. Silvis haec fluminibuſque ſequentis Num hirtos greſſus, num improba cornua vitat.*

VARIORUM.

782. *Et ſomnis*] Et te dormientem rapient Dryades, Fauni, Satyri. FARN.

785. *Aut te ſtellifero*] Aut Luna vacabit tua forma capta, ut quondam Endymionis. ſupra verſ. 309 FARN.

786. *Sidus, poſt veteres*] Προσέληνοι dicuntur Arcades, ſive quod idem ſemper incoluerint ſolum, αὐτόχθονες uti Athenienſes; *vel* quod Lunae curſum Endymion Arcas primus invenerit. unde & fabulae locus. FARNABIUS. Ariſtophanis Scholiaſtes refert Arcades ante Lunam natos fuiſſe: ideo à Lycophronte προσέληνοι dicuntur. Apollonius Argonaut. δ΄. Ἀρκάδες, οἳ καὶ πρόσθε σεληναίης ὑδέονται. Ovidius 1, 2, & 5. Faſt. & Sen. Herc. Oet. verſ. 1883 DELRIUS.

788. *Nuper rubuit;*] Exiſtimabant Lunam magico carmine ſollicitatam rubore ſuffundi, vel ob magarum impudentiam & ſcelera; vel laborantem, vi carminis. Horatius: —— *Lunamque rubentem Ne foret his teſtis poſt magna latere ſepulcra.* In defectu, idem illi à veneficiis evenire putabant. qua in re tam ſuperſtitioſi Athenienſes, ut eos qui veram Eclipſis cauſam adferebant, tanquam impios, vivos exuſſerint, teſte Plutarcho in Pericle, ubi hac de re fuſè differit. Romanos in Macedonia belligerantes tinnitum dediſſe, tuendae Lunae gratiâ, refert idem in Aemilio. Comment. Juvenalis, Satyr. 6 *Sonitus fieri aſſolet, quando Luna deficit.* Alicubi legi Indos hoc Lunae vitium copioſo fletu proſequi ſolitos, quod arbitrarentur eam à Sole ad ſanguinis uſque effuſionem flagellatam. Ovid *Quale roſae fulgent inter ſua lilia miſtae, Aut ubi cantatis Luna laborat equis.* Papinius: —— *qualis per nubila Phoebes Atracia rubet arte labor.* DELRIUS.

790. *Nos*] Nos ruboris Lunae cauſam magicis carminibus imputantes, illi laboranti pelvium tinnitu ſuccurrere voluimus (ſic enim & tubarum clangore Lunae Eclipſim patienti auxiliari ſe credebat vulgi ſuperſtitio) Tu autem ô Hippolyte cauſa illi eras ruboris & morae, vid. ſup. verſ. 420. & Med. 749. FARNABIUS.

797. Pa-

Dum ſpectat, celeres ſuſtinuit vias.
Vexent hanc faciem frigora parcius,
Haec ſolem facies rarius appetat,
Lucebit Pario marmore clarius.
Quam grata eſt facies torva viriliter,
Et pondus veteris triſte ſupercilii!
Phoebo colla licet ſplendida compares:
Illum caeſaries, neſcia colligi
Perfundens humeros, ornat & integit:
Te frons hirta decet, te brevior coma
Nulla lege jacens. tu licet aſperos
Pugnaceſque deos viribus arceas
Et vaſti ſpatio vincere corporis.
Aequas Herculeos jam juvenis toros,
Martis belligeri pectore latior.
Si dorſo libeat cornipedis vehi;

Fre-

GRONOVII.

805. *Viribus arceas Et vaſti*] Sane & optimus *audeas*. Non mutem tamen. *Arceas vincere* eſt prohibeas victoria, & ipſe eam occupes aut ambiguam facias. Ovidius lib 15. *primuſque animalia menſis Arcuit imponi.* Silius lib. 5. *fraude arctati remeare foraminis arcet* Lib. 13. *ſolem referre, cere fronti Arcet.* Statius: *nec ego lugere ſeverus Arceo* Troadibus: *ruere & aequari ſolo Etiam arcuiſſem.* Cepit & Gruterus. Et Barthius lib. 11 Adv. 26. ſed in vero conſiſtere non potuit alioqui arcuiſſet conjicere: *Iſt vaſti ſpatio.* Vir doctus appinxerat margini membranarum Voſſianarum: *Evaſti ſpatio vindice*: aut, deeſt forte verſus: durum *ſpatium corporis* Sic ille feſtinans, opinor Neque enim ignorabat apud Ovidium de ſerpente per Cadmum occiſo: *ſpatioſi corporis hoſtem.* Et de Actaeone: *Dat ſpatium collo.* Et Juvenalis: *ſpatium admirabile rhombi.* Accepi & Scaligerum ali-

VARIORUM.

797. *Pario marmore*] Pure candido marmore ex inſula Paro, Cycladum una. FARN. Quicquid dicat Cardanus in lib. de ſubtilit. candidum marmor Parium: candidum fuit. Unde Sidonius in Burgi deſcriptione, *Paron candentem* vocavit verſu 140 & in epithal. Ruricii: *Hic lapis eſt de quinque locis, dans quinque colores, Aethiopus, Phrygius, Parius, Poenus, Lacedaemon, Purpureus, viridis, maculoſus, eburnus, & albus*, Plinius lib. 36. cap. 5. *Candido marmore uſi ſunt è Paro inſulâ; quem lapidem coepere lychnitem appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis caederetur. auctor eſt Varro.* Horatius 1. carminum. *Urit me Glycerae nitor Splendentis Pario marmore pulcrius.* Ovidius lib 1. amorum; *Aſtitit illa gemens albo & ſine ſanguine vultu, Caeduntur Pariis qualia ſaxa jugis* DELR.

799. *Et pondus veteris*] Gravitas & majeſtas quae in ſuperciliis. FARNABIUS.

801. *Neſcia colligi*] Inornata & incompta. FARN. Sic crines *in nodum colligi* ab Ovidio, *inſinum* veſtes à Marone dicuntur. DELRIUS.

809. *Si dorſo*] Si equitare libeat, ſuperas Caſtorem, qui bonus equis & peritus equorum domitor. FARNABIUS.

811. *Cyl-*

Frenis Caſtorea mobilior manu
Spartanum poteris flectere Cyllaron.
Amentum digitis tende prioribus,
Et totis jaculum dirige viribus;
Tam longe, dociles ſpicula figere,
Non mittent gracilem Cretes arundinem.
Aut ſi tela modo ſpargere Parthico
In coelum placeat; nulla ſine alite
Deſcendent, tepido viſcere condita:
Praedam de mediis nubibus afferes.
Raris forma viris (ſecula proſpice)
Impunita fuit. te melior deus
Tutum praetereat, formaque nobilis
Deformis ſenii monſtret imaginem.
Quid ſinat inauſum feminae praeceps furor?
Nefanda juveni crimina inſonti parat.

En

GRONOVII.

quando conjeciſſe: *te licet aſperos Pugnaceſque deos viribus acribus Et vaſti ſpatio vincere corporis.*

817. *Nulla ſine alite Deſcendent,*] Fortaſſe ſcripſit: *nulla niſi alitis Deſcendent tepido viſcere condita.* Sic foret utique rotundius. Florent. *ſine ave.* At non ſpernendum ejus: *Praedam de mediis nubibus afferent.* non *afferes.* Forte & *auferent*; Ut Martialis: *Stymphalidas aſtris Abſtulit.* Ut & paulo ante, *Cyllaron* non *Cyllarum.*

823. *Deformis ſenii limina tranſeat.*] Primus hujus loci veram lectionem prodidit Lipſius, non tamen penetratam ſibi: quippe qui & vulgatum pro apto & vero laudet. Itaque homines graves, aeque ac G. Fabricius & caeteri ſub N. latentes, infandam cenſuere. Tentavit explicare Scaliger, & cupreſſum adpinxit Iſacius. Nos vere, ut puto, cap. 21. Diatribes. Exſtat prorſus & in ſanctiſſimis membranis, Voſſiano, Cruſeriano: *Deformis ſenii monſtret imaginem.* Votum eſt, more poëtarum tam in votis quam in imprecationibus uſitato, deſumptum ex illis, quae poſtea accidiſſe narrantur. Nempe, ut invidae deae Rhamnuſiae, cui omne magnum moleſtum, forma illa non videatur invidenda, ſed ſpeciem potius deformis ſenii exhibeat. Fingitur autem

VARIORUM.

811. *Cyllarum*] Equum Caſtori à Junone datum, quem à Neptuno acceperat. hunc Pollucis fuiſſe refert Virg. 3. Georg. ſed fratrem pro fratre poni, exponit Servius. FARN.

812. *Amentum*] Sex. Pompejus, Amenta, inquit, quibus ut mitti poſſint vinciuntur jacula ſive ſolearum lora ex Graeco, quod eſt ἅμματα, ſic appellata; vel quia aptantes ea ad mentum trahunt. utitur Prudent. in Pſychomach. DELR.

815. *Non mittent*] Nec Cretes peritiſſimi ſagittarii longius emittent ſagittam quam tu jaculum. FARNABIUS.

817. *Nulla*] Quemadmodum ab Eurytione fixa. 5. Aen. *Sub nube columba Decidit exanimis vitamque reliquit in aſtris Aereis, fixamque refert delapſa ſagittam.* FARN.

820. *Raris forma*] Formoſis ut plurimum nocuit ſua forma. *τὸ γὰρ πολὺ κάλλος καὶ ψόγον πολλῶν γέμει.* FARN.

834. *En,*

En ſcelera! quaerit crine lacerato fidem.
Decus omne turbat capitis. humectat genas.
Inſtruitur omnis fraude feminea dolus.
Sed iſte quiſnam eſt regium in vultu decus
Gerens, & alto vertice attollens caput?
Ut ora juveni paria Pirithoo gerit!
Ni languido candore pallerent genae,
Staretque recta ſquallor incultus coma.
En, ipſe Theſeus redditus terris adeſt.

GRONOVII.

Diana Hippolyto in Virbium mutato addidiſſe canos & aetatem, ne rurſus improbos oculos forma ejus irritaret.

826. *Et ſcelere quaerit*] Sic Delrius, vel etiam *ſceleri*, plorante verſu. Antea erat, *In ſcelere*, quod reduxit volentibus ſuis Gruterus Lipſianus à manu priore, *In ſcelera*; à ſecunda, *En ſcela.* Circumeunt verum, quod eſt in Florentino: *En ſcelera! quaerit crine.* Plautus Rudente 4, 4. *Ecce Gryps ſcelera. Cum iſthaec res male evenit tibi, Grype, gratulor* Terentius Andria IV. v. 46. *Audiſtin' obſecro? hem ſcelera! hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.*

828. *Omnis arte foeminea*] Florent. *Omni fraude.* Forte: *Inſtruitur omnis fraude foemineus dolus.*

829. *Regium vultu decus Gerens,*] Florent. *in vultu.* quod Gruterus duorum codd. auctoritate mutavit.

831. *Ut ora juveni paria Pirithoo*] Audiamus hic Gruterum: Non vane ſuſpicatur Delrius legendum *Hippolyto*, cujus rationes petantur è commentariis. Ego potius odorer vitium in voce *juveni*, non heic modo, ſed & Medea v. 107. Videtur enim ſub illo *juveni* latere vox, quae notet ſocium, contubernalem, amicum, vel aliquid adhuc conjunctius. Sic ille, non deceptus, quod ad hunc quidem locum attinet: praeſertim quum omnes fere MSſ. *Pirithoi*, non *Pirithoo:* hoc & ipſe & Delrius quoque in ſuis notarunt. Scribendum eſt enim: *Ut ora comiti paria Pirithoi gerit.* Hoc eſt, ipſi Theſeo, militi audacis proci. Et ſupra legimus: *Aderit maritus.* PH. *nempe Pirithoi comes.* Dubiam ejus reddebat formam luridus color & horrens capillus. Sed hae notae erant Theſei ab inferis reverſi, ubi mirum non eſt inter tantos terrores & pallorem eum contraxiſſe & ſquallorem rigidae comae.

832. *Candore pallerent*] Optimus: *pallore canderent.* Sequenti verſu jam certo agnoſcitur, qui ante dubia ſuſpicione fuerat intellectus. Si adjutarent libri, mallem: *Eſt ipſe. Theſeus redditus terris adeſt.*

VARIORUM.

834. *En, ipſe*] Agnoſcit tandem ipſum eſſe Theſeum. FARN.

ACTUS

ACTUS TERTIUS.

Theseus. Nutrix.

Reverſus ab inferis Theſeus domeſtici luctus cauſam à nutrice obvia ſciſcitatur, illa ſe hoc tantum ſcire reſpondet, Phaedram necis conſilium iniiſſe.

Theſ. TAndem profugi noctis aeternae plagam,
Vaſtoque manes carcere umbrantem polum.
Ut vix cupitum ſufferunt oculi diem!
Jam quarta Eleuſin dona Triptolemi ſecat,
Paremque toties Libra compoſuit diem;
Ambiguus ut me ſortis ignotae labor
Detinuit inter mortis & vitae mala.
Pars una vitae manſit extincto mihi
Senſus malorum. finis Alcides fuit,
Qui cum revulſum Tartaro extraheret canem,

Me

GRONOVII.

838. *Jam quarta Fleuſis*] Hic quoque clare optimus: *Eleuſin.* Ut *Salamis*, *Salamin*; Δελφὶς, *Delphin*, Pomponius Mela 2, 3. *In Atthide Eleuſin Cereri conſecrata.*

839 *Paremque toties Libra*] Fortaſſe *paremque noctis libra* Vide ad Herc. Fur. 843.

843. *Senſus malorum. finis*] Vide quid poſſit diſtinctio. In re minima ingentes hic tumultus. Ediderunt: *Merſus malorum.* Delrius: *exſtincto mihi Senſus malorum finis Alcides fuit.* hae ſententia, malorum ſenſum Alcides mihi ademit. Scaliger: *manſit exſtincto mihi Senſus. malorum finis Alc.* Ut etiam Grutero & nuper omnibus editum. Ipſe tandem Gruterus verum videtur ſenſiſſe: ſed male in notis ejus expreſſum eſt. Etenim voluit, opinor: *manſit exſtincto mihi Senſus malorum; finis Alcides fuit.* Accipiendum *τὸ malorum*, quaſi bis poſitum eſſet: quod frequens bonis auctoribus. Una re intellexi me vivere, videlicet malorum ac poenarum ſenſu: eorum malorum earumque poenarum finem mihi fecit Hercules

844. *Qui cum revulſum Tartaro extraheret*] Florenr. *revulſo Tartaro abſtraheret.* Lucanus lib. 3. *ingenti Saturnia templa revelli Mole.*

VARIORUM.

836. *Umbrantem*] Nigrantem, deteriorem, Antarcticum. vid. Hercul.. Fur. 606. & 1103. Ag. 756. FARN.

838. *Eleuſis*] Urbs illa Attica (cujus regis filium Triptolemum Ceres agri colendi rationem docuit aliiſque tradere juſſit) quarto jam meſſem collegit. FARN.

839. *Paremque*] Et libra ſignum aequinoctiale quater aequavit diem nocti, hoc eſt, *quatuor jam annos apud inferos fui.* FARN.

844 *Qui cum revulſum*] Hercul. Fur. verſ. 805. FARNABIUS.

844. *Tar-*

Me quoque ſupernas pariter ad ſedes tulit.
Sed feſſa virtus robore antiquo caret,
Trepidantque greſſus. heu, labor quantus fuit
Phlegethonte ab imo petere longinquum aethera,
Pariterque mortem fugere, & Alciden ſequi!
Quis fremitus aures flebilis pepulit meas?
Expromat aliquis. luctus, & lachrimae, & dolor,
In limine ipſo moeſta lamentatio,
Hoſpitia digna prorſus inferno hoſpite.
Nutr. Tenet obſtinatum Phaedra conſilium necis,
Fletuſque noſtros ſpernit, ac morti imminet.
Theſ. Quae cauſa leti? reduce cur moritur viro?
Nutr. Haec ipſa letum cauſa maturum attulit.
Theſ. Perplexa magnum verba neſcio quid tegunt.
Effare aperte, quis gravet mentem dolor.
Nutr. Haud pandit ulli. moeſta ſecretum occulit,
Statuitque ſecum ferre, quo moritur, malum.
Jam perge quaeſo, perge. properato eſt opus.
Theſ. Reſerate cluſos regii poſtes laris.

THE-

GRONOVII.

849. *Et Alcidem ſequi!*] Florentinus *Alciden.*

852. *Et limine ipſo moeſta*] Delrius ex omnibus ſuis profert: *Et limine in ipſo moeſta*: N. edidiſſe: *Et limine in ipſo vaſta*: Lugdun. *Limineque in ipſo vaſta*: Baſil. *Et limine ipſo vaſta*: denique nonnullos: *In limine ipſo moeſta.* Hoc poſtremum poſthac nobis antiquiſſimum erit, quippe Florentino probatum.

853. *Hoſpitia digna prorſus*] Emendaveram, *Auſpicia.* Omina merito excipientia illum, qui apud inferos in hoſpitio fuit. Petronius: *Ego, inquit Eumolpus, hoc juſſi: nec non eodem futurus navigio auſpicium mihi feci.* Troadibus: *fingit an quiſquam hoc parens, Nec abominandae mortis auſpicium pavet?* Nunc video id quoque adſcripſiſſe Grotium.

VARIORUM.

844. *Tartaro*] Profundiſſimo inferorum loco. διὰ τὸ τεταράχθαι ἐκεῖ τὸν ἀέρα. proinde Homero dicitur Ἠερόεις & βάθιστον ὑπὸ χθονὸς βέρεθρον. FARN.

848. *Phlegethonte*] Thyeſt. v. 73. FARN.

849. *Alcidem*] Magnis paſſibus incedentem, quod ex ratiocinatione Pythagorae liquet de Herculis ſtatura vid. Thyeſt. verſ. 131. FARN.

850. *Quis fremitus*] *Exaudit Phaedrae ejulatus.* FARNABIUS.

853. *Inferno*] Ab inferis veniente. FARN.

854. *Tenet obſtinatum*] Nimis abruptum. videtur aliquid deeſſe.

857. *Haec ipſa*] Ne tibi reverſo detegat factum. FARNABIUS.

862. *Jam perge quaeſo,*] Hic verſus in membranis etiamnum Nutrici, ſequens vero Theſeo tribuitur. DELRIUS.

 865. *Ex-*

THESEUS. PHAEDRA. FAMULI.

Primum ſimulat Phaedra mori ſe malle, quam vim ſibi illatam revelare Theſeo, cui deinde nutrici cruciatum minitanti oſtendit gladium, quem Hippolytus abjectum reliquiſſet.

Theſ. O. Socia thalami, ſiccine adventum viri,
Et expetiti conjugis vultum excipis?
Quin enſe viduas dexteram? atque animum mihi
Reſtituis? & te quidquid è vita fugat
Expromis? *Phaed.* Eheu, per tui ſceptrum imperii,
Magnanime Theſeu, perque natorum indolem,
Tuoſque reditus, perque jam cineres meos,
Permitte mortem. *Theſ.* Cauſa quae cogit mori?
Phaed. Si cauſa leti dicitur, fructus perit.
Theſ. Nemo iſtud alius, me quidem excepto, audiet.
Phaed. Aures pudica conjugis ſolas timet.
Theſ. Effare. fido pectore arcana occulam.
Phaed. Alium ſilere quod voles, primus ſile.

Theſ.

GRONOVII.

864. *O ſocia thalami,*] Perſonis hic addit Flor. NUTRIX TACITA.

874. *Pudicas conjugis ſolas times?*] Hunc verſum Phaedrae dat Etruſcus, & leviter immutat: PH. *Aures pudica conjugis ſolas timet.* Quod valde placet. Intellige, quoniam aut raro aut nunquam cum alieno viro ſermonem ſociat. Unde Cato apud Liv. l. 34. *Quis hic mos eſt in publicum procurrendi & obſidendi vias, & viros alienos appellandi? Timet*, eſt, reveretur, tanquam judicis, & in cujus poteſtate eſt. & cui uni quaerit placere. Vel *ſolas*, id eſt, maxime, ante omnes alias. Virg 1 Georg. *An deus immenſi venias maris, ac tua nautae Numina ſola colant.* Ejuſdem: *Sola viri molles aditus & tempora noras.* Agamemnone: *Tu ſollicitum ſupplexque tui Numinis Argos ſola tueris.* Oedipo: *Ambigua ſoli noſcere Oedipodae datur.* Sic Nero, *ſolos ſcire audire Graecos.* Tale eſt Petronii: *Quod ſolum formae decus eſt, cecidere capilli.* & mutari nolim. Terent. Phor. 3, 3. *Solus eſt homo amico amicus.* Nec aliter religioſiſſimus rex: *Tibi ſoli peccavi.*: quicquid adulentur, confitentis ac proſtrati terramque

VARIORUM.

865. *Expetiti*] Expetendi certe. FARNABIUS.

870. *Jam cineres*] Me morti jam deſtinatam. FARNABIUS.

872. *Si cauſa*] Mori ſe velle fingit, ne Hippolytum, tanquam dedecoris ſui reum apud patrem agat: neve quis ſciat. FARN.

876. *Alium ſilere*] Quod tacitum eſſe velis, nemini dixeris. FARN.

878. *Mo-*

Theſ. Leti facultas nulla continget tibi.
Phaed. Mori volenti deeſſe mors numquam poteſt.
Theſ. Quod ſit luendum morte delictum, indica.
P. Quod vivo. *T.* Lacrimae nonne te noſtrae movent?
Phaed. Mors optima eſt perire lacrimandum ſuis.
Theſ. Silere pergit. verbere ac vinclis anus
Altrixque prodet quidquid haec fari abnuit.
Vincite ferro. verberum vis extrahat
Secreta mentis. *Phaed.* Ipſa jam fabor, mane.
Theſ. Quidnam ora moeſta avertis, & lachrimas genis
Subito coortas veſte praetenta obtegis?
Phaed. Te, te, creator coelitum, teſtem invoco,
Et te coruſcum lucis aetheriae jubar,
Ex cujus ortu noſtra dependet domus,
Tentata precibus reſtiti. ferro ac minis
Non ceſſit animus: vim tamen corpus tulit.
Labem hanc pudoris eluet noſter cruor.
Theſ. Quis, ede, noſtri decoris everſor fuit?
P. Quem rere minime. *T.* Quis ſit, audire expeto.
Phaed. Hic dicet enſis, quem tumultu territus
Liquit ſtuprator, civium accurſum timens.
T. Quod facinus, heu me, cerno? quod monſtrum intuor?
Re-

GRONOVII.

verrentis rei ſuperbiſſimas, ne dicam mendaces, preces fingendo. Qui ſequitur verſus, à Theſei perſona recte pronunciatur: TH. *Effare. fido pectore.*

878. *Deeſſe nunquam mors poteſt.*] Concinnius Florentiae: *deeſſe mors nunquam poteſt.*

881. *Perire dum lacrymant ſui.*] Quod habent duo Delrii, *lacrimandum ſuis*, quod plures Gruteri, & ipſi non ita fatuum videtur; idem in: Cruſeriano, Voſſiano, meo, duobus Germanicis, optimoque tandem Etruſco comparet. Itaque reſtituere non dubitavi.

VARIORUM.

878. *Mori*] Phoeniſſ. v. 151. FARN.

881. *Mors optima*] Hoc enim charitatis argumentum: Sicci autem oculi in funere odium arguunt. FARN.

889. *Et te*] Et te ô Phoebe domus noſtrae auctor, matris meae ex Crete Nympha genitor. FARNABIUS.

891. *Ferro*] Stupratoris. FARN.

Regale parvis aſperum ſignis ebur,
Capulo refulget gentis Actaeae decus.
Sed ipſe quonam evaſit? *Phaed.* Hi trepidum fuga
Videre famuli concitum celeri pede.

GRONOVII.

899. *Parvis aſperum ſignis*] Circumſcribere videtur, quae propria voce *Sigilla* dicebant. Cicero lib. 4. in Verrem: *Jubet me ſcyphos ſigillatos ad praetorem ſtatim afferre.* Et, *patella grandis cum ſigillis & ſimulacris deorum.* Iterumque: *appoſuit patellam, in qua ſigilla erant egregia.* Alioqui non inepte vir ſummus, *patriis.* Virgilius 9. Aeneid. *argento perfecta atque aſpera ſignis Pocula.*

900. *Gentis Actaeae decus.*] O' ὤνα edidit *Atthaeae*, & alios *Actaeae*, ſed parum referre ait. Tantum tamen opinor, ut *Atthaeus* nec Graecum nec Latinum ſit; *Actaeus* & Graecum & Latinum. Eſt enim ab ἀκτὰ quae κατ' ἐξοχὴν tribuitur Athenienſibus. Statius lib. 12. *Actaeae ſi quid clementia gentis.* Cum his autem verbis proprie jungendum τὸ *Regale* per hypallagen ablatum: ſignificat enim ſigilla ex ebore, ornamentum peculiare regiae familiae Athenienſium, in capulo gladii refulgere. Itaque vereor, ut cicada hic ſufficiat, omnibus Athenienſibus communis. Florent. etiam *generis.* quaſi velit: *generis Actaei decus.* Utrum velis, non aliter quam dixi accipiendum eſt, nempe pro familia, non pro natione. Ovidius de Aegeo & Theſeo: *Cum pater in capulo gladii conſpexit eburno Signa ſui generis.* Statius 5. Thebaid. v. 725. *Ut vero & vultus & ſigna Argoa relictis Enſibus, atque humeris amborum intentus Iaſon.* Adde ad Medeam verſ. 573.

VARIORUM.

899. *Ebur,*] Manubrium enſis ex ebore caelato, cui inſculpta cicada. FARN.

900. *Gentis Actaeae decus.*] Aurea cicada, quo inſigni ac ſymbolo ſe αὐτόχθονας eſſe volebant Athenienſes oſtendere, vertice vel fronte aureas cicadas geſtantes. FARN. Significat auream cicadam enſis capulo inſculptam vel infixam: haec enim Athenienſium regum nota. Quiſquis ille eſt, in Ciri, de Niſo Pandionis Athenienſium Regis filio: *Ergo omnis caro reſidebat cura capillo. Aurea ſollemni comtum quem fibula ritu, Mopſopiae tereti nectebat dente cicadae.* Idem teſtatur Nonnus Dionyſ. α'. Ariſtophan. Thucydid. Aelian. Philoſtratus, D. Greg. Nazianzenus, & Clemens Alexandrinus, & alii. DELRIUS. Herc. Fur. v. 1164. FARNABIUS.

THESEUS.

Agnito enſe deceptus pater & iratus filio immerito exitium imprecatur.

PRò, ſancta pietas! prò, gubernator poli,
Et qui ſecundum fluctibus regnum moves,

Un-

GRONOVII.

904. *Qui ſecundum in fluctibus regnum tenes,*] Florent. *Et qui ſecundum fluctibus regnum moves.* Non videtur eſſe temere poſitum, ſed ob perpetuam undarum jactationem: nunquam enim mare tam tranquillum, ut, etiamſi ſtratum & ſtare cum videatur tum dicatur, non trepidet ac feratur. Quaſi diceret: qui ſecundae ſortis imperio fluctus moves & agitas.

VARIORUM.

904. *Qui ſecundum*] Herc. Fur. v. 599. FARN.

905. *Hunc*

Unde iſta venit generis infandi lues?
Hunc Graja tellus aluit, an Taurus Scythes,
Colchuſve Phaſis? redit ad auctores genus;
Stirpemque primam degener ſanguis refert.
Eſt prorſus iſte gentis armiferae furor,
Odiſſe Veneris foedera, & caſtum diu
Vulgare populis corpus. ô tetrum genus,
Nullaque victum lege melioris ſoli!
Ferae quoque ipſae Veneris evitant nefas,
Generiſque leges inſcius ſervat pudor.
Ubi vultus ille, & ficta majeſtas viri,
Atque habitus horrens, priſca & antiqua appetens,
Morumque ſenium triſte, & aſpectu grave?
O vita fallax! abditos ſenſus geris,
Animiſque pulchram turpibus faciem induis.
Pudor impudentem celat, audacem quies,
Pietas nefandum. vera fallaces probant.
Simulantque molles dura. ſilvarum incola
Ille efferatus, caſtus, intactus, rudis,

Mi-

GRONOVII.

909. *Gentis armigerae furor,*] Flor. *armiferae:* ut & Delriani Voſſianuſque.

917. *Et aſpectu grave?*] Flor. *& aſſectus graves.* Utrum, *adſpectus graves:* ſic Attius Aſtyanacte: *Abducite intro, nam mihi miſeritudine commovit animum excelſa adſpecti dignitas:* an *effatus graves?*

VARIORUM.

906. *Hunc*] Graecamne educationem ſapiunt iſti mores, an Barbaram? FARN.

906. *Taurus*] Sup. v. 168. FARN.

907. *Phaſis?*] Max. Colchorum fluvius. FARN.

907. *Auctores*] Hoc imputat matri Antiopae ſeu Hippolytae. FARN.

909 *Gentis armiferae*] Amazonum: ſup. verſ. 575. FARNABIUS.

910. *Veneris*] Connubia. FARN.

912. *Nullaque*] Metaph. quod in melius ſolum tranſlatum non miteſcit, feritatem non amittit. F.

913. *Veneris*] Illicitam Venerem, inceſtum matrum coitum. FARN.

914. *Inſcius*] In feris etiam vel barbaris. FARN.

915. *Majeſtas*] Gravitas, triſtitia. FARN.

917. *Morumque ſenium triſte,*] Senes graves ſunt ut plurimum & tetrici. hinc *morum ſenium,* pro triſtitia & gravitate ponitur: & quia hoc hominum genus cunctis moleſtum eſt, *ſenium* pro moleſtia accipitur. DELRIUS.

918. *O vita*] O quam fronti nulla fides: omnes ſimulant ac diſſimulant, alii videri volunt quam ſunt. FARNABIUS.

924. *Mi-*

Mihi te reſervas? à meo primum toro
Et ſcelere tanto placuit ordiri virum?
Jam jam ſuperno numini grates ago,
Quod icta noſtrâ cecidit Antiope manu:
Quod non ad antra Stygia deſcendens tibi
Matrem reliqui. profugus ignotas procul
Percurre gentes. te licet terra ultimo
Summota mundo dirimat Oceani plagis,
Orbemque noſtris pedibus obverſum colas:
Licet in receſſu penitus extremo abditus
Horrifera celſi regna tranſieris poli;
Hiemeſque ſupra poſitus & canas nives,
Gelidi frementes liqueris Boreae minas
Poſt te furentes, ſceleribus poenas dabis.
Profugum per omnes pertinax latebras premam.
Longinqua, clauſa, abſtruſa, diverſa, invia
Emetiemur. nullus obſtabit locus.
Scis, unde redeam. tela quo mitti haud queunt,

Huc

GRONOVII.

940. *Obſtabit locus. Huc vota mittam.*] Tranſpoſitione hic peccatum oſtendit & corrigit Florentinus: *nullus obſtabit locus. Scis unde redeam. tela quo mitti haud queunt, Huc vota mittam. Genitor aequoreus.* Nemo non videt, haec ſic aptius digeſta. Poſt minas, nullum fore locum, qui profugo ſit tutus, utique commodius ſubjicitur: *Scis unde redeam.* nempe ab inferis: & ſatis credibile eſt, quem inferi tenere non potuerint, ei omnia loca patere. Sic etiam poſt, *τὸ*, *vota mittam*, rectius ſtatim continuatur narratio de munere Neptuni: prorſus vero inepte interjicitur: *Scis unde redeam.* nihil enim ad optiones illas hoc pertinet, nec inter profunda Tartara & ditem

VARIORUM.

924. *Mihi*] An in patris tui ſolius dedecus? FARNABIUS.

925. *Ordiri*] Virilitatis tuae primum ſpecimen edere. FARN.

927. *Icta*] Supra verſ. 225. FARN.

927. *Antiope*] Sic omnes lib. ad normam tamen Cariſii lib. 1. dicendum foret; *Antiopa*. ſic autem vocat etiam Philochorus; ſed Trogus & Clydimus Hippolyten. DELRIUS.

928. *Tibi*] Ne & propriam matrem violaſſes. FARNABIUS.

930. *Te licet*] Fugias licet ad nobis oppoſitos Antipodas. FARN

932. *Orbemque noſtris*] Hîc de loco in quo degunt Antipodes, non de ipſis Antipodibus agitur. DELRIUS.

934. *Celſi*] Arctici, *qui nobis ſemper ſublimis.* FARNABIUS.

935. *Hiemeſque*] Ulterius quam unde ad nos veniunt hiemes FARN.

941. *Unde*] Ab inferno ſcilicet, quo deſcenſu ac reditu erit facilius te perſequi, *vel* ut infra verſ. 951. FARN.

942. *Huc*

Huc vota mittam. genitor aequoreus dedit,
Ut vota prono trina concipiam deo,
Et invocata munus hoc ſanxit Styge.
En perage donum triſte, regnator freti.
Non cernat ultra lucidum Hippolytus diem,
Adeatque manes juvenis iratos patri.
Fer abominandam nunc opem nato parens.
Numquam ſupremum numinis munus tui
Conſumeremus, magna ni premerent mala.
Inter profunda Tartara, & Ditem horridum,
Et imminentes regis inferni minas,
Voto peperci. redde nunc pactam fidem,
Genitor. moraris? cur adhuc undae ſilent?
Nunc atra ventis nubila impellentibus
Subtexe noctem; ſidera & coelum eripe.
Effunde pontum. vulgus aequoreum cie,
Fluctuſque ab ipſo tumidus Oceano voca.

GRONOVII.

horridum, ut mox ait, illis uſus erat.

947. *Irato patre.*] Multo ſuavius Florent. *iratos patri.* Intelligit Theſeus iratos Manes ſibi, quod eos effugerat. nam nec *livida tabes Invidiae, functis quamquam & jam lumine caſſis*, (ut canit Statius) deeſt erga illos, qui emittuntur ex inferis, ad quamvis breve tempus. Ne de ipſo Plutone dicam, regnum imminui ſuum indignato. Sic Hercule Furente: *ite, iratos Viſite reges.*

VARIORUM.

942. *Huc vota mittam.*] Putabant diris & votis quem interfici poſſe. Oedipus Sophoclis votis ſuis alteri mortem properatam ſuſpicatur. & apud Petronium alius, *votis abſentem interficit hoſtem.* DELRIUS.

942. *Genitor*] Neptunus dedit mihi optionem 3. votorum infr. verſ. 953. FARNABIUS.

943. *Prono*] Favente, exaudiente. FARN.

944. *Invocata*] Hercul. Fur. v. 711. FARN.

945. *Triſte,*] Cum pater filii necem exoptet. FARNABIUS.

949. *Supremum*] Nam primum fecerat in latrones dum Athenas proficiſceretur à Troezene ubi natus eſt: ſecundum ut è Labyrintho redire poſſet. FARNABIUS. Cicero de offic. lib. 1. ait, *Nam ſi, ut in fabulis eſt, Neptunus quod Theſeo promiſerat, non feciſſet; Theſeus Hippolyto filio non eſſet orbatus. ex tribus enim optatis, ut dicitur, hoc erat ultimum, quod de Hippolyti interitu iratus optavit: quo impetrato, in maximos luctus incidit.* DELRIUS.

953. *Voto*] Non conſumſi votum hoc tertium. FARNABIUS.

956. *Noctem;*] Tenebras, caliginem. FARN.

957. *Vulgus aequoreum*] Monſtra marina. FARN.

958. *Voca.*] In terram. infra. verſ. 1030. FARNABIUS.

Cho-

* Chorus.

Queritur Chorus, cum coeli ceterarumque rerum curſus certo reguntur conſilio, non tamen res humanas juſte ac recte cedere, cum bonis male ſit, malis bene.

O Magna parens Natura deûm,
Tuque igniferi rector Olympi,
Qui ſparſa cito ſidera mundo;
Curſuſque vagos rapis aſtrorum,
Celerique polos cardine verſas;
Cur tibi tanta eſt cura, perennes
Agitare vias aetheris alti?
Ut nunc canae frigora brumae
Nudent ſilvas; nunc arbuſtis
Redeant umbrae; nunc aeſtivi
Colla Leonis Cererem magno
Fervore coquant; vireſque ſuas
Temperet annus? ſed cur idem,
Qui tanta regis, ſub quo vaſti

Pon-

GRONOVII.

959. *O magna parens Natura Deûm*,] Non pejus foret, *rerum*. Cicero in Paradoxis: *Cum tibi ſive Deus, ſive mater (ut ita dicam) rerum omnium natura dederit animum.* Sed *deûm* eſt ſiderum.

VARIORUM.

* Hunc chorum ferme totum imitatur Boëtius, de Conſolat. Philoſ. Metro 1. cujus initium: *O ſtelliferi conditor poli*. DELRIUS.

959. O *magna*] *Cur bonis viris accidant mala*, Sen. Phil. FARNABIUS.

963. *Celerique*] Moventur enim poli cum univerſo, utcumque Mathematicis dicantur immoti. FARNABIUS.

966. *Nunc*] Hyeme, ſpolientur foliis ſilvae. FARNABIUS.

967. *Nunc*] Vere, redeant arboribus comae umbroſae. FARN.

969. *Colla*] Aeſtate, Sol in Leone fruges torreat. FARN.

970. *Vireſque*] Autumnus calorem frigore temperans fructus mutaret. FARN.

972. *Vaſti*] Adeo vaſti, ut infinitum cenſuerint Seleucus Erythraeus, & Heraclides Ponticus, propter difficilem partium ejus enumerationem commenſurationemque: Vere tamen in ſe finitus eſt juxta Ocellum Lucanum, Platonem in

Pondera mundi librata ſuos
Ducunt orbes, hominum nimium
Securus abes; non ſollicitus
Prodeſſe bonis, nocuiſſe malis?
Res humanas ordine nullo
Fortuna regit, ſpargitque manu
Munera coeca, pejora fovens.
Vincit ſanctos dira libido.
Fraus ſublimi regnat in aula.
Tradere turpi faſces populus
Gaudet; eoſdem colit, atque odit.
Triſtis virtus perverſa tulit
Praemia recti. caſtos ſequitur
Mala paupertas! vitioque potens

Re-

GRONOVII.

974. *Hominum nimium Securus ades*; Sic virgilius de Pygmalione: *ſecurus amorum Germanae*. Silius l. 16 *fertur ſecurus equorum*. Illud *ades* merito diſplicuit Lipſio: praeſentes enim dii contrarium volunt: ille ſubjicit *audis*. Id fieri contra legem verſus arguit mirificus ejus amicus, idque monendi, non mordendi ait dictum gratia; immemor quoties ipſe paſſim hanc legem in hoc opere migret. Rectius tamen Florent. *Securus abes*. Ut enim *adeſſe* eſt juvare, auxilio praeſentem eſſe, ſic *abeſſe* & *longe eſſe* dicitur, qui utcumque praeſens vel propinquus nihil tamen juvat. Sic Turnus apud Virgilium: *Longe illi dea mater erit*. Et Floro: *Longe illis nauticae artes*. quaequidem erant praeſentiſſimae, ſed inefficaces & impeditae Romanorum audacia & conſilio. Caeſar lib. 1. Gall. 36. *ſi id non feciſſent, longe ab his fraternum nomen populi Romani abſuturum*. Crederem & ego ſcribendum: *longe iis futurum*: ni Ovidius dixiſſet in perſona Atlantis ad Perſea l. 4. *ne longe gloria rerum, Quas mentiris, ait, longe tibi Jupiter abſit*.

977. *Ordine nullo*] Sen. epiſt 16. *ſive caſus res humanas ſine ordine impellit & jactat*.

984 *Triſtis virtus perverſa tulit*] Sollicitant haec viri docti, & alii *dolet*, alii *rectis*. Mihi ſedet nihil convellere. Senſus, Boni, adflicti ac moerentes, (nam pro his dicit *triſtem virtutem*) malam mercedem, malam gratiam (haec *perverſa praemia*) rectorum propoſitorum & operum reportant. *Tulit*, pro fert, (ut ſupra *Juvit* pro *Juvat*) adipiſcitur, accipit. Thyeſte: *Stupet genitrix primae Roſcida lucis perverſa ſui lumina regni*.

VARIORUM.

in Timaeo, Ciceron. & Apulejum in lib. de Univerſitate Stobaeum lib. 1. eleg Phyſic. cap. 25. DELRIUS.

975. *Securus ades*;] *Non curans; negligens*. FARN.

977. *Res humanas*] Vitam regit Fortuna, non Sapientia. *ex Epicuri ſchola*. FARN.

980. *Vincit*] Violenti & libidinoſi opprimunt innocentes & caſtos. FARN.

982. *Faſces*] Honores, honorum inſignia. à Romanis tractum, quorum magiſtratibus praeferebantur à lictoribus ſecures faſcibus virgarum inſertae; conſulibus 12. Dictatori 24. Praetori 6. &c. FARNABIUS.

983. *Eoſdem*] Fluctuans, mobilis, inconſtans populus FARN.

984. *Triſtis virtus*] Boni poenas ferunt iniquam virtuti ſuae mercedem. FARN.

Regnat adulter.
O vane pudor, falſumque decus!
Sed quid citato nuncius portat gradu,
Rigatque moeſtis lugubrem vultum genis?

GRONOVII.

988. *O vane pudor, falſumque decus!*] Apoſiopeſin eſſe ajunt ex interventu nuntii. At nihil hic ſiletur, nihil praeciſum eſt. Sentit idem quod Brutus moribundus, quum exclamaret: Ὦ τλῆμον ἀρετὴ, λόγος ἄρ' ἦσθα. Hoc enim vult: O pudor, tu nil niſi nomen es, res vana, ſine veritate & ſpecie: nec quae ex te oritur gloria, ſolida eſt & propria, ſed inanis & fucata, non juvans neque ſervans poſſeſſorem ſuum, qui plerumque cum illa perit aut miſer eſt. O quam vanus es pudor, & quam falſum tuum decus!

990. *Reſtatque moeſtus lugubrem vultum gerens?*] Flor. & Voſſianus: *Rigatque moeſtis lugubrem vultum genis?* Quam lectionem quum res clamet eſſe veriorem, & repererint in ſuis Delrius & Gruterus, turbae tamen adhuc & numero pravorum codicum datum, ut exſularet. Nos vero lubentes eam recepimus.

VARIORUM.

989. *Sed quid*] Apoſiopeſis ex interventu nuncii. FARN.

ACTUS QUARTUS.

NUNCIUS. THESEUS.

Narrat Theſeo nuncius, ut perierit Hippolytus diſcerptus ab equis ſuis, quos terruerat taurus marinus à Neptuno ex Theſei voto immiſſus.

Nunc. O Sors acerba & dura famulatus gravis,
Cur me ad nefandos nuncium caſus vocas?
Theſ. Ne metue clades fortiter fari aſperas;

Non

GRONOVII.

992. *Ad nefandos nuntium caſus vocas?*] Non male Eguian. *nefandi*, ait Delrius: eoque pronior Gruterus ad recipiendum in contextum, quod ſe quoque inveniſſe teſtatur in novem ſuis. Hoc ſi non male, nec male Flor, *Cur me ad nefandum nuntium caſus?* Neutrum tamen melius putem vulgata. Durum videtur loquendi genus, *vocari ad nuntium*, pro vocari ad nuntiandum, vel ad nuntium perferendum. At illud expeditum: Sors dum ſervitutis me vocat vel jubet eſſe nuntium ad caſus nefandos.

VARIORUM.

991. *O ſors acerba.*] Servitutis, quae adigis ſervos ad triſtia non raro miniſteria. FARNABIUS. Fugerat impudicos amplexus Hippolytus, & in fuga perierat. obitus hiſtoriam patri nunc Nuncius narrat. deſcribitur etiam Theſei, eo audito, ſenſus medius inter patrem & iram. ſumptus hic Actus ex Euripide in Hippolyto Coronato, cum quo utile ſit conferre, & cum Philoſtrato lib. 2. de imagine Hippolyti. DELRIUS.

994. *Non*

Non imparatum pectus aerumnis gero.
Nunc. Vocem dolori lingua luctificam negat.
Theſ. Proloquere, quae ſors aggravet quaſſam domum.
Nunc. Hippolytus (heu me) flebili leto occubat.
Theſ. Gnatum parens obiiſſe jam pridem ſcio.
Nunc raptor obiit. mortis effare ordinem.
Nunc. Ut profugus urbem liquit infeſto gradu,
Celerem citatis paſſibus curſum explicans,
Celſos ſonipedes ocius ſubigit jugo,
Et ora frenis domita ſubſtrictis ligat.
Tum multa ſecum effatus, & patrium ſolum
Abominatus, ſaepe genitorem ciet,
Acerque habenis lora permiſſis quatit:
Cum ſubitò vaſtum tumuit ex alto mare,
Crevitque in aſtra. nullus inſpirat ſalo
Ventus. quieti nulla pars coeli ſtrepit,
Placidumque pelagus propria tempeſtas agit.
Non tantus Auſter Sicula diſturbat freta,
Nec tam furenti pontus exſurgit ſinu
Regnante Coro. ſaxa cum fluctu tremunt,

Et

GRONOVII.

994. *Pectus aerumnis gero.*] Florent. ut Mogunt. *fero.* Et ſequenti verſu *luctificam*, non *luctifico.* Item, *flebili leto occubat*; non *voto.*

1014. *Leucatem ferit.*] Flor. *Leucaten*: & mox, *in terras ruit.*

VARIORUM.

994 *Non*] Aſſuetum aerumnis & praeparatum: ut qui *Omnia praecepi atque animo mecum ante peregi.* FARNABIUS.

997 *Flebili leto occubat.*] Non abhorrent alii ab, *flebili voto.* Sed quo minus id heic locum habeat, obſtat tota fabula. Aderat nuncius Hippolyto, ideoque nihil ei conſtare poterat de voto paterno. Praeterea, dubito an dicatur Latine *occumbere flebili voto.* GRUTERUS.

998. *Gnatum parens*] Jamdudum periit mihi filius, ubi primum officii & pietatis immemor uxori patris ſtuprum inferre conatus eſt. Illo enim die nocens moritur, quo peccat: jam tandem raptorem periiſſe audio FARNABIUS. Vel, ex voto ſciebam eum periiſſe

1004. *Multa ſecum*] Apud Euripidem enim, unde totus hic deſumptus eſt actus, ait: *Ζεῦ μηκέτ᾽ εἴην, εἰ κακὸς πέφυκ᾽ ἀνήρ. Αἴσθοιτο δ᾽ ἡμᾶς ὡς ἀτιμάζει, πάτερ*, &c FARN.

1007. *Tumuit ex alto mare,*] Repone ex ſcriptis *tonuit.* Nic. Henſius ad Claudianum.

1013. *Coro.*] Thyeſt. v. 578. FARN.

Et cana ſummum ſpuma Leucatem ferit.
Conſurgit ingens pontus in vaſtum aggerem,
Tumidumque monſtro pelagus in terram ruit.
Nec iſta ratibus tanta conſtruitur lues:
Terris minatur. fluctus haud curſu levi
Provolvitur. neſcio quid onerato ſinu
Gravis unda portat. quae novum tellus caput
Oſtendit aſtris; Cyclas exoritur nova.
Latuere rupes, numen Epidaurii Dei,
Et ſcelere petrae nobiles Scironides,
Et quae duobus terra comprimitur fretis.
Haec dum ſtupentes querimur, en totum mare
Immugit. omnes undique ſcopuli adſtrepunt.
Summum cacumen rorat expulſo ſale.
Spumat, vomitque vicibus alternis aquas.

Qua-

GRONOVII.

1022. *Latuero nube numen*] Lipſius è ſuo: *Latuere rupes.* Amicus ejus nil videt mutandum, conſentientibus codd. Sed non vidit Florentinum, & qui ſunt melioris notae, aut neſcio quis caſus etiam bonos ejus hic vitiavit. Omnes enim *rupes*, non *nube*. Alii ſummi viri: *Latuere nube nomen*: vel, *Lat. rupes nomine*: vel, *nudae numine Epidaurii dei.* Sed veterum librorum lectio tantummodo explicationem deſiderat. Nam per epexegeſin (vulgo appoſitionem vocant) *rupes* illae dicuntur *numen Epidaurii dei*, quae ſunt ſacrae Aeſculapio, in quibus Epidaurius deus colitur & numen habet: eſt enim *Epidauri* contractum pro *Epidaurii.* Mela l. 2. c. 3. *Epidaurii Aeſculapii templo incliti.* Ubi prorſus ſimile loquendi genus: *In Achaja atque Elide quondam Piſa Oenomai, Elis & numen delubrumque Olympii Jovis.* Plinius l. 8. epiſt. 8. *Sparſa ſunt circa ſacella complura, totidemque dei ſimulacra: ſua cuique veneratio, ſuum numen*: Ergo ait: *rupes*, quae ſunt *numen Epidaurii dei*, latuere: Epidaurus, ubi colitur Aeſculapius, apparere deſiit.

1027. *Rorat expulſo ſalo. Spumat, vomitque*] Nec hoc placet, nec *rorare ſpumas:* etſi ſcio Ovidii: *Roratis luſtravit aquis.* Sed & Flor. *ſale.* Lege: *rorat expulſo ſale Spumans.* Duplici imagine illuſtrat ſpumeum verticem, quem habet interdum illa moles. Summum cacumen modo caneſcit ſpumis, perinde ut herbae matutino rore vel pruina albicantes, & ut littus ab aeſtu undas candidas inſtar ſalis ſuſtinens: modo excitat velut vi ſpiritus interioris expellente aliam aquarum copiam. Virg. lib. 1. Aen. *ſpumas ſalis aere ruebant.*

VARIORUM.

1014. *Leucatem*] Promontorium Acarnaniae. *Leucatae nimboſa cacumina montis.* FARN.

1017. *Nec iſta*] Nec tamen navigantibus exitium ab hoc monſtro paratur, ſed terris. FARN.

1019. *Neſcio*] Non ſine ſtupore expectabamus, ſi qua nova inſula è mari exſurgens augeret numerum Cycladum. FARN.

1028. *Spumat, vomitque*] Qui heic verſus trajiciunt, efficiunt ut auctor haud ſatis exprimat quod voluit; nempe mare non ſecus ſpumaſſe & alternis vicibus evomuiſſe undas, quam ſolet phyſeter. GRUTERUS.

1030. *Phy-*

Qualis per alta vehitur Oceani freta
Fluctus refundens ore phyſeter capax.
Inhorruit concuſſus undarum globus,
Solvitque ſeſe, & litori invexit malum
Majus timore. pontus in terras ruit,
Suumque monſtrum ſequitur. os quaſſat tremor.
Theſ. Quis habitus ille corporis vaſti fuit?
Nunc. Caerulea taurus colla ſublimis gerens,
Erexit altam fronte viridanti jubam.
Stant hiſpidae aures, cornibus varius color:
Et quem feri dominator habuiſſet gregis,
Et quem ſub undis natus. hinc flammam vomit;
Oculi hinc relucent. caerula inſignis nota

Opi-

GRONOVII.

1038. *Cornibus varius color:*] Quare *cornibus*? Plinius lib. 11. cap. 37. varios luſus naturae in his animalium armis notans colorum nullam differentiam facit. Columella in bubus & vaccis cornua requirit *nigrantia*, lib. 6. cap. 1. & 21. Itaque etſi in tam accurata deſcriptione aliquid de cornibus dici velles, dubites tamen, an hoc ſit ſatis aptum. Et alio vocant optimae membranae, in quibus: *orbibus varius color.* Quaſi hic jam oculos deſcribere incipiat, fingatque in illis & torvum illud, quam *majeſtatem boum* Varro vocat, & glaucum vel caeruleum, quod proprie eſt deorum & monſtrorum maritimorum. Hoc ſi eſſet, vix appellandi mox videntur fuiſſe *Oculi.* An igitur ea vox ex margine irrepſit, deleta, quam ibi Seneca poſuerat? Refert lib. 9. c. 5. Tiberio principe ad littus Gallicum belluas mirae varietatis & magnitudinis ab Oceano deſtitutas, interque reliquas elephantos & arietes, candore tantum cornibus adſimulatis. An igitur ex hac recenti & nota tum hiſtoria ſumpſit Seneca de colore, quo ſub undis natorum inſignia cornua? & retinendum τὸ *cornibus*? Sed pro *candore* quidam codices habent *tumore.*

1040. *Hinc flammam vomit,*] Ad oculos refert Etruſcus, & habet, *vomunt.* Videtur ſcribendum: *hinc flammam vomunt Oculi, hinc relucent caerula inſignes nota.*

VARIORUM.

1030. *Phyſeter capax.*] Bellua marina praegrandis, ex balaenarum genere, ore maximo, dentibus ſerratis, columnae modo ſe attollens, & ex alto velis navium diluviem quandam infundens, earumque alveos quandoque deprimens. eructat, non ore, ſed fiſtulis quibuſdam in vertice prope oculos poſitis. quare verſus Senecae ſic interpungi debet; *Fluctus refundens, ore Phyſ. cap.* Nec enim credendum, erraſſe Senecam hominem Turdetanum, cum in eo mari frequens ſit piſcis, teſte Strabone lib. 3. ubi eum deſcribit, & à flando vult denominatum, quia cum fluctus efflat, ſpeciem quandam nubis in columnae formam effigiatae ſpectantibus praebet. Ab Orcâ diſtinguitur, quia longior Phyſeter, & dorſuali ſpina caret. Oppianus lib. 1. Halieut. Φύσαλον nuncupat. vide Arrianum lib. rerum Indicarum, qui de Phyſetere eſt intelligendus cum ſcribit: ὅτι κήτεα ταῦτα φερόμενα κατὰ τὸν πόντον ἀναφυσᾷ ἐς τὸ ἄνω τὸ ὕδωρ. *cete eſſe quae in mari volutantia aquam surſum efflent.* vide Aelian. lib. 9. de hiſt. Animal. Plinium lib. 9. cap. 4. Solinum in Polyh. Wottonum lib. 8. de Differ. animal. & Rondeletium lib. 16. de Piſcibus. DELRIUS.

1039. *Et quem feri*] Mixtus illi color terreſtris tauri, & vituli marini. DELRIUS.

1039. *Dominator*] Taurus. FARNABIUS.

1040. *Sub undis*] Vitulus marinus. FARN.

Digitized by Google

Opima cervix arduos tollit toros:
Nareſque hiulcis hauſtibus patulae fremunt.
Muſco tenaci pectus ac palear viret.
Longum rubenti ſpargitur fuco latus.
Tum pone tergus ultima in monſtrum coit
Facies, & ingens bellua immenſam trahit
Squammoſa partem. talis extremo mari
Piſtrix citatas ſorbet aut reddit rates.
Tremuere terrae. fugit attonitum pecus
Paſſim per agros; nec ſuos paſtor ſequi
Meminit juvencos. omnis è ſaltu fera
Diffugit: omnis frigido exanguis metu
Venator horret. ſolus immunis metu
Hippolytus arctis continet frenis equos,
Pavidoſque notae vocis hortatu ciet.
Eſt alta ad Argos collibus ruptis via,

Vi-

GRONOVII.

1045. *Rubenti ſpargitur ſucco latus.*] Recte Lipſius *fuco*, contra centum millia pejorum librorum. Sic & Florentinus. *Succo* & fatuum eſt & perpetuum pro *fuco* plebejorum codicum mendum. *Sulco*, quod Grutero perplacuit, arcet verbum *ſpargitur*, de quo infra. Vide Nic. Heinſium ad Claudianum.

1049. *Sorbet aut reddit rates.*] Delrius vetat dubitari an ſincerum ſit. Florentinus tamen confirmat, quod ille in Mog. invenit: *ſorbet aut frangit rates.*

1057. *Eſt alta ad agros*] Omnino *Argos*, etſi ſervet illud Etruſcus. Utebatur ea via, qua Athenis in Peloponneſum ad mare itur: Troezena petiſſe ait Ovidius: eam urbem paruiſſe olim Argivis, teſtis Pauſanias.

VARIORUM.

1044. *Palear*] Pellis ex gutture boum dependens.

1046. *Ultima*] Ultima forma, id eſt poſterior pars deſinit in piſcem. ſic Virg. de Scylla, *pectore virgo Pube tenus poſtrema immani corpore piſtrix* & de Tritone: *Frons hominem praefert, in piſtrin deſinit alvus.* nam & Piſtrix dicitur. FARN.

1049. *Piſtrix*] Monſtrum marinum tantae magnitudinis ut abſorbeat naves. Plin. 26. FARNABIUS. Et *Priſtis* legitur. Ingens in Indico mari bellua, piloſa, parit animal. Plinius, lib. 9. cap. 4. & 13. Secundum quoſdam etiam *Serra* Latine, vulgo *Nivella* vel *Caldero*, vel *Malthe*: quod ultimum nomen Suidas novit: *πρῆστις εἶδος κήτους θαλασσίου ἡ λεγομένη μάλθη, ὃ καὶ δυσπολέμητόν ἐστι. Priſtem genus eſſe ceti marini, inexpugnabile, quod Malthe dicitur.* Quaeri ſolet, quomodo ſcribendum. Nam in Sidonii libris modo *priſtis*, modo *piſtrix*. de Tritone: *Jamque ſuam parcenti piſtre flagellat.* at alibi: *Priſtigeno quae concha vehit Tritone Cytheron.* DELRIUS.

1050. *Tremuere*] Vide Virbium haec de ſe narrantem, 15. Met. Ovid. FARNABIUS.

1057. *Eſt alta*] Omnes membranae, *eſt arta.* DELRIUS.

1058. *Vi-*

Vicina tangens ſpatia ſuppoſiti maris:
Heic ſe illa moles acuit, atque iras parat.
Ut cepit animos, ſeque praetentans ſatis
Proluſit irae, praepeti curſu evolat,
Summam citato vix gradu tangens humum,
Et torva currus ante trepidantes ſtetit.
Contra feroci gnatus inſurgens minax
Vultu, nec ora mutat, & magnum intonat;
Haud frangit animum vanus hic terror meum,
Nam mihi paternus vincere eſt tauros labor.
Inobſequentes protinus frenis equi
Rapuere currum: jamque deerrantes via,
Quacumque pavidos rapidus evexit furor,
Hac ire pergunt, ſeque per ſcopulos agunt.
At ille, qualis turbido rector mari
Ratem retentat, ne det obliquum latus,
Et arte fluctus fallit; haud aliter citos
Currus gubernat: ora nunc preſſis trahit
Conſtricta frenis, terga nunc torto frequens
Verbere coërcet. ſequitur aſſiduus comes

Nunc

GRONOVII.

1070. *Pavidos rapidus evexit*] Florentinus: *rabidos pavidus evexit furor*. An *Rapidos*? nam *furor pavidus* bene ſe habet, quum pro affectibus nimiis, qui furoris ſunt cauſae, alius triſtis, alius hilaris, alius audax, alius timidus ſit furor.

VARIORUM.

1058. *Vicina*] Prope litus. FARNABIUS.
1059. *Illa moles*] Monſtrum marinum. FARN.
1064. *Gnatus*] Tuus ô Theſeu. FARN.
1067. *Nam mihi*] Hereditario jure mihi debetur hic labor, nam & pater taurum Marathonium ſuperavit, Minotaurum interfecit. FARN.
1072. *At ille, qualis*] Ait Euripides in Hippolyto: *Καὶ δεσπότης μὲν ἱππικοῖς ἐν ἤθεσι Πολὺς ξυνοικῶν, ἥρπασ' ἡνίας χεροῖν. Ἕλκει δὲ, κώπην ὥστε ναυβάτης ἀνήρ. Ἱμᾶσιν εἰς τὸ ὄπισθεν ἀρτήσας δέμας.* Sane totum hunc de morte Hippolyti locum ab Euripide accepit. DELRIUS.
1075. *Currus*] Euripides quadrigam fuiſſe tradit. quomodo ergo Philoſtrato credemus? qui, in Amphiarai imagine, negat Heroum tempore quadrigam in uſu fuiſſe, praeterquam ſoli Hectori. quomodo Dionyſio? qui lib. 7. ſcribit Heroibus ſemper bigam vel trigam placuiſſe. Scio Homerum Achilli tres equos tribuere Iliad. xvi. ſed alium poëtam quatuor; qui vidit *Hectorem curru quadrijugo raptarier*. DELRIUS.
1077. *Sequitur*] Equos. FARNABIUS.
1077. *Aſſiduus*] Taurus marinus. FARN.

1082. Ta-

Nunc aequa carpens ſpatia, nunc contra obvius
Oberrat, omni parte terrorem movens.
Non licuit ultra fugere. nam torvo obvius
Incurrit ore corniger ponti horridus.
Tum verò pavida ſonipedes mente exciti
Imperia ſolvunt, ſeque luctantur jugo
Eripere, rectique in pedes jactant onus.
Praeceps in ora fuſus implicuit cadens
Laqueo tenaci corpus: & quanto magis
Pugnat, ſequaces hoc magis nodos ligat.
Senſêre pecudes facinus, & curru levi,
Dominante nullo, qua timor juſſit, ruunt.
Talis per auras non ſuum agnoſcens onus,
Solique falſo creditum indignans diem,
Phaëthonta currus devio excuſſit polo.
Latè cruentat arva, & illiſum caput
Scopulis reſultat. auferunt dumi comas:
Et ora durus pulchra populatur lapis:
Peritque multo vulnere infelix decor.
Moribunda celeres membra provolvunt rotae.

Tan-

GRONOVII.

1085. *Praeceps in ora gnatus,*] Sic magna pars codicum. Alii: *In lora praeceps fuſus.* At optimus: *Praeceps in ora fuſus.* Quod verum eſſe adſeverare audeo. Nam *gnatus* interpoſuerunt, qui metuebant, ne de alio verba intelligerentur. At quum de illo inter nuntium Theſeaque conſtaret, id addere opus non fuit. Obſervavimus ejuſmodi plura ad Livium. Cujus etiam phraſis, *effundi equo.* Lib. 10. *ab rapido curſu circumagendo equo effuſus.* Lib 22. *equus repente corruit, conſulemque lapſum ſuper caput effudit.* Lib. 27. *equus pilo trajectus, quum prolapſum per caput regem effudiſſet.* Virgilius lib. 7. *Et juvenem monſtris pavidi effudere marinis.*

VARIORUM.

1082. *Sonipedes*] Hinc Ἱππόλυτος dictus, qui prius *Demoph.* ſed à Diana, ſeu Aeſculapio vitae redditus, *Virbius.* FARN.

1086. *Laqueo*] Loris equorum. FARN.

1088 *Curru*] *Sed leve pondus erat nec quod cognoſcere poſſent Solis equi, ſolitaque jugum gravitate carebat.* FARNABIUS.

1091. *Solique*] Phaëthonti Solis currum occupanti FARN.

1092. *Devio*] Quo ipſe Phaëthon devius erravit. FARN.

1093. *Cruentat*] Hippolytus. FARN.

1095. *Populatur*] Lacerat, diripit. FARN.

1098. *Trun-*

Tandemque raptum truncus ambuſta ſude
Medium per inguen ſtipite erecto tenet;
Paulumque domino currus affixo ſtetit.
Haeſere bijuges vulnere, & pariter moram
Dominumque rumpunt. inde ſemianimem ſecant
Virgulta. acutis aſperi vepres rubis,
Omniſque truncus corporis partem tulit.
Errant per agros funebris, famuli, manus,
Per illa, qua diſtractus Hippolytus, loca
Longum cruenta tramitem ſignat nota:
Moeſtaeque domini membra veſtigant canes.
Necdum dolentum ſedulus potuit labor
Explere corpus. hoccine eſt formae decus?
Qui modò paterni clarus imperii comes,
Et certus haeres, ſiderum fulſit modo,
Paſſim ad ſupremos ille colligitur rogos,
Et funeri confertur! *Theſ.* O nimium potens,
Quanto parentes ſanguinis vinclo tenes
Natura! quam te colimus inviti quoque!
Occidere volui noxium: amiſſum fleo.
Nunc. Haud quiſquam honeſte flere, quod voluit, poteſt.
Th. Equidem malorum maximum hunc cumulum reor,
Si abominanda caſus optata efficit.

Nunc.

VARIORUM.

1098. *Truncus*] Corpus palo vel ſtipite haerens paulum morabatur equos, diſrupto mox corpore curſum peragunt equi. FARN.

1099. *Ejecto tenet*] Dubitavi aliquando an non ſcripſerit, *erecto*. At Lugdunenſis editio non omnino male *injecto* ſubſtituit. RAPHEL.

1105. *Famuli,*] Multitudo famulorum. FARN.

1113. *Paſſim*] Sparſim, undecunque collig. FARNABIUS.

1115. *Quanto*] Cedit ira naturae legibus, nec ipſe Theſeus à lacrymis ſe continet. FARN.

1118. *Haud quiſquam*] Non ſatis honeſte flere licet, quod ipſe voluiſti. FARN.

1120. *Si abominanda*] Si quod accidens fecerit poenitere ejus rei quam quis prius optarit FARN.

1120. *Si abominanda caſus optata efficit.*] Fruſtra hic eſt Farnabius. Tu explica, *ſi caſu obtingant, quae quis impie optaverit*. Si *fiat aliquis compos votorum neſariorum*. nec aliter vetus interpres. SCHRODERUS.

Nunc. Et ſi odia ſervas, cur madent fletu genae?
Theſ. Quod interemi, non quod amiſi, fleo.

VARIORUM.

1122. *Quod interemi,*] Quod ego pater cauſa fuerim necis filio, non quod ille perierit. FARN.

CHORUS.

Sublimis fortunae inſtabilitatem & pericula, humilis ſecuritatem canit, Hippolyti mortem deflet.

QUanti caſus humana rotant!
Minor in parvis Fortuna furit,
Leviuſque ferit leviora Deus.
Servat placidos obſcura quies,
Praebetque ſenes caſa ſecuros.
Admota aetheriis culmina ſedibus
Euros excipiunt, excipiunt Notos,

In-

GRONOVII.

1124 *Minus in parvis*] Florent. *Minor*, Cicero lib. 1. de finibus: *Optime vero Epicurus, quod exiguam dicit fortunam intervenire ſapienti.* Lib. 5. Tuſcul. *Quid melius quam fortunam exiguam intervenire ſapienti?* Et, quod mirum eſt, ſic omnes Gruteri. Sed primum Fabricium immutaſſe video.

1127. *Praebetque ſomnos caſa ſecuros.*] Quod quaſi aliud agens è Mog. protulit Delrius, & poſtea nemo mentione dignum judicavit: *Praebetque ſenes*; nobis in duobus Germanicis, Voſſiano, & denique Florentino obvium fuit. Nempe in tugurio vel caſa homines ſeneſcunt, quippe quorum vita nullis inſidiis obnoxia eſt, ut eorum, qui in magnis domibus agunt. Alexander moriens agnoſcere ſe ajebat fatum domus majorum ſuorum: nam pleroſque Aeacidarum intra trigeſimum annum defunctos.

1129. *Duros excipiunt Notos*] Lipſius ſuppleri verſum è libro juſſerat: *Euros excipiunt, excipiunt Notos.* Amicus ejus, ne id amico deberet, per ſe quoque: Recte Mogunt. auctior: *Euros excipiunt, excip. Not.* Ergo Gruterus unum alterumque Mſſ. ſic habere ait, quod expulſa priore ſcriptura pro legitimo auctoris editores nuperi acceperint: accedere quidem illis Pal. unum: ſe tamen revocaſſe in lucem *duros* illos *notos*, quod iis patrocinarentur ſui codices, & non videret valde magnum diſcrimen inter *Eurum* & *Boream*, cujus verſu proximo mentio fiat. Tribus ſcriptis addo membranaceos duos, Voſſianum & Florentinum; alterum nullo adverſariorum pejorem, alterum omnibus etiam optimis meliorem. Ipſam verborum formulam non placuiſſe hanc prae illa homini eleganti miror: ſed ita faſcinaverat illum numerus viliſſimorum codicum. Nam argumen-

VARIORUM.

1123. *Rotant!*] Alludit ad Fortunae, quae vulgo fingitur, rotam. FARNABIUS.

1126. *Servat placidos obſcura quies,*] Traject. alter, *ſervat obſcuros placida quies.* haud paulo elegantius, ſiquidem lex metri addiceret. SCHRODERUS.

1128. *Culmina*] Altarum aedium faſtigia. FARN.

1132. *Hu-*

Inſani Boreae minas,
Imbriferumque Corum.
Humida vallis raros patitur
Fulminis ictus. tremuit telo
Jovis altiſoni Caucaſus ingens,
Phrygiumque nemus matris Cybeles.
Metuens coelo Jupiter alto
Vicina petit. non capit umquam
Magnos motus humilis tecti
Plebeia domus.
Circa regna tonat.
Volat ambiguis
Mobilis alis hora. nec ulli
Praeſtat velox Fortuna fidem.
Qui clara videt ſidera mundi,
Nitidumque diem nocte relicta,
Luget moeſtos triſtis reditus;
Ipſoque magis flebile Averno
Sedis patriae videt hoſpitium.
Pallas Actaeae veneranda genti,

Quod

GRONOVII.

tum, quo uti vult videri, merum ſophiſma eſt. Inter Boream & Eurum non videt magnum diſcrimen: nempe qui ambo venti orientales. Vero, quum octo numerantur venti: ut ab oriente verno Eurus, aeſtivo Aquilo vel Boreas, hiberno Vulturnus; ab occidente hiberno Caurus, verno Favonius, aeſtivo Africus; à meridie Auſter, à ſeptemtrionibus Aparctias. At alii, & in primis poëtae, quatuor detrahunt ventos Homero auctore, & norunt ſolos quatuor ſic ab illo expreſſos: Σὺν δ' Εὖρός τ' ἔπεσε, Ζέφυρός τε, Νότος τε δυσαής, Καὶ Βορέης. Vides tantum diſcrimen inter Orientem & Septentrionem. Gellius, qui hoc plumbeum telum Grutero praebuerat, idem retundit lib. 2. cap. 22.

1140. *Circa regna tonat.*] Epiſt. 19. *Volo tibi hoc loco referre dictum Maecenatis, vera in ipſo eculeo elocuti: Ipſa enim altitudo attonat ſumma. Hoc voluit dicere, attonita habet ſumma.*

VARIORUM.

1132. *Humida*] In vallibus enim colliguntur aquae. FARN.

1133. *Tremuit*] Ipſa enim altitudo attonat ſumma: Caucaſum, Acroceraunia, Idam, injectum Pelion Oſſae, Gigantes. FARN.

1144. *Qui clara*] Theſeo ab inferis reverſo luctuoſus contigit reditus, & neſcio an inferna ſede flebilius patriae hoſpitium. FARN.

1149. *Pallas*] Vide ſupra verſ. 109. & Hercul. Fur. verſ. 912. FARN.

 1150. *Tuus*

Quod tuus coelum ſuperoſque Theſeus
Spectat, & fugit Stygias paludes,
Caſta nil debes patruo rapaci:
Conſtat inferno numerus tyranno.
Quae vox ab altis flebilis tectis ſonat?
Strictoque vecors Phaedra quid ferro parat?

VARIORUM.

1150. *Tuus Theſeus*] Athenarum rex, quae ſub tuo praeſidio. FARN.

1152. *Caſta*] O Pallas ven. &c. ſupra verſ. 1149. FARNABIUS.

1552. *Patruo*] Plutoni. FARN.

1153. *Conſtat inferno, &c.*] Loco Theſei inde reverſi ceſſit illi Hippolytus. FARN.

ACTUS QUINTUS.

THESEUS. PHAEDRA.

Phaedra Hippolyti innocentiam, ſuas calumnias revelat: ipſaque ſua ſe manu occidit, pater non ſine luctu filio juſta perſolvit, novercae negat.

Theſ. QUis te dolore percitam inſtigat furor?
Quid enſis iſte? quidve vociferatio,
Planctuſque ſupra corpus inviſum volunt?
Phaed. Me, me, profundi ſaeve dominator freti,
Invade, & in me monſtra caerulei maris
Emitte; quidquid intimo Tethys ſinu
Extrema geſtat, quidquid Oceanus vagis
Complexus undis ultimo fluctu tegit.
O dire Theſeu ſemper, ô numquam ad tuos

Tu-

VARIORUM.

1158. *Corpus*] Artus paſſim collectos Hippolyti, quem modo oderas. *Vel* mihi inviſi. FARN.

1160. *Monſtra*] Quae modo in Hippolytum miſiſti jamque juſtius in me. FARN.

1165. *Gua-*

Tutò reverſe! gnatus & genitor nece
Reditus tuos luêre. pervertis domum,
Amore ſemper conjugum aut odio nocens.
Hippolyte, tales intuor vultus tuos?
Taleſque feci? membra quis ſaevus Sinis,
Aut quis Procruſtes ſparſit? aut quis Creſſius
Daedalea vaſto clauſtra mugitu replens,
Taurus biformis, ore cornigero ferox,
Divulſit? heu me! quo tuus fugit decor,
Oculique, noſtrum ſidus? exanimis jaces?
Ades parumper, verbaque exaudi mea.
Nil turpe loquimur. hac manu poenas tibi
Solvam, & nefando pectori ferrum inſeram,
Animaque Phaedram pariter ac ſcelere exuam;
Et te per undas, perque Tartareos lacus,
Per Styga, per amnes igneos amens ſequar.
Placemus umbras. capitis exuvias cape,
Laceraeque frontis accipe abſciſſam comam.
Non licuit animos jungere. at certe licet

Jun-

VARIORUM.

1165. *Gnatus*] Filius nunc: pater Aegeus olim, qui ex editiſſima turre navis tuae vela nigra proſpiciens ac te periiſſe inde conjiciens, quia in mandatis dederat ut victor aut incolumis albis redires velis, ſe in mare dejecit. FARN.

1167. *Amore*] Mei, criminationi meae nimis credule. FARN.

1167. *Odio nocens*] Antiopes. ſup. v. 227. FARN.

1169. *Tales*] Laceros, foedatos. FARN.

1169. *Feci?*] Falſo inſimulando te. FARN.

1169. *Sinis*] Latro Corinthius, qui pinubus intortis alligatos homines diſcerpebat. vide quae ad v. 227. Hercul. Fur. & inf. v. 1221. FARN. Jungi ſolent, Sinis & Procruſtes & Minotaurus. Ovidius in Epiſt. Phyllidis: *Cum fuerit lectus Sciron, torvuſque Procruſtes Et Sinis, & tauri miſtaque forma viri.* de his latronibus, vide Plutarch. in Theſeo, & notas in Claudianum. DELRIUS.

1170. *Procruſtres*] Thyeſt. v. 1050. FARNABIUS.

1170. *Creſſius*] Minotaurus. ſup. verſ 649. qui humana carne veſcebatur. FARN.

1171. *Daedalea*] Labyrinthum à Daedalo factum. Ibid. FARN.

1174. *Noſtrum*] Quos inſtar gemini ſideris ſuſpiciebam. FARN.

1176. *Nil turpe*] Ut nuper. FARN.

1178. *Phaedram*] Al. *memet*. FARN.

1180. *Amnes*] Phlegethonta, Thyeſt. verſ. 73. FARNABIUS.

1181. *Capitis exuvias*] Crines; moris enim fuit in funeribus amicorum teſtari luctum, necnon funera honorare, defunctorumque faciem tegere coma abſciſſa & avulſa. in ſquallorem ſc. ſpoliata natura ſuperfluo hoc ornatu. FARN.

1184. *Ma-*

Junxiſſe fata. morere, ſi caſta es, viro;
Si inceſta, amori. conjugis thalamos petam
Tanto impiatos facinore? hoc deerat nefas;
Ut vindicato ſancta fruereris toro?
O mors amoris una ſedamen mali;
O mors pudoris maximum laeſi decus:
Confugimus ad te. pande placatos ſinus.
Audite Athenae. tuque funeſtâ pater
Pejor novercâ. falſa memoravi; & nefas,
Quod ipſa demens pectore inſano hauſeram,
Mentita finxi. vana puniſti pater;
Juveniſque caſtus crimine inceſtae jacet,
Pudicus, inſons. recipe jam mores tuos;
Mucrone pectus impium juſto patet,

Cru-

GRONOVII.

1194. *Falſa puniſti pater;*] Florent. ut Delriani: *vana puniſti.* Sufficit paullo ante dictum, *falſa memoravi.*

1196. *Pudicus, inſons.*] Poteſt fieri, ut pluribus titulis innocentiam Hippolyti teſtatiorem reddi per Phaedram poëta voluerit. Nec mutant quidquam codices. Potuiſſet alioqui: *caſtus crimine inceſtae jacet, Sontis pudicus.* Et forte ita ſcripſit.

1197. *Mucrone pectus*] Lipſius notat poſſe videri illi ſimile: *Eſuriente leone ex ore exſculpere praedam*, & quae talia: ſed ſe vereri ut (ne, volebat dicere) verius ſit, *juſto pete.* Amicus ejus appetit, quod ille omittit, *mucrone* pro *mucroni*, more veterum, Latinum caſum, ut loquitur, pro dandi caſu ponentium. Grutero quoque *τὸ juſto patet* praeponderat illi *juſto pete:* indicare enim Phaedram, praebere ſe pectus, nec refugere fer-

VARIORUM.

1184. *Morere,*] Si non ſtuprata ficti criminis reum Hippolytum egiſti, morere, ut viro ſatiſfacias; ſi non caſta ſed inceſta fuiſti, morere, ut ſequaris amatorem. FARN.

1187. *Ut vindicato*] Ut illaeſa fruereris Theſeo iniquae tuae criminationis vindice. FARN. Quomodo enim Phaedra ſancta? aliquid latere video, quod quid ſit non video: niſi *ſancta* per [illegible]. DELRIUS.

1192. *Pejor noverca.*] Nimis facilis & credule querelae novercali. FARNABIUS.

1193. *Quod ipſa*] Quod ipſa conceperam. FARN.

1195. *Inceſtae*] Mei inceſtae. FARN.

1196. *Recipe*] Recipe ô Hippolyte juſtam caſtitatis tuae famam. FARN.

1196. *Recipe jam mores tuos,*] Ad Hippolytum haec dirigi vult Farnabius, cum veteribus interpretibus. Quid ſi ſermo ſit jam jam percuſſurae ſeſe Phaedrae, ad maritum Theſea; cujus exemplo crudelitatis, quippe qui priorem conjugem Antiopen occidiſſet, & nunc quoque Hippolyto cauſa mortis extitiſſet, ſua ſeſe manu perituram denunciat regina. Gronovius cum ultimo verbo hujus verſus jam ſe percuſſiſſe fingit novercam, idque adeo, ut probaret *τὸ mucrone* ſeq. verſus eſſe inſtrumenti caſum. Quid monſtri audio? An, cum dicto hoc *recipe jam mores tuos*, percuſſerit ſe regina, ut nec ſtatim animo defecerit, ſed ſatis virium habuerit proferendis tribus, qui ſequuntur, verſibus? quamobrem *τὸ mucrone* dandi caſu accipio; ut vulneri mox per ferrum infligendo patere innuat pectus, & cum ultimo verbo *diſce* ferro incubuiſſe intelligatur regina; id quod Grutero placuiſſe videtur. Quod ſi cui haec

Cruorque ſancto ſolvit inferias viro.
Quid facere rapto debeas nato parens,
Diſce ex noverca: condere Acherontis plagis.

GRONOVII.

rum: qui propius attenderit, facile ipſi adſenſurum: utique ſi fingat totum verſum circumamictum parentheſi. Ecce & ultimus omnium ad verſ. 1199. *Mori diſce ex me:* quo dicto gladio incumbit. Immo ô boni, cum verſu 1196. expedit telum, cum ultimo verbo ejus verſus jam ſe percuſſerat. Apage illum parentheſeos amictum: non praebet tantum pectus, aut non refugit ferrum, ſed ipſa pectori ferrum immergit. Itaque ait, *pectus patet mucrone*, nempe ſciſſum & recluſum. Nec excuſandum quidquam in τῷ *mucrone*, quod ſuae naturae eſt, & inſtrumenti caſu ponitur. Quoque res fit praeſentior. Flor. *ſolvit.* Vir magnus conjecerat: *Mucrone pectus impium juſto patens, Cruore, ſancto ſolvat inferias viro.*

1200. *Diſce ex noverca:*] Florent. *à noverca.* Non tantum dixit Virgilius: *Virtutem ex me diſce puer:* ſed etiam: *crimine ab uno Diſce omnes.*

VARIORUM.

haec interpretatio parum liqueat, is per me *amplius* pronunciato SCHRODERUS.

1197. *Juſto patet*] Ita noſtrae membranae, & praeponderat illi, *juſto pete*, quod ſubſtituerunt alii. Quid enim hortetur Theſeum ad caedes, cum aſſeveret conſuetudine homicidam? Imo indicat Phaedra, praebere ſe pectus, nec refugere ferrum. Qui propius attenderit, mecum facile ſentiet: utique ſi fingat totum verſum circumcinctum parentheſi. GRUTERUS.

1197. *Juſto patet,*] Probe, *patet.* i. e. apertum eſt. ſic in Oedipo, verſ. 1036. —— *utrumne pectori infigam meo Telum? an patenti conditum jugulo imprimam?* COMMELINUS.

1198. *Inferias*] Vid. Phoen. v. 172. FARNAB.

1199. *Quid facere*] Mori diſce ex me, *quo dicto, gladio incumbit.* FARN.

THESEUS. CHORUS.

Theſ. Pallidi fauces Averni, voſque Taenarei ſpecus,
Unda miſeris grata Lethes, voſque torpentes lacus,
Im-

VARIORUM.

1201. *Averni,*] Pallidum ab effectu vocat. Nam lacus eſt Campaniae propter tetrum odorem creditum limen inferorum. dictum tradit Lucret. l. 6. quia ſit contrarius volucribus. quod & Iſaeius in Lycophron. probat: nam Graecis ἄορνος praeter cycnos nullae in eo audent lavari, quod omnes emoriantur, vel tantum ſupervolantes: tantâ eſt graveolentiâ, auctore Ariſtotele de admirand. audition. num. 89. Virgilio, Strabone l. 6. & aliis. Plinius ſimilem eſſe ſcribit in Epiro: ſed noſter hic nobilior, Bajis contiguus intra Lucrinum ſinum. quondam Styga vocatum recte colligitur ex Silio l. 12. *Ille, olim populis dictum Styga, nomine verſo, Stagna inter celebrem nunc mitia monſtrat Avernum.* plura pete ab Euſtathio, in Odyſſ. κ' locum illum ἔνθα μὲν εἰς Ἀχέροντα. DELRIUS.

1201. *Taenarei ſpecus,*] Herc. Fur. v. 587. FARNABIUS. Apollonii Schol. lib. 1. ex Pherecyde ἐν τῷ Θ'. ſcribit, Elatum Icari filium duxiſſe Erymedam Damaſilei filiam, & ex eâ genuiſſe Taenarum, à quo dicatur Taenarus, urbs, promontorium & palus: ſed poſtea addit Ταίναρον promontorium Laconiae à Taenaro Neptuni filio nuncupatum. Valer. Argon. lib 1. Taenarum vocat *ſemper patentem*, ſcilicet umbris deſcendentibus. ſitum, ceteraque eo ſpectantia fuſius reliquis deſcribit Papinius lib. 2. Thebaid. Et deſcribitur etiam eleganter à Seneca in Hercul. Fur. à verſ. 663. DELRIUS.

1202. *Miſeris grata*] Quae aerumnarum oblivionis artem docet. Herc. Fur. verſ. 680. FARN.

1202. *Le-*

Impium rapite, atque merſum premite perpetuis malis.
Nunc adeſte ſaeva ponti monſtra, nunc vaſtum mare,
Ultimo quodcunque Proteus aequorum abſcondit ſinu,
Meque ovantem ſcelere tanto rapite in altos gurgites.
Tuque ſemper, genitor, irae facilis aſſenſor meae,
Morte facili dignus haud ſum, qui novâ natum nece
Segregem ſparſi per agros: quique dum falſum nefas
Exſequor vindex ſeverus, incidi in verum ſcelus.
Sidera & manes, & undas ſcelere complevi meo.
Amplius ſors nulla reſtat; regna me norunt tria.
In hoc redimus? patuit ad coelum via,
Bina ut viderem funera, & geminam necem?
Coelebs & orbus, funebres una face

Ut

GRONOVII.

1208. *Morte dignum facinus auſus*,] Nimis hoc leve: pluris ſibi litem Theſeus aeſtimat. Scribe igitur cum Etruſco: *Morte facili dignus haud ſum.* Quid volunt autem ſibi, qui *Segregem ſparſi per agros*, interpretantur, ſeparatum, ſolum? Quaſi non ſit diſcerptum & dilaniatum.

1210. *Scelestus incidi in verum nefas.*] Indignatur Gruterus eſſe, qui pro egregio habeant, quod in ſuis codd. invenere, *verum ſcelus.* vocem enim illam hic ferri non debere, niſi auferamus omnem item loci hujus elegantiam. Flor. tamen: *quique dum falſum nefas Exſequor vindex ſeverus, incidi in verum ſcelus.*

1213. *In hoc redimus? patuit ad coelum*] Delrio placet Venet. & Herbip. lectio, *in coelum.* ſi tamen initio verius *Ad* pro *In* ſcribatur: *Ad hoc redimus? patuit in coelum via.* Non nobis. De ira lib. 2. 26. *Alius non in hoc, ut te offenderet, fecit.* Ad Marciam cap. 16. *quos in hoc mihi videtur interim violare fortuna, ut ſic quoque humano generi proſint.*

VARIORUM.

1202. *Lethes*,] Lethe fluvius inferorum, cujus potus umbris praeteritarum rerum oblivionem inducere putabatur. ideo miſeris grata. Eſt & Lethes ſeu Lethe fluvius Hiſpaniae Straboni ac aliis, à quibus etiam Limius & Limaea videtur dici: Salluſtius, & Mela, & Plinius, *fluvium Oblivionis* vocant. Epitoma Livii, *Oblivionem.* de eo Silius lib. 1. —— *lucenſes volvit arenas Infernae populis referens oblivia Lethes.* DELRIUS.

1202. *Torpentes*] Cocytus. Herc. Fur. v. 686. & Styx. Ibid. verſ. 713. FARNABIUS.

1204. *Nunc adeſte*] Iuſtius in me quam nuper in Hippolytum. FARN.

1205. *Proteus*] Oceani & Tethyos filius, phocarum paſtor & cuſtos FARN.

1206. *Ovantem*] Modo laetantem, FARN.

1207. *Irae facilis*] Exaudiendo vota. FARN.

1208. *Nova natum*] Nam filius abſens patris votis, in ſolo, ſali monſtro, auriga propriis equis periit. FARN.

1209. *Segregem*] Separatum, ſolum. FARNABIUS. Hac voce Seneca Philoſophus utitur, item Aſconius, Prudentius, Sidonius, alii. DELRIUS.

1210. *Nefas.*] Omnes vet. libri, praeter Moguntinum, *Scelus.*

1211. *Sidera & Manes, & undas*] Propter temeritatem meam pater dejecit ſe in mare. ſupra verſ. 1165 ad inferos deſcendi comes Pirithoi adulteri, jamque terram pollui nefaria filii innocentis caede. FARNABIUS.

1214. *Bina*] Filii & uxoris? FARN.

1215. *Coelebs*] Filio & conjuge privatus. FARN.

1217. *Do-*

Ut concremarem prolis ac thalami rogos?
Donator atrae lucis, Alcide, tuum
Diti remitte munus. ereptos mihi
Reſtitue manes. impius fruſtra invoco
Mortem relictam. crudus, & leti artifex,
Exitia machinatus inſolita, effera,
Nunc tibimet ipſe juſta ſupplicia irroga.
Pinus coacto vertice attingens humum
Coelo remiſſum findat in geminas trabes,
Mittarve praeceps ſaxa per Scironia.
Graviora vidi, quae pati clusos jubet
Phlegethon, nocentes igneo cingens vado.
Quae poena maneat memet & ſedes, ſcio.
Umbrae nocentes cedite, & cervicibus
His, his repoſitum degravet feſſas manus
Saxum, ſeni perennis Aeolio labor.
Me ludat amnis ora vicina alluens.

Vul-

GRONOVII.

1225. *Mittarque praeceps*] Florent. *Mittarve* Eſt enim aliud genus poenae, quam quod praecedens deſignat verſus.

1231. *Senis perennis Aeolii labor.*] Melius Flor. *ſeni perennis Aeolio labor.* praeſertim quum aures radat repetitus ſonus.

VARIORUM.

1217. *Donator*] Herc. Fur. 806. ſupra verſ. 843. FARNABIUS.

1217. *Atrae*] Funeſtae & miſerae. FARN.

1217. *Alcide*] Dederat Herculi petenti Theſeum reducendum Pluto, ut narrat Theſeus Hercul. Fur 806. de quo intelligendum quod Ariſtides ſcripſit, Orat. in Minervam, Minervae auxilio quendam ab Hercule ex inferis reductum. DELRIUS.

1217. *Tuum*] Triſtior enim mihi ſupereſt vita quam mors & inferi. FARNABIUS.

1220. *Crudus,*] *Haec ad ſe.* FARN.

1221. *Exitia*] Quae filio injuſte machinatus es. *Vel*, quae tyrannis latronibuſque inflixiſti ut in ſequentibus. & vide quae ad verſ. 226. Hercul. Fur. FARN.

1223. *Pinus*] Supra verſ. 1169 FARN.

1224. *Coelo remiſſum*] Pariſienſis *remiſſa*, ut ad pinum referatur, quae prius coacto vertice in terram inclinata. SCHRODERUS.

1225. *Scironia.*] Sup. v. 1024. FARNABIUS.

1226. *Graviora*] Et tamen his graviora apud inferos vidi ſupplicia quae merui, & quae me manent. FARN.

1227. *Plegethon,*] Thyeſt. v. 73. FARN.

1231. *Senis*] Siſyphi fil. Aeoli. hic Atticam latrociniis infeſtans à Theſeo interfectus, apud inferos hac poena damnatur, ut ſaxum ingens ad ſummi montis verticem volvat, quod repente dilabitur *Aut petis aut urges rediturum Siſyphe ſaxum.* FARNABIUS.

1232. *Amnis*] Eridanus, infernalis fluvius, in quo Tantalus. Herc. Fur. verſ. 752. FARN.

1232. *Ora vicina alluens.*] Traject. *abluens.* ut Herc. Fur. v. 753. *abluit mentum latex.* SCHRODERUS.

Vultur relicto tranſvolet Tityo ferus,
Meumque poenae ſemper accreſcat jecur.
Et tu mei requieſce Pirithoi pater.
Haec incitatis membra turbinibus ferat
Nuſquam reſiſtens orbe revoluto rota.
Dehiſce tellus; recipe me dirum chaos,
Recipe: haec ad umbras juſtior nobis via eſt.
Gnatum ſequor: ne metue, qui manes regis;
Caſti venimus. recipe me aeterna domo
Non exiturum. non movent Divos preces:
At ſi rogarem ſcelera, quam proni forent!
Chor. Theſeu, querelis tempus aeternum manet.
Nunc juſta gnato ſolve, & abſconde ocius
Diſperſa foede membra laniatu effero.
Theſ. Huc, huc reliquias vehite cari corporis,
Ponduſque, & artus temere congeſtos date.
Hippolytus hic eſt? crimen agnoſco meum.
Ego te peremi. neu nocens tantum ſemel
Soluſve fierem, facinus auſurus parens;

Pa-

GRONOVII.

1237. *Nunquam reſiſtens*] Florent. *Nuſquam reſiſtens.*

1239. *Haec ad umbras juſtior nobis via eſt.*] Quam quae Hippolyto, inquiunt. Immo, quam cum eo profectus ſum miles audacis proci.

1249. *Facinus agnoſco meum.*] Flor. *crimen agnoſco meum.* Perinde eſſe oſtendit Martialis lib. 2. epig. 94. *O magnum facinus crimenque deorum.* Sed poſterius hic haud dubie gratius, quia proxime ſequitur alterum.

VARIORUM.

1233. *Tityo ferus,*] Qui, cum Latonae ſtuprum inferre conaretur, Apollinis telis confixus ad inferos demiſſus eſt, ubi humi per novem jugera exporrectus, jecur immortale, utpote cum Luna ad poenas renaſcens, vulturi depaſcendum praebet. FARN.

1235. *Mei*] *Emphaſin habet*, mihi chari Pirithoi pater, id eſt, Ixion. FARN.

1236. *Haec incitatis*] Ut Ixionis. vid. Herc. Fur. v. 750. FARN.

1238. *Chaos,*] Herc. Fur. verſ 610. & Thyeſt. verſ. 832. FARN

1239. *Haec ad umbras juſtior*] Quam quae Hippolyto. FARN.

1241. *Caſti venimus.*] Non ut olim rapturi Proſerpinam cum Pirithoo. FARN.

1242. *Non exiturum.*] Ut nuper cum Hercule. FARNABIUS.

1243. *Scelera,*] Quod feci in tertio voto contra filium. ſup. 947. quam faciles exaudirent? FARN.

1245. *Juſta*] Exequias debitas FARN.

1248. *Ponduſque*] Neque enim formam habent. FARNABIUS.

1252. *Pa-*

Patrem advocavi. munere en patrio fruor.
O triſte fractis orbitas annis malum!
Complectere artus, quodque de gnato eſt ſuper,
Miſerande moeſto pectore incumbens fove.
Disjecta genitor membra laceri corporis
In ordinem diſpone, & errantes loco
Reſtitue partes. fortis heic dextrae locus;
Heic laeva frenis docta moderandis manus
Ponenda. laevi lateris agnoſco notas.
Quam magna lachrimis pars adhuc noſtris abeſt?
Durate trepidae lugubri officio manus,
Fletuſque largos ſiſtite arentes genae,
Dum membra gnato genitor annumerat ſuo,
Corpuſque fingit. hoc quid eſt forma carens,
Et turpe multo vulnere abruptum undique?
Quae pars tui ſit dubito, ſed pars eſt tui.
Heic heic repone; non ſuo, at vacuo loco.
Haecne illa facies igne ſidereo nitens,
Inimica flectens lumina? huc cecidit decor?

O

GRONOVII.

1258. *Fortis heic dextrae locus; Heic laeva frenis*] Sane rariores ſic, ſed & emendatiores, ut Etruſcus & Voſſianorum optimus, quo ſolo utimur. Itaque Pall. ad unum omnes eum ſuo, *fortis hic humeri locus*, *Hic dextra*, nihil nos exorant.

1265. *Hoc quidem eſt forma carens*,] Florent. *hoc quid eſt forma carens*, per interrogationem. Dein dubitat Delrius, num melius antiqui codd. *abruptum* habeant. Gruterus, qui codices iſtos vix extare credidit, quum omnes ſuos conjuraſſe in illud *ambeſum* videret, reſpondet: mea opinione pejus. Verbum ſane videtur hoc elegantius: tamen *abruptum* & Voſſianus & princeps eo-

VARIORUM.

1252. *Patrem*] Neptunum à quo compreſſa Aethra, cum ex Aegeo non conciperet, Theſeum peperit. Plutarch. in Theſeo. FARN.

1253. *Fractis*] Aetate & aerumnis. FARN.

1254. *Eſt ſuper*,] Supereſt, reſtat. *Anaſtrophe.* FARNABIUS.

1261. *Quam magna*] Multi enim artus, multae corporis particulae abſunt, quae ſi poſthac inventae fuerint, cum lacrymis mihi componendae ſunt, ſic infra verſ. 1274 *ſaepe efferendus*. FARN.

1265. *Fingit.*] Componit. Et hoc vere eſt mortuum componere. FARN.

1265. *Hoc quidem*] Membrum FARN.

1268. *Non ſuo*,] Deeſt enim pars, quae proprium locum ſuppleat. FARN.

1269. *Haec illa facies*, &c.] Facies ſideribus ſimilis, tribuitur Heroibus, ut hoc loco Hippolyto, apud Apollonium Polluci, de quo dicitur [illegible]. FABRITIUS.

1270. *Inimica*] Etiam novercae. FARNAB.

O dira fata! numinum ô ſaevus favor!
Sic ad parentem gnatus ex voto redit?
En haec ſuprema dona genitoris cape,
Saepe efferendus. interim haec ignes ferant.
Patefacite acerba caede funeſtam domum,
Mopſopia claris tota lamentis ſonet.
Vos apparate regii flammam rogi:
At vos per agros corporis partes vagas
Anquirite. iſtam terra defoſſam premat,
Graviſque tellus impio capiti incubet.

GRONOVII.

dicum. Poſſis & argutari, *ambeſum* proprie, quod ſenſim & paullatim circumroſum eſt: ut apud Virgilium *ambeſae menſae*, & *ambeſa flammis robora:* non quod uno & violento impetu ablatum abſtractumque eſt, ut hoc, quicquid eſt, fingitur, artuum.

1271. *Numinum O ſaevus furor!*] Longe melius Flor. *O dira fata! numinum ô ſaevus favor!* Intelligit ſua vota diis exaudita malignis, ut loquitur Juvenalis

1273. *En haec ſuprema vota*] Lipſianus & Mogunt. *dona*. Obſtrepunt rurſus Pall. in quorum gratiam Grutcio non libuit tantum majeſtatis tribuere teſti unico. nam, ut dixi, Moguntinum illum exſtare vix credidit. At ſic Flor. quoque & Voſſianus. Et mortuo non conterebantur *vota* (nemo enim tam male ominata conciperet, utique pater filio) ſed *dona*. Explicant: Haec funeri tuo ſoluta exſequiarum juſta: ſeu potius, En quali dono complevit mihi votum ſupremum Neptunus, ut ſaepe ſit efferendus mihi filius. Immo cum his verbis Theſeus aliquid ornatus ſui imponit dilacerato cadaveri, ut ſolebant cara & pretioſa munera conjicere in rogos amicorum. Statius l. 6. Theb. de Lycurgo in funere Archemori: *cuncta ignibus atris Damnat atrox, ſuaque ipſe parens geſtamina ferri, Si damnis rabidum queat exſaturare dolorem.* Suetonius Julio cap. 84.

VARIORUM.

1271. *Furor!*] Novercae amor, ira mea. FARNABIUS.

1272. *Sic ad parentem*] Tam foede lacer, tam crudeliter laniatus? FARN.

1274. *Haec ignes*] Haec crementur, comburantur, *pro more ſepeliendi apud veteres*. Thyeſt. 748. FARN.

1276. *Mopſopia*] Athen. ſupra verſu 121. FARN.

1279. *Anquirite*] Vulgo *acquirite*. Suſpicor expulſum à ſciolis vocabulum vetus, probum, laudatum, *anquirite*; quod ſignificat diligenter, & omnibus excuſſis quaerere. eſt quidem ut plurimum judiciale verbum Livio, & ceteris hiſtoricis, oratoribus, legiſlatoribus, ſed tamen ad alia etiam utuntur Lucretius, Salluſtius, Cicero. Vide Giſanii Collectanea Lucretiana. DELRIUS.

1279. *Iſtam*] Phaedram. FARNABIUS.

1279. *Terra defoſſam premat,*] Meminit olim hujus moris Britannicus in Juven. Sat. 10. Et fortaſſis propterea non lapidibus, lignis, aut ceſpitibus, quos repererant inſepultos, contegebant, ſed Graeci quidem ter pulverem injiciebant, teſte Euſtathio; Romani vero, Varrone auctore, levem terrae glebam. Vide Muretum l. 10. var. lect. c. 19. Lambinum ad Horatii l. 2. Od. 28. Lud. Guicciardinum lib. 1. & 2. de Funerib. DELRIUS.

1280. *Graviſque*] Cui male volebant, terram gravem & tumulum oneroſum precabantur veteres, quo anima, quam ſepulchro una cum corpore condi credebant, depreſſa ad beatorum ſedes tarde aut aegre devolaret, atque aegre ultro citroque ad ſepulchra commearet in ſolemnibus funeris. ut contra, cui bene volebant *tenuem & ſine pondere terram precabantur, levem ceſpitem aut cippum, ut molliter oſſa cubarent.* FARNABIUS.

L. ANNAEI SENECAE
*OEDIPUS.

DRAMATIS PERSONAE.

OEDIPUS. JOCASTA. CREON. CHORUS. THEBANORUM. TIRESIAS. MANTO. SENEX. PHORBAS. NUNCIUS.

ARGUMENTUM.

Graſſante Thebis dira peſtilitate mittitur Delphos Creon conſulturus Apollinem. refert expiandam Laji necem interfectoris exilio. qui cum ignoraretur, Tireſias fruſtra extiſpicia aggreſſus, per Necromantiam Laji umbra evocata intelligit ipſum eſſe regem Oedipum. Negat primum ille, ſed poſtea diſquirens, invenit ſe filium eſſe Laji, quem interfecerat, & Jocaſtae, quam uxorem duxerat. Effoſſis itaque prae pudore atque ira oculis in exilium abit. & Jocaſta ſe gladio confodit.

ACTUS

VARIORUM.

* OEdipus.] Invenio Oedipum tragoediam compoſuiſſe apud Graecos Aeſchylum, Sophoclem, Euripidem, Lycophronem, Philoclem Athenienſem, Xenoclem (qui ea fabula, teſte Aeliano, vicit Euripidem) & Diogenem Cynicum: Suidas verô illam Diogeni Oenomao aſcribit. Aſconius tradit Julium Caeſarem Latinam quandam tragoediam Oedipi nomine inſcripſiſſe. Athenaeus l 6. Eubulum ἐν Οἰδίποδι citat, quae comoedia fuit. Porro hac fabula multa noſter ex Sophoclis Oedipo tyranno accepit, nonnulla etiam fortaſſis ex Silanionis Jocaſta. etenim in ea tragoedia Jocaſtae mors, quemadmodum & in hac, repraeſentabatur, teſte Plutarcho. DELRIUS Tragoedia praeclara. minor quam inventoris tamen. Notent ſtudioſi, ſolam hanc inter Romanas πεπλεγμένην extare. Qualem conſtitutionem abſolutam Ariſtoteles cenſet. Quippe & ſubitam in contrarium mutationem, quam *peripetiam* vocant, & agnitionem habet. Manifeſta peripetia eſt, ubi ſenex Polybum deceſſiſſe nunciat, & Oedipodem ad Corinthiorum regnum invitat. Iſto enim fine cum veniſſet, & jam in tranquillo conſtitutus videretur Oedipus, praeter expectationem, contrarium efficitur. Quippe parentem ſuum non fuiſſe Polybum, docetur. Unde totius rei ſequitur mutatio, & tota fit palam. Hinc agnitio, pars altera, dependet. Ita Jocaſtam agnoſcit Noſter Epiſodia quae addidit, cum tam accurate ignem & viſcera deſcribit, ut è ſacris hauſiſſe ea libris videatur, tum prolixa illa νεκυίας ex Homero delineatio, ita pulchra ſunt, ut quamvis habeant vernile & ambitioſum aliquid, potius in hoc laudanda tamen, quam in iſto requirenda videantur. Jocaſta apud Graecum ſimul factum ſuum agnoſcit, & conſpectum hominum nunquam reditura fugit. Nam quis matrem introducere poſt iſta audeat? Hic & poſtea occurrit filio, & ſolari eum audet. Tantum ut acumina aliquot faciat compendii. Chorus primus qui de peſte eſt, idem fere eſt utrobique. Etiam pulcherrimus noſter. In iſto tamen multa, ad quae ſanus ne aſpiciet quidem. HEINSIUS.

Digitized by Google

ACTUS PRIMUS.

OEDIPUS. JOCASTA.

Oedipus de peſtilentiae ſaevitia conqueritur.

Jam nocte Titan dubius expulſa redit,
Et nube moeſtum ſqualllida exoritur jubar,
Lumenque flamma triſte luctifica gerens
Proſpiciet avida peſte ſolatas domos,
Stragemque, quam nox fecit, oſtendet dies.
Quiſquamne regno gaudet? ô fallax bonum,

Quan-

GRONOVII.

1. *Pulſa dubius effulſit dies*,] Quidni purius ſit germaniuſque: *Jam nocte Titan dubius expulſa redit?* quum ſic quoque [illegible] ille Etruſcus. Sed, inquit vir egregius, ambigo, an poſſit dici *dubius Titan*, pro eo, qui non videtur. Faciat: at non ambigimus nos *dubium* hac mente dici omne, quod incertam, dubiam & vix noſcendam ſui ſpeciem faciemque praebet. Sic *dubii montes*: qui jam vix oculis apparent, Lucano lib. 3. *& dubios cernit vaneſcere montes.* Hercule Furente: *Tenuis relictae lucis à tergo nitor, Fulgorque dubius ſolis afflicti cadit.* Sed, ait, aliud *lux*, aliud *Titan*. Scimus: ſed non propterea ſi quid poteſt dici de luce, id omne diſconvenit ſoli. *Sol dubius* eſt nubibus praetentus itaque interpolatus, ut dubium relinquat intuentibus, an hic ſol ſit. Virgilius 3. Aeneid. *incertos caeca caligine ſoles.* Ovidius 2. metam. *ut glacies incerto ſaucia ſole.* Livius 9, 42. *Poſtero die, vix dum luce certa.* 41, 2. *Perlucens jam aliquid, incerta tamen, ut ſolet, lux ſpeciem omnium multiplicem intuenti reddens.* Juvenalis Sat. 5. *Sideribus dubiis, aut illo tempore, quo ſe Frigida circumagunt pigri ſarraca Bootae.* Ovidius de peſtilentia Aeginam vaſtante: *Principio coelum ſpiſſa caligine terras Texit, & ignavos incluſit nubibus aeſtus.* Pergit: Mox, fateor, non parum inamoene repetitur vox *dies*; verum eodem ſenſu repetitur *nox*, quae & hic una comparet. Diverſa ratio eſt, nam utrum bella ſit vocis repetitio, an inſuavis, ex ſenſu eſt judicandum. Si verum patimur, ſcribendum & ſecundo verſu, *moeſtus*: ut aeque Titan dicatur *moeſtus jubar*, quam *dubius*, quam *triſte lumen gerens.* Sic in Hippolyto: *turbidam frontem gerens Et Moeſta vultus.* Ille Titan, inquit, peracta nocte ſic effulgens, ita exortus & comparatus, jam proſpiciet (nam ita quoque Flor. & Voſſ.) orbatas lue peſtifera domos: & dies palam faciet ſtragem, quam proxima nocte paſſi ſumus. Fruſtra quoque tendunt novem illi pro ſuo *jam cernet*.

3. *Triſte luctifera gerens*] Non tantum Delrianus N. (hoc eſt, ſi licet dicere, meritus, ut nomen ejus vivat, G. Fabricius) edidit, *luctifica*: ſed & ſic optimi codicum, ſic agnoſcit ſcriptum Bernardinus Marmites in Notis. Hercule Furente Megaera dicitur *luctifica manu*, Hippolyto *vox luctifica*. Et amant ſic terminata hae tragoediae. Sic rurſus in Hercule Furente: *ſuperbifica manu*, & *monſtri colla terrifici*. In Phoeniſſis Oedipus *inceſtificus*, *exſecrabilis*. In Hippolyto Phaedrae mentem jubet eſſe *caſtificam*. In Medea *ſacrificae preces* & *nidificum ver*. Infra hac ſabula, *tabifica coeli vitia* & *luctificus auſter*.

VARIORUM.

4. *Solatas*] Viduatas, deſtitutas incolis. FARN.

5. *Stragemque*;] Cadaverum eorum qui perierunt hac nocte. FARN.

8. *Ut*

Quantum malorum fronte quam blanda tegis!
Ut alta ventos ſemper excipiunt juga;
Rupemque ſaxis vaſta dirimentem freta,
Quamvis quieti, verberant fluctus maris:
Imperia ſic excelſa Fortunae objacent.
Quam bene parentis ſceptra Polybi fugeram,
Curis ſolutus, exul, intrepidus, vagans!
Coelum deoſque teſtor, in regnum incidi.
Infanda timeo; ne mea genitor manu
Perimatur. hoc me Delphicae laurus monent,
Aliudque nobis majus indicunt ſcelus.
Eſt majus aliquod patre mactato nefas?

Prò,

GRONOVII.

17. *Indicant majus ſcelus.*] Vix unus ſibi Commelinus putavit notandum Mſſ. magnam partem & vetuſtam editionem habere: *majus indicant ſcelus.* Quia enim Seneca in ea regione jambum fugit, recte tranſpoſitum putarunt. At nunc diſcas licet non temere fuiſſe: nam optimus ille, *majus indicunt ſcelus.* Verbo quo amat eleganter uti Seneca. De ira 2, 3. *cum aliquis ſit de illuſtribus philoſophis, qui irae indicat operas.* De benef. 2. 17. *Indixiſti pecuniae odium.* Epiſt. 51. *Indicendum eſt ullo loco odium?* Epiſt. 55. *Debilitatem nobis indixere deliciae.* Eſt proprie denuntiare aliquid faciendum vel praeliandum. Quintilianus Inſtit. Or. 7, 4. *Quod item accidit, ſi orbae nuptias indicant pares gradu, & ſi inter propinquos de idoneo quaeratur.* Sed prorſus, ut hic, Lucanus l. 2. *manifeſtaque belli Signa dedit mundus, &c. Indixitque nefas.*

18. *Eſt majus aliud*] Flor. *aliquod.* Caeterum neque laudo qui ex cantico hic diverbium faciunt & Jocaſtam Oedipo interfantem ponunt, neque detraxerim notam interrogatoriam, quaſi hoc ſit magis ſtupentis & horrentis quam quaerentis, ut loquuntur. Etenim ipſum, quod quaerit, eſt ſtupentis & horrentis, mirantiſque ſua ipſius dicta, quae ſciebat quemvis ſic audientem in primo miraturum, eoque obloquentis ſibi, quod quivis alius ignarus rei dicturus erat vel cogitaturus. Cenſeo autem magnam partem hujus principii Senecam à perſona Oedipi ſola pronuntiari voluiſſe, antequam Jocaſta in proſcenio compareret.

VARIORUM.

8. *Ut alta*] *Perſlant altiſſima venti.* vid. verſ. 1129. Hippolyt. FARN.

12. *Parentis*] Sic enim putabat. Oraculo itaque accepto, fore ut patris à ſe necati thalamos conſcendens foedaret, Corintho in exilium profugit, caetera vid. v. 213. Phoeniſſ. FARN.

14. *In regnum*] Praeter ſpem & votum in regnum hoc Thebanum deveni. FARN.

16. *Delphicae laurus*] Oraculum Apollinis Delphici, Laurus autem Apollini ſacra: *Clarii laurus. μαντικὸν φυτὸν venturi praeſcia Laurus,* in igne crepitans fauſtum portendere, tacita, inauſpicatum credebatur: nec non folia pulvillo ſubjecta credebantur vera conciliare ſomnia, ut & manducata ἐνθουσιάζειν, unde vaticinantes dicti ſunt δαφνηφάγοι qua & coronati praecinebant vates, & circa templum Delphicum Lauri copioſe creſcebant. infra verſ. 228. FARNABIUS. Duo fuere oracula Delphica, ſine quibus haec fabula nequit intelligi. prius Lajo de liberis ſciſcitanti, redditum in hanc ſententiam: *Poſcere Lajum liberos, eique filium naſciturum, à quo ipſum necari fata ſanxiſſent. Id enim illi Pelopem imprecatum: ob occiſum à Lajo filium.* poſterius accepit Oedipus; hujuſmodi.

Digitized by Google

Prò, miſera pietas! eloqui fatum pudet.
Thalamos parentis Phoebus & diros toros
Gnato minatur, impia inceſtos face.
Hic me paternis expulit regnis timor.
Non ego penates profugus exceſſi meos.
Parum ipſe fidens mihimet in tuto tua,
Natura, poſui jura. cum magna horreas,
Quae poſſe fieri non putes, metuas tamen.
Cuncta expaveſco, meque non credo mihi.
Jamjam aliquid in nos Fata moliri parant.
Nam quid rear, quod iſta Cadmeae lues
Infeſta genti, ſtrage tam late edita
Mihi parcit uni? cui reſervamur malo?
Inter ruinas urbis, & ſemper novis
Deflenda lachrimis funera, ac populi ſtruem,
Incolumis adſto. ſcilicet Phoebi reus

Spe-

GRONOVII.

34. *Incolumis adſto. ſcilicet*] Sic non è Meliſſio illo optimo, ſed ex Orteliano Lipſii (notatum ad marginem editionis Antwerpianae, quod poſtea omiſerunt) introductum eſt, quicum faciunt duo Pall. caeteri, *Incolumis ergo ſcilicet*, ut edebatur. aut, *Incolumis oro ſcilicet*. Moguntinus: *Incolumis ego tu ſcilicet*. Haec omnia provenerunt ab hominibus temere atque indocte ſupplentibus, quod deerat. Delrius conjicit: *Incolumis ergo tu licet*. Gruterus *Incolumis erro*. Melior natio & vetuſtatis reverentior relegant τὸ *ſcilicet*, verſumque habent curtum, *Incolumis ergo tu Phoebi reus*. Defectus in libris etiam antiquiſſimis ſinceriſſimiſque frequens. Nimirum ſecundam vocem hauſerunt ultimae literae vocis primae, & ſcribendum: *Populi ſtruem Incolumis unus?* Dictum admirando & interrogando per ellipſin verbi ſubſtantivi. Dein: *ergo tu Phoebi reus Sperare poteras.*

VARIORUM.

modi. *Procul à templo Diis inviſa proles abſcede; qui necati à te patris thalamum conſcendes, & tibi ex matre fratres procreabis.* priore territus Lajus natum Oedipum, pedibus ferro ignito foratis, feris objici mandavit: poſterioris metu Oedipus Corintho in exilium profugit, & nolens, oraculo fidem fecit. DELRIUS.

20. *Thalamos*] Modo verſ. 12. FARNABIUS.

21. *Face.*] Vid. Phoeniſſ. 263. & 507. FARNABIUS.

23. *Non ego*] Non mutabam ſolum propter ſcelus aliquod admiſſum aut puſillanimitatem; ſed ne quando (ut praedictum erat) naturae jura violarem per parricidium aut inceſtum. FARN.

28. *Jamjam*] Etiam in hac peſte videntur fata magnum aliquod malum mihi machinari, cum mihi uni parcatur. FARN.

29 *Cadmeae*] Thebanae à Cadmo conditore. FARNABIUS.

32. *Semper*] Propter continua funera. FARN.

34. *Phoebi reus*] Quaſi vero Phoebi oraculo in tanta ſcelera damnatus ſalubre regnum ſperare audeam: imo ſcelere meo corruptus eſt aër. FARNABIUS.

36. *Fe-*

Sperâre poteras ſceleribus tantis dari
Regnum ſalubre? fecimus coelum nocens.
Non aura gelido lenis afflatu fovet
Anhela flammis corda: non Zephyri leves
Spirant: ſed ignes auget aeſtiferi Canis
Titan, Leonis terga Nemeaei premens.
Deſeruit amnes humor, atque herbas color.
Aretque Dirce. tenuis Iſmenos fluit,
Et tingit inopi nuda vix undâ vada.

Obſcu-

GRONOVII.

39. *Sed ignes auget aeſtiferi Canis Titan*,] Liber primarius: *igne friget*. Subeſt aliquid, ſive id ſit, *igne fervet*, ſive *igne ſaevit*.

VARIORUM.

36. *Fecimus*] Scelere. infra v. 631. & Octav. verſ. 231. FARN.

36. *Coelum nocens*,] Aër autem corrumpitur à terrenis & interioribus expirationibus Endemiis. FARNABIUS. Sequitur peſtis deſcriptio, quales habentur apud Sophoclem in Oedipo tyranno, Thucydidem lib. 2. Lucretium lib 6. Virg. 3. Georg. Manilium lib. 1. Ovidium 7. Metam. Lucanum lib. 6. Silium lib 14 Capitolinum in M. Antonino Philoſopho; Herodianum lib 1. Ammian. Marcellinum libro 19. denique Homerum Iliad. α.

37. *Non aura*] Peſtis orta à maligna qualitate ex certa ſiderum configuratione, vel à vehementi temporum tempeſtatumque mutatione, unde qualitatum exuperantiae & inaequalitates Epidemiae. quae omnia cum hic concurrant, gravis eſt peſtilentia. FARN.

38. *Anhela*] Aura non refrigerat corda aeſtuantia, ſed & peſtifera aura pariter cum ſpiritu in pulmones hauſta in cor penetrat, quod affectioni praeparatum propter plethoram, cacochymiam, vel obſtructionem labefactat arteriarum ſpiritum. FARN.

39. *Ignes*] Quin & Sol primam Leonis partem ingreſſus Canis ſidus ardentiſſimum, quod exoritur 26. Gr. Cancri, aeſtum & calorem adauget. FARNABIUS.

39. *Aeſtiferi Canis*] Orto ergo Cane ſeu Sirio haec peſtis viguit. nam ait, ſolem tunc in Leonem primum ingreſſum Plinius; *Ardentiſſimo aeſtatis tempore exoritur Caniculae ſidus, ſole primam partem Leonis ingrediente*, lib. 2 cap. 47. mens ergo noſtri; Sed vectus Leone, auget aeſtum & calorem canis, flammâ ſuâ nos adurentis. verum id eſt. nam Calpurnius Baſſus tradit, cum Sol ad Sirium acceſſerit, Sirii calorem duplicari, & languore affici corpora. *Sirium* Graece propter flammae candorem, *caniculam* Latine vocari. inde *dies caniculares* dici. Germanicus, de canicula: *Cum radios Solis tetigit, accenditur aeſtu.* Plinius, effectus miros hujus ſideris recenſet lib. 2. cap. 40. & lib. 9. cap. 16. multa etiam ex Timoſthene & aliis, Scholiaſtes Apollonii in lib. 2. v. 518. De nomine non convenit, nam ſaepe *canis* cum *caniculâ* confunditur. cum vere differant. nam duo ſidera canum Unum canis major: alterum canis minor. *Minor*, vocatur Graeco nomine *Procyon* à Manilio libro 5. Firmico lib. 8 cap. 9 Plinio lib. 18. cap. 28. & Avieno in Arati verſione, à Cicerone Latine *Anticanis*, prior enim oritur & majorem praevenit, hic proprie loquendo appellatur ἁπλῶς *Canis*, idem eſt Sirius, de quo noſter, etſi fortaſſis utrumque ſidus uno nomine complexus ſit. DELRIUS.

40. *Leonis*] Hercul Fur. verſ 225 FARNAB.

41. *Deſeruit*] Unde & ſtella fulgida in Canis ſidere Sirius dicitur nonnullis, à σειριᾶν, id eſt, ſiccare, arefacere, quod aliis ἀπὸ τ͂ σεσηρέναι. quod canes prae ſiti hiſcere faciat. FARN.

42. *Dirce.*] Hercul. Fur. verſ. 916. Phoen. v. 20. & v. 126 FARN.

42. *Iſmenos*] Iſmenos de quo in Hercul. Fur. v. 334. fluit tenuis. FARN.

Obſcura coelo labitur Phoebi ſoror;
Triſtiſque mundus nubilo pallet novo.
Nullum ſerenis noctibus ſidus micat:
Sed gravis & ater incubat terris vapor.
Obtexit arces coelitum ac ſummas domos
Inferna facies. denegat fructum Ceres
Adulta: & altis flava cum ſpicis tremat,
Arente culmo ſterilis emoritur ſeges.
Nec ulla pars immunis exitio vacat:
Sed omnis aetas pariter & ſexus ruit,
Juveneſque ſenibus jungit, & gnatis patres
Funeſta peſtis. una fax thalamos cremat:

Fle-

GRONOVII.

45. *Mundus nubilo pallet novo.*] Mog. *vano.* Lipſianus & Flor. *pallet die.* quod rejicit Gruterus, quia verſu & qui praecedit & qui ſequitur fit mentio noctis, non diei. Vix me contineo, quin recipiam conjecturam Dan. Heinſii: *nubilo pallet Jove* id eſt, aëre. Ovid. met. l. 13, *Cretam tenuere locique Ferre diu nequiere Jovem.* Horatio: *manet ſub Jove frigido Venator* Id interpretatus eſt aliquis aut evanidis quibuſdam ductibus librarius antiquiſſimus eſſe credidit *die.*

49. *Ceres Adulta, & altis flava cum ſpicis cremat*] Hac diſtinctione putant viri docti ſe rem factam habere. Ipſa Ceres, inquit ὁ δεῖνα, jam adultum & altum & flavum culmum cum ipſis ſpicis ſuccendit & adurit. Cereri ut video exedundum eſt, quod Phoebus intrivit. Gruterus cautius, ut minus appareat vitium & ſcripturae hujus & interpretationis: Ceres omiſit curam ſegetum, atque ea, quae jam adolevere, ſuffocantur ab aeſtu: atque iſtud quia jam placuerit uni, ait ſe tanto magis amplecti tali ſuffultum tibicine. At quis pati poteſt, *adulta & flava cum ſpicis*, ſic dici, ut frumenta intelligantur? Nihil ſani. Scribe: *denegat fructum Ceres Adulta: & altis flava quum ſpicis tremat, Arente culmo triſtis emoritur ſeges.* *Ceres adulta* (quod inepte dictum putabat Gruterus) eſt eadem quae *flava ſeges*, ipſae fruges jam foenus promittentes agricolis. Eae etſi adoleverint, & jam flaventes pondere atque aura tremulos vibrent culmos, nimio vapore ſideris aeſtivi culmis areſcentibus ſeneſcunt & emoriuntur. Naturaliter evenit, ut quum ſpicea meſſis inhorruit, verbo Virgilii, licet vix ulla ſpirante aura, leniter agitetur & ſe motitet, gravidas ſpicas ſuſtinentibus longis & gracilibus culmis. Homerus: Ιλ. β. *Ὡς δ' ὅτε κινήσῃ Ζέφυρος βαθὺ λήϊον ἐλθὼν Λάβρος ἐπαιγίζων.* Et, Ιλ. ψ. *ὡσεί τε περὶ σταχύεσσιν ἐέρση Ληΐου ἀλδήσκοντος, ὅτε φρίσσουσιν ἄρουραι.* Herc. Fur. *adulta leni fluctuat zephyro ſeges.* Ovid. 4. faſt. *Et tremat in ſumma leve cacumen humo.* Manilius lib. 1. *Hirta figuratur tremulo ſub lumine Meſſis.*

VARIORUM.

44 *Phoebi ſoror,*] Luna. FARN.

45. *Triſtiſque mundus*] Coelum. ut Hercul. Fur. verſ. 18 & alibi non raro. FARN.

47. *Sed gravis, &c.*] Tenebrae infernales. vide Hercul. Fur. verſ. 703. FARN.

49. *Denegat*] Segetes jam ſpicatae ardore exareſcunt & rubigine torrentur. FARN.

54. *Juveneſque ſenibus*] Lucretius, *Exanimis pueri ſuper exanimata parentum Corpora nonnunquam poſſes, retroque videre Matribus aut patribus natos ſuper edere vitam* DELRIUS.

55. *Una*] Eodem rogo cremantur maritus & uxor. FARNABIUS.

56. *Fle-*

Digitized by Google

Fletuque acerbo funera & queſtu carent.
Quin ipſa tanti pervicax clades mali
Siccavit oculos: quodque in extremis ſolet,
Periere lachrimae. portat hunc aeger parens
Supremum ad ignem: mater hunc amens gerit;
Properatque, ut alium repetat in eundem rogum.
Quin luctu in ipſo luctus exoritur novus,
Suaeque circa funus exequiae cadunt.
Tum propria flammis corpora alienis cremant.
Diripitur ignis. nullus eſt miſeris pudor.
Non oſſa tumuli ſancta diſcreti tegunt.
Arſiſſe ſatis eſt. pars quota in cineres abit?
Deeſt terra tumulis. jam rogos ſilvae negant.
Non vota, non ars ulla correptos levant.
Cadunt medentes. morbus auxilium trahit.
Affuſus aris ſupplices tendo manus,
Matura poſcens fata, praecurram ut prior
Patriam ruentem: neve poſt omnes cadam;
Fiamque regni funus extremum mei.

O

GRONOVII.

61. *Ut alium regerat in eundem*] Et hic cum Lipſiano optimus codex: *ut alium repetat in eundem rogum*. Sic Hercule Furente Charon: *onere vacuam littori puppem applicans Repetebat Umbras.* nempe in ſuam cymbam. Suetonius Octavio: *Trajecto in Siciliam exercitu, cum partem reliquam copiarum continenti repeteret.*

VARIORUM.

56. *Fletuque*] Nemo ſupereſt qui defleat funera. *qui lacryment deſunt* FARN

58. *Siccavit*] A vehementi morbi incendio; ſive quod jam malis obdurati, cum lacrymas inter ſymptomata & notas peſtis ponant medicorum filii. FARN.

59. *Parens*] Pater & ipſe aeger. FARN.

60. *Supremum*] Rogum. FARN.

63. *Suaeque circa*] Qui funus curabant, ſequebanturque, in ipſo officio efferendi moriuntur. FARNABIUS.

64. *Alienis*] Alteri cadaveri incenſis. *Et jam reverentia nulla eſt, Deque rogis pugnant, alieniſque ignibus ardent.* FARN.

66. *Non oſſa*] Singulis tumulis urniſve non conduntur ſancto ritu ſinguli. FARN.

67. *Arſiſſe*] Uſtulata tantum ſunt corpora non cinefacta. FARN.

68. *Deeſt*] *Nec locus in tumulos, nec ſufficit arbor in ignes* FARN

70. *Cadunt*] *Inque ipſos ſaeva medentes Erumpit clades, obſuntque autoribus artes.* FARN.

70. *Auxilium*] Auxiliatorem, medicum. FARNABIUS.

71. *Affuſus*] Ego itaque (inquit) advolutus ad aras ſupplex. FARN.

O ſaeva nimium numina! ô fatum grave!
Negatur uni nempe in hoc populo mihi
Mors tam parata? ſperne letali manu
Contacta regna. linque lachrimas, funera,
Tabifica coeli vitia; quae tecum invehis
Infauſtus hoſpes: profuge jamdudum ocius
Vel ad parentes. *Joc.* Quid juvat, conjux, mala
Gravare queſtu? regium hoc ipſum reor,
Adverſa capere: quoque ſit dubius magis
Status, & cadentis imperii moles labat;
Hoc ſtare certo preſſius fortem gradu.
Haud eſt virile, terga Fortunae dare.
Oed. Abeſt pavoris crimen ac probrum procul,
Virtuſque noſtra neſcit ignavos metus.
Si tela contra ſtricta, ſi vis horrida.
Mavortis in me rueret; adverſus feros
Audax gigantes obvias ferrem manus.
Nec Sphinga coecis verba nectentem modis
Fugi. cruentos vatis infandae tuli
Rictus, & albens oſſibus ſparſis ſolum.

Cum-

GRONOVII.

83. *Quoque ſit dubius magis*] Manus illuſtris: Forte, *fit*. Vix putem neceſſe.

93. *Cruentos peſtis infandae tuli*] Lipſianus & Florent. recte *vatis*. Ovidius lib. 7. *& praecipitata jacebat Immemor ambagum vates obſcura ſuarum.* Sophocles Oedipo Tyranno: Ὅς γ' ἐξέλυσας ἄστυ Καδμεῖον μολὼν Σκληρᾶς ἀοιδοῦ δασμὸν ὃν παρείχομεν.

VARIORUM.

77. *Tam parata?*] Tam ad manum caeteris.

79. *Tabifica*] Supra verſ. 36. FARN.

81. *Vel ad parentes*] *Emphaſis*. Si non alio patet miſero profugium, vel ad Polybum & Meropem profuge, *quos ſuos eſſe putabat parentes*. ſupra verſ. 12. & Phoen verſ. 245. FARN.

82. *Regium*] Virtutem ego maxime regiam puto aequanimitatem & ad res adverſas bene praeparatum pectus. FARN.

84. *Labat;*] Traject. alter *labet*. rectius. SCHRODERUS.

85. *Stare certo*] Metaph. à militibus, quibus loco in acie occupato cedere eſt inglorium. FARNABIUS.

91. *Gigantes*] Fuerint gigantes necne, diſputant Hieronymus Magius in Miſcellaneis, & Joannes Goropius in Originibus. DELRIUS.

92. *Coecis*] Ποικιλῳδὸν Σφίγγα. Phoen. verſ. 120. FARNABIUS.

94. *Albens*] Interfectorum, qui aenigma non ſolviſſent. FARNABIUS.

95. *Prae-*

Digitized by Google

Cumque è ſuperna rupe, jam praedae imminens,
Aptaret alas verbere, & caudam movens,
Saevi leonis more, conciperet minas,
Carmen popoſci. ſonuit horrendum. inſuper
Crepuere malae: ſaxaque impatiens morae
Revulſit unguis, viſcera expectans mea.
Nodoſa ſortis verba, & implexos dolos,
Ac triſte carmen alitis ſolvi ferae.
Joc. Quid fera mortis vota nunc demens facis?
Licuit perire. laudis hoc pretium tibi

Sce-

GRONOVII.

95. *Cumque è ſuperba rupe,*] Quod ex quibuſdam notat Delrius *ſuperna*, praefert optimus librorum. Et profecto nihili vulgatum eſt, utcumque fuerint, qui interpretarentur.

96. *Aptaret ales verbera, & caudam*] Lipſius de conjectura: *Aptaret alas, verbera & caudae movens.* Scriverius: *Aptaret alas, verbera & caudam.* Utrumque editum, cum exſtaret indubitatum Scaligeri, *Aptaret alas verbere, & caudam movens.* Silius lib. 2. *nova tegmina latis Aptat concutiens humeris.*

97. *Concuteret minas,*] Florent. ut olim editum, & Delriani, *conciperet minas*, ut *concipere verba*, *concipere preces*, *concipere jusjurandum*, *conceptis verbis jurare* dicimus. Notaverat Delrius, ſe non mutare, etſi Venet. & Herb. *concuteret*, & notum leones ſeipſos cauda flagellare, ut iram ſtimulent: cum ſubito agmen inſidorum codicum per Gruterum interpolavit impreſſos, cum egregia nota. Concuſſu caudae minas ſibi ipſi excitabat Sphinx, jam quaſi ſopitas, ut in ſilice flammae. Sic neceſſe habent illudere ingenio ſuo, qui omnes nugas volunt interpretari.

VARIORUM.

95. *Praedae*] Mihi quem ſperabat praedam. FARNABIUS.

97. *Saevi leonis more,*] *Qui viſo] cominus hoſte Subſedit dubius, totam dum colligit iram: Mox ubi ſe ſaevae ſtimulavit verbere caudae, &c.* FARN.

99. *Crepuere*] Frendebat. FARN.

102. *Ac triſte carmen*] Scilicet: *Ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς καὶ τετράπον, οὗ μία φωνή, Καὶ τρίπον, ἀλλάσσει δὲ φυὴν μόνον ὅσσ᾽ ἐπὶ γαῖαν Ἑρπετὰ κινεῖται, ἀνά τ᾽ αἰθέρα, καὶ κατὰ πόντον. Ἀλλ᾽ ὁπόταν πλείστοισιν ἐρειδόμενον ποσὶ βαίνῃ, Ἔνθα τάχος γυίοισιν ἀφαυρότατον πέλει αὐτοῦ.* id eſt: *Eſt bipes, eſt quadrupes in terris (ſolaque vox huic) Atque tripes: mutat vocem ſolum, omnia campis Inter quae ſerpunt, quae coelo & fluctibus errant. Aſt ubi contendit pedibus jam pluribus; illi Deficiunt vires, & lentis robora nervis.* DELRIUS.

102. *Alitis*] Sphingem Echidnae & Typhonis filiam fabulantur, corpus canis, vultum puellae, vocem humanam, alas avium, pedes leoninos habuiſſe; &, obſeſſo monte Sphincio, Thebanis aenigmata propoſuiſſe, quae qui explicare non poterant, occidere ſolitam. cum vero ſuum ſolviſſet Oedipus; adeo aegre id monſtrum tuliſſe, ut ſe de ſaxo praeceps jecerit. copioſe iſta narrant Appollodorus lib. 3. Biblioth. Higynus in Fab. cap. 151. & Palaephatus, qui docet ex hiſtoria natam fabulam, ut & Strabo lib. 9. Sphingem facete Anaxilas, in Juvenca, apud Athenaeum, lenae typum eſſe contendit, alludens ad aenigma paullo ante adſcriptum. DELRIUS.

102. *Solvi*] Docui de homine intelligendum, qui *infans*, quadrupes; *vir* bipes; *decrepitus*, aſſumto ſeipione tripes Phoen 120. FARNABIUS.

103. *Quid fera*] Si ita vitae pertaeſum eſſet, expeditam tamen mortem tunc effugere voluiſti; cur nunc regno hoc meque ipſa potitus praemiis, mortem optas? FARN.

104. *Licuit perire.*] Amiſiſti occaſionem fortiter occumbendi, cum aenigma Sphingis ſolviſti. nunc incaſſum optas mortem. capillatâ fronte, occaſio: praeterire ſiviſti, occipitium calvum

Sceptrum, & peremptae Sphingis haec merces datur.
Oed. Ille ille dirus callidi monſtri cinis
In nos rebellat. illa nunc Thebas lues
Perempta perdit una. jam ſupereſt ſalus,
Si quam ſalutis Phoebus oſtendit viam.

VARIORUM.

non potes prehendere. DELRIUS.

105. *Haec merces*] Se oſtendit. nam Jocaſta, & cum illa regnum, merces interemtae ferae. DELRIUS.

106. *Ille*] Peſte hac poenas repoſcit quod tum non perierim. FARNABIUS.

107. *Lues*] Sphinx. FARN.

108. *Perdit una. jam*] Pariſienſis excuſus, & Traject. alter manu exaratus meliore, puto, diſtinctione: *una jam supereſt ſalus* SCHROD.

109. *Phoebus*] Solam ſedandae peſtilitatis ſpem (ſi qua ſit) expectamus ab Apolline, cujus oracula ſciſcitatum miſſus eſt Creon ſed & ipſe Apollo λοίμιος, ἰήϊος ἀκέσιος. Sol enim aëra rareſacit & expurgat. FARNABIUS.

CHORUS.

Luis gravitatem deplorat Chorus è Thebanis.

Sapphici, & Anapaeſtici, & in fine Jambici.

OCcidis Cadmi generoſa proles
Urbe cum tota. viduas colonis
Reſpicis terras, miſeranda Thebe.
Carpitur leto tuus ille, Bacche,
Miles, extremos comes uſque ad Indos,
Auſus Eois equitare campis,
Figere & mundo tua ſigna primo.
Cinnami ſilvis Arabes beatos

Vi-

GRONOVII.

117. *Cinnamis ſylvas Arabum beatas*] Melius Florentiae: *Cinnami ſilvis Arabes beatos.* Ut Horatio:

VARIORUM.

110. *Cadmi*] Thebani. Hercul. Fur. verſ. 915. & verſ. 268. FARN.

112. *Thebe.*] *Uſitatior pluralis, Thebae.* Sed & nomen ſumpſiſſe à veteri illa Thebe Aegyptia, unde Cadmum oriundum aſſerunt nonnulli, potius crediderim, quam à Theba, Promethei vel Aſopi filia. FARN.

116. *Primo*] Orienti. FARN.

117. *Cinnamis*] Aliiſque aromatum ſpeciebus. FARNABIUS.

117. *Sil-*

Vidit, & verſas equitis ſagittas,
Terga fallacis metuenda Parthi.
Littus intravit pelagi rubentis.
Promit hîc ortus, aperitque lucem
Phoebus, & flamma propiore nudos
Inficit Indos.
Stirpis invictae genus interimus.
Labimur ſaevo rapiente fato.
Ducitur ſemper nova pompa Morti.
Longus ad manes properatur ordo
Agminis moeſti, ſerieſque triſtis
Haeret; & turbae tumulos petenti
Non ſatis ſeptem patuere portae.
Stat gravis ſtrages, premiturque juncto
Funere funus.
Prima vis tardas tetigit bidentes;

La-

GRONOVII.

parvoque beati, & Statio: *Parvi beatus ruris honoribus.* Mox ſcripti illi ad unum omnes, qui habent, *Terga converſi*, ad unum omnes hic certe ineptiunt: neque ex ea ſcriptura conjectandum. *Fallacis* in optimo eſt & Voſſiano. Ita autem explico: *& verſas ſagittas equitis Parthi, terga metuenda fallacis.* qui fallit decipitque homines dato tergo, ſic vincere putantes, quum ea ipſa terga ſeu fugae Parthorum maxime ſint metuendae.

VARIORUM.

117. *Silvas beatas*] Felicis Arabiae. FARN.

119. *Terga fallacis*] Thyeſt. v 383. FARN.

119. *Et verſas equitis ſagittas, Terga fallacis metuenda*] Gronovii explicatio, reddentis *terga metuenda fallacis* per Graeciſmum. dura mihi videtur. ferrem, ſi abeſſet *τὸ metuenda.* vel reponendum igitur cum Celeberrimo Cuningamio, Animadverſionibus in Bentleji Emendationes ad Horat. pag. 86 *verſis ſagittis*; vel cogitandum *diſſolutionis* figuram eſſe; cujus frequentem uſum eruditiſſimus ille vir ibidem pag 17. oſtendit. mens ergo Tragici, *vidit & verſas equitis Parthi ſagittas, & vidit terga metuenda fallacis Parthi.* SCHRODERUS.

120. *Rubentis.*] Hercul. Fur. v. 902. & Thyeſt. v. 370. unde Bacchus vitem in Graeciam tranſtulit. FARNABIUS.

122. *Propiore*] Vide quae ad verſum 602. Thyeſt. FARN.

124. *Stirpis*] Milites Bacchi Indiae victoris. vel pubes Martia ab Harmonia Martis filia Cadmi uxore. vel Spartanis oriundi, quos ſocios in urbe condenda Cadmus ſumpſit. FARN.

130. *Septem*] Extra urbem enim efferebantur, urebantur, ſepeliebantur. FARNABIUS. Quarum apud Pauſaniam in Boeot. haec nomina: Electrides, Proetides, Netides, Creneae, Ogygiae, Homoloides. DELRIUS.

131. *Stat*] Longe lateque patet ſtrages. plenus eſt ſtratis cadaveribus locus. FARNABIUS.

132. *Funere funus.*] Lucret. *Idque vel in primis cumulabat funere funus.* DELRIUS.

133. *Prima*] Pecudes prius inficiuntur peſte quam homines, quia dejectae ad paſtum & in terram pronae τὰς νοσώδεις ἐκεῖθεν ἀτμοὺς trahant. & ex his primum quibus odorandi praeſtantia, ut

canes

Laniger pingues male carpſit herbas.
Colla tacturus ſteterat ſacerdos;
Dum manus certum parat alta vulnus,
Aureo taurus rutilante cornu
Labitur ſegnis. patuit ſub ictu
Ponderis vaſti reſoluta cervix:
Nec cruor ferrum maculavit. atra
Turpis è plaga ſanies profuſa eſt.
Segnior curſu ſonipes in ipſo
Concidit gyro, dominumque prono
Prodidit armo.
Incubant pratis pecudes relictae.
Taurus armento pereunte marcet.
Deficit paſtor grege diminuto,
Tabidos inter moriens juvencos,
Non lupos cervi metuunt rapaces.
Ceſſat irati fremitus leonis.
Nulla villoſis feritas in urſis.

Per-

GRONOVII.

138. *Patuit ſub ictu*] Intelligenda hic à fronte particula *Si*: dein ſcribendum; *Non cruor*: & haec ejuſdem periodi ſunt. Sin autem, inquit, non eſt lapſus taurus antequam caederetur, & ſtetit, donec collum ei ſecaret ſecuris, non ſanguis emicuit ex vulnere: ſed ſanies. Vel, Alii ſteterunt, & ictum exceperunt: ſed tum non proſiluit cruor, ſanies effuſa eſt.

145. *Incubant pratis pecudes*] Flor. *agris.*

VARIORUM.

canes & muli: *οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο καὶ κύνας ἀργούς. vel etiam* quod iis cerebri major caliditas, quam homini. Ovid. 7. v. 536. Metam. *Strage canum prima volucrumque oviumque boumque, Inque feris ſubiti deprenſa potentia morbi.* FARNABIUS.

134. *Male*] In ſuam perniciem. FARN.

135. *Colla*] *Stans hoſtia ad aram Inter cunctantes cecidit moribunda miniſtros, &c.* Ovid. Metam. 7. FARNABIUS.

137. *Aureo*] Diis ſuperis immolabantur victimae coronatae, vittatae cornibus auratis & frontem bracteis aureis ornatae. FARNABIUS. Virgilius: *Et ſtatuam ante aras aurata fronte juvencum.* Tibullus: *Semper inaurato taurus cadit hoſtia cornu.* Juvenalis, *& auratam Junoni caede juvencam.* DELRIUS.

142. *In ipſo*] *Tremulo medios abrumpit poplite gyros, &c.* Lucan. 6. & Ovid. *Acer equus quondam, magnaeque in pulvere famae Degenerat.* FARNABIUS.

149. *Non lupos*] *Non lupus inſidias explorat ovilia circum, Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum Cura domat, timidi damae cervique fugaces Nunc interque canes & circum tecta vagantur.* Virg. Georg. 3. FARN.

151. *Nulla villoſis*] Urſis denſitatem cutis & tergoris, ut propriam tribuit Seneca lib 2. benefic. *Queruntur quod non magnitudine corporis aequamus*

ele-

Perdidit peſtem latebroſa ſerpens;
Aret, & ſicco moritur veneno.
Non ſilva ſua decorata coma
Fundit opacis montibus umbras.
Non rura virent ubere glebae.
Non plena ſuo vitis Iaccho
Brachia curvat.
Omnia noſtrum ſenſere malum.
Rupere Erebi clauſtra profundi
Turba ſororum face Tartarea:
Phlegethonque ſua motam ripa
Miſcuit undis Styga Sidoniis.
Mors alta avidos oris hiatus

Pan-

GRONOVII.

152. *Perbibit peſtem*] Fruſtra tentat explicare Gruterus. *Perdidit* Delrii non eſt ſupervacua conjectura, ſed manus inculpatarum membranarum, quibus accedunt Voſſianae: & praecedentes verſus clamant verum eſſe. Imitatus Prudentius Cathem. 9. de alio angue: *& fellis peruſti mox venenum perdidit.*

156. *Non rura virent ubere glebae.*] Si qua me ſubornaret antiqua manus, facile admitterem, *nitent.* Virgilius 1 Georg. *interque nitentia culta Infelix lolium* Cicero 3. in Verrem: *quos ego campos antea colleſque nitidiſſimos viridiſſimoſque vidiſſem.* Petronius: *ubi domeſacta aratro tellus nitet.*

VARIORUM.

elephantos, velocitate cervos; levitate aves, impetu tauros: quod ſolidior ſit cutis belluis, denſior urſis, mollior fibris: quod ſagacitate narium nos canes vincant; quod acie luminum aquilae, ſpatio aetatis corvi, multa animalia nandi felicitate. DELRIUS.

152. *Latebroſa*] Sic Maro: *Interit, & curvis fruſtra defenſa latebris Vipera, & attoniti ſquamis adſtantibus hydri.*

154. *Non ſilva ſua*] Pariſienſis & Veneta, *non ſua ſilva decorata coma.* Quod ignarus menſurae ultimae vocis, pro ſapphico affectaſſe & prioribus continuaſſe videtur librarius. SCHRODERUS.

160. *Rupere*] *Saevit & in lucem Stygiis emiſſa tenebris Pallida Tiſiphone, morbos agit ante.* 3. Georg. FARNABIUS.

161. *Turba*] Furiarum agmina. Hercul. Fur. v. 87. FARN.

162. *Phlegethonque*] Fluv. ardens; Thyeſt. verſ. 73. atque hujus, propter ardorem peſtilentiae, meminit. FARN.

163. *Miſcuit*] Miſcet terras infernales aquis Thebanis. Cadmus autem è Sidone venit. Herc. Fur. v. 916. FARN.

163. *Styga*] Venenatis aquis Stygiae paludis, amnes, fontes, puteos infecit. ſic alii poetae: Claudianus in Rufin. lib. 1. *Ac velut infecto morbus crudeſcere coelo Incipiens, primo pecudum depaſcitur artus, Mox populos, urbeſque rapit; ventiſque peruſtis, Corruptos Stygiam peſtem diffundit in amnes.* Silius: *Et patulam Cyanem, lateque paluſtribus undis Stagnantem Stygio Cocyti implevit odore* Styx, fons Arcadiae pone Nonacrim, aquam habet, nimio frigore, letalem: adeo corroſivam, ut omne metalli genus perfringat, ſolàque muli vel aſini ungulà queat contineri teſtibus Plutarcho in Alexandro, Arriano lib. 7. de geſt Alex. Plinio lib. 30. cap. 16. & Juſtino lib. 12. *Stygiam* ergo *aquam* pro ipſâ morte videtur, vel quovis deleterio ſumere: & fingit factam hujuſmodi commixtionem; quia docet experientia, aquarum corruptione peſtilentiae vim latiſſime proſerpere. DELRIUS.

 165. *Ex-*

Pandit; & omnes explicat alas.
Quique capaci turbida cymba
Flumina ſervat durus ſenio
Navita crudo, vix aſſiduo
Brachia conto laſſata refert,
Feſſus turbam vectare novam.
Quin Taenarei vincula ferri
Rupiſſe canem fama, & noſtris
Erraſſe locis: mugiſſe ſolum:
Vaga per lucos ſimulacra virûm

Ma-

GRONOVII.

167. *Durus ſenior Navita crudus,*] Neſcire Delrius ait, unde N illud *crudus*, quum ipſe retineat „*Navita Charon.* Sed hoc foede vitiat verſum: illud paſſim occurrit in codd. minus vitiatis. Gruterus inde ſpecioſe: *Navita Porthmeus.* Reperi in Germanico, *crudo:* unde facile conjectu: *durus ſenio Navita crudo:* vel ob Virgilii, *ſed cruda deo viridiſque ſenectus*, & Taciti, *quibus cruda ac viridis ſenectus*: quae Delrius adduxit. Apulejus Apol. *Furor infelix acerbi animi, & miſera inſania crudae ſenectutis.* Inveni poſtea totidem literis in Florentino. Lucianus in meretr. *Φαρμακὶς, Σύρα τὸ γένος, ὠμὴ ἔτι καὶ συμπεπηγυῖα.*

173. *Erraſſe locis:*] Nec male Flor. *Errare locis*, ut etiamnum fieri intelligatur.

VARIORUM.

165. *Explicat*] Metaph. *vel quod* Mors, ut & ſomnus frater ejus, alata fingitur, ut quae celeriter & inopinato veniat. FARNABIUS.

166. *Quique*] Charon Stygius portitor. FARN.

171. *Quin*] Fama eſt Cerberum rupiſſe ferream catenam qua ligatus eſt ad Taenarum, de quo in Herc. Fur. v. 589. cui fabulae occaſionem ferunt dediſſe ſerpentem quendam in Taenaro, quem quod morſu è veſtigio enecaret ᾅδου κύνα nominarunt, atque hunc ab Hercule ad Euryſtheum productum. FARN.

173. *Erraſſe*] Hoc tempore peſtis multi credebant contingere, & in Loimographiâ dabimus exempla ex Procopio, Cedreno, Sigisberto. DELRIUS.

173. *Mugiſſe ſolum:*] De Mugitus terrae omine, teſtis etiam Dion, in Tito, in Trajano, & in Severo, & Sarisberienſis l. 1. Polycratici in fine: Sane ut plurimum luem hanc terraemotus praecedit. Effici autem ſub terrâ ſonitus, qui mugitus imitantur, quod pro portento quidam arripiunt, id naturale eſſe, & ab incluſis exhalationibus, percuſſis vel percutientibus, provenire docet Ariſtoteles lib. 2 Meteor. c. 8. DELR.

174. *Simulacra virûm*] Vel quod ita ſe res habeat, vel quod in cladibus publicis metus ipſe faciat hujuſmodi apparere. Dion, in Tito, auctor eſt, exundante incendia Veſuvio, homines giganteae magnitudinis interdiu, noctuque per urbes oberraſſe idem confirmat in Trajano. Pro prodigio hoc habuerunt etiam alii. Petronius Arbiter: *Ecce, inter tumulos atque oſſa arentia buſtis, Umbrarum facies diro ſtridore minantur.* Lucanus: libro 1. —— *venientes comminus umbras.* Item, *Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas, Agricolae fracto Marium videre ſepulcro.* Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 8. ſub finem, ſcribit, Romae obſervata multa prodigia, Deorum iram nuntiantia: exauditas ominoſas voces incerto auctore, obſervatas oculis novas ſpectrorum facies, & haec oculis atque auribus hominum ſaepe oblata & lib. 10. coelum arſiſſe, terram cum mugitu tremuiſſe, varias ſpectrorum facies horrendaſque voces auribus atque oculis hominum frequenter exceptas. DELRIUS.

175. *Ma-*

Digitized by Google

Majora viris; bis Cadmeum
Nive diſcuſſa tremuiſſe nemus,
Bis turbatam ſanguine Dircem:
Nocte ſilenti
Amphionios ululaſſe canes.
O dira novi facies leti,
Gravior leto! piger ignavos
Alligat artus languor; & aegro
Rubor in vultu, maculaeque caput
Sparſere leves: tum vapor ipſam
Corporis arcem flammeus urit;
Multoque genas ſanguine tendit.
Oculique rigent, & ſacer ignis
Paſcitur artus. reſonant aures

GRONOVII.

186. *Genas ſanguine tingit.*] Cum Lipſiano optimus, *tendit*: & verum eſt. Statius 1. Theb. *Tenditur ac ſanie glifcit cutis.* Mox idem: *jamque amplexu*, ut Fabricius.

VARIORUM.

175. *Majora*] Thyeſt. 671. & quae ſeq. à verſu 666. FARNABIUS.

175. *Cadmeum*] Thebanum, in quo Cadmus ſerpentem interfecit, terrae motu tremuiſſe. FARNABIUS.

177. *Dircen:*] Phoen. 126. manaſſe fontes ſanguine. FARN.

179. *Amphionios*] Thebanos, ab Amphione. Herc. Fur. verſ. 260. & 914. FARN.

180. *O dira*] *Deſcribit peſtis notas & ſymptomata.* FARN.

181. *Piger*] Infecto corde, vires omnes praecipue vitales infringuntur & ſpiritus languent. FARNABIUS.

183. *Rubor*] *Flammaeque latentis* (id eſt, vehementis caloris morbi) *Indicium rubor eſt, & ductus anhelitus igni* FARN.

183. *Maculaeque*] Puſtulae, & exanthemata purpurea, nigra, viridia. FARN.

184. *Vapor*] Tetri vapores & calidi ſublati cerebrum incendunt, gravantque caput, in quo tanquam in arce & ſpecula locavit Deus ſenſuum organa, mentiſque & rationis ſedem. FARN.

186. *Multoque*] *Tument diſtentae ſanguine genae.* FARNABIUS.

187. *Oculique*] *Oculos ſtupor urget inertes.* FARN.

187. *Sacer ignis*] Eryſipelas, Herpes, quem, cum tumor ſit è ferventi ſanguine ortus, pro peſte ponit vel peſtis comite FARNABIUS. Virgilius: ——*contactos artus ſacer ignis edebat.* Quo loco male Servius putavit, *ſacrum ignem* eſſe, quem Graeci [illegible] vocant; cum [illegible], teſte Hieronymo Mercuriali in variis lection. nihil ſit aliud, quam epilepſia: *ignis* vero *ſacer* apud Latinos idem ſit, quod apud Arabes *formica*, apud Plinium *zoſter* & *cirinus*, apud Scribonium *zona*; de quo Plato egit 2. de legibus Graecis [illegible] vocatur; cujus quot ſint genera, ex Gorraeo petas. Porro ſacri ignis, ſeu herpetis vim optime declaravit Lucretius libro 6. *Exurit ſacer ignis & urit corpora ſerpens Quamcumque arripuit partem, repitque per artus.* DELRIUS.

187. *Sacer ignis*] Execranda peſtis.

188. *Reſonant*] *Solutae porro plenaeque ſonoribus aures.* Lucret. FARNABIUS.

Stillatque niger naris aduncae
Cruor, & venas rumpit hiantes.
Intima creber viſcera quaſſat
Gemitus ſtridens. tunc amplexu
Frigida preſſo ſaxa fatigant:
Quos liberior domus elato
Cuſtode ſinit, petitis fontes,
Aliturque ſitis latice ingeſto.
Proſtrata jacet turba per aras,
Oratque mori. ſolum hoc faciles
Tribuere Dei. Delubra petunt:
Haud ut voto numina placent,
Sed juvat ipſos ſatiare Deos.
Quiſnam ille propero regiam greſſu petit?

Ad-

GRONOVII.

195. *Cuſtode ſinit, petit is fontes,*] Dupliciter hic peccat Scaliger, & diſtinctione mutata & vocibus. Haec enim, *Quos liberior*, ad ſequens membrum pertinent, non ad prius. Quid an domi ſaxa non erant, quae poſſent amplecti? an id prohiberet cuſtos? Quam bellum vero, *petit is fontes?* Immo, qui morte cuſtodum liberi poſſunt evadere ex aedibus, eos ad aquas publicas properaſſe dicit. *Petitis fontes*, ut Agam. *Cum Dardana tecta Dorici raperetis ignes.* Et in Octaeo Nutrix magicam artem promittens: *Habuere motum ſaxa, diſcuſſi fores, Umbrae ſtetiſtis.* Iterumque: *qui Pindum ferunt, Aut te, Oſſa.* Sic, *petitis fontes*, eſt, petunt fontes.

202. *Quiſnam ille propero*] Hic novam orditur ſcenam liber optimus praefigitque perſonas: OEDIPUS. CHORUS. CREO. treſque primos verſus Oedipo aſſignat, quartum *Adeſt petitus*, Choro. Eidem tribuit verſ. 212. *Reſponſa*, & 214. *Ambage.*

VARIORUM.

189. *Stillatque*] *It naribus ater Sanguis*, propter corruptionem & humorum aduſtionem FARNABIUS.

191. *Intima creber*] *Imaque longo Ilia ſingultu tendunt*, ob ventriculi convulſionem FARNABIUS. Ait Virgilius: *Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto Spiritus interdum gemitu gravis, imaque longo Ilia ſingultu tendunt* DELRIUS.

191. *Creber*] Quia, teſte Hippocrate, *πνεῦμα πυκνὸν μὲν ἰὸν πόνον σημαίνει, ἢ φλεγμονὴν ἐν τοῖς ὑπὲρ τῶν φρενῶν χωρίοις.* confirmat hoc Thucydides. DELRIUS.

192. *Tunc*] Interius aeſtuantes refrigerium petunt, marmora amplexantes, & humi ſtrati. *Non ſtratum non ulla pati, &c.* Ovid. 7. Metam. *Nec fit corpus humo gelidum, ſed humus de corpore fervet.* FARNABIUS.

194. *Quos liberior*] Aegri aſſumpta libertate ex morte moderatorum, qui eos curabant, *Fontibus & fluviis puteiſque capacibus haerent, Nec ſitis eſt extincta prius quam vita bibendo.* FARN.

198. *Hoc faciles*] Mori. FARN.

199 *Delubra petunt;*] Sophocles ait infinitos ante aras & delubra ſe proſtraviſſe: & Lucretius, *Omnia denique ſancta deum delubra replerat Corporibus mors exanimis, oneratque paſſim Cuncta cadaveribus coeleſtum templa manebant Hoſpitibus, loca quae complerant aedituentes.* DELRIUS.

200. *Haud*] Deplorata quidem ſalutis ſuae ſpe, ſed ut Diis exprobrarent crudelitatem. FARNAB.

203. *Cla-*

Digitized by Google

Adeſtne clarus ſanguine ac factis Creo?
An aeger animus falſa pro veris videt?
Adeſt petitus omnibus votis Creo.

VARIORUM.

203. *Clarus*] Jocaſtae frater. FARN.

205. *Petitus*] Supra verſ. 109. FARN.

ACTUS SECUNDUS.

OEDIPUS. CREON.

Reverſus Delphis Creon nunciat jubere Deum ut mors Laji expurgetur, nec prius ceſſaturam peſtem, quam in exilium mittatur interfector ejus; de quo, quia non nominatur, ambigitur.

Trimetri Jambici, & Tetrametri Trochaïci, & quidam Heroïci hexametri.

Oed. HOrrore quatior, fata quo vergant timens,
Trepidumque gemino pectus eventu labat.
Ubi laeta duris miſta in ambiguo jacent,
Incertus animus ſcire cum cupiat, timet.
Germane noſtrae conjugis, feſſis opem
Si quam reportas, voce properata edoce.
Creon. Reſponſa dubia ſorte perplexâ latent.
Oed. Dubiam ſalutem qui dat afflictis, negat.

GRONOVII.

207. *Gemino pectus eventu labat.*] Codex optimus: *gemino pectus afflictu.* Hinc & inde medium pectus affligitur ac tantum non effligitur.

VARIORUM.

206. *Fata*] Reſponſum Apollinis fatidicum.

FARNABIUS.

207. *Gemino*] Felici an infelici. FARN.

212. *Perplexa*] Namque obſcuro vera involvens ambages canit Apollo, ab obſcuritate & ἀμφιβολογίᾳ reſponſorum Λοξίας cognominatus: quem tamen alii ita dictum autumant ab obliquo ſolis curſu vel tranſverſis radiis. FARN.

Creon. Ambage nexa Delphico mos eſt Deo
Arcana tegere. *Oed.* Fare; ſit dubium licet:
Ambigua ſoli noſcere Oedipodae datur.
Creon. Caedem expiari regiam exilio deus,
Et interemtum Laïum ulciſci jubet.
Non ante coelo lucidus curret dies,
Hauſtuſque tutos aetheris puri dabit.
Oed. Ecquis peremptor incluti regis fuit?
Quem memoret, ede, Phoebus; ut poenas luat.
Creon. Sit, precor, dixiſſe tutum viſu & auditu horrida.
Topor inſedit per artus, frigidus ſanguis coit.
Ut ſacrata templa Phoebi ſupplici intravi pede,
Et pias, numen precatus, rite ſummiſi manus:
Gemina Parnaſſi nivalis arx trucem ſonitum dedit,
Imminens Phoebea laurus tremuit & movit domum,
Ac repente ſancta fontis lympha Caſtalii ſtetit.
Incipit Lethaea vates ſpargere horrentes comas,

Et

GRONOVII.

214. *Ambage nexa*] Statius 1. Thebaid. *quos nexis ambagibus augur Apollo Ediderat.* Et lib. 11 *iterumque meos oracula neſtit In gemitus.* Sed Florent. quoque *flexa.* Cicero lib. 2. de Divin. *Oraculis partim falſis, partim flexiloquis & obſcuris.* Statius 4. Thebaid. *Haec ubi fatur, Labitur & flexa dubios ambage reliquit*

223. *Tutum; viſu & auditu horridum.*] Voſſianus, Heinſianus, Germanicus & meus *horrido.* Quod cum in Venet. reperiſſet Delrius, confecit *horreo.* Melius Flor. *tutum viſu & auditu horrida.*

227. *Arx trucem ſonitum dedit,*] Flor. *trucem fremitum.*

230. *Incipit Lethea vates*] Quid monſtri *Lethea?* Dira, ajunt, vel ſui & decoris oblita. Alii, quia poſt reſponſum omnia oblivifcebantur. Hoc ſenſu ipſi potius ſunt Lethei, & minime quid ipſos deceat, conſiderant. Quis unquam ita locutus? Vitium quidem manifeſtarium. *Phoebeia* non habent niſi mali codices. Etruſcus: *Incipit*

VARIORUM.

216. *Ambigua*] Quod dudum in Sphingis aenigmate feci. FARN.

219. *Coelo*] Vid. ſup. v. 36. & 109. FARN.

227. *Gemina*] Duo vertices Tithoreus & Hyampeus, *qui Phoebo Bromioque ſacri.* FARN.

227. *Parnaſſi nivalis*] Montis Phocidos, dicti à Parnaſſo Neptuni filio; vel potius à Deucalionis arca, quam λάρνακα vocant, huc primum à diluvio delata. FARNABIUS. Proprium hujus montis epithetum. Sophocles νιφόεντα vocat: & Panyaſis, Παρνασὸν νιφόεντα θοαῖς διὰ ποσσὶ περήσας, Ἵκετο Κασταλίης Ἀχελωΐδος ἄμβροτον ὕδωρ. Dionyſius Afer ἐν τῇ οἰκουμ. περιηγ. Παρνησσοῦ νιφόεντος ὑπὸ πτυχὶ —— DELRIUS.

228. *Laurus*] Supra verſ. 16. FARNABIUS.

229. *Sancta fontis*] Fontis ad radicem Parnaſſi Muſis ſacri. FARN

230 *Spargere*] *Non comptae manſere comae, ſed pectus anhelum, Et rabie fera corda tument; majorque videri, Nec mortale ſonans, afflata eſt numine quando*

Digitized by Google

Et pati commota Phoebum. contigit nondum ſpecum,
Emicat vaſto fragore major humano ſonus:
Mitia Cadmeis remeabunt ſidera Thebis,
Si profugus Dirceu Iſmenida liqueris hoſpes,
Regis caede nocens, Phoebo jam notus & infans.
Nec tibi longa manent ſceleratae gaudia caedis.
Tecum bella geres; gnatis quoque bella relinques;
Turpis maternos iterum revolutus in ortus.
Oed. Quod facere monitu coelitum juſſus paro,
Functi cineribus regis hoc decuit dari,
Ne ſancta quiſquam ſceptra violaret dolo.

Re-

GRONOVII.

loeta vates. Nihil habeo melius, quam quod Nic. Heinſius conjecit: *Incipit repleta vates.* Quae aliis ſolet dici *Plena deo.* Lucanus lib. 5. *non unquam plenior artus Phoebados irrupit Paean mentemque priorem Expulit, atque hominem toto ſibi credere juſſit Pectore.* An *per colla?*

VARIORUM.

do Jam propiore Dei. FARN

231. *Commota*] Temulenta ſpiritu, quem ἄσθμα ἐμμανὲς vocant, exhalante è ſpecu Delphico, quo cum paſcentes non procul ab ipſo ſpecu capras ſuas correptas laſcivire animadvertiſſet paſtor quidam Coretas nomine, & ipſe periculum rei facturus acceſſit, ingreſſuſque afflari & futura praecinere coepit. atque hinc extructum eſt inibi adytum, in quo & pegma, quo inſcenſo vaticinarentur Phoebades. Innitebatur id triplici baſi, propterea illi tripodis nomen eſt inditum, hinc & Pythius dictus, à πύθεσθαι, id eſt, afflatu ex putredine terrae orto. FARNABIUS. Oecumenius in cap. 16. Act. *Pythia dicitur mulier quaepiam, quae inſidere ſolet tripodi Apollinis divaricatis cruribus; deinde hoc modo ſpiritus pravus inferne aſcendens, & per loca mulieris tranſiens, eam inſania replebat; & tum ſolutis crinibus ſub haec bacchari, ſpumamque ore cogebat emittere, & ita in debacchatione conſtitutam inſaniae verba proferre.* DELR.

233. *Mitia*] Rite autem hoc carminis genere refert Creon reſponſum. nam Hexametrum Pythio Apollini debetur. *haec dictae per carmina ſortes,* & ἔπος dictum quod hoc carminis genere ἐπεσιν τὰ πράγματα τοῖς χρησμοῖς vel etiam κατ' ἐξοχὴν. FARNABIUS.

233. *Sidera*] Suavitas & aëris puritas è miti & benigna ſiderum configuratione. ſupra verſ. 36. FARNABIUS.

234. *Dircem*] Thebas, juxta quas fons Dirce cujus aqua in Iſmenum fluit. FARN.

235. *Phoebo jam notus*] Vide Phoen. verſ. 243. FARNABIUS. Propter redditum oraculum Lajo quod explicui ſupra verſ. 16. & cujus mentio, apud Proclum in lib. de animâ. Alcinoum cap. 19. & Euſebium lib. 6. Praeparat. cap. 6 Euripidis Scholiaſtes refert fuiſſe tale: Λαϊε Λαβδακίδη, παίδων γένος ὄλβιον αἰτεῖς; Δώσω τοι φίλον υἱόν, ἀτὰρ πεπρωμένον ἐστὶ σοῦ παιδὸς χείρεσσι λιπεῖν φάος, *Lai Labdacide ſobolis felix genus optas? Ecce, dabo carum natum: ſors at feret olim Illius ut pereas manibus, & lumen amittas.* DELRIUS.

237. *Tecum*] Quae Oedipo evenerunt namque & ipſe ſibi oculos effodit, filiiſque duellum ortum eſt de regno, FARNABIUS.

238 *Turpis*] Per inceſtum matrimonium. *videturque hic verſus locum habere ante duos verſus praeced.* FARNABIUS.

230. *Quod facere*] Vindictam, quam oraculo monitus paro, oportuit jam tum ſub ipſo regis funere peractam fuiſſe. FARN.

242. Re-

Digitized by Google

Regi tuenda maxime regum eſt ſalus.
Queritur peremptum nemo, quem incolumem timet.
Creon. Curam perempti major excuſſit timor.
Oed. Pium prohibuit ullus officium metus?
Creon. Sphinx & nefandi carminis triſtes minae.
Oed. Nunc expietur numinum imperio ſcelus.
Quiſquis deorum regna placatus vides;
Tu, tu, penes quem jura praecipitis poli;
Tuque, ô ſereni maximum mundi decus,
Bis ſena curſu ſigna qui vario regis,
Qui tarda celeri ſecula evolvis rota;
Sororque fratri ſemper occurrens tuo,

No-

GRONOVII.

246. *Prohibent nefandi*] Lipſium quidem haec Oedipo dantem & priorum trium verſuum perſonas mutantem merito hic oppugnant & cauſam cur mors Laji vindicata non fuerit, veram adſcribunt: ſed ea iſtis verbis obſcurius, quam ipſum eſt oraculum, indicatur. Itaque poſteriores in alia ierunt omnia, & *carminis nefandi minas* majoremque metum interpretantur, ne ex oraculo Laji interfector Jocaſtam duceret. At ejuſmodi nulla extabat dictio. Et ſi exſtitiſſet, metuendum erat id ludibrium fortunae, quamdiu ignorabatur ille interfector, neque inquiſitum & vindicatum erat id piaculum, quum non poſſet ab incognito caveri. Accidit huic verſui plane contrarium Thebanae ſortis, quae fuit ut incolumi Sphinge qui aenigma ſolvere non poterant, dirae poenae ſubjicerentur: hic eadem Sphinge ſublata aenigma factus lectores cruciavit. Quare diverſam Oedipodi rationem ineuntes auctore unico Mſ. reſtituere nunc illam nos oportet, & poſthac legere: *officium metus?* Cr. *Sphinx & nefandi carminis triſtes minae.* Sic ille ob hanc quoque correctionem admirabilis codex. Jamque agnoſcimus majorem illum metum, qui prohibuit vindicari Lajum, fuiſſe Sphingem obſidentem Thebas & dirum ejus carmen: dum ſcilicet quotidiana ſuorum funera Thebani lugent, longe illis fuit haec generoſa vindictae cura. Sophocles: Οι. Κακὸν δὲ ποῖον ἐμποδὼν τυραννίδος Οὕτω πεσούσης, εἶργε τοῦτ' ἐξειδέναι; Κρ. Ἡ ποικιλῳδὸς Σφὶγξ τὸ πρὸς ποσὶ σκοπεῖν, Μεθέντας ἡμᾶς τ' ἀφανῆ, προσήγετο. Plinius lib. 7. c. 39. *quam quidem injuriam lucrifecit ille, mercatus in luctu civitatis, quando arguere nulli vacabat.* Tacitus lib. 4. annal. *Neque ſenatus in eo cura, an imperii extrema dehoneſtarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quaerebatur.* Homerus Od.

VARIORUM.

242. *Regi*] Caedem regis ulciſci, regi & juſtum & utile. FARN

243 *Queritur*] Duo lib. ſcripti, *Quaerit.* Nemo enim ſubditorum ulciſci ſolet necem Regis, quem timuerunt; illum non lugent, nec dolent, laetantur potius, & gaudent ſe jugo liberatos. hoc amplius regni ſucceſſoribus ſatagendum, ne inulta regicidia. Quid in hac mente vitii? nec in ſequentibus. Nam apte reſpondet Creo. Non ea (quam putas) cauſa omiſſae ultionis, & officii: ſed quod major metus imminens, excuſſit illam ſollicitudinem. Major hic metus: Sphinx Thebas obſidens, & diras illas ſortes civibus proponens, quas mox vocat, nefandi carminis triſtes minas. DELRIUS.

244. *Major*] Ne, ex oraculo, Laji intefector Jocaſtam duceret. FARNABIUS.

249. *Tu, tu,*] Jupiter. FARN.

250. *Tuque,*] Phoebe. FARN.

253. *Sororque*] Vide quae à v. 834. Thyeſt. FARNABIUS.

253. *Occurrens*] Ibid. 836. FARN.

254. *Qui-*

Digitized by Google

Noctivaga Phoebe; quique ventorum potens
Aequor per altum coerulos currus agis;
Et qui carentes luce diſponis domos,
Adeſte. cujus Laïus dextra occidit,
Hunc non quieta tecta, non fidi lares,
Non hoſpitalis exulem tellus ferat.
Thalamis pudendis doleat & prole impia.
Hic & parentem dextera perimat ſua;
Faciatque (num quid gravius optari poteſt?)
Quidquid ego fugi. non erit veniae locus.
Per regna juro, quaeque nunc hoſpes gero,
Et quae reliqui; perque Penetrales deos:
Per te, pater Neptune, qui fluctu brevi
Utrimque noſtro geminus alludis ſolo.
Et ipſe noſtris vocibus teſtis veni

Fa-

GRONOVII.

λ. Κατελείπομεν ἡμεῖς Ἄκλαυτον ϗ ἄθαπτον, ἐπεὶ πόνος ἄλλος ἔπειγε.

258. *Hunc non quietum tecla*,] Sic in Pall. eſſe notaverat Commelinus: inde receperunt. Prius edebatur *quieta*: & huic calculum ſuum apponit Florentinus.

264. *Quaeque nunc hoſpes gero*] Gruterus ſic dici notat *imperium gerere*: ſed addit nec diverſo valde modo Tacitum: *ſi bi duxiſſent provincias*. Immo valde diverſo: nam *ducere* ibi eſt ſortiri, ſorte ducere. Tamen & ſic Florentinus: *hoſpes gero*. Videturque eſſe dictum, ut *regnum agere* Floro, lib. 1. de Tullio: *regnum dolo partum ſic egit induſtrie, ut jure adeptus videretur*. Et ſequenti cap. *poteſtatem non melius egit, quam acquiſierat*. Solere autem ab antiquis haec verba interdum promiſcue uſurpari oſtendimus 4. Obſ. 14.

VARIORUM.

254. *Quique*] Neptunus, non Aeolus. FARN.
256. *Qui carentes*] Pluto. FARN.
258. *Hunc*] Quas inſcius interfectori Laji imprecatur in ſuum ipſius caput ceciderant; vel etiam caſurae erant omnes hae dirae. FARN.

259. *Non hoſpitalis*] Nec enim admiſerunt eum Athenienſes, ut habet Sophocles in Oedip. Colonaco. FARN.

263. *Quidquid*] Parricidium & inceſtum quae ſe effugiſſe credit. ſupra verſ. 12. FARN.

264. *Per regna juro*,] MSS. omnes quos vidi, *gero*. quod ſi retineas; pro *regna*, malim *ſceptra*. per ſceptra enim jurare ſolebant reges. COMMEL.

265. *Penetrales Deos:*] Penates. FARNABIUS.

266. *Pater Neptune*,] Lucilius: *Ut nemo ſit noſtrum, quin pater optimu' Divum, Ut Neptunu' pater, &c.* Pater dicitur Neptunus, quia aquam ſignificat, & ex aqua oriri cuncta quidam Philoſophi voluerunt: ideo Homerus Ὠκεανός θ', ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται. & Virgilius noſter: *Oceanumque patrem rerum*. Claudianus in Panegyr. de Theodoſii conſulatu: *Hic confidit aquis, hic procreat omnia flammis*. Idem tradidit Epiphan. lib. 3. contra haereſes, quod & Cicero 2. Academ. prodidit. DELRIUS.

267. *Utrimque*] Iſthmo in quo Corinthus, ſuum, ut credidit, ſolum. FARNABIUS.

Fatidica vatis ora Cirrhéae movens.
Ita molle ſenium ducat, & ſummum diem
Securus alto reddat in ſolio parens,
Solaſque Merope noverit Polybi faces,
Ut nulla ſontem gratia eripiet mihi.
Sed quo nefandum facinus admiſſum loco eſt,
Memorato. aperto Marte, an inſidiis jacet?
Creon. Frondifera ſanctae nemora Caſtaliae petens,
Calcavit artis obſitum dumis iter;
Trigemina qua ſe ſpargit in campos via.
Secat una gratum Phocidos Baccho ſolum,

Un-

GRONOVII.

271. *Alto degat in ſolio*] Multum hic Lipſius amico ſuo debet, à quo docetur, quid ſit *degere in alto ſolio.* Sed forte non hoc ignorabat ille, verum quaerebat, an non melior huic ſententiae ſcripta lectio, *reddat.* Nunc hoc addendum, novitium eſſe *to degat:* nam in Mſſ. Gruteri novem, duobus Germ. Voſſiano & noſtro, *regat:* in quibuſdam olim vulgatis *regnet*, in quodam *rodat.* Gruterus neſcit, an dicatur Latine *reddere ſummum diem*: itaque inclinat ſuſpicari, *claudat.* Etruſcus firmat Lipſianum *reddat*: & videtur dictum, ut *vitam*, *ſpiritum*, *animam reddere.* Cicero pro Sulla: *Lucisne hanc uſuram eripere vis plenam lacrimarum atque moeroris? libenter reddiderit adimta ignominia foediſſimi criminis.* Ovid. l. 10. *Atque utinam pro te vitam tecumque liceret Reddere.* 1. Triſt. 3. *Integer hanc potui nuper bene reddere vitam.* Seneca Nat. quaeſt 6, 1. *in luce hanc & in aperto ſpiritum reddam.* Agamemnone: *fratrem reddat, aut animam ſtatim* Hercule Oetaeo. *exigam poenas tibi Reddamque vitam.* Apulejus de Deo Socratis. *At ubi vita reddita remeandum eſt.* Sic enim Mſſ. Brem pro vulgato *edita.* Lucretius 4, 761. *Certe ut videamur cernere eum quem Reddita vitai jam mors & terra petita eſt.* Sed hic aliquid morae Tanaquil. Faber *jam pauſa.* Forte: *eos queis Reddita vitai jam ſors.* Naſcentes lucem & diem accipimus; morientes igitur reddimus atque dimittimus: immo quotidie, cum illuceſcit, accipimus diem, ubi adveſperavit, reddimus *Reddit* igitur *ſummum diem*, qui dimittit non recepturus. Troadibus: *Cum coniux oculis impoſuit manum, ſupremuſque dies ſolibus obſtitit.*

274. *Quo nefaſtum facinus*] Immo *nefandum:* ſic optimus cum Lipſiano: ſic & olim voluit Delrius.

277. *Calcavit altis obſitum dumis*] Melius Florentinus, *artis.* Hoc eſt, arctis ſive denſis, nam ita fere ſemper in libris antiquis haec vox ſcribitur.

VARIORUM.

269. *Cirrheae*] A Cirrha Phocidis oppido, ubi Apollinis oraculum, id eſt, ipſe Apollo veni teſtis, per te juro. FARN.

270. *Ita molle*] Sic pater meus (ut putavit) Polybus non à me interficiatur, imo in longum feliciter extendat aevum: & Merope (quae & aliis Peribaca) mater non mihi nupta, ſola ſciat nuptias Polybi, ut ego non pepercero interfectori Laji. FARN.

270. *Summum diem*] Certe *ſummus dies* heîc eſt dies mortis, quemadmodum & Martiali: *Summum nec metuas diem, nec optes.* GRUTERUS

276. *Frondifera*] Laurifera, ſupra verſ. 16. FARNABIUS.

276. *Sanctae*] Supra verſ. 229 FARN.

276. *Petens,*] Lajus ad oraculum Delphicum proficiſcens, qua trivium ducit Thebas, Corinthum & in Atticam & dicebatur *σχίση* FARN.

280. *Ima*]

Unde altus ima deſerit, coelum petens,
Clementer acto colle, Parnaſſos biceps.
At una bimares Siſyphi terras adit,
Olenia in arva tertius trames cava
Convalle ſerpens tangit errantes aquas,
Gelidumque dirimit amnis Elei vadum.
Hic pace fretum ſubita praedonum manus
Aggreſſa ferro facinus occultum tulit.
In tempore ipſo, ſorte Phoebea excitus,
Tireſia tremulo tardus accelerat genu,
Comeſque Manto luce viduatum trahens.

OEDI-

GRONOVII.

280. *Unde altus ima deſerit,*] Sane optimus quoque *arva:* ut Lipſii Meliſſeus & Delrii Moguntinus, qui duo, etſi poſteriorem valde recentem dicat, qui vidit, optimi ſunt omnium, quos ante nos & Florentinum viri docti adhibuerunt. Nec quia tertio poſt verſu vox eadem repetitur, ſuſpectis potius libris me dare velim, qui alterum oſtentant.

283 *Olenia in arva*] Mira hic Senecae Geographia. Olenus non poteſt eſſe Boeotiae, quam faciunt: nam Corinthus contraria Boeotiae via aditur. Eſt ergo Olenus Achajae, quam intelligit Seneca. Sed quid ſibi vult hic *amnis Eleus,* quem niſi Alpheum interpretari non poſſumus. At eadem via, quae è Phocide Corinthum ducit, etiam ducit in Elidem, in remotiore Peloponneſi parte poſitam. Pauſanias Σχιστὴν vocari ait viam, in qua Lajus occiſus, & ſic dirimi, ut alia in Boeotiam, alia Corinthum, alia in Atticam vertatur. Ergo Atticae nominari hic amnis debet, & aut fallor, aut is eſt *Iliſſus:* ut ſcripſerit forſan: *amnis Iliſſi vadum.* Cujus *errantes* dicit *aquas,* quia & in Hippolyto Maeandro eum comparaverat. Mſſ. quidam non *Elei,* ſed *Elidis,* vel *Ellidis.* Valde autem vereor, ne Iliſſum acceperit pro Cephiſſo, in quo γεφυρισμοὶ & γεφυρισταί.

289. *Tremulo tardus accelerat gradu,*] Optimus: *accelerat genu.* Et notat idem ex quibuſdam Commelinus. Laevius apud Gellium: *Corpore pectoreque undique obeſo, Ac mente exſenſa tardigenulo ſenio oppreſſum.*

VARIORUM.

280. *Ima*] Valles, planitiem. FARN.

280. *Ima deſerit,*] Sic quoque Traject. alter, & duo excuſi. Et manifeſtior eſt oppoſitio *inter ima & coelum,* quam inter *arva* & *coelum.* SCHRODERUS.

281. *Parnaſſos*] Sup. v. 227 FARNABIUS.

282. *Siſyphi*] Corcyram in Iſthmo primum condidit Siſyphus latro, Aeoli filius; deinde aucta ab Ephyre Oceani filia, *Ephyra* dicta eſt: ad ſummum a Corintho Marathonis filio, *Corinthus* nominata FARN.

283. *Olenia*] Boeotiam, ubi Olenus urbs. FARNABIUS.

286. *Pace*] Atque ita paucis ſtipatum. FARN.

287. *Facinus*] Caedem regis. FARN.

287. *Occultum*] Sine indicio FARN.

288. *Sorte*] Oraculo Phoebi monitus & juſſus. FARNABIUS.

290. *Comeſque*] Filiaque patrem ducens. FARNABIUS.

290. *Manto*] Filia Tireſiae, à cujus lacrymis denominatam *Claron,* ſacram Apollini, ex ſcriptore Thebaidis refert Scholiaſt. Apollonii in lib. 1. verſ. 308. etſi Nearchus & Theopompus aliter, ut refert idem Schol. rara quaedam adferens vide etiam Pauſan in Achaic. qui prodit: cum Thebas Therſander Polynicis filius & Argivi cepiſſent; inter captivos Delphos abductam Manto, cum ejus pater Tireſias ad Haliartum in via fato fuiſſet functus. Juſſi ab oraculo captivi in Aſiam Coloniam ducere, eo tranſmiſere; ad Claron in-

Oedipus. Tiresias. Manto.

Tireſias per aruſpicium eruere Laji interfectorem tentat, ſed re propter triſtia extiſpicia infecta ad necromantiam ſe convertit.

Oed. SAcrate Divis, proximum Phoebo caput,
Reſponſa ſolve; fare, quem poenae petant.
Tireſ. Quod tarda fatu eſt lingua, quod quaerit moras,
Haud te quidem, magnanime, mirari addecet:
Viſu carenti magna pars veri latet.
Sed quo vocat me patria, quo Phoebus, ſequar,
Fata eruantur. ſi foret viridis mihi
Calidusque ſanguis, pectore exciperem Deum.

Ap-

GRONOVII.

293. *Quod tardo fatum*] Non neceſſe eſt quaerere; quid ſit *tardare fatum*. Optimus tamen cum Voſſiano & Cruſeriano: *Quod tarda fatu eſt lingua, quod quaerit moras.*

295. *Viſu carentem magna*] Flor. Voſſian. meus duoque Germanici, *carenti*: & ſic legiſſe Gellium Bernardinum docent ejus commentatii. Plautus ſane Varroque & Cicero ita loquuntur. Quibus addimus Silium l. 12. *hoſtique propinquo Roma latet.* Auſon. Idyll. 11. *Sol cui nec furto Veneris latet armipotens Mars.* Nec ſpernendum alterum, quo nunc frequentius utimur: *Latet me:* nam ſic & alibi Varro, Ovidius, Virgilius, Juſtinus: ſed relinquendum aut reſtituendum cuique quod placuit.

298. *Pectore excuterem Deum.*] Flor. Voſſ. & omnes Delrii, *exciperem*: quod non eſt, cur ſequamur, inquit ille: reſpexit enim Seneca illud Virgilii: *magnum ſi pectore poſſet Excuſſiſſe Deum.* Sed aliud voluit Virgilius, aliud Seneca: ille oſtendit laborem vatis vix ferentis incumbentem vim numinis, hic promptam voluntatem Superis ſe, ſi fieri poſſet, praebituri. Ovidius 14. Met. *tandemque Deo furibunda recepto.* Lucanus l. 1. *nec ſi te pectore vates Accipiam.* Lib. 5. *& inſueto concepit pectore numen.* Medea: *Cum jam recepto Maenas inſanit deo:* Herc. Oetaeo: *conceptum ferens Maenas Lyaeum.* Longe aliud alterum Agamemnone: *dum excutiat deum. Excutere deum* non eſt vaticinari, ſed furere ac vaticinari deſinere.

VARIORUM.

de poſitis caſtris, Cretenſes cum exercitu occurrere, eoſque ad Rhacium deduxêre; qui Manto ſibi in conjugem accepit & ex ea Mopſum genuit. DELRIUS.

290. *Luce viduatum*] Tireſiam coecum fuiſſe nemo negat, ſed in coecitatis cauſa tradenda diſſentiunt Callimachus in hymno εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος, Homeri ſcholiaſtes Odyſſ. κ'. Nonnus Dionyſ. ί. Lucian. in Aſtrol. Apoll. l. 3. Bibl Ovid. in Met. vide Politianum in Miſcell. c. 89. & Falck. in Nonnum. DELRIUS.

291. *Sacrate*] Ω πάντα νωμῶν Τειρεσία, διδακτά τε, ἄῤῥητά τ' οὐράνιά τε, *&c.* Sophoc. in Oedipo tyranno, unde pleraque hujus Tragoed. deſumpta ſunt. FARNABIUS.

291 *Proximum*] In divinatione Apollini ſecundum. nam & Tireſiae oraculum fuit. FARN.

292. *Fare*] Divinare quis ſit ille Laji interfector, quem fata ad poenas poſcant. FARN.

293. *Quod tardo*] *Excuſat ſe vates per ſenium & coecitatem non valere vaticinio, velle autem exquirere per extiſpicia.* FARN.

296. *Phoebus,*] Sup. v. 288. Phoebi oraculum. FARNABIUS.

303. *Opi-*

Appellite aris candidum tergo bovem,
Curvoque numquam colla depreſſum jugo.
Tu, lucis inopem, gnata, genitorem regens,
Manifeſta ſacri ſigna fatidici refer.
Mant. Opima ſanctas victima ante aras ſtetit.
Tireſ. In vota ſuperos voce ſolenni voca,
Araſque dono thuris Eoi extrue.
Mant. Jam thura ſacris coelitum ingeſſi focis.
Tireſ. Quid flamma, largas jamne comprendit dapes?
Mant. Subito refulſit lumine, & ſubito occidit.
Tireſ. Utrumne clarus ignis; & nitidus ſtetit,
Rectuſque purum verticem coelo tulit,

Et

GRONOVII.

304. *In vota ſuperos voce ſolenni voca,*] Virgilii: *ceſſas in vota preceſque, Tros, ait, Aenea?* Nempe deos vocare. Quod proprie eſt, orare ut ſuſcipiant, quae illis vovemus, noſque votorum compotes faciant. Sic ipſe ſupplet l. 7. *divoſque in vota vocavit.* Et lib. 12. *Opemque dei non caſſa in vota vocavit.*

308. *Subito refulſit lumen,*] Florentinus: *lumine,* nempe ipſa flamma.

VARIORUM.

303. *Opima*] Herc. Fur. 908. FARN.

303. *Stetit*] Placida non reluctans. inf. verſ. 336. FARN.

305. *Thuris Eoi*] Sabaei. FARN.

306. *Ingeſſi*] Dedi, ut loquitur Herc. Fur. 917. Plinius lib. 12. cap. 14. *ingere thura aris* dixit. utrumque ſollemne vocabulum. DELRIUS.

307. *Largas*] An carnes impoſitas avide depaſta eſt? *quod laetum ſignum.* FARNABIUS.

307. *Quid flamma, largas jamne comprendit dapes?*] Farnabius *carnes impoſitas* interpretatur. At cum pyromantiam hic ex ture oblato; & mox verſu 324. ex vino libato deſcribat; tum denique verſu 334. victimam admovere jubeatur Manto, alienam putem huic loco carnium mentionem. Significant autem *dapes* rem divinam quamcumque, ſed quae antiquitus fiebat aut hiberna ſemente, aut verna. Vid. Feſt. ad vocem *daps* SCHRODERUS.

308. *Subito refulſit*] *Signum triſte Oedipo portendens ſubitam ruinam è ſtatu regio, quo ſubito evectus fuerat.* FARNABIUS.

309. *Utrumne clarus ignis,*] Habes in iis quae ſequuntur Pyromantiae, Capnomantiae, & Hieroſcopiae accuratiſſimam deſcriptionem, cui ſimilem apud alios ſcriptores non invenio. *Pyromantia* divinationis genus, quod à flammâ capiebatur: *Capnomantia* aliud, quod à fumo: *Hieroſcopia*, extiſpicium eſt. de quibus vaniſſimis ſuperſtitionibus, quid ſentiendum; & quam exſecrabiles ſint, docere te poterunt D. Iſidorus l. 8. Origin. cap. de Magis. Rhabanus lib. de praeſtigiis Magorum. Joan. Sariſberienſis lib. 1. Polycratici c. 12. & lib. 2. à cap. 17. Gaudentius Merula in Memorabilium libris, & fuſiſſime Michael Medina l. 2. de verâ fide c. 2. DELRIUS.

309. *Clarus ignis, & nitidus*] Ex ſuo MS. legendum eſſe contendit Ger. Voſſius *viridis*, quo ſenſu *flammam virentem* dixit Horatius Epod. XVII. 33. h. e. *firmam & validam* Vid. Cl. Burm. Val. Flac. Argon. lib. 1. v. 205. SCHRODERUS.

310. *Rectuſque, &c.*] Haud nauci eſt aliorum *Recenſque*, neque eis quiſquam accedit exemplarium noſtrorum. Optimi erat auſpicii, recta in coelum evolans flamma cum fumo. GRUTER.

Et ſummam in auras fuſus explicuit comam?
An latera circa ſerpit incertus viae,
Et fluctuante turbidus fumo labat?
Mant. Non una facies mobilis flammae fuit:
Imbrifera qualis implicat varios ſibi
Iris colores, parte quae magna poli
Curvata picto nunciat nimbos ſinu.
Quis deſit illi, quiſve ſit, dubites, color.
Caerulea fulvis miſta oberravit notis,
Sanguinea rurſus; ultima in tenebras abit.
Sed ecce pugnax ignis in partes duas
Diſcedit, & ſe ſcindit unius ſacri
Diſcors favilla. genitor, horreſco intuens,
Libata Bacchi dona permutat cruor,
Ambitque denſus regium fumus caput.
Ipſoſque circa ſpiſſior vultus ſedet,
Et nube denſa ſordidam lucem abdidit.
Quid ſit, parens, effare. *Tireſ.* Quid fari queam

In-

GRONOVII.

320. *Ultimum in tenebras abit.*] Optimus elegantius: *ultima in tenebras abit.* Ut apud Terentium *prima fabula*, apud Ciceronem *prima provincia* pro primis partibus vel locis fabulae & provinciae.

VARIORUM.

311. *Comam?*] Flammas FARNABIUS.

313. *Fluctuante*] Non recta aſcendente. FARN.

315. *Imbrifera*] Pluviae praenuncia nube, jam in pluviam reſolvi parata. FARN.

315. *Varios*] Puniceum, viridem, coeruleum. FARNABIUS.

317. *Curvata*] In arcum curvata ſemicirculo minorem, cujus ratio eſt, cum roſcidus humor quaſi ſubjectum, tum ſolis quaſi efficientis ſuperior pars, quorum utrumque pyramidale FARN.

320. *In tenebras*] Flamma haec nigra apparet vel extinguitur, *quod Pyromantice coecitatem Oedipo praedicit.* FARN.

321. *In partes duas*] *Quod deſignat fratres Eteoclem & Velynicem in vivis diſcordes, mutuiſque vulneribus occubituros, atque ubi eidem r go imponentur flammam ſe diviſuram.* FARNABIUS. Lucanus lib. I. —— *Veſtali raptus ab ara Ignis, & oſtendens confectas flamma Latinas Scinditur in partes, geminoque cacumine ſurgit Thebanos imitata rogos.* —— DELRIUS.

324. *Libata*] *Horrendum dictu latices nigreſcere ſacros, Fuſaque in obſcaenum ſe vertere vina cruorem.* FARNABIUS.

325. *Ambitque*] Hoc etiam è Capnomantia, regi coecitatem portendit. FARN.

328. *Effare*] Divinando. FARN.

328. *Quid fari queam*] Male interp. *fari*, exponunt, loqui.. eſt enim hic ἀποφθέγγεσθαι. Varro lib. 5. de ling. Latina ita ſcripſit; Qui divina praedivinando ſolent fari, *fatidici* dicti Ennius; *Atque Anchiſes doctu' Venus quem pulcra dearum Fari donavit, divinum & pectus habere.* DELRIUS.

330. *Sed*

Inter tumultus mentis attonitae vagos?
Quidnam loquar? ſunt dira, ſed in alto, mala.
Solet ira certis numinum oſtendi notis.
Quid iſtud eſt, quod eſſe prolatum volunt,
Iterumque nolunt, & truces iras tegunt?
Pudet Deos neſcio quid. huc propere admove,
Et ſparge ſalsâ colla taurorum mola.
Placidone vultu ſacra & admotas manus
Patiuntur? *Mant.* Altum taurus attollens caput,

Pri-

GRONOVII.

329. *Inter tumultus mentis attonitae vagos?*] Idem, *vagus.* Ego nimirum vagus & incertus, ubi conſiſtam, quid ſtatuam, quid teneam.

VARIORUM.

330. *Sed in alto,*] Sed obſcuritatis caligine tecta nec eruenda facile. FARNABIUS.

331. *Solet ira*] Iram Deorum per exta, eorumque indicia denotari exiſtimabant. Statius 4. Thebaid. —— *aut verum ſpirantibus extis.* Tibull. l. 1. eleg. 9. *fibram* vocat *Deorum conſciam*, & eleg. 11 Deorum nunciam. DELRIUS

333. *Iterumque*] Sequentia enim ſigna offuſcant priora. & huc referri poteſt illud verſ. 320. *ultima in tenebras abit* FARNABIUS

334. *Neſcio quid.*] *Inceſtus innuitur Oedipi cum matre.* FARNABIUS.

334. *Propere*] Ritum ſacrificandi ſic accurate Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 7. *Conſules ſacerdoteſque quibus fas erat, lotis manibus, & luſtratis aquâ purâ victimis, molaque conſperſis earum capitibus, votiſque nuncupatis, miniſtros eas mactare jubebant: quorum alii ſtantem tum etiam hoſtiam vecte feriebant in tempora, alii cadentem cultris excipiebant; mox direpto tergore, concidebant membratim, delibataſque ex ſingulis extis, aliiſque membris primitias, farre obvolutas, in caniſtris offerebant ſacrificantibus; qui aris impoſitas ſuccendebant, & vinum inſuper adfundebant, quae ſingula in ſacrificiis Graecorum factitari ſolita apud Homerum licet videre.* (mox ſubjungit Homeri loca) *eaque etiam aetate meâ Romanos in ſacris obſervare comperi.* Haec ille. DELRIUS.

334. *Admove*] Ante aram ſtatue. rituale vocabulum, ut docet Briſſonius, & alii. DELRIUS.

335. *Sparge ſalſa, &c.*] Ab hoc ritu victimae dicebantur *immolari*, auctore Servio in 4. & in 10. Aen. Gloſſár. Graeco-Latin. *molacio ἀλετευσ molator ἀλετρίς.* num forte rectius legamus, ἄλευρα & ἀλετὰς; nam ἅλς ſalſugo & *mola* in ſacrificiis ſalſa. quid *mola* ſit, docet Feſtus: *Immolare, eſt molâ, id eſt, farre molito & ſale hoſtiam perſperſam ſacrare.* Vult Briſſon. *molam* vocari far molitum & ſalirum; addere potuit & *toſtum*, hoc eſt, ador ſeu adus ex eodem Feſto & Auſonio. Verum quia hic non Romanum, ſed Graecanicum ſacrificium deſcribitur, opinor Senecae *molam* accipiendam de farre non freſo, ſed integris frugibus. Scribit enim Turnebus lib. 7. adverſar. cap. 13. Graecis in more poſitum fuiſſe, hoſtiis fruges integras, non tritas nec molitas inſpergere: & argumento eſſe, quod eorum molae vocentur οὐλὰς ſeu οὐλοχύτας, quae erant hordei integri, & frugum cum ſale admixto: uſos autem Graecos, ut Theophraſtus prodidit, in ſacris hordeo non molito, in priſcae vitae memoriam, quando homines, ſolidis, non contuſis, aut fractis frugibus veſcebantur. Frons ergo victimae à Graecis ſolido farre perſpergebatur: poſtquam tamen mactata & in partes erat diviſa, ſingulae partes adolendae, polline, quemadmodum apud Romanos, conſpergebantur, ut ex Homero Dionyſ. l. 7. affirmavit. Homer. Odyſſ. ξ'. Καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε, παλύνας ἀλφίτου ἀκτῇ. *Et partem quidem in ignem jecit, miſcens farinae flori.* DELRIUS.

336. *Placidone*] Sacrum ingratum cenſebatur, ſi hoſtia aris admota refugeret, reluctaretur, mugitum icta daret, aut non placide & recte caderet. FARNABIUS.

338. *Eu-*

Primos ad ortus poſitus, expavit diem;
Trepiduſque vultum ſolis & radios fugit.
Tireſ. Unone terram vulnere afflicti petunt?
Mant. Juvenca ferro ſemet impoſito induit,

Et

GRONOVII.

339. *Trepiduſque vultum ſolis & radios*] Hoc quidem a Lipſio: & ſubſcribit Florentinus. Tamen hoc mihi magis ſuſpectum, quam quod antea vulgabatur: *vultum obliquat & radios fugit.* Primum ipſum hoc non eſt tale, ut indocti correctoris videatur. Sic Thyeſte: *Obliquatque oculos oraque comprimit.* Deinde videtur ſublatum ab illis, qui *radios* non putabant intelligi, ſi vox *ſolis* abeſſet. Non enim hoc plebejum. Ovidius lib 7. Metam. *contraque diem radioſque minantes Obliquantem oculos.* Statius prima Thebaide: *inaſpectos coelo radiiſque penates.* In epithalamio Stellae: *Excludunt radios ſilvis demiſſa vetuſtis Robora.* Audacius etiam Graeci, ἀκτῖνα. Ariſtophanes Ορνιθ· Οὐδ' αὖ θερμὴ πῖγος ἡμᾶς Ἀκτὶς τηλαυγὴς θάλπει. Libanius decl. 6. ἰδοὺ μὲν, ὦ βουλὴ, τὸ ἀκτῖνος ἀπόλλυμαι καὶ πνίγομαι. Idem in Juliani necem: γεγυμνωμένη μέσῳ θέρους ἐν μεσημβρίᾳ ταῖς ἀκτῖσι πιεζόμενος.

341. *Ferro ſemet oppoſito induit,*] Lipſii liber, *impoſito:* non male, ait ille, de ſecuri: vulgata tamen recta, de cultris quibus cadentem excipiebant & jugulabant. Nimirum verſus ſequentes videntur ſignificare non ſecuri deſuper perfractum collum, ut alias ſolebat, ſed jugulum praeſectum. Gruterus nihil mutandum eſſe ait pluribus demonſtratum ſibi in libro peculiari de expoſitionibus infantum. Tamen & Delr. Flor. Voſſ. *impoſito.* Et credibile eſt ad certiorem popae ictum praebendum, ut nunc quoque fit mactandis bubus, victimas τετραχηλίσθαι & reſupinatas, (interdum utique quum ſuperis diis ſacrificarent, ut voluit Delrius) ut ita erecto & aperto jugulo tam bene *impoſitum ferrum* quam *ſuppoſitum* dici poſſit pro applicito. Homerus vocat αὐ ἐρύειν primo & ſecundo Iliados. Ad priorem locum Euſtathius: Ἔθος Ἑλληνικὸν, εἰ μὲν τοῖς ἄνω ἔθυον ἀνακλᾷν τὸν τῶν ἱερείων τράχηλον, ὥς τι ἀφορᾷν ὡς εἰς οὐρανόν· καὶ ἐλέγετο τοῦτο αὐ ἐρύειν ἐν παραθέσει δύο λέξεων, ἢ αὐ ἐρύειν ἐν συνθέσει τὸ ὑψοῦ· τὸ ἐστιν ὀπίσω ἕλκειν καὶ ἀναφέρειν ἐν τῷ ἀνακλᾷν· ὃ δὴ ἑρμηνεύειν δοκεῖ Σοφοκλῆς, ἐν τῷ ἄνω πρὸς πᾶν ἔσφαζεν. Ἐὰν μὲν τοι ἥρωσιν ἢ ὅλως τοῖς καταχθονίοις ἔθυον, κάτω τὸ ἱερεῖον ἀποβλέπον ἔσφαζον. Scholiaſtes Apollonii ad lib. r. v. 565 Οἶδα ὅτι λέγει ἐπὶ τὴν χθόνα κατάγειν ἐρύσαι τὰ λῖνα, τοῦτο φησιν, ὅτι μέχρι τοῦ ἀνωφέρειν μέρους τοῦ ἱστοῦ ἀνείλκυσαν τὰ ἱστία. Quo adjuvatur vis ejus verbi. Unde & unus Apaturiorum dies Ἀνάρρυσις, quod cenſent dictum εἰς τὸ θύειν. Nam quod addit Gruterus, non videre ſe quomodo juvenca *induat ſe* cultro impoſito, facilis eſt reſponſio, ſubſiliendo aut impellendo ſe & irruendo in ferrum, antequam id victimarius urgeat. Lactantius ad 4. Thebaidos: *Sacerdotum conſuetudo talis eſt, ut aut ipſi percutiant victimas, & Agones appellantur, aut ſic tenentis cultrum alter impingat.*

VARIORUM.

338. *Expavit*] *Hoc etiam Hieroſcopio, regis caecitas praedicitur.* FARN.

340. *Unone*] Quoto mallei ictu cadunt victimae? *hoc enim obſervatum in aruſpicina.* FARN.

341. *Juvenca*] *Sic Jocaſta uno vulnere ſe occidit.* FARNABIUS.

341. *Oppoſito induit,*] M. S. meus, *impoſito.* Virg. 3. Georg. *At vix ſuppoſiti tinguntur ſanguine cultri.* Sed haec contraria ſunt? nequaquam. Nam à Cleone r. Argonaut. ſi Natali in Mytholog. credimus, proditum fuit, veteres ſuperis ſacrificantes, reſupinatarum jugulum ſurſum convertiſſe; cum inferis faciebant, earumdem collum deorſum terram verſus deprimere ſolitos. quod & Myrtilus docet his verbis, εἰώθασιν ἱερεῖς τὰ ἱερεῖα τοῖς κάτω θεοῖς ἐναγίζοντες ἐν τῇ γῇ ἀποτέμνειν τὰς κεφαλάς· οὕτω γὰρ θύουσι τοῖς ὑποχθονίοις· τοῖς δὲ οὐρανίοις ἄνω ἀνακλίνοντες τῶν ἱερείων τὸν τράχηλον σφάζουσιν. Recte ergo Virgilius dixit *ſuppoſiti*, cum loquatur de inferorum ſacrificio, quo culter quodammodo victimae jugulo ſupponebatur: quare & lib. 6. Aeneid. *Supponunt alii cultros* —— recte etiam noſter dixit *impoſito*, cum agat de ſuperorum ſacrificio, quo culter hoſtiae collo quaſi imponebatur. Unde apparet veriſſimam eſſe optimi mei cod. ſcripturam. DELRIUS.

342. *At*

Et vulnere uno cecidit: at taurus, duos
Perpeſſus ictus huc & huc dubius ruit,
Animamque feſſus vix reluctantem exprimit.
Tireſ. Utrum citatus vulnere anguſto micat,
An lentus altas irrigat plagas cruor?
Mant. Hujus per ipſam, qua patet pectus, viam
Effuſus amnis: hujus exiguo graves
Maculantur ictus imbre. ſed verſus retro
Per ora multus ſanguis atque oculos redit.
Tireſ. Infauſta magnos ſacra terrores cient.
Sed ede certas viſcerum nobis notas.
Mant. Genitor, quid hoc eſt? non levi motu, ut ſolent,
Agitata trepidant exta; ſed totas manus
Quatiunt: novuſque proſilit venis cruor.
Cor marcet aegrum penitus, ac merſum latet:
Liventque venae; magna pars fibris abeſt;
Et felle nigro tabidum ſpumat jecur.

Ac,

GRONOVII.

347. *Virus per ipſam,*] Quum ſic aut *Unius* aut *Hujus* in libris inveniſſet Gruterus, quamquam non abhorrens ab ultimo, medium pejus elegit. Fl. *Hujus.*

VARIORUM.

342. *At taurus,*] Oedipus binis vulneribus oculorum coecus erravit, & vix tandem apud σεμνὰς θεὰς mortem oppetiit. FARNABIUS.

347. *Viam*] Vulnus. FARN.

348. *Amnis:*] Copia ſanguinis. FARN.

348. *Exiguo*] Modico cruore FARN.

351. *Infauſta*] *Terruit ipſe color vatem, &c.* Lucan. 1. *Et animoſa haec exta.* FARN.

353. *Non levi motu,*] Hanc inſpectionem rite fieri putabant, ſi adhuc vivae pecudis utero erepta exta, palpitarent, trepidarentque, ut patet ex Arnobio lib. 7. adv. gent. hîc dicit; *non levi motu*, quia ingentes tumultus inſtabant. DELRIUS.

353. *Ut ſolent,*] Quando laeta nunciant. DELRIUS.

354. *Exta;*] Thyeſt verſ. 755. Ex viſceribus, proprie cor, jecur, & pulmo vocantur exta; quia haec maxime exſtantia Diis proſecabantur. FARN.

355. *Noviſque*] *Juvenum Eteoclis & Polynicis*, vel lege *novuſque*, id eſt, non ſolitus & uſitati coloris FARN.

356. *Cor marcet aegrum*] Oedipus. FARNABIUS. Jam enim Haruſpices Graeci cor inſpiciebant, quod Romani demum poſt Pyrrhi ex Italià diſceſſum facere coeperunt. Plinius lib. 11. cap. 7. DELRIUS.

357. *Liventque venae;*] Plena eſt haec Senecae ominoſorum extorum deſcriptio: cum qua videtur certare voluiſſe Lucanus lib. 1. quem fuerit non inutile cum eà conferre. *Terruit ipſe color vatem, nam pallida tetris Viſcera tincta notis, gelidoque infecta cruore Plurimus aſperſo variabat ſanguine livor. Cernit tabe jecur madidum, venaſque minaces Hoſtili de parte videt.* DELRIUS.

357. *Magna*] *Fratrum concordia deficit.* FARNABIUS,

358 *Felle nigro*] *Odio fratrum.* FARNABIUS. Probatur hoc verſiculo inſpectoribus etiam atrae

bilis

Ac, ſemper omen unico imperio grave,
En capita paribus bina conſurgunt toris;
Sed utrumque caeſum tenuis abſcondit caput
Membrana latebram rebus occultis negans.
Hoſtile valido robore inſurgit latus,
Septemque venas tendit. has omnes retro
Prohibens reverti limes obliquus ſecat.
Mutatus ordo eſt. ſede nil propria jacet;

Sed

VARIORUM.

bilis folliculum curae fuiſſe: quem ſuo hîc loco, nempe in jecore, cui adhaeret, poſuit. DELRIUS.

359. *Semper omen*] Duos enim Principes, & de Principatu contentionem minatur. DELRIUS.

359. *Unico*] Huic maxime, omni tamen imperio minax. quare hujuſmodi exta Livius lib. 27. & Valerius lib. 1. cap. 6. *minus laeta*, vocant. M. Marcello Coſ. duo jecinoris capita viſa, eo qui necem praeceſſit die, affirmant, Livius, Valerius, Plinius, & Plutarchus. DELRIUS.

360. *Capita bina*] In extis obſervabant maxime ſummitates fibrarum, τὰ κυρῶ & jecoris caput, quod ex natura unum, ſi quando duo reperirentur, ominoſum illud & praeter naturam. *ſed & imaginaria erant capita, de quibus mox.* FARNABIUS.

361. *Sed utrumque*] Sed utrumque caput jecinoris deliteſcens in membranae involucris, cum triſte ſit oſtentum, velle Deos haec in praeſens celari ſignificat, verum parvo interjecto tempore nota fore parricidium & inceſtum Oedipi. FARN.

361. *Abſcondit*] Exiſtimabant jocinoris caput non apparens grave Imperatori aut Reipubl. infortunium portendere. Jul. Obſequens in lib. de prodigiis, Q. Metello, & T. Didio conſulibus, apud aedem Apollinis Decemviris immolantibus, caput jocinoris non apparuiſſe. accidit hoc ipſum Poſtumio, Catoni, Herennio, & Lucilio Lupo. Arrianus lib. 7. hiſt. Alex. ſcribit Pythagoram, antequam Alexander obiret, hoſtiam immolaſſe, & ſine capite jecur inventum; idemque illi contigiſſe pro Hephaeſtione & Perdicca ſacrificanti; qui omnes ſtatim poſt mortui ſunt. Non caeſum modo caput erat, ſed etiam in membranae cujuſdam involucris deliteſcens: ut vix potuerit magnâ curâ & diligenti inveſtigatione inveniri. exempla producit Barnabas p. 26. & 27. Ego etiam nonnulla prior Adverſar. DELRIUS.

363. *Hoſtile*] Aruſpices quidem mente & imaginatione dividebant exta duas in partes; hanc amicis tributam *Familiarem*, illam inimicis *Hoſtilem* vocabant; deinde ex utriuſque partis habitu eventura conjiciebant. hic itaque ariolatur vires adverſae partis. ſcil. Polynicis cum ſex aliis ducibus, *quos ſeptem venae denotant.* FARNABIUS. Unde jam manifeſtum cur Livius l. 8. tradiderit; *caput jecinoris, à familiari parte caeſum haruſpex dicitur oſtendiſſe*; & Lucanus *hoſtilem partem*, noſter *hoſtile latus* nominarint. Ad duplex iſtud latus, partem, ſeu caput, videbatur conſequi etiam duplex *fiſſum*, unum hoſtile & noxium, alterum propitium & amicum. *Fiſſum*, puto vocaſſe, lineam ſeu tramitem quendam imaginarium, exta & fibras bipartito dividentem & interſecantem; quem fruſtra quaeras in corporis verâ diſſectione. meminit Cicero in lib. de Divinat. & de Nat Deorum. Fiſſum hoc dividebant etiam in *familiare* & *vitale*, ut notat Turnebus l. 4. c. 18. & *vitale* dictum putat ceterorum extorum; *familiare*, tantum jecoris: & nititur auctoritate Lucani; & Ciceronis, qui inquit: *Fiſſum familiare & vitale tractant.* DELRIUS.

364. *Septemque venas*] Praetendit venas ſalientes & celeri (ut ait Lucanus) pulſu motas; quod hoſtilium procliorum ſignum DELRIUS.

365. *Limes*] Fiſſum, ſeu linea commentitia ex mente aruſpicis, exta bipartito dividens. FARNABIUS.

365. *Obliquus*] Hoſtilis, *vel* tranſverſus cum ſit, oſtendit hoſtes non reverſuros. *ceciderunt autem duces ante Thebas ad unum Adraſtum.* FARN.

366. *Mutatus ordo eſt.*] Lege Veſalium, & alios Anatomicos, & videbis adcurationem noſtri etiam in iſtis. DELRIUS.

367. *Re-*

Digitized by Google

Sed acta retro cuncta. non animae capax
In parte dextra pulmo ſanguineus jacet.
Non laeva cordis regio. non molli ambitu
Omenta pingues viſceri obtendunt ſinus.
Natura verſa eſt. nulla lex utero manet.
Scrutemur unde tantus hic extis rigor.
Quod hoc nefas? conceptus innuptae bovis,
Nec more ſolito poſitus, alieno in loco
Implet parentem. membra cum gemitu movet.
Tremulo rigore debiles artus micant.
Infecit atras lividus fibras cruor;
Tentantque turpes mobilem trunci gradum:
Et inane ſurgit corpus. ac ſacros petit
Cornu miniſtros. viſcera effugiunt manum.
Neque ipſa, quae te pepulit, armenti gravis
Vox eſt, nec uſquam territi reſonant greges:
Immugit aris ignis, & trepidant foci.

Oedip.

GRONOVII.

369. *Non laeva cordis regio.*] Florentiae habetur, *cordi.* Puta, integra vel ſalva eſt. Idem *viſceri*, ut voluit Scaliger. Lucanus *produntque ſuas omenta latebras.*

377. *Infecit arctas*] Admiſerunt alii *atras*, quibus non adjicio calculum, nam ſi *fibrae atrae*, non utique potuit apparere in iis livor. Sic ait Gruterus. Sed adjicit illis calculum Florent. *Atras* autem dicit non natura ſua, ſed propter ipſum illum cruorem lividum

383. *Immugit ara ſegnis*,] Et hoc è pravorum codicum turba ſubjectum. Priſcae editiones: *Immugit aris ignis*.

VARIORUM.

367. *Retro cuncta.*] Inverſa. FARNABIUS.

367. *Animae*] Spiritus & aëris vitalis capax. FARNABIUS.

369. *Non molli*] Manu tentans viſcera ex diſtento & rigido utero concepiſſe ſordam juvencam miratur. *atque haec intellige de Jocaſtae partu ex illicito concubitu.* FARN.

370. *Omenta*] Sic ſatiſcunt, ut quae debebant obnubere viſcera, rimis ſuis illa potius prodant. ſic Lucanus interpretatur. addit, *non molli ambitu*, ſolent eſſe tactu mollia, ut pinguia: ſed nunc ſunt rigida & aſpera. Aliena ab hoc loco, quae de carnibus immolatitiis omento tegendis referuntur à Turnebo lib. 7. adverſ. cap. 13. DELRIUS.

372. *Tantus hic extis rigor.*] Abjeci perſonam Tireſiae, ut ipſa adhuc loquatur Manto, accingatque ſe ut exploret cauſam rigoris, GRUTERUS.

373. *Conceptus infauſtae bovis*,] Liber, *innuptae bovis.* Atque ita ſane duplex monſtrum: quod nec ſuo loco foetus, quod nec in vaccâ. Supra *juvencam* appellavit: & ſolent tales eligi ad ſacra. LIPSIUS. Non aliter Florentinus.

378. *Tentantque*] Victimae ſemineces ſurgere & effugere conantur, ſed fruſtra. FARNABIUS.

379. *Et inane*] Jam extractis extis. DELRIUS.

381. *Neque ipſa*,] Nec mugitus quem audis boum eſt, ſed ſanguinis in aris. FARNABIUS.

386. *So-*

Oedip. Quid iſta ſacri ſigna terrifici ferant,
Exprome: voces aure non timida hauriam.
Solent ſuprema facere ſecuros mala.
Tireſ. His invidebis, quibus opem quaeris, malis.
Oedip. Memora, quod unum ſcire coelicolae volunt,
Contaminarit rege quis caeſo manus.
Tireſ. Nec alta coeli quae levi penna ſecant,
Nec fibra vivis rapta pectoribus poteſt
Ciere nomen. alia tentanda eſt via,
Ipſe evocandus noctis aeternae plagis
Emiſſus Erebo, ut caedis auctorem indicet.
Reſeranda tellus. Ditis implacabile
Numen precandum. populus infernae Stygis
Huc extrahendus. ede, cui mandes ſacrum.
Nam te, penes quem ſumma regnorum eſt, nefas
In-

GRONOVII.

mugit aris ignis & trepidant foci: idque totum habet optimus liber. Abeant *arae ſegnes* cum *crepitantibus focis.*

390. *Penna quae levis ſecat,*] Recte hanc ſcripturam improbaverunt viri ſummi. Alia namque & verior eſt in Flor. *Nec alta coeli quae levi penna ſecant.* Itaque duo codices in Germania nobis viſi, & Voſſiani & Heinſianus alter minore forma, quem nunc demum adhibere incipio: niſi quod hi *ſecat.* Quae ſecant nempe animalia volucria vel volucres. Nec neceſſe cum viro docto: *quae leves pennae ſecant.*

VARIORUM.

386. *Solent*] Extrema mala timorem tollunt, deſperatoſque reddunt. FARN.

387. *His invidebis,*] Non ſunt haec extrema mala, verum ea imminent, quae ſi praeſentibus conferantur, bona ſunt, habeaſque cur his invideas. FARN.

388 *Memora,*] Effare tantum quod oraculum patefieri vult, quis Lajum interfecerit. FARN.

390. *Alta coeli*] Augurium. FARN.

391. *Fibra*] Aruſpicina. FARN.

391. *Vivis rapta*] Sic Thyeſt. Act. 4. v. 755. *Erepta vivis exta pectoribus tremunt.* Rapi illa conſueviſſe, ut ſpirantia & palpitantia conſulerentur, Arnobii, Virgilii & aliorum teſtimoniis probat Barnabas pag 23. DELRIUS.

392 *Nomen.*] Regicidae nomen. FARNAB.

393 *Ipſe*] Per necromantiam, vel ſciomantiam evocandus eſt ab inferis Lajus, vel umbra Laji. FARNABIUS.

396. *Populus*] Umbrae. FARN.

398. *Nam te,*] Nota Regibus non licuiſſe intereſſe ſacris inferorum; quibus manes invocabantur. Nam inferos adiêre (ſecundum poëtas) Aeneas, & Vlyſſes. Fortaſſis tectum quid & ingenioſum hic latet, & in adulationem Principis, quem negat fas adire inferos. Mos enim invaluerat, mortuos Impp. numero Deorum adſcribere. An etiam reſpexit ad Dialis flaminis conditionem? cui certe non licuit locum, in quo buſtum erat, unquam ingredi, neque mortuum attingere, ut Gellius refert. Sed prius illud amplius placet. DELRIUS. Commentatores quaerunt cauſas, nec explicant. Ego puto ſimpliciter quia haud licitum regibus videre aut tractare feralia, non magis quam imperatoribus *augurato vetuſtiſſimiſve*

Inviſere umbras. *Oedip.* Te Creo hic poſcit labor,
Ad quem ſecundum regna reſpiciunt mea.
Tireſ. Dum nos profundae clauſtra laxamus Stygis,
Populare Bacchi laudibus carmen ſonet.

VARIORUM.

miſve caeremoniis praeditis, ut loquitur Tacitus l. 2. Annalium. De quo more ego plura in libellis Suſpicionum. GRUTERUS.

399. *Te Creo*] *Sufficit huic negotio Creonta.* FARNABIUS.

402 *Populare*] Pop. Thebano peculiare & ſolenne. nam & Bacchus Thebanus. FARNABIUS. Hymnus Thebanis peculiaris & ſolitus. Feſtus: *Popularia ſacra ſunt (ut ait Labeo) quae omnes cives faciunt, nec certis familiis attributa ſunt.* populare ergo quod totius populi. Ennius Annal. *Quam de tuas omnes legiones ac populares.* DELRIUS.

CHORUS.

Canit Chorus dithyrambum, qui Bacchi geſta & inventa continet.

Effuſam redimite comam nutante corymbo,
Lucidum coeli decus, huc ades votis,
Mollia Niſaeis armatae brachia thyrſis,
Quae tibi nobiles Thebae, Bacche, tuae
Palmis ſupplicibus ferunt.

Huc

GRONOVII.

405. *Armatae brachia thyrſis,*] Satis commode videntur tranſpoſiti verſus, & ſic mutatum pro *armati*, quod editi ſcriptique fere habent libri. Dubium tamen me reddit optimus codex, qui & verſum priſtino loco ſervat & exhibet *armatus*: quaſi tam hunc quam primum verſum chori de ipſo Baccho velit intelligi; eum vocari *redimitum effuſam comam nutante corymbo & armatum mollia brachia Niſaeis thyrſis.* Neque enim minus Bacchi quam Thebaidum *mollia* brachia.

VARIORUM.

403. *Redimite*] O Bacche redim. com. *atque haec tranſpoſitio praeferenda vulgatae lectioni, ubi Chorus populares ſeque invicem hortantur.* FARNABIUS. Bacchi legem juſſiſſe, ut comites ejus nigrae hederae foliis & corymbis coronarentur, docet Dionyſ. Afer, & Bacchum comatum pingi conſtat. DELR.

404. *Coeli decus,*] Bacchus enim idem cum Sole, qui *crinitus* ſcil. radiis: *perpetuo juvenis.* quia in curſu conſtans & omnia vivificans; *formoſus*, quippe omnia illuſtrans. Et hic rite invocatur, quia λοίμιος, ut ſupr. v. 36. & 109. FARNAB.

405. *Nyſaeis*] Decem Nyſae ſunt. quoties autem nullo adjecto reſtringitur, Arabiae illa intelligenda eſt, prope quam in antro Bacchus à nymphis eſt enutritus; vel Indica à Libero patre condita FARN.

405. *Thyrſis,*] Thyrſus erat lancea hederae frondibus occultata, ut hedera amicis metum tolleret; hoſtibus, doloſa cuſpis lanceae vulnus infigeret. ab hoc thyrſo Bacchus *thyrſiger*, Bacchae *thyrſigerae* Latinis. Naevius Lycurgo: *Pergite thyrſigerae Bacchae, Bacchico cum ſchema.* Graecis θυρσόλογχοι, quae vox doloſam illam cuſpidem indicat. Athenaeus auream thyrſolanceam in manu ha-

Huc adverte favens virgineum caput
Vultu ſidereo diſcute nubila,
Et triſtes Erebi minas,
Avidumque fatum.
Te decet vernis comam floribus cingi,
Te caput Tyria cohibere mitra;
Ederave mollem baccifera
Religare frontem.
Spargere effuſos ſine lege crines,
Rurſus adducto revocare nodo.
Qualis iratam metuens novercam
Creveras falſos imitatus artus,
Crine flaventi ſimulata virgo,
Luteam veſtem retinente zona.
Inde tam molles placuere cultus,
Et ſinus laxi, fluidumque ſyrma.

Vi-

GRONOVII.

422. *Unde tam molles placuere*] Tolle interrogationis notam, & ſcribe cum Flor. Mog. & Cruſer. *Inde tam molles.* Hinc, inquit, ex hac fabula, quod metu novercae latuiſti diſſimulatus habitu puellari, hinc, inquam, eſt quod hodieque tibi, quamvis forti & bellatori, molles cultus placent. Mox Florent. *Frangit Araxen.* non *Araxem.*

VARIORUM.

habuiſſe docet Liberum, cum de illo inquit: ἔχειν ἐν ταῖς χερσὶ χρυσίον θυρσόλογχον. DELRIUS.

408. *Virgineum*] Herc. Fur. v. 473. FARNAB.

409. *Vultu ſidereo*] Formoſo. FARN.

410. *Triſtes*] Suprà verſ. 160. & deinceps. FARNABIUS.

411. *Avidumque*] Mortem inſatiabilem. FARN.

412. *Floribus*] Unde ἄνθιος dictus FARN.

413 *Tyria*] Purpurea, vel Lydia. Herc. Fur. verſ. 470. FARN.

413. *Mitra*,] מיטרא *Mitra* autem vox Syriaca tam matrum quam virginum ornamentum, quo caput vinciebant, ſignificans; Latine, *vitta.* Propertius: *Cinxit & acceptas altera vitta comas.* DELRIUS.

414. *Ederave*] Hedera, quae corymbos nigros fert, ſe Bacchus coronavit; vel propter ſimilitudinem quam habent folia & fructus cum vite; vel quod corollae hederaceae inſita frigiditate vapori reſiſtunt, vinique potentiam ſiſtunt. FARNAB.

414. *Baccifera*, *&c.*] Sic omnino legendum. Haud recte qui ſubſtituere *Bacchiferá*, atque interpretantur, quae fertur à Baccho & Bacchis. Requiro enim exemplum ſimilis compoſitionis; quippe compoſita hujuſmodi activa ſunt, non paſſiva. GRUTERUS.

417. *Adducto*] Collecto in nodum & in terga rejecto. FARNABIUS.

418. *Qualis*] Qualis infeſtam pellicibus Joviſque filiis Junonem metuens, virginis os habitumque gerens latebas in antro Nyſaeo. Supra v. 405. FARN.

422. *Molles placuere*] Origenes lib. 3. contra Celſum, tradit Bacchum muliebri habitu amictum eſſe, vocatque Maenalam. DELRIUS.

423. *Laxi*,] Diſcincti. FARNABIUS.

423. *Syr-*

Vidit aurato reſidere curru,
Veſte cum longa tegeres leones,
Omnis Eoae plaga vaſta terrae,
Qui bibit Gangem, niveumque quiſquis
Frangit Araxen.
Te ſenior turpi ſequitur Silenus aſello,
Turgida pampineis redimitus tempora ſertis.
Condita laſcivi deducunt orgia myſtae.

Te

VARIORUM.

423. *Syrma.*] Herc. Fur. verſ. 474. FARN.

425. *Veſte*] Cum ſyrmate tegeres leones currum tuum trahentes, ut & tigres & lynces. FARN.

426. *Omnis*] Orientales mundi partes; India maxime & Scythia. Supra verſ. 114. FARN.

427. *Gangem*,] Indiae fl. FARN.

427. *Niveumque*] Armeniae fluv. nivibus auctum; vel frigidum. addit enim *Frangit*. vel, gelu conſtrictum; vel ratibus ſecat. vel reſpicit ad nomen fluvii, ab ἀράσσω frango. FARN.

429. *Silenus aſello*,] Alumnus & nutritor Bacchi. FARNABIUS. Ovid. Metamorph. 4. *Bacchae Satyrique ſequuntur. Quique ſenex ferula titubantes ebrius artus Suſtinet, & pando non fortiter haeret aſello.* Sileni Mythologiam docet Natalis lib 5. Mytholog. cap. 8. Silenos Nicandri ſcholiaſtes in Alexiphar. dici tradit ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν, ὅ ἐστι λοιδορεῖν, & eoſdem appellari ſatyros: cui repugnat Nonnus, eos diſtinguens his verbis. Καὶ λοφίων Σατύρων κεραελκέος αἷμα γενέθλης, Σιληνῶν τε φάλαγγα, &c. DELRIUS.

430. *Turgida*] *Inflata heſterno ut ſemper Iaccho.* FARNABIUS.

431. *Condita*] Non niſi initiatis revelanda; variis obſita frondibus; non ſub dium rapienda. FARNABIUS.

431. *Orgia*] Bacchanalia, ab ὀργῆς furore, *vel τῶν ὀρῶν* montibus qui reſonant nocturno Bacchantium clamore; *vel ἀπὸ τοῦ εἴργειν* ab arcendo à myſteriis profanos. FARN.

431. *Myſtae*,] Myſteriorum periti, initiati ſacris, à μυέω. FARN.

431 *Condita laſcivi deducunt orgia myſtae*,] Viſnm eſt ad majorem lucem hujus loci huc referre, quae miraculum illud doctrinae, Hugo Grotius, olim praefatus eſt ad elegantiſſimum Poëma de Euchariſtia. Ibi vir maximus hunc in modum. *Utiliſſimis humano generi* repertis, *quae duo eſſe panem & vinum omnis confitetur antiquitas, priſcorum mortalium vana ſuperſtitio* ſacra *inſtituit, quorum honos arcana religione creſceret.* Myſteria *illis Graecum nomen eſt &* Teletae. *Latinum* initia; *unde eoſdem &* myſtas *&* initiatos *&* Epoptas *dicimus: quorum oculis poſt certi temporis experimenta ſanctimoniaeque pericula, rituum ſecreta creduntur. Sic Aegyptus* Iſin Oſiridemque *venerata: quorum vitis alter, altera frugum inventrix credita; Cultumque eumdem Graeci in* Cererem Bacchumque *traduxere, pari credulitate neceſſarii utriuſque muneris iſtis auctoribus evulgati. Hinc Eleuſinia, Theſmophoria, Nyctelia orgia. Bonae deae ceeemonias, & Liberalia ſimili inſtituto gens Latialis amplexa eſt, nihilque praetermiſſum eorum, quae aut ex Sicula, aut ex Etruſca diſciplina hauriri potuerunt. Haec ſacra inter viros feminaſque erant diſtributa. Infantes etiam Eduliae Potinaeque Deabus initiatos Varro auctor eſt. Mirum autem non eſt, gentes veri lumine deſtitutas divinitatem, quam ſola natura monſtrabat, in rebus inferioris poſuiſſe naturae.* Hactenus commentatio ſummi viri; quatenus quidem huc facere videatur. Ceterum eam mecum pro ſua humanitate & amore in literas ex ſchedis ſuis communicavit Vir Ampliſſimus Franciſcus Jacobus van Overſchie, magni Hugonis ex fratre Pronepos, J. C & Reip. Delphenſis Senator. Cum vero nec in excuſis, tam hic, quam alibi ſacri Poëmatis iſtius exemplaribus, inquirenti mihi uſquam appareret iſta Grotiani nominis Praefatio, commodum viſum eſt hoc loco, qui nos in rem ſacrorum praeſentem deduceret, divinam hanc ſummi ingenii commentationem, ſi forte typis illa needum vulgata eſſet, contra oblivionis & negligentiae aleam conſecrare. Plura *de Myſtis* & *Myſteriis* erudite congeſſit Iſ. Caſaubonus Exercit. xvi. ad Annal. Baronii ſect. 43. SCHRODERUS.

432. Ecce

Te Baſſaridum comitata cohors,
Nunc Edoni pede pulſavit
Sola Pangaei; nunc Threicio
Vertice Pindi; nunc Cadmeas
Inter matres impia Maenas
Comes Ogygio venit Iaccho,
Nebride ſacra praecincta latus.
Tibi commotae pectora matres
Fudere comam: thyrſumque levem
Vibrante manu, jam poſt laceros
Pentheos artus Thyades oeſtro

Mem-

GRONOVII.

433. *Nunc Edonii pede*] Scribe, *Edoni.* Sunt enim Ἠδωνοί. Statius lib. 5. *Edonas hiemes Arctonque frementem Excipere* Jam monuit G. Fabricius. Flor. *Edono* quod eſſet, Edonorum more Sed quod ſequitur, quomodo cohaeret? Lege: *nunc Threïcio Vertice Pindum.* In altiſſimo Thraciae loco. Neque enim auſim reſcribere, etſi blandiatur. *Nunc Edono pede pulſavit Sola Pangaei; nunc Threïcio Turbine Pindum.* Ut chororum modi ſignificentur.

VARIORUM.

432. *Baſſaridum*] Bacchi miniſtrorum, ἀπὸ τοῦ βαΰζειν à vociferando: vel à vulpinis pellibus quibus cingebantur: Baſſares enim Thracibus ſonat *vulpes*; (qua ratione & ſcortum deducitur, & Baſſaris pro meretrice ſaepe uſurpatur) *alii* à demiſſa & talari veſte qua induebantur Bacchi miniſtri. FARNABIUS. Harum nomina habes apud Nonnum Dionyſ. ιδ'. DELRIUS.

434. *Pangaei;*] Thraciae promontorii Macedoniam verſus. FARNABIUS.

434. *Threicio vertice Pindi;*] Quaerit Gronovius, quomodo cohaereat; quare legendum monet *Threicio vertice Pindum.* Ego ἀπὸ κοινοῦ τὸ *ſola* intelligi puto, ut ſit: *ſola Pindi vertice Threïcio.* atque hoc poſtea vidi in mentem prius veniſſe veteri interpreti ad h. l. SCHRODERUS.

435. *Cadmeas*] Thebanas. FARN.

436. *Maenas*] Baccha. à μαίνεσθαι. FARN.

437. *Ogygio*] Thebano, ab Ogyge rege. FARN.

437. *Iaccho,*] Baccho ἀπὸ τοῦ ἰάκχειν. à vociferatione ebriorum. FARN.

438. *Nebride*] Hinnuli pelle Baccho ſacra, qua ipſe amiciebatur: unde νεβρώδης dictus, & νεβριδόπεπλος. FARN.

439. *Matres*] Thebaid. v. 17. FARN.

442. *Thyades*] Bacchico furore percitae: à θύω, feror impetu. FARNABIUS. Bacchae Thebanae. *Thyades* (ait Pauſan. in Phoc.) *ſunt Atticae feminae, quae in Parnaſſum quotidie venientes, cum Delphicis mulieribus arcana Libero patri ſacra peragunt* ſed poëtae latius ſumere conſueverunt. DELRIUS.

442. *Oeſtro*] Latine *aſilus*, Graece οἶστρος Virgilius Georg 3. *Eſt lucos Silari circa, ilicibuſque virentem Plurimus Alburnum volitans; cui nomen aſilo Romanum eſt, oeſtrum Graji vertêre vocantes, Aſper, acerba ſonans, quo tota exterrita ſilvis Diffugiunt armenta:* ——— Romanum nomen ſuo jam tempore periiſſe, & Graecum tantum in uſu fuiſſe ſcribit Seneca epiſt. 59. *Oeſtrum* quidam cum *tavano* confundunt, quem Graeci μύωπα vocant, in quibus Plinius l. 11. c. 28. & Apollonius l. 1. ubi cum de oeſtro ageret, dicit: ὅντε μύωπα βοῶν κλείουσι νομῆες, *quem tabanum vocant bubulci*, & gloſſarium Latino-Graecum; *Aſilio* οἶστρος βόων καὶ σπαργισμός. Graeco-Latinum: οἶστρος ὁ μύωψ *Tabanus*, *aſilio.* Ariſtotel. in animal. hiſt. docet οἴστρους circa fluvios, μύωπα in ſilvis naſci. vide Scholiaſt. Apoll in l. 1. v. 205. & Wottonum lib. 9. de differ. animal. cap. 213. Obtinuit, ut οἰστροπλῆγες furioſi dicantur *Oeſtro perciti*, ab Euripide, apud Galenum lib. 3. de Hippoc.

Membra remiſſae, velut ignotum
Videre nefas.
Ponti regna tenet nitidi matertera Bacchi,
Nereidumque choris Cadmeia cingitur Ino.
Jus habet in fluctus magni puer advena ponti
Cognatus Bacchi, numen non vile, Palaemon.
Te Tyrrhena puer rapuit manus,
Et tumidum Nereus poſuit mare,
Caerula cum pratis mutat freta.
Hinc verno platanus folio viret,
Et Phoebo laurus carum nemus:
Garrula per ramos avis obſtrepit.
Vivaces ederas remus tenet.
Summa ligat vitis carcheſia.

Idae-

GRONOVII.

450. *Et tumidum Nereus*] Flor. & noſtrae membranae, *timidum.* quaſi reverentia Bacchi. Inferius: *Dvite Pactolos.* non *Pactolus.*

VARIORUM.

poe. & Platon. dogmat. cap. 4. & Latinis paſſim. Philoſtratus in Imag. Penthei pingit Bacchum τ ῷ οἴςρῳ περιβακχεύοντα ταῖς γυναιξίν. *oeſtro pungentem & furiantem mulieres.* Aelianus quoque lib. 3. var. hiſt. refert Lacaenas, Sicyonias, & Thebaides olim hoc Bacchi oeſtro infeſtatas; treſque Minyades, Leucippem, Alcippem & Alcithoëm eodem aſilo ſtimulatas, infantulum Leucippes, quem hinnuleum putabant, diſcerpſiſſe. Quam flebiliter Pentheum Agave mater luxèrit ita deſcribit Nonnus lib. 46. Dionyſ. ut vix queat moeſtius & lacrymabilius. DELRIUS.

443. *Velut*] Sanae menti reſtitutae lugebant facinus, quod furiatae admiſiſſent. FARNAB.

445. *Matertera*] Ino. Thebaid. verſ. 23. FARNABIUS.

446. *Cadmeïa*] Sic Claudianus: —— *Cadmeïa ludit Leucothoë.* —— De Ino ſeu Leucothoë multa Pauſanias in Atticis. DELRIUS.

446. *Ino.*] Ino Athamanti Melicertam peperit, cum quo mariti furorem fugiens, in mari ſubmerſa, credita marinorum Deorum numero addita. Graeci *Leucotheam*; Latini *Matutam*, filium illi *Palaemonem*, hi *Portumnum* nuncupant. late haec Nonnus l. ϑ' & ι'. Pauſan. in Attic. & Meſſeniac. Plutarchus in Camillo. Apollod. l. 3. Biblioth Ovid. lib. 1. & 4. Metam. & 6. Faſt. ſed alia longe narrat Ariſtides in Iſthmica 1. quem legat, qui multa de Leucotheâ & Palaemone volet. vide etiam verſ. 23. Phoen. DELRIUS.

448. *Cognatus*] Sobrinus Palaemon, factus Deus maris Portumnus. Ibid. FARNABIUS.

449. *Te Tyrrhena*] Piratae Tyrrheni rapuerant Bacchum in navim, dumque ipſum ligare vellent, Bacchus piratas in furorem vertit; quo correptis, mare viſum eſt pratum floribus & arboribus conſitum, mali in vites verti, remi in ſerpentes, jamque leo viſus eſt proram obſidere, tigris puppim, quo attoniti dejiciunt ſe in mare & Delphines facti ſunt. FARN.

453. *Laurus*] Supra v. 16. FARN.

455. *Vivaces*] Quae juge virentes, ne hieme quidem decus ſuum amittunt. DELRIUS.

456. *Carcheſia.* Summam mali partem. FARNABIUS.

Idaeus prora fremuit leo.
Tigris puppe ſedet Gangetica.
Tum pirata freto pavidus natat;
Et nova demerſos facies habet.
Brachia prima cadunt praedonibus,
Illiſumque utero pectus coit.
Parvula dependet lateri manus,
Et dorſo fluctum curvo ſubit:
Lunata ſcindit cauda mare,
Et ſequitur curvus fugientia carbaſa delphin.
Divite Pactolos vexit te Lydius unda,
Aurea torrenti deducens flumina ripa.
Laxavit victos arcus Geticaſque ſagittas
Lactea Maſſagetes qui pocula ſanguine miſcet.
Regna ſecurigeri Bacchum ſenſere Lycurgi.
Senſere terrae te Dacûm feroces:
Et quos vicinus Boreas ferit

Arva

VARIORUM.

457. *Idaeus*] Horrendus, qualis in Ida monte Phrygiae. FARN.

458. *Gangetica.*] Indica à Gange flu. FARN.

461. *Brachia prima*] Hoc carminis genere uſus fuit Pomponius Secundus, apud Terentianum, his verbis: *Pendeat ex humero dulcis chelys Et numeros edat varios: quibus Aſſonet omne virens late nemus Et tortis errans qui flexibus.* DELRIUS.

463. *Parvula dependet*] Ovid. Met. 3. hanc rem fuſius expreſſit, hoc modo: *In ſpatium reſilire manus breve vidit, & illas Jam non eſſe manus, jam pinnas poſſe vocari.* DELRIUS.

463. *Manus,*] Pinnae loco manuum. FARN.

464. *Curvo*] Ex hominibus facti Delphines incurvi. FARN.

465. *Lunata*] *Falcata noviſſima cauda eſt, Qualia dimidiae ſinuantur cornua Lunae.* FARN.

467. *Pactolos*] Pact. Lydiae fluv. vexit te rectorem unda aurifera FARN.

470. *Maſſagetes*] Scythiae pop. *qui lac commiſtum potant cum ſanguine equino.* FARN.

471. *Regna*] Thracia vid. Herc. Fur. verſ. 903. FARNABIUS.

471. *Securigeri Lycurgi.*] Lycurgus, Dryantis F. rex Thraciae, Bacchum omni, quâ potuit injuriâ affecit, bello ſuperavit, egit in exilium, interfecit, ut ſcribit Jul. Firmicus lib de myſteriis & erroribus prophan. relig. cap. 6. Verum ethnici finxerunt contraria, victum Bacchi artibus Lycurgum contemtae religionis graviſſimas poenas dependiſſe. Plutarchus in lib. de poet leg. ſcribit eum, cum vites omnes è Thracia conaretur exſcindere, ſibi crura ſecuri inciđiſſe; huc noſter reſpicit. Hygin. cap. 132. tradit furore correptum, uxorem & liberos trucidaſſe, & à Pantheris, quas Dionyſus immiſerat, in Rhodope laceratum. Apollodorus lib 3. Bibliothec ab equis in Pangaeo diſcerptum; Homerus excaecatum dumtaxat; alii ſibi manus intuliſſe. multa Euſtathius ad 6. Iliad. DELRIUS.

472. *Te Dacûm*] Vide Thyeſt. 370. ſic Horat. *te Dacus; te profugus Scytha* FARNABIUS. In emendationibus Solini cap. 52. num. 3. monui, hic legendum eſſe *Sacarum.* in qua ſententia adhuc

Arva mutantes: quaſque Maeotis
Alluit gentes frigida fluctu:
Quaſque deſpectat vertice ſummo
Sidus Arcadium, geminumque plauſtrum.
Ille diſperſos domuit Gelonos:
Arma detraxit trucibus puellis:
Ore dejecto petiere terram
Thermodontiacae graves catervae;
Poſitis tandem levibus ſagittis,
Maenades factae. ſacer & Cithaeron
Sanguine inundavit,
Ophioniaque caede.
Proetides ſilvas petiere: & Argos

Prae-

GRONOVII.

475. *Alluit gentes frigida fluctu:*] Quidam *frigido.* Florent. *rigido.* Infra: *frigore aeterno rigens.* Martiali *rigens Dircenna placabit ſitim*, & *aquam potare rigentem.* Columella lib. 9. 14. *recentiſſimi rigoris aqua infuſa.*

482 *Levibus ſagittis, Mites factae.*] Vulgares libri ſyllaba adaugent: *Mites ſunt factae.* Sed praeclare optimus codex: *Poſitiſque tandem levibus ſagittis Maenades factae.* Hoc eſt, omiſſo habitu & armatu Amazonio nebridem & thyrſum ſumpſere & inter Maenades Bacchum veneratae ae ſecutae ſunt. Mox pro *Ophioniaque* Grotius ad marginem: *Echioniaque caede.* Pentheus enim Echionides. Flor. etiam: *Sanguine undavit.*

486. *Et agros Praeſidem Bacchum*] Priſcae editiones & ſcriprorum vulgarium manus omnis, *Praeſentem.* quod ratione carminis, ut putat, habita delevit Fabricius, & ſuppoſuit, *Praeſidem.* Delrius malit, *Vindicem*, aut *Praeſidem* jubet intelligi Navi. Quid autem, quod Bacchum noverca coluiſſe dicitur? Nempe, ajunt, ultio de Proeti filiabus adeo grata fuit Junoni, ut deinceps reconciliata privigno faveret. At ille non in Junonis gratiam, ſed proprio dolore Proetidas in furorem egit. Pulcre & vere liber optimus: *Proetides ſilvas petiere: & Argos Praeſente Bacchum coluit noverca.* Hoc eſt, ipſi Argivi, tam manifeſ-

VARIORUM.

huc ſum. male in v. l. continetur *Zadacum.* DELRIUS.

474 *Arva*] Herc. Fur. v. 532. FARNABIUS.

474. *Maeotis*] Scythiae palus. FARN.

476. *Quaſque*] Et ſi qui directe ſubjacent urſis, ſideribus Borealibus. Hercul. Fur. verſ. 6. & 128, FARNABIUS.

478. *Gelonos:*] Sarmatiae pop. Hercul. Fur. 533.

479. *Trucibus*] Amazonibus Hippolyt. verſ. 398. FARN.

480. *Ore*] Mortem oppetiere. Hercul. Fur. verſ, 895. FARN.

481. *Thermodontiacae*] Hercul. Fur. verſ. 245. FARNABIUS.

483. *Cithaeron*] Mons prope Thebas. FARN.

485. *Ophioniaque*] Thebana, ab Ophione ſuperſtite ex iis, qui e ſerpentis dentibus nati ſunt. Herc. Fur. 259. *Hoc eſt* Penthei & comitum Bacchi contemptorum ſanguine. FARN.

486. *Proetides*] Cum Proeti Argivorum regis filiae Junonis formae ſuam praeferrent, eaedemque Bacchum colere recuſarent, injicit iis furorem Liber, ut ſibi vaccae viſae in ſylvas ſugerent & *implerent falſis mugitibus agros.* haec ultio Junoni uſque adeo grata, ut deinceps privigno conciliata faveret. FARNABIUS.

488. *Na-*

Praeſente Bacchum coluit noverca.
Naxos Aegaeo redimita ponto
Tradidit thalamis virginem relictam,
Meliore penſans damna marito.
Pumice ſicco
Fluxit Nyctelius latex.
Garruli gramen ſecuere rivi,
Combibit dulces humus alta ſuccos,
Niveique lactis candida fontes
Et miſta odoro Lesbia cum thymo.
Ducitur magno nova nupta coelo.
Solemne Phoebus carmen
Edit infuſis humero capillis.
Concutit tedas geminus Cupido.
Telum depoſuit Juppiter igneum,

Odit-

GRONOVII.

ſto numine Bacchi commoti, quamvis peculiari Junonis in tutela eſſent, eamque novercam ſcilicet illius praeſentem haberent, nihil offenſam deae veriti, coluere & ipſum honoremque ei habuere. Ne quis verſus modulum repugnare putet, par eſt huic ſimiliſque inferius: *Odique Baccho veniente fulmen.* Nam & ſic Florentinus.

492. *Fluxit Nyctileus latex.*] Scribe *Nyctelius*, ἀπὸ τῶν νυκτελιῶν. Ovid. lib. 4. *Nycteliuſque Eleleuſque parens & Iacchus & Euan.*

495. *Niveique lactis candida fontes*] Florent. *candidos*: ut & Voſſianus Heinſianuſque minor, & notat è quibuſdam Commelinus.

VARIORUM.

488. *Naxos.*] Hippolyt. verſ. 757. FARNABIUS. Cyclades inſulae in Aegaeo ſunt, Andros, Myconos, Tenedos, Naxos, Delos, Seryphus, Gyaros. Rhenia, omnium altiſſima Naxos, quae etiam Dia. teſte Callimacho, & Strongyle & Dionyſias vocata, teſte Plinio lib. 4. cap. 12. à vinearum fertilitate. quare à Papinio in Achilleid. *Bacchica* dicitur, ut Baccho ſacra. DELRIUS.

488. *Aegaeo*] Phoen. 313. DELRIUS.

489. *Virginem relictam*,] Ariadne à Theſeo in Naxo deſerta, ibidem Baccho nupſit: qua in re tamen non ſatis Plutarchus in Theſeo & Nonnus Dionyſ. μϛ´ conveniunt DELRIUS.

492. *Fluxit*] Bacchus è terra aquam elicuit, lac, vinum, mel. Eurip. Ῥεῖ δὲ γάλακτι πέδον, Ῥεῖ δ' οἴνῳ, Ῥεῖ δὲ μέλιτος νέκταρι. FARNABIUS.

493. *Garruli*] *Dulci labentes murmure rivi.* FARN.

495 *Niveique lactis candida fontes*] Uterque Traject & ambo impreſſi *candidos.* Sane illud *candida* durum eſt, & perplexum. SCHRODERUS.

496. *Lesbia*] Fragrantia vina è Lesbo inſ. Λέσβιον ἡδὺ πινόμενον αὐγῇ, Ἀμβροσία ὄμοιον. FARN.

497. *Nova*] Ariadne Baccho nupta & in coelum relata. FARN.

498. *Carmen*] Epithalamium, κατακοιμητικόν.

500. *Concutit taedas*] Faces nuptiales (de quibus Phoen. 263. & 507.) praeterebat. FARN. Ex ritu antiquo egregie liber, *Concutit.* Scis in nuptiis faces praeferri ſolere plerumque à pueris. Huc reſpiciens vult Bacchi & Ariadnes caetui praeluxiſſe Cupidinem utrumque. *Lipſius.* Pro *concutit*, alii *concinit*.

500. *Geminus*] Mutuus: *vel* ut Verſ. 275. Hippolyt. FARN.

502. *Odit-*

Digitized by Google

Oditque Baccho veniente fulmen.
Lucida dum current annoſi ſidera mundi,
Oceanus clauſum dum fluctibus ambiet orbem;
Lunaque dimiſſos dum plena recolliget ignes;
Dum matutinos praedicet Lucifer ortus;
Altaque caeruleum dum Nerea neſciet Arctos;
Candida formoſi venerabimur ora Lyaei.

VARIORUM.

502. *Oditque*] Semeles infauſtique concubitus memor. FARN.

503. *Lucida*] Semper itaque Bacchum venerabimur. FARN.

504. *Oceanus*] Terram inſulae modo comprehendi ab Oceano, & cingi omnem ſignificat. ſic Dionyſius Afer: ὧδε Ὠκεανὸς περιδέδρομε γαῖαν ἅπασαν. quod, teſte Strabone, primus Homerus fuit commentus, ceteri Geographi quoque poſtea ſunt ſecuti: adeo ut Aethicus affirmet Senatui compertum, orbem terrarum mari, ut limbo quodam cingi. nata opinio, quod terram per ſe globum efficere & rotundam putabant. DELR.

505. *Lunaque*] Luna cum plena fuit paullatim lucem deperdit, & obſcuratur, donec Novilunium ſeu Neomenia fit: tum recolligens rurſus & corniculans, paullatim amiſſam recuperat: & primo *Menoeides*, mox *Dichotomos*, deinde *Amphicyrtos* effecta, tandem rurſus *Panſelenos* ſeu plena apparet, & ſic dimiſſos plena ignes recolligit. docet Ariſtoteles & Graeci cjus interpretes in lib. 2. de coelo cap. 11. DELRIUS.

507. *Altaque &c*] Thyeſt. v. 476. FARNABIUS.

508. *Lyaei.*] A λύω, ut Liber. *Quod curis ſolvat corda, Lyaeus erit.* FARN.

ACTUS TERTIUS.

OEDIPUS. CREON.

Indicat regi Creon ex necromantia, ſeu mavis ſciomantia, intellexiſſe ſe interfectorem Laji Oedipum fuiſſe; ille fretus opinione ſua de Polybo patre negat, & poſt jurgia Creontem in carcerem conjici jubet.

Oedip. ETſi ipſe vultus flebiles praefert notas,
Expone cujus capite placemus deos.
Creon. Fari jubes, tacere quae ſuadet metus.
Oedip. Si te ruentes non ſatis Thebae movent,

At

GRONOVII.

510. *Expone cujus capite*] Florent. *Exprome.*

VARIORUM.

511. *Si te ruentes*] Si non publicae ſalutis cauſa, m:hi:

At ſceptra moveant lapſa cognatae domus.
Creon. Neſciſſe cupies, noſſe quae nimium expetis.
Oedip. Iners malorum remedium ignorantia eſt.
Itane & ſalutis publicae indicium obrues?
Creon. Ubi turpis eſt medicina, ſanari piget.
Oedip. Audita fare; vel malo domitus gravi,
Quid arma poſſint regis irati, ſcies.
Creon. Odere reges dicta, quae dici jubent.
Oedip. Mitteris Erebo vile pro cunctis caput,
Arcana ſacri voce ni retegis tuâ.
Creon. Tacere liceat. nulla libertas minor
A rege petitur. *Oedip.* Saepe vel linguà magis
Regi atque regno muta libertas obeſt.
Creon. Ubi non licet tacere, quid cuiquam licet?
Oedip. Imperia ſolvit, qui tacet, juſſus loqui.
Creon. Coacta verba placidus accipias, precor.
Oedip. Ulline poena vocis expreſſae fuit?
Creon. Eſt procul ab urbe lucus illicibus niger,
Dircaea circa vallis irriguae loca.
Cupreſſus altis exerens ſilvis caput
Virente ſemper alligat trunco nemus;
Curvoſque tendit quercus & putres ſitu
Annoſa ramos. hujus abrupit latus

Edax

GRONOVII.

523 *Nulla libertas minor*] Florent. per interrogationem: *ulla libertas minor A rege petitur?*

VARIORUM.

mihi tamen qui ſororem tuam duxerim tuaeque familiae hoc tribue, cui fruſtra erit regnum, ubi perierunt omnes ſubditi. FARNABIUS.

515. *Iners*] Ignavum vel inops. neque enim qui ignorat malum, remedium curat. FARN.

521 *Vile*] Velut devotum Diis Manibus pro ſalute publica. FARN.

525. *Muta*] Tacendi libertas. FARN.

527 *Imperia*] Imperium detrectat & non paret. FARN.

531. *Dircaea*] Dirces fontis, Phoen. verſ. 20. & 126. FARN.

533. *Alligat*] Amplectitur nemus ſemper virente trunco. FARN.

534. *Situ*] Lanugine, muſco. FARN.

535. *Annoſa*] Vivax.

537. *Ful-*

Edax vetuſtas: illa jam feſsâ cadens
Radice, fulta pendet aliena trabe.
Amara baccas laurus; & tiliae leves;
Et Paphia myrtus; & per immenſum mare
Motura remos alnus; & Phoebo obvia
Enode Zephyris pinus opponens latus.
Medio ſtat ingens arbor, atque umbra gravi
Silvas minores urget; & magno ambitu
Diffuſa ramos, una defendit nemus.
Triſtis ſub illa lucis & Phoebi inſcius
Reſtagnat humor, frigore aeterno rigens.
Limoſa pigrum circuit fontem palus.
Huc ut ſacerdos intulit ſenior gradum,
Haud eſt moratus. praeſtitit noctem locus.
Tunc foſſa tellus, & ſuper rapti rogis

Ja-

GRONOVII.

536. *Illa jam feſſa cadens Radice,*] Florent. *ſpiſſa.* Utrum, *non ſpiſſa?* an intelligit omnium etiam effoetarum hujus generis arborum radices ſpiſſas? quaſi ſit: illa jam caſura, ſi naturali relinquatur libertati, vixque haerens ſpiſſa illa & multiplici, quam omnes quercus habent, radice, ſtat tamen ſuſpenſa alia arbore cui innititur.

538. *Amara baccis laurus;*] Flor. *Amara baccas.* Ut & mox: *& magno ambitu Diffuſa ramos.* non *ramis.*

VARIORUM.

537. *Fulta*] Proximae arboris trunco innixa. FARNABIUS.

538. *Amara baccis*] Δαφνίδες, teſtibus Dioſcoride, Matthiolo, & Ruellio, deſiccant & excalfaciunt, eoque potentius quo ſunt amariores. ideo Columella; *Rutaque Palladiae baccae victura ſaporem*, tunc enim ruta excellit, cum amariſſima eſt. DELRIUS.

539. *Paphia*] Veneri (quam Paphii religioſiſſime poſt Aſſyrios colunt) delicatiſſimae Deae arbuſcula perpetuo virore ſpectabilis, foliorum ſpecie odoreque ſuaviſſimo praeſtantiſſima, ſacrata. FARNABIUS.

540. *Motura*] Navigiis apta. *Alnus amica fretis.* FARN.

540. *Obvia*] Denſiſſimo cacumine ſylvis ſolem praecludens. FARN.

541. *Enode*] Rectum, nullis nodis, vel flexibus deformatum. DELRIUS.

543. *Silvas*] Arbores. FARNABIUS.

545. *Lucis*] Nec lucem, nec ſolem excipiens. FARNABIUS.

546. *Humor*,] Fons. FARN.

548. *Sacerdos*] Tireſias. FARN.

548. *Senior*] Volunt Tireſiam tres aetates vixiſſe. DELRIUS.

549. *Noctem*] Diis ſuperis ſub naſcentis ſolis ortum, inferis ſub occaſum ſolis ſacra fiunt. FARN.

550. *Foſſa*] Diis ſuperis in aris extructis, terreſtribus in terra; inferis in terra effoſſa, ſacra faciebant. FARN.

550. *Rapti*] Sacra infernalia igne tantum è rogis rapto accendere moris erat. FARN.

551. *Ipſe*

Jaciuntur ignes. ipſe funeſto integit
Vates amictu corpus, & frontem quatit.
Lugubris imos palla perfundit pedes.
Squallente cultu moeſtus ingreditur ſenex.
Mortifera canam taxus aſtringit comam.
Nigro bidentes vellere atque atrae boves
Retro trahuntur. flamma praedatur dapes,
Vivumque trepidat igne ferali pecus.
Vocat inde Manes; teque, qui Manes regis,
Et obſidentem clauſtra letalis lacus:
Carmenque magicum volvit, & rabido minax
De-

GRONOVII.

551. *Ipſe funeſto integit Vates*] Non videtur neceſſarium, ut *Ipſa* faciamus, & Manto interpretemur cum Grutero, & Barthio ad Statii IV. Thebaida. Neque agnoſco, quod ille fingit hic *ταυτολόγον*. Etſi enim praeceſſerit Tireſiae funeſto amictu tegi corpus & pallam lugubrem ſive pullam diſcincti pedes ferire, tamen belle ſequitur: *Squallente cultu moeſtus*. non enim veſtimentum ejus notat hic verſus, ſed quaeſitam triſtitiam frontis & illuviem impexamque barbam. Infra: *Paedore foedo ſquallidam obtentus comam*. *Palla* autem non ſemper muliebris: Nam & Apollinis Arioniſque & citharoedorum commemoratur palla. Manto non nominat ille quidem, ſed quia nihil ſine illa Tireſias, intelligendam relinquit. Sufficit infra notari. v. 595. *Ipſa, quae ritus ſenis Arteſque norat, ſtupuit.*

556. *Atrae boves Retro trahuntur.*] Quid Homero ſit *αὖ ἐρύειν*; jam diximus. Ei quomodo oppoſitum eſſe poſſit, *retro trahere*, nulla ratione poſſum adſequi. Ita nulla invidia eſt Criticos hoc ſiluiſſe. Immo ipſum *αὖ ἐρύειν* eſt retro trahere. Ιλ. Θ. *τὸ δ' αὖ κορυθαίολος Ἕκτωρ Αὖ ἐρύοντα*, ſcil. nervum arcus, qui retro trahitur in emittenda ſagitta. Quemadmodum igitur victimae, quae ſtatuuntur capite verſus terram inclinato, poſſunt dici *retro trahi*? An *retro* eſt *κάτω*? An retroſecus colligentes comam fronti eam praemittunt. Aut fallor aut fingit averſas trahi, ut Cacus traxit Herculis armenta. Nam quae inferis fiebant, ea oportebat omnia eſſe contraria ei ritui, quo fiebat ſuperis. Ad horum aras duci oportebat ſiſtique volentes & quietas victimas: ad iſtas igitur mirum non eſt trahi averſas & invitas. Niſi tamen contempto diſcrimine ſuperorum & inferorum deorum ſimpliciter dixit, *Retro trahuntur*, pro *αὖ ἐρύειν*. quod ſit, mactantur, parte actionis poſita pro tota actione per Synecdochen. Omne erat, quod in verſu Homerico: *Αὐέρυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν*, &c.

VARIORUM.

551. *Ipſe funeſto*] Nigro, impuro; ut contra, Diis ſuperis operantes candido, puro. FARN.

552. *Frondem*] Funeſtam, feralem, utpote taxum ſeu cupreſſum, vel lege *Frontem quatit*. quod moeſti & irati ſolent. infra verſ. 555. & 913. FARNABIUS.

556. *Nigro bidentes*] Diis inferis nonniſi furvae hoſtiae immolantur, triſtes ſcil. & luctuoſae. Virgilius lib. 5, Aeneid. FARNABIUS.

557. *Retro trahuntur.*] Hoc, quemadmodum ſuperiorum pleraque, nec non ſequentia fere omnia, ab Homero Odyſſ. λ' mutuatus videtur. DELRIUS.

558. *Vivumque*] Infrà v. 564. FARNABIUS.

559. *Manes;*] Umbras. FARN.

559. *Qui Manes*] Summane. Pluto. FARN.

560. *Obſidentem*] Cerberum. FARN.

561. *Volvit,*] Immurmurat, revolvit carmina magica. FARN.

564. *So-*

Decantat ore quidquid aut placat leves
Aut cogit umbras. ſanguinem libat focis,
Solidaſque pecudes urit, & multo ſpecum
Saturat cruore. libat & niveum inſuper
Lactis liquorem; fundit & Bacchum manu
Laevâ, canitque rurſus, & terram intuens,
Graviore Manes voce & attonita ciet.
Latravit Hecates turba. ter valles cavae
Sonüere moeſtum. tota ſuccuſſo ſolo
Pulſata tellus. audior, vates ait,
Rata verba fudi. rumpitur coecum chaos,
Iterque populo Ditis ad ſuperos datur.
Subſedit omnis ſilva, & erexit comam.

Du-

GRONOVII.

563. *Irrigat ſanguis focos,*] Abſque turba Pall. fuiſſet, ſequeretur Gruterus Regiomontani codicem Fabricio laudatum, in quo, *ſanguinem libat focis.* Nunc ſpernat illos tuto licet. ita enim & Etruſcus.

568. *Voce & attonita ciet.*] Flor. *citat.*

574. *Subſedit omnis ſylva,*] Puto, *Subſidit.* Florent. etiam, *erexit comas.*

VARIORUM.

564. *Solidaſque*] In ſacris infetis integra & ſolida hoſtia comburebatur. FARN.

564. *Multo ſpecum*] Sanguine, lacte, & vino foſſam perfundit, aquam addit Hom. Odyſſ. λ. *πρῶτα μελικρήτῳ, μετέπειτα δ' ἡδεῖ οἴνῳ, τὸ τρίτον αὖθ' ὕδατι.* FARN.

566. *Fundit & Bacchum manu*] Hanc aquam veteres vocarunt: *arferiam*, *adferiam* & *adferias*, ut docent Feſtus & gloſſae veteres. Vinum autem victimae bis ſuperinfundebatur, primum ad explorandum an eſſet idonea. ut docent Servius in 4. Aeneid. & Plutarch. lib. 1. de defect oracul. poſtea vero victimae in fruſta conciſae, ut fit apud Homerum Iliad. λ'. & Odyſſ. μ'. & Apollon. lib. 1. Argon. DELRIUS.

567. *Laevâ,*] Inferis ſcil. utpote malis invergens: ſuperis contra & bonis dextra. FARNAB.

567. *Canitque rurſus,*] Cum primo carmine non advenissent. FARN.

567. *Terram*] Dejecto in terram vultu, non oculis, cum coecus fuerit Tireſias. FARN.

569. *Hecates*] Canes. *Sub pedibus mugire ſolum, & juga coepta moveri Sylvarum, viſaeque canes ululare per urbem, Adventante dea.* id eſt, Hecate. de qua v. 411. Hippol. Huic autem deae canes immolarunt priſci, quod ipſorum latratus incantationes ſolvere & monſtroſas viſiones credebatur. Ipſa itaque Lycophroni *θεὰ κυνοσφαγὸς* & Canis *Ἑκάτης δεῖπνον* dicebatur. FARN.

569. *Ter valles cavae*] Lectio ſincera, nec obſtat quod Aſcenſius adfert, inferis non imparem, ſed parem numerum ſacrum eſſe. noſter Poëta namque ea in re non valde religioſus fuit, in Thyeſte & Medea, quemadmodum nec Virgil. Georg. 4. DELRIUS.

571. *Audior,*] Impetravi. FARNABIUS.

572. *Rata verba fudi.*] Non irrita vel caſſa, ſed efficacia & impetratoria. Vide Briſſon. lib. 1. de Form. cap. 112. DELRIUS.

572. *Chaos,*] Her. Fur. v. 609. Thyeſt. verſ. 830. FARNABIUS.

573. *Populo*] Manibus, umbris. FARN.

574. *Comam.*] Folia, Metaph. prae horrore ſcil. FARN.

Digitized by Google

Duxere rimas robora; & totum nemus
Concuſſit horror. terra ſe retro dedit,
Gemuitque penitus. ſive tentari abditum
Acheron profundum mente non aequa tulit:
Sive ipſa tellus, ut daret functis viam,
Compage rupta ſonuit: aut irâ furens
Triceps catenas Cerberus movit graves.
Subitò dehiſcit terra, & immenſo ſinu
Laxata patuit. ipſe pallentes deos
Vidi inter umbras: ipſe torpentes lacus
Noctemque veram. gelidus in venis ſtetit
Haeſitque ſanguis. ſaeva proſiluit cohors,
Et ſtetit in armis omne vipereum genus
Fratrum, catervae dente Dircaeo ſatae,
Avidumque populi Peſtis Ogygii malum.
Tum torva Erinnys ſonuit, & coecus Furor,
Horrorque, & una quidquid aeternae creant
Celantque tenebrae; Luctus evellens comam,
Aegreque laſſum ſuſtinens Morbus caput,

Gra-

GRONOVII.

589. *Avidumque populi Peſtis*] Draco, inquiunt, in nemore ad fontem Dircen. Alii ſummi viri peſtem hic cenſent *συμβολικῶς* & majuſcula notandum eſſe. At illa peſtis, quam vocat hic auctor, meo judicio, non peſtilentia eſt, ſed ipſa Sphinx, quae multa Thebano populo acerba objecit funera, ut in alia re Plautus loquitur. Hypallage: quaſi eſſet *& Ogygia peſtis, avidum populi malum.* Ovidius quoque ſic vocat, ut alibi emendamus.

VARIORUM.

575. *Duxere rimas*] Diffindebantur. FARN.
576. *Se retro*] Recedit hiatum factura. FARN.
578. *Acheron*] Rex vel leges Acher. id eſt, inferni. FARN.
579. *Functis*] Mortuis, defunctis FARN.
581. *Triceps*] Heſiodus Cerbero quinquaginta capita tribuit, Horatius & Iſacius centum. Seneca Sophoclem, Apollodorum, Ciceronem, Tibullum, & alios ſequitur. DELRIUS.
583. *Pallentes*] Plutonem & Proſerpinam. FARNABIUS.
584. *Lacus*] Cocytum. Herc. Fur. verſ. 685. & Styga. ibid. v. 712. FARN.
586. *Haeſitque*] *Coit formidine ſanguis.* FARN.
586. *Cohors*,] Furiarum, ut v. 590. & draconigenum fratrum. FARN.
589. *Ogygii*] Thebani, ab Ogyge rege. FARNABIUS.
590. *Erinnys*] Vide Thyeſt. v. 96. & Hercul. Fur. verſ. 93. & deinceps. FARN.
592. *Evellens*] Hippol. v. 1181. FARN.

594 *Pen-*

Digitized by Google

Gravis Senectus ſibimet, & pendens Metus.
Nos liquit animus. ipſa, quae ritus ſenis
Arteſque norat, ſtupuit. intrepidus parens,
Audaxque damno, convocat Ditis feri
Exſangue vulgus: illico ut nebulae leves
Volitant, & auras libero coelo trahunt.
Non tot caducas educat frondes Eryx;
Nec vere flores Hybla tot medio creat;
Cum examen alto nectitur denſum globo:
Fluctuſque non tot frangit Ionium mare;
Nec tanta gelidi Strymonis fugiens minas
Permutat hiemes ales, & coelum ſecans
Tepente Nilo penſat Arctoas nives:
Quot ille populos vatis eduxit ſonus.

Pa-

GRONOVII.

600. *Educat frondes Eryx;*] Τὰ *Eryx* correctorum eſt, inquit Scaliger; veteres habent, *Oeta:* trajectione igitur reſtitue, *Oeta frondes educat*. Intercedit Florentinus, qui ſine ſuſpicione praeſtat vulgatam. Et certe numerus ejus τραχυτερος.

611. *Manuque ſuſtinet laeva chelym*,] Rectius Flor. *ſuſtinens laeva chelyn*. Ut ante, *premens*. Ovidius lib. 11. *Diſtinctamque lyram gemmis & dentibus Indis Suſtinet à laeva*. Suetonius Nerone: *intravit ordine ſuo ſimulque praefecti praetorii citharam ſuſtinentes*.

VARIORUM.

504. *Pendens*] Anxius, ſuſpenſus, in dubio. FARNABIUS.

595. *Ipſa*,] Scil. Manto.

597. *Audaxque*] Tireſ. orbitate oculorum audacior, nec timens quae non vidit: timuiſſet enim & ipſe ſi ea vidiſſet. FARN.

598. *Nebulae*] Leves umbrae. FARNABIUS.

599. *Libero*] Non incluſo, ut ſuo inferno. FARNABIUS.

600. *Non*] Μυρία ὅσσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα. Homer. β. FARNABIUS. Sequitur autem Seneca illorum ſententiam, qui magicis artibus Manes evocari credebant. At D. Iſidor. lib. 8. ita ſcribit: *Necromantici ſunt, quorum incantationibus videntur reſuſcitati mortui divinare, & ad interrogata reſpondere (νεκρὸς enim Graece mortuus, μαντεία divinatio nuncupatur.) ad quos ſuſcitandos cadaveri ſanguis adjicitur. Nam amare daemones ſanguinem dicunt. ideoque quoties Necromantia fit, cruor aquâ miſcetur, ut colore ſanguinis facilius provocentur.* ait videri ſuſcitatos, quia cenſuit eſſe tantum phantaſiae illuſiones. Vide Hercul. Oetaeum verſ. 460. DELRIUS.

600. *Educat frondes Eryx;*] Duo impreſſi *Oeta*. at MS. *Etha*, & ab alia manu ſuperſcriptum *Eryx*. quod Scaligeri conjecturam confirmat. SCHROD.

601. *Hybla*] Mons Siciliae thymo & ſalicibus abundans, apibus itaque nobilis. FARNABIUS.

602. *Globo:*] Βοτρυδὸν, cum in morem uvae conglobatae ramo defluunt, *Solentque lentis uvam demittere ramis*. FARN.

604. *Nec tanta*] Nec tot grues (ſive aves aliae) hyeme regionibus frigidis fugiunt ad auras tepidiores. *Ingenti clangore grues aeſtiva relinquunt Thracis, cum tepido permutant Strymona Nilo*. FARN.

604. *Strymonis*] Fluv. Macedoniam à Thracia dividentis. FARN.

607. *Populos*] Umbras populorum praecipue Thebanorum. FARN.

607. *Sonus*. Incantatio. FARN.

610. *Dex-*

Pavidae latebras nemoris umbroſi petunt
Animae trementes. primus emergit ſolo
Dextrâ ferocem cornibus taurum premens
Zethus; manuque ſuſtinens laevâ chelym,
Qui ſaxa dulci traxit, Amphion, ſono.
Interque natos Tantalis tandem ſuos
Tutò ſuperba fert caput faſtu gravi,
Et numerat umbras. pejor hac genitrix adeſt
Furibunda Agave; tota quam ſequitur manus
Partita regem. ſequitur & Bacchas lacer
Pentheus, tenetque ſaevus etiam nunc minas.
Tandem, vocatus ſaepe, pudibundum extulit
Caput, atque ab omni diſſidet turba procul,

Ce-

GRONOVII.

614. *Fert caput faſtu gravi,*] Flor. & Heinſianus minor: *grave.*

* 617. *Sequitur & Bacchas lacer Pentheus,*] Florent. *Bacchis.* ſive conjungas cum verbo, per hellenismon, ἕπεσθαί τινι. ſive cum τῷ *lacer.* nam per eas erat laniatus

620. *Ab omni deſidet turba*] Legebatur hic olim, *diſſidet*: quum Lipſius: illuſtra, & ſcribe, *deſidet*, cum meo libro. velle enim, Lajum, qui invitus & vi violenta carminis protractus ad ſuperos procul ſe remoſſe ab aliis & ſolum reſediſſe. Id receperunt omnes, initio per amicum ejus facto. Reſediſſe ait Lajum credo, fatigatum, quia magnus labor fuerat Phlegethonte ab imo petere longinquum aethera. At mox ipſe Seneca: *Stetit.* Quomodo igitur reſedit? Nam quod ait procul ſe remoſſe, id vero ſignificat *Diſſidere*, non *deſidere.* Propertius. *Tam multa illa meo diviſa eſt*

VARIORUM.

610. *Dextrâ*] Phoen. v. 20. FARN.

612. *Amphion,*] Herc. Fur. v. 260. FARN.

613. *Interque natos*] Ut Homerus & Propertius, duodecim; ut Euripides, Lazus Hermioneus, Apollodorus, Antipater Sidonius, & noſter Seneca, quatuordecim; ut Sappho, octodecim; ut Mimnermus, Bacchylides, Pindarus, &, teſte Apollodoro, Heſiodus, viginti; ut idem Heſiodus, ſibi contrarius, (niſi ſi forte illa non ſunt Heſiodi: ut putat Aelianus) novemdecim; ut Alcman, decem; ut alii, teſte Gellio, tradiderunt, tres; ut apud Apollodorum, Herodotus, quinque. DELRIUS.

613. *Tantalis*] Niobe Tantali filia. FARNAB.

614. *Tuto*] Secura de liberis, quibus non poteſt amplius orbari. FARN.

615. *Umbras.*] Liberorum, etiam umbris eorum gaudens ipſa umbra. namque affectus *nec ipſa in morte relinquunt.* FARN.

615. *Pejor*] Quae filium ſuum interfecit. FARNABIUS.

616 *Agave;*] Phoen. v. 17. FARN.

616. *Manus*] Bacchantium multitudo. FARN.

617. *Partita*] Diſcerpens Penthea. FARN.

618. *Pentheus,*] Phoen. verſ. 17. FARN.

618. *Saevus*] Auſterus, abſtemius, Thebanis Bacchi cultum interdicens. FARN.

619. *Extulit*] Sunt qui putant *extulit* vix heic habere locum ob ſequentia; itaque tentant, *occulit.* Non erat neceſſe. Nam haec elatio capitis referenda ad productionem Laji ab inferis, vi carminum factam. At verò ubi dicitur, *celare ſemet*, ſpectat conſcientiam jam emerſi, minime ſuſtinentis erigere caput prae pudore. GRUTERUS.

621. *Sty-*

Celatque ſemet. inſtat & Stygias preces
Geminat ſacerdos, donec in apertum efferat
Vultus opertos Laïus, fari horreo.
Stetit per artus ſanguine effuſo horridus,
Paedore foedo ſqualidam obtentus comam,
Et ore rabido fatur: O Cadmi effera,
Cruore ſemper laeta cognato domus,
Vibrate thyrſos. entheâ gnatos manu
Lacerate potius. maximum Thebis ſcelus
Maternus amor eſt. patria, non irâ deûm,
Sed ſcelere raperis. non gravi flatu tibi
Luctificus Auſter, nec parum pluvio aethere
Satiata tellus halitu ſicco nocet:
Sed rex cruentus; pretia qui ſaevae necis,
Sceptra, & nefandos occupat thalamos patris,

In-

GRONOVII.

millia lecto, Quantum Hypanis Veneto diſſidet Eridano Cicero 2. de offic. *fugere temeritatem, quae à ſapientia diſſidet plurimum.* Virgilius: *terram ſceptris quae libera noſtris Diſſidet.* Thyeſte: *Et portus geminos & mare diſſidens.* Sumpſit ab Homero, qui Οδ. λ. Οἴη δ᾽ Αἴαντος ψυχὴ Τελαμωνιάδαο Νόσφιν ἀφεστήκει.

625. *Squalidam obtectus comam,*] Scribe cum optimo: *ſquallidam obtentus comam.* Sic Mog. Delrius, ſic MSſ. fere omnes habere notavit Commelinus, & nos in Germanico & Heinſiano codice legimus. In Hercule Fur. Megara *triſti veſtis obtentu caput Velata* Silius lib. 10. *inſani quamquam contraria venti Exarmat vis, atque obtendit pulvere lucem.*

634. *Praemia qui ſaevae necis,*] Olim hic legebatur ſine mente, *prima* Viri docti quum veram & inculpatam ſcripturam in promptu haberent, maluerunt verſum vitiare, quam reſtituere, Eſt autem: *pretia qui ſaevae necis.* Reſtituimus & Livio Juſtinoque ſimili mendo contactis. In Phoeniſſis: *abjeci necis Pretium paternae ſceptrum.* Sed & hic videtur dediſſe *ſceptrum.*

VARIORUM.

621. *Stygias*] Exorciſmos, adjurationes infernas vel per Styga FARNABIUS.

624. *Stetit*] Lajus ſtetit horridus, effuſo ſanguine per artus. FARN.

626. *O Cadmi*] O Thebani, etiam à draconigenis fratribus qui mutuis ſe vulneribus peremerunt, in veſtros ſaevi, Bacchico furore perciti, occidite potius filios propria manu (ut Agave aliaeque impiae Maenades in Orgiis) quam permittatis ut vivant in privatam veſtrae domus perniciem & publicum malum, quod fecit Oedipus, meus filius. FARNABIUS.

628. *Enthea*] Numinis furoris Bacchici impetu afflata, adacta. FARN.

629. *Maximum Thebis ſcelus*] Acumen eſt ab Ovidio lib. x Metamorph. —— *Scelus eſt odiſſe parentem. Hic amor eſt odio maius ſcelus.* GRUT.

630. *Maternus*] Jocaſtae in filium. FARNAB.

630. *Patria,*] O patria. FARN.

631. *Non gravi*] Suprà verſ. 36. FARN.

635. *Nefandos*] Majus enim ſcelus liberos è matre ſuſcepiſſe, quam patrem interfeciſſe. FARNABIUS.

 638. *Egit*

Inviſa proles. (ſed tamen pejor parens
Quam gnatus: utero rurſus infauſto gravis,)
Egit qui in ortus ſemet; & matri impios
Foetus regeſſit; quique vix mos eſt feris,
Fratres ſibi ipſe genuit: implicitum malum;
Magiſque monſtrum Sphinge perplexum ſua.
Te te, cruenta ſceptra qui dextra geris,
Te pater inultus urbe cum tota petam,
Et mecum Erinnys pronubas thalami traham,
Traham ſonantes verbera: inceſtam domum
Vertam, & Penates impio Marte obteram.
Proinde pulſum finibus regem ocius
Agite exulem. quodcumque funeſto gradu

So-

GRONOVII.

638. *Egit qui in ortus*] Flor. *Egitque in ortus.* Et certe alterum illud durum. Sic accipe, quaſi praecedentes duos verſus cum exclamandi vel admirationis acrimonia incluſeris parentheſi: qui obtinet regnum & lectum patris (ſceleſtus ille quidem, ſed ſceleſtior inceſti lecti ſocia mater, quae non modo illum nefandum peperit, ſed etiam procreavit rurſus deteſtabile par fratrum) & uterum, quo natus eſt, foedavit.

639. *Quique nec mos eſt feris*,] Omnes illi Mſſ. praeferentes, *quique nec mos*, ab antiquiſſimo abeunt; unus ſui, *quique vix mos*, eum habet auctorem. Sed inquit, Delrius, illud efficacius: & Gruterus, hoc intricatum eſt prae altero, quo nihil evolutius. Non video, cur minus efficax ſit, quod in re, quae quotidie fit in mutis & irrationalibus, tamen luctam quaſi rationis & naturalis inſtinctus cum appetitu indicat, quam quod negat ordinaria & omnibus nota. Deinde utrum evolutius intricatiuſve: qui matri foetus regeſſit, & (qui vix feris mos eſt) ſibi genuit fratres: an, qui matri foetus regeſſit, & (qui nec feris mos eſt) fratres ſibi genuit? Utramcumque enim particulam recipias, eodem modo, & ſic, ut diximus, accipienda eſt oratio. Male diſtinxerunt: *quique (vix mos eſt feris) Fratres.* Parentheſin intellectui ſervari jubet enclitica.

644. *Erinnys pronubas thalami traham*,] Sic Scaliger pro *Erinnes*. Flor. tamen: *Erinnum praenubam.* Significat: *Erinnyn pronubam thalami traham, Traham ſonantem verbera.*

648. *Quodcumque funeſto gradu*] Languida & coacta lectio videtur Grutero. Mihi vero nihil rotundius aut magis vividum. Etiam diſplicuiſſe

VARIORUM.

638. *Egit qui in ortus*] *Matris concubitu qui ſemet in ortus Vertit & indignum regerit ſua pignora matri.* FARN.

640. *Implicitum*] Aenigma magis implicitum, quam illud Sphingis, quod ipſe ſolvit. Phoen. v. 137. FARN.

641. *Magiſque monſtrum*] *Magis perplexum*, nota comparativi circumſcriptio. De Sphinge monſtro ſatis Palaephatus. Ejus imagine pro inſigni uſi ſunt Parthenopaeus rex Arcadiae, ut eſt apud Aeſchylum: Auguſtus Caeſar, ut nummus quidam aeneus declarat. FABRITIUS.

644. *Pronubas*] Phoen. v. 505. FARN.

645. *Verbera:*] Flagella. Thyeſt. v. 96. FARN.

645. *Inceſtam domum*] MSS. non pauci *incertam*; ubi neſcitur quis ſit maritus, quis filius: quae ſit uxor aut quae mater, inquit Interpres COMM.

646. *Impio*] Inter fratres Polynic. & Etheoc. FARNABIUS.

650. *Spi-*

Solum relinquet, vere florifero virens
Reparabit herbas. ſpiritus puros dabit
Vitalis aura. veniet & ſilvis decor.
Letum, Lueſque, Mors, Labor, Tabes, Dolor,
Comitatus illo dignus, excedent ſimul.
Et ipſe rapidis greſſibus ſedes volet
Effugere noſtras: ſed graves pedibus moras
Addam, & tenebo. repet incertus viae,
Baculo ſenili triſte praetentans iter.
Praeripite terras, auferam coelum pater.
Oedip. Et oſſa & artus gelidus invaſit tremor.
Quidquid timebam facere, feciſſe arguor.
Tori jugalis abnuit Merope nefas
Sociata Polybo. ſoſpes abſolvit manus
Polybus meas. uterque defendit parens

Cae-

GRONOVII.

Delrio ait, qui aliter diſtinxerit. At ego tam injurius in Delrium eſſe nolim, ut diſtinctionem potius illius quam operarum eſſe putem: ſic invenerant in Lipſienſi Fabricii. Gruterus igitur *quacumque*, ut & Fabricius edidit. Quid ſi vidiſſet in Florentino: *quocumque* At quanto anguſtius hoc quam *quodcumque*. Illud viam vel ſemitam aut tramitem, qua iturus eſt, alterum omnem regionem & tractum ſignificat: ſi cavillari vellemus. Dein, *Reparabitur herba*. Taceo intolerandum verſus vitium: illud mihi conſideret aliquis Latine peritus, annon elegantius *ſolum* dicatur *reparare herbas*, quam ipſae *herbae reparari?* Quin & *vitalem auram* malo dare *ſpiritus puros*, quam ſpiritum vitalem puras auras, etſi parum interſit. Cicero lib. 2. de nat. deor. *Aër ſpiritu ductus alit & ſuſtentat animantes.* Et iterum: *cuius coeli tenuitate & calore temperatus aër vitalem & ſalutarem ſpiritum praebet animantibus.* Quod ſolum relinquet, id recreabit viridia, in eo aër vitales & ſalutares dabit ſpirationes, &c. Longe abſum à primis Criticorum, quibus ille judicium defert: ſed nec inter profanum vulgus detrudi me patiar. Sed maneant, judices, quos ille edidit. Cauſae nihil metuo.

658. *Praeripite terras,*] Flor. *Eripite.* Quod ſequitur, *Auferam coelum pater*, eſt, lucem adimam, & eo redigam, ut excaecet ſeſe. Haud ſcio, num intellexerit, qui interpretatur, arcebo coelo.

VARIORUM.

650. *Spiritus puros dabit*] Non corruptos & peſtilentes, ut nunc. Vide ſupra verſ. 36. FARN.

651. *Decor.*] Frondes, folia. FARN.

654. *Sedes*] Thebas, vitamque ipſam. FARN.

655. *Moras*] Senium, laſſitudinem, coecitatem, natam, quae mori non ſinat. FARN.

658. *Praeripite*] Vos ô Thebani ejicite eum terra, ego pater ejus arcebo coelo. FARN.

661. *Tori jugalis*] Sententia eſt: matrem non duxi, quia Merope, (quam matrem ſuam eſſe credebat) adhuc matrimonio juncta eſt Polybo (eum patrem ſuum opinabatur eſſe) qui quoniam adhuc vivit, patrem non interfeci, ac ne Lajum quidem, qui diu mortuus fuit, priuſquam Boeotiam vidi. Mentitur ergo Tireſias. at cur mentiatur vir fide dignus? quia, inquit, à Creonte ad id inductus fuit, ut me regno pulſo, ipſe Creo rex fiat. DELRIUS.

664. *Cul-*

Caedem, ſtuprumque. quis locus culpae eſt ſuper?
Multo ante Thebae Laïum amiſſum gemunt,
Boeota greſſu quam meo tetigi loca.
Falſus ne ſenior, an deus Thebis gravis?
Jamjam tenemus callidi ſocios doli.
Mentitur iſta praeferens fraudi deos
Vates, tibique ſceptra deſpondet mea.
Creon. Egon' ut ſororem regia expelli velim?
Si me fides ſacrata cognati laris
Non contineret in meo certum ſtatu;
Tamen ipſa me Fortuna terreret, nimis
Sollicita ſemper. liceat hoc tuto tibi
Exuere pondus, ne recedentem opprimat.
Jam te minore tutior pones loco.
Oedip. Hortaris etiam, ſponte deponam ut meâ
Tam gravia regna? *Creon.* Suadeam hoc illis ego,
In utrumque queîs eſt liber etiam nunc ſtatus.
Tibi jam neceſſe eſt ferre fortunam tuam.
Oedip. Certiſſima eſt regnare cupienti via,
Laudare modica, & otium ac ſomnum loqui.

Ab

GRONOVII.

676. *Ne recedentem opprimat.*] Flor. *nec.* ut totum ſit voti.

683. *Otium ac ſomnum ſequi.*] Praeſtat multis partibus Lipſianum *loqui*, id eſt, crebro in ore habere, prae ſe ferre, quum aliud mente animoque habeas. Petronius: *loquatur aurum & argentum fundoſque mendaces.* An neſcit ὁ δεῖνα cur hic an ultra peſtem etiam Thebae debent offenſo Deo ſeditionem ex concitatione in regem? FARN.

VARIORUM.

664. *Culpae*] Supereſt culpae. *Anaſtrophe.* FARNABIUS.

665. *Multo*] Et longe ante quam ego Thebas advenerim, Lajus eſt interfectus. FARN.

667. *Falſusne*] Numnam deceptus eſt Tireſias?

668. *Socios*] Tireſiam & Creonta. FARN.

669. *Praeferens*] Praetexens. FARN.

674. *Fortuna*] Regni, praecipuè Theban. Herc. Fur. verſ. 385. FARN.

675. *Liceat*] Deponere regnum jam tutius eſt, quam nimis tarde recedentem ab eo opprimi. FARN.

679. *Suadeam*] Dubiis rebus inventa eſt oratio ſuadens, neceſſario manet te tua fortuna. FARNABIUS.

682. *Certiſſima*] Satis callide regnum ambis, qui (quod faciunt ambitioſi, ſegnitiem laudantes & in otium ſimulatum recedentes, donec occaſionem rei gerendae repererint) vitae quietae ſtudium prae te fers, imperium tamen captas. FARNABIUS.

686. *Adi-*

Ab inquieto ſaepe ſimulatur quies.
Creon. Parumne me tam longa defendit fides?
Oedip. Aditum nocendi perfido praeſtat fides.
Creon. Solutus onere regio, regni bonis
Fruor,

GRONOVII.

alii velint *loqui.* At ſciret ita in optimo codice repertum, & inficetum eſſe illud prae hoc tam delicato. Sed & Gruterum turba pejorum librorum & inanis cavillatio tranſverſum egere. Scilicet ſimulatio illa non in nuda voce, ſed in tota vita. Nempe dixerat alter, parum eſſe regnum & alia ſermone detrectare, nec illud tam facile re adſecuturos, niſi ipſo inſtituto & factis ſegnitiem ſimulent. Haec ſophiſtarum ſunt. Nam *loqui* non ſermonem nudum & deſtitutum reliqua omni ſpecie congruente verbis ſignificat: ſed prorſus eſt dictis & factis apparentibus ſimulare. Ἤθους χαρακτὴρ ἐστὶν ἀνθρώπου λόγος. Quod loquuntur homines credimus, donec diverſum liqueat: nec quiſquam magis ſermoni fidem agendo quaerit, quam qui non agit, quod agit. At *ſequi otium ac ſomnum*, non eſt ſimulare, ſed bona fide deſidem & inertem eſſe. Terentius Adelphis: *Ego hanc clementem vitam urbanam atque otium ſecutus ſum.* Cicero pro Muraena: *qui remoti à ſtudiis ambitionis, otium ac tranquillitatem vitae ſecuti ſunt.* Cornelius Nepos Pelopida: *non quo ſequerentur otium, ſed ut quemque ex proximo locum fors obtuliſſet, eo patriam recuperare niterentur.* Phaedrus: *Quin etiam reſides & ſequentes otium, Ne defuiſſe noceat repunt ultimi.* Nemo autem ignavia factus immortalis. Denique ne longius verba perdam, *loqui* non *ſequi*, liber optimus.

685. *Tam longa defendit dies?*] Hic quoque non, ut debebat, valuit Lipſiani libri auctoritas ſequiorum librariorum phalange obruta. Eſt qui interpretatur. Quaſi negaverit Lipſius aliquem ex vulgata poſſe ſenſum exſculpi. Notarat ille in Mſſ. bonae notae, *fides*, addideratque eum ſe libenter audire. Ecce & Gruterus cum ſua dialectica, quum *dies* aeque experimentum ſit hominum quam *fides*, immo dies & ipſam exploret fidem, non audere ait ſollicitare vulgatum. Hoc argumentum vincit aliquo modo tolerari poſſe τὸ *dies*; non tolerari debere, contra melius, commodius, expreſſius. Nam ſi nihil aliud, illud *dies* ſententiam non explet, ſed deſtituit. Non quaevis longa dies defendit. nam & fur diu poteſt tenuiſſe, quem tamen longa dies non defendit, ſed rei furtivae ex lege Atinia aeterna eſt auctoritas. Ergo ſententia deſiderat aliquid explicans illam longam diem, nempe qua fidus & quietus fui. At rotundiſſimum & pleniſſimum: *Parumne me tam longa defendit fides?* Nihil prorſus hic deſiderari poteſt. Sed, inquit, nemo facile probaverit, Creontem ſaepe inſignia neſcio quae fidei exhibuiſſe documenta: vixit enim in otio, ubi rarior producendae fidei occaſio: exeritur magis in negotio, cum quis provinciae praeficitur, cum exercitibus. Itane? Ergo non poſſunt exhibere documenta fidei, niſi ſummae reipublicae & ſtatus adminiſtri, & praefecti exercituum ac provinciarum? Immo fidem imperanti populo vel principi praeſtant omnes maximi minimi, qui aut ſemper fuerunt in fide aut in fidem venerunt, cum in fide manent, *Fides* eſt etiam non rebellare, non quaerere res novas, contentum eſſe praeſenti ſtatu, parere juſſis & legibus. *Fides*, obſequium omne ſuperiori debitum. *Concuſſa fides*, rebellio. Millies ita uſurpant Romani ſcriptores. Et hoc dicit Creo: tot annorum obſequium, tam diuturna patientia, quam praeſtiti imperio tuo, annon me ſatis liberat à tali ſuſpicione?

686. *Perfido praeſtat dies.*] Credo equidem: non perfido tantum, ſed omnibus faciendi opus ſuum aditum dies praeſtat: nam tempus agit rem: qua ratione nihil fit ante diem. Sed hoc non eſt proprium huic loco. Fidem ſuam jactaverat Creon: eam ipſam fidem diu ſervatam, perfidis ſervire ad obrependum reſpondet Oedipus. Livius lib. 18. *Fraus fidem in parvis ſibi praeſtruit, ut quum operae pretium ſit, cum magna mercede fallat.* Recte ergo Meliſſeus Lipſii & Florentinus utrobique *fides* non *dies*.

VARIORUM.

686. *Aditum*] Imo nocendi occaſionem & viam miniſtrat perfido fides habita. FARN.

687. *Solutus*] Hoc argumentum, quo Creo conatur Oedipo fidem facere à regnandi cupiditate alienum eſſe ſe, à Sophocle in Oedipo tyranno translatum eſt. DELRIUS.

Fruor, domuſque civium coetu viget;
Nec ulla vicibus ſurgit alternis dies,
Qua non propinqui munera ad noſtros lares
Sceptri redundent; cultus, opulentae dapes,
Donata multis gratiâ noſtrâ ſalus.
Quid tam beatae deeſſe fortunae rear?
Oed. Quod deeſt. ſecunda non habent umquam modum.
Creon. Incognitâ igitur ut nocens causâ cadam?
Oedip. Num ratio vobis reddita eſt vitae meae?
Num audita cauſa eſt noſtra Tireſiae? tamen
Sontes videmur. facitis exemplum; ſequor.
Cr. Quod ſi innocens ſum? *Oed.* Dubia pro certis ſolent
Timere reges. *Creon.* Qui pavet vanos metus,
Veros meretur. *Oedip.* Quiſquis in culpa fuit,

Di-

GRONOVII.

694. *Quod res ſecundae*] Acutius Etruſcus: *Quod deeſt. ſecunda non habent unquam modum.* Quaeris, quid tam beatae tuae fortunae deeſſe poſſis reri? Hoc ipſum, quod revera deeſt. nempe diadema & ſceptrum. quod rex non es. quod infra regem es. quod aliquid addi poteſt tibi ad primum gradum. nam in ſecundis quis moderatus? quis non ultra pergere tendit?

698. *Facitis exemplum; ſequor.*] Fl. *ut ſequar.* Epiſt. 7. *Ne hoc quidem intelligitis, mala exempla redundare in eos qui faciunt.* Poſſet etiam legi: *facitis, exemplum ſequor.* Sed Fabius decl. 260. *Unus fuit primo, qui ſollicitaret hanc nimiam liberalitatem: hic fecit exemplum.* Qui annotant; vos etiamſi inſontes condemno: voluerunt dicere, inauditos.

701. *Veros fatetur.*] Fl. melius: *Veros meretur.* Cauſam facit, cur aliquando non vana, ſed vere metuenda ei ſuperveniant. Suetonius Claudio: *Nulla adeo ſuſpicio, nullus auctor tam levis exſtitit, à quo non mediocri ſcrupulo injecto ad cavendum ulciſcendumque compelleretur.* Ergo ex vano metu ſpecie cavendi multa crudelitas: ex crudelitate odia & conjurationes, veri metus. *Meretur* hic non, dignus eſt, ſed dignus fit, acquirit, adipiſcitur.

701. *Quiſquis in culpa fuit, Dimiſſus odit*] Exemplum Roſcillus Aegusque Allobroges apud Caeſarem l. 3 de bello civili c. 59. & 60. & liberti praefectique praetorii Caligulae apud Suetonium c. 56. Plutar. in Bruto: ἦν δέ τις Γάιος Λιγάριος

VARIORUM.

689. *Vicibus*] Noctem ſubſecuta, vel alterna dies. FARNABIUS.

690. *Propinqui Sceptri*] Affinis regis, id eſt, munera à rege propinquo. FARN

694 *Quod deeſt.*] Nunquam in animum inducam meum, ut hanc veram auctoris credam eſſe manum. Itaque ſimplicitati vulgatae adhaerendum puto, *quod res ſecundae.* quam confirmant quoque MSS. noſtri & impreſſi. SCHRODERUS.

696 *Num ratio*] Expurgavi me apud vos criminis, & tamen parricidii & inceſtus me inſimulatis. FARNABIUS.

698. *Facitis*] Praebuiſtis mihi legem & exemplum quod ſequar. vos itaque etiamſi inſontes condemno. FARN.

701. *Quiſquis*] Senſus. quiſquis verè noxius, & deprehenſus, falſo tamen innocentem ſe eſſe ſimulans, impune tulit, nunquam vere reconciliatur ignoſcenti: quia, dubius ipſe vel fictus amicus cum ſit, idem ſibi de alio perſuadet. ita fit ut eum odio perſequatur, quem ſibi dubium, non certum, amicum credit. DELRIUS.

703. *Odia*

Digitized by Google

Dimiſſus odit omne, quod dubium putat.
Creon. Sic odia fiunt. *Oedip.* Odia qui nimium timet,
Regnare neſcit. regna cuſtodit metus.
Creon. Qui ſceptra duro ſaevus imperio regit,
Timet timentes, metus in auctorem redit..
Oedip. Servate fontem ſaxeo incluſum ſpecu:
Ipſe ad penates regios referam gradum.

GRONOVII.

τῶν Πομπηΐου φίλων, ὃν ἐπὶ τούτῳ κατηγορηθέντα Καῖσαρ ἀπέλυσεν. οὗτος οὐχ ὡς ἀφεθεὶς δίκης χάριν ἔχων, ἀλλὰ δι' ὃ ἐκινδύνευσεν ἀρχὴν βαρυνόμενος, ἐχθρὸς ἦν Καίσαρι. Quod ſequitur, ſatis commode vulgo. Fl. tamen: *quod obvium eſt, eat.* An legendum: *odit. omne, quod dubium eſt, eat.* Ut τὸ *eat*, ſit idem quod pereat. Ut apud Livium: *Sic eat, quaecumque Romana luxerit hoſtem.* Nam Lipſii conjecturam, *omne quod dubium, puta*, facile ipſa refutat obſcuritas.

VARIORUM.

703. *Odia*] Phoen. verſ. 654. & Hercul. Fur. verſ. 352. FARNABIUS.

705. *Qui ſceptra*] Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent. FARN.

Chorus.

Excuſat Oedipum Chorus transferendo culpam in mala Thebarum fata, quae ab ipſa inauſpicata bove Thebanos uſque vexarint.

Non tu tantis cauſa periclis,
Non haec Labdacidas premunt
Fata: ſed veteres deûm
Irae ſequuntur. Caſtalium nemus
Umbram Sidonio praebuit hoſpiti,
Lavitque Dirce Tyrios colonos:

Ut

GRONOVII.

710. *Non haec Labdacidas premunt*] Florent. *petunt.*

VARIORUM.

709. *Non tu*] Non tu Oedipe. FARN.

710. *Non haec Labdacidas*] Nec tantum Labdaci progeniem, Lajum, Oedipum, &c. FARN.

712. *Caſtalium*] Cadmus fil. Agenoris regis Phoenicum, quorum praecipuae urbes Tyrus & Sidon, miſſus à patre quaeſitum Europam, à Jove ſub ſpecie tauri raptam, appulit Phocidem conſeditque non procul à Parnaſſo. Vid. ſupra. verſ. 112. FARN.

714. *Dirce*] Hunc fontem, apud quem ſerpens iſte Marti ſacer degebat, Euripid. in Phoeniſſ.

Digitized by Google

Ut primùm magni natus Agenoris
Feſſus per orbem furta ſequi Jovis,
Sub noſtra pavidus conſtitit arbore,
Praedonem venerans ſuum;
Monituque Phoebi, juſſus erranti
Comes ire vaccae, quam non flexerat
Vomer, aut tardi juga curva plauſtri,
Deſeruit fugas, nomenque genti
Inauſpicata de bove tradidit.
Tempore ex illo nova monſtra ſemper
Protulit tellus. aut anguis imis
Vallibus editus, annoſa ſupra
Robora ſibilat, ſupraque pinus,

Su-

GRONOVII.

717. *Sub noſtrae ramis*] Flor. *Sub noſtra pavidus conſtitit arbore.*

718. *Praedonem numerans ſuum*;] Quidam legit *praedones*, & interpretatur, ſocios ſuos: alios legere ait *praedonem*, quod ſit, ſerpentem, qui depraedatus fuerat ſocios: alios *memorans*, & tunc intelligi Jovem. Quidam, *numerans*, ſpatia à ſe emenſa *praedonem* inſequuto: alios leg. *memorans*, id eſt, ubinam inveniret praedonem. Non poteſt niſi inepte explicari: itaque cautius illi, qui tranſeunt ſilentes. Quid moror lectorem? Scribe cum unicis membranis: *Praedonem venerans ſuum.* hoc eſt, Jovem, Europae raptorem, adorans. Ovidius lib. 3. Met. in eadem fabula: *Sacra Jovi facturus erat.* Et mox: *Silva vetus ſtabat.* Habes arborem, habes Jovem, quem ignorans praedonem ſuum Cadmus veneratus eſt.

VARIORUM.

niſſ. ſemper *Dircen*, Appollon. lib. 3. Argonaut. *Aretiadam* nominat. Dirce Pauſaniae in Boeot. ſeu lib. 9. eſt amnis DELRIUS.

715. *Natus Agenoris*,] Totus iſte Chorus ex Ovidii 3. Metam. commode poterit explicari. DELRIUS.

716. *Furta*] Sororem à Jove raptam. Hippol. 302. FARNABIUS.

717. *Noſtra arbore*,] Nemore jam Thebano. FARNABIUS.

719. *Monituque Phoebi*,] Oraculo Phoebi juſſus urbem condere in quo loco juvenca injugis, quam ſequebatur, conſideret, Thebas condidit. Vid. ſup. v. 112. FARNAB. Ovidius 3. Met. 10. *Bos tibi, Phoebus ait, ſolis occurret in arvis, Nullum paſſa jugum, curvique immunis aratri: Hac duce carpe viam, & qua requieverit herba, Moenia fac condas, Boeotiaque illa vocato.* DELRIUS.

722. *Nomenque*] Sequitur eos, qui Boeotiam à Cadmi bove nominant, bove inquam Cadmi duce, ut Euripides & Caſtor. ſed Euphorion & Nicocrates dictam volunt, à Boeoto Arnes & Neptuni filio: alii aliunde. Vide Leonicum libro 1. var. hiſtor. cap 95. Nec unum dumtaxat Boeotiae nomen: dicitur Aonia, Meſſapia, Ogygia, Cadmeis, auctore Stephano in Βοιωτία. DELR.

725. *Anguis*] Draco, ſerpens quem, cum Cadmi comites aquatum miſſos interfeciſſet, ipſe Cadmus occidit. FARNABIUS.

726 *Annoſa robora*] *Ac media plus parte leves erectus in auras Deſpicit omne nemus.* Ovid. 3. Met. unde fabulam hanc petas. FARN.

728. Su-

Supra Chaonias celſior arbores
Caeruleum erexit caput,
Cum majore ſui parte recumberet,
Aut foeta tellus impio partu
Effudit arma.
Sonuit reflexo claſſicum cornu,
Lituuſque adunco ſtridulòs cantus
Eliſit aere. ante non linguas
Agiles & ora vocis ignotae
Clamore primum hoſtico experti,
Agmina campos cognata tenent.
Dignaque jacto ſemine proles
Uno aetatem permenſa die,
Poſt Luciferi nata meatus,
Ante Heſperios occidit ortus.
Horret tantis advena monſtris
Populique timet bella recentis:
Donec cecidit ſaeva juventus;

Ge-

GRONOVII.

735. *Ante non linguas Alias & arma*] Duo viri illuſtres, Rutgerſius, *Anthedon linguas Alias & arma Phocis ignota:* Grotius, *Agenoreï linguas, & arma vocis* interpretatur verba. Sed ſcribendum cum Flor. *ante non linguas Agiles & ora vocis ignotae Clamore primum hoſtico experti.* Nempe terrigenae iſti nunquam ante linguas erant experti: & quae prima miſerunt verba, fuerunt bellici clamoris. Recte *Agiles*: nam id neceſſarium ad loquendum. Sic *volubilitas linguae.* Et in contrarium *obligatio nodique linguae* mutorum quae in Ariſtotele (ſive *Ariſtaeo*) Batto Cyrenes conditore agnoſcit Juſtinus l. 13. Jul Firmicus l. 9. *Aliorum etiam obligata lingua balbum vocis ſonum efficiet.* Gellius 5, 9. *oris vinculo ſolutus.* Lucanus: *exſectaque lingua Palpitat, & muto vacuum ferit aëra motu.*

VARIORUM.

728. *Supra Chaonias*] Quercus altas, quales alunt Chaoniae nemora glandifera. FARNABIUS.

732. *Arma.*] Armatos homines, qui ut primum terra nati ſunt bella ſibi indixere, mutuiſque vulneribus periere omnes ad quinque. Herc. Fur. 259. FARN.

734. *Lituuſque*] Lituus incurvus aheneus. FARNABIUS.

735. *Ante*] Lingua ſua voceque tum primum experti uſique in bellica acclamatione *ἐλελεῦ*. FARNABIUS.

738. *Cognata*] Terra nati fratres. FARN.

739. *Semine*] Serpentis dentibus, Hercul. Fur. 259. FARN.

743. *Advena*] Cadmus advena Tyrius. FARN.

744. *Recentis:*] Lugdunenſ. ferme ſoli; *ruentis.* non placet. DELRIUS.

746. *Ge-*

Genitrixque ſuo reddi gremio
Modò productos vidit alumnos.
Hac tranſierit civile nefas:
Illa Herculeae norint Thebae
Praelia fratrum.
Quid Cadmei fata nepotis,
Cum vivacis cornua cervi
Frontem ramis texere novis,
Dominumque canes egere ſuum?
Praeceps ſilvas monteſque fugit
Citus Actaeon, agilique magis
Pede per ſaltus & ſaxa vagus
Metuit motas Zephyris plumas,
Et, quae poſuit, retia vitat:
Donec fontis in unda
Cornua vidit vultuſque feros,
Ubi virgineos foverat artus
Nimium ſaevi Diva pudoris.

VARIORUM.

746. *Genitrixque*] Terra filios caeſos recepit. FARNABIUS.

748. *Hac tranſierit*] Atque utinam hic finis ſit inteſtinis & civilibus Thebanorum bellis! FARN.

749. *Herculeae*] Natus Thebis jam tum erat Hercules, ſed nondum regnarat. Megaram enim duxit poſt obitum Polynicis & Eteoclis. FARN.

751. *Cadmei fata*] Actaeonis, quem, quod in fonte Dianam nudam vidiſſet, Dea in cervum convertit, unde praeda ſuis canibus factus eſt. FARNABIUS. Ovidius 4. Metam. & Nonnus lib. 5. Dionyſ. & Callimachus in Lavacro Palladis. Venationis ſtudio, nimiâ canum multitudine, decoxiſſe bona Actaeonem, & inde natam fabulam, volunt Palaephatus, & Hyginus. DELRIUS.

752. *Vivacis, &c.*] Ovidius: *Dat ſparſo capiti vivacis cornua cervi.* Virgilius: —— *Ramoſa Micon vivacis cornua cervi.* Auſonius, eidyl. 9. *Ter binos deciesque novem ſuper exit in annos Juſta ſeneſcentum quos implet vita virorum: Hos novies ſuperat vivendo garrula cornix, Et quater egreditur cornicis ſaecula cervus.* de cervorum aetate vide Plinium lib. 7 cap. 48. & Solinum c. 22. DELRIUS.

758. *Motas plumas,*] Lineam, formidinem. Vide Hippol. verſ. 46. FARNABIUS.

759. *Poſuit,*] Nuper ipſe venator. FARN.

763. *Nimium*] Pudoris ſui nimis ſaeva vindex, quae quum erratum tam crudeliter ulta ſit, graves in Thebanos iras deorum arguit. FARN.

ACTUS

ACTUS QUARTUS.

Oedipus. Jocasta.

Suſpicari jam incipit Oedipus, ne ille forte, quem olim Delphos petens occidiſſet, Lajus fuerit: quaerit itaque à Jocaſta de Laji aetate, necis tempore, & aliis circumſtantiis.

Oed. CUras revolvit animus, & repetit metus.
Obiiſſe noſtro Laïum ſcelere autumant
Superi inferique. ſed animus contra innocens,
Sibique melius quam deis notus, negat.
Redit memoria tenue per veſtigium
Cecidiſſe noſtri ſtipitis pulſu obvium
Datumque Diti, cum prior juvenem ſenex
Curru ſuperbus pelleret, Thebis procul,
Phocaea trifidas regio quà ſcindit vias.
Unanima conjux, explica errorem precor,
Quae ſpatia moriens Laïus vitae tulit.
Primône in aevo viridis, an fracto occidit?
Joc. Inter ſenem juvenemque; ſed propior ſeni.
Oedip. Frequenſne turba regium cinxit latus?

Joc.

VARIORUM.

766. *Superi*] Apollo, *vel* homines in ſuperis. Tireſias & Creon FARNABIUS.

766. *Inferique.*] Lajus ſeu umbra Laji inferis evocata. FARNABIUS.

768. *Tenue*] Per objectum leve. FARN.

769. *Stipitis*] Clavae. Jocaſta tamen enſem fuiſſe dicit infr. verſ. 1034. atque ipſe in Phoen. FARN.

770. *Datumque*] Demiſſum Orco, id eſt, interfectum. FARN.

772. *Phocaea trifidas*] Suprà 277, FARNABIUS. Iſtud Oedipi & Jocaſtae colloquium magnâ ex parte à Sophocle in Oedipo tyranno accepit. DELRIUS.

774. *Quae ſpatia*] Quae ſpatia vitae, id eſt, quam aetatem FARNABIUS.

776. *Propior*] *Μέγας χνοάζων*, &c. FARN

776. *Propior ſeni*] Fuſius hoc explicat J. Nicolaus Epiphyll. lib. 7. c. 7. Grut. Fac. Crit. Tom. 5. SCHRODERUS.

781. *Unum*

Joc. Plures fefellit error ancipitis viae;
Paucos fidelis curribus junxit labor.
Oedip. Aliquiſne cecidit regio fato comes?
Joc. Unum fides virtuſque conſortem addidit.
Oedip. Teneo nocentem. convenit numerus, locus.
Sed tempus adde. *Joc.* Decima jam metitur ſeges.

VARIORUM.

781. *Unum fides*] Polyphontem praeconem. FARNABIUS.

781. *Virtuſque*] Ἀνδρεία fortitudo, unica quondam virtus habita. FARN.

782. *Nocentem.*] Me ſcil. FARN.

783. *Decima*] Ante annos decem. FARN.

Senex. Oedipus.

E ſene à Merope & Corinthiis miſſo, qui Oedipum de Polybi morte edoceat, rogetque, ad gubernacula regni ſuſcipienda veniat, diſcit Oedipus ſe non vere eſſe Polybi filium; nimia itaque curioſitate ſua veros invenit parentes.

Sen. Corinthius te populus in regnum vocat
Patrium. quietem Polybus aeternam obtinet.
Oed. Ut undique in me ſaeva Fortuna irruit?
Ediſſere agedum, quo cadat fato parens.
Sen. Animam ſenilem mollis exſolvit ſopor.
Oedip. Genitor ſine ulla caede defunctus jacet.
Teſtor, licet jam tollere ad coelum pie

Pu-

VARIORUM.

786 *Undique*] Ludificando me & ambiguum tenendo. vel ſecundum jam regnum pernicioſe mihi ingerendo. FARNABIUS. Vel luctum indicendo novum.

788. *Animam ſenilem*] Quia, ut ait Sophocles, Θνήσκει δ' ὡς ὕπνῳ δεδμημένος. & σμικρὰ παλαιὰ σώματ' εὐνάζει ῥοπή. Themiſtius: καθεύδουσι γὰρ ἐοικεν ὁ γεραιὸς θάνατος, ἐκβολῇ δὲ ὁ ἐναντίος ἐστὶν ὁ τῶ νέων. Cato apud Ciceronem in Dialogo de ſenectute; *Quid eſt autem tam ſecundum naturam quam ſenibus emori? quod idem contingit adoleſcentibus, adverſante & repugnante natura. Itaque adoleſcentes mori mihi videntur: ut cum aquae multitudine vis flammae opprimitur; ſenes autem, ſicut ſua ſponte, nulla adhibita vi, conſumtus ignis exſtinguitur. Et quaſi poma ex arboribus, ſi cruda ſunt, vi avelluntur; ſi matura & cocta, decidunt: ſic vitam adoleſcentibus vis aufert, ſenibus maturitas.* DELRIUS.

791. *Pu-*

Puras nec ulla ſcelera metuentes manus.
Sed pars magis metuenda fatorum manet.
Sen. Omnem paterna regna diſcutient metum.
Oedip. Repetam paterna regna, ſed matrem horreo.
Sen. Metuis parentem, quae tuum reditum expetens
Sollicita pendet? *Oedip.* Ipſa me pietas fugat.
Sen. Viduam relinques? *Oedip.* Tangis, en, ipſos metus.
Sen. Effare, merſus quis premat mentem timor.
Praeſtare tacitam regibus ſoleo fidem.
Oed. Connubia matris Delphico admonitu tremo.
Sen. Timere vana deſine, & turpes metus
Depone. Merope vera non fuerat parens.
Oedip. Quod ſubditivi praemium gnati petiit?
Sen. Regnum. ſuperbam liberi adſtringunt fidem.

Oedip.

GRONOVII.

800. *Delphico monitu tremo.*] Sic Mſſ. Pal. habere, non *admonitu*, quod occupet editiones alias, notat Gruterus. Sed antiquiſſimus, *admonitu*. ergo retineatur.

804. *Regnum. ſuperbam liberi*] Quicquid habeant octo aut plures Mſſ. non recentiores modo quidam, ſed & omnium vetuſtiſſimus: *Regum ſuperbam.* At vellet Gruterus, commentatores id aliqua interpretatione aperte evolviſſent. De ſententia quidem conſtat: & illuſtrat Suetonius in Galba c. 17. *Deſpectui eſſe non tam ſenectutem ſuam quam orbitatem ratus.* Quod & Nerva expertus, felicior remedio. Plutarchus de Aegeo in filii ejus vita: *ἰσχυρῶς γὰρ ἐδεδίει τοὺς Παλλαντίδας ἐπιτιθέντας αὐτῷ καὶ διὰ τὴν ἀπαιδίαν καταφρονοῦντας.* Sed num illa ſatis commode utrovis modo exprimatur, vehementer dubito. Si antea non erat regina Merope, facta eſt autem ope vel gratia ſubditivi gnati, ſit ſane ſuppoſitionis praemium regnum. Sed jamdudum regnabat illa, & in ſpem ſucceſſionis filium quaerebat. *Superbam fidem* dici vult ſubjectos ſuperbos. Poſſumus ergo ita interpretari veterem ſcripturam: *Regum liberi adſtringunt fidem* ſubjectorum *ſuperbam*, hoc eſt, minacem, ita parentium, ut videantur velle frenum mordere, & excutere jugum illius, qui nullis liberorum munimentis inſiſtit. Ut tamen verum fatear, non valde mihi placet illa *ſuperba fides.* Fecerunt etiam: *Regnum ſuperbum. liberi*, &c. Manus illuſtris: *Regnum ſuper nam liberi.* Quid ſi, *Regno ſuperbis*, vel *Regno ſuperbo*: hoc eſt, regibus

VARIORUM.

791. *Puras*] Parricidium non metuentes. Quibus manus à ſordibus (illuvie, ſanguine, Venere) mundae non erant, eos Graeci Latinique à ſacris arcebant. Vide Briſſon. princip. Formular. & quae Hercul. Fur. act. 4. ſcen. 1. DELRIUS.

792. *Pars*] De inceſtis matris nuptiis. FARNABIUS.

797. *Tangis*,] Rem tetigiſti, tetigiſti ulcus. hoc enim eſt quod metuo, ne fato ductus eam viduam ducam. FARN.

799. *Praeſtare*] Quod fecerat prius in Oedipi genere velut regio ſimulando & celando. FARN.

803. *Quod*] In quem finem aſcivit me filium ſuppoſititium parens? FARN.

804. *Liberi*] Quo firmius retineret tyrannidem, quam firmat certa ſucceſſio, retinetque populum in fide, ne quando interfecti regis liberi ſint ultores. FARN.

Oedip. Secreta thalami, fare, quo excipias modo.
Sen. Hae te parenti parvulum tradunt manus.
Oedip. Tu me parenti tradis? at quis me tibi?
Sen. Paſtor nivoſo ſub Cithaeronis jugo.
Oedip. In illa temet nemora quis caſus tulit?
Sen. Illo ſequebar monte cornigeros greges.
Oedip. Nunc adice certas corporis noſtri notas.
Sen. Forata ferro geſſeras veſtigia,
Tumore nactus nomen ac vitio pedum.
Oedip. Quis fuerit ille, qui meum dono dedit
Corpus, requiro. *Sen.* Regios pavit greges.
Minor ſub illo turba paſtorum fuit.
Oedip. Eloquere nomen. *Sen.* Prima langueſcit ſenum
Memoria, longo laſſa ſublabens ſitu.
Oedip. Poteſne facie noſcere ac vultu virum?
Sen. Fortaſſe noſcam. ſaepe jam ſpatio obrutam
Levis exoletam memoriam revocat nota.

Oedip.

GRONOVII.

liberi firmiorem faciunt ſubjectorum fidem. *Superbum* interdum vocatur omne regnum, non vitii notatione, ſed ſpeciei & majeſtatis. Agamemnone: *hoc ſedens alti toro, Quibus ſuperba ſceptra geſtantur manu.* Hercule Oeteo: *quod ſuperbae non habent unquam domus, Fidele ſemper regibus nomen*, Phoeniſſis: *regia frater meus Habitet ſuperba.*

VARIORUM.

805. *Quo excipias*] Unde tu noris me eſſe ſubdititium? FARN.

806. *Hae te parenti*] Tradiderunt te meae hae manus parv. pa. FARNABIUS. Haec quoque & ſequentia pene omnia qui cum Sophocle, in Oed. tyranno contulerit, non aliunde ſumpta deprehendet. DELRIUS.

813. *Tumore*] Οἰδοῦν τὼ πόδε ſcil. ὅθεν νιν Ἑλλὰς ὀνομάζει Οἰδίπουν. FARNABIUS

815. *Regios*] Regius paſtor ſummus. FARN.

817. *Prima*] An prima inter animae potentias deficit, cum aetas illa in continuo deflexu rerum ſpecies nequeat retinere? an primo quidem objectum non agnoſcit, poſtea autem reminiſcitur. ut ait verſ. 820. FARNABIUS. M Seneca lib. 1. Contr. *memoria, res ex omnibus partibus animi maxime delicata & fragilis in quam ſenectus primum incurrit.* DELRIUS.

819. *Facie*] Diſtinguuntur facies, & vultus. Salluſt. *prorſus in facie vultuque vecordia inerat.* Vultum fingere poſſumus, faciem non poſſumus. Nonius: *Vultus eſt voluntas, quae pro motu animi in facie oſtenditur. Facies, ipſa oris ſpecies.* ſignificat, vultum eſſe illam faciei & oris compoſitionem, quam pro lubitu moribus animi accommodamus. Aliam differentiam Fronto tradidit, vultum hominum propriè, os omnium, faciem plurium eſſe. ſed hoc huc non pertinet. DELRIUS.

822. *Ad*

Digitized by Google

Oedip. Ad ſacra & aras omne compulſum pecus
Duces ſequantur. ite propere, arceſſite,
Famuli, penes quos ſumma conſiſtit gregum.
Sen. Sive iſta ratio, ſive fortuna occulit,
Latere ſemper patere quod latuit diu.
Saepe eruentis veritas patuit malo.
Oedip. Malum timeri majus his aliquod poteſt?
Sen. Magnum eſſe, magna mole quod petitur, ſcias.
Concurrit illinc publica, hinc regis ſalus,
Utrimque paria. contine medias manus,
Ut nil laceſſas, ipſa ſe fata explicant.
Non expedit concutere felicem ſtatum.
Oedip. Tutò movetur quidquid extremo in loco eſt.
Sen. Nobilius aliquid genere regali appetis?
Ne te parentis pigeat inventi, vide.

Oedip.

GRONOVII.

831. *Utrimque patria,*] Flor. *paria.* Studio videntur obſcurata verba, ut & ſenis ſententiam explicent, & conveniant etiam in aliam rem, quae cum maxime negotium Oedipo faceſſebat. Senex Corinthius dicit: Pugnare videntur ſalus publica Corinthiorum & tua: illa vult, ut ſine ulla inquiſitione accipias delatum regnum, nec alterius te quam Polybi filium feras; haec, ut reſciſcas, quorum hominum ſis, quoſque vitare metu parricidii & inceſti debeas: utriuſque vis ingens: medium igitur feri: accipe primum & firma regnum: dein per otium inquire aut exſpecta venientia fata. Eadem tamen ambiguitate verborum monetur Oedipus, quid Thebis ei faciendum ſit. Ibi quoque divertebant ſalus publica & regis: ſi non inquireret in interfectorem Laji, videbatur negligere populi Thebani ſalutem; ſi inquireret, eumque deprehenderet, ſuam: difficile erat in utramvis partem totum deſcendere: erant enim *utrimque* etiam *paria*, hoc eſt, aeque graves cauſae, quae & huc & illuc traherent: quare melius, ut medium ſe teneret, & neutri dederet, ſervando ſpeciem inquiſitionis, non omnem exſequendo.

832. *Ut nil laceſſas, ipſa ſe fata explicant.*]. Flor. *Nihil laceſſas: ipſa ſe fata explicent.*

VARIORUM.

822. *Ad ſacra*] Sub praetextu ſacrificii, veluti eximendae ſint egregiae victimae, paſtores acceſſit. FARNABIUS.

824. *Famuli,*] Paſtores & bubulci. FARN.

825. *Sive*] Suadet ſenex ne nimis curioſe id ſcrutetur, quod notum in malum ſuum redire poſſit. FARNABIUS.

828. *Majus his*] Parricidio & inceſtu. FARN.

832. *Ut nil*] Etiamſi nihil moveas, fatum (quod ſeries eſt & connexio quaedam cauſarum, qua fit quidquid fit) ſe declarabit. FARNABIUS.

833. *Non expedit*] Τὸ κακὸν εὖ κείμενον μὴ κινεῖν. FARNABIUS.

* 834. *Tutò*] Sed meum ſtatum infeliciſſimum puto, movebo itaque ut certum ſciam. FARNABIUS.

835. *Regali*] Polybi enim filius jam crederis. FARNABIUS.

Oedip. Vel poenitendi ſanguinis quaeram fidem,
Si noſſe libeat. ecce, grandaevus ſenex,
Arbitria ſub quo regii fuerant gregis,
Phorbas. referſne nomen aut vultum ſenis?
Sen. Arridet animo forma. nec notus ſatis,
Nec rurſus iſte vultus ignotus mihi.
Regnum obtinente Laïo famulus greges
Agitaſti opimos ſub Cithaeronis plaga?

GRONOVII.

837. *Nec poenitendi ſanguinis*] Unde ſcire poterat hoc Oedipus, non poenitendum fore ſanguinem ſuum? Quin jam ipſe ſatis perceperat, ſe quaerere, cujus inventi poeniteret. Lege igitur cum optimo: *Vel poenitendi ſanguinis quaeram fidem, Si noſſe libeat*. Sic quoque: non, *Sed noſſe certum eſt*. Hoc multo magis decet vel potentia vel deſiderio impotentem. Etſi certo ſciam, fore ut me pudeat poeniteatque natalium, tamen animo morem geram, & ubi inceſſerit libido eos noſcendi, haud deſinam inquirere. Sophocles ita dicentem facit Oedipum. σὺ μὲν γὰρ οὐδ᾽, ἂν ἐκ τρίτης ἐγὼ Μητρὸς φανῶ τρίδουλος, ἐκφανεῖ κακή.

843. *Regnum obtinente*] Videntur hi duo verſus Oedipo aſſignandi, ne hero praeſente ſervi praecedat oratio.

* PHORBAS. SENEX. OEDIPUS.

Phor. LAetus Cithaeron pabulo ſemper novo
Aeſtiva noſtro prata ſummittit gregi.
Sen. Noſciſne memet? *Phorb*. Dubitat anceps memoria.
Oedip. Huic aliquis à te traditur quondam puer?
Effare. dubitas? cur genas mutat color?
Quid verba quaeris? veritas odit moras.
Phorb. Obducta longo temporum tractu moves.
Oedip. Fatere, ne te cogat ad verum dolor.
Phorb. Inutile iſti munus infantem dedi.
Non potuit ille luce, non coelo frui.

Sen:

GRONOVII.

852. *Cogat ad verum dolor.*] Ex colon. Mſ. notavit Commelinus, *ad nervum* quod adeo placuit viro docto, ut non dubitarit hoc pro germano & genuino recipere. Plautum aut Terentium aut alium ſocco humilem, non cothurnatum Senecam verſare ſe credidit. Eadem opera repoſuiſſet, *ad piſtrinum*. Sequenti verſu liber optimus, *infantis*.

VARIORUM.

* PHORBAS.] Aliis *Ithimales* dictus. FARNABIUS.

846. *Summittit*] Suppeditat. FARNABIUS.

850. *Veritas*] Vera relaturo ad manum verba ſunt: nec mora eſt opus. FARN.

853. *Inutile*] Non diu victurum, ſaucium ſcil. plantis perforatis. FARN.

855. *Pro-*

Sen. Procul ſit omen. vivit, & vivat precor.
Oedip. Supereſſe quare traditum infantem negas?
Phorb. Ferrum per ambos tenue tranſactum pedes
Ligabat artus. vulneri innatus tumor
Puerile foeda corpus urebat lue.
Sen. Quid quaeris ultra? fata jam accedunt prope.
Oedip. Quis fuerit infans, edoce. *Phorb.* Prohibet fides.
Oedip. Huc aliquis ignem. flamma jam excutiet fidem.
Per tam cruentas vera quaerenti vias
Ignoſce quaeſo, ſi ferus videor tibi,
Et impotens, parata vindicta in manu eſt.
Dic vera. quiſnam, quove generatus patre,
Qua matre genitus? *Phorb.* Conjuge eſt genitus tua.
Oedip. Dehiſce tellus. tuque tenebrarum potens,
In Tartara ima, rector umbrarum, rape
Retro reverſas generis ac ſtirpis vices.
Congerite, cives, ſaxa in infandum caput.

Ma-

* GRONOVII.

865. Phorb. *Jam parta vindicta*] Sic perſonas deſcripſit Delrius, idemque monuit in Mog. legi, *parata*, pro *jam parta*, probavitque. Quod bene monuerat, nemo reſpexit: quod ei ceſſit infeliciter, primus calculo ſuo approbavit Gruterus; dein omnes tanquam non dubium, tranſierunt. *Parata* eſt auctoris, nam & ſic Florentinus. Phorbantis autem haec non poſſunt eſſe verba, niſi vates erat Tireſia promptior. Unde poterat ille ſcire paratam fore ultionem iſtam? unde, puerum illum fuiſſe, quicum ipſe loquebatur? Nam quod detrectat fateri, à quibus infantem acceperit, in reginae facit gratiam. Ergo cum Florentino & hic & ſequenti verſu tolle praefixa perſonarum nomina. Omnia enim continuantur ab Oedipo, jam certo ſuae calamitatis, &, ut ille ait, terebratum pertundente. Patere me tibi inſtar feri & impotentis tyranni imperare: prope eſt tibi ſolatium, mihi poena. Providebat enim, ſi verum diceret, quod ſatis exſpectabat, nullam dubitationis latebram relictum iri. Id quod ſtatim evenit.

871. *Saxa in infeſtum caput.*] Sic Gruterus è ſuis. Aliis *infauſtum*. Delrius *inceſtum*. Etruſcus, *infandum*, ut ediderat Fabricius.

VARIORUM.

855. *Procul ſit omen.*] Felicia omina ajebant ſe *accipere*. ut apud Virgil. Aeneas: mala averſabantur, & orabant Deos ut ea averterent, ut in Philip. Cicero & alii paſſim, vel ut in hoſtium capita converterentur. DELRIUS.

859. *Lue*] Putredine FARNABIUS.

861. *Quis fuerit*] Quibus parentibus ortus. FARNABIUS.

862 *Huc aliquis*] *Cruciatus & tormenta minitatur.* FARN.

868. *Tenebrarum potens*,] Pluto. FARN.

870 *Retro*] Me qui adverſus naturae leges ſum reverſus in propriae matris uterum, ſupr. 638. FARNABIUS.

Aaa 3 872. *Me*

Mactate telis. me petat ferro parens;
Me natus. in me conjuges arment manus,
Fratreſque; & aeger populus ereptos rogis
Jaculetur ignes. ſaeculi crimen vagor,
Odium deorum, juris exitium ſacri;
Qua luce primum ſpiritus hauſi rudes,
Jam morte dignus. redde nunc animos, parens.
Nunc aliquid aude ſceleribus dignum tuis.
I, perge, propero regiam greſſu pete.
Gratare matri liberis auctam domum.

GRONOVII.

880. *Regiam curſu pete.*] Florent. *regiam greſſu pete.* Et ſequenti verſu: *Gratare matri liberis auctam domum:* ut & in pleriſque invenit Delrius. non *aucta domo.* Nam cur Scaliger: *liberis auctae modo?* Scio illud in Truculento: *Cum tu recte provenisti, cumque es aucta liberis, Gratulor.* Et illud Gellii 12. 1. *Auctumque eum eſſe nato filio.* Sed num propterea minus belle dicatur *liberis aucta domus?*

VARIORUM.

872. *Me petat*] Cauſam hujus peſtilitatis. FARN.

872. *Parens;*] Omnes parentes, liberi, conjuges, fratres me petant, qui jura illorum violaverim. FARN.

874. *Ereptos*] In me velut inferis devotum piaculum. Vide ſupr. v. 550. vel in me peſtis, funerum, rogorum cauſam. FARN.

877. *Qua luce*] Phoen. v. 244. FARN.

878. *Parens.*] Per indignationem ſibi ſe ex matre parentem exprobrat FARN.

881. *Liberis*] Ob domum auctam liberis à te filio ex matre. FARN.

CHORUS.

Varietati obnoxium arguit Chorus excelſum ſtatum. mediam itaque fortunam optat. cujus laudes canit, à ſimilitudine navis modico vento actae, & exemplo Icari.

FAta ſi liceat mihi
Fingere arbitrio meo,
Temperem Zephyro levi
Vela, ne preſſae gravi
Spiritu antennae tremant.

Le-

VARIORUM.

882. *Fata*] *Medio tutiſſimus ibis.* FARN.

892. *Cauſ-*

Lenis & modice fluens
Aura, nec vergens latus,
Ducat intrepidam ratem.
Tuta me mediâ vehat
Vita decurrens viâ.
Cnoſſium regem timens,
Aſtra dum demens petit,
Artibus fiſus novis,
Certat & veras aves
Vincere, ac falſis nimis
Imperat pennis puer,
Nomen eripuit freto.
Callidus medium ſenex
Daedalus librans iter
Nube ſub media ſtetit,
Alitem exſpectans ſuam:
Qualis accipitris minas
Fugit, & ſparſos metu

Col-

GRONOVII.

887. *Lene ſed modicum fluens*] Lipſius è ſuo: *Lenis & modice fluens.* Cui ne quid deberet amicus, facit, *Lenis ac modicum fluens.* Dein Gruterus, *at modicum.* Tu acquieſce Lipſiano. neque enim aliter Florentiae.

893. *Alta dum demens*] Flor. *Aſtra dum demens.* Ovidius: *coelique cupidine tactus Altius egit iter.* Sequenti idem, ut & Voſſianus: *Artibus fiſus novis.* non *fidens.*

898. *Abſtulit nomen freto.*] Etruſcus, ut quondam vulgabatur: *Nomen eripuit freto.*

VARIORUM.

892. *Cnoſſium*] Daedalus Hymetionis fil. damnatus ab Areopagitis, quod occidiſſet Talum ſororis filium, in Cretam migrarat: ibi quia vaccam fabricaſſet ligneam, à Minoë rege, Labyrintho ſeu turri incluſus, terra marique fugam interdictam, per aëra tentavit; alas itaque confecit ſibi & filio, quibus ipſe evolavit in Sardiniam: inde Cumas. Icarus autem, dum patris monito non audiens, nimis alte volat, pennis à ſole liquefactis in mare decidit, quod ab illo nomen tulit. FARN. Indicat omnibus actionibus mediocritatem adhibendam, ne, dum nimis alta petimus, decidamus, vel dum terrenis cogitationibus inhaeremus, nunquam attollamur. DELRIUS.

892. *Regem*] Minoëm regem Cretae, in qua Cnoſſus urbs. FARNABIUS.

896. *Falſis*] *Pennis non homini datis.* FARN.

897. *Puer,*] Icarus. FARN.

898 *Nomen eripuit freto.*] Varronem ſequitur, qui, Solino teſte, tradidit Icarium mare ab Icaro nominatum, quod & Ovidio lib. 2. de arte amandi placuit. Sed Androetas Tenedius, in navigatione Propontidis, ab una Cycladum, quae *Macris & Icarus* vocabatur, appellatum fuiſſe, ſcripſit. DELRIUS.

911. *Po-*

Colligit foetus avis:
Donec in ponto manus
Movit implicitas puer,
Comes audacis viae.
Quidquid exceſſit modum
Pendet inſtabili loco.
Sed quid hoc? poſtes ſonant.
Moeſtus & famulus manu
Regius quaſſat caput.
Ede, quid portes novi.

GRONOVII.

911. *Poſtes ſonant.*] Variant hic libri: ſed omnium optime Delrius in quibuſdam legi putat: *poſtes ſonat Regios famulus manu, Moeſtus & quaſſans caput.* Idque reduxit Gruterus, quod nunquam potuerit concoquere, *Quatere caput manu.* Sed an concoctu facilius, *poſtes ſonare manu?* Vix putem. Poſſumus retinere vetus etiam Fl. probatum, modo *quaſſat*, in *quaſſans* mutes. Troadibus: *tum quaſſans caput, Depelle ſomnos, inquit.* Medea: *caput feroci Quatiens ſuperba motu.* Sic igitur accipere poſſumus: *Poſtes ſonant: Moeſtus & famulus manu Regius*, (intellige egreſſus & ipſe ſonat pectus plangens) *quaſſans* etiam *caput*. Fortaſſe tamen ſcripſit Seneca: *Regius pulſat caput.* Ut Troad. *Tibi noſtra caput dextera pulſat.*

VARIORUM.

911. *Poſtes*] Crepant regiae fores exeunte nuncio. Vide Herc. Oet. v. 254. FARNABIUS.

ACTUS QUINTUS.

NUNTIUS.

Nuncius Oedipi excaecationis conſilium & modum narrat.

PRaedicta poſtquam fata, & infandum genus
Deprendit, ac ſe ſcelere convictum Oedipus
Damnavit ipſe; regiam infeſtus petens
Inviſa propero tecta penetravit gradu;
Qualis per arva Libycus inſanit leo,

Ful-

GRONOVII.

915. *Et infandum ſcelus*] Quod inducti ſequiorum codicum turba abjecerunt, recolligi jubet Florentinus: *& infandum genus.*

920. *Ful-*

Fulvam minaci fronte concutiens jubam:
Vultus furore torvus, atque oculi truces,
Gemitus, & altum murmur, & gelidus fluit
Sudor per artus. ſpumat, & volvit minas,
Ac merſus alte magnus exundat dolor.
Secum ipſe ſaevus grande neſcio quid parat,
Suiſque fatis ſimile. Quid poenas moror?
(Ait) hoc ſceleſtum pectus aut ferro petat,
Aut fervido aliquis igne vel ſaxo domet.
Quae tigris, aut quae ſaeva viſceribus meis
Incurret ales? ipſe tu ſcelerum capax
Sacer Cithaeron, vel feras in me tuis
Emitte ſilvis, mitte vel rabidos canes.
Nunc redde Agaven. anime, quid mortem times?
Mors innocentem ſola fortunae eripit.
Haec fatus, aptat impiam capulo manum,
Enſemque ducit. Itane tam magnis breves
Poenas ſceleribus ſolvis? atque uno omnia
Penſabis ictu? moreris? hoc patri ſat eſt.
Quid deinde matri? quid male in lucem editis

Gna-

GRONOVII.

927. *Ut hoc ſceleſtum*] Scribe cum Flor. *Quid poenas moror? (Ait) hoc ſceleſtum.* deleta interrogationis nota, quae ſequenti verſui ſubjicitur. Nam haec Oedipi verba ſunt, ab nuntio relata, & otioſum eſt τὸ *Ut*.

931. *Vel feras in me tuis*] Florent. *tuas Emitte ſilvis.*

VARIORUM.

920. *Fulvam*] Proprie leonum color eſt.

926. *Quid poenas*] Verba Oedipi. FARN.

926. *Quid poenas moror? (Ait)*] Mallem, ſiquidem ullus addiceret codex, parva mutatione; *Secum ipſe ſaevus, grande neſcio quid parans, Suiſque fatis ſimile, quid poenas moror? Ut hoc ſceleſtum pectus aut ferro petat! Aut* cet. Sic tota ſententia ab leniore principio fluit, abſque fulcimento illoc, *ait*; quod, neſcio quomodo friget. dein τὸ *ut* imprecantis erit ſibi extrema quaeque Oedipi. Quod ipſum cothurno aptum magis & perſonae deſperantis. Quo ſenſu Comicus Eun. II. 3. *ut illum dii deaeque ſenium perdant.* SCHRODERUS.

930. *Scelerum*] Agaves & ceterarum Baccharum. FARN.

931. *Sacer*] Jovi: *vel* Bacchi ſacris. *vel* execrande. FARN.

933. *Agaven.*] Supra verſ. 616. & Phoen. verſ. 17. FARN.

936. *Breves*] Facilis & ſimplicis mortis. FARN.

942. *Sol-*

Gnatis? quid ipſi, quae tuum magnâ luit
Scelus ruinâ, flebili patriae dabis?
Solvendo non es. Illa quae leges ratas
Natura in uno vertit Oedipoda, novos
Commenta partus. ſuppliciis eadem meis
Novetur. iterum vivere, atque iterum mori
Liceat; renaſci ſemper: ut toties nova
Supplicia pendas. utere ingenio miſer.
Quod ſaepe fieri non poteſt, fiat diu.
Mors eligatur longa. quaeratur via,
Qua nec ſepultis miſtus, & vivis tamen
Exemptus erres. morere, ſed citra patrem.

Cun-

GRONOVII.

942 *Solvenda non eſt illa*] Fatua verba, quae tamen omnes retinent libri. At agnoſce ingenium maximi Grotii in pulcherrima emendatione, quam in margine à manu ejus acceptam libenter & auctori inſcribimus, & cum lectore communicamus: *Solvendo non es. Illa quae leges ratas Natura* &c. Seipſe pergit alloqui; Quas poenas dabis? non potes ſolvere, quantas debes. Illa Natura, cujus leges in me uno ſunt ſupra omnia exempla violatae, mutetur oportet in ſupplicia mea. Licinius Nepos apud M. Senecam contr. 33. *Ut ſolvendo ſis in poenas, quoties tibi renaſcendum eſt?* Quintilianus declam. 9. *Placeamus licet nobis fortuna noſtra pater, pauperi ſolvendo non ſumus.* Ne quis de ſyllabae modulo dubitet, ſic in Troadibus: *magna momento obrui Vincendo didici.* Porro optimus & Voſſianus, *Oedipoda*: nam & *Oedipodes*, *Oedipodae* dicitur: unde hic ablativus: nam *Oedipode* tertiae declinationis.

946. *Liceat; renaſci ſemper:*] Quid ſi legas, *licet, ac renaſci*, inquit Delrius. At Gruterus: Vim & mucronem ſententiae auferas, ſi ſubſtituatur hoc. praeſertim quum praeceſſerit, *novetur.* Vult ἀπὸ κοινοῦ repeti τὸ *Liceat.* Fortaſſis: *iterum vivere atque iterum mori Libet, ac renaſci.*

951. *Morere, ſed citra patrem.*] Interpretantur, non uno ictu, ut Lajus. Manus illuſtris viri, *vita patrem.* Senſu meliore, ſed qui etiam facile elicitur ex omnium librorum ſcriptura. Nam *citra patrem*, eſt non uſque eo, quo pater. hoc eſt, ut è viventium numero abeas. Morere, ſed

VARIORUM.

942. *Solvenda non eſt.*] Quamquam lubens ſubſcribo emendationi acutiſſimi Grotii, quam in textum recepit Gronovius, *ſolvendo non es.* Attamen quoniam hic tacent Codd. MS. videndum, itane pro *fatua* habenda ſit vulgata, ut è medio ipſa tolli mereatur. Fateor equidem, fruſtra hic eliccere Farnabium: *Non aequum eſt, ut natura ſolvat me unica & ſimplice nece, tot ſceleribus functum.* Quibus enim fidiculis ſenſum iſtis verbis aliquis eliciat? quid? an, *natura ſolvenda eſt*, ſignificat, *ut illa ſolvat me?* nugae. Hoc, puto, vult Oedipus naturam iſtam, quae jam leges ratas in uno Oedipo vertiſſet, non eſſe diſſolvendam, nec deſtruendam, ſed ſervandum eſſe jugiter inſtitutae mutationis iſtius tenorem. Optat itaque, ut natura, poſtquam in Oedipo producendo ſtatum, ordinem legeſque ſuas migraſſet, porro eadem velit eſſe, ac pepetuo mutabilis in ſua ſupplicia. quare ſublata diſtinctione lego; *Solvenda non eſt illa, quae leges ratas Natura in uno vertit Oedipode.* SCHRODERUS.

943. *Novos*] Filios ex matre FARNABIUS.

947. *Ingenio*] Utere eo ingenio ad poenas excogitandas, quo uſus es quondam in Sphingis aenigmate ſolvendo. FARN.

951. *Citra*] Non uno ictu, ut Lajus. FARN.

956. *Ma-*

Digitized by Google

Cunctaris, anime? ſubitus en vultus gravat
Profuſus imber, ac rigat fletu genas.
Et flere ſatis eſt? hactenus fundent levem
Oculi liquorem. ſedibus pulſi ſuis
Lachrimas ſequantur. hi maritales ſtatim
Fodiantur oculi. dixit, atque irâ furit.
Ardent minaces igne truculento genae;
Oculique vix-ſe ſedibus retinent ſuis.
Violentus, audax vultus, iratus, ferox,
Tantum eruentis. Gemuit, & dirum fremens
Manus in ora torſit. at contra truces
Oculi ſteterunt, & ſuam intenti manum
Ultro inſequuntur. vulneri occurrunt ſuo.
Scrutatur avidus manibus uncis lumina.
Radice ab ima funditus vulſos ſimul
Evolvit orbes. haeret in vacuo manus,
Et fixa penitus unguibus lacerat cavos
Alte receſſus luminum, & inanes ſinus;
Saevitque fruſtra, pluſque quam ſat eſt furit;

GRONOVII.

citeriore quaſi linea quam pater: ne ad patrem pervenias, utque quamvis mortuus ſis ſuperſtes & vivum funus circumferare: & denique mortuus eum oculis non contingas. Apud Sophoclem, quum Chorus dixiſſet, melius ei futurum fuiſſe non vivere quam coecum vivere, reſpondet Oedipus: Ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδ᾽ ὄμμασιν ποίοις βλέπων Πατέρα ποτ᾽ ἂν προσεῖδον εἰς ᾅδου μολών. Ubi notat Scholiaſtes: οἱ Ἕλληνες τοιαύτην εἶχον δόξαν, ὡς εἴτε τυφλός τις, εἴτε βλέπων ἐτελεύτα, τοιοῦτος καὶ ἐν ᾅδου ἦν.

952. *Subitus an vultus gravat*] Lege cum Flor. *ſubitus en vultus.*

960. *Mutus, iratus, ferox, Tantum cruentus.*] Quod è duobus ſcriptis erutum probavimus olim: *audax vultus, iratus, ferox, Tantum eruentis. Gemuit,* &c. id totidem literis confirmavit optimus liber. Vide, ſi tanti eſt, Obſerv. 2, 19.

VARIORUM.

956. *Maritales*] Ἔρωτος αἴτιοι καὶ γένους ἀνομίμου ὀφθαλμοί. ex conſpectu enim amor. hi, quibus placuit mater, vel qui illius amorem conciliavere. FARN.

959. *Vix ſe*] Conſcii & in poenas parati. FARN.

965. *Manibus*] Digitis, unguibus. FARN.

967. *Orbes.*] Κύκλους. ita Soph. ἄρας ἔπαισεν ἄρθρα τῶν αὐτοῦ κύκλων. Sphaerica autem ſeu orbicularis forma oculo data eſt, quo celerius & facilius revolutus objecta apprehendat, utque ſufficiat cuivis quantitati capiendae perpendicularibus lineis à viſis in centrum oculi concurrentibus. *vel orbes* hic cape ſinus, in quibus oculi. FARN.

968. *Cavos, &c.*] Etiam in oculorum ſinus & globos, cum ſatis fuiſſet aranceae telam, vel pupillam effodiſſe. FARN.

Tantum eſt periclum lucis. attollit caput,
Caviſque luſtrans orbibus coeli plagas,
Noctem experitur. quidquid effoſſis male
Dependet oculis, rumpit; & victor deos
Conclamat omnes: Parcite (heu) patriae, precor:
Jam juſſa feci. debitas poenas tuli.
Inventa thalamis digna nox tandem meis.
Rigat ora foedus imber, & lacerum caput
Largum revulſis ſanguinem venis vomit.

VARIORUM.

971. *Tantum*] In tantum lucem exodit. tam attente cavet, ne quid ſibi lucis relinquatur. FARN.

971. *Attollit*] More luſtrantis & ſuſpicientis. FARNABIUS.

973. *Noctem*] An penitus ſit caecus. FARN.

976. *Juſſa*] Quod voluiſtis. FARN.

978. *Rigat*] Haec nuncius ex ſua perſona. FARNABIUS.

CHORUS.

Chorus iſte ex diſciplina Stoicorum (qui omnia, imo Deum ipſum ſubjiciunt inevitabilibus fatis) excuſari Oedipum vult.

Fatis agimur. cedite Fatis.
Non ſollicitae poſſunt curae
Mutare rati ſtamina fuſi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus, venit ex alto:
Servatque ſuae decreta colûs
Lacheſis, durâ revoluta manu.
Omnia certo tramite vadunt.

Pri-

GRONOVII.

987. *Omnia certo tramite vadunt.*] Pauci, *ſepto:*

VARIORUM.

982. *Stamina*] Hercul. Fur. verſ. 558. FARN.

984. *Alto:*] Fato ſeu providentia divina, *vel ut illi*, ex conſtellatione. FARN.

986. *Lacheſis,*] Una è Parcis, fatum. FARN.

986. *Durâ*] Inexorabili, immutabili. FARN.

988. *Pri-*

Primuſque dies dedit extremum.
Non illa deo vertiſſe licet,
Quae nexa ſuis currunt cauſis.
It cuique ratus, prece non ulla
Mobilis, ordo. multis ipſum
Metuiſſe nocet. multi ad fatum
Venêre ſuum, dum fata timent.
Sonuere fores, atque ipſe ſuum
Duce non ullo molitur iter
Luminis orbus.

GRONOVII.

optimus & caeteri fere omnes, *ſeclo*. Itaque putem fuiſſe, *reclo*: quod eſt directo & praeſtituto. *Regi* & *dirigi* ut fines, ita viae & itinera proprio verbo dicuntur. Sed & vetuſtiores libri minuto charactere inter R & S vix ponunt differentiam.

992. *Multis ipſum Timuiſſe nocet.*] Flor. *Metuiſſe.* Recte: nam ſequitur: *dum fata timent*: & nihil in repetitione momenti.

VARIORUM.

988. *Primuſque*] Horoſcopus genethliacus ex ſitu & nativitatis hora. FARN.

989. *Non illa*] *Quod fore paratum eſt, id ſummum exſuperat Jovem.* Stoice. FARN.

990. *Quae nexa*] Quae proveniunt ex ſerie & ordine cauſarum. FARN.

OEDIPUS. CHORUS. JOCASTA.

Jocaſta ſe interficit. Oedipus excaecatus in exilium abit.

Oed. BEne habet, peractum eſt. juſta perſolvi patri.
Juvant tenebrae. quis deus tandem mihi
Placatus atra nube perfundit caput?
Quis ſcelera donat? conſcium evaſi diem.
Nil, parricida, dexterae debes tuae,
Lux te refugit. vultus Oedipodem hic decet.

Chor.

GRONOVII.

1003. *Vultus Oedipodem hic decet.*] Florent. *Oedipodam.* Lege: *Oedipoda*, accuſandi caſu Graecae terminationis.

VARIORUM.

1000. *Atra*] Caecitatis caligine. FARN.

1001. *Donat?*] Dono remittit? FARN.

 1005. *Qua-*

Chor. En ecce, rapido ſaeva proſiluit gradu
Jocaſta vecors: qualis attonita & furens
Cadmea mater abſtulit gnato caput,
Senſitve raptum. Dubitat, afflictum alloqui
Cupit, pavetque. jam malis ceſſit pudor.
Et haeret ore primo vox. *Joc.* Quid te vocem?
Gnatumne? dubitas? gnatus es. gnatum pudet.
Invite loquere gnate, quo avertis caput,

Va-

GRONOVII.

1007. *Senſumveraptum traxit*] Lipſianus & optimus Florentiae: *Senſitve raptum. Dubitat, adflictum alloqui Cupit pavetque.* Egregie, inquit Gruterus. Profecto egregie: ſed & vere: nam aut furentis Agaves Baccheo inſtinctu & Penthea diſcerpentis, aut (& vel maxime) poſtea dolore furentis & attonitae, poſtquam quid feciſſet agnovit, adfectum & habitum vult in Jocaſta fuiſſe. Ut Lucanus lib. 7. *Nec magis attonitos animi ſenſere tumultus, Cum fureret Pentheus, aut cum deſiſſet Agave.* Sic recte ſcribit vir ſummus, ſed perperam interpretatur: Nec magis externati erant aut Pentheus, cum Agave fureret, aut ipſa Agave, cum furere deſiiſſet: additque: quod praeceſſit, *cum fureret*, eſt ὑπόζευγμα, & ex poſteriori ſupplendum *Agave.* Tam infeliciter contorta oratio ſine exemplo eſt, & nulla poteſt figura defendi. Ipſum Penthea furentem facit fabula. Virgilius: *Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus, Et ſolem geminum & duplices ſe oſtendere Thebas.* Vide Euripidis Bacchas, quas & Virgilius reſpexit: praecipuè iſta: Καὶ μὴν ὁρᾶν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ, Διττὰς δὲ Θήβας, καὶ πόλισμ᾽ ἑπτάστομον Καὶ ταῦρος ἡμῖν πρόσθεν ἡγεῖσθαι δοκεῖς, &c. Tumultus igitur mentis dicit aut Penthei, cum furebat, aut Agaves, cum furere deſierat. Seneca vero Agave utraque in exemplum utitur: proſilit Jocaſta, qualis aut Agave inſiluit in Penthea, aut mox eum direptum agnovit. Tamen Gruterus non auſus eſt egregiam ſe judice lectionem recipere. Quum raro diſcrepent membranae in vocibus notis, neque Pall. varient à Delrianis, ſuſpicer latere remotius ulcus, inquit. Prior ratio falſa, revincitur innumeris exemplis vel eorum, quae ex optimo Flor. protulimus: poſterior nihil efficit, quippe omnes illi codices, & mille alii, Lipſiano pejores. Vulgatum fatuum eſt, abſonum, abſurdum. *Traxit*, ex nulla hiſtoria eſt. Nihil otioſius aut magis ſupervacaneum illo: *Surſumque raptum traxit.* Delrius probat meliora; ſed male, *Dubitat*, intelligit de matre Penthei: id enim ad Jocaſtam ſolam refertur.

1009. *Cupiunt &, horr ut ora*] Et hic ſolus verat Lipſianus codex, quem tamen nemo poſtea hic mentione dignum cenſuit: niſi quod vir doctus mixtum ex bonis maliſque libris: *Cupiunt, ſed haerent ora.* Tu vero omnia refinge ex arbitrio principis & ſecundi Meliſſei libri: *Jam malis ceſſit pudor, Et haeret ore prima vox.* Joc. *Quid te vocem?* Nihil hic conjecturarum, ne Lipſii quidem modicam ferimus. E Choro aliquis faciem & animum Jocaſtae breviter effingit: Proſilit incerta animi & dubia, Oedipum affari, an non, debeat: velit quidem, veretur tamen: tandem loquacia & garrula mala vicerunt tacitum pudorem: jam primam vocem ore lento conatur. Et ſtatim illa: *Quid te vocem?*

1010. *Gnatum pudet?*] Tollenda nota interrogationis. Res ex geſtu noſcenda. Ad vocem Jocaſtae quaſſat caput & avertitur Oedipus. Ideo illa: *dubitas?* &, certe *gnatus es*: non enim puderet, niſi gnatus eſſes: ille ipſe pudor tuus argumento eſt te filium meum eſſe, & recte ſic appellari. Itaque etſi nolis, *Invite loquere gnate.* ita enim plane liber optimus, nec habeo, cur ſpernam. Vulgo: *Immitis oro.*

VARIORUM.

1005. *Qualis*] Qualis Agave, ubi furens filio caput abſtuliſſet moxque ad ſe reverſa facinus ſenſiſſet, attonita ſtetit; talis hic Jocaſta. vid. ſup. v. 443. FARNABIUS.

1011. *Quo avertis*] *Audita Jocaſta avertit ſe Oedipus.* FARN.

1012. *Quis*

Vacuoſque vultus? *Oed.* Quis frui & tenebris vetat?
Quis reddit oculos? matris (heu) matris ſonus.
Perdidimus operam. congredi fas amplius
Haud eſt. nefandos dividat vaſtum mare,
Dirimatque tellus abdita: & quiſquis ſub hoc
In alia verſus ſidera, ac ſolem avium
Dependet orbis, alterum ex nobis ferat.
Joc. Fati iſta culpa eſt. nemo fit fato nocens.
Oed. Jam parce verbis, mater, & parce auribus.
Per has reliquias corporis trunci precor,
Per inauſpicatum ſanguinis pignus mei,
Per omne noſtri nominis fas & nefas.
Joc. Quid, anime, torpes? ſocia cur ſcelerum dare
Poenas recuſas? omne confuſum perit,
Inceſta, per te juris humani decus.
Morere, ac nefaſtum ſpiritum ferro exige.
Non ſi ipſe mundum concitans divûm ſator
Coruſca ſaevâ tela jaculetur manu,
Umquam rependam ſceleribus poenas pares
Mater nefanda. mors placet. mortis via
Quaeratur. agedum, commoda matri manum,

Si

GRONOVII.

1021. *Corporis trunci precor,*] Flor. *peto* Et mox: *fas ac nefas.* Et, *Morere & nefaſtum.*

VARIORUM.

1012. *Quis frui*] Quiſnam tu es, qui interdicis mihi fructum capere, quem ex caecitate percepiſſe mihi viſus ſum? FARN.

1013. *Quis reddit*] Quis per aures ingerit mihi mala, quorum notas ne viderem, effodi mihi oculos? FARN.

1014. *Perdidimus*] Nil profeci oculos eruendo, cum etiamdum audiam. Vide Phoen. verſ. 226. FARNABIUS.

1016. *Tellus*] Alterum Hemiſphaerium. FARNABIUS.

1018. *Orbis,*] Alterum orbis latus aliis ſideribus notum. utque dicunt poëtae, *alio ſole calens, Et alio ſub ſole jacens* FARN.

1022. *Inauſpicatum*] Infelicem prolem, liberos. FARNABIUS.

1023. *Fas*] Matris & filii. FARN.

1023. *Nefas,*] Uxoris, mariti, &c. nefanda inter nos nomina. FARN.

1024 *Quid,*] *Se ad poenas de ſe ſumendas excitat.* FARN.

1029. *Tela*] Fulmina. FARN.

1033. *Re-*

Si parricida es. reſtat hoc operi ultimum.
Rapiatur enſis. hoc jacet ferro meus
Conjux. quid illum nomine haud vero vocas?
Socer eſt. utrumne pectori infigam meo
Telum? an patenti conditum jugulo imprimam?
Eligere neſcis vulnus. hunc, dextra, hunc pete
Uterum capacem; qui virum & gnatum tulit.
Chor. Jacet perempta. vulneri immoritur manus;
Ferrumque ſecum nimius ejecit cruor.
Oed. Fatidice te, te, praeſidem veri Deum,
Compello. ſolum debui fatis patrem.
Bis parricida, pluſque quam timui nocens.
Matrem peremi. ſcelere confecta eſt meo.
O Phoebe mendax, fata ſuperavi impia.
Pavitante greſſu ſequere fallaces vias,
Suſpenſa plantis efferens veſtigia.
Caecam tremente dexterâ noctem rege.
I, gradere praeceps, lubricos ponens gradus.
I, profuge, vade. ſiſte, ne in matrem incidas.
Quicumque feſſi corpore & morbo graves

Se-

GRONOVII.

1039. *Qui virum & gnatum tulit.*] Flor. Voſſ. & omnes fere, *& gnatos*, ut voluit Gruterus. Sed fruſtra κακόφατον in verbo quaerit. Immo, ſi quid video, ſcripſit Seneca: *qui virum è gnato tulit.*

1042. *Te fatidice, te praeſidem*] Numeroſius liber optimus: *Fatidice te, te praeſidem.* Innuunt & hoc vulgâres ſcripti, quibus pleriſque pronomen à fronte abeſt damno verſus.

1047. *Sequere fallaces vias,*] Flor. *fallentes*. Erroribus te committe.

VARIORUM.

1033. *Reſtat*] Ut matrem etiam occidas. FARNABIUS.

1034. *Enſis.*] Quem modo Oedipus abjecerat. FARNABIUS.

1035. *Conjux.*] Lajus conjux meus, imo ſocer; namque filio ejus nupſi. FARN.

1038. *Vulnus*] Locum vulneri. FARN.

1042. *Te fatidice,*] Te ridiculum deum falſitatis arguo, qui fore praedixiſti, ut patrem occiderem. ſed jam & matri necis cauſa fui. FARN.

1047. *Fallaces*] Aſperas, praecipites, caeco ignotas. FARN.

1049. *Caecam*] Vias baculo praetentans explora FARN.

1051. *In matrem*] In matris cadaver. FARN.

1052. *Quicumque*] O Thebani peſte laborantes. FARN.

1053. *Fu-*

Semianima trahitis pectora, (en fugio, exeo)
Relevate colla. mitior coeli ſtatus
Poſt terga ſequitur. quiſquis exilem jacens
Animam retentat, vividos hauſtus levis
Concipiat. ite, ferte depoſitis opem.
Mortifera mecum vitia terrarum extraho.
Violenta fata, & horridus morbi tremor,
Macieſque, & atra peſtis, & rabidus dolor
Mecum ite, mecum. ducibus his uti libet.

GRONOVII.

1053. *Semianima trahitis corpora,*] Florentiae: *pectora.* ſemivivo pectore aegrum ſpiritum ducitis.

1058. *Vitia terris extraho.*] Flor. *terrarum.*

1059. *Et horridus mortis tremor,*] Si blandiebatur admodum, quod in quinque invenit Gruterus & Scholiaſte, *morbi tremor*, cur receptum non eſt? Certe ſic & liber optimus: & profecto non mortui tremunt, ſed infirmi.

VARIORUM.

1053. *Fugio,*] Prout jubet oraculum. FARN.

1057. *Ite, ferte depoſitis opem.*] De quorum ſalute & vita deſperabatur. FARNABIUS

1057. *Depoſitis,*] Deſperati, vel ſalutis deſperatae, ut Servius & Aſconius. Virg. *Ille ut depoſiti proferret fata parentis.* FABRITIUS.

1058. *Mortifera mecum*] Id eſt quod praedictum fuerat, verſu 650. COMMELIN.

1061. *Ducibus*] Mihi caeco hi pro ducibus erunt. Supra 652. FARNABIUS.

L. ANNAEI SENECAE
*TROADES.

DRAMATIS PERSONAE.

HECUBA. CHORUS TROADUM. TALTHYBIUS. AGAMEMNON. CALCHAS. HELENA. PYRRHUS. ANDROMACHA. SENEX. ULYSSES. ASTYANAX. NUNCIUS. POLYXENA, Muta Perſona.

ARGUMENTUM.

Graeci, exciſo jam Ilio, reditum in patriam cogitantes contrario vento detinebantur. Apparens noctu Achillis umbra ſolvere eos poſſe negat, niſi ſibi debitis inferiis mactata Polyxena, cujus nuptiarum praetextu interfectus eſt. Non fert Agamemnon ſibi amatam Polyxenam mactari. Qua de re orto cum Pyrrho jurgio, intervenit conſultus Calchas, qui omnino immolandam pronunciat, unaque necandum Aſtyanacta, quem à matre abſconditum abducit Ulyſſes & de Scaea porta dejicit. Polyxenam ab Helena auſpice, ritu cultuque ſponſae deductam ad patris tumulum Pyrrhus mactat.

ACTUS PRIMUS.

HECUBA.

Luget Hecuba patriae, domus, ſuam ipſius calamitatem.

QUicumque regno fidit, & magna potens
Dominatur aula, nec leves metuit deos,

Ani-

GRONOVII.

* TROADES.] Invictis argumentis demonſtrarunt ſummi viri, *Troadas*, non *Troada*, hanc fabulam ab auctore inſcriptam fuiſſe. Quibus hoc addimus, in optimo Florentino codice nunquam aliter appellari.

2. *Nec leves metuit deos.*] Non ſunt *leves dii* Sc-

Animumque rebus credulum laetis dedit;
Me videat, & te, Troja. non unquam tulit
Documenta Fors majora, quam fragili loco
Starent ſuperbi. columen everſum occidit
Pollentis Aſiae, coelitum egregius labor.
Ad cujus arma venit, & qui frigidum
Septena Tanain ora pandentem bibit;
Et qui renatum primus excipiens diem

Tepi-

GRONOVII.

Senecae iidem, qui Juvenali *faciles*: nec *leves* quod aut mutarent fatum aut mutare viderentur: nec denique qui ultra mortem nocere non poſſent. Claudianus lib. 2. in Ruf. *Deſinat elatis quiſquam confidere rebus, Inſtabileſque deos & lubrica numina diſcat. Dii*, fortuna. *Dii leves* fortuna inconſtans & mutabilis. Agamemnone: *perrumpet omne Servitium contemptor levium deorum.* Unde Epicureum Senecam facit Scaliger. At hoc nomen *levis*, non poteſt tribui Deo de ſententia Epicuri. Qui tranquillus, quietus, ſepoſitus, ſe contentus, nulli negotio miſcetur, cur dicatur *levis?* Sic autem ille ſtatuebat. *quod aeternum beatumque ſit, id nec habere ipſum negotii quidquam, nec exhibere alteri*: & *Beatam vitam in animi ſecuritate & in omnium vacatione munerum* conſiſtere: ut & apud Ciceronem l. 1. de nat. deorum. Qua in re quae poteſt eſſe levitas?

9. *Septena Tanain ora*] Immo ſuum erravit Seneca, qui ſimiliter Iſtrum cum Tanai confundat l. 6. nat. 4. cap. 7. *Danubius Sarmaticos impetus cohibens, & Europam Aſiamque diſterminans.*

10. *Et qui renatum prorſus*] Placet hoc Delrio, & *prorſus* interpretatur confeſtim, ut apud Cato-

VARIORUM.

* *Troas*] Falſo Troada vocant hanc fabulam, quum Poëta *Troadas* inſcripſerit, exemplo Euripidis Et Chorus eſt Troadum. SCALIG. Valerius Probus bis Senecae Hecubam laudat, cum ex iſta verſus adducit. Rectius qui Troadas inſcribunt. Certe princeps eruditionis Ariſtoteles, quo nemo melius haec intellexit, cum parvam Iliada in portiones Tragicas partitur, eam quae Ilii expugnationem, ſive τὴν τῆ Ἰλίου πόρθησιν, ſequitur, Τρωάδας vocat; forte Euripidem ſecutus. Hecuba ejuſdem vix commune quicquam habet, niſi quod ejuſdem προγυμνασίας ſit. Troicae enim ambae ſunt, tam Hecuba quam Troades. Non auſim Graecam ullo modo, ſive diſpoſitionem ſpectes, ſive τὸ ἦθος, ſive gravitatem & auguſtum pondus ſententiarum, cum iſta conferre. Etiam in Choris noſter vincit, quos ex paucis Graecis verbis, & quae ſparſim leguntur, fecit alios & plane divinos. HEINSIUS.

4. *Troja*] Proprie regio, in qua Ilium urbs, à Troë dicta. FARNABIUS.

6. *Superbi.*] Nobiles, potentes: quorum commune vitium eſt ſuperbia. FARN.

7. *Aſiae,*] Minoris, cui imperavit Priamus: & parti majoris, quae orbis pars tertia. FARN.

7. *Coelitum*] Infra verſ. 476. FARNABIUS. Exſtruxerat quidem Ilus, ſed Neptunus & Apollo moenibus cinxerunt Ilium, teſtes Homerus, Euripides, Ovidius, Statius, & reliqui, unde Tryphiodorus vocat, *opus immortalium*, ἔργον ἀθανάτων; & Simmias, in ſecuri, de turribus ejus agens, πύργων θεοτεύκτων, *turrium à Diis aedificatarum.* Notandum tamen non omni ex parte illa moenia à Diis exſtructa. nam cum fata ſtatuiſſent (loquor ex mente ipſorum) Trojam dirui, & crederent inexpugnabilem futuram, ſi muros integros Dii aedificarent; Aeaco partem laboris demandarunt. Pindarus auctor Olymp. 8. DELR.

8. *Arma*] Auxiliaria namque. FARNABIUS.

8. *Qui frigidum*] Rheſus Thraciae rex auxilio Trojae venit. FARN.

9. *Septena*] Ex perſona mulieris imperitae tribuitur Tanai, quod Iſtri eſt: ut per ſeptem ora in mare labatur. FARNABIUS. Quod Iſtri eſt, mulier, coſmographiae ignara, Tanai tribuit: in quo praeclare Seneca decorum ſervavit. DELRIUS.

10. *Qui renatum*] Memnon Tithoni & Auro-

Tepidum rubenti Tigrin immiſcet freto;
Et quae vagos vicina proſpiciens Scythas
Ripam catervis Ponticam viduis ferit.
Exciſa ferro eſt Pergamum. incubuit ſibi.
En alta muri decora congeſti jacent
Tectis aduſtis. regiam flammae ambiunt;
Omniſque late fumat Aſſaraci domus.
Non prohibet avidas flamma victoris manus;
Diripitur ardens Troja. nec coelum patet

Un-

GRONOVII.

nem: *cum Romam veniebant, prorſus devertebantur pro hoſpitibus ad amicos ſuos.* Sed *prorſus* ibi eſt recta: nec aliud vult ille innominatus ei & infandus ad Feſtum. Excepta eſt cum plauſu viri illuſtris conjectura, *pronus.* Sed verum eſt in Florentino & margine Voſſiani: *renatum primus excipiens diem.* Herodotus Thalia: Τῶν γὰρ ἡμεῖς ἴδμεν, τῶν καὶ πέρι ἀτρεκές τι λέγεται, πρὸς ἠῶ τε καὶ ἡλίου ἀνατολὰς οἰκέουσι ἀνθρώπων τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ Ἰνδοί. Oedipo *Auſus Eois equitare campis, Figere & mundo tua ſigna primo.* Mela lib. 1. cap. 2. *In ea primos accepimus hominum ab Oriente Indos, Seres & Scythas.*

14. *Exciſa ferro eſt. Pergamum*] Merito rejecit Gruterus *Pergamos*: ſed quod ſenſu jubente interpunxiſſe ait: *viduis ferit, Exciſa ferro eſt. Pergamum*: probare non poſſum. Nihil eſt enim, quo in hac ſtructura verborum referatur τὸ *Exciſa.* Finitur omnino periodus & nova incipit poſt *ferit.* Dein cohaerent: *Exciſa ferro eſt Pergamum. incubuit ſibi.* Hoc inſolens viſum eſt hominibus, quibus & illa Ovidii l. 14. *poſtquam alta cremata eſt Ilion, & Danaas paverunt Pergama flammas.* & l. 1. de arte: *Tunc cum triſtis erat, defenſa eſt Ilion armis.* Itaque hic fecerunt *Ilios*, ut illic *Pergamos* & *Pergamus.*

15. *En alta muri decora*] Florent. *congeſtis jacent Tectis aduſti.* G. Fabricio ordo eſt, *muri congeſti, alta decora*, ut Virgilio *Auratae trabes, decora alta parentum.* Immo *alta decora muri congeſti jacent*, accipio per hypallagen ἀντὶ τοῦ *jacent congeſta.* Ille excelſus & pinnis turribuſque decorus & minax murus jacet inconditus acervus, aedificiis in cinerem verſis. Similiter ſi quis Florentinum probet: Illud altum & pulcerrimum muri opus jacet aduſtum, aedificiis in rudera & informem acervum redactis.

VARIORUM.

rae filius ex Aethiopia, *vel ut alii, Suſis*, Trojam venit, dux Perſarum, qui ſolem orientem proni adorabant. FARNABIUS.

11. *Tepidum*] in regione tepenti. FARN.

11. *Rubenti*] Aurorae ſeu Solis orientis rubore perfuſo. alias, ſecundo hallucinabitur foemina. Tigris enim in mare Perſicum influit, non Erythraeum. niſi ex perſonae decoro dictum malis, ut prius verſ. 9. FARN.

12. *Quae*] Penthesilea Amazonum regina. de quibus vide Hippol. v. 397. FARN.

12. *Vagos*] Hercul. Fur. verſ. 532. FARN.

13. *Viduis*] Hippol. v. 620. FARN.

14. *Pergamum.*] Ab altitudine dicta, clariſſima Troadis civitas, ipſum ſcilicet Ilium, de quo Martianus lib. 6. *ibi inter omnes Aſiae civitates, Pergamum clarius.* Alia Pergamus, Attalicis regibus nobilitata, & inventione Pergameni, teſte Plinio: aliud etiam Pergamum Idae promontorium, de quo Strabo: Servius etiam auctor eſt ipſas arces Trojae, atque adeo alta loca omnia, *Pergama* olim vocata. ad quod alludens noſter, ſubdit: *En alta muri*, &c. DELRIUS.

14. *Incubuit*] *In ſe magna ruunt.* vel in cinerem verſum. FARNABIUS.

15. *Alta*] πύργοι, ἐπάλξεις, turres, pinnae, FARNABIUS.

17. *Aſſaraci*] Ilium, ubi regnavit Aſſaracus Ili filius. FARN.

19. *Diripitur*] Ex incendio praedam rapiunt FARNABIUS.

20. *Un-*

Undante fumo. nube ceu denſa obſitus,
Ater favillâ ſquallet Iliacâ dies.
Stat avidus irae victor, & lentum Ilium
Metitur oculis, ac decem tandem ferus
Ignoſcit annis. horret afflictam quoque;
Victamque quamvis videat, haud credit ſibi
Potuiſſe vinci. ſpolia populator rapit
Dardania. praedam mille non capiunt rates.
Teſtor deorum numen adverſum mihi;
Patriaeque cineres; teque rectorem Phrygum,
Quem Troja toto conditum regno tegit,
Tuoſque manes, quo ſtetit ſtante Ilion;
Et vos meorum liberûm magni greges,
Umbrae minores. quidquid adverſi accidit,
Quaecumque Phoebas ore lymphato furens,

GRONOVII.

22. *Stat avidus ira victor,*] Flor. *irae*, ut voluit & Daniel Heinſius. Oedipo: *Avidumque populi peſtis Ogygii malum.* Valerius Flaccus lib. 4. *aviduſque viri, &c. Irruit.* Paullo aliter tamen *avidus irae* dicitur pro immoderate avideque ira uſo.

31. *Quodque ſtetit ante Ilion;*] Hic tamen ex amici ſui libro Lipſienſe exemplar, quod alioqui ſecutum ſe profitetur, correxit Delrius: & Gruterus bellam quoque vocat & dignam luce emendationem è Lipſii Mſ. *quo ſtetit ſtante Ilion:* etſi non addicerent auſpicia librorum ſuorum antiquorum. Sed ὡς οἰκεῖος ἀγαθὸς Etruſcus, qui totidem literis.

33. *Umbrae minores.*] Gloria in primis & dignitate, quamvis &aetate. Video enim non ſatis explicare interpretem.

VARIORUM.

20. *Undante*] Undatim aſcendente. FARN.

22. *Lentum*] Ilium decennali bello tandem debellatum luſtrans non indigne fert, ſi decem annos in civitate tam nobili & munita expugnanda abſumpſerit. FARN.

27. *Mille*] Qui numerus claſſis quae Trojam advenit. Agamemn. v. 169. FARN.

29. *Patriaeque*] More veterum jurat Hecuba per quae ſibi gratiſſima. FARN.

29. *Teque*] Priamum, in cujus ruina & regnum Trojarum interiit. FARN.

31. *Tuoſque*] O Hector. FARN.

31. *Quo ſtetit*] Vide inf. verſ. 126. FARN.

32. *Liberûm magni greges,*] Quibuſdam L. aliis XVII. aliis XXII. FARNABIUS. Ὑπερβολικῶς. duntaxat enim vel ſeptendecim, ut tradit Cicero I. Tuſc. vel quatuordecim, ut Apollodorus lib. 3. vel viginti, ut Theocrit. Idyll. 15. vel, teſte Homero, viginti duos, Hecuba ex Priamo peperit: ceteri huic ex concubinis nati, ſimul omnes quinquaginta ſecundum Homerum, Virgilium, Dictyn, & Euripidem, aut quinquaginta quatuor, juxta Apollod. lib. 3. & Hyginum in Fabulis cap. 90. ubi nomina recenſent. DELRIUS.

34. *Phoebas*] Caſſandra filia Priami, cui Phoebus amans vaticinandi peritiam dedit pollicitae concubitum: promiſſis tamen non ſtanti donum auferre Deus cum non poſſet, fidem ademit, ut vaticiniis ſuis nemo crederet. FARNABIUS. Caſſandrae vaticinia habes apud Lycophronem, nonnulla etiam apud Ciceronem libro I. de divinat. DELRIUS.

Credi Deo vetante, praedixit mala,
Prior Hecuba vidi gravida, nec tacui metus,
Et vana vates ante Caſſandram fui.
Non cautus ignes Ithacus, aut Ithaci comes
Nocturnus in vos ſparſit, aut fallax Sinon.
Meus ignis iſte eſt. facibus ardetis meis.
Sed quid ruinas urbis everſae gemis
Vivax ſenectus? reſpice infelix ad hos
Luctus recentes. Troja jam vetus eſt malum.
Vidi exſecrandum regiae caedis nefas,
Ipſaſque ad aras majus admiſſum ſcelus
Ajacis armis: cum ferox ſaevâ manu
Coma reflectens regium torta caput,
Alto nefandum vulneri ferrum abdidit;
Quod penitus actum cum recepiſſet libens,

En-

GRONOVII.

46. *Aeacidis armis:*] Scaligeri conjectura hic placuit, cum legeretur: *Aeacidae armis:* quod verſus reſpuit, ut etiam admonuit Gruterus. Flor. *Aeacis armis.* Scribendum: *Ajacis armis.* Caſſandram in fano Minervae ſtupravit Ajax. Unde illud Virgilii: *Pallaſne exurere claſſem Argivûm atque ipſos potuit demergere ponto Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei.* Grande nefas: ſed majus, quam ad Minervae aram Ajax armatus edidit, ego meis oculis patratum vidi ad aram Jovis Hercei. Virgilius: *Primumque per aras Sanguine foedantem, quos ipſe ſacraverat ignes.* Scelus ad aras majus Ajacis armis, id eſt, majus ſcelere, quod inter arma ad aras patravit Ajax. De hoc genere vide Obſerv. 4. 8.

46. *Cum ferox faeva manu*] Sane Florent. *ſcaeva.* Hippolyto: *En impudicum crine contorto caput Laeva reflexi.* Et forte ſcripſit: *ferox laeva manu.* Nam illud alterum toties infeliciter paſſim inculcarunt male ſeduli, ut exempla illorum timeam.

VARIORUM.

36. *Prior*] Cum Paridem utero geſtaret, ſomniavit Hecuba ſe facem ardentem parituram. FARNABIUS.

37. *Vana*] Inutilis & irrita, aeque ac Caſſandra non credita. FARN.

38. *Ithacus,*] Ulyſſes Ithacae dux. FARN.

38. *Ithaci comes*] Diomedes, cui Ulyſſes in caſtrorum Thracum exploratione comes nocturnus. FARN.

39. *Fallax*] Cujus doloſo miniſterio receptus equus, laxatuſque. FARN.

40. *Meus*] Somnio de Paride praedictus modo verſ. 36. FARN.

41. *Sed quid*] Sed quid ego anus miſere longaeva vetus malum gemo? FARN.

44 *Vidi execrandum*] Hoc concinit Euripidis verſibus, quorum initium eſt, ἐ τῆ φυλαγγὸν Πελασμοῦ, &c. DELRIUS.

44 *Regiae caedis*] Priami à Pyrrho ad aras caeſi. FARNABIUS.

45. *Aras*] Jovis Hercii, quod inter aulam & parietem in domus penetrali coleretur, ab ἕρκος.

vel

Digitized by Google

Enſis ſenili ſiccus è jugulo rediit.
Placare quem non potuit à caede effera
Mortalis aevi cardinem extremum premens?
Superique teſtes ſceleris? & quondam ſacrum
Regni jacentis? Ille tot regum parens
Caret ſepulchro Priamus, & flamma indiget
Ardente Troja. non tamen ſuperis ſat eſt.

Do-

GRONOVII.

50. *Enſis ſenili tinctus*] Vidit Lipſius haec verba eſſe vana, & mentem fuiſſe: Priamum, cum Pyrrhi gladium animoſe recepiſſet, tamen emiſiſſe illum ſanguine vix tinctum: itaque conjecit, *intinctus*, vel *haud tinctus*. Ea aura projicitur & amicus ejus, caligans, *ſenili vix tinctus*: ſed caſtigandus ipſe ob metrum violatum. Mirum vero Scaligerum & Gruterum vulgatam contra Lipſium propugnare. Ille ait non hoc velle Senecam, parum aut multum ſanguine maduiſſe Pyrrhi gladium, ſed impreſſum jugulo & è jugulo eductum fuiſſe, Priamum jugulatum. Apage tam ineptam garrulitatem: enſis impreſſus jugulo Priami eſt & è jugulo ejus eductus: id eſt, Priamus eſt jugulatus. Quis unquam ſanus ita ſcripſit? Gruterus ſenſum Lipſii retinet, ſed captat vocem *tinctus*, quaſi ſit illud vix tinctus, vel tantum tinctus, quum non ſanguinea unda evomeretur, atque adeo ferrum una expelleret: Sed ſi poſſet ita accipi, cur in Agamemnone: *vidi, vidi ſenis in jugulo Telum Pyrrhi vix exiguo Sanguine tingi.* Tolle τὸ *vix exiguo*: non remanebit idem ſenſus. Qui tamen omnino & hic neceſſarius. Ovidius lib. 7. *Aemonio marcentia guttura cultro Fodit, & exiguo maculavit ſanguine ferrum.* Lib. 13. *Exiguumque ſenis Priami Jovis ara cruorem Combiberat.* Lucanus lib. 2. *Parvum ſed feſſa ſenectus Sanguinis effudit jugulo.* Apud Statium in furore Lemniadum dicitur Alcimede tuliſſe, *patris vultus & egentem ſanguinis enſem.* Itaque aut Lipſio ſubſcribendum aut legendum putabam: *ſenili tinctus haud jugulo.* Sed omnium laborem levat Etruſcus, qui clare: *Enſis ſenili ſiccus è jugulo redit.* Vides hominem ignarum frequentis illius veterum ſenſus in ſenum caede deſcribenda ſubjeciſſe *tinctus*. Nam *ſiccus* incruentus. Statius 8. Thebaid. *Stat medius campis etiamnum cuſpide ſicca Armipotens.* Claudian. l. 2. de laud. Stilic. *ut ferrum Marte cruentum, Siccum pace premas.*

51. *Placare quem non*] Referunt ad Enſem aut ad Pyrrhum. Immo *Quem* tandem omnium hominum? nam animandum interrogatione: Quem alium, ut à caede temperaret, non repreſſiſſet & mitigaſſet ultima & jam per ſe diſſolvens hominem ſenectus? & praeſentes dii? & penetrale regni, utcumque proſtrati?

56. *Non tamen ſuperis ſat eſt.*] Sic quidem & Flor. Quaſi dicat, nondum exſatiati ſunt dii poenis noſtris: adhuc aliquid indignitatis & calamitatis minantur. Neque ineptum tamen, quod vulgabatur olim, & in omnibus, quos vidit, inveniſſe teſtatur Fabricius: *non tamen, ſuperi, ſat eſt.* Sic & Heinſianus, cui adſcripta explicatio: *ô dii.* Et ſic ſolent mirantes. Catullus: *Dii magni, horribilem & ſacrum libellum.* Ovidius in epiſtol. Leandri: *Oſcula, dii magni, trans mare digna peti.*

VARIORUM.

vel quod mala arceat. FARN.

51. *Quem*] Enſem, ſeu Pyrrhum. FARN.

52. *Mortalis*] In extremo jam ſenio. FARN.

53. *Superique*] Ad aras ſtantes, ubi caeſus eſt Priamus. FARN.

53. *Sacrum*] Sacrarium, ara τοῦ ἑρκείου. vel τοῦ ἑρκείου Διός. ad quam inaugurandi reges auſpicabantur. Agamemnon. verſ. 8. FARN.

54. *Regum*] Nobilium juvenum. ſupra verſ. 32.

55. *Caret ſepulchro*] Proprium ſepulcrum Priamus non habuit, ſed truncus ejus, cum aliquandiu in littore abjectus jacuiſſet, tandem Hectoris ſepulcro illatus. DELRIUS.

55. *Flamma*] Non habet, qui ipſi rogum exſtruat. *Primumque in litore truncum. Cui non Troia rogus.* FARNABIUS.

57. Do-

Dominum, ecce; Priami nuribus & natis legens
Sortitur urna. praeda quem vilis ſequar?
Hic Hectoris conjugia deſpondet ſibi;
Hic optat Heleni conjugem; hic Antenoris;
Nec deeſt tuos, Caſſandra, qui thalamos petat.
Mea ſors timetur. ſola ſum Danais metus.
Lamenta ceſſant? turba, captivae, mea,
Ferite palmis pectora, & planctus date,
Et juſta Trojae facite. jamdudum ſonet
Fatalis Idae judicis diri domus.

VARIORUM.

57. *Dominum*,] Sed & ſortibus in urnam miſſis dividimur, ego cum filiabus & nuribus inter Graecos nobis futuros dominos. infra verſ. 972. FARNABIUS.

58. *Sortitur urna.*] Sortes Graecorum erant calculi, vel ex humo ficti globuli; mittentium nomina inſcripti; qui in urnam mittebantur, & verſabantur doli vitandi gratiâ; ut, cujus primum ſors exibat, commodi vel periculi primas ferret, ut docuit Brodaeus lib. 3. Miſcellan. cap 25. DELRIUS.

58. *Vilis*] Quia vetula. *Laeta cum pubes edera virenti Gaudeat pulla magis atque myrto.* FARN.

59. *Hic Hectoris*] Aliquis, ſc. Pyrrhus ſibi optat ſeu promittit Andromachen. FARN.

60. *Conjugem*;] Priorem. nam Pyrrho Andromache, Heleno caeſo, nupſit. FARN.

60. *Antenoris*;] Theano. FARN.

64 *Ferite.*] Pro more lugentium. Vide Chorum ſeq. FARN.

66. *Fatalis*] Paridis, qui in Ida ſeu Antandro monte Idae vicino Veneri tanquam pulchriori aureum adjudicavit malum. cujus judicii mercedem favente Venere Helenam rapuit, quam repetentes Graeci Trojam vaſtarunt. FARN.

66. *Diri*] Proprie, quaſi deorum ira ad ſententiam illam ferendam electi.

*CHORUS TROADUM. HECUBA.

Chorus Iliadum cum Hecuba excidium patriae, Hectoris & Priami mortem lugentium.

Chor. Non rude vulgus, lacrimiſque novum
Lugere jubes. hoc continuis
Egimus annis, ex quo tetigit

Phry-

GRONOVII.

* CHORUS MULIERUM.] Flor. *CHORUS TROADUM.*

VARIORUM.

67. *Non rude*] Non inexpertum lugendi. Mox verſ. 81. FARN.

70. *Phry-*

Phrygius Grajas hoſpes Amyclas,
Secuitque fretum pinus matri
Sacra Cybellae
Decies nivibus canuit Ide,
Ide noſtris nudata rogis;
Et Sigeis trepidus campis
Decumas ſecuit meſſor ariſtas;
Ut nulla dies moerore caret,
Sed nova fletus cauſa miniſtrat.
Ito ad planctus,
Miſeramque leva, regina, manum.
Vulgus dominam vile ſequemur.
Non indociles lugere ſumus.
Hec. Fidae caſus noſtri comites,
Solvite crinem: per colla fluant
Moeſta capilli tepido Trojae
Pulvere turpes. paret exertos

Tur-

GRONOVII.

76. *Decies ſecuit*] Flor. *Decumas ſecuit.* Sic Oedipo: *Sed tempus adde.* Joc *Decima jam metitur ſeges.* Mox ſcribo, *Ito.* non *Ite.*

VARIORUM.

70. *Phrygius*] *Talis ab armiferis Priamejus hoſpes Amyclis, &c.* FARN.

70 *Amyclas.*] Urbem Laconiae. *Graias*, ad diſtinctionem Amyclarum, quae in Campania. FARNABIUS

71. *Pinus*] Navis è pinu caeſa in Ida Cybelae ſacra. FARN.

73. *Decies*] Per decem hyemes. FARN.

74. *Nudata*] Spoliata arboribus ad comburenda interfectorum è noſtris cadavera. FARN.

75. *Sigeis*] Trojanis, à Sigeo Trojae promontorio. FARN.

75. *Trepidus*] Ne deprehenderetur à praedatore hoſte. FARN.

80. *Miſeramque*] Tuque ô Regina praeito nobis, & more praeficae elevata manu modum luctus, & planctus ſigno dato, nos lugendi dociles ſequemur. FARN.

84. *Solvite*] Praeſcribit Hecuba luctus formulam ſumptam ex Euripidis Troade, nec diſſimilem illius Lucani, lib. 2. *quarum una madentes Sciſſa genas planctu liventes atra lacertos, Nunc, ait, ô miſerae contundite pectora matres, Nunc lamate comas, &c.* Lugentes enim mulieres ſolutum nodo crinem cinere adſpergebant, veſtimenta lacerabant, pectora & humeros nudatae unguibus, pugnis, palmis, in ſe ſaevientes ejulabant: ſolo inſuper affligebant pectora humum crinibus verrentes, ταῖς κόμαις τὰ θεῶν ἱερῶν ἐδάφη πλύνουσαι. FARNABIUS.

85. *Tepido Pulvere*] Cinere nondum frigefacto, ex recenti Ilii incendio. ſic enim mox Chorus: *Sparſitque cinis fervidus ora.* Mos vetuſtiſſimus in luctu & funeribus caput cinere conſpergendi, ut paſſim in ſacris litteris: & apud Eurip. in Hecuba & Supplicib. Homerum Iliad. ψ. Smyr-

 naeum

Turba lacertos. veſte remiſſa
Subſtringe ſinus, uteroque tenus
Pateant artus. cui conjugio
Pectora velas captive pudor?
Cingat tunicas palla ſolutas.
Vacet ad crebri verbera planctus
Furibunda manus. placet hic habitus,
Placet. agnoſco Troada turbam.
Iterum luctus redeunt veteres.
Solitum flendi vincite morem.
Hectora flemus.
Chor. Solvimus omnes
Lacerum multo funere crinem.
Coma demiſſa eſt libera nodo;
Sparſitque cinis fervidus ora.
Hec. Complete manus. hoc ex Troja
Sumpſiſſe licet. cadat ex humeris
Veſtis apertis: imumque tegat

Suf-

GRONOVII.

100. *Coma demiſſo eſt libera nodo;*] Commelinus & Gruterus *dimiſſa*, Scaliger *demiſſa*. Recte hoc: aut certe *dimiſſo*.

103. *Cadat ex humeris*] Liber optimus, *Cadit:* &, *imumque tegit.* non *utrumque tegat*. Suſpicor haec verba eſſe Chori, non Hecubae. Illa jam ante imperaverat, ut crinem ſolverent cineribuſque aſpergerent, ut veſte pectora nudarent. Ad prius reſpondent Iliades verſ 98. *Solvimus crinem*, &c. ubi mentione cineris facta interloquitur Hecuba: *Complete manus. hoc ex Troia ſumpſiſſe licet*. Pergunt Iliades exſequi imperata priora, & veſtem dejiciunt dicuntque ſimul: *Cadit ex humeris Veſtis apertis, imumque tegit Suffulta latus.* Rurſus He-

VARIORUM.

naeum libro 7. Nonnum Dionyſ. libro 46. DELRIUS.

87. *Veſte*] Chorda ſeu faſcia demiſſas veſtes ſub utero nectebant, ne deciderent. FARNABIUS.

89. *Cui conjugio*] *Procatalepſis.* neque enim amplius conjugibus velandae ſumus. cui autem domino ſervemus pudorem captivae? FARN.

101. *Fervidus*] Ex Troja ardente. FARN.

102. *Complete*] Cinere. FARN.

102. *Hoc ex Troja*] Ex omni Troja opibuſque quondam Trojanis hoc ſumpſiſſe licet *quod dicens tollit cineris manipulum.* FARNABIUS. Habitus illarum ergo hic fuit. primum crinem nodo ſolvebant, & cinere aſpergebant: tum pectus nudabant & humeros: & veſtem non manu, ſed chorda vel faſcia aliqua ſupra uterum nectebant, ne decideret, ne pateficerent quae natura operuit: ſic utero tenus nudae, ejulabant, & unguibus, palmis, pugnis, in ſe ipſas ſaeviebant. DELRIUS.

105. *Suf-*

Suffulta latus. jam nuda vocant
Pectora dextras. nunc nunc vires
Exprome dolor tuas.
Rhoetea ſonent littora planctu.
Habitanſque cavis montibus Echo
Non, ut ſolita eſt, extrema brevis
Verba remittat: totos reddat
Trojae gemitus. audiat omnis
Pontus, & aether. ſaevite manus,
Pulſu vaſto tundite pectus.
Non ſum ſolito contenta ſono.
Hectora flemus.
Chor. Tibi noſtra ferit dextra lacertos,
Humeroſque ferit tibi ſanguineos.
Tibi noſtra caput dextera pulſat.
Tibi maternis ubera palmis
Laniata jacent. fluit, & multo
Sanguine manat, quamcunque tuo
Funere feci, rupta cicatrix,
Columen patriae, mora fatorum,
Tu praeſidium Phrygibus feſſis,

Tu

GRONOVII.

cuba. *Jam nuda vocant*, &c. Nihil commodius. *Imum latus ſuffulta* eſt utero tenus ſubſtricta.

VARIORUM.

105. *Suffulta*] Suffibulata. palla ſeu faſcia ſubſtricta. FARNABIUS.

105. *Vocant*] Ad planctus & verbera. FARN.

108. *Rhoetea*] Rhoetus promontorium eſt Trojae. FARN

109. *Echo*] Ῥεῦμα περὶ κενόν. ſoni per medium delati & in corpus obſtans incidentis repercuſſi reflexio. FARN.

117. *Tibi*] O Hector. FARN.

118. *Sanguineos*] Humano autem ſanguine placari defunctorum animas credebant. atque hinc non praeficae modo ſed & poſtea gladiatores in funeribus conducti. FARN.

122. *Sanguine*] Novis plagis rupta recrudeſcit. FARNABIUS.

124. *Columen*] Hector enim, manus, murus, turris, columna & propugnaculum Trojae poëtis decantatus. FARN.

124. *Mora*] *Decimum quae diſtulit Hector in annum:* namque *ademptus Hector Tradidit feſſis leviora tolli Pergama Grajis.* FARN.

126. *Tu*

Tu murus eras; humeriſque tuis
Stetit illa decem fulta per annos:
Tecum cecidit. ſummuſque dies
Hectoris idem patriaeque fuit.
Hec. Vertite planctus. Priamo veſtros
Fundite fletus. ſatis Hector habet.
Chor. Accipe rector Phrygiae planctus:
Accipe fletus, bis capte ſenex.
Nil Troja ſemel te rege tulit.
Bis pulſata Dardana Graio
Moenia ferro; biſque pharetras
Paſſa Herculeas. poſt elatos
Hecubae partus, regumque gregem,
Poſtrema pater funera cludis;
Magnoque Jovi victima caeſus
Sigea premis littora truncus.

Hec.

GRONOVII.

138. *Regumque rogos,*] Scribe cum Flor. *regumque gregem*: nempe ex proximo, *elatum.* Supra: *Et vos meorum liberûm magni greges,* infra: *Laſſabar in tot oſcula, & totum gregem Dividere mecum.*

VARIORUM.

126. *Tu murus eras*,] In uno eorum epigrammatum, qui Maronis operibus ſolent ſubiungi, legitur: *Defenſor patriae, juvenum fortiſſimus Hector, Qui murus miſeris civibus alter erat, Occubuit telo violenti victus Achillis; Occubuere ſimul ſpeſque, ſaluſque Phrygum.* auctor eſt Hyginus Achillem, cum Hectorem raptaret, exclamaſſe, Expugnavi Trojam. DELRIUS.

128. *Tecum*] *Hectoris hic tumulus cum quo ſua Troja ſepulta eſt: Conduntur pariter qui periere ſimul.* FARNABIUS.

130. *Priamo*] Prius Podarces vocabatur, ſed quia ab Heſionâ ſorore, dato Herculi, in lytrum, aureo flammeo, redemptus, & in libertatem reſtitutus fuit, Priamus nominari coepit Apoll lib. 2. Bibl. Bis autem captus, ſemel ab Hercule, & iterum auſpiciis Atridarum. DELRIUS.

134. *Nil Troja*] Sed bis expugnata: te prius regis filio, nunc rege. FARNABIUS.

135. *Bis pulſata*] Semel ab Hercule perfidiam Laomedontis ulto, cui promiſerat rex 30. equos propter ſervatam à marino monſtro filiam Heſionem: denuo jam ab Atridis. FARN.

136. *Biſque*] Fatale enim erat Trojam non poſſe ſecundo capi ſine Herculis ſagittis. ipſe Hercul. in Sophoc. Philoctete τὸ δεύτερον γὰρ τοῖς ἐμοῖς Αὖθις χερῶν τόξοις ἁλῶναι· Philoctetes itaque ſolus Herculis ſagittis uti ſciens ad ſecundum bellum Trojanum ductus eſt FARN.

137. *Elatos*] Filios ad ſepulturam elatos.

138. *Regumque*] Regis filiorum. FARNABIUS.

140 *Magnoque*] Ad aram enim Jovis Hercii caeſus. FARN.

141. *Premis*] Imitatur poëta illud 2. Aeneid. *Jacet ingens litore truncus.* Ubi Virgil. non tam rei veritatem ſecutus eſt, cum Priamus tantum confoſſus fuerit, quam ad Pompeji caſum alluſit. FARNABIUS.

144. *Fe-*

Hec. Alio lacrimas flectite veſtras.
Non eſt Priami miſeranda mei
Mors, Iliades. *Felix Priamus*,
Dicite cunctae. liber Manes
Vadit ad imos: nec feret unquam
Victa Graium cervice jugum.
Non ille duos vidit Atridas,
Nec fallacem cernit Ulyſſem.
Non Argolici praeda triumphi,
Subjecta feret colla tropaeis.

Non

GRONOVII.

148. *Non ille duos vidit Atridas*] Cicero lib. 3. de oratore: *Ii tamen reipublicae caſus conſecuti ſunt, ut mihi non erepta L. Craſſo à diis immortalibus vita, ſed donata mors eſſe videatur. Non vidit flagrantem bello Italiam, non ardentem invidia ſenatum, non ſceleris nefarii principes civitatis reos, non luctum filiae, non exſilium generi*, &c. Livius lib. 26. *cruciatus contumeliaſque, quas ſperat hoſtis effugere morte praeterquam honeſta, etiam leni poſſum. Non videbo Ap. Claudium & Q. Fulvium, victoria inſolenti ſubnixos, neque vinctus per urbem Romanam triumphi ſpectaculum trahar*, &c. *nec dirui incendique patriam videbo.* Tacitus in vita Agricolae: *Poteſt videri etiam beatus, incolumi dignitate, florente fama, ſalvis affectibus & amicitiis futura effugiſſe. Non vidit Agricola obſeſſam curiam, & clauſum armis ſenatum*, &c.

151. *Subjecta feret colla tropaeis.*] Triumphis, interpretantur, quia tropaea ſunt proprie ſpolia eo in loco erecta, quo hoſtes terga verterint. Immo vere & ſimpliciter *tropaeis*: nempe illis, quae in triumphi pompa ferebantur: Sed loquitur Seneca, quaſi in perſona vivorum, qui triumphabantur, fieret, quod fiebat in illorum imaginibus tropaeo ſuppoſitis. Inſtar habes in nummis antiquis. Duos tantummodo apponam. En ferentem colla ſubjecta tropaeo: en poſt terga manus dantem. Alludit eodem Silius in triumpho Scipionis Africani: *Ante Syphax feretro reſidens captiva premebat Lumina & auratae ſervabant colla catenae.* Propert. 3. 4. *Aut ſubter captos arma ſe-*

VARIORUM.

144. *Felix*] Prae nobis. ille enim liber, nos captae. FARN.

 152. *Non*

Non aſſuetas ad ſceptra manus
Poſt terga dabit; curruſque ſequens
Agamemnonios, aurea dextrâ
Vincula geſtans, laetis fiet
Pompa Mycenis. *Chor. Felix Priamus*
Dicimus omnes. ſecum excedens
Sua regna tulit. nunc Elyſii
Nemoris tutis errat in umbris,
Interque pias felix animas
Hectora quaerit. *Felix Priamus!*
Felix, quiſquis bello moriens
Omnia ſecum conſumpta videt!

GRONOVII.

dere duces. Itaque intellige: Non videbit ſtatui de ſe tropaeum; vel inter triumphi fercula ſe portari inſtar tropaei cum ſua imagine ſedentis ſupplicis & nudi & alligati.

163. *Omnia ſecum conſumpta videt!*] Facile credo gregales codices hoc tenere. At optimus habet Lipſianum: *conſumpta tulit.* Ut paullo ante: *ſecum excedens ſua regna tulit.*

VARIORUM.

152. *Non aſſuetas*] Non dabit poſt terga manus ſceptro aſſuetas. FARN.

153. *Curruſque*] Catenis vincti ducebantur in triumpho captivi poſt vel ante currum victoris: reges vincti aureis manicis. Namque pro conditione perſonarum injicere ſolebant catenas, ferreas, argenteas, aureas. aureis compedibus vinctum à ſuis Darium ſcribit Curtius. Idem de Croeſo refert Auſonius. Et de Zenobia ab Aureliano capta, Treb Pollio. de Artuaſde Armeniae rege ab Antonio capto, Paterculus. Argenteis vinctum Arſacem à Sapore captum tradit Am. Marcellinus FARN

156. *Mycenis.*] Urbi Agamemnoniae. FARN.

156. *Felix*] Qui à malis diſceſſit. FARN.

158. *Elyſii*] Troad. verſu 942. FARN.

ACTUS

ACTUS SECUNDUS.

TALTHYBIUS. CHORUS TROADUM.

Narrat Talthybius apparuiſſe Achillis umbram, exprobrataque Graecis ingratitudine, poſtulaſſe, ut Polyxena, cujus nuptiarum praetextu ipſe interfectus eſt, ad tumulum ſuum pro inferis mactaretur, alias Graecos non habituros ventum ad reditum.

Talth. QUam longa Danais ſemper in portu mora,
Seu petere bellum, petere ſeu patriam volunt.
Chor. Quae cauſa ratibus faciat & Danais moram,
Effare; reduces quis deus cludat vias.
Talth. Pavet animus. artus horridus quaſſat tremor.
Majora veris monſtra vix capiunt fidem.
Vidi ipſe, vidi. ſumma jam Titan juga
Stringebat. ortus vicerat noctem dies.
Cum ſubitò caeco terra mugitu fremens
Concuſſa, totos traxit ex imo ſinus.

Mo-

GRONOVII.

164. *Quam longa Danais*] Fl. *O longa.*

169. *Summa jam Titan juga Stringebat. ortus*] Florent. *Stringebat ortu. vicerat noctem dies.* Dicit autem Seneca idem quod Iuſtinus lib. 18. *Ubi vero dies adventare coepit, editiſſimiſque culminibus urbis Oriens ſplendere.*

172. *Caecos traxit ex imo ſonos*] Quis ferat tam prope conjunctos, *caecum mugitum & caecos ſonos?* Optime optimus: *totos traxit ex imo ſinus.* id eſt, aperuit inque lucem expoſuit intimos ſuos receſſus. Thyeſte: *huc tuam immani ſinu Emitte vallem.* Ubi vide quae notavimus. Infra: *Dehiſce tellus, tuque conjux ultimo Specu revulſam pande tellurem & Stygis Sinu profundo, onde depoſitum meum* Hercul. Oetaeo v. 262. *hoc ſinu immenſo exeat.* Ubi ſubjecerunt *ſpecu*: ſed illud praebent ſcripti. Etiam

VARIORUM.

165. *Seu*] Graecorum claſſi ex Aulide portu Boeotiae ſoluturae Diana ob cervam ſuam ab Agamemnone caeſam irata negavit ventum, quem oraculi monitu Agamemnon filia ſua Iphigenia immolata redemit *Sanguine placaſtis ventos & virgine caeſa.* FARNABIUS.

165. *Petere*] Ut nunc. FARN.

170. *Stringebat.*] Radiis novis contingebat. Hercul Fur verſ 132 FARN.

170. *Ortus*] Sub matutino, quo tempore, diſcuſſis vaporibus atque humoribus defaecatis, certiora apparent ſomnia. FARN.

171. *Cum ſubito*] Thyeſt. v. 262. FARN.

174. *Sa-*

Movêre ſilvae capita, & excelſum nemus
Fragore vaſto tonuit, & lucus ſacer.
Idaea ruptis ſaxa ceciderunt jugis.
Nec ſola tellus tremuit: & pontus ſuum
Adeſſe Achillen ſenſit, ac ſtravit vada.
Tum ſciſſa vallis aperit immenſos ſpecus;
Et hiatus Erebi pervium ad ſuperos iter
Tellure fracta praebet, ac tumulum levat.
Emicuit ingens umbra Theſſalici ducis,
Threïcia qualis arma proludens tuis
Jam, Troia, fatis ſtravit: aut Neptunium
Cana nitentem perculit juvenem coma:
Aut cum inter acies Marte violento furens,
Corporibus amnes cluſit; & quaerens iter
Tardus cruento Xanthus erravit vado:
Aut cum ſuperbo victor in curru ſtetit,
Egitque habenas, Hectorem & Trojam trahens;

Im-

GRONOVII.

mirifice quidam ſunt interpretati de ſinu pectoris aut ſerpentis. Delrius in Mog. reperit *totos*, ſed ſprevit: *Sinus* Lipſius in Meliſſeo, ſed ei reſtiterunt Delrius & Gruterus.

176. *Nec ſola tellus*] Flor. *Nec terra ſolum tremuit*. Et ſequenti: *Achillen*, non *Achillem*.

178. *Tum ſciſſa tellus*] Florent. *Tum ſciſſa vallis aperit*. Significat primum deſediſſe paullulum terram, & quaſi vallem feciſſe, dein eo ipſo loco diruptam. Mox idem, *proludens*, non *praeludens*.

VARIORUM.

174. *Sacer.*] Cybelae ſacer. FARN.

176. *Suum*] Thetidos filium, Nerei nepotem, quem tamen quidam Caloë, alii, Philomela Actoris filia, alii Chironis filia natum autumant. FARNABIUS.

179. *Erebi*] Ab ἔρεϐ vel ἐρέϐω. ſignificat enim tenebras vel caliginem Orci terra tecti. qua ratione & ab ערב id eſt, ve per deduci poteſt. FARN.

181. *Ingens*] Seu umbras reſpicias, quae notis majores ſemper apparent Thyeſt. verſ. 674. & Oedip. verſ. 175. Seu Achillis ſtaturam quam 9. cubitorum altitudinem aequaſſe ferunt. FARN.

181. *Theſſalici*] Achillis in Theſſalia à Chirone educati. FARN.

182. *Threïcia*] Qualis praeludium faciens tuis, ô Troja, fatis, Thracum auxiliares à Ciſſaeo Hecubae patre copias, & Myſorum ducem Telephum fudit. FARN.

183. *Neptunium*] Cycnum Neptuni filium. FARNABIUS.

184. *Cana*] Propter olorem in quem verſus eſt Cycnus. FARN.

187. *Tardus cruento*] Cadaverum vi Xanthum & Simoënta fl. oppletos tarde fluere fecit. Agamemn. v. 210. FARN.

189. *Hectorem*] Hectorem enim raptans exclamavit *Expugnavi Trojam*. ſupra verſ. 125. FARNABIUS.

190. *Li-*

Implevit omne littus irati ſonus:
Ite, ite inertes. debitos manibus meis
Auferte honores. ſolvite ingratas rates
Per noſtra ituri maria. non parvo luit
Iras Achillis Graecia. at magno luet.
Deſponſa noſtris cineribus Polyxena
Pyrrhi manu mactetur, & tumulum riget.
Haec fatus alta voce, dimiſit diem,
Repetenſque Ditem, merſus ingentem ſpecum
Coëunte terrâ junxit. immoti jacent
Tranquilla pelagi. ventus abjecit minas,
Placidumque fluctu murmurat leni mare.
Tritonum ab alto cecinit hymenaeum chorus.

PYR-

GRONOVII.

191. *Debitos manibus meis Auferte honores.*] Raphelingio manifeſtè peccatum videbatur in legem verſus, eoque conjiciebat: *debitoſque manibus.* Niſi tamen, addebat, ad *manus*, id eſt, res geſtas, robur, &c. referas, non ad *manes.* Ergo Delrius: *Manibus*, rebus geſtis, victoriis manu partis: & Gruterus: nullum vitium in verſu: *Manus* enim hic prorſus victoriae manu partae. Quicquid autem dicant, *Manibus* aliter non poteſt hic accipi quam infra: *Nullumne Achillis praemium manes ferent?* Praeterea Florentinus tranſponit voces: *manibus meis debitos.* Magnum vitium ſuſpicor objectum huic loco, & ſcripſiſſe Senecam: *manibus juſtos meis Auferte honores.* Ut in Medea: *Conjux ſocerque juſta jam functis habent A me ſepulti.* Cujus interpretatio, *debitos*, expulſo germano in contextum migravit.

194. *At magno luet.*] Non ſatisfacit hoc loco ſummorum virorum conatus. Florent. *& magno.* Nondum tamen video quidquam ſanae mentis, niſi concipias: *& magno luet, Ni ſponſa noſtris cineribus Polyxena.* Experti eſtis iras Achillis, quum rapta per Agamemnonem Briſeide Hectorem impune vexare & caedere Graecos ſineret: & majores experiemini, niſi ſponſam & pactam mihi vivo Polyxenam, Pyrrhi manu mactatam, tumulo mecum jungetis.

197. *Alta voce, dimiſit diem,*] Flor. *nocte diviſit.* Ut edidit Gruterus & recte interpretatur, exortas tenebras & quaſi interpoſitas jam ante ortae luci & paullo poſt redeunti, diem quaſi diffindere & dividere viſum: obſcurationem factam, ut loquitur auctor Hiſpanienſis belli: *incidit, ut matutino tempore nebula eſſet craſſiſſima: itaque in illa obſcuratione.* &c.

202. *Triton ab alto c. h. choro.*] Vera lectio: *Tritonum ab alto cecinit hymenaeum chorus.* Sic Lipſianus, ſic auctor ejus Etruſcus: & hi duo ſanis τὰ πάνυ. Qui monent, unicum ſolummodo Tritonem, Neptuni filium, buccinatorem & hu-

VARIORUM.

190. *Littus*] Sigeum, ubi ſepultus eſt Achilles. FARNABIUS.

193. *Noſtra*] Matris meae, &c. ſupra verſ. 176. FARN.

193. *Non parvo luit*] Quanti ſtetit Achillis propter raptam Briſeida ira, experti Graeci; videant ne majoris ſibi irae poenas arceſſant negata inferis Polyxena. FARN.

198. *Merſus*] Hiatus qui egreſſo ceſſit, regreſſo clauſit. FARN.

202. *Tritonum*] Deorum marinorum, & Nereidum materterarum Achillis. FARN.

202. *Hymenaeum*] Phoen. 262. FARN.

203. *Cum*

Digitized by Google

Pyrrhus. Agamemnon. Calchas.

Agamemnonis cum Pyrrho jurgia ſuper Polyxena compeſcit Calchas.

Pyrrh. CUm laeta pelago vela rediturus dares,
Excidit Achilles: cujus unius manu
Impulſa Troja, [* *corruit tandem ſolo*

Bre-

GRONOVII.

mani ſermonis peritum eſſe, caeteros humanae vocis expertes, eoque non potuiſſe occinere hymenaeum: & perderiſum rogant, qui Tritonum chori in orcheſtram inducantur, & denique ariolantur: *Cecinit ab alto Triton hymenaeum toris:* hos patienter tuli, nihil inde mollius exſpectabam. Sed Scaligerum bona fide probare ſtupidiſſimum ſtolidiſſimumque illud vulgatum, & ſerio interpretari: *Altum chorum*, id eſt, profundum, & quidem Nereidum, & ab illarum cantibus & choreis ceciniſſe & ἀνθυφαίνειν Tritona: hoc vero quis ferre, quis poteſt pati? Nimirum idem omnes fallimur, neque eſt quiſquam. Grutero, qui etſi auferendum ſe praebuiſſet numero futilium librorum, tamen non diſſimulat egregiam eſſe ſcripturam Lipſiani codicis, & aut ſcripſiſſe ſic Senecam aut ſcribere debuiſſe; vides non naſum, ſed conſilium defuiſſe. Ceſſet Sophiſtica: concedant interpolatae membranae: verum eſt quod dixi. Triton & Tritones, ut Venus & Veneres, Ilithyia & Ilithyiae. Aelian. 7. Animal. 15. Εἰλειθύαι τε ἱεραὶ θυγατέρες, Cupido & Cupidines, Pan & Panes, Faunus & Fauni, Silenus & Sileni Moſchus in Europa, ſeu Idyllio ſecundo: τοὶ δ' ἀμφί μιν ἠγερέθοντο: Τρίτωνες, πόντοιο βαρύβρομοι αὐλητῆρες, Κόχλοισι ταναοῖς γάμιον μέλος ἠπύοντες. Ubi certe non unus, & ſimiliter Thalaſſionem canunt. Triton vocaliſſimus fingitur, & buccinator atque adeo cantor. Ideo elegantiſſime miraculum miraculo auget & quaſi indictis nuptiis accidiſſe narrat ab alto mari modulatos ſonos, & chorum Tritonum, velut ſymphoniacorum, ceciniſſe hymenaeum Achilli & Polyxenae. Omnia fiunt ad extenuandam invidiam caedis. Regiam & innocentem puellam, quod ea Trojanis illecebra fuerat perdendi Achillis, ignobili vindicta interficere geſtiebant. Fingunt igitur Umbram ducis popoſciſſe non ut inferias, ſed ut conjugem. Quae ut confirmetur opinio, etiam dii id approbant, & Tritones canunt hymenaeum. Statius 1 Achill. 55 *Cantuque quieto Armigeri Tritones eunt*. Apulejus 4. Metam. *Jam paſſim maria perſultantes Tritonum catervae.*

* *Corruit tandem ſolo*,] Quis hic mendum ſuſpicatus eſt? Peſſime tamen habitum locum arguit Florentinus: in quo ſolummodo: *Impulſa Troia quicquid adiecit morae Illo remoto dubia quo caderet ſtetit.* Media omnia deſunt. Et verſum quidem 207. *Scyros fretumque Lesbos Aegaeum ſecans*, hic otioſum & alienum, eaedem membranae reddunt infra ante verſum 225, ubi adhuc aenigma nemini intellectum obhaeſerat. *Quicquid adjecit morae*, ipſa haud dubie Troja: quod quia non capiebant, Scyron & Lesbon interjecerunt, moram Achillis in itinere ad Trojam ſomniantes. Sed *adjicere moram* nihil aliud eſt quam facere moram, interponere moram: ut *addere gradum* Livio procedere, accelerare iter, *Quicquid morae*, ſibi puta, *adiecit*, quantum temporis ſuperfuit. Suetonius Domitiano: *Exhauſtus operum ac munerum impenſis, ſtipendioque quod adjecerat.* Sequentem verſum miſere interpretantur: quod niſi feciſſet, dubia ſtetiſſet Lesbos, cui parti faveret; vel, ex oraculi reſponſo ſine Achille in dubio erat an Troja poſſet capi. Nihil hic de

VARIORUM.

203. *Cum laeta*] Parta victoria. FARNABIUS. Hoc jurgium magna ex parte deſumtum ex jurgio Teucri & Atridarum in Sophoclis Ajace. DELRIUS.

204. *Cujus unius*] Interfecto Hectore. Supra verſ. 125. FARNABIUS.

209. *Quae*

Brevi repenſans] quidquid adjecit morae
[*Scyros, fretumque Lesbos Aegaeum ſecans*]
Illo remoto, dubia quo caderet, ſtetit.
Velis licet, quod petitur, ac properes dare;
Serò es daturus. jam ſuum cuncti duces
Tulere pretium. quae minor merces poteſt
Tantae dari virtuti? an is meruit parum,
Qui, fugere bellum juſſus, & longa ſedens
Aevum ſenecta degere, ac Pylii ſenis
Tranſcendere annos, exuens matris dolos,
Falſaſque veſtes, faſſus eſt armis virum?

In-

GRONOVII.

Lesbo, quam viginti verſibus hinc diſtare voluit Seneca: & ex oraculi reſponſo certum & citra dubium erat, Trojam ſine Achille capi non poſſe. Quam durum deinde, *dubia quo caderet*, *incerti* &, à quo dejiceretur, vel cui caderet. Quo magis conſidero, eo planius fit mihi, laciniam iſtam, *corruit tandem ſolo Brevi repenſans*, eſſe inepti & audacis fartoris. Senecam autem ſcripſiſſe, ut habetur Florentiae: *cujus unius manu Impulſa Troja, quicquid adjecit morae Illo remoto, dubia, quo caderet, ſtetit*. Senſum en rotundum expeditumque: cujus manu in occiſo Hectore labefactata Troja, quicquid ſuperfuit poſt mortem ejuſdem Achillis, (hoc enim eſt, *Illo remoto*) non ſtetit firma & nixa veſtigiis ſuis, ſed extraxit breve momentum titubando, dubitando & quaſi deliberando, quam in partem procumberet. Solet hoc evenire labantibus, ut paullum temporis ſumant ſeque ſuſtineant minando in diverſas partes lapſum. Sic in Thyeſte: *educto ſtetit Ferro cadaver, cumque dubitaſſet diu Hac parte an illa caderet, in patruum cadit*. Ovidius lib. 10. *utque ſecuri Saucia trabs ingens, ubi plaga noviſſima reſtat, Quo cadat, in dubio eſt, omnique à parte timetur*. Statius lib. 9. *Getico qualis procumbit in Haemo Seu Boreae furiis, putri ſeu robore quercus. Illam nutantem nemus & mons ipſe tremiſcit, Qua tellure cadat, quas obruat ordine ſilvas*. Noſter natural. quaeſt 6. 1. *Nam & Herculanenſis oppidi pars ruit, dubieque ſtant etiam, quae relicta ſunt*. Eodem libro cap. 9. *Aut cum diu dubitavere, ſuper ea ſe, quae ſuperſunt ſtantque, componunt:* Et mox: *tum diu agitata faſtigia concidunt, & tam diu differuntur atque incerta ſunt, donec in ſolido reſederunt*. Ubi poſſis etiam *deferuntur*. Petitus ut multa fruſtra carpit & tentat in Seneca, ita & tranſponit verſum vulgatae, *Brevi repenſans*, poſt 213. *Falſaſque veſtes:* alterum, *Syros fretumque*, poſt 222. *Et cauſa litis*, Obſerv. 1, 3. utroque tamen merito offenſus.*

VARIORUM.

209. *Quae minor*] An illi ſupra caeteros merito minus quam caeteris debetur pretium? FARN.

211. *Qui, fugere*] Cui (cum accepiſſet hanc conditionem filii ſui vitae à Jove Thetis) licuit longam aetatem ſed tacitam & ingloriam egiſſe, ille tamen praeelegit brevem, modo utilem & glorioſam FARN.

212. *Pylii ſenis*] Neſtoris. FARNABIUS Aeolus genuit Salmoneum, qui Tironem; quae peperit Neleum Neſtoris patrem. *Pylius* dicitur etiam Ariſtoteli in Peplo in utroque epigrammate. Auſonius quatuor aetates vixiſſe ſcribit: *Hoc tegor in tumulo quarti jam prodigus aevi Neſtor, conſilio clarus, & eloquio.*

213. *Matris*] Quibus mater ipſum abſconderet, ut modo verſ. 204. FARN.

214. *Faſſus*] Prodidit ſeipſum viſâ galeâ & ſcuto, ut refert in Achilleide Statius, iccirco Homerus ait à ferro attractum virum. DELRIUS.

214. *Armis*] Quae (inter caeteras merces foemineas, quas Ulyſſes perſona inſtitoris aſſumpta

Achil-

Inhoſpitali Telephus regno impotens
Dum Myſiae ferocis introitus negat,
Rudem cruore regio dextram imbuit,
Fortemque eandem ſenſit & mitem manum.
Cecidere Thebae. vidit Eetion capi
Sua regna victus. clade ſubverſa eſt pari
Impoſita celſo parva Lyrneſſos jugo;
Captâque tellus nobilis Briſeide,
Et, cauſa litis regibus, Chryſe jacet;
Et nota fama Tenedos; & quae paſcuo
Foecunda pingui Thracios nutrit greges

Sy-

GRONOVII.

224 *Et quae paſcuo Foecunda*] Hoc recte vidit Delrius explicari non poſſe. Nam quae illa *Thracios* vel *nutriens* vel *mittens greges*? Non Cilla profecto nec Tenedos. Quis hoc divinaret, abſque Florentino fuiſſet? Is igitur verſum qui vulgo eſt

VARIORUM.

Achillem exploraturus adduxiſſet) viriliter affectando ac tractando ſe prodidit. FARN.

215. *Inhoſpitali*] Telephus Myſiae rex, cum Graecos Trojam proficiſcentes prohiberet, ne per Myſiam iter facerent, ab Achille vulneratus ſanari non potuit ex oraculi reſponſo, niſi peteret auxilium unde vulnus tulit, conciliatum itaque Achilles ſanavit dato è rubigine cuſpidis emplaſtro. FARNABIUS.

215. *Impotens*] Inſolens, ferox. FARN.

216. *Myſiae*] Cui nomen inditum ſcribit Scylax Cariandenus à Myſo fluvio, qui eam perfluit. Vide Apollonium & ejus Scholiaſt. in lib. 1. prope finem. DELRIUS.

217. *Rudem*] Belli inexpertam, tironis tum Achillis. FARNABIUS

218 *Fortemque*] Vulnere. FARN.

218. *Mitem manum.*] Medela. FARNABIUS. Telephus, Herculis F. Bacchi dolo cadens, in Pergami cacumine, juxta Suidam, ab Achille lancea percuſſus, ab eodem ſanatus fuit, auctore Hygino cap. 101. Dicty, & Iſacio in Lycophronem. Propertius, Q. Serenus, Ovidius & alii plerique affirmant curatum Telephum ferrugine haſtae Achilleae. quod inde confictum puto, quia ſiderite herba à ſe inventa, Telephi vulnus Achilles ſanavit. vide Dioſcoridem lib. 4. cap. 33. Plinium lib. 25. cap 5. Anton. Mizaldus Cent. 7. Memorab. Aphoriſ. 4. putat fabulam natam inde quod vel Ariſtot. auctore, vulnera telis aereis inflicta, quia cauſticam & ſiccam exhalationem in vulnere relinquunt, facilius curentur. Id confirmari videtur eo, quod cuſpis haſtae Achilleae, ut & enſis Memnonis, & cetera Heroum arma tradita ſint aerea fuiſſe: & aes illos eam ad rem temperaturâ quadam indurare ſolitos, ſed eâ amiſſâ ad uſum ferri homines rediiſſe, referunt Proclus & Zezes in Heſiodum. Medicinam Achilles à Chirone didicit, & ut veriſimile eſt Chirurgicam, quae tunc forte ſola in uſu. DELRIUS.

219. *Thebae.*] In Cilicia. FARNABIUS.

219. *Eetion*] Andromachae pater. FARN.

220. *Sua regna*] Eam Ciliciae partem, in qua Thebae. FARN.

221. *Lyrneſſos*] Urbs Troados. FARN.

222. *Briſeide;*] Hippodamia Briſei filia. FARN.

223. *Chryſe*] Chryſe Ciliciae oppido capta, è praeda Agamemnoni data eſt Aſtynome Chryſae Apollinis ſacerdotis filia, quam pater prece & pretio repetens à rege repulſus eſt: injuriam hanc Apollo peſte ultus eſt non ceſſatura niſi reddita virgine; ab Achille itaque conſilii ejus autore abſtulit Agamemnon Briſeida: unde ἔχθος [illegible]. FARNABIUS.

224. *Et nota*] *Tenedos notiſſima fama inſula.* FARNABIUS.

226. *Len-*

Syros, fretumque Lesbos Aegaeum ſecans,
Et ſacra Phoebo Cilla. quid? quas alluit
Vernis Caycus gurgitem attollens aquis?
Haec tanta clades gentium ac tantus pavor,
Sparſae tot urbes, turbinis vaſti modo,

Al-

GRONOVII.

204, & illic moleſtiam creat, huic proxime ſubjicit: *nutrit greges Scyros fretumque Lesbos Aegaeum ſecans: Et cara Phoebo Cilla.* Praeclare, niſi quod extrita una litera eſt legendum *Syros*, ut animadvertit quoque Petitus: quae & ipſa Aegaei maris inſula, Pherecydis patria, ab Achille capta, Ovidio etiam teſte: in armorum judicio: *me credite Lesbon, Me Tenedon, Chryſenque & Cillan Apollinis urbes, Me Syron cepiſſe.* Eadem haec *Syros*, quod & ſyllabae docet modulus. Accurate enim Strabo lib. 10, ubi ejus meminit: μηλόβοτον τὴν ἀγχίαλον. Etſi corripuerit Homerus, quem ipſe advocat. Errat Hermolaus Barbarus ad lib. 4. Plinii, cum ait eſſe prima producta *Syron* inſulam Homero: Συρίη κικλήσκεται Ὀρτυγίης καθύπερθεν. Non enim ſic legitur in Homero, ſed confundit duos verſus: Νῆσός τις Συρίη κικλήσκεται, εἴ που ἀκούεις, Ὀρτυγίης καθύπερθεν. Eſt qui in Ovidio miratur inter occupatas ab Achille inſulas oſtentari *Syron*, nec *Scyro*, in qua matris aſtu latuerat, bellum intuliſſe eum ait eſſe credibile. De Syro vindicat Naſonem hic locus Senecae. Scyro autem intuliſſe bellum Achillem dicit Homerus Iλ. ί de Patrocli concubina: ἥν οἱ πόρε δῖος Ἀχιλλεὺς Σκῦρον ἑλὼν αἰπεῖαν Ἐνυῆος πτολίεθρον. Quo inductus verſu Berſmannus *Scyron* jubet reponi in Ovidio. Sed meminiſſe debemus, quod Pauſanias obſervat in Atticis: hiſtoriam de mactata Polyxena conſulto, tanquam immane facinus, praetermiſiſſe Homerum: eundem, quod everſam ab Achille Scyron prodidiſſet, diſſimulaſſe ejuſdem in ea inſula cum virginibus converſationem, quam alii omnes Poëtae tradiderint. At Ovidius *Scyron* velut alteram Achillis patriam nominat paullo ante: *Phthiam haec Scyronve ferantur.* ut Seneca Pyrrhi: *Hos Scyrus animos?* Itaque *Syron* ab Achille captam ambo voluere, non *Scyron*. Reſtat quare quoque Syros illa *Thracios greges nutrire* dicatur. Laudes ejus ſunt Οὐ τοι. ο. ἀλλ' ἀγαθὴ μὲν, Εὔβοτος, εὔμηλος, οἰνοπληθὴς, πολύπυρος. Altero Εὔβοτος τὸ θρεπτικὸν, altero Εὔμηλος τὸ ποιμενικὸν deſignari notat Euſtathius. Seneca Εὔβοτον reddidit *foecundam paſcuo pingue.* Iam idem Hom. Iλ. ί Thraciam μητέρα μήλων appellat: Οἳ τράφεν ἐν Θρῄκῃ ἐριβώλακι μητέρι μήλων. Hoc ſequutus Latinus. Tragicus Εὔμηλον vertit *nutrientem Thracios greges*, ſeu oves, quarum foecundus in Thracia proventus: oveſque è Thracia in Syria paſcua transmiſſas latiores amplioreſque redditas ſignificat. Ut in vicinia noſtra Cimbrica armenta pingui paſcuo nutriuntur, quae quum macra huc compellantur, brevi tempore ibidem ſaginantur ad lanii cultrum. Nec diſſitebor, haec duo Homeri loca ſubjeciſſe mihi ſummum & illuſtrem virum, Lucam Holſtenium, municipem meum. *Cara* pro *ſacra* in Mog. etiam notavit Delrius.

VARIORUM.

226. *Lesbos Aegaeum*] Relicta Scyro Achilles, in Lesbum priusquam ſe reliquae claſſi Ilium petenti adjungeret, contendit, eamque inſulam occiſo prius Trambelo Telamonis filio, qui illic habitabat, & ex quo Apriatem puellam diligere coeperat, & Achilli ſe oppoſuerat, occidit; ut ex Euphorione narrat Parthenius Erotic. cap. 26. expugnavit. ibi illi Methymna urbs moram obtulit, nec illam potiri poſſe videbatur, niſi Piſidice Regis filia ipſius amore correpta urbem, nuptias pacta, prodidiſſet; quam tamen merito poſtea ſupplicio affecit, milites jubens proditricem lapidibus obruere. hoc narrat poëta ignotus, qui Lesbiaca ſcripſit, cujus fragmentum extat in Parthenio. DELRIUS.

227. *Sacra Phoebo Cilla.*] Urbs Troados. FARNABIUS. Homerus, Κίλλαν τε ζαθέην. pro *ſacra*, meus cod. antiq. habet *cara*. DELRIUS.

228. *Caycus*] Myſiae amnis. FARNABIUS.

230. *Sparſae tot urbes,*] Duodecim maritimae, undecim mediterraneae, ut gloriatur ipſe Achilles Iliad 9. DELRIUS.

230. *Turbinis*] Μηδὲν εἰκαζόμενος, celeritate. quae in rebus bellicis plus valet quam virtus. unde πόδας ὠκὺς dictus Achilles. FARNABIUS

Alterius eſſet gloria ac ſummum decus;
Iter eſt Achillis. ſic meus venit pater,
Et tanta geſſit bella, dum bellum parat.
Ut alia ſileam merita, non unus ſatis
Hector fuiſſet? Ilium vicit pater,
Vos diruiſtis. inclitas laudes juvat,
Et clara magni facta genitoris ſequi.
Jacuit peremptus Hector ante oculos patris,
Patruique Memnon, cujus ob luctum parens
Pallente moeſtum protulit vultu diem,
Suique victor operis exemplum horruit;
Didicitque Achilles & deâ natos mori.
Tum ſaeva Amazon ultimus cecidit timor.
Debes Achilli, merita ſi digne aeſtimas,
Etſi Mycenis virginem atque Argis petat.

Du-

GRONOVII.

242. *Et deis natos mori.*] Notaverant in Adverſariis omnes vet. libros, quos viderint, tenere *deae*, idque ſe amplecti. Lipſius ut melius veriuſque protulit è ſuo, *dea*. Ergo aſtute iidem in Commentariis poſtea: Mogunt. *deae*, Herpib & Ven. *dea*: utrumvis rectum; ut primus reſtitui in Adverſariis. Similiter transferunt *Patruique* pro *Pariterque*. Utrumque autem confirmat Florent.

243. *Tum verſa Amazon*] Non *verſa* tantum eſt illa, ſed etiam occiſa. Nec *vertere* pro ſubvertere vel evertere hic opportunum. Potius igitur audiamus Etruſcum: *Tum ſaeva Amazon.* Niſi tamen malis *fera*. quod eſſet, quae ſero adfuit, nempe poſt Hectorem jam interemptum. Certe *ſaeva* melius quam *verſa*. Heinſius: *Threſſa*. Idem Etruſc. *ultimus cecidit metus*. Tum. *Etſi ex Mycenis*.

VARIORUM.

231. *Alterius*] Quae aliis juſti belli fuiſſent cauſae & fines, Achilli tantum gradus fuere ad bellum. adeo haec in transcurſu & obiter geſſit. FARNABIUS.

235. *Ilium*] In Hectore vincendo. Supra verſ. 125. & 189. FARN.

237. *Sequi.*[Relatione. FARN.

239. *Patruique*] Priami, cui frater Tithonus Memnonis pater. FARN.

239. *Parens*] Aurora. Supra verſ. 10. FARN.

240. *Pallente moeſtum*] Ovidius de Aurora Memnonis matre l. 3. Metam. ſcripſit; *Cura deam propior luctuſque domeſticus angit Memnonis amiſſi, Phrygiis quem luteis campis Vidit Achillea pereuntem cuſpide mater. Vidit: & ille color, quo matutina rubeſcunt Tempora, palluerat; latuitque in nubibus aether.* idem tradidit Tryphiodorus. DELRIUS.

241. *Suique*] Cum enim videret Memnona Aurorae filium à ſe interfectum, ſe quoque Thetide natum mortalem eſſe didicit. FARNABIUS.

243. *Verſa Amazon*] Pentheſilea ab Achille occiſa. FARN.

245. *Etſi Mycenis*] Etiamſi ex tuis Mycenaeis aut Argivis aliquam peteret. FARN.

246. *Du-*

Dubitatur etiam? placita nunc ſubito improbas?
Priamique natam Pelei nato ferum
Mactare credis? at tuam natam parens
Helenae immolaſti ſolita jam & facta expeto.
Agam. Juvenile vitium eſt, regere non poſſe impetum.
Aetatis alios fervor hic primae rapit,
Pyrrhum paternus. ſpiritus quondam truces,
Minaſque tumidi lentus Aeacidae tuli.
Quo plura poſſis, plura patienter feras.
Quid caede dira nobilem clari ducis
Aſpergis umbram? noſcere hoc primum decet,
Quid facere victor debeat, victus pati.
Violenta nemo imperia continuit diu:

Mo-

GRONOVII.

246. *Placita nec ſubito probas?*] Concedo aliquid juventuti & ferociae Pyrrhi, ſed, ut tam impudenter obloquatur regum regi, tanquam ei neceſſe eſſet placita Achillis filio ſine mora probare, id non eſt ferendum. Decentius igitur Florentiae: *placita nunc ſubito improbas?* Sive quod tergiverſaretur tradere Polyxenam, quam olim deſponderi Achilli placuerat: ſive potius, quod immolare virginem dubitaret, quum id in ſua ipſius filia olim Agamemnoni placuiſſet.

255. *Nobilem clari ducis Aſpergis umbram?*] Florent. & alii: *nobiles clari ducis Adſpergis Umbras.* Sic in Hercul. Fur. *Umbrae Creontis & penates Labdaci.*

VARIORUM.

246. *Dubitatur*] An dubitas hoſtis natam in Achillis gratiam mactandam tradere, qui tuam ipſius natam Iphigeniam (ſupra verſ. 165.) Helenae repetendae cauſa Immolaſti, cum eadem utriuſque necis cauſa ſit ventus redimendus? FARN.

250. *Juvenile*] Hic fervor juvenibus aliis ab aetate eſt: tibi ulterius etiam à patre haereditarius. FARN

251. *Aetatis alios*] Quis hic aliquid mutare audeat? In aliis, inquit Agamemnon, fervor iſte vitium juvenile eſt; in Pyrrho paternum. Alii ab aetate hoc habent, Pyrrhus à patre. Viri illuſtres cum Pyrrho iſta tribuunt, an non aliud agebant? An Agamemnon hic alio reſpicit, quam in ſequentibus; ad contentionem nimirum illam luculentam, quae eſt Iliados primo? An non poëtae, Tragici praeſertim, Pyrrho τὸ Ἀχίλλειον ἦθος tribuunt: quod & diligenter Critici notarunt? An non Agamemnon hoc in eo tangit? An poſtremo non ſequentia hoc confirmant? Illa inquam, *Spiritus quondam truces Minaſque tumidi lentus Aeacidae tuli* HEINSIUS.

252. *Quondam*] In jurgio ſuper Chryſeide remittenda. Iliad. α. Supra verſ. 222. FARNAB.

253. *Minaſque*] Patiens inflati iratique Achillis minas tuli. FARN.

254. *Quo plura poſſis,*] Hunc verſum Pyrrho adſcribunt: Sed contra fidem librorum omnium. Nec male inter ſe nexa, ſi continues; reddit enim Atrides rationem pulcherrimam, & Regum Rege, jam ſene, digniſſimam, cur ſuperbiam Achillis patienter tulerit. At Pyrrhum hoc dicere, minus convenit. contumelias ille, non modeſtiam cogitat: ira & juventae fervore effertur. nihil illi nunc ſanae, nihil pacatae mentis: qui conſilium nec datum recipiat, minus recte conſulat aliis DELRIUS.

255. *Caede*] Polyxenae. FARNABIUS.

255. *Clari ducis*] Achillis. FARN.

263. *Mo-*

Moderata durant. quoque Fortuna altius
Evexit ac levavit humanas opes,
Hoc ſe magis ſupprimere felicem decet,
Varioſque caſus tremere, metuentem deos
Nimium faventes. magna momento obrui
Vincendo didici. Troja nos tumidos facit
Nimium ac feroces? ſtamus hoc Danai loco,
Unde illa cecidit. fateor, aliquando impotens
Regno ac ſuperbus, altius memet tuli:
Sed fregit illos ſpiritus haec, quae dare
Potuiſſet alii, cauſa, Fortunae favor.
Tu me ſuperbum, Priame, tu timidum facis.
Ego eſſe quicquam ſceptra, niſi vano putem
Fulgore tectum nomen, & falſo comam
Vinclo decentem? caſus haec rapiet brevis;
Nec mille forſan ratibus, aut annis decem.

Non

GRONOVII.

270 *Tu me ſuperbum, Priame, tu*] Non ad finem verſus, ſed ad medium interrogationis nota ponenda: *Tu me ſuperbum, Priame? tu timidum facis.* Aliis haec victoria ferociam & immanes ſpiritus daret; me vero tu, ô Priame, ſuperbum faceres? tantum abeſt, ut etiam timidiorem feceris. Sic in Agamemn. verſ. 526 *Vehit iſta Danaos claſſis? & Troas vehit.* Praecedenti verſu Florent. *Potuiſſet aliis.*

VARIORUM.

263. *Magna*] Ego vincendo Trojam didici, quam momento magna obruantur. *ὡς τὰ μέγιστα διαλύεται ῥᾳδίως.* FARN.

264. *Tumidos*] *Timidos* Lipſii, contra libros, ne dicam venuſtatem orationis, imo veritatem. Patebit magis ſi diſtinguas: *& feroces? ſtamus.* Pari argumento Florus lib. 4. 2. *Sane & ipſe ante aciem moeſtior non ex more Caeſar, ſive reſpectu fragilitatis humanae, ſive nimiam proſperorum ſuſpectam habens continuationem: vel eadem timens, poſtquam idem eſſe coeperat, quod Pompejus.* GRUTERUS.

265. *Stamus*] Neque nos firmiori ſtatu ſumus, quam illi: nos cadere poſſumus ſicut Trojam vidimus. FARN.

268. *Sed fregit*] In me ſpiritus altos fregit, quos aliis poſſet addidiſſe ſecunda fortuna. FARN.

270. *Tu me ſuperbum, Priame? tu timidum facis.*] Si interrogationis nota, quam plerique omittunt, hinc tollatur, ſenſus erit, Noſtra de te, Priame, victoria non tantum efferre, ſed & deprimere animum meum valet. dum enim te tuamque fortunam intueor, exemplum mihi praebes inconſtantiae rerum humanarum; ut, ſi quando gloria efferar, ſtatim me cohibeam, moderanſque animo metuam adverſos caſus. interrogationi tamen favet cum Gronovio J. Rutgerſius Var. Lect. lib. 6. c. 17. quamvis ſententia, utrovis modo legas, fere eodem redeat. SCHRODERUS.

272. *Fulgore tectum*] Splendore incruſtatum, intus miſerum. FARN.

273. *Vinclo*] Diademate quod prae ſe ferat laetitiam & felicitatem, quid autem intus non tellis habet? FARN.

275. *Non*

Non omnibus Fortuna tam lenta imminet.
Equidem fatebor (pace dixiſſe hoc tuâ,
Argiva tellus, liceat) affligi Phrygas
Vincique volui. ruere, & aequari ſolo,
Etiam arcuiſſem. ſed regi frenis nequit
Et ira, & ardens hoſtis, & victoria
Commiſſa nocti. quidquid indignum aut ferum
Cuiquam videri potuit, hoc fecit dolor,
Tenebraeque, per quas ipſe ſe irritat furor,
Gladiuſque felix, cujus infecti ſemel
Vecors libido eſt. quidquid everſae poteſt
Supereſſe Trojae, maneat. exactum ſatis
Poenarum, & ultra eſt. regia ut virgo occidat,
Tumuloque donum detur, & cineres riget,
Et facinus atrox caedis ut thalamos vocem,
Non patiar. in me culpa cunctorum redit.
Qui non vetat peccare, cum poſſit, jubet.
Pyrrh. Nullumne Achillis praemium manes ferent?
Agam. Ferent; & illum laudibus cuncti canent;
Magnumque terrae nomen ignotae audient.

Quod

GRONOVII.

289. *Ut thalamos vocem,*] Florent. *vocent? Non patiar.* Quaſi intelligat Graecos Pyrrho faventes. Nam & ſequitur, *culpa cunctorum.*

VARIORUM.

275. *Non omnibus*] Hunc noſtrum ὄλβον ἐρήμωσε forte rapient non M. carinae aut X. anni, uti nos Trojam, ſed brevis hora. FARN.

279. *Regi*] Non audiunt rationem & modum vindictae libido, armorum ſtrepitus, victoria ſuperba, eaque licentioſa per noctem, quae pudore vacat. FARN.

282. *Dolor,*] Raptae Helenae vindicta. FARN.

283. *Tenebraeque,*] Noctis, qua capta eſt Troja, licentia. FARN.

284. *Felix,*] Victor. FARN.

284. *Infecti*] Cruore ſemel tincti. FARN.

285. *Vecors*] Inſana, reponi neſciens. FARN.

287. *Et ultra eſt,*] Et pluſquam ſatis. FARN.

287. *Regia ut virgo*] Diſtingue: *occidat? Tumuloque donum detur? & cineres riget? Et facinus atrox caedis ut thalamos vocem? Non patiar.* Suſpicor Senecam haec ſcripſiſſe, quum Nero à Poppaea impelleretur ad Octaviae necem. Cujus cauſam ſub aliena perſona agit. Quaſi dicat, ſatis poenarum & ultra exactum ab Octavia, quae Pandataria clauſa erat: nec audiendam eſſe Poppaeam, quae ſibi firmum & ſtabile cum Nerone conjugium non credebat fore, quamdiu viveret Octavia: itaque Poppaea Octaviae caedem ſuum conjugium vocabat. PETITUS.

290. *In me culpa*] Niſi prohibeam. FARNAB.

Fff

295. *Le-*

Quod ſi levatur ſanguine infuſo cinis,
Opima Phrygii colla caedantur gregis,
Fluatque nulli flebilis matri cruor.
Quis iſte mos eſt, quando in inferias homo eſt
Impenſus homini? detrahe invidiam tuo
Odiumque patri, quem coli poena jubes.
Pyrrh. O tumide, rerum dum ſecundarum ſtatus
Extollit animos; timide, cum increpuit metus:
Regum tyranne, jamne flammatum geris
Amore ſubito pectus, ac Veneris novae?
Soluſne toties ſpolia de nobis feres?
Hac dextra Achilli victimam reddam ſuam:
Quam ſi negas retineſque, majorem dabo,
Dignamque quam det Pyrrhus. & nimium diu
A caede noſtra regià ceſſat manus,
Paremque poſcit Priamus. *Agam.* Haud equidem nego
Hoc eſſe Pyrrhi maximum in bello decus,

Sae-

GRONOVII.

304. *At Veneris novae?*] Non videtur ſatis cohaerere cum praecedentibus. Aut igitur deeſt verſus hac ſententia, quoties te deſiderium & cupiditas ſubiit: aut ſublata diſtinctione ſequentibus hoc jungendum, quaſi dicat: *& tune ſolus de nobis toties capies ſpolia Veneris novae?* Id eſt rapies è domo noſtra puellas, quas mutato amore deperire coepiſti.

VARIORUM.

295. *Levatur*] Vide Phoen. v. 172. & Hippol. verſ. ult. FARN.

296. *Opima*] Hercul. Fur v. 908. FARN.

298. *Quando in inferias homo eſt*] Phoen. v. 172. & Troad 374 FARNABIUS. Ab Achille Patroclo duodecim homines in inferias impenduntur apud Homerum Iliad. φ'. & Pallanti ab Aenea, apud Virgilium Aeneid. 10. Praeterea falſis diis antiquorum homines immolari non fuit inſolens. Fecerunt hoc Carthaginienſes & Celtae, teſte Dionyſio Halicarnaſſ. lib. 1. Scythae auctore Herodoto in Melpom. Leucadii & Albani, ſi Straboni credimus lib. 10. & 11. Achaei & Lacedaemonii, ut ſcribit Pauſanias in Laeon. DELRIUS.

300. *Quem*] Quem jubes coli innocentis regiae virginis morte. FARNABIUS.

301. *O tumide,*] O in ſecundis elate, in adverſis dejecte; ἴχων κραδίην ἐλάφοιο. FARN.

303. *Regum*] Dux ducum, Imperator Graecorum. FARN.

304. *Amore ſubito*] Ut olim Chryſeidos & Caſſandrae, ita nunc Polyxenae? FARNABIUS. Propter Briſeidem & Chryſeidem hoc dicit. πολυφιλίαν ejus carpit. DELRIUS.

305. *De nobis*] De noſtra familia, vivo patri eripiens Briſeida: mortui inferiis Polyxenam negans. FARNABIUS.

307. *Majorem*] Teipſum ſcilicet. FARN.

310. *Paremque*] Regem mortis ſocium poſcit Priamus manu mea interfectus. FARN.

311. *Maximum*] Ironice. FARN.

313. *Sup-*

Saevo peremptus enſe quod Priamus jacet,
Supplex paternus. *Pyrrh.* Supplices noſtri patris,
Hoſteſque eoſdem novimus. Priamus tamen
Praeſens rogavit. tu gravi pavidus metu
Nec ad rogandum fortis, Ajaci preces
Ithacoque mandas, cluſus, atque hoſtem tremens.
Agam. At non timebat tunc tuus, fateor, parens,
Interque caedes Graeciae, atque uſtas rates,
Segnis jacebat, belli & armorum immemor,
Levi canoram verberans plectro chelym.
Pyrrh. Tunc magnus Hector, arma contemnens tua,
Cantûs Achillis timuit: & tanto in metu
Navalibus pax alta Theſſalicis fuit.
Agam. Nempe iiſdem in iſtis Theſſalis navalibus
Pax alta rurſus Hectoris patri fuit.
Pyrrh. Eſt regis alti, ſpiritum regi dare.
Agam. Cur dextra regi ſpiritum eripuit tua?
Pyrrh. Mortem miſericors ſaepe pro vita dabit.
Agam. At nunc miſericors virgines buſto petis.

Pyrrh.

GRONOVII.

312. *Supplices noſtri patris Hoſteſque*] Immo hoc dicit: Recte meminiſti hoſtis ſupplicis: ſic enim potes recordari, id patri meo ſorte datum, ut qui hoſtes illi forent, tandem ſupplices fierent, quorum in numero & tu fuiſti.

330. *At nunc miſericors.*] Florent. *Et nunc miſericors.* acriore ironia. Tentaverat è nonnullis Delrius, *non:* haud tamen improbarat alterum.

VARIORUM.

313. *Supplex*] Cui ſupplici filii Hectoris cadaver redempturo pepercit pater tuus. FARN.

313. *Supplices*] Supplici illi pepercit pater, hoſtem ego interfeci. FARN.

314. *Priamus*] Et tamen Priamus te animoſior, venit ipſe Achillem coram deprecaturus; tu non ſuſtinens patris mei irati conſpectum, Ajacem & Ulyſſem cum muneribus & precibus miſiſti ipſe in tentoriis latens. FARN.

318. *At non*] Scopticon. FARN.

319. *Uſtas*] Hectore & Trojanis faces in claſſem inferentibus. FARN.

321. *Levi*] Iliad. *i.* FARN.

322. *Tunc*] Et tamen idem Hector, qui tua arma ſprevit, illius lyram timuit non auſus naves Theſſalas aggredi. FARN.

325. *Nempe*] Nec ſane erat cur timeretur, cum auſus fuerit Priamus hoſtis huc venire. FARN.

327. *Eſt regis alti, ſpiritum regi dare.*] Vitam dare, parcere regi, ut Priamo pater. FARN.

329. *Mortem*] Vita extreme miſera mors potior & malum minus. FARN.

329. *Miſericors*] Ironia. FARN.

Pyrrh. Jamne immolari virgines credis nefas?
Agam. Praeferre patriam liberis regem decet.
Pyrrh. Lex nulla capto parcit, aut poenam impedit.
Agam. Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.
Pyrrh. Quodcumque libuit facere victori, licet.
Agam. Minimum decet libere, cui multum licet.
Pyrrh. His iſta jactas, quos decem annorum gravi
Regno ſubactos Pyrrhus exſolvit jugo? (caret.
Agam. Hos Scyrus animos? *Pyrrh.* Scelere quae fratrum
Agam. Incluſa fluctu. *Pyrrh.* Nempe cognati maris.
Atrei & Thyeſtae nobilem novi domum.
Agam. Ex virginis concepte furtivo ſtupro,
Et ex Achille nate, ſed nondum viro.

Pyrrh.

GRONOVII.

337. *His iſta jactas*] Et olim Delrius edidit *jactat*, & manus illuſtris ita notaverat ad marginem, deleta nota interrogandi, quam Gruterus alleverat. Sed recte Gruterus. Cum dixiſſet praeclara digniſſimaque magno rege ſententia Agamemnon: *Minimum decet libere, cui multum licet*: regerit Pyrrhus: Annon te pudet haec jactare apud Graecos, quos decem annorum gravi jugo, longe remotus ab illo, qui nunc tam graves ſententias loquitur, intemperantiſſime preſſiſti? quosque adhuc premeres, niſi Pyrrhus everſa Troja imperio tuo finem attuliſſet? Statim Flor *Syrus.* Ergo legendum: *Scyrus.* Et hic ſuavior ſonus.

VARIORUM.

331. *Jamne*] Ubi olim haec mens, quando filiam tuam virginem immolaſti? FARN.

332. *Praeferre*] Me quidem *Utilitas populi, fraterque, datumque Imperium movit, penſarem ut ſanguine laudem.* FARN.

333. *Lex nulla*] Clementia quidem victoris, non lege ſervabantur à morte captivi ut ſervirent, unde *Servo* nomen apud J. C. quod Joſ. Scaligero ab ἕρω. aliis ab εἶρος lana, unde ἔριθος qui lanificium exercet. FARN.

338. *Exſolvit*] Sacramento in militiam praeſtito abſolvit, Troja ſcil. capta, quae fato capi non potuit ſine uno ex Aeacidarum genere. FARN.

339. *Hos Scyros*] Tantos-ne tibi animos ſuppeditat tam ignobilis patria? FARN.

339. *Scelere*] Quae tamen non habet reges ſceleſtos fratres, quemadmodum habuere Mycenae Atreum & Thyeſtem. FARN.

340. *Incluſa*] Inſula mari anguſtata. FARN.

340. *Nempe*] In quo Thetis patris mei mater. FARNABIUS.

341. *Atrei*] *Prolepſis Ironica*: atque hoc, ut multa alia in hac ſcena deſumuntur è jurgio Teucri & Agam. in Sophoclis Ajace. FARN.

342. *Virginis*] Deidamiae Lycomedis filiae ab Achille virgineo habitu latitante conſtupratae. FARNABIUS.

343. *Sed nondum viro.*] Quaerebat apud Suetonium Tiberius, quomodo id temporis Achilles fuerit vocatus? reſpondet Hygin. in fab. 96. à capillorum colore tunc *Pyrrham* dictum. Sidonius in carmine ad Felicem: *Inde Scyriadum datus parenti, Falſae nomina pertuliſſe Pyrrhae: Atque inter tetricae choros Minervae*, &c deſcribit elaborato ſermone, ut ſolet, Tertullianus lib. de pallio c. 4. *Naturam convuſſit Lariſſaeus heros in virginem mutando. ille ferarum medullis educatus, unde & nominis concilium, quandoquidem labias vacuerat ab uberum guſtu: ille apud rupicem, & ſilvicolam, & monſtrum eruditorem ſcrupeâ ſcholâ eruditus. Feras in puero matris ſollicitudinem. patiens certe jam*

uſtri-

Digitized by Google

Pyrrh. Illo ex Achille, genere qui mundum ſuo
Sparſus per omnem coelitum regnum tenet,
Thetide aequor, umbras Aeaco, coelum Jove.
Agam. Illo ex Achille, qui manu Paridis jacet.
Pyrrh. Quem nec deorum cominus quiſquam petiit.
Agam. Compeſcere equidem verba, & audacem malo
Poteram domare: ſed meus captis quoque
Scit parcere enſis. potius interpres deûm
Calchas vocetur. fata ſi poſcunt, dabo.
Tu qui Pelaſgae vinclà ſolviſti rati,
Moraſque bellis; arte qui reſeras polum,
Cui viſcerum ſecreta, cui mundi fragor,
Et ſtella longâ ſemitam flammâ trahens

Dant

GRONOVII.

345. *Per omnem coelitum regnum tenet*,] Itane Pyrrhus Achilles regno depulit Jovem, ut Jupiter Saturnum? Flor. *per omne.* Recte, modo diſtinguas: *genere qui mundum ſuo, Sparſus per omne coelitum regnum, tenet.* Devinctum neceſſitudinibus habet, diviſus inter conſanguineos deos, qui coelo, mari, inferis, imperant.

VARIORUM.

aſtriculas, certe jam virum alicujus clanculo functus, adhuc ſuſtinet ſtolam fundere, comam ſtruere, cutem fingere, ſpeculum conſulere, collum demulcere, aurem quoque foratu effeminatus: quod illi apud Syzeum ſervat ſtrongule (*zona muliebris, aliter* ſtatua) *plane poſtea miles eſt. neceſſitas enim reddidit ſexum. de proelio ſonuerat, nec arma longe. Ipſum* (inquit) *ferrum virum attrahit. Ceterum ſi poſt incentivum quoque puellam perſeveraſſet, potuit & nubere. Ecce itaque mutatio: monſtrum equidem geminum, de viro femina, mox de femina vir.* DELRIUS.

344 *Illo ex*] Diis totius mundi affine, Thetidos deae aequoris filio, Aeaci inferni judicis nepote, Jovis ſummi pronepote. FARNABIUS.

345. *Sparſus per omnem*] Duo noſtri impreſſi, adſtipulantes Florentino exhibent *per omne.* SCHRODERUS.

347. *Paridis*] Emphaſis. mollis, effoeminati, imbellis Paridis. FARNABIUS.

348. *Quem*] Sed ab Apolline Paridi favente, idque eminus & per inſidias, neque enim deorum quiſquam eum cominus petere auſus. FARN.

349. *Malo*] Supplicio vel in malum tuum. FARNABIUS.

350. *Captis*] Captivis, ut Polyxenae, &c. FARN.

353. *Tu qui*] Tu ô Calcha cujus divinatione ſolvimus diu detenti in Aulide, & cujus interpretatione de novem paſſerculis cum matre à ſerpente voratis pertulimus moras decennalis belli. FARNABIUS.

354. *Arte*] *Interpres divûm, qui numina Phoebi,* &c. id eſt, qui ex ſiderum poſitione futura concipis, potes & augurium includere. FARN.

355. *Cui viſcerum*] Qui per extiſpicium fata rimaris. FARN.

355. *Cui mundi*] Terrae motum *vult Delrius,* ego tonitru, *namque & hoc ad aruſpices pertinere nemo non novit.* FARN.

356. *Stella*] Cometen longe crinitum, *vel* ſtellam cadentem. Vide Phoen. verſ. 431. deorum placita divinaris. FARN.

356. *Stella*] Cometes, quem Seneca ſtellam eſſe cenſuit lib. 7. Nat. quaeſt. Verius tamen, ſtellae differunt à cometis, ut docent, Ariſtot. lib. 1. Meteor. cap. 7. Plinius lib. 2. cap. 22. & eſt communis opinio philoſophorum & aſtronomorum. DELRIUS.

356. *Longâ flammâ*] Extento & diffuſo crine. DELRIUS.

 357. *In-*

Dant ſigna fati: cujus ingenti mihi
Mercede conſtant ora: quid jubeat Deus
Effare, Calcha, noſque conſilio rege.
„ *Calch.* Dant fata Danais, quo ſolent pretio, viam.
„ Mactanda virgo eſt Theſſali buſto ducis:
„ Sed quo jugari Theſſalae cultu ſolent,
„ Jonideſve, vel Mycenaeae nurus.
„ Pyrrhus parenti conjugem tradat ſuo.
„ Sic rite dabitur. non tamen noſtras tenet
„ Haec una puppes cauſa. nobilior tuo,
„ Polyxene, cruore debetur cruor,
„ Quem fata quaerunt: turre de ſumma cadat
„ Priami nepos Hectoreus, & letum oppetat.
„ Tum mille velis impleat claſſis freta.

GRONOVII.

367. *Polyxena, cruore*] Flor. *Polyxene.* Ut infra vulgo etiam: *Polyxene miſeranda.*

VARIORUM.

357. *Ingenti Mercede*] Filia mea. Supra verſ. 165. & Chryſeide ſupra verſ. 222. FARNABIUS.

360. *Quo ſolent*] Virgine caeſa. FARN.

361. *Theſſali*] Achillis. Sup. 181. FARN.

361. *Mactanda virgo eſt Theſſali buſto ducis: Sed Cet.*] Diſtinguebat J. Rutgerſius, Var. Lect. VI. 17. *mactanda virgo eſt Theſſali buſto ducis. Sed quo jugari Theſſalae cultu ſolent, Jonideſve vel Mycenâeae nurus, Pyrrhus parenti conjugem tradat ſuo.* ut cultu diſtinctius ad ritum conjugii referatur; quod Pyrrhus celebraturus eſſet. SCHRODERUS.

362. *Quo jugari*] Quo ritu, ornatu, & cultu ſponſae in Theſſalia ad maritos duci ſolent. FARNABIUS.

362. *Jugari*] Matrimonio jungi. metaphora à bubus ducta, qui, quando idem jugum ſubeunt, jugantur. ea figura ſic uſum comperio Plautum, in Curculione: —— *jamne ea fert jugum?* & Horatium: *Nondum ſubacta ferre jugum valet Cervice* —— Sane poſſet quis ſuſpicari, Senecam alluſiſſe ad morem, quem Servius & Iſidorus commemorant, Sponſo & Sponſae jugum imponendi, unde *Juga Juno* Sex. Pompejo, *ζυγία* Dionyſio, Muſaeo & Apulejo, ut recte Briſſonius in l. ſingulari de rit. nupt. à Nonno etiam Panoplitano Dionyſiac. *μ*ʹ. ſic nominatur. DELR.

363. *Jonideſve,*] Mulieres ex Ionia, à duce Ione, qui coloniam deduxit, dictae. FARNAB.

364. *Conjugem*] Polyxenam. FARN.

366. *Nobilior*] Proles maſcula, Hectorea. FARNABIUS.

369. *Priami nepos*] Aſtyanax, vero nomine Scamandrius, aliis Neſus. FARN.

CHO-

CHORUS TROADUM.

Chorus è mulieribus Trojanis tam mente quàm corpore captis, quo Achillis animam apparuiſſe neget, ex Epicuri ſententia, quae nec Stoicorum multo ſanior, ſtulte & (ut ſemel de toto Choro moneam) impie animam cum corpore interire aſſerit.

Verum eſt? an timidos fabula decipit,
Umbras corporibus vivere conditis?
Cum conjux oculis impoſuit manum,
Supremuſque dies ſolibus obſtitit,
Et triſtis cineres urna coërcuit:
Non prodeſt animam tradere funeri:
Sed reſtat miſeris vivere longius?
An toti morimur? nullaque pars manet
Noſtri; cum profugo ſpiritus halitu
Immiſtus nebulis ceſſit in aëra,
Et nudum tetigit ſubdita fax latus?
Quidquid Sol Oriens, quidquid & Occidens

No-

GRONOVII.

375. *Et triſtes cineres*] Florent. *Et triſtis cineres urna.*

VARIORUM.

372. *Umbras*] Animas. FARN.
372. *Conditis*] Sepultis. FARN.
373. *Cum conjux*] Ubi conjux conjugis morientis claudit oculos, quod faciebant ſanguine proximi FARN.
374. *Solibus*] Luci vitali, ne videant ſolem dieſque. FARN.
375. *Urna*] Quae cineres combuſtorum capit. FARNABIUS.
376. *Non prodeſt*] Non eſt opus anima viventis animam placare mortui, quae (ut totus hic Chorus vult) nuſquam eſt, quum autem animas defunctorum ſanguine humano propitiari creditum eſſet, captivos primum in exequiis immolabant, poſtea gladiatorum paria inferiis ad tumulos exhibebant, ſpectaculi voluptate rei atrocitatem adumbrantes. Phoen. verſ. 172. FARNABIUS.
377. *Sed reſtat*] An reſtat vita poſt funus? quamquidem vitam, miſeram duxerunt Stoici. FARN.
379. *Cum profugo*] Ubi anima (ex mente Chori) ex aëre ſeu elementorum ſubtiliſſima parte concreta redit in illa, unde orta ſit. FARN.
381. *Latus?*] Crematum rogo cadaver. FARNABIUS.
382. *Quidquid*] Omnia in terris, quas Sol videt, quas mare fluxu, aut refluxu alluit, aetas veloci pede corripit. FARN.

385. *Po-*

Digitized by Google

Novit: caeruleis Oceanus fretis
Quidquid vel veniens vel fugiens lavat,
Aetas Pegaſeo corripiet gradu.
Quo bis ſena volant ſidera turbine,
Quo curſu properat ſecula volvere
Aſtrorum dominus, quo properat modo
Obliquis Hecate currere flexibus;
Hoc omnes petimus fata: nec amplius,
Juratos Superis qui tetigit lacus,
Uſquam eſt. ut calidis fumus ab ignibus
Vaneſcit ſpatium per breve ſordidus;
Ut nubes gravidas, quas modo vidimus,
Arctoi Boreae disjicit impetus;
Sic hic, quo regimur, ſpiritus effluet.
Poſt mortem nihil eſt, ipſaque mors nihil,
Velocis ſpatii meta noviſſima.
Spem ponant avidi; ſolliciti metum.
Quaeris, quo jaceas poſt obitum loco?

Quo

VARIORUM.

385. *Pegaſeo gradu.*] Veloci, à Pegaſo equo alato è Meduſae ſanguine juxta πήγας, id eſt, fontes Oceani nato, qui & fontem elicuit Hippocrenem. FARNABIUS.

386. *Quo bis ſena ſidera*] XII. Signa in Zodiaco. Thyeſt. verſ. 838. FARN.

386. *Turbine,*] Curſu rapido inſtar turbinis. FARN.

388. *Aſtrorum dominus,*] Sol. Thyeſt. verſ. 833. FARNABIUS. Qua velocitate volvuntur duodecim menſes anni, qua celeritate Phoebus & Phoebe peragunt curſus ſuum; eâ properamus ad mortem. tantum enim vitae, quantum tempori decedit. DELRIUS.

389. *Hecate*] Hippolyt. verſ. 411. FARNAB.

391. *Juratos*] Styga. Hercul. Fur. verſ. 711. id eſt, mortuus nuſquam eſt. FARN.

392. *Uſquam eſt.*] Tanquam nunquam fuiſſet. impie, ridicula vero ratio celerrime ad mortem properamus; ut nubes à vento diſſipantur, ut fumus cito perit; ſic vita hominis. anima igitur hominis moritur. Miſeri, ſi haec conſequi neceſſario Stoici rebantur: impudentes, ſi cum ſequi non viderent, ut rationi tamen conſentanea, obtrudebant. DELRIUS.

393. *Sordidus;*] Fumi epithetum ab Horatio lib. 4. Od. occupatum. DELRIUS.

394. *Gravidas,*] Pluvia foetas. FARNABIUS.

395. *Diſſipat*] Al. *disjicit.* FARN.

396. *Quo regimur*] Rector noſtri & moderator animus. FARN.

397. *Mors nihil,*] Vitae enim privatio. FARNABIUS.

399. *Avidi;*] Cupidi mortis, ut, quam credunt, beatitudinem conſequantur. DELRIUS.

399. *Solicitis*] Qui poenas ſcelerum poſt mortem metuunt. ſic ſublatâ ſpe & metu futurorum nugabatur Epicurus ſe genus humanum incomparabili beneficio affeciſſe: eo reſpicit, vel id ſentit potius. DELRIUS.

400. *Quaeris,*] Non erimus etiam poſt mortem

ſicut

Quo non nata jacent.
Tempus nos avidum devorat, & chaos.
Mors individua eſt noxia corpori,
Nec parcens animae. Taenara, & aſpero
Regnum ſub domino, limen & obſidens
Cuſtos non facili Cerberus oſtio,
Rumores vacui, verbaque inania,
Et par ſollicito fabula ſomnio.

ACTUS

GRONOVII.

401. *Quo non nata jacent.*] Ab Euripide ſumpſit: Τὸ μὴ γενέσθαι τῷ θανεῖν ἴσον λέγω. Sic Andromache in Troadibus.

403. *Mors individua eſt, noxia*] Hic magnum acumen ſophiſticum reperiunt. Vocat, ajunt mortem individuam hoc ſenſu: fieri nequit, ut mors parcat animae, non parcens corpori; vincatur ab illa, victrix iſtius. ſic enim dividi mors deberet. At *individua eſt* Non tam magiſter ſententiarum Seneca. Tolle diſtinctionem, quae ſenſum ſuſpendit: *Mors individua eſt noxia corpori:* & vocabulum *noxia* pro ſubſtantivo accipe, proque damno, labe, vitio. Sic Manilius lib. 4. *Quin etiam infelix virtus & noxia felix.* Eodem: *laudi noxia juncta eſt.* Et, *ter quinae noxia par eſt.* Sic Juriſconſulti: *Noxa eſt ipſum corpus, quod nocuit: noxia maleficium, veluti furtum, damnum, rapina.* Tibullus in Priapejo: *Gravi priapue lege noxiam lues.* Ubi Scaliger annotat, quod hodie in Gallia jurgium vocatur *noiſe*, id à *noxia* detortum eſſe. Fieri poteſt: ſed quod addit *noxiam* aliquando notare jurgium ac diſſidium, indictum melius foret. Petronium dat auctorem, apud quem ſit, *in mediam noxam perfertur.* At omnes illic libri, *in mediam rixam* Alterum Auſonium: *Saepe in conjugiis fit noxia, ſi nimia eſt dos.* Sed diſtinguendum: *fit noxia, ſi nimia eſt, dos* & tranſitivum eſt, hoc ſenſu: Dos, ſi nimia eſt, ſaepe fit noxia ſive damnoſa. Tamen deliciae interpretum Arbitri audent corrigere locum illum in Scaligeri ſententiam, & reprehendere Giſanium, qui *noxam* pro jurgio apud bene Latinos reperiri negat. Illud forſan Giſanius inconſultius, *noxiam* poëtis tantum uſitatam, qui metri cauſa τὸ ἰῶτα interpoſuerint. Habet quippe Cicero in tertio de legibus & in Hortenſio At Seneca noſter, mors, inquit, eſt labes corporis, quae ab eo dividi ac ſeparari non poteſt, συμφυτικὸς ἀχώριστος. ut ita loquar: τὸ θανεῖν [illegible]. De Provid. 5 *Quaedam ſeparari à quibuſdam non poſſunt, cohaerent, individua ſunt* Ne crabrones in me coëant, ſcio ipſorum ſermone mortem non eſſe συμφυτικός· ſed hoc vult Chorus, mortalitatem eſſe noxam & peſtem corpori ſeparari neſciam: ſed & animae quoque eandem pernicialem. Hoc dicit, & falſo, ut ſcimus, non febriculoſo argumento colligit.

VARIORUM.

ſicut nec fuimus ante vitam. Stoice & Epicuri-ce. FARNABIUS.

401. *Quo non nata*] Eris poſt obitum, quaſi nunquam fuiſſes editus: impie. DELRIUS

402 *Tempus*] Praefinito tempore in primam illam unitatem atque confuſam materiam redibunt omnia, unde & rurſum renaſcentur, & in quam recident viciſſim. atque haec Stoicorum aeternitas. FARNABIUS.

402. *Chaos.*] Succeſſu temporis omnia in priſtinum Chaos revolvi cenſebant Stoici; & novos deinde mundos iterum inventuros ſecundum cunctas ſui partes; naſci iterum, mori iterum, nullumque circuli iſtius finem agnoſcebant. haec illorum aeternitas. DELRIUS.

404. *Taenara,*] Deſcenſus ad inferos. Hercul. Fur. verſ. 586. FARNABIUS.

404. *Aſpero*] Diti illachrymabili regnati inferi. FARNABIUS

406. *Non facili*] Non levi, vivis ingredi, umbris exire volentibus. FARN.

407. *Rumores*] Ex eadem ſchola, Horatii *fabulae manes. quos eſſe Nec pueri credunt, niſi qui nondum aere lavantur* FARN.

408. *Somnio.*] Quod dormientes territat ut & ſuperſtitioſos. FARN.

ACTUS TERTIUS.

ANDROMACHA. SENEX. ULYSSES.

Hectoris uxor viſo territa filium in tumulo paterno abſcondit; quem ſagacitate ſua Ulyſſes latebris exutum ad mortem abducit.

Andr. Quid moeſta, Phrygiae, turba laceratis comas,
Miſerumque tunſae pectus effuſo genas
Fletu rigatis? levia perpeſſae ſumus,
Si flenda patimur. Ilium vobis modo,
Mihi cecidit olim, cum ferus curru incito
Mea membra raperet, & gravi gemeret ſono
Peliacus axis pondere Hectoreo tremens.
Tunc obruta atque everſa, quodcumque accidit,
Torpens malis rigenſque, ſine ſenſu fero.
Jam erepta Danais conjugem ſequerer meum,
Niſi hic teneret. hic meos animos domat,

Mo-

GRONOVII.

413. *Mihi cecidit olim*,] Vitium verſus non tolerandum. Sed contrahenda pronuntiatione prima vox, quaſi eſſet, Mi cecidit. Neque enim mavis: *Mihi cadit olim.*

416. *Everſa Troja concidit*.] Et hic contra morem Senecae modulus. non enim fert ille jambum in quinta regione. Duo ſummi viri remedium tentarunt: alter τὸ *Troia* τετρασυλλάβως accipiendum prodidit, alter inſerta interjectione, *Troja heu concidit*, ad marginem notavit. Omen dederunt futurae correctioni, quam praeſtat Florentinus: *Tum obruta atque everſa, quodcumque accidit, Torpens malis rigenſque ſine ſenſu fero.* Ilium mihi olim cecidit, nimirum, cum Hector caderet, cum circa muros traheretur: tum ego everſa & obruta ruinis incidentis mihi calamitatis, quicquid poſtea ſupervenit, non ſenſi tanquam minus. Eleganter autem, *obruta atque everſa* quod & de homine & urbe recte dicitur.

VARIORUM.

412. *Si flenda*] Levium enim dolorum fletus eſt, ingentium ſtupor. FARN.

412. *Modo*,] Jam tandem captis. FARN.

414. *Mea membra*] Mei Hectoris. FARN.

414. *Gravi*] Cum Achillis currus ter circum moenia Trojae raptaret Hectorem. FARN.

417. *Torpens*] Illis itaque damnis ſtupens, non ſentio urbis excidium, captivitatemque meam. FARNABIUS.

418. *Erepta*] Morte mihi ultro illata aſſererem me in libertatem, niſi hic filiolus meus retineret me in vivis. FARN.

422. *Ma-*

Digitized by Google

Morique prohibet. cogit hic aliquid deos
Adhuc rogare. tempus aerumnae addidit.
Hic mihi malorum maximum fructum abſtulit,
Nihil timere. proſperis rebus locus
Ereptus omnis: dira, qua veniant, habent.
Miſerrimum eſt timere, cum ſperes nihil.
Sen. Quis te repens commovit afflictam metus?
Andr. Exoritur aliquod majus è magno malum.
Nondum ruentis Ilii fatum ſtetit.
Sen. Et quas reperiet, ut velit, clades deus?
Andr. Stygis profundae clauſtra, & obſcuri ſpecus
Laxantur: & ne deſit everſis metus,
Hoſtes ab uno conditi Dite exeunt.
Soliſne retro pervium eſt Danais iter?

GRONOVII.

430. *Stygii profundi clauſtra.*] Quanto ſuavius Etruſcus: *Stygis profundae*: & mox: *ab imo conditi dite exeunt*, non *tumulo?* Nempe *Styx & Dis* auctori nil niſi tumulus, quae & Horatio *Plutonia domus*. Haec igitur prima manus: illae interpretum.

433. *Soliſne retro*] Ut haec vulgo diſtinguuntur, intelligere neminem cauſatus Scaliger, perſonas mutat, & hunc verſum cum dimidiato ſequente attribuit ſeni, quod ſecutus eſt Scriverius. Sed non eſt haec ſimplex interrogatio percontantis, quod ignorat, verum eſt impetus animi [illegible], & ſaucii, variiſque permotionibus affecti & flagellati: quali nuſquam in tota hac ſcena loquitur ſenex. Malim itaque cum omnibus libris & Flor. Andromachae iſta relinquere, ſed incluſa parentheſi, tanquam ſuſpirium indignationis: poſt quod continuat inſtitutum ſermonem.

VARIORUM.

422. *Malorum*] Mentis ſecuritatem. nihil ſcil. timere. FARN.

423. *Proſperis*] Quoniam itaque adempta melioris ſortis ſpe, non ſunt quibus me reſervem ad ſecunda, obdureſcat animus in adverſis, nec pejora timeat. FARN.

423. *Proſperis rebus locus Ereptus omnis:*] Mira hic Farnabii dialectica conſectarium iſtud hinc eſficientis: *obdureſcat animus in adverſis, nec pejora timeat*. Cenſeo aliud velle reginam; deplorare eam ſc. miſeriam ſuam, quod timeat, omni ſpe melioris ſortis in perpetuum excluſa; non vero exſtimulare ſe, ut pejora ne timeat; id quod ille, quem dixi, fecit. SCHRODERUS.

425. *Miſerrimum eſt timere*,] Timor enim, cui nihil ſpei admiſtum ſit, deſperationem, malorum maximum, gignit. nam deſperans meliorem ſortem, jacet omnino, neque ſe conatur erigere: & quia illis omnibus abſtinet, quae ſalutem poſſent adferre, nunquam ex miſeriâ eripitur. DELRIUS.

427. *Maius è magno malum*] Nondum attigit ἀκμήν, etiam aliquid ultra eſt. FARNABIUS. Ut Terentius, *Aliud ex alio malum*. De Homero ſumptum, κακὸν ἐκ κακοῦ ἀεί. aut de Apollonio, χειρότερον δὲ κακοῦ κακόν. FABRITIUS.

429. *Ut velit*,] Si modo velit. dic velle. FARNABIUS.

432. *Hoſtes*] *Indignanter pro* Hoſtis, id eſt, Achillis umbra Polyxenam ſibi inferias dari petens, ut ſup. Act. 2. FARN.

Certe aequa mors eſt. turbat atque agitat Phrygas
Communis iſte terror. hic proprie meum
Exterret animum noctis horrendae ſopor.
Sen. Quae viſa portent, effer in medium, metus.
Andr. Partes ferè nox alma tranſierat duas,
Clarumque ſeptem verterant ſtellae jugum:
Ignota tandem venit afflictae quies,
Breviſque feſſis ſomnus obrepſit genis;
Si ſomnus ille eſt mentis attonitae ſtupor,
Cum ſubitò noſtros Hector ante oculos ſtetit:
Non qualis ultro bella in Argivos ferens
Grajas petebat facibus Idaeis rates;
Nec caede multâ qualis in Danaos furens

Ve-

GRONOVII.

446. *Nec caede vaſta qualis*] Flor. *caede multa.* Poſſes velle, *inulta.* Sed & illud ſatis ſe tuetur.

VARIORUM.

434. *Certe*] Cum vero aequa ſit mors, non video, quo minus pateat idem Trojanis ab inferis iter. FARN.

435. *Terror.*] Ab Achillis umbris injectus de Polyxena. FARN.

436. *Noctis*] Ἐνύπνιον ὄψις, ſomnium, ſeu potius ὄναρ. quod ex narratione & eventu patet. FARNABIUS.

437. *Quae viſa*] Φάντασμα, ὅραμα vel χρηματισμός. eſt enim de futuris, ede tua viſa, quae portent hos metus. FARN.

438 *Nox alma*] *Nox* veteribus Dea, teſtibus Orpheo, Heſiodo, Arato: hymnum illi canit Statius 2. Theb. ejuſque effigiem ponit Pauſan. in Eliac. laudat hymno peculiari Orpheus. ſiderum alumna Euripidi: *O Nox* (inquit) *nigra, aureorum aſtrorum alumna.* DELRIUS.

438. *Duas,*] Graeci in tres ſtationes ſeu vigilias noctem diſtribuebant: Romani in quatuor; arguit autem veritatem ſomnii à tempore. vid. ſup. verſ. 170. FARNABIUS.

439 *Septem*] Herc. Fur. verſ. 120. *Parrhaſis obliquos Helice cum verteret axes.* FARN.

440. *Ignota*] Miſerae mihi inſolita. FARN.

442. *Si ſomnus ille*] Niſi ſtupor ille mentis attonitae ſit dicendus potius quam ſomnus, per quem mihi apparuit hoc viſum. FARNABIUS. Non fruſtra hoc additum. nam, auctore Jamblicho, lib de myſter. Aegyptior. exiſtimabant divinitus immiſſa viſa, ad aliquid futuri indicandum, vigilantibus; vel ſaltem medio quodam modo ſeſe habentibus, offerri; non vero ut vulgaria ſomnia, ſopore gravatis. Propterea volunt apud Homerum Odyſſ. 19. Penelopen Vlyſſi dicere ſuum illud viſum, non ſomnianti ſibi, ſed (ut ajunt) videnti ac palpanti accidiſſe; & Pindaricam Palladem. Olymp. 13. Bellerophonti jam evigilanti & cernenti frenum aureum dare. quid ſibi voluerunt igitur, qui quo ſomnus profundior, hoc ſomnia certiora judicarunt; ut Triſmegiſtus in Pimandro, qui ſe dium illud inſomnium tum accepiſſe narrat, cum tali ſopore eſſet oppreſſus, quali qui ob ſatietatem vel defatigationem indormiſcunt, quorum ſomnus non levis, ſed graviſſimus eſſe ſolet, ut Homerus, qui 2. Iliad. Agamemnoni Somnum Deum, ſopitis plane ſenſibus, ſcribit apparuiſſe, ut Jamblichus eodem illo opere, qui ſententiae etiam hujus rationem reddit. Niſi fallor, ut ſomniantium ſomnia ſaepe contraria, ſic Jamblichus & Homerus de ſomniis ſecum pugnantia commenti ſunt. DELRIUS.

445. *Grajas*] Graecae claſſi flammas inferens Tro-

Vera ex Achille ſpolia ſimulato tulit.
Non ille vultus flammeum intendens jubar,
Sed feſſus ac dejectus, & fletu gravis,
Similiſque noſtro, ſqualLida obtectus coma.
Juvat tamen vidiſſe. tum quaſſans caput,
Diſpelle ſomnos, inquit, & natum eripe,
O fida conjux. lateat. haec una eſt ſalus.
Omitte fletus. Troja quod cecidit, gemis?
Utinam jaceret tota! feſtina. amove
Quocunque noſtrae parvulam ſtirpem domus.
Mihi gelidus horror ac tremor ſomnum excutit,
Oculoſque nunc huc pavida, nunc illuc ferens,
Oblita nati, miſera quaeſivi Hectorem.
Fallax per ipſos umbra complexus abit.
O gnate, magni certa progenies patris,
Spes una Phrygibus; unica afflictae domus,
Veteriſque ſoboles ſanguinis nimium incliti,
Nimiumque patri ſimilis; hos vultus meus

Ha-

GRONOVII.

Florus 4, 6. *Haec quoque niſi multa fuiſſet, etiam juſta caedes haberetur.*

453. *Depelle ſomnos,*] Flor. *Diſpelle.* An ut *diſpellere caliginem, tenebras?*

457. *Tremor ſomnum excutit,*] Sic Ovidius: *Species viri turbata ſoporem Excutit.* Flor. tamen, *expulit.*

VARIORUM.

Trojanas FARNABIUS.

447. *Vera ex Achille*] Patroclo Achillis armis induto & ab Hectore exuto. *Antith. vera & ſimulato.* FARNABIUS. Haec ex Virgilio lib. 2. Aeneid. *Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore, qui redit exuvias indutus Achillis, Vel Danaum Phrygios jaculatus puppibus ignes.* DELR.

448. *Non ille*] Non ille vultus rubicundus ſeu auguſtus & Majeſtate plenus. *Vel* oculi ſplendore micantes, quos Ion Chius Herculi, Homerus Achilli tribuit. FARNABIUS.

450. *Noſtro,*] Vultui. FARN.

450. *Squallida obtectus coma*] Virgilius, de Hectore; *Squallentem barbam & concretos ſanguine crines, Vulneraque illa gerens, quae circum plurima muros Accepit patrios* —— DELRIUS.

451. *Juvat tamen vidiſſe*] Etiam ſic, deformem, ſquallidum. FARNABIUS.

455. *Utinam*] Utinam ejus ruinae modo poſito tandem & periodo non ulterius caedes graſſetur. FARNABIUS.

460. *Fallax*] *Et fruſtra comprenſa manus effugit imago.* FARN.

462. *Spes una*] Uſque ad invidiam & timorem hoſtium, ne ſuperſtes patris & patriae excidium ulciſcaris. FARN.

464. *Hos vultus*] *Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.* FARN.

 469. *Se-*

Habebat Hector. talis inceſſu fuit,
Habituque talis, ſic tulit fortes manus.
Sic celſus humeris, fronte ſic torva minax,
Cervice fuſam diſſipans lata comam.
O nate, ſerò Phrygibus, at matri citò,
Eritne tempus illud, ac felix dies,
Quo Troïci defenſor & vindex ſoli,
Recidiva ponas Pergama, & ſparſos fugâ

Ci-

GRONOVII.

468. *Diſſipans lata comam.*] Florentinus. *jacta.* Natura hoc affert, ut homines comati levi motu & jactatione cervicis crinem inaequaliter circumfuſum & aliqua in parte conglobatum diſcutiant & in ſuum locum redigant. Nat. quaeſt. 1, 17. *Coniugum quidem manu crinis ille, quem effundere olim mos viris fuit, attrectabatur; ſed illum ſibi ſine ullo artifice formoſi quatiebant, non aliter quam jubam generoſa animalia.* Sic in Herc. Fur. leo *rutilat jubam cervice jactans* (ubi poſſis dubitare, an etiam fuerit: *& rutilat jubam cervice jacta.* nam libri alii *jactat*, alii *jactans*) & apud Petronium Theſſali quadrupes ſolet *altas quatere jubas* & Silio bellator equus *excuſſu cervicis aptare jubas* dicitur. Igitur haec verba pronunciantur cum geſtu Aſtyanactis mota paullum cervice comam disjicientis. Quod in puero eſt alacritatis ſignum. Hippolyto: *Sic temere jactae colla perfundant comae.* Sic Δωριεῖς τε τριχάϊκες Grammaticis antiquis, *οἱ συνεχῶς τὰς τρίχας διὰ τὸ δραστικὸν κινοῦντες.*

469. *Phrygibus, at matri cito*] Particula *At* nulla viſitur in Voſſiano, meò, & pleriſque aliis codicibus, ut videantur eam fulciendi verſus gratia immiſiſſe. Sed in optimo eſt: *O nate ſero Phrygibus, ô matri cito.*

472. *Recidiva ponas Pergama*,] Virgilii eſt lib. 4. *recidiva manu poſuiſſem Pergama victis.* lib. 10. *Dum Latium Teucri recidivaque Pergama quaerunt.* Eſt autem *recidivum*, idem quod renatum & à caſu reſurgens. Fruſtratur in hac voce lectores Lexicographus, qui audet interpretari bis capta, bis everſa & concidentia. Quippe & *febres recidivas* accipit, in quas liberati denuo relabuntur: eaſque ſic dici non proprie nec ex ſignificatione vocabuli, ſed ex appellatione tantum, quaſi recidivorum febres, propter illos, qui in eas incidunt & poſt earundem depulſionem denuo recidunt. Quid eſt autem, *poſuiſſem victis Pergama recidiva?* Niſi mutilus ſermo, ſi ſic intelligendus, qui deſideret *repoſuiſſem* vel *iterum poſuiſſem.* Hoc ſi ſignificaret id vocabulum, vel omnis cauſa eo abſtinuiſſet. Hoſtium eſt, *Bis capti Phryges:* invidiam diis facientium, *bis capte ſenex.* Immo *poſuiſſem*, inquit, renovata, renaſcentia, ut recte Servius teſtatur ad lib. 10. ſolummodo id *recidivum* dici, quod renaſcitur. Vult autem id tractum ab arboribus, quae ſectae repullulant. Idem Iſidorus, & videtur id etymon monſtrare Mela l. 3. c 6. *ſubinde recidivis ſeminibus ſegetem novantibus*, & Juvenalis, quum ſcribit: *recidivus pullulet arca nummus.* Facile enim admitto ſic corrigentem ex MS. Scioppium, quamvis & ipſe à caeſis arboribus ac revireſcentibus derivet. Item Tertullianus *de recidivo fruticare.* Sed haec etſi bene dicuntur, tamen qui colligunt inde à ſilva caedua dictum, moduli ſecundae ſyllabae immemores fuere. Turnebus, quae revertuntur & redeunt: ut *recidiva febris:* quod enim reſtituitur, recidere ac redire videri. Sed hoc etiam eſt explicandum. Nimirum *τὸ cadere* etſi perſaepe mori ac perire ſignificat, tamen eſt, ubi eam vim habet, quam naſci, provenire, oriri. Et quidem in hominibus animantibuſque, quum *matre cadere* & *tellure cadere* dicuntur: in rebus, quum *cadere* eſt exiſtere. Sic *forte cadere* dicitur, quod forte comparatur & exiſtit. Sic Cicero *augurum praedictis multa incredibiliter vera cecidiſſe:* id eſt, proveniſſe. Sic *optatius cadere*, *melius cadere*, *oppor-*

VARIORUM.

469. *Sero*] In ſubſidium & defenſionem patriae. FARNABIUS.

469. *Cito*] Mihi enim curae & ſoliciti timoris cauſa es. ſup. 419. FARN.

Cives reducas? nomen & patriae ſuum,
Phrygibuſque reddas? Sed mei fati memor,
Tam magna timeo vota. quod captis ſat eſt,

Vi-

GRONOVII.

tune, percommode, ex bona fortuna cadere, bello cecidiſſe. Hinc *recidivum*, quod iterum cadit, ſeu provenit atque naſcitur. Neque aliter *recidivae febres*, quae poſtquam ceſſarunt, reſurgunt, & rurſus infeſtant: offenſiones ex morbo, ut Cicero loquitur. Plinius 28, 16. *Quartanis magi adalligari jubent, & ne recidant, non removeri.* Tertullianus adverſus Marcionem 4, 25. *exſuſcitatus ad ſpem aeternae vitae per exempla recidivae.* Rigaltius in Gloſſario: *Recidiva vita*, mortalis. Quaſi *recidivum* eſſet caducum. Immo reſtituta mortuis: intelligit enim exempla illorum quos defunctos Chriſtus à morte excitavit. Monere hoc poterant ejuſdem Tertulliani, *recidivatus animarum, recidivatus carnis, recidivatus Judaici ſtatus*, & ſimilia, pro reſtitutione. Sed maxime placuit haec vox ſcriptoribus Chriſtianis, commendata ipſo illo ſuaviſſimo piis noſtri ſacramenti dogmate & ſpe melioris poſt hanc vitae. Dracontius in Hexaëmero: *Vita gravis hominum ſubducitur impete mortis, Quae recidiva magis vivaci corde reſurgit.* Ubi Rivinus Barthium, qui, tanquam ſingulare & apud auctores non peſſimos aliter poſitum, expoſuerat, in priſtinum reſtitutam, & velut exciſa ſtirpe repullulantem, carpit. Quod voluit hanc minus uſitatam vim vocis ac ſingularem, merito notatur: neque enim uſquam aliud *recidiva*. At ille quaſi hoc confutaturus, ſed, inquit, hoc loco *Recidiva* à *recido*, non à *cado* derivatur. ut apud Paullinum *recidivus Abel*. Quaſi aliis locis & quidem apud Paullinum à *cado*, non à *recido*, derivaretur: quaſi hoc illi ſententiae repugnaret: quaſi denique *vita recidiva* eſſet interfecta & quae concidit. Nihil certius, quam, *Reſurgit recidiva*, eſſe, reſurgit redux, παλίνζωος, παλίγγονος: perinde ut *recidivus Abel*, alter ac renatus Abel Chriſtus. Vide & Nic. Heinſium ad Claudiani Idyllia. Florentinus tamen, *Rediviva*, ſolenne vitium codicum in hac voce. Quod etiam poſſet, aliquem commovere, ſi verum eſſet, quod ſcribit Scioppius, *redivivum aedificium* eſſe ex vetuſto renovatum. Sed hujus ſermonis idoneum auctorem requiro. *Rediviva* proprio vocabulo architectis lapides & materias deſtructo aedificio ita ſalvas exemptas, ut ad aliud ſtruendum utiles ſint. Vitruvius 7, 1. *Rudus ſi novum erit, ad tres partes una calcis miſceatur; ſi redivivum fuerit, quinque ad duum mixtiones habeant reſponſum.* Cicero l. 1. in Verrem: *Utrum exiſtimatis minus operis eſſe unam columnam efficere ab integro novam nullo lapide redivivo, an quatuor illas reponere.* Et mox: *Rediviva ſibi habeto. quaſi quidquam redivivi ex opere illo tolleretur, ac non totum opus ex redivivis conſtitueretur.* Leg. 19. C. Theod. de operibus publicis: *non effoſſis nobilium operum ſubſtructionibus; non redivivis de publico ſaxis, non marmorum fruſtis.* Sed aliud eſt *rediviva ſaxa*, aliud *redivivum aedificium*. Nam apud Catullum vehementer ſuſpicor olim ſcriptum fuiſſe: *vereris inepta Crura ponticuli adſulitantis, inrecidivus Ne ſupinus eat, cavaque in palude recumbat.*

474. *Sed mei fati immemor, Tam magna*] Lipſius ſine mentione ſcripti codicis, ut in re certa & clara dixerat, ſententiam poſtulare *memor*. Amicus ejus contra: Memor, inquit, illa timebat: ſed immemor vota fecerat nimis magna, nimis felicia: refer ergo ad praecedentia, & nota periodi ſejunge à ſubſequentibus: videbis non eſſe neceſſariam contextus mutationem. Certe immemor fati ſui Andromache vota illa fecerat. Nunc vero vanitatem eorum agnoſcere ſe fatetur, & redit ad voces convenientes tempori ſuo. Nota periodi quatuor haec verba ſejungere à ſubſequentibus eſt orationem quandam enervem, elumbem, futilem efficere. Imprudentius Gruterus, ſive praecedentia reſpicias ſive ſubſequentia, firmam manere vulgatam ait. Recte poſuiſſet: *ſed fati mei immemor Tam magna facio vota.* At timere non eſt immemoris, ſed omnino *memoris*, ut agnovit Delrius. Habe igitur & à Florent. *ſed fati mei memor Tam magna timeo vota.* Neque enim poſſunt haec divelli. Sed quum recordor & in memoriam revoco cum meum tum publicum noſtrum fatum, vereor ne improba & ideo irrita optem. Ut in omnem partem hic impingeretur, ecce & Scaliger, etſi admiſiſſet *fati memor*, Sum ſcil. & pone τιλ' ἐπι ϲ γυλῶ, inquit. Tu vero cave facias & in iſtos ſingultus orationem facilem & aequabili tenore fluentem concidas.

475. *Quod captis ſat eſt, Vivamus.*] Quale Terentii: *Modo liceat vivere, eſt ſpes.* Statim Florent. *qui locus ſidus*, non *quis*.

478. *Deinc*,

Digitized by Google

Vivamus. heu me, quis locus fidus meo
Erit timori? quave te ſede occulam?
Arx illa pollens opibus & muris deûm,
Gentes per omnes clara, & invidiae capax,
Nunc pulvis altus. ſtrata ſunt flammâ omnia,
Supereſtque vaſta ex urbe ne tantum quidem
Quo lateat infans. quem locum fraudi legam?
Eſt tumulus ingens conjugis cari ſacer.
Verendus hoſti, mole quem immenſa parens
Opibuſque magnis ſtruxit, in luctus ſuos
Rex non avarus. optime credam patri.
Sudor per artus frigidus totos cadit.
Omen tremiſco miſera feralis loci.
Sen. Haec cauſſa multos una ab interitu arcuit;
Credi periſſe. *Andr.* Vix ſpei quidquam eſt ſuper.

Gra-

GRONOVII.

479. *Clara, & invidiae capax.*] Flor. *& invidiae gravis.* Amplius hoc. *Capax invidiae*, cui poteſt invideri: *gravis invidiae*, cui jam invidetur, quod jamdudum gravatur nec ferre poteſt invidia.

483. *Conjugi caro ſacer,*] Florent. Voſſ. meus, Nic. Heinſii codices: *conjugis cari ſacer.* quod ex alio ſuo probavit olim Dan. Heinſius. Utrum ſic Tacitus lib 15. ann. 53 *pugionem templo Salutis in Etruria, ſive ut alii tradidere, Fortunae Ferentino in oppido detraxerat, geſtabatque velut magni operis ſacrum.* An ſcripſit, *conjugis cari ſacrum.* ut ſupra, *& quondam ſacrum regni.*

488. *Omen tremiſco*] Sic Nero in ultimo metu, hortante Phaonte, ut interea in ſpecum congeſta arena concederet, negavit *ſe vivum ſub terram iturum.* Suetonius cap. 48.

490 *Vix ſpei quidquam*] Quicquid faſtidiat Gruterus, recte cenſeo perſonas ordinaviſſe Raphelingium: qui haec verba cum proximo verſu dat Andromachae, quum vulgo ſint Senis, tertium autem omnem Seni, cujus partem vulgo habet Andromache. Non diſplicet Grutero, ſed nec placet tantopere, ut dignetur ſequi. At nos ſequimur neceſſario. Nam & Florentinus totum, *Ne prodat aliquis, amore,* Seni tribuit; in priori-

VARIORUM.

478. *Deûm,*] Neptuni & Apollinis, qui conducti à Laomedonte ſeu Ilo potius, moenibus cinxere Ilium. ſed & Aeaco laboris pars demandata, ne πύργοι θεόδμητοι forent inexpugnabiles. FARNABIUS.

479. *Invidiae*] Namque *ſumma petit livor.* FARNABIUS.

482. *Fraudi*] Dolo ſed non malo. latebris ad filium occulendum Infra verſ. 499. FARN.

483. *Sacer,*] Religioſus. Feſtus ex Gallo Aelio: *Sacrum aedificium conſecratum Deo: ſanctum murum, qui ſit circa oppidum: religioſum ſepulcrum, ubi mortuus ſepultus aut humatus ſit.*. tamen ſaepe confunduntur haec, & ſepulcrum ſacrum, ſanctum, religioſum dicitur. Vide Feſtum in *religioſus.* DELRIUS

484. *Verendus*] Cui & hoſtis abſtinet. FARN.

484. *Mole*] Quem Priamus in moerorem, luctuſque, ut evenit, ſuos, nequaquam avarus ſplendidum ſtruxerat. FARN.

488. *Omen*] Vereor ne infauſto ſepulchri omine mortem illi praedixerim. FARN.

493. Pe-

Grave pondus illum, magna nobilitas, premit.
Sen. Ne prodat aliquis, amove teſtes doli.
Andr. Si quaeret hoſtis? *Sen.* Urbe in everſa periit.
Andr. Quid proderit latuiſſe redituro in manus?
Sen. Victor feroces impetus primos habet.
Andr. Quid? quod latere ſine metu magno nequit?
Sen. Miſer occupet praeſidia, ſecurus legat.
Andr. Quis te locus, quae regio ſeducta, invia
Tutò reponet? quis feret trepidis opem?
Quis proteget? qui ſemper, etiam nunc tuos,
Hector, tuere; conjugis furtum piae
Serva, & fideli cinere victurum excipe.
Succede tumulo, nate. quid retro fugis,
Turpeſque latebras ſpernis? agnoſco indolem.
Pudet timere. ſpiritus magnos fuga,
Animoſque veteres. ſume quos caſus dedit.
En intuere, turba quae ſimus ſuper,
Tumulus, puer, captiva. cedendum eſt malis.

San-

GRONOVII.

bus Andromachae relinquit, *Vix ſpei quidquam eſt ſuper*, Seni aſſignat, *Grave pondus*. Sed haec ſeparari nequeunt & omnino pariter praeferunt diverſum prioribus animum: iſta enim, *Haec cauſa*, ſunt fidentis celari poſſe, haec deſperantis. Jam ex omnibus circa apparet, Andromachen eſſe, quae repertum conſilium prae pavore contatur exſequi; Senem vero, qui trepidantem confirmat & excitat. Itaque hoc hemiſtichion dandum Andromachae cum ſequenti verſu: tertius totus Seni: *Ne prodat aliquis, amove teſtes doli.* cui etiam attribuit illum Florentinus.

491. *Grave pondus illum,*] Cicero 2. fam. 16. *Accedit etiam moleſta haec pompa lictorum meorum, nomenque imperii, quo appellor. Eo ſi onere carerem, quamvis parvis Italiae latebris contentus eſſem.* Seneca de benef. 2. 27. *Paupertatem ſub onere nobilitatis laborantem.* Quintilianus decl. 259. *Facilius eſt egeſtatem ferre in hac natis. Me onerat majorum meorum dignitas, onerat prioris conſuetudo vitae, onerat etiam fama.*

VARIORUM.

493. *Periit.*] Dic, periiſſe. FARN.

494. *Quid*] Quid proderit ad tempus latuiſſe, ſi poſtmodum in manus hoſtium ſit venturus. FARNABIUS.

497. *Occupet*] Obvia quaeque & quae occurrerint praeſidia capeſſat, arripiat. FARN.

497. *Legat.*] Eligat. FARN.

504. *Indolem.*] Fortitudinem velut à patre hereditariam, quae formidare & formidabilia effugere neſcit. FARN.

506. *Veteres.*] Prioris fortunae. FARN.

507. *Quae ſimus ſuper,*] Quae ſuperſumus. FARNABIUS.

508. *Tumulus,*] Paternus. FARN.

508. *Puer,*] Tu. FARN.

508. *Captiva.*] Ego. FARN.

 518. *Dux*]

Sanctas parentis conditi ſedes, age,
Aude ſubire. fata ſi miſeros juvant,
Habes ſalutem. fata ſi vitam negant,
Habes ſepulchrum. *Sen.* Clauſtra commiſſum tegunt.
Quem ne tuus producat in medium timor,
Procul hinc recede, teque diverſam amove.
Andr. Levius ſolet timere, qui propius timet.
Sed, ſi placet, referamus hinc alio pedem.
Sen. Cohibe parumper ora, queſtuſque opprime.
Greſſus nefandos dux Cephallenûm admovet.
Andr. Dehiſce tellus, tuque conjux ultimo
Specu revulſam ſcinde tellurem, & Stygis
Sinu profundo conde depoſitum meum.
Adeſt Ulyſſes; & quidem dubio gradu
Vultuque. nectit pectore aſtus callidos.
Ulyſſ. Durae miniſter ſortis, hoc primum peto,
Ut ore quamvis verba dicantur meo,
Non eſſe credas noſtra. Grajorum omnium
Procerumque vox eſt, petere quos ſeras domos
Hectorea ſoboles prohibet. hanc fata expetunt,
Sollicita Danaos pacis incertae fides

Sem-

GRONOVII.

511. *Habes ſalutem*] Hieronymus de Malcho. *Illud nobiſcum reputantes, ſi juvat Dominus miſeros, habemus ſalutem; ſi deſpicit peccatores, habemus ſepulchrum.* Ad Principiam de Marcella, Roma à Gothis capta: *Cumque & illam & te ad B. Apoſtoli Pauli Baſilicam barbari deduxiſſent, ut vel ſalutem vobis oſtenderent vel ſepulchrum.*

520. *Scinde tellurem Stygis*] Mirum quae illa *tellus Stygis.* Scribe cum Flor. *ſcinde tellurem, & Stygis Sinu profundo conde depoſitum meum.*

VARIORUM.

518. *Dux*] Vlyſſes. FARN.

518. *Cephallenûm*] Pop. Cephallenes inſulae Ionii maris, qui Vlyſſem ſecuti ſunt ad Trojam. Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἦγε Κεφαλλῆνας μεγαθύμους. FARNABIUS.

519. *Dehiſce*] Diſcede, & pande ſinus tuos, ut puero latebras praebeas. DELRIUS.

522. *Dubio*] Cunctabundo, ancipiti κυνηγετοῦντι καὶ μετέωρον ἴχνη [illegible]. FARNABIUS.

524. *Miniſter*] Talthybius in Troad. Euripid. μή με στυγήσῃς, οὐχ ἑκὼν γὰρ ἀγγελῶ Δαναῶν τε κοινὰ Πελοπιδῶν τ' ἀγγέλματα. Solenne vero eſt mali nuncii miniſtris mandatum praefatione molliendo, culpam à ſe avertere in alios rejectam. FARNABIUS.

527. *Seras*] Sero reviſendas. FARN.

530. *A*

Semper tenebit, ſemper à tergo timor
Reſpicere coget; arma nec poni ſinet,
Dum Phrygibus animos natus everſis dabit,
Andromacha. *Andr.* Veſter augur hoc Calchas canit?
Ulyſſ. Et ſi taceret augur haec Calchas, tamen
Dicebat Hector; cujus & ſtirpem horreo.
Generoſa in ortus ſemina exſurgunt ſuos.
Sic ille magni parvus armenti comes,
Primiſque nondum cornibus findens cutem,
Cervice ſubitò celſus, & fronte arduus,
Gregem paternum ducit, ac pecori imperat.
Quae tenera caeſo virga de trunco ſtetit,
Par ipſa matri tempore exiguo ſubit,
Umbraſque terris reddit, & coelo nemus.
Sic male relictus igne de magno cinis
Vires reſumit. eſt quidem injuſtus dolor
Rerum aeſtimator: ſi tamen tecum exigas,
Veniam dabis, quod bella poſt hyemes decem
Totidemque meſſes jam ſenex miles timet,
Aliaſque clades rurſus, ac numquam bene
Trojam jacentem. magna res Danaos movet,

Fu-

VARIORUM.

530. *A tergo*] Ne ſequatur ultor. FARN.

532. *Natus*] Tuus ô Andromacha FARN.

535. *Dicebat*] Rebus clare geſtis praecundo. forte verbis. FARN.

536. *Inortus*] Ut parentes ſuos referant. FARN.

538. *Findens*] Vitulus *nondum rupta fronte, qui vexat naſcenti robora cornu.* FARN

540. *Paternum*] Quem taurus pater duxerat. FARNABIUS.

542. *Par ipſa matri*] De arbore uſurpari *matrem* propter ramos, qui ex ea ſuccreſcunt, docet J. Rutgerſius Var. Lect. IV. 16. SCHRODERUS.

542. *Matri*] Arbori, è qua hic ſurculus ſeu planta fuit avulſa aut exciſa. FARNABIUS.

544. *Male*] Incaute, *ut ſolet a ventis alimenta reſumere, quaeque Parva ſubinducta latuit ſcintilla favilla Creſcere & in veteres agitata reſurgere vires.* FARNABIUS.

545. *Eſt quidem*] Dolor eſt injuſtus aeſtimator rerum. FARN.

546. *Exigas*,] Si recte putes omnia.

547. *Bella*] Nova. alia FARN.

549. *Nunquam*] Non funditus & radicitus everſam, ſuperſtite Aſtyanacte in novi belli ſemina, ut quondam Priamo. FARN.

Futurus Hector. libera Grajos metu.
Haec una naves cauſa deductas tenet;
Heic claſſis haeret. neve crudelem putes,
Quod ſorte juſſus Hectoris natum petam;
Petiſſem Oreſten. patere quod victor tulit.
Andr. Utinam quidem eſſes, nate, materna in manu;
Noſſemque quis te caſus ereptum mihi
Teneret, aut quae regio. non hoſtilibus
Confoſſa telis pectus, aut vinclis manus
Secantibus praeſtricta, non acri latus
Utrumque flammâ cincta, maternam fidem
Umquam exuiſſem. nate, quis te nunc locus,
Fortuna quae poſſedit? errore avio
Vagus arva luſtras? vaſtus an patriae vapor
Corripuit artus? ſaevus an victor tuo
Luſit cruore? numquid immanis ferae
Morſu peremptus paſcis Idaeas aves?
Ulyſſ. Simulata remove verba. non facile eſt tibi

De-

GRONOVII.

551. *Libera nos hoc metu.*] Cum Lipſiano Etruſcus: *libera Grajos metu*. Sic Medea: *Tecum aufer herbas, libera cives metu*. Juſtinus lib. 31. *eum per aemulos ejus interficeret, metuque invisi nominis tandem populum Romanum liberaret*.

VARIORUM.

551. *Futurus*] Filius tuus futurus alius Hector. FARNABIUS.

552. *Deductas*] E litore, & ad navigandum paratas. FARNABIUS.

552. *Tenet*] Moratur. FARN.

554. *Quod ſorte*] Sorte huic miniſterio delegatus. ſupra verſ. 522. vel dicta per carmina ſorte, id eſt, oraculo, à Calchante effato ſup. verſ. 366. Oed. 291. FARN.

554. *Hectoris*] Hoſtis mihi. FARN.

555. *Oreſtem*] Etiam Agamemnonis imperatoris noſtri filium. FARN.

555. *Quod victor*] Quod Agamemnon in filia Iphigenia ſupra verſ. 165. FARN.

558. *Non hoſtilibus*] Nullum me genus cruciatus cogeret, ut filium proderem. FARN.

561. *Flammâ cincta*,] Veteres flammam & ignem ad exprimendum, quod volebant, quaeſtionibus adhibuiſſe, ex Martyrum hiſtoriis patet à Prudentio & aliis compoſitis: & Lucretio; *Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, taeda*. DELRIUS.

564. *Vapor*] Incendio mixtus fumus. FARN.

566. *Luſit cruore?*] Per ludibrium te tantulum interfecit. FARN.

567. *Idaeas*] Trojanas vel in monte Ida. FARNABIUS.

569. *Ulyſ.*

Decipere Ulyſſem. vicimus matrum dolos,
Etiam dearum. caſſa conſilia amove.
Ubi natus eſt? *Andr.* Ubi Hector? ubi cuncti Phryges?
Ubi Priamus? unum quaeris. ego quaero omnia.
Ulyſſ. Coacta dices, ſponte quod fari abnuis.
Andr. Tuta eſt, perire quae poteſt, debet, cupit.
Ulyſſ. Magnifica verba mors prope admota excutit.
Andr. Si vis, Ulyſſe, cogere Andromacham metu,
Vitam minare. nam mori votum eſt mihi.
Ulyſſ. Verberibus, igni, morte, cruciatu, eloqui
Quodcunque celas, adiget invitam dolor,
Et pectore imo condita arcana eruet.
Neceſſitas plus poſſe, quam pietas, ſolet.
Andr. Propone flammas, vulnera & diras mali
Doloris artes, & famem, & ſaevam ſitim,
Variaſque peſtes undique, & ferrum inditum
Viſceribus uſtis, carceris caeci luem,
Et quidquid audet victor iratus, tumens:
Animoſa nullos mater admittit metus.

Ulyſſ.

GRONOVII.

586. *Iratus, tumens.* UL. *Animoſa nullos*] Hic poſt magna illa verba Andromaches, quibus contemnit minas tormentorum, interfatur muliebris inconſtantiae gnarus Vlyſſes: UL. *Stulta eſt fides: celare quod prodas ſtatim.* Quaſi dicat: mox adhibitis tormentis excident tibi illi ſpiritus, & tamen fateberis: ſtulte igitur nunc celas, quem ſtatim proditura es. At illa abſolvens priorem ſenſum, quem Ulyſſes interruperat: AN. *Animoſa nullos mater admittit metus.* Sic enim praefixo rubrica Andromaches nomine & vetuſtiſſimus & meus liber, ne quis credat Grutero, *τὸ admittit* nuper natum eſſe. Nec profecto Ulyſſi convenit

VARIORUM.

569. *Ulyſſem.*] Emphaſis qui aſtutus πολύμητις, ποικιλομήτης. FARN.

569. *Matrum*] Clytemneſtrae, cum peterem Iphigeniam, ſupra verſ. 165. & Thetidos cum Achillem explorarem. ſupra verſ. 211. FARN.

570. *Dearum.* Pro Deae, id eſt, Thetidos, quamvis enim & Palladis ſimulacrum ſuſtulerit, nihil tamen hoc ad matrum dolos. FARN.

571. *Ubi Hector?*] Quaſi vero difficile ſit puerum perire, cum Hector, Phryges omnes, Priamus perierint. FARN.

574. *Tuta eſt,*] Quae poteſt, debet cupitque mori, ſecura eſt. FARN.

578. *Morte, cruciatu,*] Minimè vero in eorum ſententiam eo, qui malunt, *mortis cruciatu.* quod nec libri, quos vidi, praeferunt; nec patitur verſus. Et ſane haud credam Ulyſſem tam articulate penſitaſſe quid minaretur, ut mortem diſtingueret à cruciatu mortis. RAPHELINGIUS.

 588. *Fi-*

Ulyſſ. Stulta eſt fides, celare quod prodas ſtatim.
Hic ipſe, quo nunc contumax perſtas, amor
Conſulere parvis liberis Danaos monet.
Poſt arma tam longinqua, poſt annos decem,
Minus timerem quos facit Calchas metus,
Si mihi timerem. bella Telemacho paras.
Andr. Invita Ulyſſi gaudium ac Danais dabo.
Dandum eſt. fatere, quos premis luctus, dolor.
Gaudete Atridae; tuque laetifica, ut ſoles,
Refer Pelaſgis. Hectoris proles obiit.
Ulyſſ. Et eſſe verum hoc qua probas Danais fide?
Andr. Ita quod minari maximum victor poteſt,
Contingat, & me fata maturo exitu
Facilique ſolvant, ac meo condant ſolo,
Et patria tellus Hectorem leviter premat;
Ut luce caret, ut inter extinctos jacet,
Datuſque tumulo debita exanimis tulit.
Ulyſſ. Expleta fata ſtirpe ſublata Hectoris,
Solidamque pacem laetus ad Danaos feram.

Quid

GRONOVII.

iali laudatione proſequi contumaciam mulieris & ultro excitare. quam omnia facit, ut frangat. Quod ſequitur, *Hic*, *ipſe*, dant Vlyſſi libri iidem, cujus etiam vulgo eſt, & eſt ſine controverſia.

588. *Stulta eſt fides*,] Omnes illae membranae, quarum fide huc tranſtulit hunc verſum Delrius, quaſque ſequitur Gruterus, ſunt vitioſae. Plane ſenſus Vlyſſis abſoluti ſunt praecedenti verſu: hic alius eſt, cui nihil cum prioribus commune. Caeterum ut adducit Raphelingius, ita prorſus optimus liber & noſter, & ita reſtituendum. omiſſo labore conjectandi.

594. *Invita Ulyſſi gaudium ac*] Fl. *Invita*, *Ulyxe*, *gaudium Danais dabo.*

VARIORUM.

588. *Fides*] Silentium. FARNABIUS.

589. *Hic ipſe*,] Amoris iſte affectus, quo tam pertinaciter filio tuo proſpicis, & nos monet noſtris aeque conſulere. FARN.

591. *Longinqua*,] Procul à patria. FARN.

592. *Facit*] Vaticinatur. FARN.

593. *Telemacho*] Filio meo. ſi ſuperſit Aſtyanax in ultionem. FARN.

595. *Fatere*.] Fatere, ô dolor, luctus quos premis FARN.

599. *Ita quod minari*] Et ipſum ſophiſtam Ulyſſem pene capit ambigui ſacramenti fallacia, dum jurat mater filium (in tumulo abditum) luce carere & inter extinctos jacere. FARN.

601. *Meo condant*] Patrio ſolo, nec abducar captiva. FARN.

602. *Leviter*] Vide ultimum verſ. Hippolyti. FARNABIUS.

604. *Debita*] Exequias, juſta debita mortuis. FARNABIUS.

609. *An-*

Quid agis, Ulyſſe? Danaidae credent tibi?
Tu cui? parenti. fingit an quiſquam hoc parens,
Nec abominandae mortis auſpicium pavet?
Auſpicia metuunt, qui nihil majus timent.
Fidem alligavit jurejurando ſuam.
Si pejerat, timere quid gravius poteſt?
Nunc advoca aſtus, anime; nunc fraudes, dolos,
Et totum Ulyſſem. veritas nunquam perit.
Scrutare matrem. moeret, illacrimat, gemit,
Et huc & illuc anxios greſſus refert,
Miſſaſque voces aure ſollicita excipit.
Magis haec timet, quam moeret. ingenio eſt opus.
Alios parentes alloqui in luctu decet:
Tibi gratulandum eſt, miſera, quod nato cares,
Quem mors manebat ſaeva, praecipitem datum

E

GRONOVII.

608. *Fingit an quidquam parens*,] Stupidum Vlyſſem & obliviofum, ſi dubitabat, an parentes fingerent Hiccine eſt, qui vicit matrum dolos, etiam dearum? Abſit ut eum talem repraeſentarit Seneca Scribe cum optimo: *fingit an quiſquam hoc parens?* An quiſquam parens, ſive pater ſive mater, tam irreligioſus & ominum contemptor, ut celandi filii cauſa ſimulet eum mortuum? nec metuat, hanc ſimulationem poſſe eſſe omen futuri exitii, poſſe in rem verti. Paſſim veſtigia ſuperſtitionis hujus veterum.

610. *Auſpicia metuunt*,] Neque per interrogationem neque per ironiam hoc exaudiendum, ut volunt. Vere enim auſpicia & religiones metuunt, quibus alius nullus praeſentior metus incumbit. Secus [illegible] non ſolum [illegible] aut [illegible]. ſed quocumque modo ſibi & ſuis rebus conſulere. Et ut Fabius dicebat, ſalvis auſpiciis geri, quae pro republica gererentur, ſic privati pro bene ominatis habent in periculo, quaecunque dant ſpem ſalutis. Silius lib. 4. Punic inſerit de infanticidio Poenorum: cui fingit forte deſtinatum Hannibalis filium, & cupiſſe illos quidem religioni parere: *Sed*, inquit, *propior metus armati ductoris ab ira*, &c. Hoc & Lucanus oſtendit lib. 3. ubi lucus ad Maſſiliam ſucciditur: *Paruit imperiis omnis turba*, inquit, *non ſublato ſecura pavore, ſed expenſa ſuperorum & Caeſaris ira.*

614. *Et totum Ulyſſem.*] Florent. *nunc fraudes, dolos, Num totum Ulyſſem.* Deinde: *veritas nunquam perit.* Efficacius quam *latet* Nunquam extinguitur ſive potentia ſive diſſimulatione: ſemper emergit, exſeritque ſe, utcumque preſſa, aliquibus indiciis.

VARIORUM.

609. *Auſpicium*] Omen mortis immaturae duraeque & malorum quibus ſe jurejurando devovet. FARN.

614. *Totum*] Omnes Ulyſſis artes, technas, aſtus. FARN.

615. *Scrutare*] *Haec ſecum, mulieris geſtum advertens.* FARN.

619. *Alios*] *His Andromacham ſubdole affatur.* FARNABIUS.

619. *Alloqui*] Conſolari. *alloquio curae parte levare decet.* [illegible]. FARN.

625. *Hac*,]

E turre, lapſis ſola quae muris manet.
Andr. Me liquit animus. membra quatiuntur, labant,
Torpetque vinctus frigido ſanguis gelu.
Ulyſſ. En tremuit. hac, hac parte quaerenda eſt mihi.
Matrem timor detexit, iterabo metum.
Ite, ite, celeres. fraude materna abditum
Hoſtem Pelaſgi nominis, peſtem ultimam,
Ubicunque latitat, erutam in medium date.
Bene eſt. tenetur. perge, feſtina, attrahe.
Quid reſpicis, trepidaſque? jam certe perit.
Andr. Utinam timerem! ſolitus ex longo eſt metus.
Dediſcit animus ſerò, quod didicit diu.
Ulyſſ. Luſtrale quoniam debitum muris puer
Sacrum anteceſſit; nec poteſt vatem ſequi
Meliore fato raptus: hoc Calchas ait
Modo piari poſſe redituras rates,
Si placet undas Hectoris ſparſi cinis,
Ac tumulus imo totus aequetur ſolo.
Nunc ille quoniam debitam effugit necem,
Erit admovenda ſedibus ſacris manus.
Andr. Quid agimus? animum diſtrahit geminus timor:
Hinc gnatus, illinc conjugis cari cinis.

Pars

GRONOVII.

625. *En tremuit.*] Flor. & Heinſiani, ut Mog. & quidam apud Commel. *intremuit.* Virgil. *intremere omnem Murmure Trinacriam.*

643. *Conjugis cari cinis.*] Flor. *fatri.* Non male.

VARIORUM.

625. *Hac,*] Per timorem. FARN.

627. *Ite,*] *Comites ſeu famulos alloquitur.* FARN.

630. *Bene eſt.*] Fingit puerum inventum ab aliquo è ſuis abduci à tergo Andromachae, quod illa timens reſpicit trepide, unde illam filium occuliſſe conjicit. FARN.

632. *Utinam*] Excuſat metum à metu diuturno profectum, non à juſta cauſa, inquiens, utinam mihi viveret filius eſſetque veri timoris cauſa! FARNABIUS.

634. *Luſtrale*] Ut mulierem penitus excutiat, metum illi adauget, fingitque jubere Calchantem undas Hectoris cineribus placare, ſi minus inveniatur puer. FARN.

634. *Debitum*] De turre dejiciendum. FARN.

636. *Meliore*] Mitiore, quam ut de turre praecipitaretur. FARN.

641. *Sedibus*] Sepulchro Hectoris. Sepulchra autem violare nefas, omniumque nationum ritibus & legibus cautum. FARN.

642. *Quid agimus?*] *Haec ſecum.* FARN.

645. *Ma-*

Pars utra vincet? teſtor immites deos,
Deoſque veros, conjugis manes mei,
Non aliud, Hector, in meo nato mihi
Placere, quam te. vivat, ut poſſit tuos
Referre vultus. prorutus tumulo cinis
Mergetur? oſſa fluctibus ſpargi ſinam
Disjecta vaſtis? potius hic mortem oppetat.
Poteris nefandae deditum mater neci
Videre? poteris celſa per faſtigia
Miſſum rotari? potero. perpetiar. feram,
Dum non meus poſt fata victoris manu
Jactetur Hector. hic ſuam poenam poteſt
Sentire; at illum fata jam in tuto locant.
Quid fluctuaris? ſtatue, quem poenae extrahas.
Ingrata, dubitas? Hector eſt illic tuus.
Erras. utrimque eſt Hector. hic ſenſus potens,
Forſan futurus ultor extincti patris.
Utrique parci non poteſt. quidnam facis?
Serva è duobus, anime, quem Danai timent.
Ulyſſ. Reſponſa peragam. funditus buſta eruam.

GRONOVII.

Plinius de terra: *noviſſime complexa gremio jam à reliqua natura abdicatos, tum maxime ut mater operiens, nullo magis ſacra merito, quam quod nos quoque ſacros facit.* Apud Silium Marus ad Reguli filium: *ſacer ille & numine nullo Inferior, tuus ille parens.* Sed praecedit, *ſedibus ſacris.* Et infra, *Maneſque cari.*

659. *Hic ſenſu potens*,] Flor. Heinſ. Voſſ. Egu. Delrii *ſenſus.* Compos animi & mentis. Nam de inferis dubitabant: *Si quis manibus ſenſus.*

VARIORUM.

645. *Manes mei*,] Praecipuo honore veteres colebant deos domeſticos & ſuorum lares. FARN.

647. *Quam te.*] Quam quod te referat. FARN.

648. *Prorutus*] Fluctuat metu dubia mulier, nec cogitat erui non poſſe cineres ſalvo filio in tumulo abſcondito. FARN.

650. *Hic*] Aſtyanax. FARN.

656. *Illum*] Hectorem FARN.

659. *Senſus potens*,] Vivus. FARN.

663. *Buſta*] Tumulum in quo cadaver uſtum & cinefactum. proprie enim cadaveris crematio *Buſtum* dicitur ab antiquo Buro à πυρῶν, locus *Uſtrina.* operis extructio *Sepulchrum.* Inſcriptio *Monumentum.* ſtrues lignorum, *Rogus.* Ignis inflammatus, *Pyra.* apparatus mortuorum, *Funus.* FARNABIUS.

And. Quae vendidiſtis? *Ul.* Pergam, & è ſummo aggere
Traham ſepulchra. *Andr.* Caelitum appello fidem,
Fidemque Achillis. Pyrrhe, genitoris tui
Munus tuere. *Ulyſſ.* Tumulus hic campo ſtatim
Toto jacebit. *Andr.* Fuerat hoc prorſus nefas
Danais inauſum. templa violaſtis, deos
Etiam faventes. buſta tranſierat furor.
Reſiſtam. inermes offeram armatis manus.
Dabit ira vires. qualis Argolicas ferox
Turmas Amazon ſtravit; aut qualis deo
Percuſſa Maenas, entheo ſilvas gradu
Armata thyrſo terret, atque expers ſui
Vulnus dedit, nec ſenſit; in medios ruam,
Tumuloque cineris ſocia defenſo cadam.
Ulyſſ. Ceſſatis? & vos flebilis clamor movet,
Furorque caſſus foeminae? juſſa ocius
Peragite. *Andr.* Me, me, ſternite heic ferro prius.
Repellor? heu me! rumpe fatorum moras.
Molire terras, Hector, ut Ulyſſem domes.
Vel umbra ſatis eſt. arma concuſſit manu.

Ja-

GRONOVII.

681. *Repelle avernum*] Olim monuimus legendum; *Repellor? heu me! rumpe faterum.* Id confirmavit optimus cum alio praeterea ejuſdem bibliothecae, & duo Foxienſes Tholoſates: quamvis alter horum: *Repellet heu me.* Vide lib. 2. Obſerv. 19.

683. *Vel umbra ſatis eſt.*] Grotius: *Vel umbra ſatis es.* Ex Hercule Furente Euripidis ſumpſit: Ἄρηξον, ἐλθὲ, καὶ σκιὰ φάνηθί μοι· Ἅλις γὰρ ἐλθὼν ἱκανὸς ἂν γένοιο σύ.

VARIORUM.

664. *Quae vendidiſtis*] Corpus Hectoris, mortui Achillis locum ſepulchro exſtruendo Graeci vendiderunt. FARN.

668. *Fuerat*] Hactenus à ſepulchris violandis abſtinuiſtis, caetera utut furioſi. FARN.

672. *Qualis*] *Quales Threiciae cum flumina Thermodontis Pulſant & pictis bellantur Amazones armis, ſeu circum Hippolyten, ſeu cum ſe Martia curru Penthesilea refert.* FARN.

673. *Deo*] Furore Bacchico percita. FARN.

674. *Maenas,*] Agave. Phoen. v. 17. & Oedip. verſ. 616. FARN.

674. *Entheo*] Afflatu numinis acto. Oed. verſ. 628. FARN.

675. *Expers*] Mente abalienata, animi impos. FARNABIUS.

682. *Molire*] Ἄρηξον, ἐλθὲ, καὶ σκιὰ φάνηθί μοι. Eurip. FARNABIUS.

683. *Arma*] *Vel* in eorum terrorem fingit, *vel* per phantaſiam videtur cernere Hectorem. FARN.

684. *Ja-*

Jaculatur ignes. cernitis Danai Hectorem?
An ſola video? *Ulyſſ.* Funditus cuncta erue.
Andr. Quid agis? ruinâ mater & gnatum & virum
Proſternis unâ. forſitan Danaos prece
Placare poteris. conditum elidet ſtatim
Immane buſti pondus. intereat miſer,
Ubicunque potius, ne pater gnatum obruat,
Prematque patrem gnatus. ad genua accido
Supplex, Ulyſſe, quamque nullius pedes
Novêre dextram, pedibus admoveo tuis.
Miſerere matris, & preces placidus pias
Patienſque recipe; quoque te celſum altius
Superi levarunt, mitius lapſos preme.
Miſero datur quodcunque, fortunae datur.
Sic te reviſat conjugis ſanctae torus,
Annoſque, dum te recipit, extendat ſuos
Laërta! ſic te juvenis excipiat tuus,
Et vota vincens veſtra felici indole,
Aetate avum tranſcendat, ingenio patrem!
Miſerere matris. unicum afflictae mihi

So-

VARIORUM.

684. *Jaculatur*] Ut quondam, naves Graecorum flammis petens. FARN.

688. *Conditum*] Filium abſconditum. FARN.

689. *Intereat*] Vel de turre praecipitatus aut ubicunque, modo ne in patris ſepulchro. FARN.

691. *Ad genua*] Verecundiae veteres frontem aſſignabant, impudentiae os, ſagacitati vel irriſioni naſum, judicio aurem, faſtui ſupercilium, virtuti & fidei dextram, miſericordiae genua, quae illius cui ſe ſupplices ingererent, contingebant, ut & caput, ſeu mentum, & dextram. velut τὸ ἐγνωστικὸν, τὸ πραγματικὸν, ἐ τὸ κινητικόν. Symbola conſenſus, actionis & progreſſus ad praeſtanda, quae petuntur. FARN.

697. *Miſero datur*] Ita MSS. & typis editi omnes; diſtinguendum autem poſt *quodcunque*, non poſt *datur*, hoc ſenſu: quicquid miſero datur, id Fortunae datur; ut ſi quando ipſe miſer fias, illa tibi beneficium acceptum referre jure teneatur. COMMELINUS.

697. *Fortunae*] Par relaturae illi qui ſuccurrit miſeris, lubricae fortunae memor. Lipſ. autem legit *Miſerae datur quodcunque fortunae datur.* q. d. animo vere liberali datur, non aucupante & retributionem ſperante. FARN.

698. *Sic te reviſat*] Sic tu reviſaſtorum. *Hypallage.* FARN.

698. *Conjugis*] Penelopes caſtae & teditum tuum expectantis. FARN.

700. *Laërta!*] Pater tuus. FARN.

700. *Juvenis*] Telemachus filius. FARN.

702. *Avum*] Laërtem. FARN.

704. *Ex-*

Solamen hoc eſt. *Ulyſſ.* Exhibe gnatum, & roga.
Andr. Huc è latebris procede tuis,
Flebile matris furtum miſerae.
Hic puer, hic eſt terror, Ulyſſe,
Mille carinis. ſubmitte manus,
Dominique pedes ſupplice dextra
Stratus adora: nec turpe puta,
Quidquid miſeros Fortuna jubet.
Pone ex animo reges atavos,
Magnique ſenis jura per omnes
Inclita terras. excidat Hector.
Gere captivum; poſitoque genu,
Si tua nondum funera ſentis,
Matris fletus imitare tuae.
Vidit pueri regis lachrimas
Et Troja prior, parvuſque minas
Trucis Alcidae flexit Priamus.
Ille, ille ferox, cujus vaſtis
Viribus omnes ceſſere ferae:
Qui perfracto limine Ditis
Caecum retro patefecit iter,
Hoſtis parvi victus lacrimis,

Su-

GRONOVII.

707. *Hic puer, hic eſt terror,*] Flor. *Hic eſt, hic eſt, terror.*

VARIORUM.

704. *Exhibe*] Juridicum & ſollemne vocabulum, vide D. de liberis exhibendis. DELRIUS.

707. *Terror,*] Jam enim à Graecis metuebatur. Auſonius: *Flos Aſiae, tantaque unus de gente ſuperſtes Parvulus; Argivis ſed jam de patre timendus, Hic jaceo Aſtyanax, Scaeis dejectus ab altis.* DELRIUS.

713. *Magnique*] Priami. FARNABIUS.

714. *Hector.*] Memoria, *vel* indoles & virtus Hectoris. FARN.

715. *Gere*] Geſtu te praebe, gere te more captivi. FARN.

716. *Si tua*] Si forte non intelligis malum tuum & mortem paratam. FARN.

718. *Pueri*] Priami tum pueri futuri regis. ſupra 129 FARN.

719. *Prior,*] Hoc eſt, prius; veluti *ferus* pro *fero.* DELRIUS.

720. *Alcidae*] Hercul. Fur. v. 356. FARNAB.

722. *Ferae:*] Monſtra domita. FARN.

725. *Hoſtis*] Priami. FARN.

726. *Ha-*

Digitized by Google

Suſcipe, dixit, rector, habenas,
Patrioque ſede celſus ſolio,
Sed ſceptra fide meliore tene.
Hoc fuit illo victore capi.
Diſcite mites Herculis iras.
An ſola placent Herculis arma?
Jacet ante pedes non minor illo
Supplice ſupplex; vitamque petit.
Regnum Trojae, quocumque volet,
Fortuna ferat.

GRONOVII.

729. *Hoc fuit illo victore capi.*] Sic omnes ad unum veteres libri. Scaligero excidit melius fore: *Profuit illo.* quod nimis praecipites ad recipiendum in editos viri docti fuere. Nos illud tenemus defendimuſque 2. Obſerv. 19. Florus 1, 12. *Hoc tunc Vejentes fuere.*

VARIORUM.

726. *Habenas,*] Gubernacula, imperium. FARNABIUS.

728. *Meliore*] Quam pater Laomedon; qui perfide primum Deos urbis munitores promiſſa mercede, mox Herculem equis propter liberatam à monſtro marino Heſionem pactis fraudavit. Supra verſ. 131. FARN.

731. *An ſola*] An Hercul. ſagittae in expugnanda Troja ſolae placent vobis? annon & mores, miſericordia & clementia? FARN.

732. *Illo*] Priamo. FARN.

733. *Supplex*] Aſtyanax. FARN.

ULYSSES. ANDROMACHA. ASTYANAX.

Precibus minas & diras miſcet Andromache, Ulyſſem orans nec exorans.

Ulyſſ. MAtris quidem me moeror attonitae movet:
Magis Pelaſgae me tamen matres movent,
Quarum iſte magnos creſcit in luctus puer.
Andr. An has ruinas urbis in cinerem datas
Hic excitabit? hae manus Trojam erigent?

Nul-

VARIORUM.

739. *An has ruinas urbis in, &c.*] Emphaſis, ut ſupra vurſ. 474. FARN.

740. *Hic excitabit?*] Infans, puellus Τροίαν πάτραν πεσοῦσαν ὀρθώσειν. Eurip. FARN.

741. *To-*

Nullas habet ſpes Troja, ſi tales habet.
Non ſic jacemus Troës, ut cuiquam metus
Poſſimus eſſe. ſpiritus genitor facit?
Sed nempe tractus. ipſe poſt Trojam pater
Poſuiſſet animos, magna quos frangunt mala.
Si poena petitur, quae peti gravior poteſt?
Famulare collo nobili ſubeat jugum.
Servire liceat. aliquis hoc regi negat?
Ulyſſ. Non hoc Ulyſſes. ſed negat Calchas tibi.
Andr. O machinator fraudis, ô ſcelerum artifex,
Virtute cujus bellica nemo occidit;
Dolis & aſtu maleficae mentis jacent
Etiam Pelaſgi; vatem & inſontes deos
Praetendis? hoc eſt pectoris facinus tui,
Nocturne miles, fortis in pueri necem.
Jam ſolus audes aliquid, & claro die.
Ulyſſ. Virtus Ulyſſis Danaidis nota eſt ſatis,
Nimiſque Phrygibus. non vacat vanis diem

Con-

GRONOVII.

750. *O ſcelerum artifex*] Flor. *&* *ſcelerum.*

757. *Virtus Ulyſſis nota Danais eſt*] Flor. Voſſ. Heinſ. minor noſter: *Danais nota eſt*. Heinſianus major manu prima, *Danaidis.* Atque ita legendum: *Virtus Ulyſſis Danaidis nota eſt ſatis.* Supra: *Quid agis Ulyſſe? Danaidae credent tibi?* Euripides Hecuba: Ταλθύβιος ἥκω, Δαναϊδῶν ὑπηρέτης.

VARIORUM.

741. *Tales habet.*] Tam macras, lentas, exiles. FARN.

742. *Non ſic*] Imo tam funditus deleti, ut non amplius timendi ſimus. FARN.

743. *Genitor*] Hector. FARN.

744. *Tractus.*] Raptatus curru. vet. poëta: *Vidi, videre quod me paſſa aegerrume, Hectorem curru quadrijugo raptarier.* Virgilius & Latini poëtae ter circum muros Ilii, Homerus lib. 22. & 24. Iliad. uſque ad naves, & poſtea ter circum Patrocli tumulum raptatum ſcribit. DELRIUS.

747. *Famulare jugum.*] Servitutis onus. FARNABIUS.

748. *Regi negat?*] Regia ſtirpe edito, regni haeredi, ἀνακτι. FARN.

749. *Calchas tibi.*] Deorum oraculum, cujus interpres Calchas. FARN.

750. *O machinator*] Deplorata ſalutis ſpe ſe ad convicia in vindictam convertit. FARN.

753. *Pelaſgi;*] Iphigenia ſupr. v. 567. Palamedes falſa proditionis accuſatione oppreſſus: & Ajax in contentione de armis Achillis victus. FARNABIUS.

753. *Vatem*] Calchanta & deos hoc non jubentes. FARN.

755. *Nocturne*] Qui noctu ſolum expeditiones ſeu furta potius exerces, ut in rapiendo Palladio & Rheſi tentoriis deprendendis. Sup. verſ. 38. FARNABIUS.

756. *Solus audes*] Sine Diomede comite FARN.

759. *Le.*

Digitized by Google

Conterere verbis. ancoras claſſis legit.
Andr. Brevem moram largire, dum officium parens
Gnato ſupremum reddo, & amplexu ultimo
Avidos dolores ſatio. *Ulyſſ.* Miſereri tui
Utinam liceret! quod tamen ſolum licet,
Tempus moramque dabimus. arbitrio tuo
Implere lacrimis. fletus aerumnas levat.
Andr. O dulce pignus! ô decus lapſae domus!
Summumque Trojae funus! ô Danaûm timor!
Genitricis ô ſpes vana! cui demens ego
Laudes parentis bellicas, annos avi
Medios precabar: vota deſtituit deus.
Iliaca non tu ſceptra regali potens
Geſtabis aula; jura nec populis dabis,
Victaſque gentes ſub tuum mittes jugum;
Non Graja caedes terga, non Pyrrhum trahes;
Non arma tenerâ parva tractabis manu;
Sparſaſque paſſim ſaltibus latis feras
Audax ſequeris: nec ſtato luſtri die
Solenne referens Troici luſus ſacrum,

Puer

GRONOVII.

778. *Troici luſtri ſacrum,*] Recte vidit Scaliger inſuavem eſſe repetitionem vocis *luſtri*: eoque vel *feſti* vel *ludi* (hoc & Delrius) ſubſtituit. Proxime verum, quod ſervaverat Flor. *Troici luſus ſacrum.* Suetonius Julio: *Trojam luſit turma duplex, majorum minorumque puerorum.* Auguſto: *Sed & Trojae ludum edidit frequentiſſime, majorum minorumque puerorum delectu.* Claudio: *ac ſuper quadrigarum certamina Trojae luſum exhibuit.*

VARIORUM.

759. *Legit*] Retrahit in navem. FARN.

762. *Miſereri*] Et miſericordiam profitetur Sophocleus ille Ulyſſes, *ἐποικτείρω δέ νιν δύστηνον ἔμπας καίπερ ὄντα δυσμενῆ.* FARN.

765. *Fletus*] *Expletur lacrymis, egeriturque dolor.* FARNABIUS.

769. *Laudes*] Fortitudinem patris, Priami aetatem mediam, id eſt, florentem opibus, regno, liberis; non optarem ejus ſenectutem: quae miſeriarum exemplum. FARN.

774. *Non Graja*] Ut pater. FARN.

774. *Pyrrhum trahes;*] In filio, patrem tuum ultus. FARN.

775. *Arma parva tractabis*] Exercitationes & praeludia bellica, venationes ſcil. Trojanum agmen, ſaltationes. FARN.

777. *Stato luſtri die*] Nam fiebant ſingulis quadrienniis expletis. DELRIUS.

778. *Solenne*] A nobilibus pueris equeſtribus & armatis peractum, quem deſcribit Virgilius 5. Aeneid.

Digitized by Google

Puer citatas nobilis turmas ages:
Non inter aras mobili velox pede,
Revocante flexo concitos cornu modos,
Barbarica priſco templa ſaltatu coles.
O morte dirâ triſtius leti genus!
Flebilius aliquid Hectoris magni nece
Muri videbunt. *Ulyſſ.* Rumpe jam fletus parens.
Magnus ſibi ipſe non facit finem dolor.
Andr. Lacrimis, Ulyſſe, parva, quam petimus, mora eſt.
Concede, parvos ut meâ condam manu
Viventis oculos. occidis parvus quidem,
Sed jam timendus. Troja te expectat tua.
I, vade liber. liberos Troas vide.
Aſtyan. Miſerere mater. *Andr.* Quid meos retines ſinus,
Manuſque matris? caſſa praeſidia occupas.
Fremitu leonis qualis audito tener
Timidum juvencus applicat matri latus:
At ille ſaevus matre ſummota leo,
Praedam minorem morſibus vaſtis premens

Fran-

GRONOVII.

791. *Liberos Troas vide*] Scaliget ad animum Senecae melius fore putat *viſe Troas liberos:* atque ita ſe fuiſſe ſcripturum, ſi foret auctor Tragoediae: Mihi & numero & verbo illud *τεχνικώτερον* videtur.

797. *Morſibus vaſtis premens*] Flor. *tenens.*

VARIORUM.

neid. quae Pyrrhica dicta eſt, vel Troja. FARNABIUS.

780. *Mobili*] Choreae in Dindymenes ſacris, ſaltando ad Phrygium modum, qui caeteris quatuor concitatior. Aeolius enim ſimplex & animi tempeſtates tranquillat; Doricus honeſtus & gravis pudicitiae largitor; Ionius ſeu Jaſius varius, intellectum obtuſis acuit; Lydius querulus mentem curis defatigatam reparat & oblectat; Phrygius vero religioſus & ἔνθεος pugnas excitat & vatum furores inflammat. FARN.

781. *Flexo*] Curva tibia. *ἐν αὐλοῖς ἐυίδεπτοι Πέλοπος ματρὸς ὀρείας Φρύγιον κρέξαι νόμον.* FARNABIUS.

781. *Concitos cornu modos,*] *Barbara & horribili ſtridebat tibia cantu.* Catul FARN.

782. *Barbarica*] Phrygia. FARN.

782. *Priſco*] Phrygio. FARN.

785. *Muri videbunt.*] *Iliaci, Neptunia moenia, muri Viderunt aliquid crudelius Hectore rapto.* Auſon. FARN.

785. *Rumpe*] Deſine, mitte. FARN.

788. *Condam*] Claudam, quod proxime neceſſitudine conjuncti officium eſt. FARN.

791. *Liberos Troas*] Apud inferos, qui bello mortem oppetierunt nec in ſervitutem redacti. FARNABIUS.

797. *Praedam*] Juvencum. FARN.

799. *Oſcu-*

Frangit, vehitque: talis è noſtro ſinu
Te rapiet hoſtis. oſcula, & fletus, puer,
Laceroſque crines excipe, & plenus mei
Occurre patri. pauca maternae tamen
Perfer querelae verba: Si manes habent
Cũras priores, nec perit flammis amor;
Servire Grajo pateris Andromachen jugo,
Crudelis Hector? lentus & ſegnis jaces?
Rediit Achilles. ſume nunc iterum comas,
Et ſume lacrimas, quidquid è miſero viri
Funere relictum eſt. ſume quae reddas tuo
Oſcula parenti. matris hanc ſolatio
Relinque veſtem. tumulus hanc tetigit meus,
Maneſque cari. quidquid heic cineris latet,
Scrutabor ore. *Ulyſſ.* Nullus eſt flendi modus.
Abripite properè claſſis Argolicae moram.

VARIORUM.

799. *Oſcula*,] Vivo filio, ſed morti deſtinato juſta perſolvit, reſpicit autem ad ritum oſſa componendi, qui talis: primo buſtum vino extinguebant, manes vocabant, lotis deinde manibus oſſa legebant, lecta vino profundebant & lacte, mox vento ſiccanda exponebant, ſiccata aromatibus & odoribus miſta in urnam reponebant, reliquiis lacrymas ſuperfundebant. FARNABIUS.

800. *Laceroſque*] Hippol. v. 1176. FARN.

800. *Mei*] Spiritus mei ab oſculis; lacrymarum, crinium. FARN.

802. *Si manes*] Si affectus maneant poſt rogos, *nec curae nos ipſa in morte relinquant*. FARN.

805. *Lentus*] Cur non & tua umbra rediit, ut Achillis? ſup. v. 430. FARN.

806. *Sume*] Modo verſ. 798. FARN.

807. *Viri*] Mei Hectoris. FARN.

810. *Hanc tetigit*] Veſtem, qua obvolutus in ſepulchro à matre abſconditus fuerat. FARN.

811. *Quiquid*] Cineres ſuorum, ne qua pars periret, labris & ore ſcrutati lambere ſolebant. Herc. Oet. 1341. FARN.

813. *Moram.*] Puerum in quo mora, ut ſupra verſ. 550. FARN.

* Chorus Troadum.

Aſportandae Troades in varia Graeciae loca, prout ſorte Achivis diſpertitae contigerant, in quamcunque tamen Graeciae partem abduci praeoptant quam in Spartam Mycenas, & Ithacam, Helenae, Agamemnonis, & Vlyſſis patriam.

Quae vocat ſedes habitanda captas?
Theſſali montes, & opaca Tempe?
An viros tellus dare militares
Aptior Phthie? meliorque foetu
Fortis armenti lapidoſa Trachin?
An maris vaſti domitrix Iolcos;
Urbibus centum ſpacioſa Crete?
Parva Gortyne, ſteriliſque Tricce?
An frequens ruſcis levibus Mothone?

Quae

GRONOVII.

821. *Parva Gortyne*] Vix eſt ut poſt Creten nominatam unam hanc quoque urbem ejus inſulae appellarit. Suſpicor fuiſſe *Parva Gyrtone*, quae Theſſaliae aut Perrhaebiae urbs, *Gyrton* alias dicitur teſte Stephano. Sed Homero quoque *Gyrtone*. Οἱ δ' Ἄργισσαν ἔχον καὶ Γυρτώνην ἐνέμοντο. Scholiaſtes Apollonii ad lib. 1. Γυρτῶνα μὲν Οὐκ... Γυρτώνιοι ἐστὶ ἡ πόλις Θεσσαλίας ἢ Πεῤῥαιβίας. ᾠκίσατο ἡ ἀπὸ Γυρτῶνος τοῦ Φλεγύου.

822. *Frequens ruſcis levibus*] Liber optimus, ut & duo Delrii, *rivis*. Alioqui *ruſcum eſt*, ut ait Verrius, *amplius paullo herba, & exilius virgultis fruticibuſque, non diſſimile junco*, apud Feſtum. Virgil. 2. Georg. *nec non etiam aſpera ruſci Vimina*

VARIORUM.

* Chorus] Velim hunc Chorum diligenter comparari cum exactiſſima Graeciae deſcriptione, quam compoſuit Nicolaus Sophianus. DELRIUS.

814. *Quae vocat*] Apud Euripidem ipſamet Hecuba quaerit, ad quem angulum Theſſaliae, vel Pthiotidis, vel Cadmaei ſoli ſit deportanda. DELRIUS.

815. *Tempe?*] Theſſaliae loca amoena. FARN.

817. *Phthie?*] Theſſaliae pars, Achillis & Myrmidonum patria. FARN.

818. *Trachin?*] Theſſaliae urbs & pars quod τραχεῖα, id eſt, aſpera ſit dicta. FARN.

819. *Iolcos;*] Jaſonis patria. qui ad vellus aureum petendum vectus Argo, mare navibus pervium docuit. FARN.

820. *Urbibus*] Ἑκατόμπολις inſula. FARN.

821. *Gortyne,*] Cretae opp. FARN.

821. *Tricce?*] Theſſaliae urbs. FARNABIUS. Homero, Stephano, Straboni, & Ptolomaeo. Porphyrius in libro de Reſponſis, citante Euſebio lib. 3. de praeparat. Euangelica: Τρίκκης ἐξ ἱερῆς ἥκω θεὸς, &c. eodem modo ſcriptum eſt in Heliodoro ad Nicomachum, ſi non eſt mendoſus Galeni contextus lib. 2. antidotorum. DELRIUS.

823. *Oc-*

Digitized by Google

Quae ſub Oetaeis latebroſa ſilvis
Miſit infeſtos Troïae ruinis
Non ſemel arcus?
Olenos tectis habitata raris?
Virginis Pleuron inimica Divae?
An maris lati ſinuoſa Troezen?
Pelion regnum Prothoi ſuperbum,
Tertius coelo gradus? hîc recumbens
Montis exeſi ſpatioſus antro

Jam

GRONOVII.

per ſilvam & ripis fluvialis arundo Caeditur. Sed Giſanio placet *ruſcum* in indice Lucret. Sed pro *Methone* Bernardinus legit *Meliboea*: quod inde Philoctetes Herculis arcus iterum ad Trojam portavit, de quo verſus ſequentes. Delrius eadem ratione permotus arbitratur vel legendum , *ruſcis Meliboea lentis*; vel Senecam putaſſe, Philocteten fuiſſe Methonenſem, aut Methonen cum Meliboea confudiſſe. Fl. *Methone*. Pauſanias lib. 4. Μεθώνη δὲ πρὶν ἢ τὴν στρατιὰν ἐς Τροίαν ἀθροισθῆναι. ἐστὶ δὲ αὐτοῖς ἰδίᾳ πόλισμα καλουμένη Πήδασος. In Meſſeniorum agro. Hodie *Medon*. Cenſeo poſt vocabulum *Mothone* ponas interrogandi notam, tanquam abſoluta ſententia: nam quod ſequitur, *Quae ſub Oetaeis*, nova eſt interrogatio de alia urbe, & nihil habet ad proxime ſuperius membrum pertinens. Obſcuritatem gignit omiſſa particula, quam potuiſſet vitare auctor ſcribendo: *An frequens ruſcis levibus Mothone? an Quae ſub Oetaeis*. Sed omiſit, & reſervavit prudentiae lectoris, ut mox quarto & quinto verſu. Pari ellipſ. Hippol. v. 386. *procul ſit muricis Tyrii rubor. Quae fila ramis.* Hoc eſt, & quae fila: vel procul etiam ſint fila, quae. Fruſtra vir doctus ſuſpicatur aliquid hic deeſſe vel ſupereſſe: aut forte legendum: *Et fila ramis quae ultimi.* Sic igitur alia urbs, non expreſſo nomine, deſcribitur Meliboea, Philoctetae patria.

827. *Virginis Pleuron inimica*] Habe & hanc notam optimi codicis. Omnes alii libri ſcripti, quod notavit & Delrius, *Pleuros*, contra rationem & conſenſum veterum auctorum. At Etruſcus unus: *Virgini Pleuron inimica divae.* Sic tertio poſt verſu *regnum Prothoi ſuperbum*, idem ſolus & unicus codex, uti legendum duo maximi viri H. Grotius & D. Heinſius viderunt. Caeteri omnes, *Protei*, quod ingenti commentario extenderunt, ſed aut legum carminis aut ſyllabarum quantitatis ignari.

VARIORUM.

823. *Oetaeis*] Oeta mons in finibus Theſſaliae, Herculis rogo celebris. FARNABIUS.

825. *Non ſemel*] Supra v. 133. FARNABIUS. Semel tantum miſit: ſed iidem arcus bis Trojae infeſti fuerunt. DELRIUS.

826. *Olenos*] Elidis urbs. FARNABIUS.

827. *Pleuron*] Aetoliae urbs, Meleagri patria, cujus pater Oeneus cum ceteris numinibus frugum honores ſacrificaret omiſſa Diana, indignata Dea immiſit aprum, qui Aetoliam vaſtaret. FARNABIUS. Sic Graeci omnes Πλευρών. Statius *Meleagria Pleuron*. Silius —— *regia Pleuron*. ſic Ovidius & alii. Nota Aetoliae urbs, à qua Strabo partem Aetoliae Pleuroniam dictam teſtatur. Helenam Lycophron Pleuroniam nominat. an ergo Aetola? aut in Argivo agro Pleuron ulla, unde id nominis ſortita? putat Iacius. ſed toto coelo aberrat, à proavo ſic nominata. Helena Ledae filia fuit. Leda Theſtii, Theſtius Agenoris, Agenor Pleuronis. vide Pauſaniam in Laconicis. DELR.

828. *Troezen?*] Peloponneſi civitas maritima, Theſei patria. FARNABIUS.

829. *Pelion, &c.*] Μαγνήτων δ' ἦρχε Πρόθοος Τενθρηδόνος υἱός, Οἳ περὶ Πηνειὸν καὶ Πήλιον εἰνοσίφυλλον. FARNABIUS.

830. *Tertius*] Pindo ſeu Olympo & Oſſae ſuperingeſtus à gigantibus. Vide Herc. Fur. verſ. 970, FARN.

830. *Hic recumbens*] In Pelio. FARN

831. *Montis exeſi*] Chironis antrum deſcribens

Pa-

Jam trucis Chiron pueri magiſter,
Tinnulas plectro ſeriente chordas,
Tunc quoque ingenteis acuebat iras
Bella canendo.
An ferax varii lapidis Caryſtos?
An premens littus maris inquieti
Semper Euripo properante Chalcis?
Quolibet vento faciles Calydnae?
An carens numquam Gonoëſſa vento?
Quaeque formidat Borean Eniſpe?
Attica pendens Peparethos orâ?
An ſacris gaudens tacitis Eleuſin?

Num-

GRONOVII.

839. *Faciles Echinae?*] A Delrio eſt pro *Echidnae*, Sed Fl. *Calydnae.* Homerus: Καὶ Κῶν Εὐρυπύλοιο πόλιν νήσους τε Καλύδνας. Nam Echinades adeo non ſunt quovis vento ſaciles, ut Euripides Iphigen. in Aulide dicat ναυσὶ ἄντας ἀπορθ φίρους.

841. *Formidant Borean Eniſpae?*] Flor. *formidat Borean Eniſpae.* Ut Homerus: Σιγάλίον τε καὶ ὑπερμόεντα Ἐνίσπην.

842. *Atticâ pendens Peparéthos orâ?*] Sic omnes libri. Et videtur Senecae inexcuſabilis error. Eſt enim Peparethos ex Cycladibus. parens olim Macedoniae regno, ut apparet ex Livii lib. 28. Nam quod ſubjicit *Perithoedos* Delrius, ferri non poteſt. Scribunt enim Graeci Περιθοίδας. Tolerabilins idem, *Sypaletos*, aut *Lycabettos*,

843. *Gaudens tacitis Eleuſis?*] Flor. ut ſuprà, *Eleuſin.*

VARIORUM.

Papinius, ait; *Longaevum Chirona petit, domus ardua montem Perforat & certo ſuſpendit Pelion arcu: Pars exhauſta manu, partem ſua ruperat aetas.* DELRIUS.

832. *Pueri*] Achillis, quem puerum inſtruxit Centaurus Chiron medica, muſica, & equitandi arte. FARNABIUS.

832. *Trucis*] Naturâ enim & indole trux, ferus, iracundus. Dictys lib. 1. ſcribit primis adhuc adoleſcentiae annis Achilli vim quandam inconſultam & efferam morum impatientiam fuiſſe. Philoſtratus lib. 2. & 3. Imag. Achillem puerum pingit feroci facie, truci, magnanimoque vultu, unde Ovidius canit: *Phillyrides puerum cytharâ perfecit Achillem; Atque animos molli contudit arte feros.*

834. *Tunc quoque*] Μῆνιν Homericam reſpicit. *Vel* Achillis tum juvenis *mares animos in Martia bella Verſibus excitat.* FARNABIUS.

836. *Varii lapidis*] Sunt qui metri cauſa ſubdant *rari lapidis*, cum tamen alibi pluries reperiatur Dactylus in ſecunda Sapphici ſede, è licentia Tragicorum. FARNABIUS. Caryſtium marmor macularum varietate commendant Strabo, & Plinius: & factas ex eo columnas, Tibullus & Martialis.

836. *Caryſtos?*] Una è Cycladum inſulis. FARNABIUS.

838. *Euripo*] Hercul. Fur. v. 377. FARN.

838. *Chalcis?*] Euboeae urbs, ab Aulide Boeotiae portu Euripo diviſa. FARN.

840. *Gonoëſſa*] In Aetolia. FARNABIUS. Ex Homero, qui alto loco ſitam ſcribit: ideo noſter ait; —— *nunquam carens Gonoëſſa vento.*

843. *Tacitis*] Cereris ſacris non revelandis. Hercul. Fur. v. 301. & 844. FARN.

843. *Eleuſin?*] Herc. Fur. v. 302. FARN.

844. *Num-*

Numquid Ajacis Salamina veram?
Aut ferâ notam Calydona ſaevâ?
Quaſque profundit ſubiturus aequor
Segnibus terras Titareſſos undis,
Beſſan & Scarphen? Pylon an ſenilem?
Pharin? an Piſam, Jovis & coronis
Elida claram?
Quolibet triſtis miſeras procella

Mit-

GRONOVII.

844. *Ajacis Salamina veram?*] Ante hunc verſum deeſſe aliquid ſummi viri non amplius ſuſpicantur: impetritum, inauguratum eſt: jam cuſi duo verſus, qui ſenſum poſſint explere: quid moror? jam immiſſi & multis forte pro Annacanis habiti. Mihi cogitanti illa verba, *ire*, *venire*, *proficiſci*, ſaepiſſime apud veteres intelligi non expreſſa, veniebat in mentem, & hujuſmodi ellipſin hic locum habere poſſe. Vide quae ad Livium lib. 28, 20. & lib. 37, 10. & lib. 41, 3. notavimus. Quibus addenda verba Flori lib. 3. cap 6. *Ipſe Pompejus in originem fontemque belli Ciliciam. Nec hoſtes detrectavere certamen.* Sic enim MS. o. ubi addiderunt in vulgatis, *verſus eſt* Sane praeceps magis atque abſciſa videatur iſta in Seneca brevitas propter mutatam etiam ſyntaxin: ſed quo magis ob oculos aliorum exempla pones, eo mollior tibi res videbitur. Agamemnonis initio: *nonne vel triſtes lacus incolere ſatius? nonne cuſtodem Stygis Tergemina nigris colla jactantem jubis?* Poſterior interrogatio haud dubie aliud verbum intellectum requirit, quam in proximo poſitum eſt. Sophocles Electra: Ἀλλ' ἐ τοι ζῶν, ἢ βαθυσκαφεῖ κοινὴ Κεύθει ποτ. Scholiaſtes: Δεῖ ἢ συνεχῶς ἔξωθεν ῥῆμα κατ' ἀναλογίαν, ἢ τὸ Πέμπον, ἢ τὸ Δῆς, ἤ τι τῶν τοιούτων. *Numquid Ajacis Salamina veram?* nempe ibimus, aut veniemus. Aut certe ex verſu 849. *procella nos mittet.* nam quae interponuntur omnia, eundem intellectum habent. Video autem, quod antehac ignoravi, jam Delrium *veram*, pro *veri*, quod habent libri, & de vera Salamine, quae tot magnos viros falſos aut dubios habuit, vera ſuſpicatum eſſe.

VARIORUM.

844. *Numquid*] Inſulam Atticam Telamoni regnatam; non illam à Teucro in Cypro conditam. & hic deeſſe aliquid videtur ad perficiendam conſtructionem, niſi referantur Accuſativi ad *Mittat* infra verſu 852. FARN.

845. *Ferâ*] Apro. Supra verſ. 827. FARN.

845. *Calydona*] Urbem Aetoliae. FARN.

846. *Quaſque profundit*] Rectius Trajectinus alter, & Pariſienſis excuſus, *perfundit.* SCHRODERUS.

847. *Titareſſos*] Titareſſus (ut vocat Lucanus lib. 6.) vel Titareſius, ut Graeci videntur malle, amnis Theſſaliae tam pingues habet aquas, ut Peneo, cui influit, non admiſceatur, ſed olei inſtar ſupernatet, auctore Homero Iliad. 2. & Lucano lib. 6. ideo undas ejus vocat ſegnes. Plinius lib. 4. cap. 8. videtur nonnullis vocare *Euroton*, Strabo *Eurotam*, Epitoma ejus *Europum.* Homero aquas habet ſuaves. admiſcetur Peneo, ſed vix, ut patet ex Athenaeo lib. 2. cap. 2. cauſa, pinguedo juxta Strabonem, levitas, juxta Athenaeum & Plinium; fluit per Locros, quorum ſunt urbes, Beſſa & Scarphe. apud Stephanum Heracleo Glauci. Βοιωτὸν Σκάρφειάν τε καὶ Αὐγείας ἱεράς. alia etiam Beſſa Phocidis, & alia Scarphe Euboeae. Scarphe & Scarphia Euſtathio eadem. Sed falli puto, nam una Scarphia Locrorum diſtincta à Scarphe, de quâ Pauſan. in Corinthiac. & Achaic. alia Scarphia Boeotiae, Straboni. DELRIUS.

848. *Pylon*] Meſſeniae, *Pylon antiquam*, *Neleia Neſtoris arva.* FARNABIUS.

849. *Pharin?*] Laconiae urbem. FARN.

849. *Piſam*,] Thyeſt. verſu 122. FARN.

849. *Coronis*] victorum praemiis in ludis Olympicis juxta Elida urbem. FARN.

850. *Elida*] Vide Herc. Fur. 840 FARN.

Mittat, & donet cuicumque terrae:
Dum luem tantam Troïae atque Achivis
Quae tulit, Sparte procul abſit: abſit
Argos, & ſaevi Pelopis Mycenae;
Neritos parva brevior Zacyntho,
Et nocens ſaxis Ithace doloſis.
Quod manet fatum, dominuſque quis te,
Aut quibus terris Hecube videndam
Ducet? in cujus moriere regno?

VARIORUM.

853. *Luem*] Helenam. FARN.
854. *Sparte*] Laconum urbs. FARNABIUS. Odio Helenae, quae Spartana fuit, negat ſe Spartam proficiſci velle.
856. *Neritos*] Mons Ithacae. FARNABIUS. Stephano Νήριτος & Νήριτον, inſula Acarnaniae, quae & Leucadia; & etiam mons Ithacae, vide Plinium l. 4. cap. 1. & 12. ubi docet etiam Zacynthum eſſe Ionii inſulam. DELRIUS.
856. *Zacyntho*,] Inſula Ulyſſi regnata. *nemoroſa Zacynthos, Dulichiumque Sameque & Neritos ardua ſaxis.* FARNABIUS.
857. *Doloſis.*] Latentibus ſub undis. vel Ithaca ſaxoſa & aſpera, nidus inter ſcopulos, Ulyſſis doloſi patria & regnum. FARN.
858. *Quod manet*] Converſus ad Hecubam Chorus hoc quaerit.

ACTUS QUARTUS.

HELENA. ANDROMACHA. HECUBA.
POLYXENA Muta Perſona.

Ut manibus Achillis rite inferiae peragantur, excogitata ratio eſt, qua ut veſte ita animo nuptiali affecta mactetur Polyxena. vid. ſupra verſ. 360. quae partes dantur Helenae, ut Polyxenam mactet inani ſpe nuptiarum cum Pyrrho. quas illa primo ſimulat, mox Andromachae jurgio excuſſa dolos fatetur & rem aperte ſuadet.

Hel. QUicunque hymen funeſtus, illaetabilis,
Lamenta, caedes, ſanguinem, gemitus habet,
Eſt

VARIORUM.

861. *Hymen*] Nuptiae. Vide Phoen. verſ. 262. FARN.

863. *Au-*

Eſt auſpice Helena dignus. everſis quoque
Nocere cogor Phrygibus. ego Pyrrhi toros
Narrare falſos jubeor; ego cultus dare,
Habituſque Grajos. arte capietur meâ,
Meâque fraude concidet Paridis ſoror.
Fallatur. ipſi levius hoc equidem reor.
Optanda mors eſt, ſine metu mortis mori.
Quid juſſa ceſſas agere? ad auctores redit
Sceleris coacti culpa. Dardaniae domus
Generoſa virgo, melior afflictos deus
Reſpicere coepit; teque felici parat
Dotare thalamo. tale conjugium tibi
Non ipſa ſoſpes Troja, non Priamus daret.

Nam

GRONOVII.

868. *Fraudetur. ipſi levius*] Commelinus notat MS. fere omnes habere, *Fidentur*: Colonienſem, *Fidantur:* quoſdam editos, *Fallatur.* Et hoc poſtremum ſancit Florentinus. Sane quiſquis fraudatur, fallitur: ſed non omnes, qui falluntur, fraudantur.

VARIORUM.

863. *Auſpice*] Veteres nihil non initiabantur ab augurio, in nuptiis itaque adhibiti auſpices. FARNABIUS.

863. *Helena*] Staſimus, Pauſanias & Hyginus Helenae matrem Nemeſim vocant: Homerus, Theocritus, Euripides, Theon Arati ſcholiaſtes & Ovidius Ledam nominant; quae contraria non ſunt. cum Baſſus, in Germanicum, Lactantius lib. 1. de falſa religione, & Crates tradiderint Ledam mortuam Nemeſis nomen aſſumſiſſe. Apollodorus l. 3. Biblioth. credit Nemeſim à Jove adamatam, cum periculi evitandi cauſa in anſerem ſe mutaſſet, à Jove, qui cygni formam induerat compreſſam, & eo compreſſu gravidam decumo poſt menſe ovum peperiſſe, quod Ledae cuſtodiendum tradiderit: inde natam Helenam; quae quia à Leda educabatur pro ſua, Ledae filia dicta fuit. Clearchus, in amatoriis, teſte Athenaeo l. 2. c. 17. prodidit Helenam in coenaculis, quae ᾠὰ dicebantur, educatam fuiſſe: unde fabula Helenam ovo prognatam. quod tamen Lucianus in Gallo, quia Helena olorinum collum, candidum habuerit & oblongum, putat confictum. Ridicula etiam eſt Meliſſi Euboici fabulae iſtius interpretatio, quam Fulgentius lib. 2. Mytholog. refert. Magis etiam ridiculum Neoclis Crotoniatae commentum, cecidiſſe ovum è luna, è quo Helena nata ſit, & mulieres lunares ova parere, è quibus nati ceteros homines quinquies & decies proceritate excedant, auctore Herodoto Heracleote. haec partim ab aliis accepi, partim addidi de meo, DELRIUS.

863. *Dignus.*] Digna ſane pronuba, quae haſce funeſtas nuptias conciliaret, nam & ipſa bis rapta, jura jugalia violaverat. Paridem ſecuta Menelaum deſeruerat, Deiphobum prodiderat, Trojamque in prioris mariti gratiam. FARNAB.

865. *Cultus dare,*] Supra verſ. 362. FARN.

867. *Paridis ſoror*] Polyxena. FARN.

869. *Optanda*] Repentina & ſubita mors, *quae & Julio Caeſari optata contigit.* FARN.

870. *Auctores*] Duces Graecos, qui mihi invitae has partes mandarunt. FARN.

871. *Dardaniae*] Converſa ad Polyxenam, haec dicit. FARN.

875. *Pr-*

Digitized by Google

Nam te Pelaſgae maximum gentis decus
Ad ſancta lecti jura legitimi petit,
Cui regna campi lata Theſſalici patent.
Te magna Tethys, teque tot pelagi deae,
Placidumque numen aequoris tumidi Thetis
Suam vocabunt. te datam Pyrrho ſocer
Peleus nurum vocabit, & Nereus nurum.
Depone cultus ſquallidos, feſtos cape.
Dediſce captam. deprime horrentes comas,
Crinemque doctâ patere diſtingui manu.
Hic forſitan te caſus excelſo magis
Solio reponet. profuit multis capi.
Andr. Hoc deerat unum Phrygibus everſis malum,
Gaudere? flagrant ſtrata paſſim Pergama.
O conjugale tempus, an quiſquam audeat
Negare? quiſquam dubius ad thalamos eat,
Quos Helena ſuadet? peſtis, exitium, lues
Utriuſque populi! cernis hos tumulos ducum?
Et nuda totis oſſa quae paſſim jacent
Inhumata campis? haec hymen ſparſit tuus.
Tibi fluxit Aſiae, fluxit Europae cruor;
Cum dimicantes lenta proſpiceres viros,

In-

GRONOVII.

878. *Lata Theſſalici jacent.*] Flor. & Heinſ. minor *patent*. Hypallage. Qui regnum in campis Theſſalicis late patentibus obtinet. Vel, cujus regnum in Theſſalia plana & equitabili late patet.

VARIORUM.

876. *Pelaſgae*] Pyrrhus, cui campi Theſſ. patent lata regna, te in conjugium petit. FARN.

879. *Tethys*,] Maris Dea, Neptuni conjux. FARNABIUS.

880 *Thetis*] Matèr Achillis Dea marina, Pelei uxor. FARN.

882. *Nurum vocabit*,] Affinem, neptem, nurum, &c. FARN.

883. *Feſtos*] Nuptiales. FARN.

885. *Doctâ manu.*] Pſecados, coſmetae, ciniflonis, coſmotriae, ancillae ornatricis, quae *pectitque comas & volvit in orbem*. FARN.

890. *O conjugale*] Ironia. FARN.

893. *Utriuſque*] Trojani & Graeci. FARN.

896. *Aſiae*,] In qua Troja. FARN.

896. *Europae*] In qua Graecia. FARN.

897. *Cum dimicantes*] Cum è muro Trojano proſpiceres duos maritos tuos monomachia de te cer-

Incerta voti. perge, thalamos appara.
Taedis quid opus eſt? quidve ſolenni face?
Quid igne? thalamis Troja praelucet novis.
Celebrate Pyrrhi, Troades, connubia;
Celebrate digne. planctus & gemitus ſonent.
Hel. Ratione quamvis careat, & flecti neget
Magnus dolor, ſocioſque nonnunquam ſui
Moeroris ipſos oderit; cauſſam tamen
Poſſum tueri judice infeſto meam
Graviora paſſa. luget Andromacha Hectorem,
Et Hecuba Priamum: ſolus occulte Paris
Lugendus Helenae eſt. durum & inviſum & grave eſt,
Servitia ferre. patior hoc olim jugum
Annis decem captiva. proſtratum Ilium eſt,
Verſi Penates. perdere eſt patriam grave;
Gravius timere. vos levat tanti mali
Comitatus. in me victus & victor furit.
Quam quiſque famulam traheret, incerto diu
Caſu pependit. me meus traxit ſtatim
Sine ſorte dominus. cauſſa bellorum fui,

Tan-

VARIORUM.

certantes, ipſa cui faveas incerta legitimone Menelao, an raptori Paridi. FARN.

897. *Lenta*] Aſſenſus ſum libro Lipſiano & noſtris ſeptem. Vulgata lectio, *laeta*, nauci non eſt; quicquid alii dicant. Utut feminae forſan non attendant decoro inter conviciandum; at attendunt feminae ſcenicae; utpote quas non ſinit eſſe ſui juris Tragoedus: fraeno ſuo regit, hoc eſt rationis. GRUTERUS.

898. *Perge.*] Ironia. FARNABIUS.

899. *Solenni*] Nuptiali, Phoen. verſ. 263. & 507. FARN.

900. *Thalamis*] Sarcaſmus. FARN.

902. *Digne.*] Planctu ſcil. & gemitu, ut ſeq.

906. *Judice infeſto*] Magnum innocentiae argumentum, ut & alia hujus defenſionis; qua haut ſcio an quicquam nervoſius, aut ſplendidius, in Helenae defenſionem, dici queat. DELRIUS.

907. *Graviora*] Quam vos. FARNABIUS.

907. *Luget*] Vobis aperte luctum licet profiteri, mihi occultè lugendus eſt Paris. FARN.

911. *Proſtratum*] Vobis. FARN.

913. *Timere.*] Quod ego facio, deſerti à me mariti ultionem timens. FARN.

913. *Levat*] Vide Chorum ſequentem verſ. 1009. FARN.

914. *In me victus*] Me Trojani & Graeci deteſtantur. FARN.

916. *Meus*] Menelaus: prior maritus. FARN.

Tantaeque Teucris cladis. hoc verum puta,
Spartana puppis veſtra ſi ſecuit freta;
Sin rapta Phrygiis praeda remigibus fui,
Deditque donum judici victrix dea:
Ignoſce Paridi. judicem iratum mea
Habitura cauſa eſt. iſta Menelaum manent
Arbitria. nunc hanc luctibus paulum tuis,
Andromacha, omiſſis flecte. vix lacrimas queo
Retinere. *Andr.* Quantum eſt, Helena quod lacrimat, malum!
Cur lacrimat autem? fare, quos Ithacus dolos,
Quae ſcelera nectat. utrum ab Idaeis jugis
Jactanda virgo eſt? arcis an celſae edito
Mittenda ſaxo? num per has vaſtum in mare
Volvenda rupes, latere quas ſciſſo levat

Al-

GRONOVII.

922. *Judicem iratum puta Habitura*] Lipſius è ſuo, *iratum mea Habitura cauſa eſt* Opponit, quos viderit, codices Delrius: & τὸ *puta* hic eſſe notam irriſionis. Certe admodum intempeſtivae. Gruterus Lipſianum notat eſſe in Pall. uno: quem ſe ſecuturum, niſi vereretur eſſe allitum: nam cur, quaeſo, inquit, abiiſſent à voce notiſſima & plana tot libri, ſine cauſa? Hoc argumentum quanti ſit, multis jam documentis patuit. Cauſa autem evidens eſt, quia è corrupto exemplari ſunt propagati. Flor. *mea.*

VARIORUM.

918. *Hoc verum puta,*] *Anthypaphora.* at dicetis me meruiſſe quae fuerim cauſa belli & cladis Trojanae; ego autem non fui cauſa. neque enim ultro ſecuta ſum Paridem, ſed ab eo rapta, & donata quidem illi à Venere. Supra verſ. 66. FARNABIUS.

920. *Sin rapta*] Sum, ait, innocens, quia non ſponte Trojam veni, ſed vi compulſa, quia non adulteri blandas perſuaſiones, ſed Deae Veneris mandata ſecuta ſum, illius pollicitationem nolui falſam reddere. Utrumque argumentum à Gorgia Rhetore ſumtum, qui in Oratione pro Helenà, culpà vacuam docet; quia vel fortunae imperio, Deorum juſſu & Neceſſitatis nutu fecit, ea quae fecit, vel vi rapta, vel perſuaſa verbis, vel amore capta; ſingula deinde diſcutit, priora duo potiſſimum, quae hic abutitur. Non (inquit) ſponte Trojam veni, ſed rapta à Paridis potius, quam meo peccato. Nec tamen illius, qui datum ſibi à Deà munus jure ſuo vindicavit. Dignus ille, cui tu, ſoror, ignoſcas. Sed eſto. mea tota culpa, meum facinus, quid te judicem eſſe poſtulas? an vereris ne benevolo judice abſolvar? non eſt quod metuas. idem mihi judex, qui laeſus, maritus adulterio laceſſitus, Menelaus. illi futurum curae, ne impune abeat. DELRIUS.

922. *Parids.*] Qui datum ſibi à Dea munus vindicavit jure ſuo FARNABIUS.

922. *Judicem*] Quod vero meum peccatum ſpectat poenamque, ſeverum ſatis habebo judicem Menelaum, nempe laeſum, iratum.. FARN.

924. *Nunc*] Polyxenam ad nuptias tu flecte, namque ego vix lacry. &c. FARN.

926. *Quantum*] Magnum certe aliquod imminet malum, quod Helenam malis induratam in lacrymas cogat. FARN.

932. *Si-*

Altum vadoſos Sigeon ſpectans ſinus?
Dic, fare, quidquid ſubdolo vultu tegis.
Leviora mala ſunt cuncta, quam Priami gener
Hecubaeque Pyrrhus. fare, quam poenam pares.
Exprome, & unum hoc deme noſtris cladibus,
Falli. paratas perpeti mortem vides.
Hel. Utinam juberet me quoque interpres deûm
Abrumpere enſe lucis inviſae moras,
Vel Achillis ante buſta, furibunda manu
Occidere Pyrrhi, fata comitantem tua,
Polyxene miſeranda; quam tradi ſibi,
Cineremque Achilles ante mactari ſuum,
Campo maritus ut ſit Elyſio, jubet.
Andr. Vide, ut animus ingens laetus audierit necem.
Cultus decoros regiae veſtis petit,
Et admoveri crinibus patitur manum.
Mortem putabat illud, hoc thalamos putat.
At miſera luctu mater audito ſtupet.
Labefacta mens ſuccubuit. aſſurge, alleva

Ani-

GRONOVII.

932. *Altum vadoſos Sigeon ſpectans ſinus?*] Mare potius ſpeculatur quam ſinus ſuos Sigeum. Flor. *vadoſo ſinus.* Lege: *latere quas ſciſſo levat Altum vadoſo Sigeon ſpectans ſinu.* Nam ipſum mare *Altum* vocat. *Vadoſo ſinu*, quia Simois & Scamander concurrentes in campis multum terrae hauriunt, caecumque os & lacus marinos & paludem efficiunt circa Sigeum, teſte Strabone lib. 13.

945. *Ut animus ingens*] Non patior hanc libertatem in ſecunda regione, quam excuſat Gruterus. Suſpicor fuiſſe: *Vide ut animi ingens hilaris audierit.* Tacitus 1. ann. *Sed foemina ingens animi munia ducis eos dies induit.*

VARIORUM.

932. *Sigeon*] Trojae promontorium. FARN.

935. *Quam*] Quam ut Polyxena nubat patris ſui interfectori. FARN.

938. *Interpres*] Calchas. Supra verſ. 351. & verſ. 359. FARN.

944. *Campo*] Sede & domicilio beatarum animarum corpore exutarum. ἀπὸ τ λύσεως, id eſt, ſolutione, aliis ab ἠλύσιος, id eſt, profectione, quem campum ſub terra locant nonnulli, in orbe Lunae alii, alii in Sphaera, quae ἀπλανὴς dicitur, in inſulis fortunatis & Atlanticis alii, in Hiſpania Homerus, &c. Quum vero amoenitatem & gaudia Paradiſi (cujus cognitionem ab Aegyptiis & literis ſacris habuere) Philoſophi & hos ſecuti Poëtae ad Elyſium ſuum tranſtulerint, cur non & nomen indidem אשל אל id eſt, Dei nemus? FARNABIUS.

945. *Animus*] Polyxenae, quae muta inducitur perſona, quaſi virginem ingenuam deceat ſilentium. Quae tamen apud Euripidem, θανεῖν,

 in-

Animum, & cadentem miſera firma ſpiritum.
Quam tenuis anima vinculo pendet levi!
Minimum eſt, quod Hecubam facere felicem poteſt.
Spirat. revixit. prima mors miſeros fugit.
Hec. Adhuc Achilles vivit in poenas Phrygum?
Adhuc rebellat? ô manum Paridis levem!
Cinis ipſe noſtrum ſanguinem ac tumulus ſitit.
Modo turba felix latera cingebat mea.
Laſſabar in tot oſcula, in totum gregem
Dividere matrem. ſola nunc haec eſt ſuper,
Votum, comes, levamen, afflictae quies.
Haec totus Hecubae foetus. hac ſolâ vocor
Jam voce mater. dura & infelix, age,
Elabere anima. denique hoc unum mihi
Remitte funus. irrigat fletus genas,
Imberque victo ſubitus è vultu cadit.
Laetare, gaude, gnata. quam vellet tuos
Caſſandra thalamos, vellet Andromache tuos!
Andr. Nos, Hecuba; nos nos, Hecuba, lugendae ſumus,
Quas mota claſſis huc & huc ſparſas feret.
Hanc cara tellus ſedibus patriis teget.
Hel. Magis invidebis, ſi tuam ſortem ſcias.

Andr.

VARIORUM.

inquit, *μοι ξυνλοχία κρείσσων ἐνύρηξεν.* FARN.

953. *Minimum*] Facilis mors & unus quaſi ſpiritus evolans Hecubam ſervitute ac miſeriis liberare valet. FARN.

954. *Prima mors.*] Mors vero maxime fugit miſeros. FARN.

956. *Levem!*] Quae Achillem non in totum interfecerit. ſup. verſ. 346. FARN.

957. *Cinis ipſe*] Tranſlatus de Ovidio locus eſt, ex Metamorphoſi. ubi haec querela Hecubae legitur, —— *cinis ipſe ſepulti In genus hoc ſaevit, tumulo quoque ſenſimus hoſtem, Aeacidae foecunda fui.* —— FABRITIUS.

960. *Matrem.*] Affectus & officia materna. FARNABIUS.

960. *Sola*] Supererat quidem Caſſandra, aliis Alexandra, ſed non comes matris. *Namque trahebatur paſſis Priamëia virgo Crinibus à templo Caſſandra adytiſque Minervae*, infra verſ. 968. & 977. FARNABIUS.

962. *Sola vocor*] Polyxenes ſolius. FARN.

963. *Dura*] Difficilis ad exeundum. FARN.

965, *Genas,*] Polyxenae. FARN.

968. *Thalamos,*] Mori, ut tu. FARN.

972. *Magis*] Invidendo felicitati illius, tuam dolebis. FARN.

974. *Vera*

Andr. An aliqua poenae pars meae ignota eſt mihi?
Hel. Verſata dominos urna captivis dedit.
Andr. Cui famula tradar, ede. quem dominum voco?
Hel. Te ſorte prima Scyrius juvenis tulit.
Andr. Caſſandra felix! quam furor ſorte eximit,
Phoebuſque. *Hel*. Regum hanc maximus rector tenet.
Hec. Eſtne aliquis, Hecubam qui ſuam dici velit?
Hel. Ithaco obtigiſti praeda nolenti brevis.
Hec. Quis tam impotens ac dirus, & iniquae ferus
Sortitor urnae regibus reges dedit?
Quis tam ſiniſter dividit captas deus?
Quis arbiter crudelis, & miſeris gravis,
Eligere dominos neſcit? & ſaevâ manu
Dat iniqua miſeris fata? quis matrem Hectoris
Armis Achillis miſcet? ad Ulyſſen vocor.
Nunc victa, nunc captiva, nunc cunctis mihi
Obſeſſa videor cladibus. domini pudet,

Non

GRONOVII.

975. *Cui famula tradar, ede.*] Flor. *trador.*
977. *Quam furor ſorte eximit,*] Flor. *Sorti.*
987. *Ad Ulyſſem vocor.*] Flor. *Ulyſſen:* ut & v. 1096. *Ipſumque Ulyſſen.*

VARIORUM.

974. *Verſata*] Sup. v. 58. FARN.
976. *Scyrius*] Pyrrhus Achillis filius ex Deidamia Lycomedis Scyri regis filia. FARN.
977. *Caſſandra*] Alio nomine dicta Alexandra, teſte Pauſania in Lacon. Natarum Priami pulcherrima, ſi credimus Homero Iliad. ν'. DELRIUS.
977. *Felix!*] Propter divinationem & ſacerdotium Phoebi ſorte exempta. FARNABIUS.
978. *Regum*] Agamemnon Caſſandram extra ſortem habet. FARN.
979. *Hecubam*] Quia vetulam. ſup. 58. FARNABIUS.
980. *Praeda*] *Praedae mala ſors quam victor Ulyſſes Eſſe ſuam nollet.* FARN.
980. *Brevis*] Cito enim ab Ulyſſe dimiſſa ad Thracas fugit, ubi in canem converſa, id eſt, rabidis conviciis omnes impetens, lapidibus obruta eſt. FARN.
982. *Regibus*] Nonnullis placet lectio, *haud regibus reges* FARN.
985. *Eligere*] Dignos eligere neſcit, ſed caeca ſorte indigne miſcet. FARN.
986. *Quis matrem*] Ut eidem Ulyſſi, cui adjudicata ſunt Achillis arma, contingat Hecuba; *cujus rationem ſubjungit* verſ. 990. Hect. ſp. &c. FARNABIUS.
987. *Armis Achillis*] Quae Ulyxi obtigere, judicibus vel Graecis, juxta Ovidium, Antipatrum, Aſclepiadem, & Sophoclem; vel captivis Trojanis juxta Homerum, Q. Smyrnaeum & alios.
988. *Nunc victa,*] Poſtquam Ulyſſi ſorte contigerim. FARN.

 990. *He-*

Non ſervitutis. Hectoris ſpolium feret,
Qui tulit Achillis? ſterilis, & ſaevis fretis
Incluſa tellus non capit tumulos meos.
Duc, duc, Ulyſſe nil moror. dominum ſequor.
Me mea ſequentur fata. non pelago quies
Tranquilla veniet, ſaeviet ventis mare,
Et bella, & ignis, & mea, & Priami mala.
Dumque iſta veniunt, interim hoc poenae loco eſt:
Sortem occupavi, praemium eripui tibi.
Sed incitato Pyrrhus accurrit gradu,

Vul-

GRONOVII.

990. *Hectoris ſpolium feret*,] Vir doctiſſimus haec deſumpſiſſe putat Senecam è Troadibus Euripidis, ubi Talthybius Andromachen, quia cum properante Pyrrho conſcendere navem compulſa fuerit, Hecubae narrat mandaſſe curam ſepeliendi Aſtyanactis, & quidem in clypeo Hectoris. Hunc clypeum appellari cenſet ille *ſpolium Hectoris.* & inde capit anſam reprehendendi auctoris: nam apud Euripidem clypeum illum eſſe in poteſtate Hecubae, cui tradi curaverat Andromache: at cum iſta loquebatur apud Senecam Hecuba, etiamnum penes Andromachen fuiſſe. quare non poſſe hic ſe non deſiderare judicium Senecae, qui iſta Hecubae tribuat, quum non eſſet penes eam Hectoris clypeus. *Hi motus animorum atque haec exordia tanta Pulveris exigui jactu.* nam *Hectoris ſpolium* Senecae non eſt clypeus ejus, ſed ipſa mater Hecuba.

992. *Num capit tumulos*] Florent. ſine interrogatione: *non capit tumulos meos.* Et recte. Praeſagit enim ſe non morituram in Graecia: & putatur obiiſſe in Thracibus, cui loco Cynoſſema nomen.

997. *Interim haec poenae in loco eſt:*] Florentinus: *interim hoc poenae loco eſt, Sortem occupavi, praemium eripui tibi.* Totidem apicibus ille ſanctae vetuſtatis codex. In quo gaudere mihi licet, quippe qui ſic olim difficillimum hunc locum de conjectura reſtituerim. lib. 2. Obſerv. cap. 9. Vulgo etiam, *eripuit mihi:* quod ſenſum admittebat nullum. Sed & praecedentia verba in futuro, *ſequentur*, *veniet*, *ſaeviet*; non, *ſequantur*, *veniat*, *ſaeviat*, ut magis vaticinari, quam imprecari, aut certiſſima imprecari videatur. Sumpſit autem haec Seneca ex perſona Caſſandrae apud Euripidem, quae ſe cladem & calamitatem fore Agamemnonis domui canit. Quod ad marginem quoque notaverat Grotius cum eadem emendatione, quam, ni fallor, in alio exemplari manu ipſius adſcriptam nos olim vidiſſe apud Voſſios candide prodidimus. Denique Flor. *Dumque iſta veniunt.* non *venient.* hoc quoque bene, & rem praeſentiorem certioremque facit. Sententia: Omnes iſtae calamitates mecum in te incident, & dum exſpectantur illae, praeſentem poenam habes, quod ego ſortem tuam invaſi, & prohibui, ne praemium acciperes, ſi enim ceſſaſſet nomen meum, excidiſſet alia tibi foemina vel jucunda vel utilis: ita cum forte habuiſſes praemium. Nunc ego caeteras anteverti, ut ſortem haberes, nec iterum trahere poſſes; praemio careres, quippe nactus anum nulli uſui.

VARIORUM.

990. *Hectoris ſpolium*] Me matrem Hectoris. ſpolium autem proprie veſtis corpori detracta dicitur. FARNABIUS. Quia geſſit in utero Hectorem, inquiunt alii. Ego ſimplicius, quia parens & filius reputantur unum & idem, neque poſſit triumphari mater, niſi dehoneſtetur in matre etiam natus. GRUTERUS.

993. *Nil moror.*] Sequar tamen, ut & infortunia mea Ulyſſem comitentur. FARNABIUS.

994. *Me mea ſequantur fata.*] Ita & noſtri Pall. aliquot, ut ſit optantis. Vulgo, *ſequentur*, minus bene: neque enim id ipſa ſcire ac polliceri ſibi poterat Hecuba. GRUTERUS.

1001. *Re-*

Vultuque torvo. Pyrrhe, quid ceſſas? age,
Reclude ferro pectus & Achillis tui
Conjunge ſoceros. perge mactator ſenum;
Et hic decet te ſanguis: abreptam trahe,
Maculate Superos caede funeſta deos,
Maculate Manes. quid precer vobis! precor
His digna ſacris aequora. hoc claſſi accidat
Toti Pelaſgae, ratibus hoc mille accidat,
Meae precabor, cum vehar, quidquid rati.

VARIORUM.

1001. *Recludo*] Me ut nuper Priamum confice, conjungeque nos per mortem ſoceros in his funeſtis nuptiis patris tui. FARNABIUS

1002. *Mactator*] Supra verſ. 45. FARN.

1003. *Hic decet*] Meus ſenilis hic cruor. FARNABIUS.

1003. *Abreptam trahe,*] Polyxenam. FARNABIUS. Cruſerianus *abreptam trahe*, pro *trahite*. Et quare non ſequar praeſertim cum Pyrrhum ſolum alloquatur Hecuba? quin & praecedat numero eodem, *reclude*, *conjunge*, *perge*. PONTAN. Nec aliter Flor. & Voſſ.

1005. *Manes*] Inferos. *Vel* Acchillis umbram. FARNABIUS.

1006. *Digna*] Saeva, tumida, infeſta. FARN.

1008. *Meae*] Supra verſ. 992. FARN.

CHORUS TROADUM.

Chorus occaſione ſumpta ab Helenae dicto ſupra verſ. 911. vos levat tanti mali comitatus, *ſolatur ſe communi malo*, *quaſi* ſolamen miſeris ſocios habuiſſe doloris; *quod tamen ſolatium ipſis ſortito disjunctis ablatum fore.*

Dulce moerenti populus dolentum,
Dulce lamentis reſonare gentes.
Lentius luctus lacrimaeque mordent,
Turba quas fletu ſimili frequentat.
Semper, ah, ſemper dolor eſt malignus:

Gau-

GRONOVII.

1013. *Dolor ipſe magnus:*] Verſum hunc adulterinum judicat optimus Gruterus, quia pro eo toto membranae numero novem, *dolor & magnus:* niſi quod unus recentioris ſcripturae: *Semper ah ſemper dolor & magnus:* hactenus, ut eadem manu exprimatur altera lectio ad oram, tanquam ſin-

Gaudet in multos ſua fata mitti,
Seque non ſolum placuiſſe poenae.
Ferre, quam ſortem patiuntur omnes,
Nemo recuſat.
Nemo ſe credet miſerum, licet ſit;
Tolle felices. removeto multo
Divites auro. removeto centum
Rura qui ſcindunt opulenta bubus,
Pauperi ſurgent animi jacentes.
Eſt miſer nemo, niſi comparatus.
Dulce in immenſis poſito ruinis
Neminem laetos habuiſſe vultus.
Ille deplorat, queriturque fatum,
Qui ſecans fluctum rate ſingulari
Nudus in portus cecidit petitos.
Aequior caſum tulit, & procellas,
Mille qui ponto pariter carinas
Obrui vidit tabulàque littus
Naufragâ ſpargi, mare cum coactis
Fluctibus Corus prohibet reverti.

Que-

GRONOVII.

ſincerior. Rurſus ergo praeclare Florentinus: *Semper, ah ſemper dolor eſt malignus. Gaudet in multos.* Nam quid eſt malignum eſſe, niſi velle aliis & facere, ubi poſſis, male? At dolere malum eſt. Qui autem dolet ipſe, multos vult ſecum dolere. Ergo eſt malignus, qui vult aliis quoque eſſe male.

1015. *Seque non ſolum patuiſſe poenae.*] Tandem non Mog. modo, non Florent. ſed omnes Gruteri quoque *placuiſſe*: ſed ubi debebant exoraſſe, nihil impetrarunt. Agamemnone: *Et cum in paſtus armenta vagos Vilia currunt, placet in vulnus Maxima cervix.* Hippolyto: *à meo primum toro, Et ſcelere tanto placuit ordiri virum?*

1031. *Tabulàque littus Naufragâ ſpargi,*] Quid ſibi vult Etruſcus: *Naufraga terris mare cum coactos.* Cogitandum.

VARIORUM.

1014. *Gaudet*] Gaudet ſua mala in multos mitti, communicari. FARN.

1018. *Nemo*] Sit nemo dives; & ipſi pauperes non videbuntur miſeri, FARN.

1020. *Centum*] *Terram qui centum vertebat aratris.* Virgil. de Galeſo. 7. Aeneid. FARN.

1027. *Singulari*] Unica, ſola, ſingula μονόκο-πος ἀνὴρ. FARN.

1028. *Nudus*] E naufragio enatans. FARN.

1032. *Mare cum coactis*] Duo impreſſi, *dum coactis.* SCHRODERUS.

1033. *Corus*] Thyeſt, v. 578. FARNABIUS.

1034. *He-*

Queſtus eſt Hellen cecidiſſe Phryxus,
Cum gregis ductor radiante villo,
Aureo fratrem ſimul & ſororem
Suſtulit tergo, medioque jactum
Fecit in ponto. tenuit querelas
Et vir, & Pyrrhe, mare cum viderent.
Et nihil praeter mare cum viderent,
Unici terris homines relicti.
Solvet hunc coetum, lacrimaſque noſtras
Sparget huc illuc agitata claſſis,
Et tuba juſſi dare vela nautae,
Cum ſimul ventis properante remo
Prenderint altum, fugietque littus.

Quis

GRONOVII.

1045. *Cum ſemel venti properante remo*] Jamdudum correxeram: *Cum ſimul ventis.* & ita plane Florentinus. *Simul ventis*, ut apud Silium lib. 5. *avulſa eſt nam protenus hoſti Ore ſimul cervix.*

VARIORUM.

1034. *Hellen*] Phryxus & Helle & patrem Athamanta & novercam Ino fugientes ariete aurei velleris conſcenſo pontum transfretare aggreſſi ſunt. quod ille quidem fecit, Helle vero ſubmerſa nomen ponto reliquit FARN.

1035. *Gregis*] Aries aureo vellere radians FARN.

1037. *Jactum*] Jacturam Helles. FARN.

1038. *Tenuit*] Contra, Deucalion & Pyrrha non conquerebantur malum late patens. FARN.

1039. *Et vir,*] Deucalion Promethei filius juxta Hellanicum, Heſiodum, & Apollonium, DELRIUS.

1039 *Pyrrhe,*] Epimethei filia, auctore Proclo in Heſiodic. enarrationibus. DELRIUS.

1040 *Et nihil*] Multa olim fuêre diluvia. primum generale temporibus Noachi, de quo in ſacris litteris Geneſ. 7. ad perdendam tollendamque ex orbe terrarum malitiam, ut ait Lactantius lib. 2. quod pulchre deſcribit Alcimus lib. 4. cetera peculiaria, primum in Aegypto, Promethei & Herculis tempore menſtruum apud Diodorum lib. 1. ſecundum in Attica bimeſtre rege Attico Ogyge, Pauſan. in Attic & Diodor. lib. 6. Tertium in Theſſaliâ aetate Deucalionis, quod integra hyeme duravit. Ariſtot. in Meteor Virgilio in Georg Ovidio, & ceteris poëtis: & de hoc noſter, & fere ſemper ceteri poëtae intelligendi; etſi de eo loquantur, quaſi generale fuiſſet Quartum Pharonium in Aegypto imperante Proteo, de quo Lucanus lib. ult *Tunc, clauſtrum pelagi, coepit Pharon inſula quondam. In medio ſtetit illa mari, ſub tempore vatis Proteos: ut nunc eſt Pellaeis proxima muris* Accuratiſſimam diluvii deſcriptionem invenies apud Senecam lib. 3. Natur. quaeſt. cap 27 DELRIUS.

1042. *Hunc*] Noſtrum, captivarum. vid. argumentum hujus Chori. FARNABIUS.

1042. *Coetum,*] Vulgo, *queſtum.* M. S. o. & Interpres, *coetum*, i. e. omne ſocietatis ſolatium auferetur. DELRIUS.

1044. *Et tubâ*] Imitatur Euripidem, qui in Rhoeſo. *Πόνυς δ' ἔχοντας χρὴ μένειν τυρσηνικῆς Σάλπιγγος αὐδήν.* & in Heraclidis; —— *Ἐσήμην' ὄρθιον τυρσηνικῇ Σάλπιγγι.* Sophoclis tamen & Euripidis ſcholiaſtae tradiderunt neque Graecos neque Barbaros Trojani belli tempore tuba uſos fuiſſe, quibus Euripides & Seneca, ut videtis, alii etiam poëtae repugnant. vid. Trag Agamemn. verſ. 428 DELRIUS.

1046. *Fugietque*] In altum è portu vectis terra

re-

Quis ſtatus mentis miſeris, ubi omnis
Terra decreſcet, pelaguſque creſcet?
Celſa cum longe latitabit Ide?
Tum puer matri, genitrixque gnato,
Troja qua jaceat regione monſtrans
Dicet, & longe digito notabit:
Ilium eſt illic, ubi fumus alte
Serpit in coelum, nebulaeque turpes.
Troës hoc ſigno patriam videbunt.

VARIORUM.

recedere videtur. *Provehimur portu, terraeque urbeſque recedunt.* Oculus enim quieſcere nos judicans, motu conſpecto, quaſi ſemet retractans terram retro tendere opinatur. FARNABIUS.

1054. *Nebulaeque*] Aſcendentis fumi. FARN.

ACTUS QUINTUS.

NUNCIUS. ANDROMACHA. HECUBA.

Nuncius matribus narrat, ut è turri praecipitatus fuerit Aſtyanax, & Polyxena ad tumulum Achillis caeſa.

Nunc. O Dira fata, ſaeva, miſeranda, horrida,
Quod tam ferum, tam triſte bis quinis ſcelus
Mars vidit annis? quid prius referens gemam?
Tuos ne potius, an tuos luctus, anus?
Hec. Quoſcunque luctus fleveris, flebis meos.
Sua quemque tantum, me omnium clades premit.

Mi-

GRONOVII.

1058. *Quod prius referens gemam?*] Florent. *quid prius.* ut è margine Baſil. notavit Delrius.

VARIORUM.

1056. *O dira*] Incrementum Rhethoricum. FARNABIUS.

1057. *Tam triſte*] Cujuſmodi non vidimus bello decennali FARN.

1059. *Tuoſne*] Tuoſne ô Andromacha, an tuos ô Hecuba? FARN.

1062. *Mi-*

Mihi cuncta pereunt. quiſquis eſt, Hecubae eſt, miſer.
Nunc. Mactata virgo eſt. miſſus è muris puer.
Sed uterque letum mente generoſa tulit.
Andr. Expone ſeriem caedis, & duplex nefas
Proſequere. gaudet magnus aerumnas dolor
Tractare totas. ede, & enarra omnia.
Nunc. Eſt una magna turris è Troja ſuper,
Aſſueta Priamo; cujus è faſtigio
Summiſque pinnis arbiter belli ſedens
Regebat acies. turre in hac blando ſinu
Fovens nepotem, cum metu verſos gravi
Danaos fugaret Hector & ferro & face,
Paterna puero bella monſtrabat ſenex.
Haec nota quondam turris, & muri decus,
Nunc ſaeva cautes. undique affuſa ducum
Plebiſque turba cingitur. totum coit
Ratibus relictis vulgus. his collis procul
Aciem patenti liberam praebet loco;
His alta rupes, cujus è cacumine
Erecta ſummos turba libravit pedes.

Hunc

GRONOVII.

1066. *Gaudet animus aerumnas meus*] Flor. per gnomen: *gaudet magnus aerumnas dolor Tractare totas.*

VARIORUM.

1062. *Mihi cuncta*] Reginae, & in omnes miſerias ſuperſtiti. FARN.

1066. *Animus*] Induratus jam, malis inſenſatus & inſanus. FARN.

1068. *Eſt una*] Supereſt è Troja turris una portae Scaeae, quod ad ſiniſtram eſſet, dictae, è qua Priamus, Antenor, &c. proelia & exercitus ſpectabant, ut Iliad. γ'. FARN.

1071. *Regebat*] Signo è moenibus dato congrediendi cum hoſte, vel receptus. FARN.

1071. *Turre*] *Mittitur Aſtyanax illis de turribus, unde Pugnantem pro ſe proavitaque regna tuentem Saepe videre patrem monſtratum à matre ſolebat.* FARNABIUS.

1073. *Face*,] Quam in naves intulit FARN.

1077. *Totum*] Confluunt univerſi à claſſe ad miſerandum hoc ſpectaculum. FARN.

1079. *Aciem patenti*, &c.] Proſpectum. FARNABIUS.

1081. *Libravit*] In pedum digitos erecta. *vel* ſedens lib. ped. FARN.

Hunc pinus, illum laurus, hunc fagus gerit,
Et tota populo ſilva ſuſpenſo tremit.
Extrema montis ille praerupti petit,
Semiuſta at ille tecta, vel ſaxum imminens
Muri cadentis preſſit. atque aliquis (nefas)
Tumulo ferus ſpectator Hectoreo ſedet.
Per ſpatia late plena ſublimi gradu
Incedit Ithacus, parvulum dextra trahens
Priami nepotem: nec gradu ſegni puer
Ad alta pergit moenia. ut ſumma ſtetit
Pro turre, vultus huc & huc acres tulit,
Intrepidus animo. qualis ingentis ferae
Parvus tenerque foetus, & nondum potens
Saevire dente, jam tamen tollit minas,
Morſuſque inanes tentat, atque animis tumet:
Sic ille dextra prenſus hoſtili puer
Ferox; ſuperne moverat vulgum ac duces,
Ipſumque Ulyſſen. non flet è turba omnium,

Qui

GRONOVII.

1082. *Hunc fagus tegit*,] Emendaverat è ſuo Lipſius: *gerit*. Intercedit cohors codicum Gruteri. At in ordinem coget illam Florentinus, qui clare *gerit*. Nam quod objicitur, non poſſe hoc placere ob verſum ſequentem, tanquam heic ſcilicet agat arbor, ibi patiatur, quid rationis ſit, vel ignoro, vel non libet dicere.

1085. *Vel ſaxum imminens*] Manus illuſtris: Forte, *eminens* Non putem neceſſarium. Medea: *ipſa tecti parte praecipiti imminet* Agamemnone: *Arx imminet praerupta*. Dein eadem *prenſat* pro *preſſat*. Sed utcunque diſſimulent, qui veteres libros tractarunt, non optimus modo, ſed & multi alii, *preſſit*. Nos certe in Voſſiano, Heinſianis, noſtro, duobuſque in Germania notavimus. Et verum eſt, multoque elegantius. Sic in Thyeſte: *praeda cum propior fuit, Cervice tota pugnat*. Hippolyto: *juvit aut amnis vagi Preſſiſſe ripas*. Quod utrumque ſollicitavit Gruterus. Sed eſt uſus elegans praeteriti pro praeſente, quem idem vir praeſtans in Profis Senecae adſecutus non eſt, ut ibinotavimus, Mela lib. 1. cap. 1. *Ubi primum ſe coarctat, Helleſpontus vocatur · Propontis, ubi ſe expandit: ubi iterum preſſit, Thracius Boſporus: ubi iterum effundit, Pontus Euxinus.*

VARIORUM.

1082. *Hunc pinus*] Deſcribit concurſum illum vulgi, omnia, ad aſpectum Aſtyanactaei ſupplicii, occupantis. LIPSIUS.

1082. *Gerit*,] Aſcendentes, ſc. ut Aſtyanacta projectum ſpectarent. FARN.

1093. *Ingentis*] Leonis catulus. FARN.

1098 *Superne*] E turri ſc. FARN.

1098. *Ferox*,] alto animo mortem deſpiciens. FARNABIUS.

1099. *Non flet*] *Ille ſolus non flet* pro quo omnes flebant. *At populus lacrymas, quas ille tenebat, non tenet*, FARN.

1101. *Con-*

Qui fletur: ac dum verba fatidici & preces
Concipit Ulyſſes vatis, & ſaevos ciet
Ad ſacra ſuperòs, ſponte deſiluit ſuâ
In media Priami regna.
Andr. Quis Colchus hoc, quis ſedis incertae Scytha
Commiſit? aut quae Caſpium tangens mare
Gens juris expers auſa? non Buſiridis
Puerilis aras ſanguis aſperſit feri.
Nec parva gregibus membra Diomedes ſuis
Epulanda poſuit. quis tuos artus teget,
Tumuloque tradet? *Nunc*. Quos enim praeceps locus
Reliquit artus? oſſa disjecta & gravi
Eliſa caſu, ſigna clari corporis,
Et ora, & illas nobiles patris notas
Confudit imam pondus ad terram datum.
Soluta cervix. ſilicis impulſu caput
Ruptum, cerebro penitus expreſſo. jacet
De-

GRONOVII.

1115. *Silicis incurſu caput*] Sic Pall. Vulgati. *incuſſu*. Lipſii codex *impulſu*. Se praetuliſſe conſenſum plurium ait Gruterus. At litem ſecundum Lipſium dat Etruſcus.

VARIORUM.

1101. *Concipit*] Prout à Calchante vate inſtructus & edoctus fuerat. FARN.

1101. *Ulyſſes*] De Ulyſſis morte, haec Sex. Empyricus cap. 16. contra Mathematicos: quidam ſcribunt eum à Telegono filio per imprudentiam interemptum: alii à Laro, qui marini turturis ſtimulum immiſerat, occiſum; alii in equi formam mutatum. Sane in Italia ſepultum docet Ariſtoteles in Peplo; ubi illum collocat in Tyrrhenia; ἐπὶ Ὀδυσσέως, κηδεῖν ἐν Τυῤῥηνίᾳ: quo pervenerat, poſtquam eum Neoptolemus, ne à cognatis occideretur, Cephallenia & Ithaca cedere juſſerat. vide Iſacium & Canterum in Lycophron.

1102. *Sponte*] Projecit ſe in medium urbis, vel populi illic adſtantis. Sunt qui ſuffertum eunt hoc hemiſtichium, adduntque; *non trepidus puer*. verum citra autoritatem libri unius. FARN.

1104. *Quis Colchus*] Quis immaniſſimus è Colchis Medeae crudelitate famoſis? FARN.

1104. *Sedis*] Herc. Fur. 532. & Thyeſt. v 628. & 1045. FARN.

1105. *Quae Caſpium*] Hyrcani, barbari & crudeles FARN.

1106. *Buſiridis*] Herc. Fur. 484. FARN.

1108. *Parva*] Puerorum. FARN.

1108. *Gregibus*] Equis. Herc. Fur. 225. FARNABIUS.

1110. *Quos enim*] Neque enim ſepultura opus erit laceris & diſperſis artubus. *Quid enim ſupereſt de corpore? quis membra, quis oſſa invenit? obtritum pueri ſerit omne cadaver More animae*. FARN.

Digitized by Google

Deforme corpus. *Andr.* Sic quoque eſt ſimilis patri.
Nunc. Praeceps ut altis cecidit è muris puer,
Flevitque Achivûm turba, quod fecit, nefas;
Idem ille populus aliud ad facinus redit,
Tumulumque Achillis. hujus extremum latus
Rhoetea leni verberant fluctu vada.
Averſa cingit campus, & clivo levi
Erecta medium vallis includens locum
Creſcit theatri more. concurſus frequens
Implevit omne littus. hi claſſis moras
Hac morte ſolvi rentur. hi ſtirpem hoſtium
Gaudent recidi. magna pars vulgi levis
Odit ſcelus, ſpectatque: nec Troës minus
Suum frequentant funus, & pavidi metu
Partem ruentis ultimam Trojae vident.
Cum ſubito thalami more praecedunt faces.
It pronuba illic Tyndaris, moeſtum caput
Demiſſa. tali nubat Hermione modo,
Phryges precantur. ſic viro turpis ſuo
Reddatur Helene. terror attonitos tenet

Utroſ-

GRONOVII.

1117. *Hic quoque eſt ſimilis patri.*] Quod conjecit Gruterus: *Sic quoque eſt ſimilis patri;* id expreſſum habet Florentinus.

1123. *Adverſa cingit campus,*] Flor. *Averſa.* Recte: nam frons promontoriorum reſpicit mare: altera igitur pars *averſa*, & tergi inſtar.

1129. *Odit ſcelus, ſpectatque:*] Satis hoc ad arguendam vanitatem vulgi: exſecrari & tamen ſpectaculo frui, nam viri graves in his, modo liceat, parcunt oculis. Ipſe Nero, teſte Tacito, *juſſit ſcelera, non ſpectavit.* Itaque nihil mutandum.

1136. *Terror attonitos movet*] Flor. *attonitos te-*

VARIORUM.

1117. *Hic quoque*] Etiam in hoc ſimilis patri, quem lacerum raptarat bigis Achilles. FARN.

1120. *Aliud*] Polyxenae caedem. FARN.

1121. *Tumulumque*] Qui ad Rhoeteum Trojae promontorium. FARNABIUS. Achillis tumulum ſtatuunt in Propontide Homerus Odyſſ. ω'. & in Peplo Ariſtoteles. DELRIUS.

1126. *Moras*] Sup. verſ. 354. 550. & 811. FARNABIUS.

1132. *Thalami*] Nuptiali ritu. ſup. 360. FARN.

1132. *Faces.*] Phoen. 263. & 507. FARN.

1133. *Pronuba*] Sup. 861. FARN.

1134 *Hermione*] Helenae & Menelai filia poſtea à Pyrrho rapta, verum ab Oreſte, cui prius deſponſata fuerat, repetita, caeſo Pyrrho. FARN.

1134. *Modo,*] Nece FARN.

1135. *Turpis*] Adultera. FARN.

1137. *Utroſ-*

Utroſque populos. ipſa dejectos gerit
Vultus pudore; ſed tamen fulgent genae,
Magiſque ſolito ſplendet extremus decor.
Ut eſſe Phoebi dulcius lumen ſolet
Jam jam cadentis, aſtra cum repetunt vices,
Premiturque dubius nocte vicinâ dies.
Stupet omne vulgus; & fere cuncti magis
Peritura laudant. hos movet formae decus,
Hos mollis aetas, hos vagae rerum vices.
Movet animus omnes fortis, & leto obvius.
Pyrrhum antecedit. omnium mentes tremunt:
Mirantur, ac miſerantur. ut primum ardui
Sublime montis tetigit, atque alte edito
Juvenis paterni vertice in buſti ſtetit,
Audax virago non tulit retro gradum;
Converſa ad ictum ſtat truci vultu ferox.
Tam fortis animus omnium mentes ferit.
Novumque monſtrum eſt, Pyrrhus ad caedem piger.
Ut dextra ferrum penitus exacta abdidit,
Subitus recepta morte prorupit cruor
Per vulnus ingens, nec tamen moriens adhuc
Deponit animos, cecidit; ut Achilli gravem

Fa-

GRONOVII.

ut. quod convenientius ſtupore defixis & immobilibus.

1143. *Et fere cuncti magis*]Sic & Fl. nec video, cur potius ſit: *ut fere.* Et hoc naturale eſt, inquit, ut quae ſalva tranſirent homines ac pro mediocribus ducerent, ea prae aliis efferant extollantque, cum vident brevi defutura vel interitura.

1148. *Miſerentur, ac mirantur.*] Flor. cum Lipſiano: *Mirantur, ac miſerantur.*

VARIORUM.

1137. *Utroſque*] Trojanos & Graecos. FARN.

1137. *Ipſa*] Polyxena. FARN.

1138. *Sed tamen*] In ipſa morte. FARN.

1144, *Peritura laudant.*] Per γνώμην adjunctam narrat & effert, Omne vulgus attonitum ſtetit in formâ Polyxenae: & eò magis, quod inſitus nobis mos laudandi peritura. Nihil verius vel loca ſuppliciorum noſtrorum adi. Itaque velut parentheſi quâdam haec legenda. LIPSIUS.

1150. *Juvenis*] Pyrrhus FARNABIUS.

1153. *Ferit.*] Dolore, ſtupore, commiſeratione. FARN.

1158. *Cecidit.*] Euripides & Ovidius ſollicitam faciunt, nequid inter cadendum aſtantium oculis aperiretur, quod natura tectum voluit. Euripides:

Digitized by Google

Factura terram, prona, & irato impetu.
Uterque flevit coetus. at timidum Phryges
Miſere gemitum. clarius victor gemit.
Hic ordo ſacri. non ſtetit fuſus cruor,
Humove ſumma fluxit. obduxit ſtatim,
Saevuſque totum ſanguinem tumulus bibit.
Hec. Ite, ite Danai; petite jam tuti domos,
Optata velis maria diffuſis ſecet
Secura claſſis. concidit virgo, ac puer.
Bellum peractum eſt. quo meas lacrimas feram?
Ubi hanc anilis exſpuam leti moram?
Gnatam, an nepotem; conjugem, an patriam fleam?
An omnia? an me? ſola mors votum meum.
Infantibus violenta, virginibus venis,
Ubicumque properas, ſaeva: me ſolam times,
Vitaſque. gladios inter ac tela & faces
Quaeſita tota nocte, cupientem fugis.
Non hoſtis, aut ruina, non ignis meos
Abſumpſit artus: quam prope à Priamo ſteti?
Nunc. Repetite celeri maria, captivae, gradu.
Jam vela puppis laxat, & claſſis movet.

VARIORUM.

pi'es: —— *ἡ δὲ θνήσκουσ' ὅμως πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν, κρύπτουσ' ἃ κρύπτειν ὄμματ' ἀρσένων χρεών.* Ovidius. *Tunc quoque cura fuit partes velare pudendas Cum caderet, caſtique decus ſervare pudoris.* DELRIUS.

1158. *Gravem*] Hippolyt. 1280. FARNABIUS.

1160. *Uterque*] Troum & Grajorum. FARN.

1163. *Obduxit*] Hauſit, ebibit. FARN.

1164 *Tumulus*] Noſter vult in Troade ad buſtum Achillis immolatam Polyxenam, ut Virgilius: ſed Euripides in Cherſoneſo ad tumulum honorarium. vide Turneb. lib. 11. adverſar. cap. 19. de illa Auſonius: *Troas Achilleo conjuncta Polyxena buſto, Malueram nullo ceſpite functa tegi. Non bene diſcordes tumulos miſcetis Achivi: Hoc violare magis, quam ſepelire fuit.* DELRIUS.

1167. *Concidit virgo,*] Ab aliis Philoſtratus diſſentit, ſcribens Polyxenam, ſtante Troja, Achillis deſiderio egreſſam urbe ad ipſius tumulum mortem ſibi conſciviſſe. credo ut à Graecis tantae crudelitatis notam amoveret. DELRIUS.

1169. *Exſpuam*] Cum indignatione emittam. Sen. de ira, lib. 3 cap. ult. *Jam ipſum ſpiritum exſpuimus interim dum trahimus.* FARNABIUS.

1172. *Infantibus*] Ut Aſtyanacti. FARN.

1172. *Virginibus*] Ut Polyxenae. FARN.

1173. *Me ſolam*] *Quo me ſervas damnoſa ſenectus! Quo Dii crudeles niſi, uti nova funera cernam, Vivacem differtis anum?* eadem apud Ovid. 13. Metam. FARN

1177. *Quam prope*] Cum ad aras ipſe occideret, nec tamen caeſa fui FARN.

1179. *Movet.*] Se movet, movetur. FARN.

L. AN-

A01 1465610

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google